

Published by
Jivanchand Sakerchand Javeri
FOR
Sheth Devchand Lalbhai Jain
Pustkodghar Fund.
AT THE 114/116 JAVERI BAZAR, BOMBAY.

Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakodhar
Fund Series, No. 66.

THE ÂNAND-KÂVYA-MAHODADHI.

(*A collection of Old Gujrati Poems.*)

PART VII.

Collected and Edited by
Muni Shree Sampatavijay.

Published by
Jivanchand Sakerchand Javeri.

A TRUSTEE.

Sold by
The Librarian
Sheth Devchand Lalbhai J. P. Fund.

C/o, Sheth Devchand Lalbhai Dharmshala.

Badekha Chakla, Gopipura,

SURAT

[*All Rights Reserved by the Trustees of the Fund.*]

1926.

Rs. 1-8-0.

આનંદ કાવ્ય મહોદધિનું પ્રકાશન જારી રહે, તો
 બહુ સારું. જૂની ગુજરાતીના અભ્યાસને માટે જૂનાં
 જૈન કાવ્યો બહુ જરૂરનાં છે. પંઢરમા સોળમા સૈકા
 પછી તો જૈનેતર સાહિત્ય પણ મળી આવે છે. પરંતુ
 તે પહેલાંનાં સૈકા ઉપર તો જૈન સાહિત્યજ પ્રકાશ
 નાંખી શકે એમ છે. તે છપાવવાની પ્રવૃત્તિ જારી
 રાખી વાચક વર્ગને આભારી કરશે અને અભ્યાસક
 વર્ગને.

અમદાવાદ.
 તા. ૨૬-૬-૨૫. }

કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ.

જૈન ગુસ્તકોના લંડારોમાં હું અનેક વખત ગયો છું. એ લંડારોનું સંભાલથી જતન કરવામાં આવે છે. જૈન લંડારોમાં હુબરો હસ્તલિખિત પ્રતો છે. અમે હિન્દુઓ એથી ઉત્તરી રીતે એવી પ્રતોનો નાશ થવા દઈએ છીએ. અથવા તો પ્રત-કીય ઉઘટ ન હોવાથી વેચી દઈએ છીએ.

બનારસ,
તા. ૪-૪-૨૬. }

પ્રોફેસર બી. સી. ભટ્ટાચાર્યના
લાપણમાંથી.

કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કદ્દોલોમાં પછડાઈ, સસ્નેહ અનેક મૌકિતક એકત્ર કરી, માળા ગુંથી, સમજન કંઠ માટે તૈયાર કરી. પણ, માળાને પરિપૂર્ણરીતે કંઠમાં સજી તે પ્રત્યે અન્યોને આકર્ષવાં, એ કર્તવ્ય રસપ્રજોનુંજ છે. જેમ કમલને-કાવ્યને વિકસિત-પ્રકાશમાં આણવાનું કાર્ય તો સૂર્યનું-સુગનોનું-પંડિ-તોનુંજ છે. વારિ-કવિ કે સંગ્રહક તો માત્ર કમલ-કવિતાનો પોષ-ઉત્પાદ કે સંગ્રહજ કરી શકે છે.

જીવન.

ક્રમાંક.

વિષય.

પત્ર.

૧ સ્મરણ પત્રિકા.	.....	.....	૬
૨ સ્વ. ચીમનલાલ મ. દલાલનું જીવનચરિત્ર-અંગ્રેજી	૧૧	થી	૩૬
૩ અવતરણિકા	.....	.....	૧
૪ કવિનર સમયસુંદર	મોહનલાલ દ.	દેશાઈ	૧ થી ૧૧૨
૫ પાંડિત જગદિશ્ય...	..	૧૧૩ થી	૧૪૨
૬ કુશળલાલ ઉપાધ્યાય...	..	૧૪૩ થી	૧૫૮
૭ માધવાનળ કામકન્ડલાની લોકકથા સ્વ. ચી. ગ. દલાલ.	૧૫૯ થી	૧૭૨	
૮ માધવાનળની કથા... હ. કા. ઠાંઠાવાળા	...૧૭૩ થી	૧૮૦	
૯ આસગિક નિવેદન...	મો. દ. દેશાઈ	...૧૮૧ થી	૧૮૪
૧૦ વિશેષમાં	..	...	૧૮૫

સ્મરણપત્રિકા.

જૈનસાહિત્યના પ્રખર અભ્યાસી, સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ વગેરે પ્રાચીનભાષાના અનન્ય ભક્ત, જેસલમેર, પાટણ અને છાણી વગેરે સ્થળોના પ્રસિદ્ધ જૈનજ્ઞાનભંડારોમાં વર્ષોના વર્ષો સુધી અવડ પડી રહેલા, દુઃપ્રાપ્ય અને અપ્રસિદ્ધ જૈન અને સંસ્કૃત સાહિત્ય ગ્રંથોને, ગુર્જરેશ્વર શ્રીમંત મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડના ઉદાર આશ્રયવડે, સતત ઉત્સાહ અને ખંતથી પોતાના આયુષ્યના ભોગે પ્રકાશમાં લાવનાર ગુર્જર માતાના વિદ્વાન્ પુત્ર સદ્ગત રાજ્યવરત્ન શ્રીયુગ્મ ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ, એમ. એ. જેઓએ અયાગ પરિશ્રમ લઈ ગાયકવાડ પૌર્વાત્ય અથમાળાનું કાર્ય હાથ ધરી તેમાં કાવ્યમીમાંસા, નરનારાયણાનંદ, પાર્થપરાક્રમ, હમ્મીરમદમદન, વસંતવિલાસ મહાકાવ્ય, પ્રાચીનગુર્જરકાવ્યસંગ્રહ, ગણકારિકા, વિંગાનુશાસન, ભરિસચતકદા, જેસલમેર ભંડારોના ગ્રંથોની સૂચી, લેખપદ્ધતિ, ઉદયમુંદરીકથા, રૂપકપદ્ધતિ, આદિ અપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત ભાષાના ગ્રંથો શોધિત કર્યા અને જે કાર્યની કે અધરસન, થોમસ જેવા પ્રખર વિદ્વાનોએ મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી છે, તેમના પ્રાચીનસાહિત્ય, ઈતિહાસ, તત્ત્વજ્ઞાનના ઉંડા અભ્યાસ તેમજ સંશોધન અને પ્રકાશનના કાર્યથી મુગ્ધ બની, તે સેવાની કિંમિત એવાની તરીકે આ સાતમા મૈત્રિક સાથે તેઓનું પ્રશસ્ત નામ જોડી, કૃતકૃત્ય યજ્ઞને ધીએ

અક્ષયવૃત્તીયા }
સં. ૧૯૮૨. }

જીવજીવદ સાકરચંદ્ર જીવેરી,
પ્રસિદ્ધકર્તા.

સ્મરણપત્રિકા.

જૈનસાહિત્યના પ્રખર અભ્યાસી, સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ વગેરે પ્રાચીનભાષાના અનન્ય ભક્ત, જેસલમેર, પાટણ અને છાણી વગેરે સ્થળોના પ્રસિદ્ધ જૈનજ્ઞાનભંડારોમાં વર્ષોના વર્ષો સુધી અવકાશ પડી રહેલા, દુર્બ્રાપ્ય અને અપ્રસિદ્ધ જૈન અને સંસ્કૃત સાહિત્ય ગ્રંથોને, ગુર્જરેશ્વર શ્રીમંત મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડના ઉદાર આશ્રયવડે, સતત ઉત્સાહ અને ખંતથી પોતાના આયુષ્યના ભોગે પ્રકાશમાં લાવનાર ગુર્જર માતાના વિદ્વાન્ પુત્ર સદ્ગત રાજવરત શ્રીયુગ્મ ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલ, એમ. એ. જેઓએ અધ્યાગ પરિશ્રમ લઈ ગાયકવાડ પૌર્વાત્ય ગ્રંથમાળાનું કાર્ય હાથ ધરી તેમાં કાવ્યમીમાંસા, નરનારાયણાનંદ, પાર્થપરાક્રમ, હમીરમદમદન, વસંત-વિલાસ મહાકાવ્ય, પ્રાચીનગુર્જર-કાવ્યસંગ્રહ, ગણકારિકા, વિંગાનુશાસન, ભવિષ્યતકથા, જેસલમેર ભંડારોના ગ્રંથોની સૂચી, લેખપદ્ધતિ, ઉદયસુંદરીકથા, રૂપકાવલિ, આદિ અપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત ભાષાના ગ્રંથો શોધિત કર્યા અને જે કાર્યની ડા. ગિયરસન, થોમસ જેવા પ્રખર વિદ્વાનોએ મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી છે, તેમના પ્રાચીનસાહિત્ય, ઇતિહાસ, તત્ત્વજ્ઞાનના ઉંડા અભ્યાસ તેમજ સંશોધન અને પ્રકાશનના કાર્યથી મુગ્ધ બની, તે સેવાની કિંમિત એવાની તરીકે આ સાતમા મૌકિક સાથે તેઓનું પ્રશસ્ત નામ જોડી, કૃતકૃત્ય થઈએ છીએ.

અક્ષયનૃતીયા }
સં. ૧૯૮૨. }

જીવજીવ્યદ સાકરચંદ્ર ઝવેરી,
પ્રસિદ્ધકર્તા.

સ્વ. ભાઈ ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ

દલાલ, એમ. એ.

વડોદરા લાઇબ્રેરી મિમેલની વિમાસિક માટે લેખ લખી મોકલવાને રા. લાઇ ચીમનલાલ દલાલને મેં આગળ વચન આપ્યું હતું પરંતુ તે વખતે મને લેશ પણ ખ્યાલ ન હતો કે, એ લેખમાં મારે પ્રથમ તે લાઇના અગ્રાગ ને ખેદકારક અવસાનની દુઃખદ નોંધ લેવી પડશે તેમના મરણ પૂર્વે થોડાક દિવસ ઉપર મિ. વિન્સેન્ટ ગ્રિમથકૃત 'સમ્રાટ અકમર' નામનું નવીન ઇંગ્લેશ પુસ્તક હું વાચતો હતો અને તેમાં તે વિદ્વાન ગ્રંથકારે લાઇબ્રેરી મિસેલનીમા પ્રમિદ્ધ થયેલા લાઇ દલાલના 'અકમરનો દરબાર અને જૈન સાધુ હીરવિજયસુરિ' નામક લેખને પ્રમાણભૂત લેખી તેની વ્યાખ્યાની નેર હતી આથી આનંદ પામી, તે નોંધ તરફ તેમનું ધ્યાનદેવ રાયા અને તે બાદ તેમને અભિનંદન આપવા એક પત્ર લખી મોકલવાના હું વિચારમાં હતો એટલામાં એક સવારે વડોદરાના 'સયાજી વિજય' પત્રમાં ઇન્ફર્મ્એ-આના જીવલેણ રોગથી તેમનું મૃત્યુ (૩-૧-૧૯૧૮ ને દિને) થયું છે એવા સમાચાર વાંચતાં મને સખ્ત આઘાત લાગ્યો અને કેટલોક વખત સાવ ઉદાસ અને શૂન્યમૂઢ બેસી રહ્યો. એક મિત્ર અને રોટી તરીકે મને એકલાને તેથી દુઃખ થયું હતું એમ નહિ, પરંતુ જે બધા તેમના કાર્યથી વાકેફ હતા અને તેમના નિકટ પરિચયમાં આવ્યા હતા તે સૌના મુખેથી આ દિલગીરી ભર્યા ખપર સાંભળતાં અત્યંત નિરાશા અને ખેદના ઉદ્ભાવે નિકળ્યા હતા. તેમના કાર્યની અને કારકિર્દીની હજી શરૂઆત થતી

હતી પણ એટલા ટુંક સમયમાં તેમણે પોતાના વિષયમાં એટલો કાષ્ટ અને નિપુણતા મેળવ્યાં હતાં કે, તેમની સાથે કોઈપણ મહત્વના વિષયપર-આસ કરીને પ્રાચીન સાહિત્ય અને ઇતિહાસપર-વાતચિત અને ચર્ચા કરવી એ તો ખરેખર આનંદદાયક થઈ પડતું અને તેમની વિદ્વતા અને જ્ઞાન માટે, એક માન ઉત્પન્ન થતું. યજ્ઞ તે માટે તેમની તૈયારી એટલા ઉચ્ચ પ્રકારની હતી અને તેમની માહિતી અને સાધન એટલા બહોળા હતા કે તેમના આરંભના પ્રયાસો પણ વિદ્વાનોના આદરને પાત્ર થઈ ભારે પ્રશંસા પામ્યા હતા, તેમ તેમણે હાથ ધરેલો વિષય એટલો મહત્વનો અને ઉપયોગી હતો કે, સાહિત્યના અભ્યાસકો તેના પરિણામ માટે આતુરતાથી રાહ જોતા હતા. તેમના કાર્ય માટે એવી સામાન્ય માન્યતા બધાઈ હતી કે આગળ જતાં પ્રાચિન ઇતિહાસ અને સાહિત્ય પર કંઈક નવીન અને વિશેષ પ્રકાર પાડવા શક્તિમાન થશે અને તેમનું કાર્ય સારી રીતે દીપ્તિ ઉઠશે, તેમ તે સારી નામના અને યશ પ્રાપ્ત કરશે. પણ તે આશાઓ ફળીભૂત થાય તે પહેલાં પ્રભુએ તેમને પોતાની સમીપ બોલાવી લીધા છે.

જનસમાજ જેમનાં કાર્ય અને સેવાથી સતુષ્ટ અને પ્રસન્ન હોતો અને જેમના ઉમંગ શુભો અને ઉચ્ચ શુદ્ધિમતા માટે નવીન યુગ્મનાત મગરર થઈ શકે એમ હતું એવા નવ યુવકો, ભાઈ રણજીતરામ, ભાઈ બોમીન્દ્રરાવ, ભાઈ હકીરજીરાવ પડ્યા, ભાઈ અંબાલાલ-ચરૈતર કેળવણી મંડળીવાળા અને ભાઈ શિવભાઈ, એ સધળાને ટુંક મુદ્દતમાં એક પછી એક અકાળ મૃત્યુ પામેલા નિહાળી આપણે નિરાશાના ગોકસાગરમાં કુબ્ધી ગયા હતા, અને તેમના ધા અને વેદના દશ તાળાંજ હતા એટલામાં તો ભાઈ દવાલે અન્ય સુધ્ધિમાં પ્રવાળ કુર્ચુ છે, તેથી આપણને અત્યંત નુકસાન પહોંચું છે અને આપણી સ્થિતિ ખરેખર લાચાર થઈ પડી છે.

આવા દુઃખના પ્રસંગે પ્રભુમાં અચળ શ્રદ્ધા રાખ્યા વિનાં આપણે શાંતિ કે આશ્વાસન બીજી કોઈ રીતે લઈ શકીએ તેમ નથી, પ્રભુની લીલા વિચિત્ર અને અકલ્પિત છે છતાં એટલી ખાતરી છે કે તે શરણાગતની વડારે ચડે છે જ.

લાઇ સીમનલાલનો જન્મ સન ૧૮૮૧ ના ચૈત્ર માસમાં ખેડમાં થયો હતો. તેમનું કુટુંબ વચલા વર્ગનું-સાધારણ સ્થિતિનું પણ કુળવાન હતું. તેમના પિતાશ્રી રા. ગણાલાઇ સાંકળચંદ શાહ વેપાર અર્થે અમદાવાદમાં ઝવેરીવાડમાં આવી વસ્યા હતા અને તે રૂની દલાલીનો ધધો કરતા. સામાન્ય રીતે વેપારી અને વણિક વર્ગમાં ઉંચી કેળવણી લેવા માટે ઝાઝો ઉત્સાહ કે લાગણી દેખાતા નથી. વ્યવહારીક જ્ઞાન અને દુનિયાદારીનું ઝહાપણ પ્રાપ્ત કરવાં એ તેમનું અનિમિત્ત લક્ષ્ય હોય છે, પણ રા. ગણાલાઇપર ભુખ પ્રકારના સંસ્કાર પડ્યા હતા. કાંઈક અગવડ વેડીને પણ યુનિવર્સિટીનું ઉંચું પણ ખર્ચાળ શિક્ષણ પોતાના પુત્રોને આપવું એવી તેમના મનમાં ભારે ઉમેદ હતી અને પ્રભુ કૃપાથી તે બર આવી હતી તેમના મોટા પુત્ર રા. વાડીલાલે મેટ્રિક્યુલેશનની પરીક્ષા પસાર કરી સંતોષ માન્યો અને આગળ અભ્યાસ કર્યો નહિ પરંતુ બીજા-વચલા પુત્ર લાઇ સીમનલાલની મનોરુચિ અને વલણ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ જ અભ્યાસ પ્રતિ વિશેષ હતા અને છાંદગીભર તેમણે એક સાચું વિદ્યાર્થી જીવન ગાળ્યું હતું નિશાળનો તેમનો અભ્યાસ શરૂઆતથીજ યશસ્વી હતો અને તેમની છુદ્ધિ અને હોશિયારીનાં વખાણ થતાં. પહેલે વર્ષે જ મેટ્રિક્યુલેશનની પરીક્ષા તેમણે ટંકશાળની ન્યુ ઇંગ્લિશ સ્કૂલમાંથી સારે નંબરે પાસ કરી. તે પછી ગુજરાત કોલેજમાં દાખલ થયા. મૂળથી તેમનો સ્વભાવ તદ્દન શાંત અને એકમાર્ગી હતો. એકલા રહેવું અને હરતુ ફરતુ તેમને વિશેષ પસંદ હતું. વિદ્યાર્થીઓમાં તેઓ ઝાઝા બેળાતા નહિ અને વાંચન

અને અભ્યાસ કરવામાં એકચિત અને મશગુલ રહેતા. હા-
નપણથીજ જૈન ધર્મના સંસ્કારોની સુદૃઢ છાપ તેમના પર પડી
હતી. તેમને એટલી બધી ધર્મસ્થિતિ હતી કે, દરરોજ દેરાસરમાં
દર્શન કર્યા વિના તે ભોજન લેવા નહિ વળી જૈન સાધુઓના
સંસર્ગમાં તે વારંવાર આવ્યાથી તેમનાં ધર્મશાસ્ત્રો પ્રતિ પણ
તેમને ખૂબ અભિરુચિ ઉત્પન્ન થઈ હતી, અને તે માટે તેના અ-
ભ્યાસ અને મનન કરવા માટે સંસ્કૃતનું જ્ઞાન તેમને આવશ્યક
જણાતું. પછી ઉપાધ્યય પાઠશાળામાં તેમણે સંસ્કૃત-શિક્ષાંત કોમુ-
દીનો અભ્યાસ આધુ કર્યો કોવેજના અભ્યાસ ઉપરાંત તેઓ આ
દુર્ધટ વિષયને પણ એકતા જતા હતા. કોવેજનો અભ્યાસ પુરો
થતા થતામા તો તે સંસ્કૃતમા પારંગત થયા. આરંભથીજ તેમને
સંસ્કૃત ભાષાનો શોખ હતો અને પ્રગ્સદના વખતે સંસ્કૃત પ્રકી-
ર્ણ વાચન અને નવીન શ્લોક રચના વગેરે કરતા હતા. તે જ્યારે
પ્રિનિયમ કલાસમા હતા તે વખતે જ તેમણે પ્રો. દાર્શવાળાના
માનમા સુદર સંસ્કૃત શ્લોકોમા તેમની પ્રશન્તિ મનાની, સર્વેની
શાખાથી મેળવો હતી. યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાઓ પાસ કરવામાં
તેમને આ અભ્યાસ અને જ્ઞાન મોટી મદદરૂપ થઈ પડતા હતાં.
સન ૧૯૦૮ મા તેમણે એન્ડ્રીક વિપ્પ તરીકે ધ્યેશ્વ અને સંસ્કૃત
સાહિત્ય પસંદ કરી, બી એ ની પરીક્ષા બીજા વર્ગમા પસાર
કરી અને કોવેજના બધા શિક્ષકોઓમા તે ઉપે ન બરે આવાથી
એક વર્ષ માટે તેમની શિક્ષણ ફેલો તરીકે નિમણૂક થઈ વળી તે
વર્ષે એમ. એ ની પરીક્ષા માટે તેમણે વાચન માડતું સંસ્કૃત-
વ્યાકરણ લઈ એમ એ ની પરીક્ષા તમ કન્યાઓની સખ્યા
જૂજ છે અને કેટલાક વર્ષોથી તે વિલામમા કોઈએ પરીક્ષા આપી
નહોતી એટલેા મને તે વિષય ફરીન મનાય છે, છતા પોતાની
શક્તિ અને અભ્યાસમા વિશ્વાસ રાખી, તેજ વિષય એમ. એ ની

પરીક્ષા માટે લેવાનું તેમજે પસંદ કર્યું અને વળી તે પરીક્ષા માન
ભરી રીતે પાસ કરી જે માટે ખચિત ડાઘ પણ વ્યક્તિ મગરર
થઇ શકે.

હિંદુ સંસારના રિવાજ પ્રમાણે તેમનું લગ્ન સંવત ૧૮૫૬ માં
પ્રથમ વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં થકું પણ તે ઘર સંસાર માટે તે પ-
હેલાં તેમની પત્ની શ્રુત્યુ પામ્યાં. ધર્મના સંસ્કાર અને જૈન સા-
ધુઓના સગે તેમના જીવનપર એવી પ્રજાળ અસર કરી હતી કે,
પ્રાચીન ઋગ્વજીવન ગાળવાની તેમના સંસ્કારી મનમાં અભિપ્રાય
થઇ રહેતી હતી. ધણાં વર્ષો થયા તેમજે એ કારણે મિષ્ટ ભોજન
લેવાનું ઉત્કટ અંધ કર્યું હતું અને ઉચી શમ્પાપર તે કરી મુતા
નહિ. તેમજ જેમ બને તેમ શરીરને કસવા અને કઠિન કરવા તે
પ્રયાસ કરતા. તેમજે પોતાના કુટુંબીઓને બીજીવાર લગ્ન કરવાની
ના પાડી અને લગલગ આઠ વર્ષ મુઠ્ઠી તેઓ આ વિચારને મહુમ
રીતે વળગી રહ્યા. છેવટ સગા સંબંધી અને વડીઓના દબાણને
વશ થઇ તેમજે ફરી લગ્ન કરવા, ક્યુદ્યુ. આવી તેમની સાધુ
જેવી સરસ્વ વૃત્ત અને સાધુ પણ ઉત્તમ જીવન તેમના સહવાસમાં
આવનર દરેક વ્યક્તિ ઉપર છાપ પાડવા વગર રહેતું નહિ. સહેજ
પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતા તે તીર્થ યાત્રાએ નિકળી પડતા અને ગુજરાતમાં
એકે જૈન તીર્થસ્થાન નહિ હોય કે જ્યા તે ગયા નહિ હોય.
જૈન સાધુઓનો સમાગમ તે નિરતર શોધના રહેના, તેથી તે મહા-
માં તે બહુ પ્રિય અને પરિચિત થયા હતા પોતાના જ્ઞાન અને વિન-
યથી તેમજે તે સર્વનાં આદરમાન અને પ્રીતિ મંપાદન કર્યા હતાં.

પ્રાચીન સાહિત્યની શોધખોળ અને સશોધનમા તેમજે જૈન
સાધુઓની સહાનુભૂતિ મેળવી હતી, અને તથી તેમને પોતાના
કાર્યમાં કેટલીક સરળતા અને મદદ મળ્યાં કરતા હતા. તેમના
સહકારથી જૈન સાહિત્યનો ઉત્કર્ષ કરવા તેમને ભારે હોય હતી.

પરંતુ એ ઇચ્છા ફિનિશ થાય એ પૂવેજ તે સદ્ગતિ પામ્યા છે
જો તે થોડાં વધારે વર્ષ છૂટા હોત તો જૈન ધર્મ, સાદિત્ત્ય
અને ઇતિહાસની બહુ સારી સેવા કરી શકત અને તેને દિપાવત
પણ તે આશા નિર્દય નીવડી છે ખરે ભારી બળવાન છે

એમ એ ની પરીક્ષા પાસ કર્યા પછી પોતાને મન પસંદ
અને અનુકુળ થઈ પડે એવી કોઈ સારી નોમ્સ મેગવવાની તે
તમ્બીજ કરતા હતા તે દરમિયાન વડોદરામાં શ્રીમત મદારાજ
સાહેબની આજ્ઞાનુસાર અમેરિકન મિડલ મિ બેડનની દેખરેખ
નીચે એક લાઇબ્રેરી નર્ગ સ્થાપનામાં આવનાર છે અને તેમાં શ્રી
જયએટને તાત્ત્વીય લેવા પસંદ કરનામાં આવનાર છે, એની જ
હેર ખખર તેમના જોનામાં આની સરખરી ખાતામાં સારા પગાર
ની અને ઉચી નોકરી મળવાનો સંભવ હતો પણ તેમને એમ
જણાયું કે લાઇબ્રેરી ખાતામાં દાખલ થનાથી તે વધારે ઉપયોગી
અને સગીનમય રી શરૂ થઈ જીજ લાભોની દગ્ગર ક્યાં
વગર દેશી રાજ્યનો એછા પગારના નોમ્સમાં જોડાના તેમણે
પસંદ થઈ પોતાના તિવાર અને આશય પાર પાડનાને આ ખરી
રીતે નેમનો એક પ્રખરનો આયત્યાગ અને આત્મબોગ હતો

ચોક્કમા કરવામાં આવી. આમાંના ગુજરાતી વિભાગનું બહુજા
કામ અને તેમનું તંત્રીપદ રા. દક્ષાબને સોંપીયું. એ દિવસે સંસ્કૃત
પુસ્તકોનું શાસ્ત્રીય ધોરણ પર વર્ગીકરણ કરવાનું કાર્ય તેમણે હાથ
ધર્યું અને તે કાર્ય સંપૂર્ણ હોઈ મંદ થાય તે માટે દેશના જુદા
જુદા વિદ્વાનોને પંત્ર લખી તેમના અભિપ્રાય અને સૂચનાઓ મે
ળવ્યાં. આ રીતે લગભગ ત્રણેક વર્ષ આ નવા લાઇબ્રેરી વિષયનું
જ્ઞાન સંપાદન કરવામાં અને તેનો પ્રચાર કરવામાં અને તેનું સા
હિત્ય તૈયાર કરવામાં તેમણે ગાળ્યા. 'ત્યારબાદ' મિ. બોર્ડનની નો
કરીની મુક્ત પુરી થયા આવી અને તેમને પાછા અમેરિકા જવાનું
હયું. તે સાથે મિ. કુમ્ભકરે યુરોપ, અમેરિકા, જાપાન આદિ દે
શોમાં પ્રવાસ કરી, ત્યાંની લાઇબ્રેરી પદ્ધતિઓનો જાતિ અનુભવ
લઈ આવવા હજુર આતાં થઈ. ફરમિયાન લાઇબ્રેરીનું કામ ખીલે
રીતે પ્રતિદિન વધતું અને ખીલતું જ આવ્યું.

એ ખાતાને પ્રથમ પ્રેસ રિપોર્ટરનું કામ સોંપાયું. અને ધીરે
ધીરે પ્રેસ કટિંગ, મુખ્ય અને જાણવા જેવા લેખોની નોંધ અને
સાર, બાળવાચન વિભાગ, સરક્યુલેટિંગ અને ટ્રાન્સલિંગ લાઇ
બ્રેરીઓ, સિનેમેટોગ્રાફ અને સચિત્ર કાર્ડ દ્વારા જ્ઞાનપ્રસાર વગેરે
કાર્યો નવાં ઉમેશનાં થયાં. આ કાર્યોમાં રા. દયાલ રસપૂર્વક ભાગ
લેતા. પરંતુ તેમનું મન ખરી રીતે તો પ્રાચીન સાહિત્યના સં
શોધન અને સંગ્રહના કાર્ય પ્રતિજ્ઞ રોકાયેલું રહેતું. સેન્ટ્રલ લાઇ
બ્રેરીનો સંસ્કૃત વિભાગ તેમને સોંપવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં
સુધારાવધારા કરીને વધારે આકર્ષક-ઉપયોગી બનાવવાને તેઓ હ
મેશ ઉત્સુક રહેતા. બહાર ગામના વિદ્વાનો તે સંગ્રહનો સારી રીતે
લાભ લઈ શકે એવી વ્યવસ્થા તેમણે કરી. તેથી તેનો બહોળો
ઉપયોગ થવા માંડ્યો અને તે કાર્યમાં તેમની મદદ અને સહાય
બહુ કિંમતી થઈ પડ્યાં. પ્રાચીન હસ્તલિખિત પુસ્તકોનો સંગ્રહ

કરવા । અને તે માટે નવા નવાં પુસ્તકો મેળવવાનું કામ સરચાલથી થયા કરતું હતું અને તે વિભાગમાં મિ. દલાલના ખર્ચ અને ચાલુ ઉલોગના પરિણામે બહુ ઉપયોગી પ્રાચીન ગ્રંથોનો ઉમેરો થયો. આત્મારે એ સંગ્રહને જે મહત્તા ને કીમતીપણુ પ્રાપ્ત થયા છે, તે વાસ્તવિક રીતે તો મિ. દલાલના શ્રમ અને ખર્ચને જ આભારી છે. આમ માત્ર સંગ્રહ કરવાથી તેમ જતા તેમને પુરતો સંગ્રહ થયો નહિ, તેથી વધુ શોધ અને તજવીજ થવા તેમજે એક દિ. સ્પષ્ટ તેવાર ક્યું. મે. દિવાન સાહેબ આગળ તે રજુ કરવામાં આવતા તેમજે પાઠણના જુના જૂના લગરોની તપાસ કરી, તે વિશે એક સરિસ્તર રિપોર્ટ કરવા મિ. દલાલને ખાસ હુકમ આ. થયો. મિ. દલાલના કાર્યે અદિથી નવીન સ્વરૂપ ધારણ ક્યું, અને તે મુદ્દપર્યંત તેમજે અનિચ્છિત રીતે ચલાવ્યું. તેમના ભગીરથ અને અવિશ્રાન્ત શ્રમનું પરિણામ બહુ સુંદર આવેલું સર્વ કાષ્ટ સ્વીકારે છે.

ત્રણ માસ તે પાઠ્યમાં રહ્યા. જના એટલા હુકા સમયમાં તેમજે ૧૧ લગરોની તપાસ કરી એ લગરોમાં આશરે ૧૩૦૦૦ કાગળપત્ર અને ૬૫૮ તાકપત્ર ઉપર લખેલા પુસ્તકો હતા. એ પુસ્તકો મિ. દલાલે ખૂબ જમાન દૂરક અને બારીકાઈથી તપાસ્યા અને ખલાલના લગરો તપાસી ડો. પિન્ડરસને એક સરિસ્તર રીપોર્ટ કર્યો હતો. તેમ અને તે પદ્ધતિ પર તમામ પુસ્તકોની ચિમતવાર નોંધ કરી અને તેમાંના ઉપયોગી અને કીમતી પુસ્તકોની નકલ ઉતારાવી, મિ. દલાલે પોતાના કાવને પર ઉતાર્યું. આગળ ડો. જુનર, ડો. લાડગકર, ડો. પિન્ડરસન અને પ્રો. મસિના નળુભાઈ વગેરે પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનો પાઠણના લગરોની મુલાકાત લઈ ગયા હતા, પરંતુ તેઓ એ લગરો પુરેપુરું તપાસી શક્યા ન હતા, તેમ તેમાંના ઘણા પુસ્તકો-ખાસ કરીને તાકપત્ર ઉપર લખાયેલાં ગ્રંથ રાજવામાં આવ્યા હતા, એટલે

એ ભંડારોની તપાસ અને નોંધ અપૂર્ણ અને ખામીવાળી રહેલી હતી. આનંદની વાત તો એ છે કે, એ દિશામાં મિ. દલાલે બજાવેલું કાર્ય અત્યંત સંતોષકારક અને ઉપયોગી જણાયું છે. તે ભત્રે જોડા હોવા ઉપરાંત તેમના આચારવિચાર અને રહેણી એટલા ધાર્મિક અને સાદાધર્મી હતાં અને જે સાધુઓમાં તે આદરના ભક્ષીતા હતા અને તેમનો સાગવગ અને માન એવાં હતાં કે જે તેમને પોતાનું કાર્ય કરવામાં અત્યંત સહાયક નીવડ્યાં હતાં. જે પ્રાચીન સાહિત્ય અભ્યાસ લગી ભંડારોમાં અંધારામાં પડી ગયું હતું અને કાંઈની નજરે પડતું નહિ, તે તેમને સહેલાઈથી ઉપલબ્ધ થયું. અને આ પ્રમાણે મળી આવેલી તકનો તેમણે ખરેખરો સદુપયોગ કર્યો હતો. આ શોધખોળના પરિણામે અનેક જુનાં અને મહત્વનાં પુસ્તકો પ્રકાશમાં આવ્યાં છે, વળી એવું કેટલુંક અપભ્રંશ સાહિત્ય મળ્યું છે કે જે હિંદી, ગુજરાતી અને મરાઠી એ ત્રણે દેશી ભાષાઓની ઉત્પત્તિ અને ઇતિહાસ માટે જાણવા જેવી અને ઉપયોગી માહિતી પુરી પાડે છે. બારમા, તેરમા, અને ચૌદમા સૈકાની જુની ગુજરાતી ભાષાના ગ્રંથો હાથ આવ્યા છે, જે અપભ્રંશભાષી જુની ગુજરાતીના કેવી રીતે વિકાસ થયો, તેનો બહુ સારો પુરાવો પૂરો પાડે છે અને ભાષાના સાહિત્યમાં તેમની પ્રાપ્તિ બેશક ઉપયોગી અને કિમતી ગણાય.

આ વિશ્વવ્યાપી એક વ્યાવહારિક પરિણામ એ આવ્યું છે કે, તેમના રિપોર્ટથી ખુશ થઈ, પાટણ ભંડારોમાંનાં પ્રાચીન ઐતિહાસિક પુસ્તકો, એક જુદી ગ્રંથમાળા તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવા શ્રીમંત મહારાજ સાહેબની ખાસ આજ્ઞા થઈ. ‘માવકનાડ પૌર્ણાત્ય ગ્રંથમાળા’ ની પ્રસિદ્ધિ સંસ્કૃત સાહિત્યના - તિલાસમા એક અપૂર્વ બનાવ ગણાય અને વિદ્વાનવર્ગ તરફથી તેની યોગ્ય કદર થાય એ ખુશ થવા જેવું છે. પ્રસ્તુત ગ્રંથમાળામાં આજ દિન સુધીમાં સાત પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે અને બીજાં તૈયાર થાય છે. આમાંનાં ત્રણ પુસ્તકો રાજશેખર

રચિત 'કાવ્યમીમામ્સા', વસ્તુભાવ કૃત 'નરનાગવલ્લાનર્હ' કાવ્ય અને 'પાર્યપરાક્રમ' રા. દલાલે એડિટ કર્યા છે અને બીજાં ચાર પુસ્તકો (૧) હમીરમદમર્દન, રચ્યા સાથ સ. ૧૨૩૦ (૨) વસતવિલાસ ૧૩ મી સદી, (૩) પેન્થમીકકા, અપમંચનું પુસ્તક ૧૨ મી સદી અને (૪) પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્યસ ગ્રંથ, જેમાં ૧૨ મા, ૧૩ મા, ૧૪ મા શતકનાં કાવ્યો આપેના છે, જે ગ્રેસ માટે નોટસ અને ઉપોદ્ધાત સાહિત તૈયાર કરતા હતા અને તે સિવાય ૪ થા સંક્રાંતી ઉદયમુંદરીની કથા, વત્સરાજ રચિત કપૂંગ ચરિત, રકિમણી પરિણય, હારય ચૂડામણિ, ત્રિપુરદાહ, કિરાતાભુનીય, અને સમુદ્રમથન એ ગ્રંથોનું સંશોધન અને સારી નકલો કરવામા આવતી હતી આ પ્રમાણે વિવિધ પુસ્તકોની તૈયારી કરવામા તે રોકાયોના હતા. ખરી રીતે ગ્રંથમાળાની તમામ વ્યવસ્થા અને યોજના તેજ કરતા હતા વળી નોટસ અને ઉપોદ્ધાત વગેરે લખના અને જુદા જુદા પાઠો તૈયાર કરવા, એ બધું કામ તેમના હસ્તક થતુ હતું, અને તે કયાં એટલું રિદ્ધતાપૂર્ણ અને ઉચી પ્રતિનું થયેલું છે કે, પાશ્ચાત્ય અને પૌર્નાત્ય નિદ્ધાનોએ તે ગ્રંથોની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરેલી છે તેની પ્રસિદ્ધિથી સરકૃત સાહિત્ય અને પ્રાચીન સાહિત્યના ઇનિહાસ પર કેટલોક નવીન પ્રકાશ પડ્યો છે આવા ઉપયોગી અને કીમતી કાર્ય બન શ્રીમતમહારાજ સાહેબ બેશક મગર થઈ શકે અને સાહિત્યસમાજ તેમનો જેટલો ઉપકાર માને તેટલો ઓછોજ છે પણ તે સાથે અહીં એટલું ઉમેરવું જોઈએ કે, તે ગ્રંથમાળાની યોજના અને પ્રસિદ્ધિ ખરી રીતે રા દલાલના સ્વત્વ પ્રયાસનું ઉમદા અને સુંદર ફળ છે, અને તેનું માન અને યથા એક રીતે તેમને જ ધટે છે તેમના આ કીમતી કાર્યની કદર જીજ્ઞાસુ ત્રીજે વર્ષે શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે તેમને 'સર્વપરિત' નો ઈલ્કામ બક્ષ્યો હતો, તે યોગ્ય જ થયું હતું

પાટણના લગરોની તપાસ આટલી બધી ફળદાયી અને મહત્વની માનમ પડાથી, જેસલગીરના લગર-જેઘાના પુસ્તકો

અતિ પ્રાચીન હોવાની વિદ્વાનોમાં સામાન્ય માન્યતા છે અને જે પુસ્તકોની અત્યાર સુધી ખાતરીપૂર્વક તપાસ અને યાદી થઈ ન હતી, તે પાટણ ભંડારમાંના કેટલાંક પુરાક એડિટ કરતાં એમ માન્યમ પડ્યું કે, તેની બીજી પ્રતો જેસનભીરના ભંડારમાં કદાચ હોવી જોઈએ. તેથી એ ભંડારોની બરોબર તપાસ થવી જોઈએ એમ નક્કી થયું. ડૉ. જ્યુલરે સન ૧૮૭૨ માં તે ભંડાર પ્રથમ તપાસ્યો હતો. પણ તેમને માત્ર ૪૦ પોથીઓ બનાવવામાં આવી હતી. તે તપાસમાંથી ડૉ. જ્યુલરે 'રિક્તમાકદેવચરિત' નું ઐતિહાસિક કાવ્ય લીધું અને પાછળથી મુંબાઈ સંસ્કૃત મંથમાળા માટે એડિટ કર્યું. તેમના પછી કેટલેક વર્ષે મુંબાઈ સરકારે તે ભંડારની ફરી તપાસ અને નોંધ કરવા પ્રો. એસ. આર. ભંડારકરન મોકલ્યા હતા. પણ તે તેમાં ફતેહમંદ થયા નહિ. તેમજ ત્રણેની જોઈએ તેવી અને પુસ્તી માફિતી બહાર નહિ પડેલી હોવાથી, તે ભંડારની ચોક્કસાઈથી અને ખાતરીપૂર્વક તપાસ અને નોંધ થવા સૌ કોઈ જરૂર બતાવતા હતા. રા. દલાલને પાટણના ભંડારો તપાસવામાં અસાધારણ ફતેહ મળી હતી, તેથી તે કામ માટે ફરી તેમની જ નિમણુંક થઈ. જેસલભીરની મુસાફરીએ જરૂં એ કાંઈ સહેજ કાર્ય નથી. પ્રથમ તો ત્યાં જવાનો માર્ગ જ વિકટ છે અને રેતીના રણમાં લાંબી મુસાફરી કરવી પડે છે. વળી તે ભંડાર મદના કિલ્લામાં એટલો સુરક્ષિત અને સખત જાપતા હોઈ જ રાખેલો છે કે તે જોવાની તક બહુ થોડાને જ મળે છે. આવી મુશ્કેલીઓ અને અડચણો હોવા છતાં માત્ર કુનેહ, ખંત, પ્રયત્ન અને પુકિતવડે અન્યને અસાધ્ય થઈ પડેલું કાર્ય રા. દલાલે બારે પરિશ્રમ ઉઠાવી ફતેહમંદ રીતે પાર પાડ્યું અને તે બદલ તેમને અત્યંત, ધન્યવાદ મળ્યો. તાડપત્રનાં જુનામાં જુના પ્રથો આખા હિંદુસ્થાનમાં માત્ર આ ભંડારમાં સચવાઈ રહેલા છે અને તેમાંના કેટલાંક પુસ્તકો

૧૦ મી સદી જેમાં પ્રાચીન છે. બીજાં એવાં કેટલાંક અમૂલ્ય પુસ્તકો છે કે જેની પ્રતો અન્ય કોઈ સ્થળે ઉપલબ્ધ નથી. અગાઉ આ બધાં પુસ્તકો પાટણના લંડારોમાં હતાં, પણ આફતના સમયે તે નાશ પામવાની બીતિથી સં. ૧૪૭૪ માં જૈન સાધુ જિનલદ-સૂરિએ તે લંડારને જેસલમીર આણે, જ્યાં અઘાપિ તેની પ્રાણની પેઠે રક્ષા થાય છે. પાટણમાં તે માત્ર નકલો રાખવામાં આવી હતી અને તેના પ્રમાણ તરીકે એટલું જણાવવું બસ થશે કે, પાટણમાંથી પ્રાપ્ત થયેલા 'કાવ્યમીમાંસા' અને 'હમીર મદમદન' મંથાની મૂળ પ્રતો શ. દલાલને અદિયીજ પ્રાપ્ત થઈ હતી. તેમણે એ લંડારની તપાસ એવી ખુબી અને કુશળતાથી કરી કે તેમના વર્તનથી લંડારના રક્ષકો પ્રસન્ન થયા. એટલે સુધી કે, બધાં પુસ્તકો તેમને બતાવ્યાં, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેની બરોબર નોંધ કરવા અને કેટલાક પુસ્તકોની નકલ ઉતારી લેવા ખાસ પરવાનગી આપી, જે બીજાને જવલેજ મળે છે.

આ રીતે પાટણના લંડારમાંથી નહિ મળેલાં એવાં કેટલાંક મૂળ પુસ્તકોની નકલો કરાવી લીધી અને બીજાં કેટલાંક સંસ્કૃત અને અપભ્રંશનાં નવાં પુસ્તકો પ્રાપ્ત કર્યાં. જેની દુંડી વાદી વાચકને સહેજ ખ્યાલ આવવા નીચે આપી છે:—દુક રચિત વિલાસ વાખા-સંવત ૧૧૩૯, નેમનાથ ચરિત-૧૩ મી સદી, કુલવયમાળા (ઉદ્યોતનસૂરિ) કૃત-સં. ૮૩૫, જ્યેષ્ઠ રચિત-ઈ.દશામ્ર, (કિસ્સાહ) મોકશિત જનિત અથવા કુતકનુ કાવ્યાલંકાર, ઋષિસિદ્ધિ અને લીલાવતી કહા વગેરે.

આ તપાસ દરમિયાન તેમણે ૩૪૪ તાકપત્રનાં અને ૬૦૦૦ કાગળનાં હસ્તલિખિત પુસ્તકોની નોંધ લીધી. તે સાથે સીરાહી, ત્રિકાનેર, જોધપુર વગેરે શહેરોમાં ફરી આવી પુષ્કળ માહિતી એકંદ્રી કરી. તે સિવાય પ્રાચીન સાહિત્યની શોધખોળ માટે તે

આમોદ, જુનાગઢ, તારાપુર, ખંભાત, ખેડ, માતર, વળા, પાંચગામ, અને અમદાવાદ વગેરે સ્થળોએ જઈ આવ્યા હતા. આ પ્રમાણે સતત પ્રયત્ન કરી લગભગ ૩૦૦ કીમતી હસ્તલિખિત પુસ્તકો સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીના સંગ્રહ માટે તેમણે પ્રાપ્ત કર્યાં હતાં. એ સંગ્રહની સમૃદ્ધિ અને ઉપયોગિતા મોટા અંશે તેમના પ્રયાસને અને ખંતને આભારી છે.

ચાલુ ઓફિસ કામ કરવા ઉપરાંત બાકીનો સમય તે સાહિત્ય સેવા કરવામાં ગાળા. જુનું જુનું માસિક અને પત્રોમાં વખતો વખત મદતવના લેખો, તેમજ ગ્રાંથીન ગુજરાતી કાવ્યો અને સુભાષિતો વગેરે પ્રસિદ્ધ થવા માટે મોકળી આપતા. વળી સાહિત્યના પ્રશ્નોની ચર્ચામાં રસપૂર્વક જાગ લેતા. સુરતમાં ભરાયેલી પાંચમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ માટે તેમણે પાઠ્યના લંગરોમાનાં જુની ગુજરાતી અને અપભ્રંશનાં પુસ્તકો વિષે એક વિદ્વાતભર્યો નિબંધ લખી મોકલ્યો હતો, જે પ્રતિ નિદાનોનું સાર બ્યાન બે ચાપું હતું, તે યોગ્ય પ્રશંસા ચંદ્ર હતી. જન્માર્દન રચિત ઉપાદેશ અને બિહલકુ કૃત ચારપચાસિકા વગેરે ગ્રાંથીન ગુજરાતી કાવ્યો એડિટ કરી ચંદ્રાસને મળતી અન્ય કથાઓ, સદયવત્સ સાવર્ણિયા અને (માધવકામ કુંડળા) ની કથા વગેરે જુની વાર્તાઓનો ઐતિહાસિક અને તુલનાત્મક રીતે અભ્યાસ કરી, ગુજરાતનું સંસ્કૃત નાટક સાહિત્ય તથા ગ્રાંથીન ગુજરાતીનો વિભક્તિ વિભાજ તથા વાક્યપ્રકાર ઓક્તિક વગેરે વિચારપૂર્ણ લેખો લખી અને કારમીર મુખમંડનની અને ખભાત નાખ્દોની વ્યુત્પત્તિની ચર્ચામાં ઉગ્ર હિતરી તેમણે સાહિત્યમાં ઉપયોગી ફાળો આપ્યો છે અને તેમની સાહિત્યસેવા બહુ ઉંચા પ્રકારની હતી, એટલું ગુજરાતના સાહિત્યના અભ્યાસીઓ સ્વીકાર્યા વગર રહેશે નહિ.

દુકામા તેમનું સમગ્ર જીવન પ્રાચીન સાહિત્યના અભ્યાસ અને સેવનમા નિર્ગમન થયું છે તેમણે આટલું કાર્ય અત્યંત કીમતી અને મહત્ત્વ ધરાવતું અને તેમા જે માત્રક થોડું કરવાને તે શક્તિમાન થયા હોય તો તે તેમને માન અને કીર્તિ આપે એવું ઉચ્ચ પ્રકારનું અને સિદ્ધતાભર્યું હતું. આપણે આશા રાખીશું કે, લાદજેગી ડિપાર્ટમેન્ટ તરફથી ગાયકવાડ પૌર્ણત્ય પ્રથમાગામા તેમના પાટણ અને જેસલ મીરના ભાગ્યેની તપાસના બે મોગ રિપોર્ટ સત્વર પ્રસિદ્ધ થવા વ્યવસ્થા થશે કેમકે તેની પ્રસિદ્ધિ થશે તો તેમનું કાર્ય કેટલું બધું ઉપયોગી અને અગત્યનું હતું તેનો વાચકનર્મને પુરતો ખ્યાલ આવશે. સ્વભાવે તે તદ્દન શાંત અને નિરભિમાની હતા તેમની પ્રભુતિ આમઢી અને નિઃસ્વાર્થતા હતી તપમી જેવી તેમની મનોહતિ અને ભાવના હતા અને તેને અનુકૂળ તેમણે પોતાનો જીવનકામ અને વ્યવહાર રાખ્યા હતા દુનિયાદારીની બીજીની તેમને કામી રજા ન હતી. મળી તેમને માન કે મોટાઇની ઇચ્છા કે પરવા પણ ન હતી. સાદુ, એકાનિત અને સસ્મરી સાક્ષર જીવન એ જૈન સાધુની મીઠક ગાળવાને તેઓ સદા તત્પર અને ઉત્સુક રહેતા એજ તેમની જીવન ભાવના અને અભિલાષ હતા બહુધા તે પુસ્તકોના વાચન અને અભ્યાસમા જીવાયેલા માનમ પડ્યા અને કવિ એસગના રાજદોમા કહીએ તો

of studie took he most care and most liele

Nought a word spoke he more than was neede "

(મમ પુસ્તક તે મોવતા, બાકીનો સમય અભ્યાસ ને અધ્યયનની દરમર કરવામા ગાળતા)

તેમ તેમણે ડિપાર્ટમેન્ટ કામ તેમના સ્વભાવને અનુકૂળ અને યોગ્ય દિશામા હતું તે માટે યોગ્ય કાર્ય કરનારનીજ રાહ જોવાની હતી લાયકને લાયક કામ મળી આવતું અને સતોષની વ્રાત છે કે, તેમાં

તેમને સારી ફતેહ પણ મળી. તે એટલું સરસ કામ કરી રહ્યા હતા કે, થોડા સમયમાં તેમના પ્રયાસથી સુદરે પરિણામે આવવાની આપણે આશા રાખતા હતા પણ એટલામાં દિનારે આવેતું વહાણ લાધી મડુ ખરેખર આપણે નિર્ધન થઇ ગયા છીએ, આપણી સ્થિતિ શોચનીય છે આપણે અહીં કામ કરનારાઓની ખોટ છે. આની પરિસ્થિતિમાં જેમણે પોતાના કાર્યથી તેમની યોગ્યતા અને મહત્તા સિદ્ધ કર્યા હતા તે એકાએક દૂર થવાથી કયા શુભાતી અંધનું હૃદય નહિ દ્રવે ! પરમાત્મા તેમના આત્માને પરમ શાંતિ અને સુખ બક્ષે, એજ પ્રાર્થનાનું

હોરાસાલ ત્રીસોવનદાસ પાદેખ.

૧ તા ૬-આવકનાં પૌર્વાત્ય ગ્રંથમળામાં ન ૧, ૨, ૪, ૫ તરીકે કોવ્ય મીમાંસા, નરનાગયજ્ઞાનદ પાર્થ પરાક્રમ અને રાષ્ટ્રીક વશ-તે પેતિ સંશોધન કરેના તે પોતાની હયાતીમાજ પ્રકટ થયા, હયાતી બાદ તેમના સંગોધિમ શ્રેય વામન કૃત નિગાનુશાસન ન ૬, બાલચન્દ્રસૂત્ર કૃત યજ્ઞનિવાસ ન ૭, વત્સરાજ કૃત રૂપકચતુક-છ નાટક, ન ૮ તરીકે સને ૧૮૧૮ માં પ્રગટ થયા અને તદુપરાંત સદ્ગત દલાન કૃત પ્રસ્તાવના અને પરિશિષ્ટોનાણુ વશ પાનકૃત મોહપ્રસાદ નાટક ન ૯ તરીકે બહાર પડ્યું. ૧૮૨૦ માં તેમનાથી સંશોધિત થયેલ જ્યોત્સિહ સૂરકૃત હમીરમદમદન કાવ્ય ન. ૧૦, સોહાલ કૃત ઉદયસુંદરી કથા ન ૧૧, ગ્રામીન ગૂર્જર કાવ્ય સમ્રાટ (પ્રસ્તાવના જગરનુ) ન ૧૩, ૧૮૨૧ માં લાસરના મુનિ કૃત પશુપતિ દર્શનનો ગણકારિકા નામનો ગ્રંથ ન ૧૫, ૧૮૨૩ માં ધનપાલ કૃત લવિસચત કલા-પચમી કલા (સદ્ગત પ્રાં ગુણોની

+ વડોદરા લાઈબ્રેરી મિસેવની માટે તૈયાર કરેલો બુદ્ધિપ્રકાશમાં સન ૧૯૧૮-૧૯૧૯ માં છપાશે હતાં તે અગ્ર મુદ્રણમાં આગે છે

પ્રસ્તાવના અને ટિપ્પણી સહિત) નં. ૨૦; ૧૯૨૪ માં જેસલમેર લાંઝારની ગ્રંથ સૂચિ (પંડિત લાલચંદની ટિપ્પણીઓ અને વૃદ્ધિ પત્રિકા સહિત) નં. ૨૧ અને ૧૯૨૫ માં લેખપદ્ધતિ (૮ માથી ૧૫ માં સૈકા સુધીના દરતાવેળેનો સમ્રક) નં. ૧૯ તરીકે બહાર પડ્યા. હવે પાટણ જૈન લાંઝારના ગ્રંથોની સૂચિ (પંડિત લાલચંદની ટિપ્પણીઓ સહિત) તૈયાર થઈ ગઈ છે તે પ્રેસમાં ગઈ છે.

આ ઉપરાંત સદગત દશાએ જયચિન્મયકૃત સમેતશિખર રાસ પોતાના પિનાના સ્મરણાર્થે પ્રગટ કર્યો હતો. અરિસિદ્ધના સુકનના-સંકીર્તનની અગ્રેજી પ્રસ્તાવના તેમણે લખી હતી કે જે ગ્રંથ ભાવન-ગરની આત્માનંદ સભા તરફથી સ. ૧૯૭૬ માં પ્રગટ થઈ ગયેલ છે. વિશેષમાં તેમના જૂના જૂના લેખો વસત આદિ પ્રસિદ્ધ માસિકામાં પ્રગટ થયા. તે સર્વ સમ્રક કરી પ્રગટ કરવા યોગ્ય છે તો તે સર્વના, તેમજ તેમણે અગ્રેજીમાં લખેલી પ્રસ્તાવનાઓનો ગૂંજશતી અનુવાદનો સંમ્રક એક પુસ્તકાકારે પ્રગ્ન સમક્ષ મૂકી તે સદગતનું ખર્ચ સ્મરણ રાખવા કોઈ જૈન કે જૈન સંસ્થા બહાર આવે એ ઇચ્છે છે.

વિશેષમાં તેમણે અનેક પ્રાચીન અને દુર્બ્રાપ્ય ગ્રંથોનો સમ્રક કર્યો હતો અને અનેક ગ્રંથોમાં પોતાના ટિપ્પણો ઉમેર્યાં હતાં, તેમજ બીજી અનેક ઉપયોગી નોંધો કરી હતી. આ તેમની ‘ખાનગી લાપચેરી’ ખરીદ કરી તેમાંથી સોધબોજની વિગતવાળું, નળવૃંદો જેવું બહાર પાડવા માટે પણ કોઈ શ્રીમત કે સંસ્થા બહાર પડશે તોજ તે સદગતનું સાચું સ્મરણ અને અભિવાદન કરી શકાશે.

ગોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ.

The Late Mr. C. D. Dalal.

— o —

(BY J. S. KUDALKAR M. A. L L B.)

—

" Oh why has worth so short a date ?
While villains ripen grev with time;
Must thou, the noble generous, great,
Fall in early manhood's gentle prime ?

Robert Burns.

It is a very great misfortune for the "Library Miscellany" to note the untimely death of its associate editor, Mr. Chimanlal Dahyabhai Dalal M. A. From the very first issue of the "Miscellany" Mr. Dalal was associated with its editorial side and was responsible for the Gujarati side till last October when he fell a prey to the epidemic of Influenza. How by his able and Scholarly articles he made the "Library Miscellany" popular in the Gujarati reading public and was instrumental in spreading far and wide the gospel of the Public Library in Gujarat is known to all the Gujaratis But it is not only as the Gujarati editor of the "Library Miscellany" that we have to appreciate his valuable work. As a member of the staff of the Baroda Central Library and as an excellent scholar of Gujarati

times as a Reference Librarian, at other times as an expert Gujarati Librarian and finally as the Sanskrit Librarian. When in August 1912 the "Library Miscellany" was started as trilingual quarterly Magazine with the sole purpose of disseminating the new gospel of library-religion Mr. Dalal took charge of the editorship of the Gujarati Section without any remuneration. In the very first issue of the "Library Miscellany" he published a scheme of classification for Sanskrit books and followed it up by another more elaborate scheme for Gujarati books. His Gujarati classification scheme has long been adopted in the Baroda Central Library and is introduced by means of printed catalogue-cards in the Moffusil libraries of the Baroda State. After preparing a classified list of the Hundred Rupees Standard Gujarati Books, that is presented by the Central Library department to each new village library in the state for Rs. 25, he brought out one more elaborate classified list of 1000 popular Gujarati books for town and village libraries in Gujarat. This list also has an Author and a Title Index at the end. This classified list is prepared on the plan of such English books as Nelson's Standard Book and Sonneschein's Best Books. Mr. Dalal also conducted the Library classes opened for short periods for training librarians of the district

libraries in the State especially in Gujarat. While doing his duties' as a librarian Mr. Dalal also worked for some years as assistant press reporter until that branch was removed from the Library Department. Later on Mr. Dalal was placed in full charge of the Sanskrit Section of the Central Library and it was then that his life's main work began and took a permanent shape.

At that time the Sanskrit Section of the Library was being organised on a large scale with the idea of making it a unique collection of Sanskrit Literature in Gujarat. What the the Deccan College Sanskrit Collection of printed books and manuscripts is to the Deccan, this Central Library Collection was intended to be for the whole of Gujarat. With this view all the available printed Sanskrit books were being purchased and Sanskrit manuscripts were being searched for all over India and collected in the Central Library. For the search of manuscripts an expert Manuscript Collector of 20 year's experience Mr. R. Anant Krishna Shastri was engaged in the service and with his aid within two years the Sanskrit section began to grow into a decent collection. While working as a Sanskrit Librarian it occurred to Mr. Dalal a true Jain and a student

14 works and wrote Introductions of two more works in the series. At the time of his death 7 works were out of the press, two had their texts printed but were waiting for introductions and notes, three had only a few forms printed and two catalogues of Mss. at Pattan and Jesalmere were ready for the press.

This was indeed an unusually brilliant feat of achievement but unfortunately the heavy work it involved told excessively upon his already frail body and probably hastened death.

Besides the tour to Pattan for Mss. search Mr. Dalal made several other search-trials in parts of Gujarat, Kathiawad and Rajputana. He visited Anod, Tarapur, Cambay, Kaira, Ahmedabad, Matar, Vala, Junagad in Gujarat and Kathiawad, so also Sirohi, Jodhpur, Bikauer and Jesalmere in Rajputana. But none of these tours was so fruitful of results as his trip to Jesalmere. The famous Jain Bhandar at Jesalmere is well-known among oriental scholars as the repository of some of the oldest and rarest palm-leaf Mss. in India. Copies of some of the Mss. in this Bhandar are not available elsewhere. Ajaypal, the successor of the famous minister, (? King) Kumarpal, who with his brother Vastupal, (?) was famous for

collecting at Pattan rich collections of Mss. was a great hater of Jains and Jainism and tried his best to destroy the Jain literature. Ministers Udayana and others removed the Mss. from Pattan to Jesalmere and other unknown places. The palm-leaf Mss. at Jesalmere are therefore mainly the originals from Pattan, which now possesses only their copies. This Jesalmere Bhandar is therefore kept well protected on a hill fort amidst a sandy country not easily accessible to ordinary people. Dr. Buhler was the first scholar to inspect this Bhandar in 1872 but succeeded in getting access to only 40 "Pothies." After him went Prof. S. R. Bhandarkar but he too could not see all the Mss. But as at Pattan so at Jesalmere too, Mr. Dalal was fortunate to be able to inspect the whole collection of Mss. consisting of nearly 3,000 of paper and 344 of palm-leaf and to prepare a descriptive catalogue of all the palm-leaf Mss. The necessity of preparing such a catalogue was urgently pointed out both by Dr. Buhler and Prof. Bhandarkar in their reports. Thus by his thorough searches at Pattan and Jesalmere Mr. Dalal has brought, once for all, to the notice of the learned world the actual contents of these famous collections, and has made accessible to the Central Library Depart-

ment a very rich store of materials which it can draw upon for future publications in the "Gaekwad's Oriental Series."

These valuable services of Mr. Dalal were not unnoticed by His Highness the Maharaja. Soon after Mr. Dalal has finished his search at Jesalmere in December 1916. His Highness in his Birth-day Durbar of March 1917 publicly appreciated Mr. Dalal's excellent work by awarding a silver Medal of "Raja-Ratna" (court-gem) and presenting him with a purse of Rs. 500. His Highness further encouraged Mr. Dalal in his work by promoting him to a higher grade of service, which unfortunately Mr. Dalal did not live long to enjoy. After Mr. Dalal's death the real worth of his admirable work being brought to the notice of His Highness, His Highness was gracious enough to grant a bonus for Mr. Dalal's children's education.

By Mr. Dalal's death therefore not only the Library Department and the "Library Miscellany" have suffered an irreparable loss, but the learned world also has lost a very promising and valuable worker.

Library Miscellany,
Vol. VI, No. 1 & 2 Jan April 1919.

અરહાપાસ-અરિઠ્ઠનેર્મિ.

અસ્તરણિકા —

આવા સાદિત્યને અગે પ્રણયે લખનાનું હોય, લખવાની ઈચ્છા પણ હતી સામગ્રી પણ વચ્ચેશક્તિ છૂટક છૂટક હીક પ્રમાણમાં એકેન થઈ હતી, તેને ગોઠરીને લખવા માટે બગલગ સવા નર્મ વ્યતિન પણ એ ન્યાયાધીશ શ્રીયુત કૃષ્ણાસાલભાઈ ઝવેરીની વકીલ શ્રી મોહનલાલ દલીગદ દેશાઈ દ્વારા સૂચનાઓ અને ઇપકાઓ પણ સાબત્યા, પણ તે સર્વને કુદરતે ગણ-દાર્યુજ નહિ. અને આખરે “કાંઈ પણ લખ્યા વિના જ પ્રગ્ન પાસે મૂકવું” એવી જ જાણે કુદરતની પ્રેરણા ન હોય? તેમ બગલગ પદર માસ વ્યતિત થવા છતાંજે, ફળ સમર્પ્યા વિના જ પ્રસિદ્ધીમાં આણું પડ્યું છે, જે માટે વાચકવર્ગની ક્ષમા વિના ખીજું શું ચાચનાનું હોય?

સાહિત્યના કાર્યને અગે, સધવી નકુપભદાસ કવિયે શ્રી હીરનિગ્ધસુતિ શસમા કથું છે તેમ,

“કાગે^૧ન કાગે^૨ મનગી^૩ઉ મગી, કોડો^૪ કાળી^૫ કાતર વગી,

“ગો^૬તિ કહેડિ^૭ કર કણનું^૮ મમ, કોડ^૯ ધરી^{૧૦} કયુ ગુરુનું^{૧૧} નામ

“ગુણ^{૧૨} કરાનું^{૧૩} મનસી^{૧૪} કરી, કનિતા^{૧૫} ગાંધ્ય^{૧૬} કવિત મનધરી^{૧૭}

“એબીપરે^{૧૮} શાન્ત તે કષ્ટે^{૧૯} ચાત, વાજિ^{૨૦} ન લહે^{૨૧} વીયાની^{૨૨} વાત”

[આનંદ ૩૩ મ મો. ૫ મુ ૫૪ ૩૧૨]

ન્યારે સત્તર કક્ષા એકત્ર થાય, અને તે વડે એક નાનું
 એક ધ્યાન લાગી રહે તોજ સાદિત કર્યું કરી નાખય તેમારે
 વળી ગૃહસ્થીયોને શારીરિક, સામારિક અનેક ઉપાધિયો લાગેલી
 રોયજ કે જેમાથી વખત યોગી કાર્ય કરતા એસતુ એ મહાનુભવ
 રોય તોજ બની શકે માન ઋષભકવીર્યજ જેવા કોઈક
 ગૃહસ્થજ ભાખ્યાગી રોય કે જે અનેક ઉપાધિયો હોતા હતા
 સર્વોત્તમરીત્યા સાદિત્યની મેવા બજાવી શકે છે ઋષભકવીર્યજ
 જેની સાદિત સેવા બજાવતા ગૃહસ્થીઓમાથી હલુ સુધી ખીજા કાંઈ
 ઋષભાસ ઉત્પન્ન થયાજ નથી એ પણ નિર્નિરાદ છે એજ
 દીરઘરીશ્વરાસમા કવિ ઋષભાસે પોતાની નિત્ય અર્થા સખતક
 સખ્યુ કે કે —

બદાર મૂકી શકું કે નહિ તે માટે મને પોતાને પણ દણુ શકાજ છે. અને તેટલાં માટેજ શ્રીયુત મોહનલાલભાઈની અતિ પ્રયામે બદાર પટેલી દફતીકતો જોઈ મને ખેદ કરતાં હવે વધુ થાય છે. શ્રીયુત મોહનલાલ દ. દેશાઈનો અંતઃકરણથી જોડેલો આભાર માનું અને માનીએ તેવો ઓછોજ છે.

•યાવનિપુણ ન્યાયાધીશ સાક્ષરરત્ન શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ મોહન-
લાલ ઝવેરીનો ઉપોદ્ધાત લખી આપવા બદલ ઉપકાર માનુંકું. શ્રીયુત
કૃષ્ણલાલભાઈ ન્યાયવિષયે નિપુણ ન્યાયાધીશ છે, તેટલાં જ ગુજરાતી
કારસી ભાષા ગ્રંથમાયે દક્ષ, વિચારશીલ, તેમ જ મનનીય અ-
ધ્યાસી છે. અને તે કારણવડે જ જેમ ન્યાય હેતી વખતે “પક્ષા-
પક્ષનું અવલોકન કરી શુદ્ધ ન્યાય હવે પડે” તે પ્રમાણે અગ્રે
પણ તેઓશ્રીયે જૈન-જૈનેતર બેઉના ગુજરાતી સાહિત્યનો વિચાર
કરીને બહુ જ સમભાવિ તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ ઉપોદ્ધાત યોગ્યો છે,
તે માટે એઓશ્રીનો હૃ અને જૈન તેમજ અજૈન ગુજરાતી સાહિ-
ત્યશિક્ષકો જોડેલો ઉપકાર ગ્રીહારિયે તેટલો ઓછો જ છે.

- (૧) “ શુકનશાસ્ત્ર ચોપાઈ એ કાવ્યને પણ જૈનમત સાથે
 “ કશો સમઘ નથી ’
- (૨) “ આ [માઝ ઢોવા] કાવ્ય [“જોડી જોસનમેર મજાર,”
 “ (કડી ૨૩૫)] જોસનમેરમા રચાયુ છે, અને તેથી
 “ એની ભાષા ગુજરાત કરતા મારવાડની ભાષાને વધારે
 “ મળતી આવે છે લગભગ મારવાડી છે એમ કહીએ
 “ તો ચાલે, તો પછી ગુજરાતી ભાષાના કાવ્યમાં
 “ એને સ્થાન આપવું એને ગુજરાતી કાવ્ય કહેવું એ
 “ એક જનનનો આપગી ભાષાના ઈતિહાસ ઉપર આ
 “ ધાન કરવા જેવું છે ’

સમજ, તે પ્રમાણે વર્તી સુખી રહે એવો આશય હોવાથી જન મુનિરાજે એના પાણુ પૂર્ણ અભ્યાસી હોય છે. અને ધર્મી વખતે તો એના ગ્રન્થોના લેખકોએ, એવા શુભાશુભ શકુનો, મુદ્દતો, મન્ત્રો, ધન્ત્રો અને તન્ત્રો તેમ જ જ્યોતિષવિષયક વિષયોને લખતા તેના સારાસારનો અભ્યાસ અને તે ઉપરાંત તેનો સપૂર્ણ અનુભવ કરીનેજ એના ગ્રન્થો લખ્યા છે, જેથી સમાજને લાભ થાય સમાજને બાલ એટલે અન્યરીત્યા કદીયે તો ધર્મ-પન્થ-દર્શન એને પણ લાભજ થાય.

(૨) મારફ્ટોવા શુદ્ધ ગુજરાતી નથી એ વાત તદ્દન સાચી છે પરંતુ હમારા મન્થોદારમા સરકૃત પ્રાકૃતનો એક અને આરા ગૂર્જરાતી ગેરેનો બીજો એમ મળી બે વિભાગ કર્યા હોવાથી આના ગ્રન્થને આરા કાવ્ય બોલે જાવવામા આવ્યું છે.

(૩) [માધવાનળની કથા] કાવ્ય તેમ જ બીજા કાવ્ય માટે પાઠ્યરેજ બતાવી સતોપ માનવો જોઈએ નહિ, પરંતુ બાબા અનુભવ અને પરિશ્રમ પછી મારૂ તો એ પણ માનવું થયું છે કે નોટ દીપની બહુ કડકુટ અને બહુ લામો સમય યુમાવવા કરતા હાન ગુન્નનો મૂળમાત્ર જે પ્રાપ્ત થાય તે જ અસિદ્ધ નહિ કરવાથી, પ્રાચીન માહિત્ય કે જે ઘણે ગ્રંથો તપાસ કરવા જતાથ જેની વિગેય પ્રતો ઉપલબ્ધ થઈ શકી નથી અને જે મળે છે તે પણ ખડિત, યાતો હાથમા લેતા ખડિત ઘણે જગ્યા તેરી હોય છે તેને પણ જરૂર કરવા જેવું થાય છે જો નોટ દીપની કડકુટમા પડનામા ન આવે તો વિગેય સાહિત્ય જેવું મળે તેવુંજ પ્રગ્ન પાસે મૂકી સકાય અને તેનાજો રક્ષણ કરી સકાય, અને તે પ્રમાણે અસિદ્ધ ઘણે જગ્યાએ અતિથો થયા પછી નોટ દીપ નિરોધ સોધન-સંગોધન તો જ્યારે પણ અને જોને પણ જરૂર હોય તે વખતે તેનાથી ઘણું શકે. વગી નોટ દીપાદિથી સપૂર્ણ કરવામા ઘણાજ સમય વ્યતીત કરવો.

પડે છે અને તેટલા સમયમા માન એ ચાર મન્ય વા કાન્ય બહાર પાડી શકીયે જ્યારે મૂળ માન ઝપાનનાથી વિશેષ બહાર પાડી શકાય એવો અમારો અનુભવ છે તેમજ નોટ ટીપ કર્તાના અભિપ્રાયને અનુસરતા બનાવના એ ધણી વખતે કઠિન છે અને કર્તાના અભિપ્રાયને અનુસરતા નોટ ટીપ કરાવા પણ હોય તોયે બધા સાક્ષરોને, અનુસરતા છે એમ મનાવવું એ તેથીયે વિશેષ કઠિન કામ છે

(૪) ચાર પ્રત્યેક છુદ્ધ ચોપાઇ અને કવિવર સમયસુન્દરજી માટે કાઇ પણ કહેવા કરતા “ કવિવર સમયસુન્દર ” નામનો શ્રી મો. દ દેશાઇના લેખનો ફનાલોજ પાચકને અર્પુ છું

શ્રીયુત મો. દ દેશાઇએ કર્તા બાપા, સમય આદિ વિશેષ પરવે અતિ મહેનતે અનિ સુન્દર લખ્યું હોનાથી મારે તે સમયે માઇ લખવાનું રહેતું નથી પણ તેઓનો ઉપકાર માનવો તો અવશ્ય બાકી રહે છે જ અને તેથી તેઓથીનો નોટલો ઉપકાર માનીને તેટલો આભોજ છે

(૨) ૧૩૫-૩૬ મેં પાને "ભાનુચંદ્રે.....ગોભન સ્તુતિ
 "ટીકા આદિ ગ્રન્થો રચ્યા છે."

(૨) આ ઉદ્દેશ જૈન ગ્રન્થાવળીને આધારે કરાવેલો હોય
 તેમ લાગે છે. પરંતુ શોભન સ્તુતિ શ્રી આગમોદય મિમિત્તિ તરફથી
 છપાતી હોવાથી શ્રીભાનુચંદ્રાણી ટીકાની પ્રત મેળવવા અમદાવાદ
 આદિ ભંડારોમાં તપાસ કરી હતી પરંતુ કોઈ સ્થળેથી એ પ્રત
 અમને ઉપલબ્ધ થઈ નથી તેથી એમ અનુમાન કરાય છે કે જૈન
 ગ્રન્થાવળીમાં નામ નોંધવાની ભૂલ થઈ હોય. કારણ કે સિદ્ધિચંદ્રજી
 વાળી ટીકાના લેખમાં ગુરના ઉદ્દેશમાં ભાનુચંદ્રજીનું નામ આવે
 છે તે ઉપરથી જૈન ગ્રન્થાવળીકારે ભાનુચંદ્રજીની ટીકા પારી હોય પણ
 અમારી તપાસમાં તો માત્ર અમને સિદ્ધિચંદ્રજીવાળીજ ટીકા ઉપ-
 લબ્ધ થઈ છે. ગુર અને શિષ્યે બેઉએ પૃથક્ પૃથક્ એકજ ગ્રન્થ
 ઉપર ટીકા રચી હોય અને તે પણ જગભગ એકજ સમયમાં એ
 પણ અમારા ધારવામાં આવતું નથી. તેમજ ભાનુચંદ્રજીએ
 રચેલા ધર્મા ગ્રન્થોમાં સિદ્ધિચંદ્રે સકાય કરેલી હોવાથી તેમજ
 સિદ્ધિચંદ્રજીના દરેક ગ્રન્થોમાં ભાનુચંદ્રજી ગૃહ હોવાથી, અરસ-
 પરસ બેઉના નામો બેઉએ રચેલ દરેક ગ્રન્થોમાં આવે તે સ્વભાવિક
 છે અને તેથી પણ જૈન ગ્રન્થાવળીકારની, ભાનુચંદ્રજીનું
 નામ પારી લેવાની ભૂલ થઈ હોય તો તે એ બનના જોગ છે.

ખીજી બૂત થવાનું એ પણ એક કારણ છે કે અમોએ અમદાવાદથી
 શ્રીભાનુચંદ્રની ટીકા મેળવવા પ્રયત્ન કર્યા ત્યારે અમોને ભાનુ-
 ચંદ્રજીના નામથી પ્રત મળી પણ તે પ્રત ઉદ્દેશીને જોતા
 ભાનુચંદ્રજીની તરફ પણ ભાનુચંદ્રના શિષ્ય દેવચંદ્રજીનું ટીકાની
 પ્રત હતી. અને તેમાં એ ભાનુચંદ્રજીનું ગૃહ તરીકે નામતો હોયજ
 તેથી પણ ભૂલ થવા પામી હોય. છેવટે એવા નિર્ણય ઉપર હું
 આવી શકું છું કે શ્રીભાનુચંદ્રજીના અને શિષ્યરત્નોએ એટલે શ્રી

સિદ્ધિચંદ્રજી તથા શ્રીદેવચંદ્રજી બંનેએ ગોલાન સ્તુતિ ઉપર
ટીકા રચેલી હોવાથી દેવચંદ્રજીની ટીકા બાતો સિદ્ધિચંદ્રજીની
ટીકાને બદલે શ્રીભાનુચંદ્રજીનું નામ નોંધાઈ ગયું હોય શ્રીભાનુ-
ચંદ્ર સિખ શ્રીસિદ્ધિચંદ્રજીનાથી તથા શ્રીદેવચંદ્રજીનાથી બંનેએ
શિષ્યોની બંનેએ ટીકા શ્રીઆગમોદય સમિતિ તરફથી જાણવી શર
ચર્ચેલી છે.

આટલો ઉદ્ઘોષ કર્યો હતોએ કદાચને જો શ્રીભાનુચંદ્રજીની
ટીકા કોઈ રચેલી ઉપવબ્ધ થશે તો આ ફંડ તરફથી બા તો
શ્રી સમિતિ તરફથી જાણવા પ્રયત્ન સેવીશું.

(૩) એજ ૧૩૬ પાને " તેઓ-સિદ્ધિચંદ્રજી-શનાવધાની હતા
"તેથી તેમને....."

(૩) સિદ્ધિચંદ્ર ગણિને, ભક્તામર ગ્રંથોની વૃત્તિમાં
"અક્ષતૌ શતાવધાનાનાં વિજેતોન્મત્તવાદિનાં" લખવામાં આવ્યા
છે. પરંતુ શોભનસ્તુતિની તેમજ રચેલી ટીકામાં તેમજ
સ્કાદમ્બરીની ટીકા વગેરેમાં "અપ્પોત્તર ગતાવધાનક" લખ-
વામાં આવ્યા છે. જે ઉપરથી તેઓ એક સો આઠ અવધાની હતા
તેનું જણાય છે જુઓ શોભન સ્તુતિની પંક્તિઓ:—

"ઈતિ પાવસાહશ્રીમ્મકચ્ચરસૂર્યસહસ્રનામાધ્યાપકશ્રીશનુંજયતીર્થ-
"કરમોચનાઽધાનેકસુકૃતવિધાયકમહામહોપાધ્યાયશ્રીભાનુચંદ્રગણિ-
"શિષ્યાઽપ્પોત્તરગતાવધાનપ્રમુદિતપાવસાહશ્રીમ્મકચ્ચરપ્રવક્તૃપુસ્પુહમાં-
"પરામિધાનમહોપાધ્યાયશ્રીસિદ્ધિચંદ્રગણિચિરચિતાયાં શોભનસ્તુતિ
"વૃત્તૌ શ્રીકૃષ્ણદેવસ્તુતિવૃત્તિ ॥ ૧ ॥"

જુઓ કાદમ્બરીના અંતનો ઉદ્દેશ્ય:—

- “ઈતિ ધ્રીપાદસાહશ્રીઅન્કચ્ચરજજાલુદીનસૂર્યસહસ્રનામાધ્યાપક-
 “ શ્રીશત્રુંજયતીર્થકર મોચનાઽધનેકસુકૃતવિધાપક મહોપાધ્યાયધ્રી-
 “ માનુચંદ્રગણિ તચ્છિવ્યાઽષ્ટોત્તરશતાવધાનકપ્રમુદિતપાદસાહશ્રી-
 “ અન્કચ્ચરપદ્મ પુસ્યુ (સ્ફુ) હદમાપરામિધાનમહોપધ્યાયધ્રીસિદ્ધિ-
 “ ન્દ્રગણિવિરચિતાયાં કાદમ્બરીટીકાયામુત્તરલગ્નહ ટીકા સમાપ્તા ॥”

તેમજ લક્ષ્મીમર ટીકાની એક પ્રતિ અમેએ એજ તેમાએ અંતમાં “ અષ્ટોત્તર શતાવધાન ” કમવામા આપ્યું છે જુઓ—

- “ઈતિ પાદસાહશ્રીઅન્કચ્ચરજજાલુદીનસૂર્યસહસ્રનામાધ્યાપકધ્રી-
 “ શત્રુંજયતીર્થકરમોચનગોવધનિવર્તનાધનેકસુકૃતવિનિર્માપકમહોપા-
 “ ધ્યાયધ્રીમાનુચંદ્રગણિશિષ્ય યુમ (યુગ) પદ્મઽષ્ટોત્તરશતાવધાન-
 “ સાધનપ્રમુદિતપાતસાહશ્રીઅન્કચ્ચરજજાલુદીનપાતસાહશ્રીનૂત્તરીન-
 “ જિહાંગીરપદ્મ શુષ્કહમઽનાદિરંજનો દ્વિતીયામિધાન મહોપધ્યાય-
 “ ધ્રીસિદ્ધિચંદ્રગણિ વિરચિતામકામરસ્તોત્તરવૃત્તિ: સમાપ્તા ॥”

- (૪) એજ ૧૩૬ મા પાને “.....તેથી
 “ તેમને અકળ નાદાહો ખુદ્દમ (એટલે કે જેની શુદ્ધિ
 “ ખુદ્દમ એટલે સારી છે એવું ‘ સુમતિ ’ નામ આપ્યું હતું.”

(૪) આ શ્રીયુત મોહનલાલભાઈનું કહેવું યથાર્થ છે. પરંતુ ‘ખુદ્દમ’ શબ્દ મૂલ ક્ષરસી અરબી લાપાનો હોવાથી તેની શુદ્ધ જોડણી નથા અર્થ નીચે મુજબ થાય છે.

ખુદ્- (ક્ષરસી) = સારી, ઉત્તમ, ઉમદા.

દ્દમ- (અરબી) = સમજ સક્તિ, શુદ્ધિ.

પુરુષદમ્=પુરુષદમ્-ઉમદાબુદ્ધિ, ઉત્તમ સમજ શક્તિ, મુર્ખતા
પુરુષદમ્ ચન્દ જૂના જૂના ગ્રંથોમાં નીચે પ્રમાણે લખાયો છે.
પુરુષદમ્=લક્ષ્મણમર રતોત્રની જ્ઞાતિમાં ।

પુરુષદમ્, પુરુષદમ્-શોભન ગુણિ કાદમ્બરી વગેરેમાં.

વિશેષમાં કવિનર સમયમુન્દરજીના લેખમાં પાને ૩૦થી
૩૪ સુધીમાં તથા પાને ૧૦૬/૭માં પૂરવણીમાં શ્રીસમયમુન્દરની
સંસ્કૃત ભાષાની કૃતિઓ આપવામાં આવેલો છે, તેની અંદર
એજ કલાશ્વરે રચેલી નયન-લક્ષ્મણમરની કૃતિનો વધારો
દેખાડતા આનંદ થાય છે કેમકે કવિનર સમયમુન્દરજીના નયન-
લક્ષ્મણમર કાવ્ય અમોને પ્રાપ્ત થયું છે અને તે ત્રાયાગમોદય
સમિતિ તરફથી ઇષાધ બદાગ પડનાર છે

છે. સદ્દુઃ મૂલ્ય પ્રત આપવા માટે પંડિતવર્ગ લાલચાંદ લગવાનદાસ
માધીના ઝણી છીએ.

રાત્રાંજય મહન-શ્રી આદિનાથસ્તવન અર્થાત્ આલોચના-
સ્તવનના જે બ્લોક આપવામાં આવ્યા છે તે કવિવર સમયસુન્દર-
ગણિના પોતાના હસ્તાક્ષરોમાં છે, અને જે બ્લોકમાં પૂર્ણ થાય છે.
એ સ્તવન બહુધા કોઇ સ્થલે પ્રસિદ્ધ થયેલું જોવામાં આવ્યું નથી જેથી
આપું સ્તવન મૂલ્યભાગમાંજ અને આપવું ઉચિત ધારું છું:—

શર્વે ॥ શ્રીગુરુમ્યોનમઃ ॥

જે કર જોડી વીનવુંછ, સુણિ સાખી સુવિદીત,
કુડ કપડ મૂંઢી કરીછ, વાન કહુ આપ વીન.— ૧

કૃપાનાથ ! મુઝ વીનતી અવધારિ !
તુ સમરય ત્રિશુવન ધણીછ, મુઝનધ કુતર તારી.
કૃપાનાથ ! મુઝ વીનતી અવધારિ. ૧

જવસાવર ભમવા ચકાછ, દીડા કુખ અનત;
ભાગમયોગ તુ ભેટીવડીછ, લખબજલ લગવન. ૬૦ ૨
જે કુખ ભાંગલ - આપણુછ, તેહનધ કહિયછ કુખ,

૫૨૬૫ ભાંગલ તુ સુણવડીછ, સેરકનધ ઘન સુખ. ૬૦ ૩

આલોપણુ લીધા પપીછ, છવ અલક સંસારિ;
રૂપી ભપ(મ)ણુ માસતીછ, એહ સુણવડી અધિકાર. ૬૦ ૪

૧ ભાગ્યસંયોગે. ૨ ભેટીયો. ૩ સુણ્યો. ૪ પપીછ-વિના. આલોચન
લીધા વિના. ૫. લક્ષણા બાળથી રોડેલી બ્રહ્મચારિણી સાખી અતિ
તપ કર્યાં છતાં પણ અતિચારની આલોચણુ ન કરવાથી અનંત
સોવૃંચી લગી.

૧. આપ આપણું. પ્રતિમાં દરેક સ્થળે આપ, આપણું,
આપણામાં 'આ' છે. આ ઉપર અનુવાર કરેલો છે.

દુસમ કાનિધ દોહિનકેળ, સુધેઉ ગુર સળેગ,	
પરમારય પ્રી જી નહીજી, ગડગી પ્રવાહક યોગ.	૬૦ ૫
તિથુ તુઝ આગવિ આપણીજી, પાપ આલોકિ આજ !	
માખાપ આગવિ જોનતાજી, ગાવક કેલી લાજ !	૬૦ ૬
નિનધર્મે નિનધર્મે સહુ વડધજી, ચાપધ આપણી નાન,	
સામાચારી જૂલુધજી, સાસધ પડુપ મિથ્યાત !	૬૦ ૭
જાણઅજાણ પશુધ કરીજી, મોઢ્યા ઉછુર જોવ.	
રતને કાગ ઉઢાવતાજી, દારયઉ, જનમ નિગેન	૬૦ ૮
ભગવત લાધ્યઉ તે કિહાજી, કિહા મુઝ વરણી એહા	
ગજપાપર પર કિમ સદધજી, સમય રિમાસણ તેહ	૬૦ ૯
આપ પગુ ડા કંજી, ગજાઈ મોજ મહાન,	
પણ ન કંઈ પરમાદીઉજી, માસાહસ દદાત	૬૦ ૧૦
મવ અનતધ મધ વહાજી, તીન રતન શ્રીકાર,	
પણ પરમાદિઈ શાહીરાજી કિહા જઈ કંઝ પોકાર	૬૦ ૧૧
જાણુ ઉત્કૃષ્ટી કંઝજી, ઉઘન કંઝ નિહાર,	
ધીરજ જીન ધરધ નહીજી પોતધ મહુ સસાર !	૬૦ ૧૨

૧ દુષમ કાનિધ ૨ દોહિલો ૩ મુધો ૪ જાણુ
 નહિ ૫ મેદા જેમકે ગાડરીયો પ્રવાહ ૬ લોકો ૭ કીયા
 નિધિ ૮ જુદા જુદા પ્રમાણની મિથ્યાત્વનો મથપ યથો કે કંઈ
 સામાચારી સમ્યકતાની અને કંઈ મિથ્યાત્વની ૯ પછો ૧૦ ઉત્સર્ગ
 સિદ્ધાંત નિરૂદ્ધ ૧૧ રત્નોવડે ૧૨ દાર્યો ૧૩ લાધ્યુ-લાધ્યુ
 ભગવતે કહ્યું તે ૧૪ દાથીની પાપર ૧૫ ખર-મધેડો ૧૬ ડા
 આ પ્રમાણે અવગ્રહ વિહિન મૂળ પ્રતિમા કરેલું છે એ વિહિ આ શબ્દને
 માટે છે એટલે આકર્ષણ જેમજે અર્થાત્ હે ભગવત આપે
 ઉત્સર્ગનો આકરો માર્ગ પ્રરપેનો છે ૧૭. મહત-વૈરાગી ૧૮ ઉપ
 દેશમાગામા માસાહસ પખીનું દદાત છે પોતે સિદ્ધની દાદમાથી
 માસ ખાય અને વક્ષ ઉપર જેમી ઉપદેશ દે કે સાહસ મ કરો

સદગ પંજરે મુઝ આંપણીજી, ન મમમ ભુંડી વાત;	
પરનિંદા કરતાં થકાંજી, જાયમ દિન નધ રાતિ.	૬૦ ૧૩
કિરિયા કરતા દોહિવીજી, આલશ આણધ જીન;	
ધરમપત્રી ધંધધ પંજરેજી, નરગમ કરિસ્થઈ રીવ.	૨૦ ૧૪
અણહુતાં ગુણ કે કહધજી, તઉ હરપૂં નિસદીસ;	
કે દિતગીય લલી કહધજી, તઉ મનિ આણું રીસ.	૬૦ ૧૫
વાદમણી ત્રિદા લણીજી, પરરંજણ ઉપદેસ !	
મન સંવેગ ધરયઉ નહીજી, કિમ સમાર તરેસિ !	૬૦ ૧૬
સૂત્ર સિક્કાંત વપાણુતાંજી, મુણુતા કરમ વિવાગ;	
પિંણુ ધક મનમાહિ ઉપજધજી, મુઝ મરકદ વધરાગ.	૬૦ ૧૭
ત્રિવિધ (૨) કમી ઉચરંજી, ભગવંત ! તુમ્હ હમૂરિ,	
વારવાર લાણુ વલીજી, છૂટક બારઉ દુરિ.	૬૦ ૧૮
આપ કાજિ સુપ રાયતધજી, કીધી આરંભ કોડિ;	
જયણા ન કરી જીવનીજી, દેવજ્યા પર છોડિ	૬૦ ૧૯
વચન દોષ વ્યાપકે દહ્યાજી દાખ્યા અનરથ દહ;	
કુડ કહાઉ બહુ ફેલવીજી, મત કીધઉ સતપડ.	૬૦ ૨૦
અણ દીધુ લીજી ^{૧૨} ત્રિણુજી, તઉહિ અદતાદન;	
તે દુણુ લાગાં ધણાંજી, ગિણુતા નાવધ માન.	૬૦ ૨૧

૧ ન હોય એવા મારા ગુણો. ૨ તો. ૩ દિતશિખ. ૪ વાદ માટે. ૫ ધર્યો. ૬ કર્મ વિષાક. ૭ ક્ષિણુ એક. ૮ છૂટકબારો. ૯ દાખ્યા, દાખ્યા, બતાવ્યા. ૧૦ ખંડ. ૧૧ આખ્યા વિના. ૧૨ તણખણું. ૧૩ તોયે. તણખણું પણ આખ્યા વિના લેવામાં આવે તો તે અદતાદન ગણાય છે.

તું ગતિ તું મતિ તું ધખીજી, તું સાદિય તું દેવ !

આજુ ધરું સિરિ તાદરીજી, લવિ (૨) તોરી મેવ. ૬૦ ૩૦

હલસ.

મિમ અડિય સેત્રુંજ ચરણ ભેટ્યા નાભિનંદન જિણુતણા,
કર જોડિ આદિ જિણુદ આગઈ પાપ આલોયા આપણા;
જિણુચંદસૂર સૂરીસ સદગુરુ પ્રથમ સિખ્ય મુજસ ધણુહિ,
ગણિ સકલચંદ મુસીસ વાયક સમયમુંદર ગુણુ લણુધ. ૩૧

ઇતિ શ્રી સેત્રુંજય મંડળુ શ્રીઆદિનાથસ્તવનં સમાપ્તં.

સંવત્ સૌલ ૯૬ વર્ષે ભાદ્રવા મુદિ ૧૩ દિને
લિપિતં સ્વયમેવ.

અમારા તરફથી અત્યાર સુધીમાં સરકૂત, માગધી, અગ્રેજી
અને આવા કાબોના ગૂઝરાતી અન્યો પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કર-
વામાં આવ્યો છે, કે જે પ્રયાસવડે આ અન્યને અમે તરફથી
બહાર પડના અન્યોમા "અન્યાંકે ૬૬" (જેન ગૂઝર-સાદિત્યો-
દારે અન્યાંકે ૭ મા) તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ.

શ. ૪૫૦૦૦) ની રકમ, બીજી રૂ. ૫૫૦૦૦) ની અન્ય શુભમાર્ગે
 ખર્ચવા કાઢેલી રકમો સાથે કાઢી હતી. આ રકમમાં તેમના સુ-
 પુત્ર શા. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી તરફથી મહંમની યાદગિરી
 માટે શુભકાર્યમાં ખર્ચવા કાઢેલ રૂ. ૨૫૦૦૦) ની રકમ ઉમેરાઈ.
 ૧૦૦૮ શ્રી આનંદસાગર સૂરીયરની સલાહ અને ઉપદેશથી તથા
 શા. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીની સમ્મતિથી, આ રકમોને એકઠી
 કરી મહંમની યાદગિરી માટે આ ટ્રસ્ટ સને ૧૯૦૯ માં સ્થાપ્યું. તેમજ
 ચોગ્ય વ્યવસ્થા જળવાઈ રહેવા માટે ટ્રસ્ટીઓ નીચી ટ્રસ્ટીઝ કરાવવામાં
 પણ આવ્યું. મહંમ જેઠની દીકરી તે મહંમ શા. મુળચંદ નગીન-
 દાસની વિધવા મહંમ ખાઈ વીજકોરની આશરે રૂ. ૨૫૦૦૦)
 ની રકમ તેમના ટ્રસ્ટીઓ તરફથી મળવાથી, તથા મહંમ જેઠના
 ભત્રાજી અને આ ફંડના એક મુખ્ય ટ્રસ્ટી મહંમ શેઠ નગીન-
 ખાઈ ધણાભાઈ જવેરીના વીચની રૂએ રૂ. ૨૦૦૦) ની રકમ
 વધવાથી રૂ. ૧૦૦૦૦૦) ના આશરાનું થવા ગયું છે. ફંડનો

જપ ના થયેલો અઝગ મૃત્યુથી અત્ર ફરના સર્વ કાર્યનો ભાર અમારા શિરે પડવાથી જોછો એટલા પ્રમાણમાં કાર્ય થઈ શકતું નથી. શેઠ નગીનલાલ ફરની ૧૦/૧૧ વર્ષની કારકીર્દીમાં ૫૬ અંકો બદાર પાડવાને લાઝચાળી નિવડ્યા હતા. જ્યારે અમે તે પછીના છેલ્લા ૫ વર્ષમાં માત્ર ૧૦ અંકો જ બદાર પાડી શક્યા છીએ. શેઠ નગીનલાલના આત્માને પરમાત્મા પરમ શાંતિ બક્ષે એવું ઇચ્છીએ છીએ.

શેઠ કેશરીચંદ્ર રૂપચંદ્ર જોએ સને ૧૯૧૬ માં દૂસ્તીપણાથી મુક્ત થયા હતા તેથી અને શેઠ નગીનલાલ ઘસાલાહના અવસાનથી ખાલી પડેલી બે જગ્યાઓએ આ વર્ષમાં શેઠ અમરચંદ્ર કલ્યાણચંદ્ર જવેરી અને શેઠ નેમચંદ્ર અલ્લેચંદ્ર જવેરીની નિમણૂક કરવામાં આવી છે.

અંતમાં એટલું ઇચ્છી અવતરણિકાથી વિરમીશું કે આ અમારો પ્રયાસ સર્વ સાક્ષિત્યપ્રેમી જનોને મિલકત થઇ સુંદર સુરસ ફળ આપનારો થઇ પડે. આવા પ્રયાસને જે પ્રગતિ તરફથી સાકે સન્માન મળશે તો આશા છે કે ભવિષ્યમાં ઘણા મોક્ષિતકો પ્રગતિ પામે મુક્તિ અમે અમારાથી બનતું કરી શકીશું.

શેઠ ઘેલાભાઈ લાલભાઈ જવેરી

કેશર-ખરાસ ફંડ.

આ થકી હિન્દુસ્તાનના તમામ શ્વેતાખર મૂલિપૂજક સંઘને જણાવવામા આવે છે કે, જે જે ગામના શ્વેતાખર મન્દિરોમા કેશર-ખરાસની અગવડ હોય, તે મન્દિરોને માટે હુમારી પાસેથી નીચે જણાવેલ શીરનામાથી કેશર-ખરાસ ભેટ મંગાવી લેવા મેહિરખાની કરી કોઈએ ટપાલ અગર ખીજે રસ્તે મંગાવવા તરિક્ક લેવી નહીં પરન્તુ નીચે ઠેકાણેથી લઈ જવા અથવા મુખાઈમા ઓળખાણવાળા દ્વારા મંગાવી લેવા બંદોબસ્ત કરવો.

સર્વે સાધુમુનિરાજોને વિનંતીસહિત વિહિત કરવાનું કે, આપશ્રીઓના વિદારમા જે જે ગામના મન્દિરોમા કેશર-ખરાસની અગવડ જણાવી હોય તે તે જગ્યાએ નીચે ઠેકાણેથી કેશર-ખરાસ ભેટ મંગાવવાનો ઉપદેશ કરવા તરિક્ક લેવી.

શિગનામું

ગા. નગીનભાઈ ઘેલાભાઈ જવેરી.

૧૮-૨૮ ત્રીજો ગોચવાડો, ભૂલેશ્વર-મુંબાઈ. નં ૨

શ્રી મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન લંકાર.

શ્રી મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન લંકારમાંથી લખેલા તથા
છાપેલા ગ્રંથો શહેરમાં તથા બહારગામ લંકારના નિયમ મુજબ
વાંચવા માટે આપવામાં આવેછે તથા નીચેના ગ્રંથો વેચાતા મળે છે.

૩. નામ વિગેરે,

૪) વ્યવહારસૂત્ર સટીક ભાગ ૧-૨ બે.

૪) દશવૈકાલિકસૂત્ર સટીક

૨૧ દ્વાદશપર્વ-કથા સંગ્રહ

૧૥ સૂયગડાંગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧ લેા

૧૥ " " " ૨ બે

૨) આવશ્યક સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧ લેા

૮) આચારાંગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫

(દરેકતા ૩૧ બે. પેહેલો ભાગ ખલાસ)

૧૥ દશવૈકાલિક સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૨ બે

૧૥ " " " ભાગ ૩-૪ થેા

મળવાના ઠેકાણાં

શ્રી મોહનલાલજી જૈન
જ્ઞાન લંકાર ગોપીપુરા
સુરત.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન
ધર્મશાળા-ગોપીપુરા,
સુરત.

[illegible]

रासधार श्रीमान् समयसुन्दरगणिना पोताना हुस्ताकरनो नभूनो
शत्रुंजय मण्डप आदिनाथस्तवन (गुजराती) लक्ष्यारब्ध्या स. १९६६
kshmi Art Bombay 8

કવિવર સમયસુન્દર

(ભારતનારમાં ભરાએલી ૭ મી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ
માટે લખાએલો નિબંધ.)

૮૦૮

[લેખક: શ્રીયુત મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ,
વી. ઇ. ઇલ્. ઇલ્. વી.; હાઈકોર્ટ વકીલ મુંબઈ.]

જેન સાધુઓ ભારતની એક ધાર્મિક સંસ્થા છે અને પોતાના
આચાર-નિયમ પ્રમાણે ભ્રમણશીલ-પરિગણક છે. એક વર્ષમાં એકી
સાથે આતુર્માંસ એક સ્થળે ગાળવું તેમને અપરિચિત છે, ત્યારે
બાકીના આઠ માસમાં એક ગામથી બીજા ગામ અગ્રતિહત વિહાર
કરી દરેક ગ્રંથે ઉપદેશ આપતા રહી તેઓ વિહાર કંઈ જ નથી. લગભગ
પચીસમે વર્ષ પહેલાં થોડા ધર્મસંસ્થાપક શ્રી મહાવીરના અનુયાયી
જેન શ્રમણોની સંસ્કૃતિ સમયધર્મ પ્રમાણે અનેક ઉદ્યમ અને અસ્તના
હિંડોલે હીંચીને હજી સુધી પણ અખંડપણે ચાલી આવી છે. તે
શ્રમણ-પદે સ્થાપેલાં દ્વા ધર્મની અસરથી ભારતમાં હિંસક યજ્ઞયાગ
બંધ પડ્યા એટલું જ નહિ પણ જાતિભેદના ભુલમને ધણા સૈદ્ધાંતો
સુધી વિગેય અરકારા મળ્યા નહિ. વિરોપમાં કાન્ય, નાટક, કથા-ભાષા
વગેરે સાહિત્ય પ્રદેશમાં પણ તે શ્રમણોએ દરેક સતકર્મા-દરેક યુગમાં
અન્ય પદોની સાથે સાથે પ્રજાને જાગૃત આપ્યો છે. અને એ સત્યની
પ્રતીતિ તેના સાહિત્યનો ઇતિહાસ લખાને ત્યાં અતિ સ્પષ્ટ રીતે
અને જરૂર થયો.

સસારની ઉપાધિઓના બંધનથી મુક્ત એના નિર્બંધ પંખીઓ
પેઠે વિચરના માત્ર ધર્મપરાયણ જીવન ગાળના નિર્માયેલા સાધુઓના

સૂર વિશ્વજીવમાવના, પ્રભુભાષિના, અને નીતિના ઉપદેશના ગીતો ગાવામા જ નીકળી શકે પોતપોતાના જમાનાની ભાવનાઓને વ્યક્ત કરી, પોતાના સમયના જૂદા જૂદા આદર્શોને અને નોખા નોખા વહેતા બાગણી-પ્રવાહોને એકત્ર કરી પથગમ્યરી વાણીમાં તેનું ઉદ્દ્યોધન કરવું એ કવિઓનું કર્તવ્ય છે. સામાન્ય યોગેના દ્વિધા જે મુન્દર બાવે. જાગે-પણ જે સમજવાની કે સમજાવવાની તેમનામાં તાકાત નથી-તેમને બાપા આપવી, તેમને અમર વાણીમાં વ્યક્ત કરા. એ કવિઓનું કાર્ય છે. નિર્બંધ પખીઓમા કાલિયા જેવું ભ્રમણશાની પખી ભાએજ જોવામા આવજે. આવા કવિપરભૂતો જેન સાધુઓએ પ્રાન્ત પ્રાન્ત અને દેશેદેશ વિહાર કરી પોતાના કાવ્યનો ટહુકો લોડાને સળળા પો છે. આ પૈકી એક કવિપરભૂતનો પરિચય કરાવવાની આ નિમંધની ઉમેદ છે.

વધી પડ્યો હતો. શ્વેતાશ્વરો અને દિગંબરો વચ્ચેનો વિરોધ તો બહુ જૂનો હતો પણ સં. ૧૧૭૬ માં સિદ્ધરાજના દરબારમાં વાદિદેવ નામના શ્વેતાશ્વર સૂરિએ કુમુદચંદ્રનામના દિગંબરાચાર્યને યાત્રાર્થમાં હરાવી દિગંબરોને ગૂજરાતના રાજ્યની હદધાર કરાવ્યા-તે પછી એ જાનેનાં કાર્ય કરવાનાં ક્ષેત્રો બહુધા જૂદાં પડી ગયાં હતાં ને તેથી એમના વચ્ચેનો વિરોધ પણ મોજો પડી ગયો હતો. પણ બોજી બાબુએ શ્વેતાશ્વર મૂર્તિપૂજકમાંથી જુગ પડી લુંકામત અને બોજમત નીકળ્યા પછી તેમની સાથેનો વિરોધ પ્રબળ થઈ પડ્યો હતો શ્વેતાશ્વર મતના ખરતર અને તપગચ્છ વચ્ચેની મતામતી પણ પ્રબળ થઈ પડી હતી અને તેમાં ધર્મસાગર ઉપાધ્યાયજી નામના તપગચ્છીય વિદ્વાન-પણ-ઉચ્ચજ્ઞાવી સાધુએ કુમતિકંઠકુદ્દાલ (યાને પ્રવચન પરીક્ષા) નામનો ગ્રંથ બનાવી તપગચ્છ સિવાયના અન્ય સર્વ ગચ્છ અને મત સામે અનેક આક્ષેપો મૂક્યા. આથી તે સર્વ મતો ખળગળી ઉઠ્યા; અને તેનું જો સમાધાન ન થાય તો આખા જૈન સમાજમાં દાવાનળ અગ્નિ પ્રકરે. આ માટે જોખમદાર આચાર્યોને વચ્ચે પડ્યા વગર રહી શકાય નહિ તેથી તપગચ્છાચાર્ય વિજયદાન સૂરિએ ઉપગૃહ્યત્રય પાણીમાં બોળાવી દીધો અને તેને અપ્રમાણ ઠેરવ્યો. તેમણે બહેરનામું દાવી 'સાત બોલ' ની આજ્ઞા કાઢી એક બીજા મનવાળાને વાદ-વિવાદની અધ્યાગમ્ય કરતા અટકાવ્યા હતા. પણ આટલાથી વિરોધ જોડેજો તેણે ન રાખ્યો ત્યારે વિજયદાન સૂરિ પછી આચાર્ય હીરવિજય સૂરિએ ઉઠા 'સાત બોલ' પર વિવરણ કરી 'બાર બોલ' એ નામની બાર આગાઓ બહેર કરી હતી સં. ૧૬૪૬. આથી જૈન સમાજમાં ધર્મી શાન્તિ આવી, અને ખરતર ગચ્છના અને તપગચ્છના આચાર્યો એક બીજાની નિંદામાં ન ઉતરતાં જૈન ધર્મનો પ્રચાર અન્ય સમાજમાં અને રાજદ્વારમાં પાડતા માટે પ્રયત્નોલ્લેસ થયા.

વિક્રમનો સુતરમો સોડા જેનો માટે ધજો બનાવો હતો. તે સર્વમાં

મહાન મોમન સમ્રાટ અમર, જહાંગીર અને શાહજહા (સં ૧૬૧૨ થી સં ૧૭૧૪) એ ત્રણ શહેનશાહોએ સમગ્ર ભારતવર્ષમાં રાજ્ય સત્તા જમાવી રાખી લોકોમાં આબાદી અને શાન્તિથી સ્થિરતા ઠરી અકબરે સં ૧૬૬૪ માં ચિતોડ ૧૬૨૫ માં રણથંભોર અને કુમ્હરના કિલ્લા જીતી લીધા અને સં ૧૬૨૯ માં અમલાવાદમાં પોતાનો વારસો ફરકાવ્યો પછી વડોદરા, ચાંપાનેર મુરત એ સમગ્રો મિર્જાઓએ કબજે કરેલો મુલક તેઓને હાકી મેલી પોતાના રાજ્ય તરફ મૂકી અકબર આગે આપ્યો ત્યાર પછીના ત્રણ વર્ષમાં બિહાર અને બંગાળ હાથે કર્યા સામાન્યે સર્વ સ્થળે શાંતિ પ્રસારી આ સૈન્યમાં શ્વેતામ્બર જૈન સાધુઓ સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને સ્વભાષા-નોક ભાષામાં સોહિત્ય વિરોધ વિશેષ ઉત્પન્ન કરવા વાગ્યા તપગંધીય પ્રભાવક મહાપુરુષ હીરવિજય સૂરિએ તથા તેમના શિષ્ય ઉપાધ્યય શાંતિચંદ્ર આદિએ ખરતરગંધીય જિનચંદ્ર સૂરિએ અને નાગપુર (૧૭૬૬) તપગંધીય પદ્મસદર ઉપાધ્યાયે આ મર બાદશાહને જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ

એક પરમેશ્વર જગતનો સાર છે. તે પરબ્રહ્મ ઈષ્ટદેવ તે 'રામ' છે. તેની ઉપાસનાથી સુખની પ્રાપ્તિ; જગતનાં સુખો તેની પાસે નિઃસાર છે. તે પરમમય આનંદમય સુખ પ્રાપ્ત કરવા દાદુ દયાલે બીજાં સાધન માર્ગોમાં જણાવતા બાણ આઠંબરી પ્રથમ (જેવા કે રામાનુજ, વલ્લભાદિ સગ્રણ્ય પૂજ્યોમાં), કારી બંદો આદિને તુચ્છ બતાવ્યા સર્વ સાથે દ્વેષ તથા હાથી મળી રહેવું અને સર્વ જીવ પર દયા દષ્ટિ રાખવાની તેણે આજ્ઞા કરી. આ પ્રમાણે એવાં સાધનો તેણે બતાવ્યાં કે લિંગ મતવાળા હિન્દુ મુસલમાન આદિ અવિરોધે આચારી શકે. તે સં. ૧૧૬૦ માં નારાયણ ગામમાં (નારાણ) સ્વર્ગસ્થ થયા. તેના શિષ્ય સુન્દરદાસે (જન્મ સં. ૧૬૫૩, દાદુજી પાસે દીક્ષા સં. ૧૬૫૬, મરણ ૧૭૪૬) વેદાન્ત જ્ઞાનને સુમધુર સરસ અને ઉચ્ચ હિન્દી કાવ્યમાં વિવિધ પ્રકારની રચના કરી તેમણે અદ્વૈત બ્રહ્મવિદ્યાનો પ્રચાર કરવાથી અને તેઓ અતિ કુશળ વિદ્વાન હોવાથી તેમને દાદુ પંથીઓ ' બીજા શંકરાચાર્ય ' કહે છે. ૧

ગોસ્વામી તુલસીદાસ:—(જન્મ સં. ૧૬૦૦; મરણ સં. ૧૬૮૦)
આ હિન્દી સાહિત્યના અપ્રતિમ મહાકવિ છે. તેમણે રામાયણ રચી તે એટલી બધી આજ્ઞાથી પ્રસિદ્ધ છે કે, તેનું વાંચન દરેક હિન્દી કુટુંબમાં થાય છે. તેમજ અનેક હિન્દી કાવ્યો રચ્યાં. અકબરના પ્રસિદ્ધ

---

૧ રાધરીય ભક્તમાલમાં જણાવ્યું છે કે ' શંકરાચાર્ય' કુસરો, દાદુ કે સુન્દર બંધો ' આ સુન્દરદાસજીએ સં. ૧૬૬૩-૧૬૮૨ કાલીમાં રહી વિદ્યા લગ્ન લોકોને આપી. ખાલી બહુ પર્યાટન કર્યું. ગુજરાતમાં પણ તે ધર્મો કાળ રહ્યા હતા અને ગુજરાતી બાષા પોતે સીખી લીધી હતી. તેના અપ્રસિદ્ધ ' દસો દિસાકે સંદેશે ' મા ગુજરાત સંબંધી લખ્યું છે કે:—

' આમડોત અલીત સૌં કોનિયે, બિલાઈ રૂ ફર ચાટત દાડી '

આ પરથી જણાય છે કે વૈષ્ણવ સંપ્રદાયની અસરથી ગુજરાતમાં આમડોત પર દોમનું પાણું પાન રહેતું હશે.

કવિ ગંગના તથા અન્ય હિન્દી પ્રસિદ્ધ કવિ વિહારી તથા કેશવદાસના સમકાલીન છે.

મહારાષ્ટ્રમાં અહાર પર્વના મહાબારતને રૂસડામાં પહેલવહેલાં અવતારનાર કવિ વિષ્ણુદાસ, અને મુકતેશ્વર (જન્મ ૧૬૫૬, સ્વગ - ૧૭૦૬) તેમજ પ્રસિદ્ધ સતકવેઓ એકનાથ (જન્મ સં ૧૬૦૫, સ્વં ૧૬૫૧), તુકારામ (જન્મ સં ૧૬૩૪ થા ૧૬૬૪-૨૧૦ ૧૭૦૮), સમર્થ રામદાસ (જન્મ સં ૧૬૬૫ સ્વં ૧૭૩૮) આદિ થયા.

ગૂર્જર ભાષાના આ યુગ માટે એમ કહેવામાં આવે છે કે 'જે ભાષાના પ્રથમ યુગમાં-સાહિત્યના પ્રભાતમાં-નરસિંહ મહેતા જેવા જ્ઞાત કવિનાં પ્રભાતિથાં માણ રવાં હતાં તેના મધ્ય યુગમાં-મોગમાં અને સત્તરમાં શતકમાં-કવિતાના સ્વર્ગીય ગાનને ધ્વનિ છેક મંદ પડી ગયો.'-આ વાત સત્ય નથી જૈનેતર ગૂર્જર કવિઓ આ યુગમાં વધુ સંખ્યામાં મળી નથી આવ્યા નેથી તેવી વાત મૂકવામાં આવે તે સ્વાભાવિક છે. પણ મને ખાતરી છે કે આ ઉત્પત્તિના અને ભ્રમતિના યુગમાં અનેક જૈનેતર ગૂર્જર કવિઓ થયા હોવા જોઈએ, અને તે શોધખોળ કરતાં સાંપડી શકશે જ્યારે મધ્ય યુગમાં જૈન કવિઓ માટે તો નિર્વિવાદ રીતે સ્પષ્ટ કહી શકાય તેમ છે કે તેમણે સાહિત્યની ધારા અખંડ નિરાવરણ અને નિર્મલ રાખી. તેનામાં એજન્સિયાઈ થયે સિંચી તેને જલવતી, વેગવતી, અને ઉત્તમ બનાવી હતી.

આ સત્તરમાં શતકમાં જેમ અગ્રેજીમાં, રાણી એલિઝાબેથને સમય (સં ૧૬૧૫-૧૬૬૦) ઉકેલ ભાષા માટે એક મહાન ઉત્પત્તિનો છે, તેવો જ અકબરનો સમ્રાટકાલ (સં ૧૬૧૩-૧૬૬૨) સર્વ દેશી ભાષાઓ માટે વૃદ્ધિ અને ઔરવનો યુગ થયો છે. બંને દેશોમાં આ સમૃદ્ધિશાલી સમયમાં અતિશય સતોષજનક ઉત્પત્તિ થઈ છે અને

સારા સારા કવિ અને લેખક પાઠ્યા છે. ઉર્દૂ બાપાનો સ્થાપના-પ્રતિષ્ઠા મુખ્યપણે આ સમયમાં થઈ. હિંદી બાપાના સમયવીર-મુખ્ય નાયક ગોસ્વામી તુલસીદાસ આ યુગમાં મથા કે જેમનો કવિતાકાલ (સં ૧૬૩૧-સં ૧૬૮૦) છે. તે મહાતુલાવ-મહાત્માએ સમાયજી આદિ રચી રિન્દા પર જેટલો ઉપકાર કર્યો છે તેવો કાદ્યએ કર્યો નથી, કવિપ્રિયા અને રસિકપ્રિયાના કર્તા હિન્દી કવિ દેશવદાસ (કવિતાકાલ સં ૧૬૪૮-૧૬૬૮) એક પ્રતિષ્ઠિત નામી કવિ થયા, આ ઉપરાંત અકબરના ફરમારમાંના ગગકવિ ખીરખાન (‘અબ્દ’ ઉપનામવાળા) આદિ, તેમજ મેનાપતિ, દાદા દયાલ, સુન્દરદાસ, બનારસીદાસ પ્રભૃતિ કવિઓ ઉદ્ભવ્યા. આ બૃદ્ધકાલમાં આની પહેલાં સૂર્યાસ આદિએ ત્રગ્ગાપા દ્વારા કૃષ્ણ કવિતા પર અધિક ‘ધ્યાન આપ્યું’ હતું, જ્યારે તુલસીદાસના કાલથી ગમભાંડિનની ધારા વહો અને ખંડી સમલકનોએ કૃષ્ણની ગેઠે સમનું પણ શૃંગારપૂર્ણ વર્ણન કર્યું. (આની અસર જૈનસાહિત્યમાં નેમિનાથ-રાતુપ અને સ્વામિભટ્ટ ને કોશ્યાના પ્રસંગો સ્વર્ગાર પર મર્પાદિત સ્વરૂપે હિન્દી વેરાઅ પરિચામ પર લાવવા પ્રત્યે જૈન કવિઓ પ્રેરાયા હોય એવું સંભવે છે) મહાગદ્યમાં મહાભારત મરાઠીમાં અવગત થયું અને તત્ત્વજ્ઞાનમય અભંગો-પ્રસંગો જેવા તાર્ત્વિક ઉપગો બાપામાં હિન્દવા લાગ્યા. આવા પ્રતાપી-ઉત્સાહલભાં શતકમાં ગૂર્જરાની સાહિત્યમાં ગાનનો પ્રતિ મંદ પડે એ માનવાને જરૂર આવ્યો આવે.

મધ્યયુગ બાપા

ગૂર્જર પ્રાચીન સાહિત્યના ત્રણ યુગ નામે અપભ્રંશ યા પ્રાચીન ગુર્જરાતી યુગ મધ્યકાલીન યુગ અને અર્ધાચીન યુગ એમ પાડીએ, તે અપભ્રંશ યુગમાં ‘અપભ્રંશ કિંવા પ્રાચીન ગૂર્જરાતીનાં વ્યાકરણ આદિપ્રવર્તક અને પ્રાપ્ત બોલીઓના પશ્ચિની’—હેમાચાર્ય (પૃ ૦

સં ૧૬૪૫ થી ૧૨૨૯), પ્રબંધચિંતામણિના કર્તા મેદુનુંગ (વિ. સં ૧૩૬૧), કવિ ધનપાલ (ભવિષ્યદત્ત કથાના કર્તા) આદિ અનેક જૈન ગ્રંથકારોએ પ્રબન સાહિત્યમેવા કરી છે. જૈન લંકારોમાં અપભ્રંશનાં અનેક પુસ્તકો મળી શકે તેમ છે. એ સિદ્ધ વાત છે કે સંવત્ ૫૦૨ માં સૈકા સુધી ઝોરાદ્ર, ગૂર્જરાત અને રાજસ્થાન એ સર્વ પ્રદેશોમાં અપભ્રંશ ભાષા જ વ્યાપક ભાષા તરીકે પ્રવર્તતી હતી સવત્ ૧૩ માં સૈકાથી સં ૧૫૫૦ સુધીની ભાષાને અન્તિમ અપભ્રંશ ભાષા ગણી શકીએ આને ડા ટેમ્પેરેરી જૂની પશ્ચિમ રાજસ્થાની ભાષા કહે છે.

મધ્યકાલીન યુગ વિક્રમ પદરમાં શતકથી સત્તરમાં શતકનો ગણીએ તો તેમાં પદરમાં શતકમાં થોડા, પણ મોટામાં શતકમાં બહુ વધુ અને સત્તરમાંમાં તો આનિ રિપુલ પ્રમાણમાં જૈનકવિઓ અને ગ્રંથકારો મળી આવે તેમ છે મધ્યકાલીન કે અર્વાચીન યુગમાં એક પણ શતક જૈનોની ગૂર્જર સાહિત્યસેવા વગરતું રહ્યું નથી જૈન સાધુઓએ લંકારોદ્ધાર આ સર્વ સાચવી રાખ્યું છે, તે માટે તેમને ધન્યવાદ થટે છે, અને તેથી તે સર્વ સાહિત્યનો ઇતિહાસ અખંડ લખી રાકાશે તેમ થયે વિશેષ પ્રમાણ દર્શન થશે.

થી ૧૬૮૭) એ પાંચ અગ્રભાગ લે છે. આ પેટી ઋષભદાસ સંબંધી લેખ પાંચમી ગૂર્જર સાહિત્ય પરિષદમાં મેં જરા વિસ્તારથી લખી મોકલ્યો હતો તે છપાઈ ગયો છે. અને નવમુદ્ધર સંબંધી મારા નિબંધ આનંદ કાવ્ય મહોદધિના છા મૌકિતકની પ્રસ્તાવનામાં પ્રકટ થયો છે, જ્યારે આ લેખદ્વારા કવિવર સમયમુદ્ધર સંબંધી-કંઈકે દરીકેન જણાવવા મેં પ્રયત્ન કર્યો છે.

મધ્યયુગનું કથાસાહિત્ય.

સં. સત્તરમા સૈકાના પ્રારંભથી લોકકથાઓને કાવ્યમાં મૂકવાના મુદ્દર પ્રયત્નો જૈન સાધુઓના હાથથી થઈ રહ્યા હતા. માત્ર પોતાના ધાર્મિક કથાસાહિત્યમાંથીજ વસ્તુ લઈ જૈન સાધુઓએ પોતાનું-જૈન કાવ્યસાહિત્ય અખંડપણે ઉત્પન્ન કર્યું છે (જેમ પ્રેમાનંદદિએ ક્યું છે તેમ), એટલુંજ નહિ પણ તે ઉપરાંત લોકકથાઓને પણ કાવ્યમાં (શામળદાસદિની માફક) ઉતારી છે; વિશેષમાં તેઓએ, એ બંને દિવિઓ-પ્રેમાનંદ અને શામળભટ્ટની અગાઉના સૈકામાં એટલે સંવત્ સત્તરમા સૈકામાં તેના પ્રારંભથી સાધામાં અવતાર્યું છે.

આના સમર્થનમાં કહીશું કે સં. ૧૫૬૦ માં સિંહકુશલે નંદ-બીજીથી રચી, ઉદયભાનુએ વિ. સં. ૧૫૬૫ માં વિક્રમનેન ચોપાઈ રચી કે જેના માટે રા મણિલાલ બકારઆઇએ નોંધ કરી છે કે 'પાંચમે' ખસકે દુહનો આ પ્રમંથ છે. દરેક રીતે તે શામળભટ્ટની વાતો સાથે દરીકાઈ ઠરે તેવો છે. આ પ્રમંથની રચના કામપણ રીતે શામળભટ્ટની વાતોથી ઉતરના પ્રકારની નથી', ત્યારપછી રકુશલલાએ સં. ૧૬૧૬

૨ શામળભટ્ટ-અરવર અચ્છના અખમંથમાં લખાધ્યાયના શિષ્ય. તેમને કમલ એ ક્યાએ ઉપરાંત તેજસાર રાસ, શિરમગામના સં. ૧૬૨૪ માં, અગડ દનારાય, નવકાર છંદ, ગોળી પાર્શ્વનાથ છંદાદિ રચેલ છે

મા માધવ-મમકુડના પર રાસ અને સં ૧૬૧૭ મા માર્ગેના પર ચોપઈ દેવશીલે સં ૧૬૧૬ માં નેતાલ પચીસી અને હેમાનદે તેજ નામનો અથ સં ૧૬૪૬ મા ગુણમેરસૂરિ ગિથ ત્તસુદર ઉપાધ્યાયે ૫ ચોપાખ્યાન (૫ ચતુર) ચતુષ્પદી સં ૧૬૦૨ મા સાણદમાં અને શુકળહોતરી ઉર્ફે રસમજરી સં ૧૬૩૮ મા ખલતમા ચવરનાળે નીતિશાસ્ત્ર ૫ ચાખ્યાન (૫ ચતુર) ચોપઈ સં ૧૬૩૮ મા પહીરમ્લશે સિદ્ધાસનખત્રીશી સં ૧૬૬ મા મંગનમાણેકે વિક્રમાદિત્ય અને આપરા ચોરનો રાસ સં ૧૬૩૮ મા નરતિ કવિએ વિક્રમાદિત્ય ચોપઈ સં ૧૬૪૮ મા અને નદનત્રીશી જુમળને ગોરાવાદ્ય ૫ મિણી કથા ચોપઈ સં ૧૬૬૦ મા સારગે ભોળમ્લધ ચોપઈ સં ૧૬૫૧ મા અને ખિલ્લિય ૫ ચાશિમ અને મ્લકસુદરે સં ૧૬૬૭

૩ દેવશીલ—તમાગચ્છના સાંભાચસૂરિ શિં સોમવિમનસૂરિ શિં હકમીબન શિં હદયશીલ શિં ચારિત્રશીલ શિં પ્રમેદશીલના શિષ્ય તેની આ કૃતિ રા જમજીવનવસે દયાલજી મોદીએ વડોદરામાં પ્રસિદ્ધ કરી

૪ ચવરનાળ—માધવચંદ્રસૂરિ—સમરચંદ્રસૂરિ રત્નચરિત્ર શિં તેની અન્ય કૃતિ સં ૧૬૪૨ મા ખલતમા સાતિનાથ ચરિત્ર

૫ હીરમ્લશ—ખરતર દેવતિનક શિં હર્ષપ્રભ શિં અન્યકૃતિઓ સમયક ન મેસુરી સં ૧૬૨૪ કમતિ વિવસ ચોપઈ સં ૧૬૦૭

૬ મંગનમાણે—આચાર્યનક ગચ્છના ખિલખળ ગચ્છ મુનિરત્નસૂરિ—આનંદરત્નસૂરિ—જ્ઞાનરત્ન—હૃદયસાગર—ભાનુમત શિં તેણે વિશેષમાં અબક કથનક ચોપઈ સં ૧૬૩૮ જેક શુભ ૧૫ ગચ્છે સડ કરી સં ૧૬૩૬ મા કાર્તિક શુદ્ધ ૧૩ ઉલ્લેખીમા નિજામના રાજ્યમાં પૂરી કરી છે

૭ હેમરત્ન—પૌર્ણમિક ગચ્છ દેવતિનક સૂરિ—જ્ઞાનતિનક સૂરિ—પદ્માજ ગણિ શિષ્ય અન્યકૃતિ ગીવવલી મ્લ સં ૧૬૭૩ ૫ પીમા બનારી

આ બધા જેનું ચેતનમર સંધુઓ ગૂજરાતના મોતમર સાધુઓએ કથાસંહિત માટે કેવી ગેના બખલો છે તે મટે જનન ચિદાન ડોકલર હટલકન ઓળ મી વિટવર ઓફ વી મોવા રાગ્ બં ૬૦૭ રાત એ નામનું ચોપાનીયુ અવગેમ્ય

માં સમાવશા રાસ; એમ અનેક કવિઓએ અનેક કૃતિઓ રચી છે જેનેતરમાં માત્ર એકાદ જેમકે સં. ૧૫૭૪ માં આપ્રપદ (આમોદ) ના કાવ્યસ્થ કાવ્ય નરસા સુત ગણપતિએ માધવાનગની કથા ગૂજરાતીમાં જનાવેલી લોકકથા મળી આવી છે અને શોધ કરતાં ખીજ પાણી થોડી ઘણી મળી આવે, જે કે સત્તરમા સતકના ધણાખરા મળેલા પ્રથો ધાર્મિક છે, પણ તેમાં આ લોકકથાના પ્રથમ મળવાથી તેમાંથી ભૌતિક બાબતો ઘણી પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે.

કેટલાકો એમ માનતા હતા અને માને છે કે ગૂજરાતીમાં વાર્તાઓ લખનાર મૂળ કવિ શામળભટ્ટ આદિ છે; પરંતુ તેમની પહેલાંના જૈન રાસાઓમાંથી અનેક રાસાઓ વાર્તાઓ રૂપે જનાવેલા મળી આવે છે: એ વાત ઉપર કર્તાઓ અને તેમની કૃતિઓના નામ નિર્દેશ કરી જણાવી છે; તે પરથી શામળભટ્ટને વાર્તાઓના આદિ રચયિતા નહિ કહી શકાય વિશેષમાં એ પણ સંભવ છે કે ૧૮ મા સતકમાં ધ્યેસા શામળભટ્ટ પોતાની વાર્તાઓનાં મૂળ-વસ્તુ પણ પ્રાચીન જૈન કવિઓના વાર્તારૂપે લખાયેલા રાસાઓ પરથી પ્રાપ્ત: લીધેલા હોય. સં. ૧૫૭૨ માં સિંહકુશલે નંદખત્રીશી રચી છે કે જે હુકી છે, તેની સાથે સરખાવે શામળભટ્ટની નંદખત્રીશી કે જે વિસ્તારવાળી થયેલી છે. ઉપરાંત કુશલકથાની માધવાનગ અને કામકુંડાની કથા સાથે સરખાવે શામળભટ્ટે રચેલી ખત્રીશ પુતળીની વાર્તામાંની ૨૬ મા માધવાનગની વાર્તા, કે જે કેટલીક થોડી બાબતમાં જૂદી પડે છે; પરંતુ તે શામળભટ્ટની કથા બહુ સંક્ષેપમાં છે અને અજા માધ્ય વગરની છે. તેમ વૈતાળ પચીસી, સિંહાસન ખત્રીશી, મુકાબુતોળી વગેરે જેવી કૃતિઓ સાથે શામળભટ્ટની તે નામની કૃતિઓ સરખાવી શકાય વખતે જૈન કવિઓએ જેમ લોકમાં

પ્રચલિત કથાઓને એકત્રિત આકારમાં ગોઠવી સમઢ કરી યા કેા
અન્ય ભાષાના અધ્યોમાંથી સ્વ ભાષામાં ઉતારી હોય, તેવી ગીતે
શામળબહે પશુ ક્યું હોય લોકકથાના સાગર રૂપ કથાસરિસાગર,
દોમઢર કૃત સિદ્ધાસન દ્વાનિસિકા અને સંસ્કૃત વેતાવપચવિરતિ
જૂની-પ્રાચીન કૃતિઓ છે

કેટલાક એમ કહેતા હોય કે જૈન સાધુઓ શૃંગારરસથી યુક્ત
કાવ્યને રચે યા રચવાનો દાવો કરે તો તે જૈન ધર્મના દીક્ષિત
મતિ જ ન કહેવાય તેા આના ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે ઉપરોક્ત
કુશલલાભની માધવાનળની કથા શૃંગારરસથી ભરેલી ઉત્તમ પ્રતિની
વાર્તા છે, એ રા હરગોવિન્દદાસ કંઠાવાળાએ સ્વીકાર્યું છે જૈન
કવિઓ અલખત ઉધાડે અમર્ષાદિત શૃંગાર નહિ મૂકે, કે જેથી જેમ
શામળબહેને માટે નર્મદ કવિને કહેવું પડ્યું કે ‘શામળબહે કેટલીક
વાર્તાઓ ન લખી હોત તો સાર’ તેમ જૈન કવિઓ માટે કહેવું
નહિ જ પડે. “વિશેષમાં જૈન સાધુઓ જેમ અમુક સદ્ગુણનું
પ્રતિપાદન કરે છે, તેમ આ (માધવાનળની કથાના) અથમાં શીગનેા
મહિમા જતાવ્યો છે, એટલે તે બાબતમાં તે (જૈન કવિ) શામળબહે
કરતાં ચડે છે .... આ કૃતિ શામળબહેની પૂર્વેના શતકમાં રચાઈ
હતી.” (૨ હરગોવિન્દદાસ કંઠાવાળા)

આ કથા તેમજ માર દેહલાની ચોપાઈ બને જોસલમેરમાં
ત્યાંના મહારાજા રાવળ માલદેવજીના પાટવીકુમાર શ્રી હરરાજજી (કે
જેમણે વિ. સં. ૧૬૧૮ થી ૧૬૩૪ સુધી જોસલમેરનું રાજ્ય ક્યું)
ના કુતુહલ અને વિનોદ અર્થે બનાવેલ છે મારદેહલાની ચોપાઈ
સબધી એવી વાત છે કે હરરાજજીએ સં. ૧૬૧૭ માં અખરતુ
સ્વામીત્વ સ્વીકારી દિલ્હી સરખારમાં જવા આવવા માંડ્યું હતું એમણે

૬ લખપતિ શૃંગાર એ મધાળાનો લેખ. સ્વ કવિ જીવરામ અજરા
મર ગાર ગુજરાની દીવાળી અ.ક સં. ૧૯૬૭

શાળા આપે, પણ એકમનો અન્યદર ન પડે જૈનેતરોમાં સદ્ગત બ્રાહ્મણેના મોહને લીધે, યા મુસલમાનોના અધઃમણ્ડી થયેલી હિન્દુ રાજ્યની પામમાલીને કારણે બાપાસાહિત્ય મુખ્યપણે ન ખીલ્યું હોય તો તે સભવિત છે તેમજ જૈનોમાં મુખ્યપણે ત્યાગી અને પરિવ્રમણ શીલ સાધુઓ લક્ષ્યસ્થ સેવી વિદ્યા-આસગી રહી બાપાસાહિત્યપ્રત્યેના મોહને લીધે તે વિશેષ ખીલતી રહ્યા હોય તે તદ્દન સભવિત છે ૨૧૦ રણજીતરામ વાવાભાઈ મહેતાએ સત્યરીતે અને આગળ વધીને જાણ્યું છે કે -

‘અસાહીત ખીલજના સરદારોએ ગુજરાતના હિન્દુ રાજ્યને પામમાલ કાઢી ત્યાર પછી આનેની અધાધૂધીમાં નાસભાગ કરતા બ્રાહ્મણોએ સારદામેવન ત્યજી દીડું પણ મદિરા-પ્રતિમા આતી આશાતના થના હતાં જૈનસાધુઓ પોતાના અભ્યાસમાં આસક્ત રહ્યા અને સારદા દેવીને અપૂજન ન થવા દીધી આવા ધર્મપરાયણ અને વિદ્યા સાધુઓને પાટે, અમલવાળી સલતનત તૂટી ત્યારે, શ્રી હીર વિજયસૂરિ નામે સાધુ હતા આજે જઈ ઈન્દાસ્તાનામાં અકમર બાદલાઈ અને અન્ય ધર્મીઓને તેમણે જૈનધર્મના મહિમા બતાવ્યો.

“આ ઇતિહાસ શું કહે છે? ગુજરાતના અગ્રગણ્ય નાગરિક જૈનોનો સર્વ ગુજરાતના હિન્દુ સામ્રાજ્ય દરમ્યાન મધ્યાન્હમાં હતો અને હમચંદની માર્કેટ અમાસને દિવસે પ્રકાશોજ્જ્વલન પૂર્ણિમા આણવા સમર્થ હતા તેઓ મહિનાઓના મહિના સુધી ફરિયો ખેડ વાંખી સરોર કંગી દેવદેસાવરણી વધારી લાવો ગુજરાતમાં દોગના પોતાના વીરલ અને વહાતરીયી રાજા પ્રજા ઉત્તરને સકટ અને માસાઅના સમયમાં મદદ કરતા, અણહિનપુરની ગાદીનું ગોરવ જાળવતા-વધારતા ખીજ દેવોનાં નદિરા ખાંડિય વડે જતાં હતાં, હતાં સત્યવતી દેવોનાં મદિરા જૈન સાધુઓના બોધ પરિવ્રમને લીધે પટનાદથી ગાંધ રજા હતા દેવવાડાપરનાં વિમળસાદનાં દરેક જોઈ અનેક સંતર્પણી દર્શના

પૃથ્વીરાજની કરેલ ' વેલિ ' (કૃષ્ણ રૂકિમણીનીવેલી) ૧૦નાં વખાણુ સાંભળી પોતે યુવરાજ હતા ત્યારે અને પટ્ટાભિષેક થયા પછી જેસલમેરના સર્વ કવિ અને વિદ્વાનોને એકઠા કરી ' માર્દોલાની વાર્તાના પ્રાચીન દોહા એકઠા કરી તેને વાર્તાના આકારમાં યથાક્રમે ગોઠવી જે ઉત્તમ અથ બનાવશે તેને હું ઇનામ આપીશ ' એમ કહી કટલાક અથો રચાવેલા પોતા પામે તૈયાર હતા તેમાંથી સર્વોત્તમ જે અથ બન્યો હતો તે બાદશાહને ભેટ ધર્યો. આ વાતને, માર્દોલાની વાર્તાપર જેટલા અથો બન્યા છે તે હરરાજાજીની આચાથી બન્યા છે એવું છ સાત અથોની પ્રશસ્તિ પરથી જણાતાં ટેકા મળે છે. (વાઙ્ મૈદ્ય સં ૧૯૭૩ માર્ગશીર્ષનો અંક)

આ રીતે આપણે આ મધ્યયુગના-સત્તરમા સૈદ્ધાંતના ખાસ વિશિષ્ટ ગુણો જોયા. જૈન દ્રુતિઓ અપ્રકટ હોવાના કારણે યા તે પર અવલોકનના કારણે માન જૈનેતર દ્રુતિઓ લક્ષ યુગોના લક્ષણો જૈનેતરના મારે અને તે માટે તેમજ અમુકના અમુક જૈનેતર ઉત્પાદક એમ સિદ્ધાંતો (theories) ઘડે એ સ્વાભાવિક છે. પણ જે અત્ર ભારપૂર્વક નમ્ર વક્તવ્ય છે તે એ છે કે જૈનદ્રુતિઓ પર લક્ષ રાખવાથી તે સિદ્ધાંતો ખરિત બની ચેતન્યશૂન્ય થાય તેમ છે ગૂર્જર વાઙ્દેવીના બને સત્તાનો-જૈનેતર તેમજ જૈનો સમાન-દ્રષ્ટિએ નિરખાવાં ઘટે બન્નેનો ફાળો સંયુક્ત અવિભક્ત મુજબ છે. કાંઈ ઓળો, કાંઈ વધુ

“ ત્યાર પછી તેમના શિષ્ય જિનવલ્લભસૂરિ થયા, તેમના પત્રી ૬૪ જોગણીને વસ કરનાર જિનદત્તસૂરિ થયા. તેના જિનચંદ્રસૂરિ, તેના પછી અનુક્રમે જિનપાતિસૂરિ, જિનેશ્વરસૂરિ, જિનપ્રમોદસૂરિ અને જિનચંદ્રસૂરિ થયા જિનચંદ્રસૂરિના આદેશથી નેરુધાએ શાંતિનાથનું બિંમ બનાવ્યું, તેના પછી રજનકુશલસૂરિ (ખરનારગચ્છની ૫- વલ્લિમા ૪૩ મા.) ત્યાર પછી જિનપદ્મ, જિનનિધિ, જિનચંદ્ર, જિનોદય જિનરાજ, જિનભદ્ર અપુક્રમે થયા આ ૫૬ મા જિનભક્તસૂરિએ જોસવમેર, જાનાતિપુર (જામેર), દેવગિરિ, અહિપુર (નાગપુર- નાગોર), અને પાટણમાં પુસ્તક ભંડારો કરાયા (૫૬ થી ૫૮ સં. ૧૪૭૫ અને ગ્રંથ સં. ૧૫૧૪). ત્યાર પછી ક્રમે જિનનન્દ

જિનસમુદ, જિનમાણિક્ય થયા જિનમાણિક્યના જિનચત્સુર થયા કે
જે હાન વિઘ્નમાન છે તે જિનચત્સુરિને અકમ્પર બાદગાહે આન દંથી
' યુગપ્રધન ' પ અધ્યુ. ”

“ ઉક્ત (૧૧ મા) જિનચત્સુરિના^{૧૨} હસ્તદીક્ષિત મુખ્ય શિષ્ય

૧૨ જિનચત્સુરિ— ૥ત્ર ગીહડ પિતા શ્રીવત માતા ત્રિયાદેવી
જ્ઞાતિ વણિ તિમી (તીરરી—જેધપુર રાજ્ય) ની પાને બાળેલા વડવી
ગામના સં ૧૫ ૫ મા જન્મ આત્ર નવ વર્ષની ઉમરે સં ૧૬૦૪ મા
જૈન સાધુની દીક્ષા ૧૭ વર્ષની વયે સં ૧૬૨૨ સાદ્રપદ શુદ્ધિ નવમી
દિનારે જેતલમેરમા રાઠવ માનદેવના કરેલા નભિહોત્સવ પૂર્વે સુરિ
પદ તેમણે અખમ બાદશાહને જૈન ધર્મનો બોધ આપ્યો હતો
અને બાદશાહે યુગમા પ્રધાન પુરૂષ મૂચક યુદ્ધધાન પદ આપ્યું
હત એમ કહેવાય છે કે બાદશાહને જૈનધર્મ—જૈનધર્મ પ્રસસક
બનાવ્યો હતો (પ્રયોગિતો ચેન દયાપરેણ હ્યકવરરાય પતિસાદિ

“ ત્યાર પછી તેમના શિષ્ય જિનવદનભસ્ત્રિ થયા, તેમના પત્ની ૬૪ ભોગણીને વચ કરના જિનદત્તસૂરિ થયા. તેના જિનચંદ્રસૂરિ, તેના પત્ની અનુક્રમે જિનપાતસૂરિ, જિનેશ્વરસૂરિ, જિનપ્રમોદસૂરિ અને જિનચંદ્રસૂરિ થયા જિનચંદ્રસૂરિના આદ્યથી નેજ પાલે શાંતિનાથનું બિંમ બનાવ્યું, તેના પત્ની જિનકુળનસૂરિ (ખરતરગચ્છની ૫- વલિમા ૪૩ મા.) ત્યાર પછી જિનપદ્મ, જિનનિધિ, જિનચંદ્ર, જિનોદય, જિનરાજ, જિનભદ્ર અનુક્રમે થયા આ ૫૬ મા જિનભદ્રસૂરિએ જોસનમેર, જાનાલિપુર (જાવોર), દેવગિરિ, અહિપુર (નાગપુર- નાગોર), અને પાટણમાં પુસ્તક લગરો કરાવા (૫૬૫૨ ૫૦ સં ૧૪૭૫ અને મરણ સં ૧૫૧૪) ત્યાર પછી ક્રમે જિનચંદ્ર,

પ્રતિપાદન કરવા માગ્યું હતું કે ખરતરગચ્છની ઉત્પત્તિ જિનેશ્વરસૂરિથી નહિ પણ જિનદત્તસૂરિથી થઈ છે, અમયદેવસૂરિ ખરતરગચ્છ માં થઈ રાક્ષા નથી જિનવદનભસ્ત્રિએ રાષ્ટ્રવિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરી છે-એવે ચર્ચાના વિષયે પોતાના ઔદ્ધિગ મતોત્પ્રસારીષિમ નામના મથમા મૂક્યા (સ્વા. સં ૧૬૧૭) આ મથમ બીજું નામ પ્રવચનપરીક્ષા છે આ બંને જૂદા હોય-મનેમા રિપયો સરખા છે તેમના એમ્નુ બીજું નામ કુમતિકદ્વલ છે આથી બહુ હોહાકાર થયો બે ગ્રંથ વચ્ચે અથડામણી અને અતો પ્રબળ વિખવાદ ઉત્પન્ન થતા તે ક્યા અટકરો એ વિચારવાનું રહ્યું જોખમલર આચાર્યોને વચ્ચે ૫-યા વગર ચારે નહિ તેથી તપાગચ્છના વિજયદાતસૂરિએ ઉક્ત કુમતિકદ્વલ મથ સમ્રાસમક્ષ પાળીમા જોળાવી દીધો હતો અને તે મથની નકલ મેઈની પણ પાસે હોય તો, તે અપ્રમાણ મથ છે આટલે તેમનું કથન મેઈએ પ્રમાણભૂત માનવું નહિ એવું બહુર કયું હતું ખરતરગચ્છ વાળાએ પોતાના મનનું પ્રતિપાદન કરાવવા ભગિરથ પ્રથમ એવો હતો એ વાતના પ્રમાણમા જણાવવાનું કે આપણ નાયક સમયસુદર ઉપાધ્યાયજીના સં ૧૬૭૨ મા જોડા સામાચારી ગતમ્મા સં ૧૬૧૭ ના પાટણમા થયેલા એક પ્રમાણ પત્રની નકલ આપેલી છે કે જેમા એની હીમ્ત છે કે અમયદેવસૂરિ ખરતરગચ્છ માં થયેલા છે એ નાત પાટળના ૮૪ ગચ્છનાળા નાને છે, અને એ પ્રમાણુ ૫૧ સાનું જણાય છે, અને તેનો તેનું ઉપરનો મન-નાત રાખવા અર્થ હતો

જિનસમુદ, જિનમાણિક્ય થવા. જિનમાણિક્યના જિનચંદ્રસૂર થવા કે
જે હાલ વિદ્યમાન છે. તે જિનચંદ્રસૂરને અકખર બાદશાહે આનંદથી
'યુગપ્રધાન' પદ આપ્યું."

"ઉક્ત (૬૧ મા) જિનચંદ્રસૂરના^{૧૨} હસ્તદીક્ષિત મુખ્ય શિષ્ય

૧૨. જિનચંદ્રસૂર—જાત્ર ગીહડ, પિતા શ્રીવંત, માતા શ્રિયાદેવી
જ્ઞાતિ વણિ, તિમરી (તીમરી—જેધપુર રાજ્ય) ની પામે આવેલા વડલી
ગામમાં સં ૧૫૬૫ મા જન્મ માત્ર નવ વર્ષની ઉમરે સં ૧૬૦૪ મા
જૈન સાધુની દીક્ષા. ૧૭ વર્ષની વયે સં ૧૬૧૨ ભાદ્રપદ શુદ્ધિ નવમી
ગૃહવારે જેસલમેરમાં રાહલ માલદેવના કરેલા નદિમહોત્સવ પૂર્વક સૂરિ
પદ. તેમણે અકખર બાદશાહને જૈન ધર્મનો બોધ આપ્યો હતો.
અને બાદશાહે યુગમા પ્રધાન પુરૂષ સૂચક 'યુગપ્રધાન' પદ આપ્યું
હતું. એમ કહેવાય છે કે બાદશાહને જૈનધર્મ-જૈનધર્મ પ્રસંસક
બનાવ્યો હતો (પ્રવોધિતો ચેન વ્યાપરેણ હ્યકબ્યરાચ્યઃ પતિસાહિ
મુચ્યઃ—જિનસાબ સૂરિના સં ૧૮૩૩ ના આત્મપ્રમોધની પરાંતિ.) તેમને
સં-અચંદ્ર ઉપાધ્યાય વિપરાન્ત કવિ ગણ્યો હતા—તેમાં મુખ્ય સમયશાળ,

સકલચક્ર ઉપાધ્યાય^{૧૩} થયા અને તેના શિષ્ય તરીકે હું સમયનુકૂળ વાચ-ઉપાધ્યાય થયો ” (બુઝો સં ૧૬૭૬ મા રચેલી અર્થરેતનાવર્તી અથવા અન્ટીક્સીની પ્રચલિત પીટર્સન ચતુર્થ રીપોર્ટ નં ૧૧૭૪-૫૦ ૬૮)

આ રીતે પોતાની ગુરુપરપરા પોતે આપી છે તે અત્ર જણાવી પોતે પોતાના ગચ્છુ નામ જૃહત્ ખત્તર ગચ્છ અપેનુ છે કારણ કે ખત્તર ગચ્છમા પોતાના સમય મુત્રીમા અનેક શાખાઓ મૂળ વૃક્ષમાથી નીકળી હતી અને પોતાનુ મૂળ વૃક્ષમાથી ચાલી આવેલ થક બતાવવા ‘ જૃહત્ ’ શબ્દ ચોળેલ છે

રાખ્યુ તે સમયે તેજ નિત્યદ્ર સૂરિએ સ્વહસ્તે કવિ સમયસુદર
તથા ગુણવિનય એ બે સાધુઓને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યુ, આ વાત
ઉક્ત ગુણવિનય^{૧૫}ઉપાધ્યાયેજ સં ૧૬૫૫ માં રચેના કર્મચંદ્ર

સંગ્રહમાં સં ૧૬૪૦ ના નામ શુદ્ધિ ૫ ને દિને સૂરિપદ લાહોરમાં સં
૧૬૪ ના ફાલ્ગુન શુદ્ધિ ૨ ને દિને અકબ્બર આદ્યાહને મળવા માટે મદિમ
રમાં કઠિન વિહાર (મુસાફરી) કર્યો હતો. વાર સિદ્ધર અને ગજપતિ
(ગિઝની) આદિ દેસોમાં પણ તેમજે અમારે એટલે જીવદયા—અહિંસા

મત્રિવશ પ્રમથ-કર્મચક્રવર્તિ પ્રબધમા આપેલી છે, કે જે કર્મચક્ર
મત્રીએ આ આચાર્ય મહોત્સવ કરેલો. આ સમયે જ જિનચક્ર
સૂરિને યુગપ્રધાનપદ મળેલું જણાય છે

વાચકેપદ શુભવિનયનર્થ, સમયસુદરનર્થ દીધાં ૨

યુગપ્રધાનશૂનર્થ કરર્થ, જાણિ રસાયણ સીધાં ૨

—શ્રીજિનદાસન ચિરંજીવિ.

આ ઉત્સવના શુભ કાર્યના ઉપલક્ષ્યમા બાદશાહ અકબર ખ-
લાતના બદર ઉપર એક વર્ષ સુધી કાઠ મગર કે માછલીઓ ન મારે
એવો હુકમ બહાર પાડ્યો હતો. તેમ લાડોરમાં પણ એક દિવસ કાઠ
પણુ જીવની હિંસા નહિ કરવાની આજ્ઞા ફેરવી દીધી હતી (જુઓ
ઉક્ત પ્રબધ ઐતિહાસિક રાસમાળા ભા. ૩, જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જર
કાવ્ય સમય તથા જુઓ ૫૦ જયમોમ કૃત સદૃશમા કર્મચક્ર મત્રી
પ્રમથ) ઉક્ત જિનસિંહ સૂરિએ બાદશાહ પર પોતાનો પ્રભાવ પાડી
તેની પાસેથી આજ્ઞા શુદ્ધિ ૬ થી આજ્ઞાક શુદ્ધિ ૧૫ સુધીના સાત
દિવસોમાં ખીલકાન જીવવધ ન થાય એવું ફરમાન મેળવ્યું હતું. આ
અસહી ફરમાનપત્ર હાથ આવ્યું કે ને તે હિન્દી 'સરસ્વતી' મા-
સિકના જૂન, સને ૧૬૧૨ ના અઠર્માં બપોરુ છે. આમાં હીરવિજય
સૂરિના ઉપદેશથી પશુપણના આઠ અને ખીલ ચાર એમ નાર દિવસો
સુધામાં જીવવધના નિર્મથ માટે ફરમાન આપ્યું કે તેનો પણ ઉત્તેજ
કર્યો છે

ચંદ્ર ઉપાધ્યાયના શિષ્ય પડિત સમયસુંદરજી પણ વિહારમાં સાથે હતાં. તે વિહાર ક્યાંથી ક્યાં કર્યો અને લાહોરમાં આવ્યા પછી ઉપરોક્ત મહોત્સવ કેમ થયો એ સંબંધી સમયસુંદરેજ ' ગુરુ ગુણુ છંદ અષ્ટક ' હિન્દીમાં બનાવેલ છે તે અત્ર મૂકીશું.

સંતનકી^૧ મુખ વાણિ સુણી જિનચંદ મુણિંદ મહંત જતી,
તપજપ કરે ગુરુ ગુજ્જરમે^૨ પ્રતિબોધત હૈ ભવિકું સુમતી,
તબહી ચિતચાહન ચૂપ ભણ સમયસુંદરકે ગુરુ ગચ્છપતી,
બેઠે પતસાહ અકબ્બરી છાપ બોલાવે ગુરુ ગજરાજ ગતી. ૧

એજ ગુજ્જરતે^૩ ગુજરાજ ચઢે વિચમે^૪ ચોમાસ જાગેર રહે,
મેદનીતટમે^૫ મંડાણ કિયો ગુરુ નાગોર આદરમાન થહે,
મારવાડરિણી ગુરુવદનકાં તરસે સરસે વિચ વેગ વહે,
હરખો સાંધ લાહોર આયે ગુરુ પતસાહ અકબ્બર પાંવ ગઢે. ૨

એજ સાહ અકબ્બરી વખતરકે ગુરુ સૂરત દેખત હી હરખે,
હમ જોગી જતી સિદ્ધ સાધ વતી સખહા ખટ દરસન કે નિરખે,
ટોપી ખસડમાવાસ ચંદ ઉદય અજ તીન ખતાય કલા પરખે,
તપ જપ દયા ધર્મ ધારણકાં જગ કોઇ નહીં ધનકે સરખે. ૩

ગુરુ અમૃતવાણિ તુણી મુક્તતાન એસા પતસાહ હુકમ કિયા,
સન આસન માહિ અમાર પલાય બોલાય ગુરુ પુરમાણુ દિયા

૧૧. ૨. મેદનીતટ-મેડવા; મારવાડરિણી-મારવાડની સ્ત્રીઓ. ૩. ટોપી .....હરખે=ખાનો અર્થ જરાબર સમજતો નથી, પણ એમા એમ હોવાનો સંભવ છે કે ટોપી કડાણ અધર રાખી હોય, અમાવાસને દિને ચંદ્રનો ઉદય બતાવે હોય અને ત્રણ ખરરા બતાવી ચમત્કાર બતાવ્યા હોય. ૪. ખચ-પાકાંતર દોત. મહરી-માછલી પકડવાનું ખંખાવમાં ચતું હતું તે કુરમાનથી દૂર કરાવ્યું. ૫-આમર નવ.....નિચરે-પાકાંતર-જીવપ્રધાનકાએ ગુરુદું જિનડું જિનડું પુધું બાછવેરે સમયસુંદરકે નવ માન ગુરુ પતિસાહ અકબ્બર નાછરે. (જિન સપ્રદાય સિદ્ધા પૃ. ૬૪૬).

જગત્ત્વ દયા ધર્મ દાદાણુતે જિન આસનમે જુ મોલાગ લિયા,
 સમયસુદર કહે ગુણુત ગુર દગ દેખત કરખત ભન્ય કિયા ૪
 એજ થીજ ગુર ધર્મ પ્યાન મિનૈ સુનતાન સયેમ અરજી કરી,
 ગુર જીવ દયા નિત પ્રેમ ધરે ચિત અતર પ્રીતિ પ્રતીતિ ધરી,
 કર્મચક્ર બુનાપ દિયો દુરમાણુ ઝોડમ ખંડાપતરી મઠી,
 સમયસુદરે સગ પોકનમે નિત ખરતર ગચ્છતી પ્યાતિ ખરી ૫
 એજ થી જિનદત ચરિત મુણી પતસાહ ભયે ગુર સંજિયે રે,
 ઉમરાવ ચર્મ કર જોડ ખડે પમણુ અપણુ રુખ હાજિયે રે,
 ચામર જન મુરા તમ મેદ ગિગઝૂ વૂધૂ બાજિયે રે,
 સમયસુદર તૂઠી જગત ગુર પતસાહ અકબ્બર ગાજિયે રે ૬
 હેજ જ્ઞાન વિજ્ઞાન કના ગુણુ દેખ મેરા મન સહગુર ગીઝીયેજી
 હુમાયૂંકો નદન એમ અખૈ, અમ સિંધ (માનસિંધ) પટાધર કીજીયેજી
 પતસાહ હજ્જર થયો સધ સૂરિ મઝાણુ મત્રીચર રીઝીયેજી
 જિજ્ઞાસક પટે જિજ્ઞાસક સૂરિ ચં સૂરજ જૂ પ્રાપીજીયેજી ૭
 હેજ ગીહજસવિશ્રુપણુ હસ ખરતર ગચ્છ સમુદ્ર શગી,
 પ્રતયો જિનમાણિય સૂરિ પાટ પ્રભાકર જ્યૂ પ્રપુમ ઉલસી,
 મન રુદ્ધ અકબ્બર માનત હે જગ બજુત હે પરતી ૧ એરી,
 જિનચક્ર મુખીક ચિર નતપો સમયસુદર દેત આલીશ મેસી ૪ ૮

— ૪૫૫ — અષ્ટક 'મહાજન વરા મુક્તાવદિ — ૩૦ સમજાન ૧૧
 શબ્દી વિવાદાતા બિઝનેરનાથી તેની પ્રસ્તાવના પૂં ૫-૬ પરથી કતારેડ
 છે તેમા વિશેષ જણાવુ છે ' આ વખતે નમસ (ચિતારા) એ તસવીર
 બાદશાહ અને ગુરમહારાજની હવારી તે બીઝનેરના ખરતર બ ૧૨૬ થી
 પુન્યજી પામે મોતુદ છે. ચિતારાએ બાદશાહ અકબ્બરની સખામાથી બાં
 શાહની પાછળ મુખ્ય ૩ તસવીર રખી છે મિરબા કરમચદ બહાવત
 તથા મજી ખાનખા અને ત્રી ગુર મહારાજના સર્વ સાડુ સમુદાયમાથી
 ત્રાણુ સાડુ નામ રખ્યા છે — ૧૧૬૬ (ખર નામ વિનેકાઈ) પરમાનદ

આ પરની એન અનુમાન થાય છે કે જિનચંદ્રસૂરિ, અદ્વૈત નાદલાહે મોલાવસાથી ગૂજરાતમાં હતા ત્યાંથી અનેક શિષ્યો સાથે લઈ ગયા તેમાં સમયસુદર હતા ગૂજરાતમાંથી વિહાર કરતા પહેલાં જાગેર, ત્યાંથી મેદિનીતટ-મેડના, નાગોર એમ મારવાડમાંથી પસાર થઈને લાહોર આયા.

સં ૧૬૪૯ પડ્યા તો સમયસુદર ગૂજરાતમાં જ રહ્યા હતા અને સં ૧૬૪૯ માં લાહોર આવી ઉપાધ્યાય પદ મેળવી પત્ની ને માણુ ને વિગેપમાં મેવાડ-મારવાડમાં પ્રવાસ કર્યો છે, અને તેથી તેમની મુખ્ય ગૂજરાતી બાપામાં અનેક દેશના પ્રાચીન શબ્દો, મારવાડી શબ્દો, કાશ્મી શબ્દો જોવામાં આવે છે આ વાત તેમણે જે મથો રચ્યા તેના નિર્દિષ્ટ સ્થાનપરની-તે મથોપરથી જણાવ્યું આવે છે

સં ૧૬૫૮ અમદાવાદ, સં ૧૬૫૯ ખખાત, સં ૧૬૬૨ સાગાનેર અને ઘઘાણી સં ૧૬૬૫ આમ્રા, સં ૧૬૬૭ મરોટ, સં ૧૬૬૮ મુનતાન, સં ૧૬૭૨ અને ૧૬૭૩ મેડતા સં ૧૬૭૪ માં જિનચંદ્રસૂરિ મેડતામાં સ્વર્ગસ્થ થયા તે જિનરાજસૂરિને ૧૭

તથા સનમુદર ” આ છમી પ્રકટ થાય તો ઘણો પ્રપંચ પડે અને મંત્ર સમયનુકૂળી તસમીઠ મળી આવે આવીજ છમી તપામજીના હોરવીજય સૂરિની તે વખતનો પ્રકટ થઈ છે (નુએ સફર શ્રી જિનરિજયજીએ દુપા રસમરાનો નમેરી બૂનિમ આને પ્રકટ કરેલ છમી તેમાં પાંચ અક્ષર સાથે નહીં અગ્રીગતિ, અને હોરવિજય સાથે ત્રણ જૈન સાનુઓ છે આ અને ૬૫ની ૫મી બંને જોતો નથી એમ રાકા રહેલ વળી આ અધક જૈન સપ્રેલય સિદ્ધા (યતિ શ્રી પાલચદેવી) માં પૃ ૬૪ ની દિગ્ગમીમાં પ્રકટ થયું છે

૧૭ જિનરાજસૂરિ—(જો-૧) પિતા ના ધર્મસી માતા નારલદે, નાન મેદિનપદે જન્મ સં ૧૬૪૭ ચ શુ ૭, દીપ્તિ બી નેગત સં ૧૬૫૬ ના મા ૧૭મી મુદિ ૩, દીપ્તિ નામ રાજમુદ્ર, રાચ (કપા રાય)

તેમની ગાદી ત્યાં મળી સં ૧૬૭૬ માગસર માસમાં ગણપુર
(સાદડી પામે) ની જગ્યા કરી [તે રાણકપુરની જગ્યા વખતે
કરેલા સ્તવનામા તેના મંદિરનું વર્ણન આપ્યું છે કે ' ચારે ગિના
૨૪ મંડપ ચાર ચતુર્ભુજ (ચોભુજ) પ્રતિમા, તે દેહરાતુ નામ
ત્રિભુવનદીપ્ત. ૮૪ ટેગી, બોયરાં મેવાડ દેસમાં ૮૯ લાખ ખર્ચ
પોરવાડ ધરણીકે મધાનુ ત્યાં ખરતર વસતિ છે તે તે ઉપરાંત
ખીલ પ્રાસાદ છે.] અને તે વર્ષમાં લાહોર ગયા, સં ૧૬/૧
જેસનમેરમાં હતા આની પછી સં ૧૬૮૨ માં જેસનમેર પામેના
પાંચ ગાઉ પરના-અસલ રાજ્યવાની બોલવુરમાં રહેના. ૧ થેડ

૫૬ સં ૧૬૬૮ માં જિનયદ્રસૂરિએ આસાડલિમાં આપ્યું અને સુગિપ-
મેતામાં સં ૧૬૭૪ ના મગધ યુદ્ધને દિને થયું તેના મહોત્સવ ત્યાં
એ રાડા ગોત્રીધસાહ આસખજી કર્યો તેમણે થી પ્રતિષ્ઠાઓ કરી-લાખડા
તરીકે સં ૧૬૭૬ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૩ શુક્ર રાત્રીએ ઉપર આમ ઉપર
મરત અમલવાલના સંઘવી સોનછ શિવજીએ નકામ અને ખીલ જિનોની
૫૦૧ મૂર્તિઓ બનાવરાખી તેની પ્રતિષ્ઠા કરી જાપુરમાં પાંચનાની
પ્રતિનાની સ્થાપના કરી હતી સં ૧૬૭૭ જેઠ વદિ ૫ ગુરવારે જાડાનીરના
રાજ્યના અને સાહબલ સાહબજીના સમયમાં કિત્ત આલકાજે બનાવના
મુઠામાં (સમેનમ) ના પચ્ચરના નુલ નિહાર (મંદિર) ના મેતામાં
સાવિત્રામની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરી એક મેવાય છે કે તેનને અભિમ દર્શીએ
વર આપ્યો હતો અને તેથી ધધાપીપુરમાં આવીને પ્રતિષ્ઠા પાત્રી હતી તેઓ
પાટલ ૧૧ સં ૧૬૮૮ ના આસાડ શુદ્ધ ૨ ને દિને રવિ રવિ થયા તેમને નકામ
મન્ય પર જનરાજ નામની રૂતિ રની છે અને બીજા મેવા રમ્યા છે તેનના
કેવાયી મતિસરે ધન્ય સાલિત્રાએ રાસ સં ૧૬૭૮ આરોએ વદિ ૧ ને

. ભણુશાહીએ જેસલમેરથી શત્રુજયપર જવાનો સંઘ કાઢ્યો. આમાં શ્રી જિનરાજસૂરિ પ્રમુખ અનેક આચાર્ય સાથે હતા અને સમયસુંદર ઉપાધ્યાય પણ આ સંઘમાં ગયા હતા. આ સંઘ શત્રુજયની યાત્રા કરી આવ્યો-સં ૧૬૮૨. પછી સમયસુંદર ૧૬૮૨ માં નાગોર આવ્યા, કે જ્યાં શત્રુજય રાસ રચ્યો. ત્યાંથી સં ૧૬૮૩ મેડનામાં, સં ૧૬૮૫ લૂણકુર્ચસર, સં ૧૬૮૭ પાટણ. આ વર્ષમાં ભારે ટુકાળ પડ્યો હતો કે જેનું વણું તેમણે ચંપક ચોપાઈમાં હણું છે. સં ૧૬૮૯ મીરમીનાં ના રાજ્યમાં અકપુર (અમદાવાદ) માં, સં ૧૬૯૧ ખંભાત, સં ૧૬૯૪ અને ૧૬૯૫ જાગોર,

તેમાંથી તે વેલ લઈ તેના પ્રતાપે જખૂટ વીધી અકબક સંપત્તિ તેણે પ્રાપ્ત કરી. આ વાત તેણે જિનસિંહ સૂરિને કહી, ત્યારે સુદ્ધાર્થ કરવા કહ્યું ત્યારે શિરએ ત્યાં યત્ર ગયેલા ધીરાજ (ધીરાજ લાટી) એ સં ૧૬૯૧ પછી બધાવેલા લોધરામાના સહઅરણ્ય પાર્શ્વનાયક મંદિરનો છલોદ્ધાર કર્યો તેમાં વિરાલ પ્રતિમા સ્થાપન કરી. અને પોતાની જે પત્ની તથા જે પુત્રના કલ્યાણાર્થે ચાર બાળકોએ ચાર દેવ-વિગ્રહો બધાવેલી છે. આની પ્રતિષ્ઠા નૈવધ્યમય ઉપર જિનરાજ નામની ટીમના કર્તા નહા વિદ્વાન આચાર્ય જિનરાજ સૂરિએ સં ૧૬૭૫ માં કહેલી છે. વિશેષમાં ચેરશાહે જ્ઞાનભંડાર કરાવ્યા અને નવ-ગ્લોના જિનભિંબ કરાવ્યા. કોટો રૂપીઆ ખર્ચા, ત્યારપછી શત્રુજયનો સંઘ સં ૧૬૮૨ માં કાઢ્યો આની પહેલા બાદશાહ અકબરે ચેરશાહને દિલ્લી બોલાવી ધણું માન આપ્યું. ચેરશાહે નવ હાથી, પાચસે ચોડા નજર કર્યા ત્યારે બાદશાહે ' રાયબહાદુ ' નો ખિતાબ બંધ્યો આથી આની ખ્યાલ ' રાયબહાદુશાહી ' કહેવાય છે. આમાંના મોટું જિનમંદિર ચિરશાહે કરાવ્યું કે જે દાલ મેલ્લદ છે. ભણુશાહી ને મૂળનામ એ રીતે પડ્યું કે લોખપુત્રના ચક્રવર્તી ધીરાજ બાટી રાજના ચુવરાજ પુત્ર સગની માતાને પ્રદારાક્ષસ લાગ્યો હતો તેને સં ૧૧૬૬ માં ખરતર અરુના ચમત્કારી આચાર્ય જિનદત્ત સૂરિએ કાઢ્યો તેથી રાજ કટુંબ સંહિત જન થયો અને તેના પર આચાર્ય જિનલની ક્રિયાએ બંદશાહમાં વાસકેપ કર્યો તેથી તેનું નામ બંદશાહી (બળશાહી) સ્થપિત થયું, અને તેના આ વંશજ ચેરશાહ થયા. આ રીતે મૂલ બળશાહી જિનદત્ત મુખ્ય નમસ્તન વંશ નુકલાવતિ ૪. ૨૯-૩૦.

સં. ૧૬૯૬ અમદાવાદ, સં. ૧૬૯૮ અહમદપુર (અમદાવાદ);
સં. ૧૭૦૦ અમદાવાદ; એ રીતે એ રથલોએ આપણા કવિએ અત્યંત
નિવાસ કર્યો હતો.

આ ઉપરાંત સમેતશિખર (જેને હાલ કેટલાક પાર્શ્વનાથદેવ
કહે છે), અંબા, પાવાપુરી, ક્યોધી (મારવાડ), નાદોલ, વીકાનેર,
આશુ, રાંખેશ્વર, જીરાવલા, ગોડી, વરકાણા, અંતરોક્ષ પાર્શ્વનાથ,
તેમજ ગિરનાર વગેરે અનેક જૈન તીર્થોની જાત્રા કરી હતી
૧૯જેસલમેરમાં પોતે ધણી વર્ષો ગાળ્યા લાગે છે.

૧૯ જેસલમેર—આનો કિલ્લો રાજસ્થાનમાં પ્રસિદ્ધ છે જે જુલ્હારી બટ્ટી
મહારાજલોએ લોધપુરથી આવેલી સં. ૧૨૧૨ માં બાંધેા. જૈનના ખરતર ગમ્મના
સ્વેતામ્બરી સાધુઓનો આ પ્રબલ નિવાસસ્થ હતો. જિનરાજ, જિનવર્ધન,
જિનમદ્ર આદિ સૂરિઓએ અનેક જૈન દેવાલયોની પ્રતિષ્ઠા અવ કરી છે. કિલ્લાપર
આંક જૈન મંદિર છે, તે પૈકી મુખ્ય ચિંતામણી પાર્શ્વનાથનું છે—સં. ૧૪૫૮
માં જિનરાજસૂરિના આદેશથી તેના નર્મગૃહમાં સ્થગચંદ્રસૂરિએ પ્રતિમા
સ્થાપિત કરી, અને સં. ૧૪૭૩ માં મહારાજલ લક્ષ્મણ સિંહના સમયે સંપૂર્ણ
થયું. તે સમના નામ પરથી તેનું નામ લક્ષ્મણવિહાર રાખ્યું ને તેમાં જિન-
વર્ધન સૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી. તેમાંની ચિંતામણી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ બટ્ટીઓની
પ્રાચીન રાજધાની લોધપુરથી આવેલી વેલુની દોષ પ્રાચીન છે. બીજું મંદિર
સંભવનાથનું સં. ૧૪૮૪ માં જિનમદ્ર સૂરિના ઉપદેશથી આરંભાયેલું તે
૧૪૯૭ માં પૂરું થયું ને તેમાં મૂર્તિએ પ્રતિષ્ઠા કરી, તે વખતે ૩૦૦ મૂર્તિની
પ્રતિષ્ઠા થઈ. આ મંદિરની નીચે જ્ઞાનમંડાર વાસ્તે ભોધક બંધાયું. તેમાં
બંદાર રાખેા, કે જે હજુ વિદ્યમાન છે. તેમાં ૧૦ મીથી ૧૫ મી વિક્રમ સદીના
કાળાએવા તાડપત્રના પ્રાચીન ફુલંબ પુસ્તકો એકત્ર છે. બીજા મંદિરો—ગાદી-
શ્વર, સાતિ, રીતલ, ચંદ્રપ્રભા, મહાવીર વગેરેના વિક્રમના સોલના શતકના
પૂર્વાર્ધમાં નજીક નજીક ત્યાં બંધાયેલાં છે. આ તથા સર્વ બીજાં મંદિરોમાં
કુલ મળી આશરે ૭૦૦૦ જિનમિત્રો છે. વળી બધાં મળી ૬ જ્ઞાન મંદિરો
છે. ત્યાંના બંદારોની પુસ્તકસૂચિ સંગ્રહ સ્થાપક ચિમનલાલ દાસાબાઈ દ્વારા
મહાશ્વર લઈ કરેલી તે પડિત લાલચંદના વિષ્ણુ દર્શનવાળા પરિચય
સહિત ગ્રાંથકવાડ સરકારે હાથમાં બંધાઈ પાડી છે એમપુર નિમનેર

જૈનોનાં ભારતવર્ષમાં તેમના તીર્થંકરોની જન્મભૂમિ, દીક્ષાભૂમિ, કનલજ્ઞાનભૂમિ, નિર્વાણભૂમિ તરીકેનાં તીર્થો અનેક છે. તેમાં મુખ્ય શત્રુંજય, ગિરનાર, સમ્મેત-શિખરાદિ છે. તે સર્વની યાત્રા દરેક યુસ્ત જૈનને માટે આવશ્યક ગણાય આ કવિએ રચેલ 'તીર્થમાલા સ્તવન' પરથી જણાય છે કે તેમાં લખેલ અષ્ટાપદ અને નંદીશ્વર એ શાબ્દોકત તીર્થ સિવાય બધાય તીર્થની યાત્રા તેમણે કરી હતી. તે સ્તવન નીચે પ્રમાણે છે:—

શત્રુંજે^{૨૦} ઋષભ સમોસર્પા બલ્લા ગુણુ બર્ષારે, સિદ્ધા સાધુ અનંત,
તીરથ તે નમુરે,
તીર્થ કશ્યાણુકે તિહાં થયાં મુખતેં ગયારે, નેમીશ્વર ગિરનાર,
તીરથ તે નમુરે. ૧

જ્યેના બાદમેર રહેસનથી જેસલમેર હર માઇલ છે. ત્યાં વપાગચે ૧૬ મી સડીમાં પ્રવેશ કર્યો ને મહાકુટે ૧૮૬૬ માં કોઠની નીચે તેમનાં તરફથી શિખરબંધ દહેરું બંધાયું. ત્યાંનાં દહેરાં સંબંધી વિગત જિનસુખ સૂરિએ જેસલમેર થાંધ પહિપાટી બનાવેલ છે તેમાં મળે છે. (જુઓ પ્રાચીન તીર્થમાળા સંગ્રહ પૃ. ૧૪૬.)

૨૦ શત્રુંજય-પાલીતાણા કાઠીયાવાડમાં આવેલો પવિત્ર ત્રિરિ. ગિરનાર-જુનાગઢમાં. આમુ કે જ્યાં વિમલ મંત્રીએ અને વસ્તુપાલ મંત્રીએ મહાન કારીગરીનાં અદ્ભુત જન દેવાલયો બંધાવેલા છે. સમ્મેતશિખર કે જ્યાં ૨૪ તીર્થંકરો પૈકી ૨૦ મુક્તિ પામ્યા છે—જલક્રતાથી જવાય છે.

થંપા એ વાતુપુજ્યની નિર્વાણ ભૂમિ. પાવાપુરી-મહાવીરની નિર્વાણ ભૂમિ. જેસલમેર-વીઝનેર પ્રસિદ્ધ છે.

રેસીસરા, ઝેરિયા-કલોલ પાસે આ તીર્થનો હમણા જ ઉદ્ધાર કાવાનાં આગ્યો છે.

સંજીશ્વર પાર્શ્વનાથ-પાટણથી ૨૦ નાક દૂર. પંચાસરા પાર્શ્વનાથ પાટણના વનરાજ ચાવડાએ રચાયેલ.

ફોલેધી—મેહતાસાડ રહેસનથી પા ગાક. સં. ૧૧૮૧ માં પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા રચાપાવેલી છે.

અષ્ટાપદ એક દેહરો, ગિરિસેહરોરે, ભરતે બસાવ્યા બિંબ-તી.
 આશુ ચૌમુખ અતિ બલો, નિબુવનતિલોરે ત્રિમલવસદ વસ્તુપાલ
 સમેતશિખર સોહામણો, સંધ્યામણોરે, સિદ્ધા તોય'કર વીર
 નયરી અંધા નિરખીયે, હૈયે હરખીયેરે, સિદ્ધા શ્રી વાસુપૂજ્ય.
 પૂર્વ દિશે પાવાપુરી, અદિ બરીરે, મુકિત ગયા મહાવીર
 વેસાસમેર જીહારીયે, દુઃખ વારીયેરે, અસ્થિત બિંબ અનેક
 વિકાનેર જ વંદીયે, ચિર નંદીયેરે, અસ્થિત દેહરો આઠ.
 સૈરસરો સંખેશ્વરો, અંધાસરોરે, કૃતોદી થ બાણ પાસ.
 અંતરિક અંબવરો, અમીઝરોરે, છરાવલો જગનાથ.
 'ત્રૈલોક્યલોક' દેહરો, જાત્રા કરોરે, રાણપુરે' (સદેહ
 શ્રી નાકુલાઇ જાલો, ગોડી સ્તલોરે શ્રી વરકાણો પાસ
 ન દીશ્વરના દેહરો. બાવન બલાર, રમકકુંડલે ચાર ચાર
 શાશ્વતો આશાશ્વતી, પ્રતિમા છતીરે, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલ.
 તીરથ યાત્રા હલ તિહાં, હોળે મુઝ પંહોરે, મમમમંદર ક્ષે એમ
 શિબ્ય પરંપરા.

હર્ષનંદન નામના એક વિદ્વાન સિંધુ તેમને હતા. તે સિંધે સ
 ૧૬૭૩ માં 'મધ્યાન્ધ વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ' તથા બીજી મધ ના
 'અપિમંડલ સ્તવ' (મહર્ષિ સ્તવ) ગાથા ૨૭૧ તુ, - તેના

ધંબણ—રથબનક પાર્શ્વનાથ. હાલ અંબાવતમા તેની પ્રતિમા અન્યથે
 સ્થિતી સમયમાં પ્રકટેલી.

અંતરિક્ષ પાર્શ્વનાથ—આમલાથી લગભગ ૨૦ ગાઉ દૂર.

અંબવરો (અંબદરો) પાર્શ્વનાથ—મહિષાસુરના ઢંગ નામ પાતે.

અમીઝરો પાર્શ્વનાથ—કુઆમા (પાલણપુર તાલુકા.)

છરાવલા પાર્શ્વનાથ (મારવાડ). નાકુલાઇ—મારવાડમાં. ગોળ પાર્શ્વ

નાથ—પારકરમાં. વરકાણા પાર્શ્વનાથ—મારવાડમાં.

૨૦૦ શ્લોકની ટીકા રચેલ હતી. ખરતર ગચ્છમાં લઘ્વાચાર્યોય તામનો આદ્યો ગચ્છએદ ખં ૦ જિનસાગરસૂરિએ સં ૦ ૧૬૮૬ માં કર્યો હતો તે ગચ્છને હર્ષનંદને ધણા વધાર્યો. વિશેષમાં હર્ષનંદને, યંયા ખં ૦ સુમતિકલ્લોલ એ બને એ મળીને તૃતીય જૈન આગમ નામે રચાનાંગ પરની વૃત્તિમાંની ગાથાઓ પર શ્લોક ૧૩૬૦૪ ની વૃત્તિ રચી હતી.

સમયસુંદરના શિષ્યના શિષ્ય નામે હર્ષકુશલ ગણી (ઉપાધ્યાય) હતા કે જેણે સમયસુંદરની લખાણકૃતિ નામે ધનદત્તની ચોપદ પોતે સંશોધિત કરી હતી.

સમયસુંદરની શિષ્યપરંપરા અખંડપણે સં ૦ ૧૮૨૨ સુધી તો ચાલી આવેલી હતી એ વાત સિદ્ધ છે. સં ૦ ૧૮૨૨ ના માગશર શુદ્ધિ ૪ ના દિવસે તેમની શિષ્યપરંપરામાંના આલમચંદે ' સમ્યક્ત્વ કોમુની ચતુઃપદી ' એ નામની પદ્યકૃતિ મહુદાબાદમાં બનાવેલ છે તેમાં પોતાની પ્રશસ્તિ આપતાં જણાવે છે કે,

યુગવર શ્રી જિનચંદ સૂરીદા, ખરતર ગચ્છ દિણ્દાણ
રીહક ગોત્ર પ્રસિદ્ધ કહદા સદ્ગુર સુજસ લહંદાણ.
પ્રથમ શિષ્ય તામ મહા વેરાગી જિણુ મમતા સદુ ત્યાગીણ
સદ્સત્યંદણ સકલ સોભાગી સમતા ચિત્તસું બાગીણ.
તામુ સીસ પરગટ જગમાંહી સહુ દ્રોષ ચિત્ત ચાઢેણ
પાઠક પદ્મીધર ઉચ્છાદે સમયસુંદરણ કહાદેણ,
તામુ પરંપરમે સુવિચારી ભયે વાચક પદ ધારીણ
કુશલચંદણ બદ્ધ હિતકારી તામુ શિષ્ય સુખકારી ણ.
સદ્ગુર આસદરણુણ સુકાયા જગમે સુજસ ઉપાયાણ
તામુ શિષ્ય આલમચંદ કહાયા એ અધિકાર જણાયાણ.

આ રીતે સમયસુંદરની શિષ્ય પરંપરામાં કુશલચંદ ઉપાધ્યાય થવા, તેના શિષ્ય આસદરણુણ અને તેના શિષ્ય આલમચંદ.

ગ્રન્થો મત્પાર્શ્વાદ્ વાચ્યાંચક્રેઽવક્રેણ ચેતસા । તતસ્તદર્થશ્રવણ
સમુત્પન્નમ્ભૂતનૂતનમ્મોદાતિરેકેણ સંજાતચિત્તચગત્કારેણ વહુ-
પ્રકારેણ શ્રીસાહિના વહુ પ્રશંસાપૂર્વે ‘ પઢ્યતાં સર્વત્ર વિસ્તાર્યતાં
સિદ્ધિરસ્તુ ’ ઇત્યુત્ત્વા ચ સ્વહસ્તેન ઘૃણીત્વા એતત્ પુસ્તકં
મમ હસ્તે દત્ત્વા પ્રમાણીકૃતોઽયં ગ્રન્થઃ । અતઃ સોપયોગિત્વાત્
શ્રીસાહિનાપિ સમુદિશ્યાર્યમાહ-રાજા શ્રી અક્કન્વરઃ નોઽસ્મભ્યં
સૌભ્યં સુભં દદતે પ્રજાનામિતિ ।

એટલે—સંવત્ ૧૬૪૯ ના શ્રાવણ સુદ ૧૩ દિને સાંજે હાશ્મીર
દેસપર વિજય ઠેરો તે નિમિત્તે શ્રીરાજા શ્રી રામદાસ (આ રામદાસ
તે જગ્યામ છે કે જેણે સં. ૧૬૫૨ માં મેતુળધ (સવણવડો) ની
દીકા રચી છે અને જેને માટે પ્રાગ્ય બહુની રાજતરંગિણીમાં વિશેષ
ઉલ્લેખ મળી આવે છે) ની વાડીમાં શ્રી અકબર બાદશાહ-જલ્લા-
દીને પ્રથમ પ્રયાણ કરી અતિ ખાનદાન સાદબાજી શ્રી સલીમ (પા-
છાથી જહાંગીર બાદશાહ) શુભતાન સમત મંડલિક રાજાઓથી
વિરાજિત રાજસભામાં અનેક વ્યક્તિઓ તાર્કિક વિદ્વાન બદ-પં-
ડિત સમક્ષ અમારા ગુરુવર યુગપ્રધાન ખરતર બહારક ની જિનયંદ
સૂરીશ્વર તે આચાર્ય શ્રી જિનસિંદસુરિ વનેરમે આજેલા શિષ્ય સમુદાય
સાંદતને આતશય સન્માન આપીને બોલાવી આ અદલસાથી પ્રથ
મારી પામે શુદ્ધ ચિત્તથી વંચાઓ, ત્યારપછી તેના શ્રવણથી તેને
અતિ નવીન પ્રમોદનો અતિરેક થતાં ચિત્તમાં ચમકતિ થતાં બહુ
પ્રગટ શ્રી બાદશાહે બહુ પ્રશંસા કરી અને ‘ સર્વે વાંઘી આનો
વિસ્તાર કરો ’ એમ ઠઠી સ્વદસ્તે તેને લખી આ પુસ્તક માત્ર ૧૦
થમાં આપી આ પ્રથમ પ્રમખન કરો. ૫૩ પોતે જેના અર્થ
હવા માટે છે તે ૫૬ લઈ રાજા એટલે બાદશાહ અકબર તે ૧.

એસે આપણે પ્રભુને સૌખ્ય આપે છે. આ ગ્રંથની અને કવિએ
'અરુર ગુણ વર્ણન અષ્ટક' મૂકેલ છે તે ખાસ અવગાડવા
ચોઈ છે.

વિસંવાદ શતક સં. ૧૬૮૫ આમાં સૂત્રોઆદિમાં ૫૨૨૫૨ જે
વિરોધ લાગે છે તે બતાવ્યો છે.

ગૂઢ પ્રકરણ દીકા પ્રવંધ સંવંધ ચારુ ચરિતેષુ ।

યે કેઽપિ ત્રિસંવાદા દૃષ્ટા ઇકીકૃતા રૂઢ તે ॥ પી. રી. ૩ પૃ. ૨૯૦

વિશેષ સંગ્રહ સં. ૧૬૮૫ લઘુકથાસરમાં.

આથાસહસ્તી સં. ૧૬૮૬ (પી. રી. ૩ પૃ. ૨૮૮).

આમાં ગ્રંથાલિ આદિ નિહવાની આવશ્યક સૂચિમાંથી ૧૬
પાયા રાંડી કહેલ છે કે આની આખ્યા સંબંધ સહિત મારા રચેલ
વિશેષ સંગ્રહમાંથી વિદિત થશે. આમાંની અનેક ગાથાઓ જૈન
ગીતિકાસ અને સાહિત્ય માટે ઉપયોગી થાય તેવી છે

પાથાઃ કિયત્પઃ પ્રકૃતાઃ કિયત્પઃ શ્લોકાથ કાવ્યાનિ કિયંતિ સંતિ ।
નાનાવિવર્ગ મવિલોકનશ્રમાદેકીકૃતા અત્ર મયા પ્રયત્નાત્ ॥

જયતિહુયણ નામના સ્તોત્રપર વૃત્તિ સં. ૧૬૮૭ પાટશુમાં.
૨૨ દશવૈકાલિક સૂત્રપર શબ્દાર્થ વૃત્તિ દીકા શ્લો. ૩૩૫૦ સં.
૧૬૯૧ ખંભાતમાં.

વૃત્તરત્નાકર વૃત્તિ સં. ૧૬૯૪ બાત્રામાં

૨૨. દશવૈકાલિક—સૂત્ર એ પ્રાચીન સમ્બંધન મૂરિકૃત જૈનાગમ છે તે
પર પ્રસિદ્ધ હરિભદ્ર સૂત્રિએ દીકા કરી છે. કર્તા કહે છે કે તે દીકા વિષય છે
તેથી વિચારેને અર્થ સીધોગય થાય તે હેતુથી નુગમ કરી છે. (મુદ્રિત સં.
૧૯૭૫)

૨૩ ૦૮૫૨૫૦૫૨ કલ્પકલ્પનાતા નામની વૃત્તિ શ્લો. ૭. ૦

નનતાનપર વૃત્તિ

વીર ચરિત્રગતન એ નામના જિનવલ્લભસૂરિ કૃત સ્તવન
પા ૮૦૦ શ્લોકની દીકા વીરસ્તવ વૃત્તિ (દુરિયરવ સમીર વૃત્તિ)

સવાદસુંદર ૩૩૩ શ્લો.

આત્મભાસિક વ્યાખ્યાન

રઘુનંદા વૃત્તિ (પત્ર ૧૪૫)

કવિ કલિદાસ કૃત રઘુવંશ નામનો ગ્રંથ જૈનોમાં સાહિત્ય અર્થે
પઠાવવામાં આવતો અને તેથી તેના પર વૃત્તિઓ પશુ અનેક જિન
સાધુઓએ કરેલી જેવામાં આવે છે

આ ગીતે સંસ્કૃત ભાષામાં વૃત્તિઓ તેમણે કરી છે વૃત્તિ-ગીતા
ઉપતાત અનેક ગ્રંથો વાંચી તે સવેનું દિગ્દર્શન કરવી તેમાં
રહેના વિસવાદ શોધી પોતાનું બહુશ્રુતપણું વાપર્યું છે

નૂત્તર ભાષાની પદ્યવૃત્તિઓ

૧ ચૌવીશી (૨૪ ગીર્થકર્યા સ્તવનો) સં ૧૬૫૮

૨૩ ૬૬૫૨૫ — ને પણ સચીન બદ્ધનાદુકૃત જનાગમ છે આ પરની
કર્તાની દીકા ડા. બેકાળી (કે જણે અમેલમા આ સૂત્રનો અનુવાદ કરેલ
છે જુઓ સેકેડ બુક્સ ઓફ ધ હરટ) ના કહેવા પ્રમણે જિનપ્રમ મુનિએ
કલ્પદ્રુત પર રચેલી વલ્લભિયોપધિ નામની દીકાનો માત્ર સંખ્યાત સાર—
abstract—છે આ દીકા જિનરાજસૂરિ (કે જેનું સૂરિપદ સં ૧૬૭૬ થી મરણ
સં ૧૬૮૬ નુબી હતું) ના રાજ્યમાં ને જિનસાગર સૂરિના મોવરાગયમાં
હાલમાં સર મામમાં આરબ કરીને તેજ વર્ષમાં નિર્ધારિતી પુરના પૂર્ણ કરેલ
છે તેથી આ રચન સં ૧૬૭૬ થી ૧૬૮૬ ની વચમાં કરી ને તે વચમાં
લુણ્ણપૂર્ણસરનાજ સં ૧૬૮૫ માં મોતે દત્તા તે વિરોધવાળાના રચનાકાવ
અને રચન પરથી જાય છે તેથી આ રચના સં ૧૬૮૫ ના જ પૂર્ણ
ચોરી છે

વિજ્ઞાદશમી અમદાવાદમાં. આને કવિએ ‘ ચતુર્વિંશતિ તીર્થ ’ કરગો-
તાનિ ’ એ નામ આપ્યું છે. અની શુદ્ધ પ્રત આજુદજી કલ્યાણજી
હસ્તકના પાલીતાણાના બંડારમાં છે

૨ શાંખપ્રલુપ્ત પ્રખંધ રચ્યા સં ૧૬૫૬ વિજ્ઞાદશમી.
ખંભાતમાં રત્નલત પાર્શ્વનાયના પસાવથી.

ભાષામાં મોટા ગ્રંથ રચવાનો આ તેમનો પહેલો પ્રયાસ છે
એમ તે જણાવે છે.

શક્તિ નહી મુજ તેહવી, શુદ્ધિ નહી મુપ્રકાશ

વચનવિલાસ નહી તિસ્થડે, એ પશ્ચિ પ્રથમ અલ્યાસ.

કૃત્યના કુંવર શાંખ અને પ્રલુપ્તે આખરે નેમીશ્વર પામે દીક્ષા
શીધી અને વિમલગિરિ પર સંલેખના કડી મોણે ગયા. આ બનેને
અધિકાર આઠમા અંગમાંથી (અતકૃત દ્વાંમ-અતકૃત એટલે તદ્દત
મુક્ત ધનાર-ચરમલવી મહાત્માઓ સખંધીનું સૂત્ર) લઈ આ પ્રખંધ એ
ખંડમાં રચ્યે છે. ગાથા ૫૩૫, દાસ ૨૧, શ્લોક ૮૦૦ છે અને તે જેસલ-
મેરના વતની નાનાવિધસાજવિચારસિક્ક શેઠા સાં સિવરાજની
અભ્યર્થનાથી રચેલા છે એવું એક જૂની પ્રતમાં લખેલું છે. સં ૧૬૭૦
ની લખેલી સારી અને જૂની પ્રત લીંચડીના બંડારમાં મોજૂદ છે.

૩ દાન રીસ તપ ભાવના સવાદ P (અથવા સંવાદ
સતક) ૨૪ સં ૧૬૬૨ સાંગાનેરમાં ‘ પદ્મપ્રભુ સપસાડેલે ’-

આ P ચિહ્ન સુદ્રિત થયેલ ગ્રંથ સૂચવે છે.

૨૪. કોઈક પ્રતમાં પાઠાતર બાસક ને બદલે ‘ જાસક ’ છે. પણ ધણી
પ્રતોમાં બાસક છે તેથી તે જ પાઠ યોગ્ય લાગે છે આ સંવાદને ‘ સંવાદસતક ’
કર્તાએ પોતે એક દેકાણે કહેલ છે. પોતાની સીતારામ ચોપાઈમાં એક દાસનો
રાન મૂકતા જણાવ્યું છે કે “ રાગ ધન્યાસિરી-સીન કહે જનિ હું પડું, મુજ
પાત નુગો એક મીઠીરે (કે જે આ સંવાદના બીજી ઢાલમાં મીઠ કહે છે)
એ સવાદ સતકની બીજી ઢાલ ”. આમાં કલ્પ પ દાલ છે અને પૃ ૬૨ કડી છે.
આ સંવાદ સંગ્રાહણ અને રત્ન સમુચ્ચયના સુદ્રિત થયેલ છે.

જૈનમા ધર્મના ચાર પ્રકાર નામે ઘન, શીત્ર તપ અને ભાવના
જાણ્યા. તે-તે દરેક પોતપોતાને વડો માને છે અને એ ગીતે ચાત્ર
પોતપોતાના ગુણ ગાઇ પોતપોતાથી કેટલા સુખી અને સિદ્ધ થયા તે
જાણાવી તકરાર કરી આપ વચ્ચે, વીરની પરિપદ્મા, ગીત પ્રભુ પામે
કરે છે ત્યારે છેવટે ત્રીસ સમાધાન ઠગી જણાવે છે કે -

કો કેહની મ કરો તુમ્હે નિદા ને અકુકાર
આપ આપણે ઠામે રડો સહુકો જાનો સસાર
તોપણ અધકો ભાવ છે, એકાકી સમરતથ
દાન શીત્ર તપ ત્રિષ્ટો જના, પણ ભાવ વિના અકમલ
અજન અમિ આજતા. અધિકા આણી રખ
રજમાહે તજ કાહતા, અધિકો ભાવ વિરોધ

૪ ચાર પ્રાચીક છુદ્દનો રાસ P માર સં ૧૬૬૫ જેઠ સુ
૧૫ આત્રામી

આપદ્ધત ૨૧૫ પત્રમાં, ૧૧૩૮ શ્લોકમાં, ૬૦૦ શ્લોકો. અને ૩૫૦ શ્લોકમાં રચાયેલી એમ ચાર પુસ્તક રૂપે કથાઓ જૈન પ્રધાવતીમાં નોંધાય છે.

૫ ચોપધવિધિ સ્તવન. (એક નાની કવિતા) સં. ૧૬૬૭
માગનર ગુપ્ત ૧૦ ગુર. મરાઠમાં

૬ મૃગાવતી ચરિત્ર રાસ-ચોપાઈ. સં. ૧૬૬૮ મુદ્દતાનમાં.

વન્સદેશની રાજધાની કોશામ્બીના રાજા સત્તાનીકની રાણી અને ઉદાયનની નાતા મૃગાવતી પતિ પોતાના પુત્રને સગીર મૂકી સ્વર્ગસ્થ થતાં પોતે રાજ્ય નક્કાવે છે તે વખતે તેના પર આસક્ત બની અવતીનો રાજા ચંક્રપ્રયોત આક્રમણ કરે છે, પણ તેને સમજાવી રાજ્યને દુર્ગઆદિવી પ્રગલ્ભ કરી આખરે મહાવીર ભગવાન પાસે પોતે દીક્ષા લે છે આ પ્રમાણે શોભ સાગર પુત્રહિતાર્થે રાજ્ય-અવહાર કરી ધર્મ વેરાઅ પામી મુક્તિ મેળવે છે; તે જૈન સતી પર આ સુદર આખ્યાન છે જુદી જુદી ગુજરાતી, મરાઠની, સિંધી, પૂર્વની નવી નવી દાંડામાં ત્રણ ખંડોમાં આ ' મોહનવેલી ' ચોપાઈ રચેલી છે પ્રથમ ખંડમાં ૧૩ દાંડા, ગાથા ૨૬૬ અને બીજામાં પણ દાંડા ૧૩, ગાથા ૧૬૧, ત્રીજામાં દાંડા ૧૨, ગાથા ૨૨૧ છે. મૂળ જૈસલમેર નિવાસી ને મુદ્દતાન વસતા ગીહક ગોવરના કરમચંદ આવક વગેરે માટે મુદ્દતાનમાં કે જ્યાં ' સિંધુ આવક સદા સોભાગી ગુરગંજ કેરા બહુ રાગી '—સિંધી આવકો વસતા હતા ત્યાં રચેલ છે.

આ રચનાની પહેલા પોતે સાંખ્યપ્રણામની ચોપાઈ રચી હતી એવું આના મંગલાચરણમાં જ જણાવ્યું છે.

૭ કર્મ છત્રીસી-P સં. ૧૬૬૮ માહ શુદ્ધ ૬ મુદ્દતાનમાં ૩૬ કડીનું કર્મવશ સર્વ શ્રવ છે એમ જણાવી તે માટેનાં દર્શન આપ્યા છે. (પ્રાં. ચૈત્યવંદન સ્તુતિ સ્તવનાદિ સંગ્રહ પુનઃ.)

૮-૧૦ પુણ્ય છત્રીશી (સં. ૧૬૬૮ } સં. ૧૬૬૯
 સિદ્ધપુર, ૧ શીલ છત્રીશી } દેડમા ૩૬ કડી
 અને સતોપ છત્રીશી }

૧૧ ક્ષમા છત્રીશી નાગોરમા

(આદરજીવ ક્ષમા ગુણ આ ૨ એથી સરૂ થયુ ૦૬ કડીનું પ્રસિદ્ધ કાવ્ય)

૧૨ સિંહલ મુલ પ્રિયમેલેક રાસ. ૨^૫ સં. ૧૬૭૨ મહેતા મા દાન વિચય ઉપર આ આખ્યાન છે. સાધુને દાન દેવાથી સિંહ-લમુલ સિંહનસિંહ ક્ષમા સુખ પામે છે તે અને તેમા પ્રિયમેનક નામના તમિરનું માહાત્મ્ય જણાવે તે ઉત્તમ આવક તરીકે ક્ષમાના રૂઝા ઠાન કરે છે અને સમાધિ મૃત્યુ પાળી સુરપદ્મી લહે છે એ બતાવુ છે. હાલ ૧૦ છે આ પોતાના સ્વક્ષેપત કાવ્ય નામે છે.

૧૩ નલહમયંતી રાસ સં. ૧૬૭૩ વસત માસમા મેઝામાં કવિ પ્રેમાનંદ નાખ્યાન રચ્યુ છે તેની પહેલાન્ય સંક્રમા ઋષિ સમખ્યુ રે જૈન કથામા નિરૂપેનું નલહમયતી ચરિત્ર પરથી બાપામા આ રસમય રાસ રચ્યો છે ૨^૬ વિવેકાચાર્ય કૃત દશવૈકાલિક વૃત્તિ અને

૨૫ આમા પ્રાચીન નુબાપિત નૃત્ય છે કે —

થત —ધરિ ચોડે નઈ પાસે બચ, ધરિ ચોલુ ને હુપડ ઘાય

ધરિ પચક ને ધરતી સુધ, વિધૂરી બધયરિ જીવતાને રઈ

આની પ્રત નારી પાસે હં પત્ર ૧૧ પકિત ૧૩ બીજી પ્રતો ચોરાના સર્વજ્ઞ મહાવીર બહાર તેમજ ગારીયાધરના અને ધાવણપુગના બહારોમા છે

૨૬ વિવેકાચાર્ય-શ્રી ચક્રપ્રત્ન-વમચોદ ચક્રેશ્વરસુરિ-સિવપ્રત્નસુરિ અને તેના સાખ્ય તેમજે આવશ્યક સૂત્ર લખુવૃત્તિ ૧૦૧૫૦ શ્લોકમા તા ૧૨૯૬ મા, ચૈત્યવ દના વચનક પ્રયાખ્યાનવૃત્તિ શ્લોક ૫૫૦, આવકપ્રતિકમલ સૂત્રવૃત્તિ શ્લોક ૨૦૦, સાધુપ્રતિકમલવૃત્તિ શ્લોક ૨૦૬ ૩૬૦ સર્વકાવિક સૂત્રવૃત્તિ શ્લોક ૭૦૦૦ સં. ૧૩૪૬ ના, જીવકપદવૃત્તિ શ્લોક ૧૭૦૦ સં. ૧૨૭૪ ના, આદ્ય

પાંડવ નેમિ ચરિતમાંથી અધિકાર ઉદ્ધરી ' કવિયજ્ઞ કેરી હિંકાં કૃષ્ણ ચાતુરી ' કવિનો છ ખંડમાં, સર્વ ગાથા ૯૧૩, શ્લોક સંખ્યા ૧૩૫૦, અને ટાંચ ૩૮ માં રચના કરી છે. આની પ્રત મુંબઈની મોહનલાલજી મેટ્રલ લાયબ્રેરીમાં; આણંદજી કલ્યાણજીના પાલીતાણાના બંડારમાં, હાંમડીના બંડાર વગેરે સ્થળે વિદ્યમાન છે.

૧૪. પુણ્યસાર ચારિત્ર સં. ૧૬૭૩ આની પ્રત મને પ્રાપ્ત થયેલ નથી.

૧૫. ગણકપુર સ્તવન સં. ૧૬૭૬ માગધર. રાણકપુરમાં

મારવાડમાં સાદી પાસે રાણકપુરમાં મોમસુંદરસુરિથી સં. ૧૪૯૬માં પ્રતિષ્ઠિત થયેલું ૯૯ લાખ ખર્ચે ધનાશા પોરવાડે સં. ૧૪૬૧ માં બધાવેલું અતિ ઉત્તમ અને શિલ્પકારીમરીથી બરપૂર અનેક સ્તંભો-વાળું ' ત્રિભુવન દીપક ' નામનું મહિર વિરાજે છે. તેની કવિએ જાના કરી તેના હુક વર્ણન રૂપે આ સ્તવન રચ્યું છે. ચાર દિશાના ૨૪ મંડપ, ચાર ચતુર્ભુજ (ચોભુજ) પ્રતિમા, ૮૪ ટેરી, ભોંયમાં ૧૫૧ ખરતર વસતિ-દેહર છે.

૧૬. વલ્લભચીરી રાસ. સં. ૧૬૮૧ જેસલમેરમાં

ઉપરોક્ત જેસલમેરી કમંચદ મુલતાનમાં વસતો હતો તેના આ-ગ્રંથથી આ રાસ પણ રચ્યો છે. આની પ્રત પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજીના વોદરાના બંડારમાં છે અને હાંમડીના બંડારમાં છે.

૧૬ બ એકાદશી (મૌન એકાદશી) નું વૃદ્ધ (મોટું) સ્તવન P સં. ૧૬૮૧ જેસલમેર પ્ર ગ્લેસમુખ્ય પૃ ૧૭૨-૩

વ્રતકપ મૂળગાથા ૩૬ અને તેનાપર સ્થોપણવૃત્તિ શ્લો. ૧૧૫, ચોર્ણનિક સામાચારી શ્લો. ૨૫૦૦, નેમિનાથ ચરિત્ર શ્લો. ૩૫૦૦ અને પ્રત્યેક પુદ્ધ ચતુષ્પદ ક્યા રચેન છે. આ પૈકી છેલ્લો ત્રય પણ કવિએ ચાર પ્રત્યેક પુદ્ધતો રાસ રચતા કદાચ એવો હોય

૧૭ વસ્તુપાલ તેજગાવનો રાસ સં ૧૬૮૭ (માગ ૧૬૮૬) તિપરી પુરમા

આ એક મહુ દખી દૂતિ છે અમા વસ્તુપાન અને તેજગાવ ને ગૂર્જરાજ વીરધવનાના પ્રખ્યાત શૂવીર જૈન મનોઓ થય તેમને જે પેન કર્યા તેનો તથા મીઠા ધર્મ મનોનો દુક અડેનાન કે આની પ્રત મે લખી લીધેની છે એમ પ્રત ફાર્જસ સલા પામે કે

૧૮ શત્રુજય ગસ F. સં ૧૬૮૨ (પાલર ૧૬૮૬) ૨૫ નાગોરમા આવણ વદમા આ રાસ દોકા કે તેમ લખ્યુ કે કે સં ૪૭૭ મા ધનેશ્વરસૂત્ર મે રાત્રુ જય માહાત્મ્ય નામનો પ્રથ વિનાશિય હજૂર કોઈ આ એક દત્ત યા છે) તેનો કઈ અધાર આમાં નાધો છે અમા પહેની દ નમાં રોત્રુ જયના ૨૨ નામ પડી તેનુ પ્રમાણ ખીછા નામા ત્યા સિદ્ધ થયેનાના નામ, ત્રીજ તથા ચોથી નામના તેના મોન ઉધ્ધાર વર્ણવેના કે, ૧૩ી માહાત્મ્ય મનારી નામ તી ૧૮મા ત્યા ૧૧પત્રુ આગોથય (આગોથના) કરતાં હુગે થય છે એ બતાવી ૯કો નામમા ત્યાના દેવજોતુ કે નર્ણન ગી નત્ય પ્રવાહિ વર્ણની જણાવે છે કે-

નત્ય પ્રવાહિ ઇંજ પર કરીએ, મીધાં વાગે નમ
જત્રા કરી શેનુજ તણીએ સદેન કિયો અરતા
કુદાન મેમહુ અવિયોએ, સધ સદ્દ પરિવાર-

આ ગીતે સધ સાચે પોતે જત્રા રી કુશલક્ષ્મ આન્યા ને ત્યાર પડી સ ૧૬૮૨ ના નાગોરમાં આ રાસની બના ગી તા આ સધ દોકા તે અદર જણાવેન મોમજશાહ-

૨૭ બારી અને ગસી એમ તેમ બારક અને બારક મેમ પાડાવર બા અને ૧૮ એકમીબને બદરે લખાઈ જવાના હસ્તલેખી સબો છે આ બને રાગે નદે જુઓ ફાર્જસ ગજરાતી સમાના હસ્તલિખિત પુસ્તકોની અવિસ્તાર નામાવની પૃ ૮૭ અને પૃ ૬૭

વંશ પોરવાડે પરનો એ ચોમસી સાદ મધાર
૨૫૭ સંધી કરાવીઓ એ, ચૌમુખ મૂલ ઉદાર

નો સમ હદાય હોય એવી દ્રુપતા થતા સંભવ છે. કારણ કે તે અમદાવાદના એક ચોમણ સવાઈએ સં. ૧૬૭૫ માં આ ચૌમુખની ટોંક બધાવી. તેમાંના બહારના બાગને ખરતરવસાદિ અને અંદરના બાગને ચૌમુખ-વસાદો કહે છે. મીરાતે-અકમલો કહે છે કે આ મંદિર બંધાવવામાં ૫૮ લાખ રૂપીઆ લાગ્યા હતા.

(રતનમુચ્ચયમ' પૃ. ૨૭૦ થી ૨૮૦ ને પાને પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. બેઠ્ઠી પ્રસસ્તિ આમાં છે તેથી વધારે ૧૯ મી કડી પછી તથા કડી બીજી પ્રતમાં વિશેષ છે તેમાં જણાવેલ છે કે આ રાસ રાત્રંજય માહાત્મ્ય સંબંધી તે અનુસાર રચ્યો છે અને તે જોસસમેરથી ભણુશાહી ધિરે રાત્રંજયનો સર્વ કાલ્યો હતો, તો આ યિશ્વાદ (જુઓ પૃ. ૨૪ પર નં. ૧૮ ની પુટનોટ) નો સંધ જ ઉપર જણાવેલ કુશલોભથી આવેલ સંધ હોવાનું ૨૫૯ પ્રતીત થાય છે.)

૧૯. સીતારામ પ્રખંધ ચોપધ. સં. ૧૬૮૩ મેડનામાં.

આ રાસ ધણો ગોટો છે અને જૈન રામાયણ આખી તેમાં મૂકી છે અથવા પ્રથમ જ પોતે આની અગાઉ ચાર રાસ રચ્યા છે તેમાં 'હે સરસ્વતિ તેં મદદ કરી હતી તેમ આમાં પત્ન મદદ કરજે' એવું જણાવે છે:—

સમરં સરસતિ સામિણી, એકે કરં અરદાસ
માતા દે જે મુજને કરં વચન વિલાસ.

સંજ પ્રજૂત કયા સરસ (૧), પ્રત્યેક છુધ પ્રખંધ (૨)
નવ દ્વદતી (૩) મૃગાવતિ (૪), ચક્રિષ્ટ ચાર સંજખ.

આમ તું આવી તિહાં, સંમર્ષા દીપો સાદ,
સીતારામ સંજખ પૂજી સરસતિ કરે પ્રસાદ.

મેધરથ રાય ન૦-‘દશમે ભવે શ્રી શાંતીજી, મેધરથ જીવે. રાય-૩૫
 રાજા...ધન્ય ધન્ય મેધરથ રાયજી, જીવદયા ગુણુખાણુ...)
 શાલિભદ્ર સં (પ્રથમ ગોવાળિયા તણે ભવેજી, દીધું મુનિવર દાન ..)
 ભૂદેવ-નાગિલાની સં (અર્ધ મંત્રિ ગોરી નાગલારે-આ દેશી વિનય
 વિજય અને મશોવિજયકૃત શ્રીપાળરાસમાં લેવાછે)અપ્રગટ.
 ધનાની સગાય-જગિ જીવન વીરજી, કલણ તમારો શીય)-અપ્રગટ

(૨) નિદા પર-(નિદા મ કરજો કાંઈની પારકો ર)

માયા પર-(માયા કારમીરે માયા મ કરે ચતુર સુખાણુ)
 દાનશીલ તપ ભાવ પર-(રે જીવ જીન ધર્મ કીજીએ.)
 ઘોખીઝ પર-(ઘોખીઝ તું ઘોજે મનનુ ઘોતિયુ ર)

પન્થમઆરા.

(આવકળા) એકવીસ ગુણુ સં (પુરુષુચંડ ૭ નકાર-કપકળા
 પાસે પ્રત છે)-આ કદાચ વ્યવહાર મુદ્ધિ રાસને ભાગ હોય

સ્તવનો.

(૧) મુનિસુત સ્વામી સ્તં (પખવાસાનું સ્તં)-૧૫ દિવસના
 ઉપવાસ કરવાના તપ ઉપર-(જળપ્રહીપ મોહામણો દક્ષિણ
 ભરત ઉદાર.)

ઋષભદેવ સ્તવન.

તીર્થમાલા સ્તવન (ચતુર્જયે ઋષભ સમોસર્વા)

રાણુકપુર સ્તં સં ૧૬૭૬ (રાણુકપુર રાજામાજી રે.. શ્રી
 આદીશ્વર દેવ મન મોહ્યુ ર)

અષ્ટાપદ ગિરિ સ્તં (મનડા અષ્ટાપદ મોનો મ કરેજી, નામ
 જપું નિશ્ચિદેસજી)

સીમધર સ્તં (ધન ધન લેન મહાવિદેહ)

વરુણ મંડળ શ્રી આદિનાથ સ્તવન-સં ૧૬૯૬ મા દિવિના
 જી લખાણેનું પંક્તિ લાલચ પામે છે ‘સવત મોલ

૯૯ વર્ષે ભાદ્રવા સુદિ ૧૩ દિને લિપિતં ॥ સ્વયમેવ ॥
એમ ઉલ્લેખ ઉલ્લેખ છે. તેમાંથી ૨૨ મી કડી

‘ ચંચલ છવ રહે નહીંજી, રાચક રમણી રૂપ
કામ વિટંબણ સી કહુંજી, તું બણક તે સરૂપ. ’

તે જિનહરે પોતાના ‘ આદિજિન વિનતિ ’ સ્તવનમાં થોડા
ફેરફાર સાથે લીધો જણાય છે.

(૨) પંચમી તપ પર નાનું સ્તવ—(પંચમી તપ તમે કરો રે પ્રાણી.)

પંચમી તપ પર વૃદ્ધ (મોટું) સ્તવ—કાલે ઉનું (પ્રણમી શ્રી ગુરુપાદ
નિર્મલ જ્ઞાન ઉપાય) જ્ઞાન પંચમી એ જૈનોમાં જ્ઞાન
વૃદ્ધિ અર્થે એક ધાર્મિક પર્વ છે. આમાં જણાવ્યું છે કે—

જ્ઞાન વડો સંસાર, જ્ઞાન મુગતિ દાતાર
જ્ઞાન દવો દલો એ સાચો સદૃવલો એ.
જ્ઞાન લોચન સુવિકાસ, વેદાલોક પ્રકાશ,
જ્ઞાન વિના પશુ એ, નર બણે કિશ્કુ એ.

એકાદશી વૃદ્ધ સ્તવ ૧૩ કડીનું. (સમવસરજી એકા બગવત,
ધરમ પ્રકાશ શ્રી અરિહત). મોન એકાદશી નામના ધાર્મિક
પર્વ પર જેસલમેરમાં સં ૧૬૮૧

કેપધાન તપ સ્તવ—(શ્રીમદ્દાવીર ધરમ પરગાસે, એકી પરપદબારજી)
પ્રાપ્તિવિધિ સ્તવ—

(૩) વિનતિ એટલે જોશન રૂપે આપવીતિ—સ્વદોષ જણાવી પ્રભુની
કરુણા અને દયા માંગવા માટે જેમા આજ્ઞાવપૂર્વક વિનતિ
કરવામાં આવી છે તેવાં વિનતિ સ્તવનો.

મહાવીર વિનતિ સ્તવ (વીર મુલ્લા મોરી વિનતિ, કરજોગી હો
કહું મનની વાત) આ જેસલમેરમાં વાચનાચાર્ય પોતે હતા ત્યારે
બનાવ્યું છે.

અમરસરપુર મંડળ શીતલનાથ વિનંતિ સ્તંભ (મોરાર સાહેબ દો,
શ્રી શીતલનાથ કિ, વીનતી મુણે એક મોરાર)

આલોચણ (આનોચના) રૂપે વિનંતિ સ્તંભ.

(૪) ૭૬—પાશ્વનાથ ૭૬ (આપણુ ધર મેકા નીન કરો)

(૫) દાદાજી સ્તંભ (ખરતર મજીમા પોતાની ગુરુ પર રામાં
થયેલ જિનકુશનમુરિજી ' દાદાજી ' તરીકે ઓળખાય કે
ધણા અમલકાગી દોષ તેમણે સમરતા ધણાને પરચા આપ્યા
છે એમ મનાય છે એવો ધણો કવિને મળ્યો હતો તેનું
આ સ્તાવનમાં જણાવેન છે, તેમજ પોતાની કૃતિમાં પણ
સ્તુતિ રૂપે તેમનું સાંનિધ્ય નમ્રને આગળાહન કરેનું છે આદિ
ચરણ—આયો આયોજી સમરતા દાદાજી આયો)

સ્તુતિઓ. પ્રત્યુ સ્તુતિ.

વિમલાચન સપદ સ્તુતિ

૧૮૬૯લાંક પદો. વૈગમ્ય-ઉપદેશ મોખક પૂર્ક કાચેને ' ૫૬ ' એ
નામ અપાય છે

જે મળેલા તે આ નિનધમાં ઉધ્ધૂત કર્યાં છે આ બધા હિન્દી
ભાષામાં છે

અન્ય કૃતિઓ—ઉપરોક્ત સિવાય અન્ય કૃતિઓ કવિની દોવાનો
સમાવ છે એ પૈકી સપિમકુળ પર પોતાની ટીકા કે સ્તાવન-કાંઈ
પણ હોવી જોઈએ ૨૯

૨૯ ઉપરની સહાયો સ્તાવનો ૫૯ વગેરે વડી મુદ્રિત થયા છે તથા
જાનપ્રેમી સહાયનાળા રત્નસાગર રત્નસમુદય, જંમ મ પરમાત્મ સત્યવ દનસ્તુતિ,
સ્તાવનાદિ વગેરે.

૨૯ મારણુ કે અં તિનચદ પાકે ૨૪ જિન પૂલ સ ૧૭૭૮ (નદ મુનિ
નાગધરા િ) વર્ષના આયો રુદ ૨ ને સનિને દિને જયપુરમાં રોજ છે તેમાં
સનયમુદની આ કૃતિનો પોતે આભાર લીરેને જણાવે છે —

સનયમુદર અનુચલો જનિન-વ, જિનવી સોન સપાયા
પૂલ ૧ની પાકે સિવચદે આનદ સધ વધાયા—

—રત્નસાગર ભાગ ૧ લો ૮ ૨૮૮

કવિની અન્યે કરેલી પ્રશંસા.

આ સર્વ કૃતિઓ પરથી જણાય છે કે સમયમુન્દર એ એક પ્રતીષ્ઠિત, નામી કવિ, ગ્રંથકાર અને લેખક હતા. તેમના સમકાલીન, આવક-કવિ પ્રસિદ્ધ ઋષભદાસે પણ માત્ર નામથી ઉલ્લેખેલા પ્રસિદ્ધ કવિઓમાં સમયમુન્દરને પણ ગણાવ્યા છે:—

હુસાધુ હંસ સમયો સુરચંદ, શીતલ વચન જિમ શારદચંદ
એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિં હું મુરખ બાલ.

—કુમારપાલ રાસ, રચ્યા સં ૧૬૭૦.

આ પરથી સં ૧૬૭૦ પહેલાં જ સમયમુન્દરે શરદચંદ્ર સમાન શીતલ વચન જેનાં છે એવા મોટા બુદ્ધિ વિશાલ કવિ તરીકેની ખ્યાતિ ઋષભદાસ જેના ઉત્તમ અને તે યુગના એક આધારભૂત કવિ પાસે મેળવી હતી એ સ્પષ્ટ જણાય છે.

સં ૧૬૭૦ પછી તો તેમણે અનેક સુંદર અને મોટી કૃતિઓ રચી છે અને તેથી તેમની ખ્યાતિ દિન પ્રતિદિન વધતી ગઈ છે. તેમની કવિતાઓનાં પ્રથમ ચતુરો લગ્નને તેની દેશીઓ મૂકીને તે દેશીઓ પર અનેક જૈન કવિવરો—સારા સારા કવિઓએ (સમકાલીનમાં ઋષભદાસ અને પછીના આનંદન વિગેરે) પોતાના કાવ્યો રચ્યાં છે એ વાત વિસ્તારથી હવે પછી સમજાવેલ છે.

વિશેષમાં તે પછીના જ અદારમાં સૈકામાં થયેલા એક કવિ નામે પડિત રાનતિલકના શિષ્ય ચિન્મયદ્રે પોતાના સં ૧૭૫૨ ના શાગણુ શુદ્ધિ ૫ ના દિને પાટણમાં ૪૨ હાલ અને ૮૪૮ ગાથાના ઉત્તમકુમાર ચરિત્ર રાસમાં પોતાની માહીતી આપતી છેવટની પ્રશસ્તિમાં સમયમુન્દર મારે યથાર્થ જણાવ્યું છે કે:—

જાન્યોદિ પ્રમોદિતા રે, અમિનવ સચિદર પ્રાચ, મુ
કુમુદચંદ ઉપમા વડે રે, સમયમુન્દર દવિરાચ મુ. ૮

તતપર શાસ્ત્ર સમર્થયિવા રે, સાર અનેક વિચાર મુ.
 વલિ કલિદેહકા કમલિની રે, ઉલ્લાસ દિનકાર. સુ. ૯
 આ રીતે કવિરાજ સમયમુંદર યાગસમુદ્ર માટે ભરતી આણુનાર
 અભિનવ ચંદ્રમા સમાન, કુમુદ માટે ચંદ્ર સમ અને શાસ્ત્ર સમર્થન
 કરવા તતપર-શાબ્દના ગલભાંથી અનેક વિચારથી સાર-અર્ક કાઢનાર
 અને કમલના ઉલ્લાસ માટે જેમ સૂર્ય તેમ શાસ્ત્રનું ઉલ્લાસન
 કરનાર હતા.

કવિનાં લઘુતા.

કવિએ પોતાનાં આખ્યાનો ઘણી સુંદર, મનોરમ અને સાદી
 ભાષામાં આજેખ્યાં છે, અને કવિત્વ જતાવ્યું છે; છતાં પોતે પોતાના
 નામ પાછળ 'કવિ' એ પદ કયાંય ધારણ કરેલું દેખાતું નથી, ઉલ્લેખ
 પોતાની લઘુતા તેમણે જતાવી છે.

૧ પ્રયુષ્માં ગુરુ માતા પિતા, યાનદૃષ્ટિ કાતાર,
 કોડીથી કુંજર કરે, એ મોટા ઉપકાર.
 ગારુડ દૃષ્ટીની મણિ મહે, તે જિમ મંત્રમલાવ,
 તિમ મહિમા મુઝ ગુરુ તણો, હું મતિ મૂઢ સ્વભાવ
 -પ્રત્યેકલુહરાસ.

૨ હું મૂઢ મતિ કિસું જાણું મુઝ વાણિ પણિ ન સવાદો રે,
 પણિ જે જોડિમે રસ પડ્યો તે દેવગુરો પરસાદો રે;
 હું લીલવંત નહિ તિમે, મુઝ પોતે જહુ સ સારારે,
 પણિ લીલવંતનો જસ કહતાં મુઝ થાશે સદિ નિસ્તારો રે.
 -સીતારામ ચોપાન.

પણ કવિ પોતે 'કવિ' નાં લક્ષણ એક સ્થળે જણાવે છે કે,
 ચપત કવીસરનાં કલાં એક મન ને વચન એ બેઝરે,
 કવિ કહનોત બણિ કહે, રસના વાવા પણુ દેઝરે,
 -સીતારામ ચો.

કાવ્યનો હેતુ

સાધુઓનાં ગુણ આવાયો અનંત લાભ છે, તેથી ભરનો અત આવે. પ્રક્રમને ઉઠી શીલવંતનાં નામ સહુ જાણે છે તેથી હું પણ ભક્તિયો આ મૃગાવતી શીલવતીનું ચરિત્ર લખું છું. દાન ઉત્તમપાત્રને દેવાથી, અદગકે લક્ષ્મી થાય છે તેથી આ સિંહલસુતની દાન કથા કહું છું. શ્રી પવિત્ર કરવા આ દમયંતી સતિનું ચરિત્ર કહું છું. કોઈને કલંક ન હેલું—પાપ વચન પરિહરવું એ સીતાનું દુષ્કર્મ જોઈ બોધ લેવાનો છે તેમ જ શીલ પાળી સીતાની પેઠે સુખ અને લીલવિલાસ પામે તે માટે સીતારામનો સંબંધ કહું છું. અનુકંપાપર અંપકે શ્રેષ્ઠી, અને વ્યવહાર શુદ્ધ આવક ધર્મપર ધનદત્તની કથા કહું છું—એમ કવિ જણાવે છે.

પોતાની કૃતિમાં મંગલાચરણમાં મહાવીર, આદિતીયકંઠ, ગૌતમસ્વામી, સરસ્વતી, સુમતિ, માતૃપિતા, ગુરુ—દીક્ષાગુરુ ને (વિદ્યાગુરુથી, સ્તુતિ—સમરચું કરે છે તે પૈકાં સરસ્વતી આદિની સ્તુતિ ખાસ ધ્યાન યેચે છે.

સરસ્વતી સ્તુતિ

વીણાપુસ્તકધારિણી સમરં સરસતિ માય,
મૂરખને પંક્તિ કરે કાલિદાસ કહિવામ.

—ચાર પ્રત્યેક શુદ્ધ રાસ.

સમરં સરસતિ સામિતી, પ્રણમું સદગુરુ પાય;
જે કર્મોશી વીનવું, માયું એક પસાય.
સરસ વચન દીડે સરસતિ, સુશુતાં અમીય સંમાય;
સદગુરુ પશિ સ્થાનિદ કરો, નિરમલ દિલે મુઝ જાન.

—મૃગાવતી રાસ.

સમરં સરસતિ સામિતી, એક કરે અરદાસ;
માતા દેજે મુક્તિને કરે વચન વિલાસ.

સજગ્રજ્જૂન કથા સરસ (૧), પ્રત્યેકબુદ્ધ પ્રજાધ (૨)
 નન દ્વદતિ (૩) મૃગાવતી (૪), ચરિત્રં ચાર સજાધ
 આપ તુ આવી તિહા, સમર્થા દીધો સાદ
 સીતારામ સજાધ પશિ, સરસ્વતિ કંરે પ્રસાદ

-સીતારામ ચોપાઇ

સુમતિ

મુજને સુમતિ જગામયો, ઉઠ ઉઠ રે ઉઠ,
 ગુણુવરણને ગરવા તણા, હું તુઝ પૂરમો પૂઠ.
 તિણુ મુઝ ઉચમ જાપનો, પખીને જિન પખ,
 એક લાલ વણિ કહે સુમતિ, દૂધ ભર્યો વણિ થંખ.

-ચારપ્રત્યેક બુદ્ધ રાસ.

માતપિતા ગુરુરેતિ

માતપિતા પ્રણમુ સદા, જનમ દીયો મુઝ નેણુ,
 વાદુ દીક્ષા ગુરુ વધી, ધરમ રતન દિયો તેણુ.
 વિદ્યાગુરુ વાદુ વધો, જ્ઞાન દષ્ટિ દાતાર,
 જગમાઈ મોટો જાણુજીયો, એ ત્રિહુ નો ઉપકાર
 એ ત્રિહુને પ્રણમો કરો, ધરો ખડ કટેસિ
 પડ રસ મેની એકના સમવા સ્વાદ વહેસિ

-સીતારામ ચોપાઇ

આ સિવામ અમરકાગી ગુરુઓ પોતાના અન્ધમાં પૂર્વે થયેના તે
 જિનદત્તસૂરિ, અને જિનકુવનસૂરિ વગેરેનું આન્દાદન કરે છે અને
 સાનિધ્ય માગે છે.—

શ્રી જિનદત્ત સૂરિ જાગતો હવઈ પ્રણમુ તસ પાવ
 અખડ ૧૨ અદાર ચક્રી, યુગપ્રધાન દિવિવાય
 જીતી ચોમાઈ નિર્ગિહી, લેખાલ બાવન,
 નાનઈ ન પડ વીગ્ધી, લેહ કંકઈ ધનન

ખડ બીજાં સાનિધિ કરી જિમ શ્રી કુશલ સૂરીંદ,
તિમ ત્રીજાં કરજ્યો તુઠે. હું પશ્ચિ છું મતિમંદ.

—મૃગાવતી ત્રીજા ખંડની આદિમાં.

આનાજ બીજા ખંડમાં જિનકુશલ સૂરિની સદાય માગી હતી.

શ્રી જિનકુશલ સૂરીસર, સુષ્ટિ મોરી અરદાસ,
મુઝનઈ આગસ ઊપજઈ, મતિ પશ્ચિ નહીં પ્રકાસ.
ઉદાસીન મન માહર, કહે કીમ કીજઈ જોડિ
તું સદગુર જગિ ભગતાં, પૂરઈ વહિત કોડિ
પરતો એક મઈ પેપીઉ, નગર મરોડ મઝાર,
મેહ માઝ્યો વુઠો નુરત; ધમ અનેક પ્રકાર.
તેણઈ તુજનઈ મઈ પ્રારથ્યો, સમસ્થ સાહિબ બાણિ,
મઈ બીજો ખંડ માંડિઉ, તું શિઘ્ર ચાડિ પ્રમાણિ.

આ રીતે ‘પરતો’—અમત્કાર પરિચય પોતાને મરોડનગરમાં
જિનકુશલ સૂરિના નામ સ્મરણથી વાંછિત મેઘવૃષ્ટિ થયાનો પોતાને
મળેલો કવિ સ્વીકાર છે એ ઉપરાંત બીજો ‘પરતો’ પણ દેરાવરમાં
તાને મળેલ તે હકીકત પણ પોતે તેમના સ્તવનમાં નોંધી છે.

તો આયો જ સમરંત દાદોજ આયો,
સંઠદ દેખ મેવકડું સદગુર, દેરાવર તેં આયો જ—સમરતાં
દાદા વરસે મેહ ને રાત અધેરી, વાવપશ્ચિ સમલૌ વાપી,
પંચ નદી હમ બેઠે બેડી દરીગે હો દાદા દરિયે ચિત કરાયો જ—સમરંતાં
દાદા ઉચ્ચ બાણી પોહ્યાવણ આયો, ખરતર સંઘ સવાયો,
સમયસુંદર કંઠે કુશલ કુશલ ગુર, પરમાનન્દ સુખ પાયો જ—સમરંતાં

—[પ્ર૦ સ્તવસાગર ભા. ૧ પૃ. ૬૪૮]

ચાર પ્રત્યેક શુદ્ધના રાસની અંતે પણ જિનકુશલ સૂરિના
સાનિધ્યથી એ પૂર્ણ થયો એમ જણાવે છે.

સંજગતજૂન કથા સરસ (૧), પ્રત્યેકજુદ પ્રનધ (૨)
 નવ દવદતિ (૩) મુગાવતી (૪), ચરિત્ર આર સંજધ
 આઈ તું આવી તિકાં, સમર્થ દીધો સાદ
 સીતારામ સંજધ પછિ, સરસતિ કરે પ્રસાદ

—સીતારામ ચોપાઈ

સુમતિ

મુજને સુમતિ જગાઈયો, ઉઠ ઉઠ રે ઉઠ,
 ગુણવસ્તુને ગરવા તણા, હું તુઝ પૂરસો પૂઠ.
 તિથુ મુઝ ઉલ્લસ જાપનો, પંખીને જિન પખ,
 એક લાજ વલિ ઠહે સુમતિ, દુધ ભર્યો વલિ શંખ.

—ચારપ્રત્યેક જુદ રાસ.

માતાપિતા ગુરુસ્તુતિ

માતાપિતા પ્રણમું સદા, જનમ દીધો મુઝ જ્યેષ્ઠ,
 વાંદુ દીક્ષા ગુરુ વધી, ધરમ રતન દિધો તેજુ.
 વિદ્યાગુરુ વાંદુ વધો, જ્ઞાન દષ્ટિ દાતાર,
 જગમાઈ મોટા ભાણુજ્યો, એ ત્રિદુનો ઉપકાર
 એ ત્રિદુને પ્રણમો કરી, હોય ખડ કહેસિ.
 પડ રસ મેની એકના સગવા સ્વાદ લહેસિ

—સીતારામ ચોપાઈ.

આ સિવાય ચમત્કાંતી ગુરુઓ પોતાના ગુણમાં પૂર્વે થયેના તે
 જિનદાસસૂરિ, અને જિનકુનસૂરિ વગેરેનું આન્કાદન કરે છે અને
 સાંનિધ્ય માગે છે.—

શ્રી જિનદાસ સૂરિ જાગતો દવઈ પ્રણમુ તસ પાય
 અખડ ૧૨ અક્ષર થકી, મુગપ્રધાન દંડિવાય
 શ્રી મોસાઈ જોગિણી, લેખપાલ જાવજ,
 નાનઈ ન પમ્પ વોજવી, લોક કલક પનદન

ખડ બીજા સાનિધિ કરી જિમ શ્રી કુશલ સૂરીંદ,
તિમ ત્રીજા કરજ્યો તુઠે, હું પશ્ચિ છું મતિમંદ.

-મૃગાવતી ત્રીજા ખંડની આદિમાં.

આનાજ બીજા ખંડમાં જિનકુશલ સૂરિની સદાય માગી હતી.

શ્રી જિનકુશલ સૂરીસર, સુશ્ચિ મોરી અરદાસ,
મુજનંદ આજસ જાપજનંદ, મતિ પશ્ચિ નહીં પ્રકાસ.
ઉદાસીન મન માઠર, કહો કોમ કીજનંદ જોડિ
તું સદગુર જગિ જાગતાં, પૂરંદ વચ્ચિ કોડિ
પરતો એક મંદ પેષીઉ, નગર મરાટ મઝર,
મેઢ માચો વુઠો તુરત; ધમ અનેક પ્રકાર.
તેણુંદ તુજનંદ મંદ પ્રારથો, સમરથ સાદિજ જાણિ,
મંદ બીજો ખંડ માંડિઉ, તું શિષ્ય ચાડિ પ્રમાણિ.

આ રીતે 'પરતો' -અમત્કાર પરિચય પોતાને મરાટનગરમાં
જિનકુશલ સૂરિના નામ સ્મરણથી વાંચિત મેઢવૃદ્ધિ થયાને પોતાને
મળેલો કવિ સ્વીકારે છે એ ઉપરાંત બીજો 'પરતો' પણ દેરાવરમાં
તાને મળેલ તે હકીકત પણ પોતે તેમના સ્તવનમાં નોંધી છે.

તો આયો જ સમરંત દાદોજ આયો,
સંકટ દેખ સેવકડું સદગુર, દેરાવર તે આયો જ-સમરંતાં
દાદા વરસે મેઢ ને રાત અધેરી, વાવપિય સજલો વાપી,
પંચ નદી હમ બેઠે બેઠે દરીગે હો દાદા દરિયે ચિત્ત ડરાગો જ-સમરંતાં
દાદા ઉચ્ચ બણી પોહચાવણુ આયો, ખસતર સંધ સવાયો,
સમયસુંદર કંઠે કુશલ કુશલ ગુર, પરમાનન્દ સુખ પાયો જ-સમરંતાં

-[પ્ર૦ સ્તવસાગર ભા. ૧ પૃ. ૧૪૮]

ચાર પ્રત્યેક શુદ્ધના રાસની અંતે પણ જિનકુશલ સૂરિના
સાનિધ્યથી એ પૂણું થયો એમ જણાવે છે.

વિમનનાથ સુપસાહિવે એ, સાનિષ્ઠ કુશલ સૂરીદ
ચારે ખડ પૂરા થયા એ, પામ્યો પરમાણુદ—

વાર્તાના ઉપયોગ

કવિ પ્રેમાનન્દ, અને રામળના પુરોગામી આ કવિએ પદ્ય વાર્તાઓને કૌતુકવતી બનાવી વિમલવાણીમાં મૂળ વાર્તાઓનું મૂળ કથામાંનું વસ્તુ નજ તેને મનમાં ખડુ રાખી તેનામાં પોતાનો અનુભવ પૂરતા જાંઘ લોકોત્તર ગિરામાં મૂકીને જાંઘ રસનો સાથે વાર્તાના પ્રવાહનું અનુસંધાન કવિ રાખતો ગયો છે

વાર્તા ચ કૌતુકવતી વિમલા ચ વાણી

લોકોત્તર. પરિમલ શ્ચ કુરગનામે.

તૈલસ્ય વિન્દુરિધવારિણિ દુર્નિવારમેતત્ત્વચર્ય પ્રસરતિ સ્વમય મૂમો॥

કૌતુકવતી વાર્તા, વિમલ વાણી અને ઘસૂરીમૃગની નાબિની લોકોત્તર સુગંધ આ ત્રણ પાણીમાં તેવું દીપુ અનિવાર્યપણે પ્રસરે તેમ પૃથ્વી પર સ્વયમેવ પ્રસરે છે.

આ ઋવિ જૂની વસ્તુને નવા આકારમાં-નવી બાધામાં—પોતાની મનુષ્યાપામાં મૂકતા જાંઘ તેને ખીલા-એ ગયો છે અને તેની ખીનાવટમાં આવસ્યક એવો પ્રેરણા અને તક સક્રિયને ઉપયોગ કવિ પોતે કવિ અને વાર્તાકાર તરીકે કર્યો ગયો છે. વાર્તાઓમાં લોકોનું અને સંસાર બ્યવહારનું ચિત્ર-પ્રતિનિબ્ધ કવિએ આજેખુ ડે તેનામાં પ્રેરણા છે અને કિંબદંતા નથી

કૃતિઓ લાખાન્તર નથી

કવિ પ્રેમાનન્દે પૌરાણિક સાહિત્યનું અનુકરણ અને બાહ્યતર ક્યું તે જહેવા લેતે સાધુઓએ પોતાની પૌરાણિક કથાઓનું અનુકરણ અને લાખાન્તર કરવાનો માર્ગ લેવા વૌંચી લઈ લીધે હતો પ્રેમાનન્દે

પુરાણમાંનીકે થાનું વસ્તુ લઈ તે પર પોતાના કવિત્વનો ઓપ આપનારની અને તેના સમયને ' કવિત્વ ' ના કાળની ઉંચા અપાય તો તેની પહેલાંના જેન કવિ, નયસુંદર, આ કવિ, ઋષભદાસ વગેરેને ' ભાષાંતર કાળ ' માં ઉદ્ભવેલા નહિ ઠેકી શકાશે. કારણકે તેઓએ માત્ર ભાષાંતર નથી ક્યું પણ મૂળ વસ્તુ પર પોતાનાં ' કવિ કૃત્વણી ' થી ચણેલા સુંદર રંગોનો-રંગોવાળાં ચણતર કરી તેમાં ' કવિત્વ ' દાખવ્યું છે-એ બધા છુટથી અને છટાથી ભાષાદ્વારા મનોભાવ દ્વખવવામાં સક્ષ અને વિગથી થયા છે.

દેશી દેશીઓ

સામાન્ય જનસમૂહમાં વાર્તા સાંભળવાનો અત્યંત રસ હોય છે અને તેવા વાર્તાના રસીઓને-ભાવવાહો લોકભોગ્ય ભાષામાં એક ધારે વહેતી જૂદી જૂદી ઢાળો-દેશી રાગણીઓમાં પોતાની સ્વાત્પન્ન શક્તિથી કાવ્યમાં મૂકે આ કવિએ કથાનકો પૂરાં પાડ્યાં છે.

એવું કહેવામાં આવે છે કે ગૂજર સાહિત્યમાં કવિ પ્રેમાનંદે ગૂજર ભૂમિનાં જ ' વૃત્તસતાનો ' -ગૂજરાતી રાગો જેવા કે માર, રામેરી, રામખો આદિ દેશી રાગોનો બહુ છુટથી ઉપયોગ કર્યો છે; પરંતુ અત્રે મને કહેવા લો કે તેમના પૂરાગામી આ સમયસુંદરે તેમની પહેલાં જ દેશી રાગોને અતિ વિસ્તૃત પ્રમાણમાં પોતાની સર્વ કૃતિઓમાં વાપર્યાં છે, એટલું જ નહિ, પણ સમયસુંદરના સમકાલીન, અને તેમના સપ્તરમા સૈકયાં જ થયેલ સર્વ જેન કવિઓએ દેશી રાગો-રાગોનો જ ઉપયોગ કર્યો છે.

સમયસુંદર તો દેશી રાગો-રાગો-દેશીઓનાં મામિકે જાણકાર અને વાપરનાર હતા અને તે વાપરી જે સુંદર કાવ્યો રચના તે એટલે દરજ્જે સુધી પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા હતા કે તેમના પત્નીના જ નહિ, પણ નયસુંદર અને ઋષભદાસ જેવા તેમના સમકાલીન સમર્થ

જૈન દલિઓએ પણ સમયસુન્દરમાં ઠાળ્યોની દેશોઓ ટાલી ને દેશો ટાળોમાં પોતાની દલિતાઓ સ્વી છે.

દેશો રાગો યથાસ્થાને વાપરવામાં સમયસુન્દરે વિવેચક બુદ્ધિથી કોસલ દાખવ્યું છે.

(૧) સિંધુડે રાગે રે. સુષિ ચરિમા જાગે રે:

આત મીઠી પણ બાગે દાલ એ સાતમી રે.

(૨) ગોઠી રાગે પહેલો ઢાળ, સમયસુન્દર ઠહે વચન રસાન.

x   x   x   x

ગોઠી રાગ રસાલ મીજી ઢાલ કહી,

સમયસુન્દર ઠહે એમ સુષુતાં સરસ સહી.

(૩) રોડીને ધન્યાસરી, નવમી ઢાલે રાગ,

સમયસુન્દર ઠહે સાંભળોજી, જિમ ઉપજે નૈરાગ.

x   x   x   x

ઢાલ ભરી એ સાતમી, ધન્યાસિરિ રાગ સોહિરે,

સમયસુન્દર ઠહે ગાવતાં, નરનારી મન મોહરે.

(૪) બનેા રાગ ખબાપતીરે, મોડેનાલી ઢાલ હમી રે,

સમયસુન્દર ઠહે આરોગ રે, સાંતવતાં આતિ મીઠીરે

મુદ્દમા વીરે રસ ઉત્પન્ન કરવવા મુદ્દગીત 'કડખા' માં મુદ્દપડે ઢાલ કુલ્લુા હદ વા પ્રમાતિયુ જે રીતે ગવાય કે તેજ રીતે નારાદ ચારણીકે ગાઇ તેને 'કડખુ' નામ આપે છે. જૈન દલિઓ બનતાં સુધી મુદ્દ સમામનાં ગીત આ કડખાની દેલીમાં જ પડે છે. સમયસુન્દરે મુદ્દ સમામના ગીત—મુદ્દ વર્ણન આ દેલોમાં પ્રશ્નુ છે અને છેવટે દર્શુ કે ' રામમી રાગની ઢાલ એ પાંચમી, સમયસુન્દર ઠહે અતિ કડખો '—

(૫૭)

(ગજવર્ણન)

સીંઘ સિંદૂરીયા પ્રખલ મદ પૂરીયા, લમર ગુંબર લોપલુ કપોલા,
મુંદ વિલાલતા ચતુર ગાલતા, હાથીયા કરેલ હાથા હથોથા—૨ ચડ્યો ૦
ધંટ બાળે ગણે રહે એકઠા મણે, મેઠ-કાલી ઘટા બણે દીસે,
દળકતી હાથ ને ચોરા ચામર હથે, મત માતંગ રહે લખા રીચે—૩ ચડ્યો ૦
હાલતા ચામતા બણે કરી પર્વતા, ગુહર ગુંબર ગંભીર કરતા,
ચંડપ્રહોત રાખ તણા કટકમે, હસ્તી લાખદોષ મહવારિ ઝરતા—૪ ચડ્યો ૦

(અશ્વવર્ણન)

દેશ કાશ્મીર કરોળ કાલુધ તણા, ખેત ખુરસાણુ સ્થા જુખારા,
અવલ ઉતાર પવન પાણીપયા વધી, લાલ લાલા દમ્બી તેજુ જુખારા—૫ ચં
નીચડા પીચડા સખલ કંબોળમ, રાતડા રંગ કવિલા કિહાડા,
કિરિયા દાલુઆ ધુસરા દુસરા, હાંસિયા વાસલા બાગ બાહા—૬ ચં
પવન વેગ પાખ્યા ફોળ આમલ ધર્મા, ચાલતા બણે ગિત્રામ લોખ્યા,
એહવા અશ્વ ઉગેણી રાખ તણે, કટકમે લાખ પંચાસ સંખ્યા—૭ ચં

(પાપક વર્ણન)

શિર ધરે આંકડા બહિ પેઢેરી હાં, લાજની પરતના બોલવાલા,
એકથી એકડા કટક આગલ ખડા, ચરવીર વાંકડા મુલદ પાલા—૮ ચં
સખલ હાંધાલ મૂલાલ જિન સાજિયા, લોહમય ટોપ આટોપ ધારા,
પંચ હમિયાર હાથે ને બાથે ભડિ, લીમ સમ વડ લાલા પાલિ દારા—૯ ચં
તીર તરફસ ધરા અર્ધંગ લટ આકડા, સહસ જોવાર સંભામ રણ,
ચંડપ્રહોત રાખતણે એહવા, સાત કોડિ સાય પાપક પૂરા—૧૦ ચં

(રથ વર્ણન)

નિજ નિજ નામ નેમ મળ કરકરે, પર હરે ઘોર નીચાણુ વાળ,
જરહ જોયાણુ ક્રોયા લાખને રથ સીયા, સાથમે ચંડપ્રહોત રાખ—૧૧ ચં
ચાલીયા કટક બણે ચાલતિંકા, ઈસરી ધૂલ ઉડે ગગન લાગી,
સમુદગલ ઉજ્યાં સેપ પલુ સવસલા, ગુહરગોપીનાયકી નિંદ લાગી—૧૨ ચં

જૈન કવિઓએ પણ સમયસુન્દરના કાવ્યોની દેશીઓ ટાંકી તે દેશી
દાઓમાં પોતાની કવિતાઓ સ્ત્રી છે

દેશી સંગો યથાસ્થાને વાપરવામાં સમયસુન્દરે વિવેચક બુદ્ધિથી
કોસલ દાખવ્યું છે.

(૧) સિધુડે રાગે રે, સુષિ યરિમા જાગે રે,

આત મીઠી ખલુ લાગે ક્ષણ એ સાતમી રે.

(૨) ગોડી રાગે પહેલી દાળ, સમયસુન્દર કહે વચન રસાલ

x   x   x   x

ગોડી રાગ રસાલ મીઠી દાન કહી,

સમયસુન્દર કહે એમ સુભૂતાં સરસ સહો

(૩) ટોચને ધન્યાશરી, નવમી દાલે રાગ,

સમયસુન્દર કહે સાંભળોજી, જિમ ઉપજે વૈરાગ

x   x   x   x

દાલ ભરૂં એ સાતમી, ધન્યાશિરિ રાગ સોહેરે,

સમયસુન્દર કહે ગાવતાં નરનારી મન મોહેરે

(૪) ભયો રાગ ખભાયતીરે, મોડેનાની દાલ જાગે રે,

સમયસુન્દર કહે આવકો રે, સાંભળાં અતિ મીઠીરે

મુદ્ધમા વીર રસ ઉત્પન્ન કરાવવા મુદ્ધગીત ‘કંઠ્યા’ માં નમાવે
દાન ગ્રંથમાં ૭૬ થા પ્રભાતિયુ જે રીતે બવાય છે તેજ ગીતે નારાદ
આરણ્યક ગાદ્ય તેને ‘કંઠ્યુ’ નામ આપે છે જૈન કવિઓ મનતાં સુદા
મુદ્ધ સમામનાં ગીત આ કંઠ્યાની દેલીમાં જ નકે છે. સમયસુન્દર કદ
સમામનુ ગીત—મુદ્ધ વર્ણન આ દેશીમાં મૂક્યું છે અને છેવટે કહ્યું છે
કે ‘રામમી રાગની દાન એ પચિમી, સમયસુન્દર કહે અતિ કંઠ્યા’ —
મુદ્ધ ગીતો

ચક્રો રજુ ગુરુના નંડપ્રધોન નૃપ, ચક્રતના ગુરત વાળ વળવા,
સુભટ ભટ કંક ચક્ર મદકે મેઘાં થઈ, રાગમ વાગોવા વેગે ધાવા — ૧ ચક્રો

ધરતીર વિસાજે ઉંચા ઉચ્છલે ર.
 પડેર્યાં નિચુ ચાલા ર, ઉમટયા મેહ કાલા ર,
 શિર ટોપ તેજવા અગમ્ય અગત્ય ર,
 ભાલાં અણીયાલાં ર, કીછાલે પાલા ર,
 એક સુભટ મુછાલા, ચાલે ચમકતા ર.
 વાજે રણતૂરાં ર, બેઉ દલ પૂરાં ર,
 એક એઠપી શરા સુભટ તે સાથમે ર,
 જમકી જીભ લખકે ર, બણે વિજલો ચમકે ર.
 નરવાર ઉધામી ઝગકે હાથમે ર.
 વહે તીર વચાલે ર, આવતાં ટાલે ર
 વધર પોતાનુ વાલે તે સાસે નહી ર.
 નવા તેજા ફરકે ર, વડવાને થરકે ર,
 પગ એક ન સરકે પાછા તે સહી ર.
 મૂઝે વલ ધાલે ર, આમલવી ચાલે ર,
 ફોજ આવતી પાળે તે વધી વારાજ
 એક પાગડા છોડે ર, નૃપ હોઝહોડે ર,
 અણીએ અણી જોડે ફેલાં મારકી ર
 છોડી આતસબાજીરે, બેઉ રાજ-રાજ ર,
 ન રહે ગજ વાજ ઝાલ્યા કેમ કિયેર.
 ઠાકુરખ પુકારે ર, જાપ નિશ્ચ સંભારે ર,
 આજ જય તે તુમ્હારે બુજે પામીયેર,
 લાજણસુસ સુસ લીધા ર, ગજોદક પીધાં ર,
 લતાં ભોજન કીધાં તાજાં ચુરમાં ર.
 રાણીરા ભયા ર, આમ્હા સામ્હા ધાવા ર,
 ધણા અમલ ખવરાયા ચણિા ધરમાં ર.
 એક કાપર કંપેર, ચિહ્ન દિશિ દલ ચપે ર,
 મુખ જપે હાહા હવે કિણ દિશિ બાગશું ર.

છંદને ચંદ્ર નાગેન્દ્ર પણ ખલભાસ્યા, લંકે ગઢ પોલિ તાલાં જાયાં;
સખલ સીમાલ જુપાલ ભાગી ગયા, ચંડપ્રલોત રાજન આપા-૧૩ ચ૦
આવીયો ચંડપ્રલોત ઉતાવલો, દેશ પચાલની સીમમાંહે.

દુમુહ રાજા પણ દેહદમાર્માં અડ્યો, આવી સાહમો અડ્યો મન ઉડાજહે-૧૪ ચ૦
ફાજ ફોજે મતી ભાટ ભટ ઉજવી, સમલ સંમમ ભારયમ ડાણો,
ભડે ભડ મત્યા જૂપ જૂપે લડ્યા, સુભટ સુભટે અડ્યા દેખી ટાણો-૧૫ ચ૦
મુકુટ પરભાવે રાજાન જાણ્યો દુમુહ, કંટકમાં પ્રગટ જસ પડક વાગો,
કાઠ લ પટ સઢા ફૂડ કપટી તદા, ચંડપ્રલોત રાજાન ભાગ્યો-૧૬ ચ૦
નાસતો ભાજતો ચંડપ્રલોત નૃપ, જાલિ કરી બેઝયામાંહે દીધો,
કંટક બાજી દશોદિશિ ગયુ તેકનું, 'ધર્મ' જય પાપ ક્ષય' વચન સીધો-૧૭ ચ૦
દુમુહ રાજા ન આગો ઘેર આપણે, કહે ઇલા રાજ પચ રાત પડ્યો,
રામમી રાગની દાલ એ પાંચમી, સમપસુદર કહે જાતે કડ્યો-૧૮ ચ૦

આમ ઉજળયિનીના વિષમન પટ રાજા ચંડપ્રલોતને અને પંચાલના
કપિલપુરના રાજા દુમુહ સામેના મુદ્દતું વચ્ચું કવિએ કડખાની
દેશીમા આપ્યું; તેમ 'સિધુડો' એ મુદ્દના રાગમાં કવિએ
કચનપુરનાં કરકંડુ રાજા ચંપાના દધિવાહન રાજા પર ચડે છે તેનું
વચ્ચું કર્યું છે.

આ ઉપરાંત ઢુંદાડી (મારવાડ પાસેનો પ્રદેશ), મેવાડી, દિલ્હી વગેરેની દેશીઓ લીધી છે. (જુઓ ઉપર. સીતારામ ચોપાઈ પર લખતા જણાવ્યું છે તે ;

હવે ઉપરના પ્રાંતની ઢાલો જોઈએ. સિંધી, એટલે સિંધ પ્રદેશની. પોતે મુઘલતાનમાં વસ્યા હતા અને ત્યાં અનેક સિંધીઓ વસતા હતા એમ તેમણે જણાવ્યું છે. તે લોકોમાંથી—

(૧) સિંધી ઢાળ ૧. “રાગ—મારૂણી—

ઝાંખર દીવા ન ખલે રે, કાલનિ કમલ ન હોઇ,
ઝેરિ મૂરખ મોરી બાંકરી, મીયા જોરે પ્રીતિ ન જોઇ,
કંદર્પકા જે હયારલ બાસિયા, જોવન બાસિયા જે, બહુર ન આસિયા.

એની ઢાલ—એ ગીત “ સધિ માહે પ્રસિદ્ધ છે. ” આ પ્રમાણે કવિએ સ્વકલ્પલિખિત પોતાની સીતારામ પ્રબંધ ચોપાઈમાં આઠમા ખાંડની ખીટી ઢાલમાં લખ્યું છે.

૨. સધિની રાગ આસાહિરી. મન રાજી તો મું કરઈ કાજ; એ ઢાલ.

૩. રાગ આસાહિરી સિંધૂડા. ઢાલ સિંધની.

—આ બંને મૃદાવતી રાસમાં વાપરી છે

(૨) પૂરવની ઢાળ—રાગ કુમેની. ધન્યાસિરી મિત્ર

દિલ્લી કે દરબારમેં લખ આવે લખ બાંધ,

એક ન આવે નવરંગ ખાન બકિ પધરિ દલિ ર બાંધ.

—નવરંગ વેરાગીલાલ એ દેશી.

(૩) મરધર ઢાલ—(ઢુંદાડી તથા મેવાડી) તો પુષ્કળ લીધી છે કારણ કે ત્યાં પોતે બહુ વાસ કર્યો છે.—કવિએ પોતે જણાવેલ તે પ્રમાણે નીચે મુકવામાં આવેલ છે.

૧. વરસારી હોચી આવઈ, પ્રાણુણ—એ ગીત.

૨. મોજરાબરી ગીતરી. હાથીયાં રઈ હલકઈ આવઈ માહરઈ
પ્રાણુણીરે—એકની ઢાલ.

દસ્તીર ત્રાકે ૨, હોશે રથ ફરે ૨,
 મુખ ફરે આવો આજ લટાપટ લાગ્યું ૨
 સંગ્રામ મગ્યો ૨, નહીંસ તિયો રાણો ૨,
 રાખ રાણો સમભવે જે બિદ્ધ રાખને ૨.
 ફૂલી વાલ ચોડી ૨, કાં કવેચની કોડી ૨,
 ન સકે કોઈ છોડી સમભવને ૨.
 સિધુડે તમે ૨, સુધિ ચરિમા ભાગે ૨,
 અતિ મીઠી પથિ લાગે દાન એ સાતમી ૨
 સમયસુંદર ભાષેર, હવે વડતાં રાખે ૨,
 પદમાવલી પાખે એ કુલ્ય મતિ સમીર.

કવિએ અનેક દેશદેશાતર ભ્રમણ કરેલ છે અને ત્યાં ત્યાંથી
 ગવાતાં ગીતોને-દેશીઓને લઈ તેમાં પોતાના કાવ્યો ગાયા છે-
 સંગીત કાવ્યો રચ્યાં છે પોતાના 'મુગાવલી રાસ' નાં જણાવે
 છે કે.—

સઘી પૂરવ મરધર ગુજરાતી, દાલ નથી નવ ભાતી,
 ચતુર વિચક્ષણ હોઈને દોષ મ ભાગ્યો કોઈ

એટલે સિંચની સિંધી, પૂર્વ કિલ્લી, મારવાડ મરધરની અને
 ગુજરાતની ગુજરાતી લાગે નથી નથી પોતે ફરી છે, તે દાનને હું
 ક્રીતા ! તમે ચતુર વિચક્ષણ હોઈને કોઈ ભાગ્ય નહિ-અખડ રાખને
 એટલે રાગથી અગમી નહિ કરતા-ગાયે જ જાણે, કારણ કે
 ભાગી ચૂકે નહીં સકારા, ત્રિટિ ત્રિટિએ જ્યુ દાન,
 ભાંગે મને ન સોહે વૈરાગી, તિમ ન સોહે દાન ભાગ્યે
 કાંક મુઝી નગ વિદ્યુધી, રસવતી જેમ અનૂષી,
 કલ વિન્ય નિમ નારિ વિરમી, રાગ વિષુ દાન ન નગી
 મીઠી દાલ રાગસિંહ મેલી, નિમ મિધી દુધ બેલી,
 તેલ ભણી દાલ રાગસિંહ કહ્યો, ચતુર હોઈને જસ લેયો

આ ઉપરાંત હુંદાડી (માસ્વાડ પામેનો પ્રદેશ), મેવાડી, મિટ્ટી વગેરેની દેશીઓ લીધી છે. (જુઓ ઉપર સીતારામ ચોપાઇ પર લખતા જણાવ્યું છે તે ,

હવે ઉપરના પ્રાંતની ઢાલો જોઈએ સિંધી, એટલે સિંધ પ્રદેશની. પોતે મુવતાનમાં વસ્યા હતા અને ત્યાં અનેક સિંધીઓ વસતા હતા એમ તેમણે જણાવ્યું છે. તે લોકોમાંથી—

(૧) સિંધી ઢાળ ૧. “રાગ-મારૂણી-

ખાખર હીવા ન ખલે રે, કાલગિ કમલ ન હોઇ,
છારિ મૂરખ મોરી બાંહરી, મીયા જેર પ્રીતિ ન જોઇ,
કન્દર્પના એ હમારલ બાસિયા, જોવન બાસિયા એ, બહુર ન આસિયા.

એની ઢાલ-એ ગીત “ સધિ માહે પ્રસિદ્ધ છે. ” આ પ્રમાણે કવિએ સ્વકલ્પલિખિત પોતાની સીતારામ પ્રબંધ ચોપાઇમાં આઠમા ખાંડની બીજી ઢાલમાં લખ્યું છે.

૨. સધિની રાગ આસાહરી. મન રાજી તો મું કરઈ કાજ; એ ઢાલ.

૩. રાગ આસાહરી સિધૂડા. ઢાલ સિધની.

—આ બંને મૂળાવતી રાસમાં વાપરી છે

(૨) પૂરવની ઢાળ-રાગ હુસેની. ધન્યાસિરી મિશ્ર

દિલ્લી કે દરગાહમેં લખ આવે લખ બાઇ,

એક ન આવે નવરંગ ખાન બાકિ પધરિ દલિ ર બાઇ

—નવરંગ વેરાગીલાલ એ દેશી

(૩) મરધર ઢાલ-(હુંદાડી તથા મેવાડી) તો પુષ્કળ લીધી છે કારણ કે ત્યાં પોતે બહુ વાસ કર્યો છે.—કવિએ પોતે જણાવેલ તે પ્રમાણે નીચે મૂકવામાં આવેલ છે.

૧. વરસાગી હોલી આવઇ, પ્રાહુણા-એ ગીત.

૨. બોજરાજી ગીતરી. હાથીવાં રઈ હલકઈ આવઇ માહરઈ
પ્રાહુણીર-એહની ઢાલ.

કવિ પોતે જોડલાં કાવ્યોની પહેલો કડીની દેઘી તરીકે પણ ખીખ પોતાના કાવ્યમાં મૂકી છે તે પરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે પોતાની દેઘીઓ પર પણ પોતાને ગોઠ હતા. દાખલા તરીકે સીતારામ પ્રાધમાં—

- (૧) પ્રત્યેક શુદ્ધની ખીખ ખંડી આઠમી દાઢ.
- (૨) મુણેરે ભવિક ઉપધાન લગાં વિલુ કિમ સૂઝે નવકાર.
—એ સ્તવનની દાઢ (આ ઉપધાન સ્તવ પોતાનું છે)
- (૩) સગ બંજાલો—ઈમ સૂણી દૂત વચન, કાપીઓ સગ મન
—એ મૃગાવતીની ચોખની ખીખ ખંડી દરમી દાઢ
- (૪) સગ ધન્યાગિરો—સીધ કહે જમિ કું વકું, મુગ વાત ગુણો
એક મીડીરે—એ સંવાદ શતકની ખીખ દાઢ (આ સંવાદ શતક તે દાનશીલ તપ ભાવના સંવાદ પર ચોદાળણ સ્વચ્ચિત છે તે)
- (૫) ઐલિકંઠાય કુરે અનાથી નિમંચ (અનાથી પર લગાય)
- (૬) આદરજીવ ક્ષમા ગુણ આદર (ક્ષમા નમોસી)
- (૭) હવે રાણી પદમાવતી જીવરાણિ ખમાવે. (પ્રત્યેક શુદ્ધ રાસ)
વગેરે વગેરે અનેક ઉદાહરણ છે.

રસાલંકાર જ કાવ્યનું લક્ષણ છે ?

રસાલંકારવાળું કાવ્ય લખનારને જ કવિ કહેવાય એવો નિયમ સર્વાંગે ગ્રહણ કરી ન શકાય. રસાલંકારવાળું કાવ્ય કરતું અનસાધ્ય છે અને તે પડિતોને માટે—વિદ્વદ્ભોજ્ય થાય છે. જે સકળ સરસતાવી અખંડપણે હેતા ગરાની માફક ગ્વાલ્યાવિક સરસતાથી નસિકંભાવ અપતી કવિતા જે તે કાવ્ય નથી એમ કેમ કહી શકાય ? આવી કવિતામાં ચરિત્રવિષયક પ્રથમાં ચારિત્રવ્યયકતું રસાળ અને ચિત્તવેધક કથાનક મુરસરીતથી કવિએ વણવેતું હોય છે ત્યારે માનવી રૂતિના ભિન્નભિન્ન દરજો વાચકની હ પડિકા પર આમેલખ આલેખવાનું અમેલખ

સામાન્ય કાવતું સ્થળે સ્થળે જણાઈ આવે છે. ભવપ્રદ યુદ્ધસંભ્રમ, રમ્ય સુરમ્ય સ્થાનો, રાજ્યાભિષેકના પ્રસંગો, અને નગરશોભાના અપ્રતિમ દેખાવો—એ સર્વનાં વર્ણન મનોહર રીતિથી કરેલાં હોય છે. આમાંના કેટલાંક વર્ણનો આ કવિનાં આપણે અગાઉ જોઈ ગયા. વિશેષ હવે પછી જોઈશું.

પ્રકૃતિ પર કાવ્યો.

પ્રકૃતિનું સોંદર્ય કવિ જે આખ્યા જોઈ શકે છે તે પ્રકૃત-સામાન્ય જતો જોઈ શકતા નથી. પ્રકૃતિના વિવિધ દેખાવ જોઈને સુદર શબ્દ રચનાથી તેનું વર્ણન કરવામાં કવિનો ભાવ વડે છે અને તે ભાવથી મોંઘર્મોષ કરતો કાવિ વિશેષ આકર્ષક બને છે. આપણા જૂના સાહિત્યમાં બહુ સુંદર કાવ્યો આ સંબંધી મળતાં નથી, છતાં સામાન્ય એવા કેંઈ નમુનાઓ મળી આવે છે:—

ખાતાં અન ખૂની ગયા, બીજાં કુંજુ પ્રકાર.
 જુખ સગી નહી કેહની, પેટ કરમ પોકાર.
 સગપણ કાષ ગિણું નહી, મિત્રાઈ ગઈ બૂલ,
 કાક દાવિ માગઈ કરે, તકિ માચઈ ચલઈ સ્વ.
 પ્રાણ મૂંકિ વડ માણસે, માંગવા માડી બીખ,
 તે પછિ કે આપઈ નહી, દુખીએ લીધી દીખ
 કે બઈવર મૂંડી ગયા, કે મૂકી ગયા બાલ,
 કે માખાપ મૂકી ગયા, કુણુ પડઈ જાનત
 બાપે બેટા લેચીયા, માંડી લેચી બવર,
 બવરે માડી નકીયા, અન ન ઘઇ એ બવર
 પરદેસે ગયા પાધત, સાક્ષ્યકે જોધિ સુગાલ,
 માણસ સંબલ વિણુ મૂઆ, મારગમાઈ વિચાલ.
 ગકિએ બાઠે ગોરડી, લોજલે દોલતિ વાય,
 જેદનઈ દાજિ પદમિની, ચાચઈ પરધરિ બાઈ.
 જોગન અમૃત જીમતા, ખાતા નાખ અખોડ,
 કાંતિ ખાચઈ કોરડી, કે ખેજાઈ ઊડ.
 જાતીયાં દેખી જીમતા, જીભા રહતા આકિ,
 તે તકે બાવ તિહાં રવા, જિમતા જડઈ કમાડ.
 દેવ ન પૂજઈ દેહરં, પડકમં નહી પોસાલ,
 સિધિત થયા આરક સલુ, જાતી પડ્યા જાનત.
 રડાડા ગણિએ મુઆ, મહા પડ્યા દામિ દમિ
 ગણીમાઈઈ જાં મદની, ઘાં કુણુ નાખણુ દામ.
 સંવત સોડ સત્યાસિયમ, તે દીખ એ દીઠ,
 દિવ પરમેશ્વર જોદનન, અવગકે કરે નદીઠ
 દાદાદાર સનસઉ દુખકે, દીસઈ ન કે દાતાર,
 તિણુ લેચા જાણકે તિહાં, કલિવા વલી ઉદાર.

હવે આપણે જોશીતુ વણુન જોધએ:—

રાગ દસમી-કપૂર હુઈ અતિ ઉજડું રે. એહની

રાગ કેદારો ગોડી

રૂપ કીડુ આલણુ તણુ રે, ચાલ્યહિ નગર મઝારિ

હાથે તીધુ ડીપણુ રે, વાંચઈ તિથિ નઈ વાર

—જેમીયડિ જાણઈ જોતિ સાર,

એતહિ નિમિત્ત પ્રકાશઈ અપાર—જોસિયડિ.

સ્નાન કરી તહની જલઈ રે, દનતા મુક્યા કેસ,

માથઈ બાંધ્યુ ફાલીયુ રે, વાર જણાયહિ વેસ—જોસિં ૨

તિલક કીધુ કેસર તણું રે, વિચિમાહિ નખમુ ચીરિ,

અદમુત આહિ બિહુ ગર્ભા રે, સુદર ચક્ર સરીરિ—જોં ૩

ધોતુ ખોરાદક ધોતીયુ રે, જનોઈ સુવિસાન

હરિ વિષ્ણુ હરિ વિષ્ણુ મુખિ જપવરે, પુલસીની જપમાલ—જોં ૪

હેમકમડતુ હાથમઈ રે, નીર બરિહિ નિન જાણિ,

વેદ જાણઈ મુખિ વેદીવડેરે, કહઈ સદુનઈ કહ્યાયુ—જોં ૫

જમતહિ લામા ધરિ ગયહરે, દીઠગે કુબળ દાસિ,

સુર રૂપ સરલ તનરે, તતપિયુ કીધુ તાસિ—જોં ૬

અચરિજ વસી ઉપતુ રે કીધુ ચરણ પ્રણામ,

પૂજ્યુ કેયિ પધારનહિ રે, જમનુ બોજન કામ ?—જોં ૭

સત્યબ્રામા મુઝ સામિની રે, આવહિ તત્તુ આવાસિ,

મોદક મીઠા આપસ્યુ રે, દેસ્યહિ મુઝ સાબાસિ—જોં ૮

નિપ્ર બાહિરિ મુકિ માહિ ગદ્ય રે, દાસિ લામા પાસિ,

દોન રૂપ નવિ ઉવરેરે, રહિય વિમાસિ વિમાસિ—જોં ૯

કુબળ દાસો હુ પુઝ તણી રે, કહી આલણની વાત,

દગડિ તેડી આવિ તેહનઈ રે, સિદ્ધ પુરુ સુવિધાત—જોં ૧૦

- વેદ લાલુતલિ આવીયલિ રે, દીધલિ આસિરનાદ,
 લામા લિલિ લિલિ થાં રે પ્રલુપ્ત ચરણ પ્રસાદ--જે. ૧૧
 લામા લગતિ ઇમ લાલુપ્ત રે, એક કરે અરદાસ,
 રૂકમણિનુ રૂપ રૂપકુ રે, મૂઝથી અધિક પ્રસાદ--જે. ૧૨
 તિણિ તેલનઇ માનઇ ધણુ રે, કૃષ્ણજી કંત મુસારિ,
 અધિક રૂપ કરિ માહર રે, મનિસુ તુમ્હ કેપગાર--જે. ૧૩
 ચિત ઉત્તરઇ કંતનુરે, રૂકમણિથી એ-વાર,
 તલિ હુ જાણુ માહર રે, જીવિત સદન સસાર--જે. ૪
 વિમ્ર કંઈ વિધિ જાઠ ધણી રે, તે જલે સર્વ કરેસિ,
 તલિ રૂપ ધસ્યઇ તેલવુ રે, દેરી વિસમય ધરેસિ--જે. ૧૫
 જે કંડો તે સ્વામી હુ કરે રે, વેગિ મ લાયક નાર
 મસ્તક મુડિ તુ આપાણુ રે, આત્રણ સરિ જનારિ--જે. ૧૬
 ખડિત દડિત અતિ જર્થો રે, પકડી પુરાણા ચીર,
 મસ્તક મુખ આપિ મસિ પસારે, સધતુ મેપિ સરીર--જે. ૧૭
 જિમ કલ્યુ તિમ લામા ક્યલિ રે, અરથી ન કેપઇ દોપ,
 દીસઇ રૂપ ખીલામણુ રે, જાણુ જૂત પ્રદોપ--જે. ૧૮
 રડ મુક વ્વાકા રડ મુક સ્વાકારે, અઠોતરસડે વારે,
 મન ગુણે અણુગોનતી રે, દોસ્યડે રૂપ અપાર--જે. ૧૯
 લામા હુ જુખ્યો ધપકરે, જોગન લઈ બરપૂર,
 જનસાવંલિ વિમ્ર જમાડવારે, મીસ્થા બહુ મુન પૂરે--જે. ૨૦
 મીસ્થા લાહુ વાજસારે, નીરાહન પાવન,
 નિરનતા સ્વિ નીક-વારે, અચરિ એ અસમાન--જે. ૨૧
 રે રે વિમ્ર તુ કૂચ જાઠ રે, નિપતિ ન પામઇ કિમ,
 લોહિ લોહિ તુ હકાં મમરે, પામયુઇ દસી જેમ--જે. ૨૨

--સ. ૧૬૫૯ માં રચેલ સાનપ્રભુના શસ ૧૫૫૫ સ. ૧ ૫૯

આમાં બાજીનુ જોગીનુ કુ તદ્દપ ચિત્ર આપ્યુ છે તે દ્વારના

નેશી સાથે સરખાવવા જેવું છે. તેવી રીતે ચીતારાનું આખેજીવન
સ્વરૂપ કવિએ પોતાના એક અન્ય રાસ-એ હજાર વર્ષ પર થયેલો
મૃગાવની પસંદી ચોપાઈમાં આજેખું છે તે અત્ર નીચે આપવામાં આવે
છે. તેમાં કવિ પોતાના સમયની સ્થિતિ બૂલી શકતો નથી. જે ચિત્ર
ચિતારાએ દર્શાવે છે તેમાં રાતાં મોં અને ચુંચી આંખવાળા ને માથે
મોઢા પાંચમ વાળા તિરંદાજ મુગલ અને કાબલી, કાળા હાથસો
પાંકુવચું પદાણુ કુરાન કિતાબ વાંચતા છુદા કાજનાં ચિત્રો મૂક્યાં
છે, એટલું જ નહિ પણ માથે મોઢા ટોપા ધાલનાર ને કાપળા જેવાં
દીર્ઘાં મુંધયાં (પાટનુન) પહેરનારા છેડનાં કસતાં કોપાપમાન થનાર
દિરંગાઓને પણ બાકી રાખ્યા નથી. આ અકબર--જહાંગીરના સમયમાં
વેપાર અર્થે જૂદે જૂદે સ્થળે કાઠીઓ નાંખનાર અગ્રેને-પોર્ટુગીઝો
છે. આમ કરી કવિએ સમય વિરોધનો દોષ ઝેડારી લીધો છે અને
એવો દાક્ષ વિરોધ પણ સ્થળે દેખાઈ છે, તેનાં દૃષ્ટાંતો ત્રણેક અગાઉ
અપાઈ ગયાં છે

ચતુર ચિતારો

ખંડ ૨ ને ૫ થી હળી રાત્રીમાં રમીનઈ કિહાંથી આવીયારે-
એ દેશી-રાગ પરજીઓ.

સદાચ ચીતારામાંહિં સૂંદર રે, નિપુણ જી જેહનુ નામ રે,
રાજમહલ દીધો તેહનઈ રે, વાર કરવા ચિત્રામરે

—ચતુર ચીતારો રૂપ ચીતરછ રે.

ચતુર ચીતારો રૂપ ચીતરછ રે, રાજમહલ તણી બોંતરે,
ન્યાન વિન્યાન નવાં કેલવઈ રે, રંજવા રાખનું ચીતરે- ચતુર૦
ચરેદ મુખ પહિલાં ચીતર્યા રે, ચીતર્યા આઠ મંગચીક રે,
રામ સીતા રૂપ ચીતર્યા રે, લખમચુ રામ નજીક રે- ચતુર૦
વગીરે વાનર હુનુમંત ચીતર્યા રે, જેહનું લાણું પ્રંજરે,
રૂપ નિસિદ્ધ તણું ચીતરું રે, મોઢી ધરી મોઢી મુંજ રે- ચતુર૦

૨૫ લખ્યુ રાવણ તાલુ રે, દસ મામાં બુજ વીસરે,
 પામ ચઢાસ તે હાયમઈ રે, જવણ નવણ જસ વીસરે- ચતુર૦
 મુખરુ ૨૫ ચીતકું રે, અઢિ આબરણુ રકમલો,
 ચઢકલા ગમા સિરઈ રે, તપલ વાહન કદ કાલ રે- ચતુર૦
 ૨૫ બ્રહ્માતપ ચીતકું રે, ચતુર્મુખ છુટો જટાબરે,
 હાય કમકલ જલ બધું રે, જનોઈ જપમાલ રે- ચતુર૦
 ૨૫ લિખ્યુ શ્રી કૃષ્ણનું રે, મુરલી મનોહર ચામ રે
 શ્યામ ગદા ચક્ર હાયમઈ રે ચતુર્ભુજ અતિ અભિરામ રે- ચતુર૦
 ચદ સૂરજ નવમઠ ચીતર્થા રે, ચીતકું ગણેશનુ ૨૫ રે
 પેઠ મોઢુ મુકિ ગુજ તથો રે, હાદિ વાહન અનુપ રે- ચતુર૦
 બહા બઈ બારક પપી ચીતર્થા રે, એક ઉદર ગાયકિ હોય રે,
 છુગતિ બપઈ ફત બુબુઆ રે, છવ બુદા મેજી દોઈ રે- ચતુર૦
 ગરક મયુર મુક સાંરિકા રે, પખી ૨૫ અનેક રે,
 નિપુણ ચીતારઈ સખનાં ચીતર્થા રે, વાર જાણે વિવેક રે- ચતુર૦
 મુગલ કાગધી ચીતર્થા રે, મુખ રાતા મુગી અધિરે,
 માથઈ મોટા પાલક દમજો રે, તે બાણઈ તીર નાઈ રે- ચતુર૦
 ૨૫ ફરગી ચીતર્થા રે માથઈ મોટા ટોપ રે,
 દીના ખદિરઈ સૂધણ કામલા રે, હેમલા કસં બકુ ટોપ રે- ચતુર૦
 પચવરણુ આભાં ચીતર્થા રે, ચીતર્થા પોલિ ખાગાર રે,
 ચતુર ચીતારો બાણપણઈ ધપુ રે, ચીતર્થા સકલ પ્રાદાર રે- ચતુર૦
 હુબસી કાલા અતિ ધણુ રે, પાંદુર વરણુ પદાપુ રે,
 ગરબ બૂદા કાશ ચીતર્થા રે, વાચિતા કતેબ કુરાણુ રે- ચતુર૦
 નિપુણ ચીતારઈ દોટા એકદા રે, મૃગાવતી તણો અગૂઠ રે,
 વલ્લ અતરિ પશ્ચિ પ્રગટીઓ રે, ક્ષતિ ઠરી અતિ મુદ્દ રે- ચતુર૦
 તેહનઈ અનુસારઈ સમઘી ચીતરી રે, મૃગાવતી તણીનુ ૨૫ રે,
 સકલ ઠલા આપણી કેલવો રે, કીધો તેહનુ સરપ રે- ચતુર૦

૩૫ ચીતરતાં ચંચળી તણો રે, સાચલિ પડ્યો મસિ જિંદ રે,
 ચતુર ચીતારો વિલપો થયો રે, એહ જણાવ્યું દુષ દંદ રે- ચતુર
 ખીજ વાર જિંદુ બૂસીલે રે, વસિ પડ્યો તેણુ જ કામ રે,
 વસી રે ચીતારું દૂરં કાણે રે, એહનો મહાં નહો કામ રે- ચતુર
 ઇંમ વાર વાર તિહાં પડ્ય રે, મસિનો જિંદ તે એક રે,
 ચતુર ચીતારું દૂરં કાણે રે, મન ધરી પરમ વિવેક રે- ચતુર
 —મૃગાવલી ચોપા. લ. સં. ૧૭૧૫.

વીણાધારી ગાયક.

કાલ પતરખી-મંભાચતી રામ-જેસલમેર છરાહલમ કેન્દ્રે દેશી.
 સં.મ પ્રભૂત કુમર અલ્યા રે, વિદ્યાનલ આવામો રે,
 ૩૫ કીધું ચંડાલનું રે, કાંતિ કલા સુપ્રકાશો રે-૧
 તોરે કોડો વેદરખી, પરાણ કુમરીરે, મોદી માતજ,
 મન આસા પૂરં તાહરી રે- તોરે ૧
 મે જક કટક નગરમહિં ભમ્ય રે, ગાયક ગીત રસાલોરે,
 વિચિ વિચિ વાયલ વાસલી રે, એક વીણા એક તાલો રે- તોરે ૨
 હા હા હુ હુ અવતર્પા રે, દેવ ગાયક દિવ્ય રૂપો રે,
 સગીત જોડ સમુચરં રે, સુદર સકલ સરૂપો રે- તોરે ૩
 નમ સ્વર ત્રિષુ ગ્રામસું રે, મૂર્છના એકપીસ માનો રે,
 સર મંડલ પૂરં જઈ રે, આવીસ ને નવ તાંતો રે- તોરે ૪
 ટોલક ટોલક મિલક તિહાં રે, નરનારીના વંદ રે,
 દેવ વિમાન યંબી રહઈ રે, પામઈ પરમાણુદો રે- તોરે ૫
 પામઈ સુખ સંયોગિની રે, વિરહણી રાહ આરાધન રે,
 ચંદ્ર રાહન મૃગ નવિ અલક રે, નાદિય ખો નિસિ વાધઈ રે- તોરે ૬
 કાન્તિ હાર પરાવતી રે, અર્ધવિચ નાંખી આવઈ રે,
 કાન્તિ પ્રીયુ અલુપીસતી રે, ઘી અલુપીસનાં ધાવઈ રે- તોરે ૭
 કાન્તિ ગીત વિનોદિની રે, પ્રીયુ કટકી વિલખાણી રે,
 કાન્તિ પગને માંડ્યો રે, અણુમુખી જબ્બણી રે- તોરે ૮

કાચિત ધરિ ધીનકિ ધણ ૨, નીસરિ મૂઢી હલતોરે,
 કાચિત ધાન ચૂદકં યમ્યકિ ૨, મુગધા મૂંકઈ બાજતો ૨- તોરે ૦ ૯
 કાચિત ન ગચ્છઈ નાહકલકિ ૨, ગાલિ દેતકિ ઊછલતો ૨,
 કાચિત જાયલ છેડકલકિ ૨, ઉચ્ચકિ સ્થઈ નહી રતલકિ ૨- તોરે ૦ ૧૦
 કાચિત વીજ્ય ગુમાવતી ૨, નીસરી છૂટક ડો ૨,
 કાચિત બોલી જામિની ૨, અરબકિ પઢિરકિ વેમો ૨- તોરે ૦ ૧૧
 નાદઈ મોઢા મિરગલા ૨, આપઈ આપણુ સીસો ૨,
 નાદઈ મોઢા વિપધરા ૨, ડાલઈ મૂઢી રીમો ૨- તોરે ૦ ૧૨
 નાદઈ મોઢા કૃષ્ણ ૨, નાદઈ ઇશ્વર નાચ્ચકે ૨,
 નાદઈ બલ્લા વાસ કીચકે ૨, સુરમણીસું રાચ્ચકિ ૨- તોરે ૦ ૧૩
 નાદઈ ચિત વિનોદસું ૨ દુખિયા કાલ ગમાવક ૨
 નાદઈ સુખિયા સુખ લકઈ ૨, જોગી ચિત રમાવક ૨- તોરે ૦ ૧૪
 આર વેદ તિમ પાંચમકિ ૨, એ ઉપવેદ સવાદો ૨,
 વલિ વિસેપ વખાણીમકિ ૨, નાગીમોહન નાદો ૨- તોરે ૦ ૧૫
 નાદ વિના સોભક નહી ૨ પડિતનઈ મુખિ વાણી ૨
 માન વિના સોભક નહી ૨, જિમ રાજ પદસણી ૨- તોરે ૦ ૧૬
 લવણુ વિદુણી રસવતી ૨, જિમતા સ્વાદ ન આપક ૨,
 લોક માહિ હાસી લકઈ ૨ કંક વિના આનાપ ૨- તોરે ૦ ૧૭
 દીપક રાગ દીવા બલક ૨, અગનિ વિના તલકલો ૨,
 પંચમ નવપલ્લવ તર ૨, હમ સગલી રાગમાલો ૨- તોરે ૦ ૧૮
 ગમણું ગામઈ કુળમ ૨, હીમકઈ હરવિત હોઈ ૨,
 નરનારી મોહી રહી ૨, સાબલતા સહુ કોઈ ૨- તોરે ૦ ૧૯
 વૈદરબી વાત સાબલી ૨, તેડ્યા કુળ તુરતોરે,
 બાપ પુછઈ બર્ડસી કરી ૨, ગવરાન્ય જો ગુણનતા ૨- તોરે ૦ ૨૦
 પૂજ્યા દિકાંધી આવીઆરે, સ્વર્ગ થકી સુખવામો ૨,
 દરિકા નગરી માહિચઈ ૨, અમહેં આન્યા તુમ્હ પામો ૨- તોરે ૦ ૨૧

કુમરી કહ્યું સુત કૃષ્ણનહિ રે, બહુહિ કુમર પ્રભુનો રે,
 સંખ કહ્યું કુણુ નોલખય રે, એહવા પુરુષરતન રે- તોરે ૦ ૨૨
 કુમરી મન મોહકિ ગુણે રે, રાગ ધર્યો પરચનો રે,
 જઈ પરણું તકિ તેહનય રે, નહિ તરિ અગનિ સરન રે- તોરે ૦ ૨૩
 એહવે ગજ આલાનથી રે, છૂટકિ કરમ વિનાસોરે,
 કુણુ નર ગાયક તેહનય રે, જઈ ન સકઈ કો પાસે રે- તોરે ૦ ૨૪
 રાગ પડકિ વગાડીયક રે, જે હાપીનય આલય રે,
 રાગ રંજયકિ તેહનય રે, જે માગઈ તે આલય રે- તોરે ૦ ૨૫
 દંડી દંટેરો છન્યકિ રે, શોક અચંચકિ આણઈ રે,
 ગાનઈ ગજ વસિ આણીયકિ રે, સહુ સાખાસી વર્ષાણઈ રે- તોરે ૦ ૨૬
 માગકે માગકિ માંગણકિ રે, પૂરું લુગ પ્રતિન્યા રે,
 રાધણહારી કાઈ નહી રે, ઘડે વૈદ્યકિ કન્યા રે- તોરે ૦ ૨૭
 રૂકે રાગ ધ્રમ બાણઈ રે, ગામ સીમથી કાઢકિ રે,
 નગર વિદાસ્ય કુંબડિરે, એ બાળે આપાદકિ રે- તોરે ૦ ૨૮
 ગાયણુ ગામ બાહિર ગયા રે, રાગસું નહિ ભેરકે રે,
 સંખ કહ્યું પ્રભુનનઈ રે, વિઘાનય કાંઈ ફેરકે રે- તોરે ૦ ૨૯
 -સંખ પ્રભુનરાસ, રન્યા સં ૧૬૫૯, લખ્યા સં ૧૬૫૯.

મૃગાવતીનું રૂપચરણન.

બીજી હાગ નાયકાની, રાગ કેદારો.

તસ ધરણી મૃગાવતી રે સુંદર રૂપ નિધાન રે, મૃગાવતી
 ચેગની સાતે સતી રે, એક એકથી પરધાન રે, મૃગાવતી
 રૂપકલા ગુણ રૂપી રે લાલ, રૂપકું સૌલ આચાર રે, મૃગાવતી ૧
 સ્વામ વેળી દંડ શોભનાં રે લાલ, ઉપરિ રાપડી ઊપરે, મૃં
 અદિરૂપ દેવણુ આનીગ રે લાલ, મસ્તકિ મણિ આરોપરે, મૃં ૧૫૦
 બિહું ગમ્મા ગૂંથી મોંઢલી રે લાલ, બાધો તિમિર મિથ્યાત રે, મૃં
 વિનિ સપ્તથો સીંદૂરીકિ રે લાલ, પ્રમથો ધરમ પ્રભાતરે, મૃં ૧૫૦

કવિએ પોતાના સં ૧૬૭૨ માં રચેલા ત્રિવિભક્ત રાસમાં રાજ-
કુમારને સાહસિક બનાવી સમુદ્રયાત્રા કરાવી તેના સાહસો વર્ણવ્યાં છે
નેની વાનગી રૂપે એક કાવ્ય લખેલું. જે પ્રતમાથી આ ઉતારવામાં
આયુ છે તે સં ૧૬૮૦ માં લખાયેલી પ્રત છે એટલે કે રચ્યા
સાલ પછી આઠ વર્ષે જ અને તે વળી કવિના જીવનમાં જ રખા
યેલી પ્રત છે તેથી તે વખતની બાબતો નમુનો પણ આ કાવ્ય પૂરે પાડશે
ભાવ્યપરીક્ષા—

(ઢાલ ત્રીજી, વાલુરે સનાયો વચર હું માલગુજ-
મૃગાવતી ચડેપાડતી એ ઢાલ)

અમર કુમરના આશિષોજી, મીયો મુગશુ પિતા ફડી,
અવહીયા જે આધા પડ્યોજી, ધિગ તે જનનું ધૂનિ ૧
કરમપરીક્ષા કરેલુ કુમર અથોજી, ધનવતી ચતી ધણી સાધી,
કત વિદુશી કિસિ કામિનીજી, અભીનવ પ્રીયુ આયિ ૨

પ્રવડણુ ભાગો કોલાડલ પડ્યકેજી, અતિ દુખ પડ્યકે આસમાન. ૬ કરમ૦
 પુન્ય સચોટપદ પામ્યકે પાટીયોજી, ધનવતી લીધકે આધાર
 નારિ સેંતી દુખ નીસરીજી, પામ્યકે સમુદ્રનકે પાર. ૭ કરમ૦
 અમલા આલી તિહાંથી એકલીજી, વસતી જાહે કિલુ વેગ,
 કંત વિહુણી રૂપવંત કામિનીજી, ઉપજાઈ કાડિ ઉદ્દેગ. ૮ કરમ૦
 નગરિ નજીકે નારી ગમજી, પેખ્યો એક પ્રાસાદ,
 દંડ કમસ ધ્વજ દીપતાજી, નવલા સંખનકે નાદ. ૯ કરમ૦
 ધનવતી પુછે કાંન ધરમિણીજી, કહિ જાઈ કુલુ ઇ ગામ,
 કુલુ તીરથ એક કેહનકેજી, એ મહિમા અભિરામ. ૧૦ કરમ૦
 ગામ કુસુમપુર ગુણતિલકેજી, ઇંદુરી અવતાર,
 પ્રિયમેલકે તીરથ પરગડકેજી, સદુ જાણકે સંસાર. ૧૧ કરમ૦
 વેગિ મિલકે પ્રિય વિજયજી, નિત તપ કરકે જે નારિ
 ઇહાં બધકી અણુબોલતીજી, પરતા પૂરકે અપાર. ૧૨ કરમ૦
 ધનવતી મૌન વરત ધરીજી, જાઈ જાઈકી જોગધ્યાન,
 નાહ મિલ્યા વિષુ બોલુ નહીજી, એક જાણ્યો આસમાન. ૧૩ કરમ૦
 મનગમની દાલ મારણીજી, દુખિયાં જગાવકે દુખ,
 સમયનુદર કમકે સુલતાં ચક્રકેજી, સુખિયાં સંપન્નકે સુખ. ૧૪ કરમ૦

દૂધા સોરઠી

કુમરકે પલ્લ એક કામ, લાધકે લાંબકે લાકડકે,
 તરતકે તરતકે તોય, ખાસકે પલ્લકે પાધરકે. ૧
 જેહવકે આગકે જાલ, નગર રતનપુર નિરખીયો,
 રતનપ્રમ તિહાં રાધ, રાણી રતનાનુદરી. ૨
 રતનવતી બહુરૂપ, રાખ નકે બેટી રતન,
 નુદર સકલ સરપ ભરજોવન આની ભની. ૩

૧૫૧ આસાડરી-દાલ અડિયી.

(સકળિઈ ઉહડકે દરગાહ, સકળિઈ તેહડ વાની ર,
 ભરજોવન માળી. એહની દાલ ૪)

તિથુ અવસરે વાળઈ તિહારિ, હરેસનો દોલ,
ચરિસી ચઉહુટે લમઈ, બોલઈ વહિ એહવા બોલ રે,
રાજની કુમરી મરિ રે, સાપ ખાધી કુમરી કો જવાઈરે,

કુમરી કો જવાઈરે—૨ આકળી

ગારી નાગ મતા રુખ્યા રે, મરવા મોરી મદ,
મણિ પણિ ડંક ઉપર મુકી હો, ગુણ ન થયઈ ગળ તે રહે. ૩ રાજા
હિવ વેદ હાથ ઝાટક્યારે, ઉપજે નહિ કોય ઉપાય,
મુરછાંગતા કુમરી મરત ઝવિત હાથમાહિ બાધ ૪ રાજા
કુમર મહા અતિ ડોતગી રે, આણી ઉપગાર સુદિ,
પડહ હન્યઉ નિજ પાણિસુ, સા પુરસા સાચી સિદ્ધિ ૫ રાજા
કુમર આપયઉ કુમરી કનકઈ રે, નિરમલ આપયઉ નીર,
ઉઠલી મુઠડી આપણી રે, સદુર્જાટયો કુમરી લગીર— ૬ રાજા
પાણી પાયઉ પ્રેમસુ રે, ઉઠિ બંધી થઇ આપ,

યતઃ “ ધરિ ઘોડકે નહ પાલો જાઇ, ધરિ ઘેલુ નહ લૂખડો ખાઈ,
 ધરિ પલંગ નહ ધરતી સોયેઇ, તણુગી બહરિ જીવતા નહ રાય”
 પુછ્યો કુમરી ગ્રેમસું રે ભેદ કહિઉં ભરતાર,
 એ વધરાગ તુમ્હે આદરિઉં, કિમ રાગ તણુકાં અધિકાર રે- ૧૪ રાજી
 કુમરનં મનમાહિ અટકસઉં રે, જીનઇ ન કહિયનં સાચ
 વલી વિસેપ વાત સહિકિની, વદઇ પંડિન એહવાં વાચા રે- ૧૫ રાજી
 કુમરે કહિઈ વાત કેલવિ રે, સુણિ સુંદરી મુઝ સચ,
 માખાપયી મઈ વીજોઇ, રાખ્યકે અભિમદ રચ રે- ૧૬ રાજી
 એસું ધરતી સર્વદા રે, પાલિસિ સીલ પ્રતાપ,
 સુંસ લીપજો મઈ સુદરી, મિલસેઈ નહિ જાં માઈ ખાપરે- ૧૭ રાજી
 કહઇ કુમરી સુણ કંતજી રે, ધન્ય તુમ્હે ધર્યો નેહ,
 ભગતિ માખાપ તણી બલી, ઉતમ પુત્ર લક્ષ્ય એહ રે- ૧૮ રાજી
 ભેદ જાણકે સહુ ભૂપતી રે, ચિંતાતુર થયકે ચિત,
 કુમરનં પૂછ્યું કિહાં વસકે, કુલવંસ કહકે સવિત રે- ૧૯ રાજી
 કુમર કહો કુલ આપણકે રે, વંસ અનં વલી વાસ,
 સમયનુંદર સહુ સુખી રે, રહી રતનવતી નિરાસ- ૨૦ રાજી

—પ્રિયએલકે તીર્થ રાસ રચ્યા સં ૧૬૭૨.—લખ્યા સં ૧૬૮૦.

ઉપદેશમય રાસ કવિએ રચ્યા છે વ્યવહારશુદ્ધિ રાખવા માટે
 કવિએ ધનદત્તનો રાસ રચી તે ધનદત્ત વાણિયો સાધુ પાસે વ્યવહાર
 શુદ્ધિ પાળવાનો નિયમ લઈ વેપાર કરતાં તુકચાન સહી આખર
 સ્વદેશ તથા પરદેશ જાય છે અને જીવન પથેત વ્યવહાર શુદ્ધિ રાખે
 છે તે તેના ચરિત્રથી બતાવી-પાત્રદ્વારા લોકને ઉપદેશ કવિએ આપ્યો
 છે તે કાવ્યમાંથી નીચેનો એક ખંડ લઈ મૂકવામાં આવે છે.—
 વ્યવહારશુદ્ધિનું નિત્યમહુણ.

તું ધન તું દંતપુણ્ય તું સાધ કહેં ધનદત્ત,
 પણિ રહી પરિ પાલજે, નિશ્ચય કરિ નિજ ચિત- ૧
 વ્યવહાર શુદ્ધપણું મહી, આયો આપણુ ગેહ,
 ભસો કિયો કહઈ ભારિખ, પણ્ય દુકર ઇઈ એહ-

- આપાર માડિંડે વાણિય, સગવો મોયે સચ,
 પાક ઠંઠં તત પાડિનં, ન વધ્ય બીજ વાય- ૩
 સાચાં તોવાં તાકડી, સાચા મજ શ્રીકાર,
 હોયો ઘમ્ નહોં આપણો, અધિકો ન લિંઈ લિંગ- ૪
 સાચ જિખરિ રાય/ નહી, ચોકે હની કહે એહ,
 વિલુજ આપાર મા(ટો) પડ્યો, દ્રવ્યમો આ ચો લેહ- ૫
 મુહલતિ પૂગી વાણિયા, આની માગમ્ દામ,
 ધરમાહી હેવા નહોં, ચિતાતુર થયો જામ- ૬
 તેહવં મોની બારજા સાબલિ સામી વાત
 ધન તૂટા લાગમ્ ખરચ, કિમ મમસ્થા દિનરાતિ- ૭
 ધર ધધા દુખ પાવણા, સાવર દુખ સમાન,
 એકાણિ રાતિ પીસયા, ગાકા પચ સયાણ- ૮
 રકુ કરતાં પાકુઈ, આહ કવિલુજ તેહ
 પણે ધરમિ જય નેહિ જઈ, હિયે રાખાં નર એહ- ૯
 સાચ કલો તઇ મુકરી, પણિ દિવ કરસ્થા મમ,
 મોસજ બાણુ સર્વાયા, મામણુરો મુજ નેમ- ૧૦
 પરદેસ ચલિ સૂ પાધરો, દરિયા ચલિ સુ રૂપી,
 લખમી તિહા લલિંઈ ધણી, વાહ બાગ્ય નિશેષ- ૧૧
 મધયર મોતી ચાલતાં, સાબિતપો બરતાર,
 હુ બધડી નત પાવેસુ, તુ પાને ચવહાર- ૧૨

આમાં વાણિયાણી કેરી ગડાદુર રહો પોતાના પતિને સિખામજ
 આપે કે તે જો/ તાકારો ' ગામસ્થા ' ' કરસ્થા ' ' મામણુરો ' -
 જે મારવાડી રૂપો આમાં જણાય છે કવિ મેવાડ મારવાડમાં ૪
 બહુ ફર્યા છે -રજા છે

હવે કવિના સર્વ કવ્યન્ય કવન રૂપ મહાકાવ્ય નામે રીતારામ
 પ્રમથનાથી પોતાની હસ્તલિખિત પ્રતમાંથી કાઢ્યો એક નમુનો

હવે તે પછી કવિના સમયની તેમ જ પોતે વાપરેલી બાબતો
સ્વરૂપ સમજાશે.

સીતાપર લોકાપવાદ.

આકાશ ખંડ. ઠાસ ૧ લી. સગ માફી.

(અમાં મુકાંડી ચિત્રા કિંગી નેહ, અમાં અમામ્હાંડી,
મારો મેવાસી કા સાદ મોહાંમયો ૧ લો. એ ગીતની દ્રાલ)

સહિયાં મોરી મુણિ સીતાની વાત, સહિયાં મોરી,

આપણે ધરિ રાખી, રાવણુ રાજ્યે ૧ લો. સહિયાં

તે કાયા કલિવાળ સહિયાં, સહિયાં મોરી,

તે પામે મોં પણિ લોકમે લાજ્યે ૧ લો. સહિયાં ૧

સીતા સતીય ઠહાઈ, સં સં

પણિ રાવણુ ભોગ્યાં વિણુ સહી મુકે નહી ૧ લો. સહિયાં

મુખ્યો ભોગ્યાં ખીર સં સં

વિણુ જમ્યા છોડે નહી ધમ જાણો સહી ૧ લો. સહિયાં ૨

તરસ્યો ન છોડે નીર, સં સં

પંડિત તો મુલાગિન તરસ્યો કિમ તજે ૧ લો. સહિયાં

વસિત્રી લાધુ નિધાન, સં સં

કિમ છોડે જાણે ધમ, વલિ તકિ સંપજે ૧ લો. સહિયાં ૩

x સરખાવો આ કવિના સમય પછી થયેલ શામલભટ્ટની નદનત્રીશીમાં

૧ અમૃત પીરસ્યું યાળમાં, આપે કરવા આકાર,

દીકું જણુ આખ્યું નહીં, પડ પાસા પોખાર.

૨ હંસ ગયો સરોવર વિશે, દીકું અમૃતવાર,

પિધા વિના પાછો વળ્યો, પડ પાસા પોખાર.

૩ રત્ન અમૃત્ય સુહામણું, લોભે ગયો તે દાર,

દીકું જણુ લીધું નહીં, પડ પાસા પોખાર.

તિલુ તુ નિશ્ચય જાણિ સં સં	
બોગવિને મુકી પળી, સીતા રાવણે રે પોં	સહિયા
રામે કીધો અન્યય સં સં	
સીતાને અપણે ધરમાડે અણસે રે પોં	સહિયાં ૪
બોકામે અપવા સં સં	
સગરે હી સીતા શ્રી રામનો વિસર્થો રે પોં	સહિયાં
અતેહર પરિવાર સં સં	
ભોરનને લોક કલો તે મનમે ધરો રે પોં	સહિયાં ૧
એક દિવસ એક ઠામિ સં સં	
નગરીમે મહિનાના ટોલ મિથ્યા પગા રે પોં	સહિયાં
તિહા એક મોલી નારિ સં સં	
અભીમે સમવા પુણ્ય આજ સીતા તણા રે પોં	સહિયાં ૬
દેવીને દુરનજ સં સં	
તે રાવણુ રાજા સીતા નુખ લલો રે રે	સહિયાં
સીતા સતીય કાઈ સં સં	
એ ન ધટે એવી વાન ધમ મીછ કલો રે પોં	સહિયાં ૭
એક કહે ચાનીએ સં સં	
અભીનુ સીત તા નગિ કહિયે સાગતો રે પોં	સહિયા
જા લગિ ઠામી કાઈ સં સં	
પ્રારથના ન યે બદ્ધ પરિ સમજાવતો રે પોં	સહિયાં ૮
એકને રાવણુગય સં સં	
સીતાને વચને કરિ વશિ વીરી પ્રપ્ત રે પોં	સહિયાં
રાચી અબો ગે સં સં	
તન મન ધન સમુ હી આપે આપડ રે પોં	સહિયાં -
એક કહે નતી એમ સં સં	
સીતાને જાણે તુમ્હે નિજ મોલ ગિ રે પોં	સહિયાં

નારી સહસ અદાર સ૦ સ૦

મંદોદરિ સારિણી સહુને અવગણી રે લો૦ સહિયાં ૧૦

લંકા ગદનો રાય સ૦ સ૦

સીતાસું લપટાણો રાતિ દિવસ રસો રે લો૦ સહિયાં

મનવંજિત મુખ માણિ સ૦ સ૦

સીતા પણિ કોથો સહુ જિમ રાવણ કથો રે લો૦ સહિયાં ૧૧

સાચો તે મોખામ સ૦ સ૦

સીધ રતન સાચે મનિ પૂરા પાઘીયે રે લો૦ સહિયાં

કરે એક વચન વિધાસ સ૦ સ૦

પર પુર્યાં સંધાતિં પરિચો ટાલિયે રે લો૦ સહિયાં ૧૨

લુગતિ કહે વલિ એક સ૦ સ૦

કુસતિ જે સીતા તો કિમ આણી ધણી રે લો૦ સહિયાં

કહે અપરા વલિ એમ સ૦ સ૦

અલિમાને આંણીએ રમણી આપણી રે લો૦ સહિયાં ૧૩

કહે કામિણિ વલિ કોઈ સ૦ સ૦

તે આણી તો માની કાં ? રામ સીતા બાણી રે લો૦ સહિયાં

કહે વલિ ખીજ કોઈ સ૦ સ૦

સીતાસું પૂરવે પ્રીતિ હુંતી ધણી રે લો૦ સહિયાં ૧૪

જે હુયે જીવન પ્રાણ સ૦ સ૦

તે માણસ મુંકતા જીવ વહે નહીં રે લો૦ સહિયાં

અપમસ સહે અનેક સ૦ સ૦

પ્રેમ તણી જાગે કિમ વાત કિણુ કહો રે લો૦ સહિયાં ૧૫

એક કહે હિત વાત સ૦ સ૦

લોકાં મેં ન્યાઈ નૃપ રામ કહીજીયે રે લો૦ સહિયાં

કુલને હોઈ કલંક સ૦ સ૦

તે રમણી રૂડી પણિ કિમ રાખીયે રે લો૦ સહિયાં ૧૬

જીખાણો કહે લોક સં સં

પોટ કા ધાલે નહિ અતિ વાલ્હો છુરી રે લોં સહિયાં

રામને જુગતો એમ સં સં

ધરમેથી સીતાને કાટે બાહિરી રે લોં સહિયાં ૧૭

સેવકે એહવી વાત સં સં

નગરીમે સંભલિને રામ આગે કહી રે લોં સહિયાં

રામ થયા દિલગીર સં સં

એહવી કિમ અપજસની વાત જાયે ગહી રે લોં સહિયાં ૧૮

અન્ય દિવસ શ્રીરામ સં સં

નષ્ટ ચરિત નગરીમે રાતિ નિસર્વા રે લોં સહિયાં

કિણુહી કારખારિ સં સં

જાના સા ઉભા રહી કાન ઉઘ્યા ધર્મા રે લોં સહિયાં ૧૯

તેહવે તેહની નારિ સં સં

બાહિરથી અસૂરી આવી તે ધરે રે લોં સહિયાં

રીસ કરી બરતાર સં સં

અઝીને માલી દેઉ ઘો બહુ પરે રે લોં સહિયાં ૨૦

રે રે નિરલજ નારિ સં સં

તું ઇતરી વેલા લગિ બાહિર કિમ રહી રે લોં સહિયાં

પેસિવા નહિ હું માઠિ સં સં

હું નહિ છું સરિખો રામ તું જાણે સડી રે લોં સહિયાં ૨૧

સુણિ કુવચન શ્રી રામ સં સં

ચિંતવિવા લાગ્યા મુઝ દેખો મેહણો રે લોં સહિયાં

સૂત ઉપરિ જિમ ખાર સં સં

દુખ માહે દુખ લાગો રામને અતિ ધણો રે લોં સહિયાં ૨૨

રામ વિચાર્યો એમ સં સં

અપજસ કિમ લોકામાહિ એહવો જીજ્ઞ્યો રે લોં સહિયાં

- સીતા એહવા હોઈ સં સં
 સદુ કોઈ બોલે લોક કુજસ ટોલે મિત્રો ૨ લોં સહિયાં ૨૩
 પરવરખાં લોક સં સં
 ગુણ છોડી અવગુણ એઠ બોલેં પારકારે લોં સહિયાં
 ચાલણિ મેદો મુઠિ સં સં
 છોની ને યુધા દેખાડે અસારકા ૨ લોં સહિયાં ૨૪
 તે કે નહિય ઉપાય સં સં
 દુશમણનો કિયુકિ પાર ચિત રંજ્યે ૨ લોં સહિયાં
 સરિજ પણિ ન સુકાઈ સં સં
 કૂવળને રાતિ કેહી પાર કીજ્યે ૨ લોં સહિયાં ૨૫
 શીતનો પાલણુ આગ સં સં
 તાવડનો પણિ પાલણુ દાઢી જાંઢડી ૨ લોં સહિયાં
 તરસનો પાલણુ નીર સં સં
 માથસના અમેસાસ પાલણુ બાંઢડી ૨ લોં સહિયાં ૨૬
 સદુના પાલણુ એમ સં સં
 પણિ દુરજણના મુખનો પાલણુ કે નહી ૨ લોં સહિયાં
 સાચો ભાવે જૂડ સં સં
 મેં મેલો માહરો કુલવંશ કીયો સહી ૨ લોં સહિયાં ૨૭
 કુજસ કલંકયો આપ સં સં
 અજ તાંઈ સીતાને છોડું તો બલી ૨ લોં સહિયાં
 મંમ ચિંતવતા ચિત સં સં
 મંજ અવસરિ આગ્યા તિહાં લખમણુ મન રહીરે. સહિયાં ૨૮
- રામલદમણુ સંવાદ
 ચિતાતુર શ્રી રામ, દેખીને દુખ કાણુ લખમણુ પૂછીયો ૨ લોં
 તુમ્હ સરિખે પણિ સુર, સોચ ને ચિંતા કરિ મુખ વિલખે કીયો ૨ લોં ૨૯
 કહિરા સરિખો હોખ, તો મુઝોં પરમારય બાંધવ દાખીયે ૨ લોં
 રામ હઠે સુણુ વિર, તે સું છે જે તુમ્હથી જાનું રાખીયે ૨ લોં ૩૦

નિંદા મ કરજો કામ્રાની પારકી રે, નિંદાના ગોદમાં મહા પાપરે
 વેર-વિશાધ વરે ધણો રે, નિંદા કરના ન ગણે માથ બાપ રે- નિંદાં
 દૂર બતાંતી કાં દેખો તુમ્હેં રે, પગમાં બલતી દેખો સહુ કાપ રે,
 પરના મલમાં ઘોર્યા લૂગડાં રે, કંઠો કેમ બેઠ્યા હોય રે- નિંદાં
 આપ સંભાલો સહુ કો આપણો રે, નિંદાની મૂકો પડી ટેવ રે,
 થોડે ધણે અવગણે સહુ ભર્યા રે, કેહનાં નવીઆં યુએ કેહનાં નેવર- નિંદાં
 નિંદા કરે તે ભયે નારકો રે, તપ જપ કીધું સહુ ભાવ રે,
 નિંદા કરે તો કરજો આપણી રે, જેમ છુટકારો થાય રે- નિંદાં
 ગુણ મહાજો સહુ કો તણો રે, જેહમાં દેખો એક વિચાર રે,
 કૃષ્ણ પરે સુખ પામશો રે, સમયનુદર સુખકાર રે- નિંદાં

વીર તણી વાણી સુણી શરે, વઢો મેહ અકાલ,
 એકેકી દિન પરિહરેશ રે, જિમ જલ છડે પાલ.
 માતા દેખી ટલવણે શરે, માછલડી વિણ નીર,
 નારી સખથી પાયેં પડે શરે, મત છડે સાહસ ધીર.
 વહુઅર સખથી વીનવે શરે. સાંભલ સામુ વિચાર
 સર છાંડી પાણેં ચડયો શરે, હંસલો જિણ્યહાર.

દાણ અરસર તિહાં નહાવતાં શરે ધના શિર આંસુ પડંત,
 કવણુ દુખ તુજ સાંભયું શરે, જિયુ જોઈ ઠહંત.
 ચંદ્રમુખી મૃગલોચની શરે, જોલાવી ભરતાર,
 બધવ વાત મેં સાંભલી શરે, નારીનો પરિહાર.
 ધનો ભણે સુણ ઘેલડી શરે, શાલિભદ્ર પૂરો ગમાર,
 જે મન આણ્યું છંડવા શરે, વિસજ ન કોળેં લગાર.
 કરળેડી કહે કામિની શરે, બધવ સમે નહીં કાપ,
 ઠહેતાં વાત જ સોહલી શરે, મૂકતાં દોહલી હોપ.
 ' ભરે ભ ' તેં ઇમ કલો શરે, તો મેં જડી રે આઠ,
 પિડેડા ' મેં હસતાં કત્યુ શરે, કૃણુ કરશુ વાત.

જોનતબર બિહુ નીસર્યા જરે, પોહોતા વીરજની પાસ,
દીક્ષા લીધી રૂઝડીજ રે, પાવે મન ઉ નાસ

+ + +

દામાઇત્રીશી—એ જગીર કડીનુ સમતા વિષયે કા ય છે તેમા
પહેના એટલુ જણાવે છે કે

આર જીવ સમા ગુણુ આદર, મ કરિશ રાગ ને દ્વેષજી,
સમતાયે શિવ સુખ પામીજે, કાધે કુગતિ વિશેષ જી— આદર૦
સમતા સજમ સાર સુણીજે, કંપસૂત્રની સાખજી,
કોધ પૂર્વકેડિ ચારિત્ર બાને, ભગવત ઇણી પરે ભાખજી— આદર૦
કુણુ કુણુ જીવ તર્કા ઉપર મથી, સાબલ તું દષ્ટાતજી,
કુણુ કુણુ જીવ ભમ્યા ભવમોહિ, કોધ તણે વિરતતજી— આદર૦

આ પત્રી જોન કથાઓમાથી કોધ અને સમતાપર દષ્ટાત આપી
છત્રે જણાવે છે કે -

ઇમ અનેક તર્કા નિબુવનમે, સમા ગુણે ભવિ જીવજી,
કોધ કરી કુગતે છે પડોતા, પામતા મુખ રીવજી
વિષ હનાહન કહીયે વિરજો, તે મારે એક વારજી,
પણુ કળાય અનતી વેના, આપે મરણુ અપારજી
કોધ કરતા તન જપ કીધા ન પડે કાઇ દામજી
આપ તપે પરને સતાપે, કોધશુ કેહો કામ જી
સમા કરતા ખરચ ન વાગે, ભાગે કોડ કેનેશજી,
અરિહત દેવ અરાનક ચાને, આપે મુજસ પ્રદેશજી

કેડનાંકે કુક પહેા

પ્રભુ-૨૫

પ્રભુ તેમ રૂપ ન પો આકો નિકો-નલુ૦
પાંચ બરફિ પાટ પદ્મજર, પેવ જણો કમમીકો—પ્રભુ૦

મરતક મુક્ટ કાને દોષ કુંડલ, હાર દિયે સિર ટીકા;
સમકિત નિર્મલ હોત સકલજન, દેખ દર્શ જિનજીવે-પ્રભુ
સમવસરણ વિચ સ્વામી વિરાજિત, સાહિત્ય તીન દુનીયા;
સમયસુંદર કહે એ પ્રભુ બેટે, સફલ જન્મ તાહિયા-પ્રભુ.

ઋષભ સ્તવન-રાગ માઝ.

દેવ મેરા હો રિપભ દેવ મેરા હો;
પૂણ્ય સંજોગે હું પામીઓ, પ્રભુ દરિસન તેરા હો— રિપભ
ચોરાશી લખ હું ભયો, પ્રભુ લવના ફેરા હો,
દુખ અનંતા મેં સભ્યાં, પ્રભુ ત્યાંહા બોતેરાં હો.
ચરણ તુમારાં મેં ગ્રહ્યાં, સ્વામી અમકી વેળા હો,
સમયસુંદર કહે તુમહથી સ્વામી કાણુ ભલેરા હો.

ઋષભ ભક્તિ

હેમી માઇ ઋષભકા મેરે મન ભગતિ બસીરી— માઇ
પ્રથમ ભવનપતિ પ્રથમ નરેશર, પ્રથમ યોગીસર પ્રથમ જતિ રી—માઇ
પ્રથમ ભિક્ષુચર પ્રથમ તીર્થંકર, પ્રથમ કવચધારી ભુજંગપતિ રી—માઇ
શ્રી વિમલાચલ સાહેબ મંડળ, પ્રભુમત સમયસુંદર ઉલ્લાસી રી—માઇ
શાંતિનાથ સ્તવન-રાગ ખિલાસ.

આગન કલ્પ કૃષ્ણોરી, હમારે માઇ, આગન
ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ સુખ સંપતિદાયક, શ્રી શાંતિનાથ મિલ્યો રી—હમારે
ચૂલા ચંદન મૃગ મદ બેલી, મહે બરાસ ભલ્યો રી—
પૂજત શ્રી શાંતિનાથકા પ્રતિમા, અલગ હિલેગ દળ્યો રી—હમારે
સરણે રાખ્યો કૃપા કરી સાહિબ, જ્યુ પારેવો પલ્યો રી,
સમયસુંદર કહે તુમારી કૃપા તે, શિવસુંદરીશુ મિલ્યો રી—હમારે
અનંતગુણી પ્રભુ.

ગુણ અનંત અપાર, પ્રભુ તેરે, ગુણ

સાહસ રસના કસત સુર નર, તોલી ન પાવે પાર—

પ્રભુ

કોન અબર જિને તારા મેર િરિકા બાર,
ચરમ સાગર લહિર માના કરત કોન વિચાર પ્રમુ
બકિત ગુણ નવેય બાખ્યો, નુવિધિ જિન મુખકાર
સમયસુર કહત હમકુ, રવામી તુમારો આધાર નવુ

પ્રભુ સેનાનો ઉગ્રાસ-રાગ મધ્યાર.

કદ ન બરે હમ મોર નિમનગિરે કુ ન બરે હમ મોર
નુપબજ દેખત આનં ઉપગત જેસે ચદ ચકોર વિમનં કદ
કદ ન બરે હમ શીતલ પાની સિચિત તરબર ઠોડ
અહનિશ જિનજો અર્ધ પખાનત, તોરત કર્મ કોર- વિમનં
કદ ન બરે હમ બાવના ચદન, ઓર કેશર કોરી ધોર
કદ ન બરે હમ મોગર માલતી રહેત જિનજો ઉર- વિમતં
કદ ન બરે હમ મુદમ ઝલગીયા કરત મુખર ખતી મોર,
જિનજો આગે તૃષ મેહાવત, પાવત શિવપુર ઠોર- વિમનં
જગમડન સાનો એ જિનજો ઓર દેખા ન રાયન મોર.
સમયસુર કહે એ પ્રભુ મેવો જનમ જય નહો ઓર વિમનં

મનને ઉપદેશ

મેરા શ્રવ આરતિ કાઢા ધરે,
જેસા વે ખાતમે લખિત વિધાતા તિનમે ધટે ન બટે— મેરાં ૧
ચાલતિ શિર જગ ધરાવત, કે હ ન મમલ કરે,
એક સુખીયા એક દુખી દીસે એ સન કરમ કરે— મેરાં ૨
આરતિ અબ ઠોર દે જીવિયા રાતે ન રાત ચે
સમયસુર કહે જો સુખ વાંચે કર ધરમ ચિત અરે— મેરાં ૩

સમયના પવન પર વૈરાગ્ય સૂચક પદ-રાગ આશાનગી
મિસિકુ સન દિન સરખે ન હોય
પદ ઉ ૧૧ અસ્તગત નિહર, દિનમે અવસ્થા દેવ— મિસિકુ

હરિ અલભદ્ર પાંડવ નળ રાજ, રહે વટખંડ સિદ્ધિ ખોલ,
ચડાળ કે ધર પાણી આણ્યું, રાજા હરિચંદ જોય— કિસિકું.
મર્દ મંડર તું મૂઠ ગમારા, ચડત પડત સખ શ્રેય,
સમયનુદર કહે ઈતર પરત મુખ, સાચો જિન ધર્મ સોય. કિસિકું.

રાગ પદ.

સ્વારથડી સખ હે રે સગામ કુણ માતા કુણ જોનડ લાઈ—સ્વારથકીં
સ્વારથ જોગન ભુક્તિ સગાઈ, સ્વારથ જિન કાઈ પાણી ન પાઈ—
સ્વારથ માખાશ શેઠ બઘાઈ, સ્વારથ જિન નહુ હોત સહાઈ—
સ્વારથ નારી દાસી કહાઈ, સ્વારથ જિન લારી લે પાઈ—
સ્વારથ ચેતા ગુર ગુરભાઈ, સ્વારથ જિન નય હોત લરાઈ—
સમયનુદર કહે સુણોરે લોકાઈ, સ્વારથ હે બલિ પરમ સગાઈ—
(પાઠાંતર) સ્વારથ હે લખા ધર્મ સખાઈ—

વેરણ નિદ્રા—રાગ પદ.

મોઈ મોઈ સારી રેન ગુમાઈ, જોરન નિદ્રા કહાંમે રે આઈ—મોઈં
નિદ્રા કહે મેં તો બાલી રે બોલી, બડે બડે મુનિજનક નાખું રે ટોલી—
નિદ્રા કહે મેં તો જમકો દાસી, એક દાજે મૂકી બીજે હાથે દાંસી—
સમયનુદર કહે મુતો લાઈ બનીયા, આપ મૂએ સારી કુબગઈ ફુનીયા—

[આમાં પોતાના શ્રીતાઓ ' વાણીઆ ' ને ઉદ્દેશ્ય છે ને કમીરતુ
યશ્વ ' કહેલ કબોરા સુનો મેરે લેયા, આપ મુએ પિછે કુન ગઈ
ફુનીયા ' એનુ અનુકરણ કયું જણાય છે]

સમયનુદર એક વખત હાવના અજમેર પામેના કિસનમદ
રાહેરમા પધાર્યા હતા, ત્યાં શ્રાવકોને આપસ આપસમાં કહેણ અને
એક બીજાની નિંદા કરતા જો. તેઓશ્રીએ નીચે પ્રમાણે ઉદ્યતી
ઉર્મિઓ પ્રકટ કરી છે તે અદ્ભુતાર્થ જનોએ મનન કરવા જેવી છે.

ક્યારે મલસે આવક એહવા. મુલ્યસ્યે આવી વખાણોછ,
 ધમગીયો ચર્ચા કરીશું અમે, વીતરાગ વચન પ્રમાણોછ. ક્યારે
 ધુરથી સમકિત જે તુલો ધરે, માને નહિ મિથ્યાતોછ,
 સ્વામીનું બરણો એમે નહિ, નહિ રાગદોષની વાતોછ ક્યારે

[વખાણુ-આખ્યાન, ધુરથી-મૂળથી, સમકિત-સમગર્તાન-અર્થવા,
 સુરો-શુદ્ધ, મિથ્યાત્વ-અશ્રદ્ધા-મિથ્યા શ્રદ્ધા. સ્વામી-સદ્ગુણો-સ્વધર્મો;
 બરણો-મહત્ત્વ-આક્ર.]

હવે છેલ્લે સ્થુલઅર અને કાશાનો પ્રસંગ લઈ એક ગીત કવિએ રચુ
 છે તે અપ્રકટ હોવાથી અત્ર આપું છું:—

રાગ સારંગ.

પ્રીતડિયા ન કોગળ હો નારિ! પરદેઓવા રે. હાથે હાથે હાથે દેહ
 વીજડિયા તહાસેસર મધવેદોહિતોછ, સાલે સાલે અધિક સનેદ-પ્રીતડિયા.
 કાલ આપ્યા તેં આજ ઉઠિ આવમોરે, ભમર ભમતા જોઈ,
 સાજણિયા વગાવીને પાછા વળતાંછ, ધરતિ ભાર ન હોઈ-પ્રીતડિયા.
 મનના મનોરથ સર્વિ મનમાં રલાછ, કહોએ કહોનિ સાધિ.
 કાગલીઓ લખતાંકોનો આમુએછ, ચડિયો હો દુર્ગન્ધાથ.-પ્રીતડિયા.
 ધૂતભદ્ર કોસા છુટીનીછ, પાશ્યો હો પૂરવ પ્રેમ,
 સીલ સુરંગિ પેહરો મુગડિછ, સમયસુદર કહે એમ-પ્રીતડિયા.
 [સોનસુરંગી મુનમી ઉપર પગીના કેટલાક કવિઓએ નાના કાવ્ય કર્યા છે.]

આ કવિની મૃતિઓમાં, કવિ રત્નપુનાના-ભારતીય મેવાડમાં બહુ
 રહેલા તેથી તે બાળમાં ગીતલું જેવામાં આવે છે એટલું જ નહિ,
 પણ ઉર્દુ-શરસી સમઠો પણ પછા વપરાય જણાય છે કારણ કે કવિને
 દિલ્હી અને મુગલ પરવારમાં-ચહેરલાહ અને તેના રાજદ્વારોઓના
 પ્રસંગમાં બહુ આવડું પડ્યું હતું તેથી અને તેમ જ નૂરજહાનમાં
 પણ મુસલમાની રાજ્યનો અનુભવ કરજોલાના પગીના સમયથી થઈ

ચુક્યો હતો તે કારણે દક્ષરો, અદાલત વગેરેમાં મુસલમાની ભાષાનો પ્રવેશ થઈ ચુક્યો હતો. ગૂજરાતવાસી લોકોની મૂળ ભાષા ગૂજરાતી હોવા છતાં પણ રાજ્યના વ્યવહાર માટે હિંદુ ભાષા ભણુવો કે મોલવી પાતી; આથી જિંદુ-ફારસી અરબી શબ્દો કાળે કરીને આ સત્તરમાં સૈકામાં ધર કરી ગયા-૨૬ થયા. વિશેષમાં વિક્રમ ચાદમાં શતકમાં ધરાવતી ભાગી આવી પારસીઓ ગૂજરાતમાં વસ્યા હતા, મુસલમાનો નિપર્ણત પોર્ટુગીઝો અને તેમના હરીફ તુર્કો મોળમાં શતકમાં આવી પહોંચ્યા હતા. આ કવિના સમયમાં એટલે સત્તરમાં સૈકામાં અંગ્રેજોએ પણ આવી પોતાની ફાકાઓ મુરત વગેરે સ્થળે નાંખવાના પ્રયત્નો ચાલુ રાખ્યા હતા. આ વિદેશીઓની સાથેના સંબંધ વ્યવહારથી ભાષાપર તરી અસર થઈ. આ કાળ અને સંજોગ વશાત્ દુસેલા શબ્દોનું ભાષામાં ભરણુ થયું તેથી તે બકોળને ભાષાની વૃદ્ધિ સમજી આદર આપવો ઘટે. આથી ભાષાનું સાદ્ય ખંડિન થયેલું માનવું યોગ્ય નથી કોમળ અને કંકિન બને જાતના શબ્દો આવશ્યક છે. મરદાનગી ખતાવવામાં લલિત ક્રમશઃતાનો પ્રયોગ ન ઘટે.

કવિના નલદમયતી સસમાથી એ ચાર કડો જોઈએ — ખંડ ૬ ઠાલ ૨. નલરાય તખ્ત અધસારી કરી રે, વરતાવઈ આપણી આણુ દાણુ રે, ખંડક લોકાઈ આગઈ ખંડી રે, આગઈ બુક્યો સખલ દીવાણુ રે. દેસ વસ સગડો કીડે રે, કાંઈ સાધ્યા ભરતનિ ખંડ રે, જીવિત સસામે લઈ બેટણાં રે, નલનો તપ તેજ પ્રચંડ રે.

આ કવિને જૂની શાસ્ત્રીયકથાઓનાં આખ્યાનોનો ઉપયોગ કરી પોતાની ભાષામાં ગૂર્જર ભાષામાં આખ્યાનોનો બાગ ખીલાવ્યો છે. તેમાં પોતે પ્રાચીન આખ્યાનોમાં તદ્દુપ જની તેને પોતાના હૃદયની અંદર પ્રવેશ કરાવી તેમાંથી તેઓનાં પાત્રોને પોતાના સમયનાં પાત્રો જેવાં કદબી જે ક્વચિત્ ક્વચિત્ મૂક્યાં છે તે એનું દ્વય પણ નથી પણ જૂનાં છે. આં સેતે પ્રાચીનમાંનું ચકલ કરી તેનું રૂપાંતર કરી પોતાના

ભાષા સાહિત્યને ઉત્તરવર્ગ બનાવુ છે. હૂંડા હૂંડા પદો—નાનાં નાનાં કાવ્યો રચી પોતાના હૃદયનો ઉત્થાસ પ્રકટ કરો છે. કવિ પ્રેમાનંદના પુરોગાની આ કવિએ આખ્યાન કવિ તરીકે નિસિદ્ધતા સિદ્ધ કરી છે અને દેશી સાહિત્યની વૃદ્ધિ કરી છે.

આવા ગ્રામીન દેશી સાહિત્યનું જ્ઞાન ધણુ વધારવાની જરૂર છે. તે જ્ઞાન વધતા અને ગ્રામીન સાહિત્ય પરિવેની આપણી મનસ્વી બુદ્ધિ તીવ્ર થતા તે જ્ઞાન રૂપ નીવડશે, તેમાંથી કવિઓને નવીન ઉર્મિઓનાં સાધન, ભાવો, અને રસમય વાણી મળશે. ભાષાશાસ્ત્રીઓને ભાષા વિકાસ—રૂપાંતર વગેરે પર અવનવો પ્રકાશ પ્રાપ્ત થશે અને સમગ્ર ભાષાનો ઇતિહાસ રચવામાં તે ઉપયોગી થશે. આ દેશી ગ્રામીન સાહિત્ય એ આપણા સાહિત્યનું મૂળ પોતકમળ છે, પછી તે જૈન હોવા જૈનેતર બને એકજ—મારતમાતાનાં—ગૂર્જરી માતાનાં સતાન છે, બને સસ્ત્રની દેવીના એકસરખા ઉપાસક છે, બને સાહિત્ય શરીરના અંગ છે. બનેની લાજ એક બીજના હાથમાં છે, બને એક બીજ સાથે એકત્રિત રહીનેજ શોભશે, અને પોતાની માતાને બુધિને શોભાવશે.

પરમ પ્રજુબકત નાગર વેણુવ શ્રી નરસિંહ મહેતા કહી ગયા છે કે 'પદ્માપદ્મો ત્યાં નહીં પરમેશ્વર, સમદષ્ટિને સર્વ સમાન — તે સર્વેએ સ્વીકારી સાહિત્યને પદ્માપદ્મો વમરનું સખવાનું છે તો જ ગૂર્જરી વાણીનો જન્મ થશે—ઉત્કર્ષ થશે તથાસ્તુ !

પૂરવાણી

આ નિમિષ લખાઈને જૈન સાહિત્ય સંશોધકના ખડક અને અક ૩ માં ઉપાઈ ગયા પછી સમયસુદરણી કેટલીક નવી મૂર્તિઓ બન્યુ વામાં આવેલી હોવાથી તેનાં નામ વિગેરે આ પૂરવાણીમાં આપી દેવાનું હિચિત લાગ્યું અને તે પણ તે સ્થળે ઉપાઈ ગયું છે.

સંસ્કૃત પ્રાકૃત—ગદ્ય પદ્ય અથ

(૧) ચતુર્માસ પર્વ વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ સ ૧૧૬૫ એન ડી ૧૦ અમરસર નગરમાં

(૨) કમ્પક્ષતા મધ્યે ભોજન વિરિજિતિ. ગદ્યમાં સાધર્મિક ભાષ-
ઓની ભક્તિ સંબંધી વિવેચન.

ભાષા કૃતિઓ—ચોપાઇ વિગેરે

જ્યવહાર શુદ્ધિ ચોપાઇ

સંવત ૧૬૯૩

દુપદી સતી સંબંધ

સંવત ૧૭૦૦

આલોચણા છત્રીસી અહમદપુર (અમદાવાદ)માં. સં. ૧૬૯૮

સમય વગરની કવિતાઓ

૧ જંબૂ રાસ.

૨ નેમિરાજમતી રાસ.

૩ પ્રતોત્તર ચોપાઇ

૪ થીપાલ રાસ.

૫ હંસરાજ વચ્છરાજ ચોપાઇ

૬ પ્રતોત્તર સાર સંમ્રદ.

૭ પદ્માવતી સંભવ.

૮ ચાર પ્રત્યેક છુદ્ધપર સં

૯ પાશ્વનાથ પચ્છદ્વાયુક સ્તવન ૧૦ પ્રતિમા સ્તવન.

૧૧ મુનિસુત સ્તવન.

નાનાં નાનાં કાવ્યો—ગીતો વિગેરે

૧ નસદવદંતી, ૨ જિનક્રુચક્ષુરિ, ૩ ઋષભાણ, ૪ સનતકુમાર
૫ અર્ધનક, ૬ સ્થૂલભરજી, ૭ ગૌતમસ્વામી, ૮ ક્રોધનિવારણ, ૯
માનનિવારણ, ૧૦ મોહનિવારણ, ૧૧ માયાનિવારણ, ૧૨ લોભનિવારણ
૧૩ પતિ લોભનિવારણ, ૧૪ મનશુદ્ધિ. ૧૫-૧૬ જીવપ્રતિબોધ,
૧૭ આર્તિનિવારણ, ૧૮ નિંદાનિવારણ, ૧૯ ક્રુદ્ધનિવારણ, ૨૦
કામિની વિશ્વાસ, ૨૧ જીવનદ, ૨૨ સ્વાર્થ, ૨૩ પારકી હોડનિવારણ
૨૪ જીવ વ્યાપાર, ૨૫ ઘડી લાખીણી, ૨૬ ગડિયાવા, ૨૭ ઉદ્ધમ-
ભાગ, ૨૮ મુક્તિગમન, ૨૯ કર્મ, ૩૦ નાવ. ૩૧ જીવદયા, ૩૨
ચીતરાગ સત્યવચન, ૩૩ મરણભય, ૩૪ સદેહ, ૩૫ સુતા જગાવણ
૩૬ પરમેશ્વર પૃચ્છ, ૩૭ ભણન પ્રેરણ, ૩૮ ક્રિયા પ્રેરણ, ૩૯
પરમેશ્વર સ્વરૂપ દુર્લભતા, ૪૦ જીવ કર્મ સંબંધ, ૪૧ પરમેશ્વર
લય, ૪૨ નિરંજન ધ્યાન, ૪૩ દુ.પદ્ય કાલે સંવમ પાનન.

અનુલેખ.

સમયસુદરના બીજા અથો નામે ગાથાલક્ષણ અને અપમહુત ગર્ભિત મહાવીરસ્તવન હમણાં भारी નજરે પડ્યા—તે પૈકી ગાથા લક્ષણનો પાંચ પાંચનો અથ વડોદરામાં મુનિ શ્રી હસવિજયજીના ભંડારમાં ન. ૩૨૭ મોજૂદ છે તેની પ્રશસ્તિપત્રી જણાવ ૩ કે તે તેમણે સં. ૧૬૭૩ ના કાર્તિક સુદ પાંચમે શ્રેષ્ઠામાં સ્વશિષ્ય હર્પનન્દનગણિ પ્રમુખ સાધુની સહાયથી રચ્યો છે, તે પ્રશસ્તિ આ પ્રમાણે છે.—

સં ૧૬૭૩ વર્ષે કાર્તિક શુદ્ધિ પંચમ્યાં શ્રી મેઢતા નગરે શ્રી બુદ્ધત્તર ગચ્છે મટારકશાલાયાં યુગમધાન શ્રી ૫ જિનચંદ્રમૂરિ વિજયિરાજ્યે યુગમધાન શ્રી ૫ જિનચંદ્રમૂરિ પ્રથમ શિષ્ય પં० સકલચંદ્ર ગણિ શિષ્ય શ્રી સમયસુન્દરો-પાધ્યાયૈઃ વા० હર્પનન્દન ગણિ પ્રમુખ સાધુસહાયૈઃ નંદિયદ-ચંદ્રો ભાંડાગારે જ્ઞાનદ્વયર્થ.....

અર્થ બહુવર્ગર્ભિત મહાવીર સ્તવન ૧૩ ગાથાનું પ્રાકૃતમાં છે અને તેપર સર્વોપરી સંસ્કૃત ટીકા રચી છે તે પ્રગાપના સૂત્રના તૃતીયપદના પ્રથમ હારે ઉપરથી રચ્યુ છે હેવટે તે કાપે છે કે અણુદ્વિલપતન વાસ્તાવ્ય સિદ્ધાન્તસૂક્ષ્મવિચાર રસિક ચોપડા ગોત્રીય પરીક્ષક (પરીખ) દેવજીની સમખર્ચનાથી આ મૂલિ રચાઈ (નુદિત આત્માનંદ અથ રત્નમાળાનું ૨૧ મું રત્ન—આત્માનંદ જૈનસજ્જા ભાવનગર)

વિચારણાકની ૫૩ પત્રની એક પ્રત ઉક્ત હસવિજયજી મહારા-જના ભંડારમાં નં ૪૮૪માં વિવિધમાં છે. (પશ્ચિમ લાલચરનાઈના જણાવવા પ્રમાણે તે મુરતમાં પ્રકટ થઈ ગયેલ છે.)

કાલિકાયાય કથાની એક પ્રત તેજ બંડારમાં નં. ૧૭૮૯ ની
જોવામાં આવી. તેમાં છેવટે એ પ્રમાણે છે કે:—

સ શ્રી વિધિવૈત્યાલય પૂજ્યમાન શ્રી શાંતિનાથ શાસના-
ધીશ્વર શ્રી વર્ધમાન તત્પદ્માનુક્રમેણ શ્રી સુધર્માસ્વામિ, તાવત્
યુગપ્રધાન શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ શ્રી જિનાર્સિંહસૂરિ શ્રી જિનરાજસૂ-
રીનાંપ્રભાવસ્તેષાં આજ્ઞયા શ્રી સંઘ પ્રવર્તતાં ।

મદ વિક્રમ સંવતિ રસર્તુ શૃંગાર સંખ્યકે સહસિ ।

શ્રી ચિરમપુરે રાવલ નૃપ તેજસી રાજ્યે ॥૧॥

આવી જથ્થામાં છે કે સં. ૧૬૬૬ માં વીરમપુર-વીરમગામમાં
રાઉદ્ધ રાજા તેજસી રાજ્ય કરતો હતો ત્યારે આ બાલાવબોધિકા
કથા રચી.

દુષ્ટરત્નાકરેટ્ટિની પ્રત પથુ તેજ બંડારમાં નં. ૧૬૩૫ ની
વિષમાન છે તેની પ્રશસ્તિ એ પ્રમાણે છે કે:—

દુષ્ટરત્નાકરે દ્વાત્તિ ગણિઃ સમયસુંદરઃ ।

પટ્ટાઃયાયસ્ય સંવંધઃ પૂર્ણાચક્રે પ્રયત્નતઃ ॥૧॥

સંવત્ વિધિમુલ્કાનિધિ રસ શશિ સંખ્યે દીપપર્વદિવસે ચ ।

જાલોર નામ નગરે લૂણેયા ફસલાર્પિતસ્થાને ॥૨॥

શ્રીમત્ સ્વરતર મચ્છે શ્રી જિનચંદ્ર સૂરયઃ ।

તેષાં સફલચંદ્રાલ્લયો વિનેયઃ પ્રથમોઽભવત્ ॥૩॥

તન્નિઙ્ગ્ય સમયસુંદરઃ एतां દર્તિ ચકાર સુગમતરાર્

શ્રી જિનસાગર સૂરિ પ્રવરે મચ્છાધિરાજેતિ ॥૪॥

આમાં પ્રથમ ૧૧૦૦ છે ને તેના લેખકની પ્રશસ્તિ એ પ્રમાણે
છે કે સ. ૧૮૫૬ મિતે વળે માલ શુક્રેષ્યે તિથો ચતુર્થ્યાં મિતિ-

પ્રજ્ઞાપ્રરૂપઃ પ્રાગ્વાટે इति सत्यं व्यवधि यः

येषां हस्तात् सिद्धिः संताने शिष्यशिष्यादौ ॥ १३ ॥

अष्टलक्षानर्थानेकपदे प्राप्य ये तु निर्ग्रन्थाः

संसार सकल सुभगाः विशेषतः सर्वराजानां ॥ १४ ॥

तेषां शिष्यો मुख्यो वादी इह हर्षनंदनो नाम्ना ।...

આ પરથી જણાય છે કે સમયસુન્દર મૂળ પ્રાગ્વાટ-પોરવાડ વણિક હતા, અને તેને આપેના વિશેષણો-વચનકલા (નિષ્ણાત (વક્તા-આખ્યાતા) કવિ કથાનિષ્ણાત (કવિ), તક, વ્યાપ્તિ-ચાકરણ, સાહિત્ય, જ્યોતિષ-શાસ્ત્રોના જ્ઞાતા તથા સમયતત્ત્વવિદ-દિનમુક તેના સર્વ ગ્રંથો પરથી કહી શકાય કે સાર્થકજ છે

સ ૧૬૭૭ના જ્યેષ્ઠ વદિ ૫ ગુરો-ગિનરાજસુરિએ મેડતામા પ્રતિષ્ઠા કરી તે વખતે સમયરાજકે, વાં ૬ સપ્તમેઠ, વાં સમયસુન્દર, વાં પુણ્યપ્રધાનાદિ સાધુઓ હાજર હતા જુઓ તેને શિનાયેખ સેખાક ૪૪૩ પ્રાચીન જૈન ચેખ સગ્રહ ભાગ ૨ ને મુનિજિનવિજય-જ સંપાદિત

સમયસુન્દર કવિનો જન્મ સાચોરમા થયો હતો એ વાત તેમણે પોતેજ સીતારામ ચોળાના છા ખખી દાય ત્રીજમા જણાવી છે -

‘મુજ જનમથી સાચોરમાહિ તિહા આર માસ રસા ઉઝાહિ, તિહા વાન એ ખાધી એકજ, કહે સમયસુન્દર ધરી હુજ’

આ પરથી જણાય છે કે તે ચોપાછનો અમુક ભાગ સાચોરમા માતૃભાસ રહી કર્યો છે ને તેનો છેવટનો ભાગ મેડતામા રહી કર્યો છે.

સોનેરથી મુનિશ્રી ચતુરવિજયજીએ પોતાના સં. ૧૯૮૧ ના ભા. ૨ ના ૫૪થી ઉપરની કડીપર મારે ખાન ખેચી એક અગત્યની હકીકત પૂરી પાડી છે તે માટે તેમનો કું ઉપગર માનુ છું

તા ૩૦ ૮-૧૯૨૫

મે. ૨ દેરાહ

પંડિત જયવિજય.

૧

વિક્રમની સત્તરમી સદીના પૂર્વાર્ધમા જૈનોમા તપગચ્છના આચાર્ય હીરવિજયસૂરિ એક પ્રભાવક પુરુષ થઈ ગયા, અને તેમના અનેક સૂત્રો-શાસનપ્રભાવનાં કાર્યો, તેમના અતિ સખ્યક વિદ્વાન શિષ્યોનું મહત્ત્વ અને મોગલ સમ્રાટ અકબર બાદશાહ પર પાડેલી ઉત્તમ છાપ વગેરે હકીકત અનેક પ્રથોમાથી (જુઓ મુખ્યપણે સસ્કૃતમા સદીક હીરસૌભાગ્ય મહાકાવ્ય, ઋષભલલ્લસકૃત હીરવિજયસૂરિ રાસ, અને મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયકૃત સૂરિશ્વર અને સમ્રાટ) મળી આવે છે તે પરથી યથા-ગોચ્યપણે જૈન પ્રભાવની દૃષ્ટિએ આ સદીનો પૂર્વાર્ધ 'હૈરક યુગ' કહી શકાય તેમ છે વિક્રમની સત્તરમી સદી સખધે કેટલુંક 'કવિવર સમયસુંદર' એ નિબંધમા લખાઈ ગયું છે

શકુનશાસ્ત્ર ચોપર્લ-શુકન ચોપર્લ સ ૧૬૬૦ માં જયવિજયે રચી અને તેમાં તે કર્તાએ અતપ્રશન્તિમા પોતે 'વિબુધમુખ્યદક્ષ' પંડિત દેવવિજયના શિષ્ય હતા એટલો જ પોતાનો પરિચય આપ્યો છે પહેલી નજરે જોતા આટલા ઉપરથી એટલુંજ અનુમાન થઈ શકે કે પોતાના અને સ્વગુરુના નામને અતે 'વિજય' એ હોવાથી, તેમજ રચનાકાલ તપગચ્છના ઉપરોક્ત પ્રભાવક ધુરધર આચાર્ય હીરવિજય સૂરિના-હૈરકયુગ-ની આસપાસ હોવાથી-તે 'વિજય' પદ તપગચ્છના સાધુઓને જ તે કાલથી પ્રાય લગાડાતું હોવાથી કર્તા તપગચ્છના હોવા પટે

વિશેષ શોધખોળ કરતા જયવિજય અને તેમના ગુરુ દેવવિજય સખધે ધણું મળી આવે છે દેવવિજય શિષ્ય જયવિજયે આ કૃતિ ઉપરાંત સસ્કૃતમા સોભન ગુણિ પર શ્લોક ૨૩૫૦ માં સ ૧૬૬૪ માં વિજયનેન સૂરિના યુગપ્રધાન સમયે ને વિજયદેવ સૂરિના મૌવરજયે

દત્તિ રત્ની છે (કે જે મુતિપર સિદ્ધિયગ્ગલિએ ૫૫ ૨૨૦૦
 મોહમા તે સમયમા ૧૮-યુગમાજ દત્તિ રત્ની છે અને જે મુતિ તે
 દત્તિ તથા બીજી અન્યુરિ સહિત કાચમાલાના સાતમણ-૦૮મા મુતિ
 થયેલી છે) એક પદિત જ્યોતિષે સવત્ ૧૬૭૭ મા ૩૫૨૨ શ્લોકમા
 કલ્પસૂત્રપર કલ્પદીપિકા નામની ટીકા રત્ની છે કે જે ટીકા જ્યોતિ
 વિજયગ્ગલિએ રોપી છે આ બંને તેમજ એક ત્રીજી જ્યોતિષ એક
 છે કે કિત તે હવે પછી ચર્ચાશુ

૨.

ગુરૂ પર પરા

જ્યોતિષયના ગુરૂ દેવવિજય કાણુ હતા અને તેમની ગુરૂ પર પરા
 શુ હતી તેમા ઉતરતા નીચથો ઇતિહાસ મળી આવે છે -

૧ બાવવિજયગ્ગલિ—તે વિમલહર્ષ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય મુતિવિમલના શિષ્ય
 હતા તેમણે સ ૧૬૮૮ મા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર પર દત્તિ શાદિબી નામના
 નારમા રત્ની પૂર્ણ કરી (કે જેમા તેના સતીર્થ વિજયગ્ગલિે સહાય કરી હતી
 આ શ્રી વલ્લભવિજય સૂરિના પ્રયાસથી પ્રકાશિત થઇ ગઇ છે) બાવામા
 તેમણે સ ૧૬૯૬ મા યાનનિરૂપણ ચોપઇ રત્ની છે ને બીજા અનનાદિ કર્યા
 છે જુઓ જૈન મૂર્તિ કવિઓ ન ૫૫૩ તેઓ સમર્થ વિદ્વાન હોવાથી બીજા
 વિદ્વાનો પોતાની કૃતિઓ તેમની પાસે રોધાવતા તેમણે જ્યોતિષયની કલ્પદી
 પિકાત્રુ સરોધન કરવા ઉપરાંત વિનયવિજય ઉપાધ્યાયે સ ૧૮૧૬ મા રત્ની
 કલ્પસૂત્ર પરીનીજ ટીકા નામે મુદ્રોદ્ધિકા રોધી હતી અને તેજ વિનયવિજયને
 સ ૧૭૦૮ મા જ્ઞાનગદ્યમા પુરો કરેલો મહાકથ નામે રોમપ્રમાસ પછી
 રોપી આપેલો હતો કે જેમા છેવટે તે વાન આ રીતે આ રી છે ૩ —

“ ઉત્તરાધ્યયન વૃત્તિકારકે મુગ્ધ બાવવિજયાધ્યવાચકે

સર્વગાત્ર નિપુણે ચંચાગમ, મથ એવ સમરોધિ સેધમી ॥૩૭॥

આ બાવવિજયે વિજયાણુદ સૂરિનેજ ગચ્છપતિ રત્નીમદેવ છે જુઓ
 તેની ઉચ્છૃંખિની પ્રશન્તિ

તેમણે સ ૧૭૦૮ મા વિજયાણુમીને દિને નિવાપુર-નીલપુરના રહો
 ૫૫૫૫ ન કથા સરદામા રી છે (પ્રગ આત્માનદ સના)

દક્ષિણમાં આવેલા દેવગિરિમાં ન્યાયશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવા અર્થે હીરવિજયસૂરિ (તે વખતના હીરહર્ષ), ધર્મસાગરજી અને રાજવિમલજી જે ત્રણ સાથેજ ગયા હતા, અને સાથેજ લાણીને ગુરુવર્ય-ગચ્છાધિરાજ વિજયદાનસૂરિ પાસે આવ્યા હતા. વિજયસૂરિએ આ ત્રણ પૈકી હીરહર્ષને આચાર્ય પદથી આપીને હીરવિજયસૂરિ નામ આપ્યું કે જેમા ધર્મ-સાગરજીએ પોતાની અનુમતિ આપી હતી. આ ધર્મસાગરજીને સં. ૧૬૧૭ માં જિનશાસનમાંથી બહિષ્કૃત કર્યાં.

ધર્મસાગરજી સબધર્માં થોડું ધણું ‘કવિવર સમયસુદર’ પરના નિબંધમાં કહેવાઈ ગયું છે, થોડુંક અહીં પ્રસ્તુત લખ્યું છે તો “ધર્મસાગર ઉપાધ્યાયે કુમર્તિકુલા નામનો એક નવો ગ્રંથ બનાવી નવો પદ્ય માંડવા પ્રયત્ન કર્યો તેઓ પોતાના વખાણુ અને બીજા પક્ષની નિંદા કરવા લાગ્યા તેમના મતમાં ધર્મથી ધણું વિપરિતપણું જેવામાં આવ્યું અને તેવી પદ્યપણા પણ કરવા લાગ્યા આ વાતની જ્યારે વિજયદાનસૂરિને ખબર પડી, ત્યારે તેમણે વીસદનગર આવીને, નગરના ધણા લોકોની સાક્ષીએ તે ગ્રંથને પાણીમાં બોળાવી દીધો ગુરુ આગાવી આ ગ્રંથ સૂર્યદ પન્થાને પાણીમાં બોળ્યો હતો.” આમ સામા પક્ષના દર્શનવિજય પોતાના વિજયતિલકસૂરિ સસમાં જણાવે છે. જ્યારે સાક્ષરશ્રી મુનિ જિનવિજયજીએ એક સ્થળે જણાવ્યું છે કે.-

‘મહાન મુગલ સમ્રાટ અકબર બાદશાહના દરબારમાં ઉત્તમ આદર પ્રાપ્ત કરનાર જગદ્ગુરુ શ્રી હીરવિજયસૂરિના શાસનકાલમાં તપા ગચ્છમાં જે અનેકાનેક ગ્રોહ પડિતો થઈ ગયા છે તેમાં ધર્મસાગર ઉપાધ્યાય મોઢી પ્રયમ નામ જેવા ઝેરજ્ય છે તેઓ પોતાના સમયના ઉત્તમ વિદ્વાન અને લેખક, અત્યંતિમ લાગણી અને ભુગ્ધાવાલા, ગ્વસ પ્રદાયના અસાધારણ અભિમાની અને અન્યમત્તાસહિષ્ણુ હતા તેમનો શિવ્ય-સમુદાય પણ મોટી સંખ્યાનો હતો અને પ્રમાણુમાં વિદ્વતા પણ તેમાં યથેષ્ટ હતી ઉપાધ્યાયજીનો ગ્વલ્લાવ ઉપ અગર નીડર અને તે શિવ

બીજા મતો-સપ્રવચો સાથે વાદ વિવાદ કરવામાં આવત રસવાનો હતો તેમના આવડા સ્વભાવને લીધે તેઓ જેમ પોતાના અનેક પ્રસંગોમાં પ્રીતિ મેળવી નકયા હતા તેમ અનેકોની અપ્રાપ્તિના પપ્પા બાળન થયા હતા બીજા મતો અને સપ્રવચો તો તેમના પ્રતિ વિરોધભાવવાળા હોય તેમાં શુ આનંદ પશુ સ્વસપ્રદાયનો પશુ કેવોક વિરોધ લાગ તેમનો સખ્ત વિરોધી હતો ખુબ ગાંધિપતિ ૧૫ ધૃતીકવાગ તેમની પ્રકૃતિ અને કૃતિથી ખે પામતા હતા અનેક વાર તેમને ઉપાલમો અપાણા અને ફરીવાર તેમ ન બત તે લા માટે હિતવચના કહેનાપણ જેમ તેમના રચના કેટલાક અયોની રચય મન્દાધિપતિએ બહુ પ્રગણા કરી છે તેમ કેટલાક પ્રથોને જનરણ પશુ નના પડ્યા ૩૧ [તેમની સાથ સબવ ધરવનાગ ઇતિહાસ વધ્યા વિખત પ્રમાણમાં ઉપનમ્ધ થાય છે તેમની અતુલ અને પ્રતિન બને બાલુએ લખાયલા ધણાક ઉપેષો પ્રથો અને છુટક નિબંધો -પ્રબંધોમાં મળી આવે ૪ તેમના જેવા એકદર રીતે સમર્થ સહુ પુરુષના જીવનની સમગ્ર સામગ્રી એક જ કરી જનસમાજની સન્માન મૂકવાની ખાસ આવશ્ય તા છે]

પપ્પા આનુ તો જાણ છે કે ધર્મસાગર કે જેઓ ધણા વિદ્વાન પશુ ઉચ્ચ સ્વભાવી હતા તેમણે તપગન્ધ સિવાય અન્ય ગન્ધોના ઉપા અનેક હુમતાનાળા પ્રથો ને વિરોધી પ્રકૃષ્ટાઓ કર્યા જ કરી તેથી આખા સ્વેતાબ્જર તપગન્ધીય સપ્રદાયમાં બહુ ઝગડા થયા કુલ પને અમે તક પડ્યા તપગન્ધીયાર્થી દીર્ઘવિજયસૂત્રિ અને વિજયમેનસૂત્રિએ બીજા ગન્ધ સાથેના મહા વિગ્રહ ઉત્પન થવાના સમર્પ સભરનો વિચાર કરી ધર્મસાગર સામે વિરોધ દર્શાવે ત્યરપત્રીના વિજય દેવસૂત્રિ અમુક રખતે ધર્મસાગરમાં લખ્યા એટલે તાગ ની અદ ૧ ઝગડો તીન રાષ પડ્યુ આ સર્વ વાત ક્રી ન થી મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયસૂત્રિએ ઐતિહાસિક રાસ સચ્ચ લાગ ૪ થયા આનો

વિજયતિલકસૂરિ રાસની પ્રભાવનામા ચર્ચા કે તે બ્લેઝ યેના વાચકને
લખામણુ છે ૨

૨ મુનિશ્રી જિનવિજયજી પ્રાસંગિક પ્રદોશદ્વારે કહે છે — 'આજના
સભ્યમન્ય જમાનામા ધણાખરા વિદ્વાનોનો ધર્મની બાબતમા આવી હ્રમ
પ્રકૃતિવાલા પુરોપ્રતિ વાદરસાવ આ પ દેખાય છે તેમજ મત-મતાતરે તરફ
ખડન-મડનની દૃષ્ટિએ લખાયલા વિચારોની મંમત પણ બોલી આકાશ છે
રમય આ પક્ષિઓ લખનાર પણ ટેલેન્સ બરો આવીજ કોટિમા ગણાય
તેવો છે પરંતુ તાત્વિક દૃષ્ટિએ વિચારતા તેમજ દેખાણની પરિસ્થિતિનું
અનુભવ પ્રતા જણાય છે કે કેટલીક વખતે તેની પ્રતિવાલા મનુષ્યો અને
તેના વિચારો પણ પોતપોતાના જનસમુદાયો અને વર્મનિચારોને ધણા
અનુકૂલ થઈ પડે છે પાશ્ચાત્ય પ્રબળ સંસ્કૃતિ અને શિક્ષણના પ્રતારે આજે
ભારતીય જનતામાથી આત્માભિમાન અને ધર્માભિમાન ધણાજ શિથિલ થઈ
લાયા છે અને તેના લીધે સ્વાભાવિક રીતેજ જમાગામાથી લાગણીઓનો
અભાવ થઈ ગયો છે, પરંતુ જ્યાં સુધી અમારી વક્ત સ્થિતિ ન હતી
ત્યાંસુધી અમારામા તેવી લાગણીઓ પણ મતલ નમત હતી એ લા.
ગીઓના પ્રતાપેજ અમે અમારૂં વ્યક્તિત્વ (ચારેત્વ) અત્યાર સુધી
પકારી રાખ્યું કે જેમ રાષ્ટ્રની બાબતમા એ પરિસ્થિતિ છે તેમ ધર્મની
બાબતમા પણ એ નિયમ લાગુ પડે છે આગળના જમાનામા એકોને પશ્ચિમીય

આ ધર્મસાગરના ખડનાત્મક-આલોષાત્મક પ્રયોને લીધે થયેલા
અરુણનો અર્પણ આખા તપનજ્ઞના તે વખતના સમુદાયને થયો
અમુક તેના અને અમુક સામેના એમ બે પક્ષો પડ્યા અને પક્ષની
તટસ્થ ગણ વિચાર કરો

ઉપરોક્ત રાજનિમન ધર્મસાગરના એક વખતના મહાધ્યાયી
હોવા છતાં તે તેમની સાથે લગ્યા નહિ અને પોતે અચ્છતિ વિજય-
દાન સૂત્રના કહેવા આજ પ્રમાણે પોતાની માન્યતા રાખી આ
રાજનિમન ઉપાધ્યાયના મુનિવિજય નામે એક વિદ્વાન્ સિદ્ધ હતા
તે નૂળીસનગરના રહોજ વલ્લુક શ્રેણીના તે તેની ભાર્યા મોભાઇના
પુત્ર સસાર પક્ષે થતા હતા તેઓ કવિ હતા હીનિજ્ય સૂરિએ
રાજુજયની પ્રસિદ્ધ યાત્રા અનેક સંગો-લાખો માણસના સમુદાય
સાથે સ ૧૬૪૮ માં જ્યાં પછી ત્યાંથી ઉના જઈ મોભાઇ કબુ
અને ત્યાં સાહ લખરાજે ઘણા દ્રવ્યનો નય કરી સૂત્રના હાથે
મહિમા પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી અને એ મુદ્દર્ત ઉપર કવિ મુનિવિજયને
સુપ્રવાન જાડી પોતાની પામે મોભાઇ સૂરિએ વાચક-ઉપાધ્યાય પ-
આધુ હનુ આ મહોપાધ્યાય મુનિવિજયે વિજયમેનસૂરિને પ્રતો
પૂજ્યા હતા તે તેના તે સૂરિએ આપેલા ઉત્તર સહિત એન પ્રત' મા
નં' ૧૧ ૬ (જુઓ પ્રશ્નો ૭ થી ૧૦ પૃ ૧-૩)

આ મુનિવિજય ઉપાધ્યાયને મે શિયો નામે દંવરિજય અને
દર્શનવિજય હતા આ પેટા દર્શનવિજયે ગૂઢચત્તી બાલમ મે
કૃતિઓ નામે પ્રેમનાલની રસ અથવા ચંદ ચરિત સ ૧૬૮૦
કાર્તિક સુ ૧૦ જુદાનપુરમા (પ્રકાશિત આનંદકાન્થ મહાદેવિ મૌનિક

યનાના મ્હાલ આનુનિક પરિવર્તિત મુખ્ય નિમિત્ત દેવ-તોષાનેથી એક
પ્રતિષ્ઠા તો ન્યૂન થતી જ નથી માટે તેથી અકિતએ અને તેથી દતિબાસ
એ ઉપવચ્ચ થાય તો તેમનો પરિચય કરવા કસનવાની ખાત આરંભતા
તે—આત્માનંદ પ્રપન્ન વીરાત્ ૨૬૪૪ કાર્તિકનો નક પૃ ૧૫

૧ હું અને જેનું સુંદર અવલોકન સ. હરગોવિન્દસ કાંટાવાળાએ સાહિત્યના સને ૧૯૧૪ ના મેના અંકમાં ક્યું છે) અને વિજયતિલક સુરિસ સં. ૧૬૯૭ પોસ મુદિ રવિવારે છુડાનપુરમાં (ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ ભા. ૪ માં મુદ્રિત અને જેની કવિની પોતાની હસ્તલિખિત પ્રતિ લીખાડીના લંબરમાં મોગૂદ છે) રચી પૂર્ણ કર્યો છે. અને દેવવિજય તે આપણા જયવિજયના ગુરુ-દીક્ષા ગુરુ.

૩.

ગુરુપરિચય

દેવવિજય એક સારા કવિ અને સસ્ત્રીય વિદ્વાન સાધુ હતા તેમણે સ ૧૬૫૨ માં સસ્ત્રીમાં રામચરિત-સમાયણ ગદ્ય શ્લોક ૫૦૦૦ માં, પદ્ય ચરિત્ર શ્લોક ૨૨૦૦ માં, સ ૧૬૬૦ માં ગદ્ય પાંડવ ચરિત્ર શ્લોક ૯૫૦૦ (મુદ્રિત), સ ૧૬૬૬ માં ઘનતપાદિ કુલક પર ધર્મરત્નમગૂપા નામની વૃત્તિ શ્લોક ૧૨૦૧૬ માં, સ ૧૬૭૦ માં મહા મુદ્ ૩ તરણિવાસરે સાનનિ રાત્ર્યાનક વૃત્તિ, અને અર્હનગિન સકલ્પનામ રચ્યાં છે આ દેવવિજય ગણીએ પોતાની વિજયમેનસુરિ રાગ્યે અને વિજયદેવસુરિ યૌવરાગ્યે રચેલી ઉક્ત સાતતિશત આનક વૃત્તિના ધર્મમા શિષ્ય જયવિજયજીનો સશોધક તરીકે સાહાય્ય લીધી હતી આ વૃત્તિ આત્માનંદ સભા-ભાવનગરે જાપાની છે આત્માનંદ ગ્રંથમાલા રત્ન ૬૮ આ રીતે ગુરુ અને શિષ્ય બને નિપુણ સસ્ત્રી લાપાત્ર હતા દેવવિજય નામના સાધુએ કેટલાક પ્રશ્નો હોરવિજયસુરિને અને વિજયમેનસુરિને પૂછ્યા હતા તે તેના ઉત્તર સહિત હોરપ્રશ્નોત્તર અને એન પ્રશ્નમાં વિદ્યમાન છે આ બંને દેવવિજય એક યા વિલિન હોય

સં. ૧૬૭૬ માં આચાર્ય વિજયતિલકસુરિ વ્યારે શિરોહી આચાર્ય ત્યારે ત્યાં આ દેવવિજય જાવન મુનિઓ સાથે આચાર્ય હતા અને

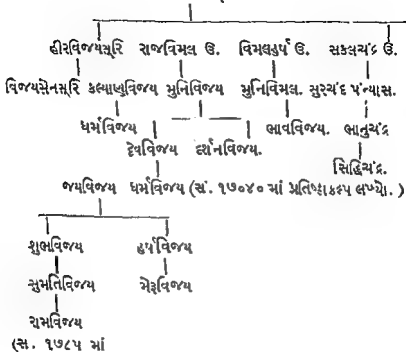
તેમનામાં લાગ્યા હતા આ પ્રમાણે તે સૂરિને અનેક ગીતાથ મુનિઓ
 ધર્મસાગરના-સાગરમતનો ત્યાગ કરી આવી મળ્યા વિજયતિલકસૂરિ
 રાસ જીઓ (આ પરથી અનુમાન થાય છે કે દેવવિજય પહેલા
 સાગરમતમાં હશે) ૫મી ગુલ મુદ્દતે વિજયતિલકસૂરિએ ધણાઓને
 જીવી જીવી પઢવી આપી તેમાં આ દેવવિજયને નામક ૫ આધુ
 તેજ વર્ષમાં વિજયતિલકસૂરિએ મોખવિજય વાચકના શિષ્ય કમનવિ
 જયપદને આચાર્યપદ આપી તેનું વિજયાનદસૂરિ એ નામ રાખી તેમને
 ગણ્યો. ભાર મોખી બીજે દિવસે સ્વર્ગવાસ કર્યો (સ ૧૬૭૬
 પોથ ગુદિ ૧૪) વિજયાનદસૂરિ અને વિજયદેવસૂરિ મેળ થયો સ
 ૧૬૮૧ ના પ્રથમ ચૈત્ર ગુરુ ૯ ત્યારપછી પાછો બને વચ્ચે સ ૧૬૮૧
 મા વિભેદ પડ્યો વિજયદેવસૂરિ ગણ્યો કરી ધર્મસાગરને ગણ્યો
 લઈ દેવસૂરિ જી । થયા એક બાળુ વિજયદેવસૂરિ અને બીજી બાળુ
 વિજયાનદસૂરિ—એમ મે પક્ષો પડ્યા એવું દેવસૂર પક્ષ અને બીજો
 'આધુદસૂર પક્ષ ગણાયો

દેવવિજયનામક વિજયાનદસૂરિની આજ્ઞામાં રહેલા નામના એટલે
 તેમજ વિજયદેવસૂરિએ સાગરનો પક્ષ લીધો તેની તેમની સાથેનો સ ૧૫
 છોટી વિજયાનદસૂરિને ગણ્યો પતિ માન્યા (આ પરથી એવું સ જણાય
 કે કે દેવવિજય વાચક પહેલા વિજયદેવસૂરિની આજ્ઞા નીચે તે પછી
 સ ૧૬૭૬ મા વિજયાનદસૂરિની નીચે આપ્યા આચાર્ય સખધી
 સાગરના મત યોને લીધે અગબળાટ ક્રો તેથી જયવિજયે પોતાની
 આ મોખધી પોતે દેવવિજયના શિષ્ય છે એનું જ હી દેવવિજયની
 ગુરુ પર (સ આપ્યા નગરજ સતો ૧ માન્યો દોષ એ મનવા ભેગ ૭)

૪

ઉપર જણાવેલી સાધુ યજ્ઞિઓ તથા હવે પછી આવતા જાનુ
 ચત્રાદિ માટેનું નીચેનું નગરજ ઉપરોચી વર્ષ ૫ મે

વિજયદ્વનસૂરિ.

પ.

જયવિજયે પ્રસિદ્ધ ત્રાયક કલ્યાણવિજયને ના શિષ્ય ધર્મવિજય

૩ કલ્યાણવિજય—ગાલપુરમાં સંપ્રપતિ દરબાસાને તેની ભાર્યા પૂજીને પુત્ર નામ કાકરગી જન્મ સં. ૧૬૦૧ આસે વદ ૫ સોમ. દીક્ષા હીરવિજય સૂરિ પાસે મહેસાણામાં સં. ૧૬૧૬ પંચામ વદ બીજ—નામ કલ્યાણવિજય: પાટણમાં કલ્યાણાય વદ સં. ૧૬૨૮ ના ફાગણ વદિ ૭-અંશાત, અમદાવાદ નજ પછી પાટણમાં જિંબ પ્રતિષ્ઠા ગ્રીષ્મી પછી વાનઃ માલવમાં કર્યા, વાનઃમાં આંતરીના પાર્શ્વે (આંતરીઆ પ્રમુ) ને વંદી ક્રીકાબદ પાસે જિંબ પ્રતિષ્ઠા. ત્યાંથી ઉજે ની-મદ્દીટપાર્શ્વે. પછી મુંડપાચવ (માંડવગઢ), વટવાલુ તીર્થ, ખરદાનપુર, દેવગિરિ એમાંસુ, પેકલુ, ત્યાંથી હીરવિજયસૂરિને સાદડી મળ્યા. હીરવિજયસૂરિ

વાચક પાસે અભ્યાસ કર્યો હતો (જુઓ પડિત લાલચદ ભગવાનદાસ ગાધીનો અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથજરોનો પરિચય-જેસનગર લગાર સ્ત્રિ ૫ ૬૭) આ વાત પોતે પોતાનો શોભનસ્તુતિ વૃત્તિમા બાણાવે છે જુઓ તે વૃત્તિનો ઉત્તેજ્ય એ ડા સમઘૃષ્ટ્ય ભાગ્યરક્ષના ૧૮૮૩-૮૪ નો રિપોર્ટ ૫ ૧૫૬ નં ૨૮૪ કે જેની પ્રત સ ૧૬૯૯ ની લખેની ભાગ્યરક્ષ નંસ્કીટયુટમા છે આ હકીકત જયવિજયનાજ શિષ્ય શુભવિજયના શિષ્ય સુભતિવિજયના શિષ્ય જસમવિજયે પોતાના અમદાવાદમા સ ૧૭૮૫ વૈશાખ શુદ્ધ ૭ ગુરને દિને રચેના ગૂંજસતી લખામાના મહારાસ નામે શાન્તિજનસમા પોતાની અત પ્રશન્તિ આપી છે તે પરથી જણાય છે કે -

શ્રી ગુર હીરસરિસર શિષ્ય કર્યાપુ વિજય ઉવજગાય પુરદર
દિન દિન ચતિ જગીસા-

શા રખાનદ સોભાગી, સાચો વડ વૈશગી
સંભતિ અરથ વિચાર સદગુર, સાચો શુભભતિ રાગી-
માન રજનાઇ કુખે જાગે, નામે નવનિધિ યાગે,
વાચક ધર્મવિજય વર તેહના, દોષે અધિક સરાઈ-
તસ અતેવાસી ગુણ એ જાસિમા, મોલ ન મોયે નિરમા,
શ્રી જયવિજય વિશુધ શ્રુત દરિમા પાને સુધી કિરિમા

આગ્રહ પાસે આ કલ્યાણવિજયે વૈશાખમા મોટી પ્રતિષ્ઠા જરી પડી ગૂંજા
તમા વિહાર કર્યો અહીંસુધી વાત સ ૧૬૫૫ ના આરો નાચ ૫ ને દિને
તેના શિષ્ય જયવિજયે રચેના ચાલવિજય રાસમા આવી છે જુઓ મારી
જૈન એતિહાસિક રાસમાળા બા ૧ લે

૪ રાનવિજય-તેમો શાન્તિજનસમા ઉપરાત ન ૧૭૮૮ ના સ્વમંરથ
યોદા સાગર રજના આચાર્ય હજીસમરમુરિનો રાન રચે છે (જુઓ મારી
જૈન એ રા બાગ ૧ લે) ને તે ઉપરાત ચેવીસી રની છે સંસ્કૃતમા
ઉપદેસમાળા પર વિશ્રુત દીકા લખી છે કે જેનુ બાપાનર જ વ. પ્રસાર સમા
લાવનગરે છપ્પનેડ છે

તસ પદ પંકજ લમર સરિસા, શ્રી શુભવિજય કરીના,
 ગુણ ગંભીરમ મેર ગિરીશા, શ્રુત જલસિધુ મુનીશા-
 તસ ચરણાંબુજ મેવક સુંદર, ગુણ કિરિયા ગુણગ્રા,
 સાથે યોગ અભ્યાસ અખડિત નહિ ગુણરસાને અધરા-
 મહિમાવત મદત મુનીસર, ચરણુ નમે અવનીશા,
 શ્રી ગુરુ મુખતિવિજય હિપગારી, વ્રતપો કોડિ વરીશા-
 તે શ્રી ગુરુ મહિમાનિધિ સાનિધિ, રાસ રસિક મે નિપાયા,
 શાંતિ પ્રભુ ગુણરાશિ લણુતાં, નવનિધિ આણુદ પાયા.

આ રીતે ધર્મવિજયના અતેવાસી જયવિજય અને જયવિજયના
 વિદ્યાગુરુ ધર્મવિજય એ વાત પૂરતાર થાય છે

સવત ૧૬૮૬ ના જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૨ ને દિને અકબર બાદશાહના
 આમત્રણથી દ્વારવિજય સૂરિએ બાદશાહને મળવા માટે ફતેહપુર સીક્રીમાં
 પ્રવેશ કર્યો તે સન્મરણીય દિવસે સૂરિ સાથે ૬૭ સાધુઓનો સમુદાય
 હતો તે પેઢી જયવિજય (કંપદીપિકાના કર્તા) અને મુનિવિજય
 (આપણા ચરિત્રનાયકના પ્રગુરુ) પણ સાથે હતા જુઓ ત્રપલહાસદત્ત
 હારવિજયસૂરિ રાસ ૫ ૧૦૮ પરનો નોંચેની કડીઓ —

“ જસવિજય જયવિજય પન્થાસ, કંપદીપિકા કીચી ખાસ,
 લાલવિજય ગણી ને મુનિવિજે, ધનવિજય ચેસો અતિ લજે ”

આમાના જયવિજયને પન્થાસ અને કંપદીપિકાના કર્તા તરીકે
 ઓળખાવેલ છે તે ઓળખાવવા અર્થેજ, કારણ કે પન્થાસ પદવી
 સ. ૧૬૪૭ માં (નોંચે જુઓ) મળી હતી અને કંપદીપિકાની
 રચના સ. ૧૬૭૭ માં કરી હતી એટલે સીક્રી પ્રવેશની પડી જ
 આ સળધમાં પડિત લાલચદ જણાવે છે કે કંપદીપિકા (કર્તાના
 હાથની લખેલી પ્રત વહેદાની મેદૂલ લાયકેરીના સમ્રકનાં છે) ના
 રચનાર જયવિજય વાચક વિમલહર્ષ (વિજયએનસૂરિ-વિજયપતિલકસૂરિ-
 વિજ્યાનંદસૂરિના શિષ્ય) ના શિષ્ય હતા એટલે આપણા ચરિત્રનાયક

ગાંધીનું કાર્ય કરનાર સંઘમાં મુખ્ય-અગ્રણી એવા એક સંઘરત્નના પુત્ર જોગીદાસના બચાવના માટે-અભ્યાસ માટે આ મૃતિ રમી છે.

આમાંનું ગિરિપુર તે હાલનું ને તે વખતનું પણ કુંગરપુર; કે જેને ચિતોડના રાવલ વંશના રાવલ વોરસિંહે પોતાના પૌત્ર કુંગર-સિંહના નામ પરથી વસાવ્યું હતું. કુંગરસિંહજી પછી કર્મસિંહ, કાન્હડેવ, પતાજી, જેવાજી, મોમદસજી, ગંગાસિંહજી થયા; ત્યારપછી ઉદયસિંહ પહેલા થયા કે જે સં ૧૫૮૮ માં મહારાણા સમામસિંહજી સાથે બાબરનું બાબના પાસે યુદ્ધ થયું તેમાં લડતાં સ્વર્ગસ્થ થયા. પછી તેનો પુત્ર પૃથ્વીરાજ બોડા કે જેની સાથે નાના બાઈ જગમલને અણખનાવ થતા મૂળચતના બાઈલાહે અમર્ષ કરી મોટાને દબાવો નાના બાઈને અધુરું ચત્ય અપાવ્યું કે જે અધુરું ચત્ય વાંસાણાનું ત્યારથી ભૂદ્રુ થયું પૃથ્વીરાજ પછી આસકરજીજી, અને તેના પછી રાવસમલજી થયા તેજ ઉપરોક્ત પ્રશસ્તિનાં વર્ણવેલ સહબંધુજીજી, અને ત્યારપછી રૂપસિંહજી થયા તે ઉપર રાવવેલ યુવરાજ; ત્યારપછી પુષ્પજી, ગિરિપરજી, અને જસવંતસિંહજી થયા. આ જસવંતસિંહજીના ચત્યમાં ભીમારાએ ધુળેવ-કેસરીઆજીઓ સપ કાઢેલા હતા. (જુઓ ભીમ ચોપઈ રમ્યા સ. ૧૪૪૨ એ રાસ સંગદ વચન ૧ કે જેમાં ભાગદેવ-ગિરિપુર-કુંગરપુર ને ચંચળ સાર વર્ણન કર્યું છે)

વિદ્યાપમાં ઉપરોક્ત વાચક દેવ અને તેના ગિરિપુર નગર સખમે કહેવાતું કે સં. ૧૫૧૫ માં મળ્લાપક પદ પામેલ તપગન્ધા પડમા પદ્ધર લક્ષ્મીચત્રવર્તિના માટે પદાવધિમાં જાણવવામાં આવ્યું છે કે ને "શ્વરના ઉપદેશ થઈ વાચકદેવિ ગિરિપુર નગરે સ્થ. સ્થાપ્તે થી નતોચ્છસમે પ્રસાદ નિપજાવે." આ વચ્ચે ને નનરનાં નતોચ્છ પર્વનામનું નહિર પણ હોતું જો, એ આ વાચક દેવમાં વડીઆર નાનનું પણ નનર આવેલું છે કે જ્યાં તપગન્ધા આગ્રામાં રામમોહનરિ (ઉગ્ર સઃનીસઃગરંસ્તિ સમપાત્રી) ને સ્વર્ગવાચ

થયો હતો. જુઓ જૈન સાહિત્ય સંરોધક ખંડ ૧ અંક ૩ માં
આપેલ વીરવંશાવલિ પૃ. ૪૯ અને ૫૦. ઉક્ત લક્ષ્મીસાગરસૂત્રના
વર્ણન રૂપેનું ગુરુચલુરનાકર દ્રવ્ય છે તેમાં પણ ત્રીજા સર્ગના ૩-
૪ શ્લોકમાં ઉક્ત ગિરિપુર અને આ સાલ્હના સંબંધમાં આ પ્રમાણે
ઉલ્લેખ છે:—

અત્ર પ્રથમમુકેરજ્ઞાતીય સાહ. સાલ્હવિહિતવિસ્તરઃ પ્રોચ્યતે ।

પ્રાસાદસૌધર્ધિ વિધૂતતાવિપ—

ચંછાયામરે શ્રી ગિરિપૂર્વકે પુરે ।

શ્રી સોમદાસાવનિજા નિમંત્રિણા

ધર્મિષ્ઠધુર્યેણ ચ સાહુ સાધુના ॥૩॥

સ્વાક્ષિપ્તમા(૧૨૦)માનમણોરૂપિચલા

નિર્માપિતા યા જિનમૂર્તિરુજ્જ્વલા ।

તસ્યાઃ પરસ્યા અપિ વિમ્વસન્તતે—

થક્રે પ્રતિષ્ઠા પ્રથમં મહેન ચૈઃ ॥૪॥

—મંદિરો અને મહેસોદી હરવેલ છે સ્વર્ગ જેણે એવા ગિરિપુર
(કુંગરપુર) માં મોમદાસ રાજા (ઉપર જણાવેલા છે તે) ના મંત્રી
સાલ્હ સાધુએ પિતૃત્વની ૧૨૦ આંગુલ પ્રમાણની મૂર્તિ બનાવી અને
તેની તથા ખીજી પ્રતિમાની શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂત્રએ પ્રતિષ્ઠા કરી.

ઉપર જણાવેલ કલ્યાણવિજય ઉપાધ્યાયે પણ વાગડ દેશમાં જઈ
આંતરીઆ પાર્શ્વનાથને પ્રણામી ત્યાંના દાણી કીકાલટ પામે બિંબ
પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી ને ત્યાંથી તેઓ ઉજેણી પહોંચ્યા હતા.

‘ વાગડ દેશે સચીઆ, પ્રણામ્યા દેવ આંતરીઆ

કીકાલટ દેસ દાણી, થવણે મુણી ગુર વાણી

શ્રી જિનપ્રાસાદ સ્થાવે બિંબ પ્રતિષ્ઠા એ ડગે
 દેસ જિભાડી રગરોલ, ઉપરી દીધા ફગી તમેલ
 અનુક્રમે ઉમેલો પહુતા, બાગા સવે કુમતિ અધૂતા

(કલ્યાણવિજયજી રાસ)

આમા આતરીઆ પાર્શ્વનાથ જણાવેલ છે તે અતરાક્ષ પાર્શ્વનાથ
 નહિ, પણ આતરી ગામ કે જે કુગરપુરથી લગભગ ત્રણ ગાઉ ઉંડર
 આવેતુ છે ત્યાંના પાર્શ્વનાથ કુગરપુરમા પાર્શ્વનાથની સ્થાપના ઉક્ત
 જૈન મંત્રી સાહુને કરાવી હતી એવુ આતરીના સાતિનાથ મંદિરમંત્રી
 ૪૮ મોમોનો એક લેખ કે જે સ ૧૫૨૫ ના વૈશાખ વદ ૧૦
 શુક્રવારનો લખાયેલો છે તે સચળકાદુર ૫૦ ગૌરીલકર હીરાચદ
 મોઝાએ ઉતારેલો તેમા જણાવ્યું છે કે —

શ્રી સાહુભિષસાધુરેપ સચિવોત્તમચતુર્બુધિમાન્ ।

ચૈત્યોચ્ચારફમકારપદ્મ ગિરિપુરે શ્રી પાર્શ્વનાથનમોઃ ॥

આર બુધિનાળા સચિવોત્તમ સાહ સાહને ગિરિપુર (કુગરપુર) મા
 શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના મંદિરનો ઉપ્ચાર કરાવ્યો.

હાલના કુગરપુર ગળ્યની સીમા ઉત્તરે ઉદયપુર પૂર્વે ઉદયપુર
 અને વાસવાડા પશ્ચિમે પ્રતાપગ અને મહાકાશ અને પશ્ચિમે
 મહિર્મગ અને ઉવ્યપુર કે ચળધાની કુગરપુર એક પડાંની જડમા
 વમેતુ છે તે પડાંની ઉચ્ચાઇ ૭૦૦ ફુ' છે અને તેના ઉપર ૩૦
 બાથેના છ [આ નમાણે કુગરપુરનુ વર્ણન કર્યું]

તસ ધર્મ માંથી સદ્ય પ્રધાન પર ઉપગામી ન ધરણ માન

નુત પૌન કરણ નિતુ ધર્મ મગલીની વધના વેનિ ૩૪૧

સધરનનુત જો દસ નુકન તાવનુ સુ અન્યાસ

તેડનઈ જા વા ધર્મી મી, પ્રાતનધ ચકોર ૧ ખગી ૩૪૨

અથોનો ઉપયોગ.

આ કૃતિ ન્યવા માટે જે જે પ્રાચીન મથોનો કવિએ ઉપયોગ કર્યો છે તેના નામ પણ તેણે જણાવી પોતાની લખાતા દાખરી છે -
(૧) શુકનાર્ણવ (૨) વસતરાજ (૩) શુકનોદ્ધાર અને ભાપાનો
અથ (૪) શુકનદીપિકા ચોપદ (આ ભાપાનો અથ લગતી શકુન
ચોપાદ વિ પનરમા રતકના અતે થોલા નાગેદ્રગચ્છા શુણ્વસમુ-
દ્રસરિના ગિએ પછા ઓઠમા ની છે ૧)

‘શુકનદીપિકા ચોપ। નામ શુકનાર્ણવ નાહિ એ ઠામ,
અથવા વસતરાજની સાખિ, શુકનોદ્ધારભાપી એ લાખ ૩૪૩
એટલા અથ જોધનધ કહી, અવપભુધિ કરી જે મઈ લહી,
ઝમક ન જોડિહિ અક્ષર બધ વણ માત્ર નાવિ જાણુહિ સધિ ૩૪૪
સાચકિ કર્યો જાણ સુજાણ પશિત આગલિઅ છડિ અજાણ,
શુકન સમુ ન લાલઈ પાઠ અથ લગી કોધકિ ઉધ્ધાર ૩૪૫

આગાનો શકુનસારોધ્ધાર અથ સારગરીય રત્નનાર્ણવનાથી
અજિતસિદ્ધસરિના શિષ્ય માણિમ્યસરિએ ઉધ્ધાર કરી સ ૧૩૩૮
આશિન સુ પૂર્ણિમાએ રચ્યો છે ૭

૧ તેની પ્રશસ્તિ નીચે પ્રમાણે છે —

દેવદ ગુરુ સખા સાનિધિ, શકુનશાસની વિરચી બુધિ
નાગિન કિં ત્રિદશા ગણવત, ત્રી શુણ્વસમુદ્રસરિ ગુરુ જયવત
તાસ મીન લલહ બુવિ વિવરા
ભાણ હિનિ મુખને જે એક આગમિ નિર્ગનિ બૂઝઈ તેજ

—૨૨ પત્રની પ્રતિ વડોદરા જેદૂ નાથબેરીમા છે

૭ આની પ્રશસ્તિ સાક્ષર શ્રી ત્રિનવિંચજીની પ્રશસ્તિઓની નોંધમાથી
નીચે લઈ ધ —

સારગરીય શકુનાર્ણવેભ્ય. પોથૂપમતદ્રચયાચકાર ।

માણિક્યસરિ મુમુરસાદાદયત્પાનત સ્યાદ્વિતુ પ્રમોદ ॥૨॥૩

આ પૈકી વસતરાજ રાકુન ત્રય તેના પરની ભાનુચંદ્રગણિની
ટીકા, તથા તેના હિંદી ભાગતર સહિત સ ૧૮૪૦ માં મુખ્ય
જગદીશ્વર સિલ્લામત્રાલયમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે તેમા જણાવ્યું છે કે
વિજયરાજના બે પુત્ર નામે શિવરાજ અને વસતરાજ તથા તે પૈકી
વસતરાજ દુરીમા વિખ્યાત થયા તેને મિથિના પુરીના રાજા ચંદ્રદેવે
પ્રાર્થના કરી તેથી ભ. વસતરાજે માહેશ્વરસાર અને સહદેવકૃત શા-
સ્ત્રમાધી અને બૃહસ્પતિ ગર્ગ શુક ભગુ આદિના શાસ્ત્રમાધી સાર
મહાપુ કરી આ ત્રય કર્ણે આમાં ૨૦ વર્ગ છે ૧ રાકુનના વખાણ
■ શાસ્ત્રસમક વર્ગોના અનુક્રમ ૩ અબ્યર્વન-પૂજન ૪ મિશ્રિત-
રાકુનના અનેક બે ૫ શુભાશુભ ૬ મનુષ્યના રાકુન ૭ પોદકીના
રાકુન ૮ પદ્મીઓના વિચાર ૯ વ્યાખ્ય એટલે નીલકંઠના ૧૦ ખજાના
૧૧ મલ્લારીના ૧૨ કાકના ૧૩ પિંગલિકાના ૧૪ ચતુષ્પદોના ૧૫
ભમરાદિકના ૧૬ કાલ કાળી કોડીના ૧૭ પલ્લી-જાપકીના ૧૮
ચાનના ૧૯ રિવા નામની શૂગાલીના રાકુન ૨૦ રાજ પ્રભાવ

આ વસતરાજ નાકુનપર સંસ્કૃત ગીકા લખનાર ભાનુચંદ્રગણિ એક
સમર્થ જ્ઞાન હિમાધ્યાય યથા ગયા છે તે ગીકાને અતે જણાવે છે કે -

યસુ વહ્નિ વહ્નિ ચદ્રેષ્ઠા શ્વયુજી પૂર્ણિમા તિથો રચિત ।

શકુનાનામુધારોઽભ્યાસઘણાદસ્તુ ચિદ્વપ ॥૮૩॥

શ્રી શ્રજિતસિદ્ધસૂરોણામન્તવાસિના કૃત્ ।

માણિક્યસૂરોણોધાર શકુનાના પરસ્કુટ ॥૮૪॥

—સવત્ ૧૭૪૪ વર્ષ ફાલ્ગુન સુદિ ૧૨ રવિવાસર

માગલ્યપુરવરે મુન્ સામમૂર્તિ લિખિત (સાગર ભાગ ૨ પાગ ૧)

આ ત્રય પૂજના ના સા નાલ્યદોષાર એ નાનથી વિ સ ૧૮૭૮ ના
જાના ૧ વાગા રિત ૧૩૩ ડીરાના હવરા પ્રકરે છે ૪૪૮ ૪૭ ને
મૂલ્ય રૂપીઓ એક છે

इति श्री पातशाह श्री अरुवर जलालदीन मूर्यसहस्र-
नामाध्यापकः श्री शत्रुंजयतीर्थ करमोचनाग्रनेक सुकृतविधापक
महोपाध्याय श्री भानुचंद्रगणि विरचितायां तान्त्रिप्याप्योत्तर
शताम्रधान साधक प्रमुदित पादशाह श्री अरुवर जलालदीन
प्रदत्त पुष्पुष्पापराभिधान महोपाध्याय श्री सिद्धिचंद्र गणिना
विचार्य गोपितायां वसंतराज टीकायां निजतिमो वर्गः ।

૬

ભાનુનાંદ્ર-મિદ્ધિચંદ્ર.

નકુનતાજ નામે વસતરાજ નકુન પર જૈન ઉપાધ્યાય ભાનુચંદ્ર
એક બાળુ સરૂત ગીઠા રમે છે બ્યાસે બીજી બાળુ તેજ સમયમા
આપણા કર્તા જ્યવિજય બાપામા તેજ મથ રચી યા ગીઠા પરથી
ગૂર્જર બાપામા ચોપઈ રમે છે

ભાનુચંદ્ર ઉપાધ્યાયનુ ચરિત્ર બાપુવા જેનુ કે વિક્રમ સત્તરમી
સદીના આધારમૂલ જૈન પડિતો નિદ્ધાનો પૈકી તે સમર્થ નિદ્ધાન હતા
તેમનુ ચરિત્ર ઐ. સગમમાળા ભા. ૧ ની પ્રસ્તાવનામા એ પ્રમાણે
છે કે -તે નળ ગૂર્જનાતના સિદ્ધુરના રહીત વલ્લિક હતા ને તેમનુ
નામ બાળુનું હતુ ને પિતાનુ નામ રમજી ને માતાનુ નામ રમાદે
હતા વડીવનાઈનુ નામ રગજી હતુ આ રગજી અને બાળુનું બને
બાધ્યોએ મૂલ્યદ્રુ પન્યાસ (પડિત) પામે દીક્ષા લીધી બાળુનુ નામ
ભાનુચંદ્ર પાડ્યુ અને તેમણે ધણા ગ્રંથોનો અભ્યાસ કર્યો પછી તેમને
પન્યાસ (પડિત) પદની મળી હતી તેમનામા સારો ચોખ્ખતા બાળુ
શાંતિચંદ્ર ઉપાધ્યાયે માદ્યાહની ઇબ્બજત લીધી ત્યારે શ્રી હીરવિજય
સૂરિએ તેમને અકગર બ્રહ્માહ પામે મોક-ચા હતા. તેમણે બ્રહ્માહ
અને પ્રધાન મની અણુવજ્જલ વગેરે ઉપર ધણો સારો પ્રભાવ પાડ્યો

હતો બાનુચંદ્રએ બાદશાહની સલામા કેટલાંક બાલનું પડિતો સાથે
વાદ કર્યો હતો અને તેમા વિજય મેળયો હતો જ્યારે બાદશાહ
કાશ્મીરના મુસાફરીએ ગયો હતો ત્યારે તે બાનુચંદ્રને પણ સાથે
લઇ ગયો હતો બાદશાહ બાનુચંદ્રના મુખથી દરેક રવિવારે સૂર્યના
સહજનામો શ્રવણ કરતો (આ ઉપરથીજ પોતાને તે ' અકબર
જલાલદીન સૂર્યસહજનામાધ્યાપક ' જણાવે છે જુઓ ઉપરનો
વસતરાજપરની પોતાનો મીકાનો અતલાશ) કાશ્મીરના એક ૪૦
કેસના તળાવને કિનારે બાદશાહે પગલ નાખ્યો હતો-તે તે વખતે
એક પ્રસંગ આવતા બાનુચંદ્રએ શ્રી શત્રુજય તીર્થના માગણી
કરી હતી તે બાદશાહે પ્રસન્નતાપૂર્વક તે તીર્થ અર્પણ કયું હતું
(કર માફ કર્યો હતો) અને તે સબધી ફરમાન પત્રો લખી આપ્યા
હતા. બાશ્મીરથી પાછા ફરતા બાદશાહની સાથે જ્યારે બાનુચંદ્ર
લાહોર આ-આ હતા, ત્યારે તેમના ઉપદેશથી લાહોરના શાવકોએ
પ્રીસ હજાર રૂપીઆ ખર્ચો એક મોટો ઉપાશ્રય કર્યો હતો.

એક વખત અકબર બાદશાહને એમ જણાય કે, બાનુચંદ્ર
આવા વિદ્વાન અને પ્રભાવક હોવા છતાં તેમને કોઇ મોટી પદવી
નથી ને. ૧.૫૦ ઘટે, તેની હરવિજય સૂરિની ના- ઉર તેમને સ્થાપન
કરવાની બાદશાહે પોતાની ઇચ્છા જણાવી, ત્યારે બાનુચંદ્રએ ચોખ્ખી
ના પાટી ત્યાર પછી બાદશાહે હોરવિજયસૂરિ પામેલી રાસમેષ મગાનીને
મોટા સમ રોહપૂર્વક તેમને ઉપાધ્યાય પદવી આપી આ રખતે
શેષ અનુચિતને પનીસ મોડા અને દશહજાર રૂપીઆનું દાન કર્યું
સારે પલુ ધણો ખર્ચ કર્યો હતો.

અકબર બાદશાહના દેહાન્ત પછી બાનુચંદ્ર ફરી અગ્રા જઇ
અકબર બાદશાહે જે જે ફરમાનો કરી આપ્યા હતા, તે બધા કાયમ
રખવાને જલાલીર બાદશાહનો હુકમ મેળ-યો હતો.

આ બાનુચંદ્ર પામે અકબરના માહજાન જહાંગીર અને દાનીયા?

ખાસ અભ્યાસ કર્યો હતો. તે ઉપરાંત જ્યારે જહાંગીર બાદશાહ માંડવગદમાં હતો ત્યારે બાનુચંદ્રજીને ગૂજરાતમાં ખાસ માણસો મોકલી પોતાનો પાસે જોડાવી પોતાના શાહમદ સફરીઆરને તેમની પાસે બાંધવા નક્કી હતો. તેણે કહ્યું કે:-

મિલ્યા જૂનનઈ જૂન આનંદ પાયા,
 “લક્ષ્મી તુમે લક્ષ્મી અરી ભાણુચંદ આયા,
 તુમ પાસિયિય મોહિ સુખ બદ્દત હોવધ,
 સફરિઆર લગવા તુમ વાટ જોવધ. ૧૩૦૯

પદાઓ અદ્ભૂત પૂતકું ધર્મવાત,
 જિંદગી અવલ સુચુત્ય તુજ પાસિ તાત,
 બાણુચંદ ! કદીમ તુમે હો હમારે,
 સખડી થકો તુજહો હમ્મહિ ખારે. ૧૩૧૦

—વિજયતિલકસૂરિ રાસ પૃ. ૧૦૯

આ પરથી સહજ જોઈ શકાય છે કે બાદશાહ અકબર ઉપરાંત બાદશાહ જહાંગીર પણ બાનુચંદ્રજીને બહુ માનતો હતો—પૂજ્ય મણુતો હતો. પોતાના સ્વલિખિત આત્મચરિત્રમાં તપગરજના ઉપરી તરીકે બાનુચંદ્રજીને જહાંગીરે ઓળખાવેલ છે. આનું કારણ એ હતું કે, તે વખતે હારિવિજયસૂરિ અને વિજયસેનસૂરિ બંને સ્વર્ગવાસી થયા હતા. (અનુક્રમે સ. ૧૬૫૨ અને ૧૬૭૨)

બાનુચંદ્રજી એક વખત માલપુરમાં વીજામતિઓની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરી તેમનો પરજન્ય કર્યો હતો અને ત્યાં તેમના ઉપદેશથી એક વિશાલ શ્રાવણ પણ થયો હતો, કે જેમાં પોતે તે મદિર પર સુવર્ણમય કળશ ચઢાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. ત્યાંથી મારવાડમાં આવી જામેરમાં ચોમાસું કચું હતું ને ત્યાં ૨૧ જાણને દીક્ષા એકી સાથે આપી હતી એકંદરે તેમને સારા વિદ્વાન ૮૦ સિંખ્યો હતા. બાનુચંદ્રે

કાદમ્યારોના પ્રથમ ખંડ પર દીન, વિવેકવિદ્યાસરૂપ વૃત્તિ સ ૧૧૭
સારસ્વત વ્યાકરણ પર વૃત્તિ, ગોબલસ્તુતિ ગીત આદિ અથો રચ્યા છે

કુન તેમના શિષ્યપરિવારમા સિદ્ધિચંદ્ર સર્વથો અમરણી, અને
સમર્થ વિદ્વાન હતા આ સિદ્ધિચંદ્રે ભાનુચંદ્રના પ્રથોમા ધણી સદામ
સશોધનાદિમા આપી છે ઉક્ત વસતરાજપરની ગીત પણ તેમણે
શોધી હતી તેઓ શતાવધાની હતા તેથી તેમને અકલ્પ્યગ્યાદ્યાહે
પ્રુષ્કહેમ (એટલે કે જોની બુદ્ધિ પ્રુષ્ક એટલે સારી છે એવું 'સુમતિ')
નામ આપ્યું હતું ભાનુચંદ્ર અને સિદ્ધિચંદ્ર-બંને ગુરુ સિધ્ધે બાણભટ્ટની
વિશ્વવિખ્યાત કાદમ્યારોની પ્રસિદ્ધ ગીત (એકે પ્રવભાગની અને બીજાએ
ઉત્તર ભાગની) સમૃતમા સ્વી છે સિદ્ધિચંદ્રે આનંદુ ગસરિના ભકતામર
સ્તોત્રપર સસ્ત્રુતમા વૃત્તિ^૮ પણ સ્વી છે અને વિરોમાં રચેના અન્ય
પ્રથો-ધાતુમજરી, વાસવદત્તાપર વૃત્તિ, અનેકથનામમાલા વૃત્તિ,
શાબલસ્તુતિ વૃત્તિ સ્થો ૨૨૦૦ રચેલ છે (ભુઓ જૈનમથાવલી)-
તે ઉપરાત પોતાની ભકતામરવૃત્તિમા પોતાનાજ રચેલા પ્રથોમાથી
કાન્યોના ઉતારા લીધા છે તે પરથી જણાય છે કે હૃદય પ્રસ્ત્રવોક્તિ-
સ્ત્રાવર, અને પોતાના ગુરુ મહોપાધ્યાય થી ભાનુચંદ્રગણિતુ ચરિત્ર
પણ રચેલ છે. સિદ્ધિચંદ્ર કાઠ્ઠી ભાગના ૫મ એકે સારા વિદ્વાન

૮ આ વૃત્તિના મ લાચરમુખા પોતાની પ્રગ સા રો સિદ્ધિચંદ્રે આ રીતે
પરિચય આપે છે —

કર્ત્તા શતાવધાનાના વિજેતાન્મત્તવાદિના ।

યત્તા પડપિશાલાણામખ્યેતા ફારસીમપિ ॥

અકલ્પરસુરત્રાણ હૃદયાનુજપદપદ . ।

વધાન. પુષ્કદમિતિ વિરુદ્ધ શાદિનાર્પિતં ॥

તેન વાચકચન્દ્રેણ સિદ્ધિચંદ્રેણ તન્યતે ।

મકામરસ્ય ચાલાનાં વૃત્તિવ્યુત્પત્તિદેતવે ॥

હતા તેથી તેમની અકળરનાદશાહના ધણા દરબારોએ સાથે પ્રીતિ થઈ હતી.

૧૦

રચનાસમય.

સં. ૧૬૬૦ ની શરદ યતુમાં આમે ભાસમાં જ્યારે ચંદ્ર રાક્ષા એટલે પૂર્ણિમાને દિને સંપૂર્ણ કળાએ હતો તે વખતે આ શુકન ચોપદ કવિએ રચી —

બોમ રસ રતિ ચદ્ર વખાણિ, સવત્સર હૃદયે એ આણિ,
સારાદ રતિ નહીં આમે ભાસ, રાક્ષા પૂર્ણચંદ્ર કલા વાસ.

૧૧

વિજયસેનસૂરિ સત્કાવ્ય.

આ સમયે શ્રી હીરવિજયસૂરિ કે જેનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૬૫૨ માં થયો તેમની પાટપર વિજયસેનસૂરિ હતા કે જેઓ સં. ૧૬૭૨ માં સ્વર્ગસ્થ થયા. તે વિજયસેનસૂરિ પર 'જય' નામના કવિએ રચેલી સત્કાવ્ય (સ્વાધ્યાય) પ્રસિદ્ધ થઈ છે (જૈ. સત્કાવ્યમાલા ભા. ૧ પૃ. ૧૭ થી ૧૪) તે 'જય' કવિ ને આ જયવિજય એકજ હોય એવો સંપૂર્ણ સભવ છે. તે સત્કાવ્યમાં તેણે પોતાનું કવિત્વ ખતાવ્યું છે:—તેમાં તે સમયના ખલાતનુ વર્ણન કર્યું છે કે:—

પરમ પદધર હીરનાથ, વીનતરી અવધાર,
નમરી ત્રણાવતી ધહા અહમ્મથ, અમરાપુરી અતુકાર.

જેસિંગજી આવો આણંદ દેશ.

પગિપગિ નવર નિવેશ, વલ્લભ તુમ્હ ઉપદેશ

નુનુરજી હોસઈ, લાલા ગરોસ-જે.

પોતાં મદિર માલિઆંજી, ઉંચા પોલિ પગાર

પલિજ કરઈ આપારિઆજી, જિહાં નહીં ચોર ચખાર.

- ૩ બૂધર વિચિ ફરકિ તુ મીન મી
- ૪ દોઝે આખો ફરકિ તુ મીન મી ઓ સમાગમ કુધ
- ૫ કાન ફરકિ તુ શુભ વારતા
- ૬ નાક હોઠ ફરકિ તુ મુખન કરાવી,
- ૭ દેખો હોઠ ફરકિ તુ કલેશ કરિ.
- ૮ મુખ ફરકિ તુ બોજન આપી
- ૯ ઠગી ફરકિ તુ વસ પહિરાવિ
- ૧૦ કંઠ ફરકિ તુ મરણ કરિ
- ૧૧ પુઠ ફરકિ તુ કલેશ ઉપભવી
- ૧૨ રથ ફરકિ તુ વાહણ મલી
- ૧૩ બાહ ફરકિ તુ ઓ સમાગમ કુધ
- ૧૪ દોઝે જાગા ફરકિ તુ વસ પહિરાવિ
- ૧૫ પગ ફરકિ તુ ગામ ચલાવિ

છત્રિ ના । ફરક નિન્દર પૂજારિ । નનુ અમ લલુ । ઓ નઈ
મળુ અમ લાન એથી રીતે વીચારીએ ”

આમાં ઉલૂકે વિચાર અને શકુન દીપિકા ચોપર્નમાના બુધ્ધ
શુકન ૫, ૧૮ ના વિચાર બૂલજ છે ભાષાની દૃષ્ટિએ આ
ચોપર્ન કેટલેક દરજ્જે ઉપરો નિવડે તેમા સહેન શકુનાદિધી
આપણા લોકે કે જે ધર્મને માને આલેક વહેમો-દોષોને વશ થઈ
બૂત પ્રેત મત્ર જન તન બેધી જતી બુવા વગેરે પાછળ અજ્ઞાનને
લીધે ખર્ચ કરે છે તે મોહ ગામા રહે છે તે વિશેષ વહેમવાળા ન થાય,
પણ તેનો સજાન શાસ્ત્ર દ્રષ્ટિએ (academically) ચર્ચા કરી
સારમૂલ તત્ત્વ જાણાય તો તે લો એ ૧૫૨ છે (શુભમસ્તુ—અનમસ્તુ)

મુબઈ તા ૩૧ ૮-૧૯૦૫. } મોડનવાલ દલીલ દેશા
૧૯૯૧ ના લા ૫૮ શુકલ ૧૧ }

કુશળલાભ ઉપાધ્યાય.

૧

કવિ પરિચય.

આ કવિ ખરતર ગચ્છમાં થયા છે, તેમણે પોતાના ગુરુનો પરિચય કે ગુરુ પરપરા અન્ય કવિઓ આપે છે તેમ લાંબી આપી નથી, પણ તેમની મળતી પાંચ છ મૂર્તિમાંથી ફક્ત એકજ મૂર્તિ નામે તેજસાર રાસમાં પોતાના ગુરુનું નામ અભયધર્મ ઉપાધ્યાય એટલુંજ આપેલું છે. આ કરતાં વિશેષ પરિચય પોતે કરાવ્યો નથી આ અભયધર્મ સંબંધી કંઈક વિશેષ માહિતી મળે તો જોડજો

ખરતરગચ્છના અભયધર્મ નામના ઉપાધ્યાયે સ. ૧૬૮૬ અને સં. ૧૬૮૮ માં પ્રતિજ્ઞા કરાવેલી પાપાણુપર ચરણો-પાદુકાઓ મળી આવે છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

—સં. ૧૬૮૬ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૧૫ દિને મંત્રિદલ વંશે
 ચોપરા ગોત્રે ઠાં. વિમલદાસ તત્પુત્ર ઠાં. તુલસીદાસ તત્પુત્ર
 ઠાં. સંગ્રામ ગોવર્દનદાસ તસ્ય માતા ઠાં. નીહાલો તત્પુત્ર માર્યા
 ઠકુરેદી રેહુરા ગોતમ સ્વામીકા ચરણ ગુલ્લરગ્રામ-કારાપિતા
 બૃહસ્વરતરગચ્છે પૂજ્યશ્રી જિનરાજસૂરિ ત્રિધમાને ડાં.
 અમયધર્મેન પ્રતિષ્ઠા કૃતા ।
 —કુંડનપુરમાં.

—સંવત ૧૬૮૮ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૧૫ તિથી મંત્રિદલ
 વંસે ચોપરા ગોત્રે ઠાં. વિમલદાસ તત્પુત્ર શ્રી ઠાં. તુલસીદાસ
 તત્પુત્ર શ્રી ઠાં. સંગ્રામ ગોવર્દનદાસ તસ્ય માતા ઠકુરી શ્રી
 નિહાલો તત્પુ. માર્યા ઠકુરેદી યુ. મ. શ્રી જિન કુશલસૂરિકા

કારાપિતા પૂજ્ય શ્રી શ્રી ૫ શ્રી શ્રી રાજમૂર્તિ વિચિત્રાને ઉપા
ધ્યાય અભયધર્મેન પ્રતિષ્ઠા કૃતા સ્થિર લગ્ને સ્વરતર ગચ્છે ।

—શ્રી ગુનાયાજીમાં.

—જીઓ લેખાંક ૨૭૧ અને ૧૭૬ પુસ્તક નાહર કૃત જૈન
લેખ સંગ્રહ—પ્રથમ ખડ.

આમાં જે સંવત્ આપેલ છે તે સ ૧૬૮૬ અને ૧૬૮૮ અને
આ કવિની જે રચનાઓ મળી છે તેનો કાલ (સ. ૧૬૧૬ થી સ.
૧૬૨૪)—એ બંનેમાં થયું અતર રહે છે તેથી આ ત્રિલેખના
અભયધર્મ અને કવિના ગુરુ અભયધર્મ બંને એકજ છે એમ બહુ
ભાર દબને કહી ન લકામ, હતા કવિ અને તેમના ગુરુ અગર તે પૈકી
તેમના ગુરુ સ ૧૬૮૮ સુધી જીવતા રહ્યા હોય એવો સંભવ પણ છે.

૨

કૃતિ પરિચય.

આ કવિની કૃતિઓ તરફ જોઈશું તો આ મૌકિકમાં પ્રકટ થ-
યેલી એ નામે (૧) માધવાનળ કથા—અમધ—અસ્તિ (અથવા માધવા-
નત કામકુડલા ચોપઈ—સસ) રચ્યા સ ૧૬૧૬ મંગલુ શુદ્ધ ૧૩
રવિવાર જેસલમેરમાં અને (૨) મારૂ દોહાની ચોપઈ રચ્યા સ ૧૬૧૭
વૈશાખ શુદ્ધ ૩ ગુરનાર જેસલમેર, ઉપરાત (૩) તેજતાર સસ રચ્યા
સ. ૧૬૨૦ વીરમપુર—વીરમગામ અને (૪) અગડત્ત સસ (લખ્યા પ્રત
સ ૧૬૫૭) મળી આવે છે. આ ઉપરાંતની—દૂકી કૃતિઓમાં સ્તવન
પાર્શ્વનાથ સ્તવન (ખલાતમા), ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્તવન, અને નવકાર
છંદ પ્રાપ્ત થાય છે આ સિવાય અન્ય હોષ સકે પાલુ તે આ લેખ-
કના જાણવામાં આવી નથી આ પરથી જણાય છે કે સ ૧૬૧૬
અને ૧૬૧૭ માં જેસલમેર હતા, સ, ૧૬૨૪ માં વીરમગામમાં હતા
અને તેમણે ખલાતના સ્થાનનક પાર્શ્વનાથની, પારકરના ગોડી પા-
ર્શ્વનાથની જાત્રા કરી હતી તેમનો નવકાર પત્રો ‘વચ્ચિત પુરે વિવિધ

પરે, શ્રી જિન શાસનનર ' એ ચરણવી રાર થતો છદ પ્રસિદ્ધ છે.
આમાની મોટી કૃતિઓ સંગ ની હવે પછી એક એક લઈ કહીશુ
ત્યારે નાની કૃતિઓનો કંઈક પરિચય તેમનાં આદિ અને અંત આપી
કરવોશુ

* સ્તાંભન પાર્શ્વનાથ સ્તાં

આદિ- પ્રભુ પ્રભુમુરે પાસ જિજ્ઞેસર થંભણો,
ગુણ ગાવારે મુઝ મન ઉલટ અતિ ધણો,
રાની વિલુ રે એડનાં આદ ન ક્રે લહે,
તોહું પણિરે ગીતારથ ગૂરે ધમે કહે

x   x   x   x   x   x
અતે- ધમિ સ્તાંઓ સ્થંભણ પાસ આમી નયર શ્રી પંભાયતે
જયમ સહગુર શ્રીશુખ સુણિઅ વાણિ સાજ આગલ સમતે,
એ આદ મરનિ સહલ સરતિ, મેવતા સુખ પામીએ,
મન ભાન આણિ લાભ જાણિ કુંસવ્યાલ પજ પયે
-પત પ પકિત ૯ આણુદળ કવ્યાણુજનો ભગર-પાલીતાણા
(અ. મૌહિતકમા પ્રકટ પૃ. ૧૮૭ થી ૧૯૦)

ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્તાં

આદિ-

'મરસતિ સુમતિ અપિ સુરરાણી, વચન રિક્ષાસ વિમલ મહ્યાણી,
નકલ યોનિ સસાર સમાણી, પય પ્રભુમુ જોડે યુગ પાણિ ૧

અતે   કલસ (છપ્પય-કવિતમાં)

તેણિ ધસ જસ ગુઝ ઉર્ધ્વ નિકા દિપ અસખિત,

-યોમ ધરણિ પાયાવ આણુ સુર વહે અખાડિન.

અસુર ધર્મ નર અમર વિરિધ વ્યતર વિદ્યાધર,
 સેવે દુઝ પાપ સમ ન માળ સુજ પે નિરતર,
 જગનાથ પાસ જિનવર જ્યો મનઝમિત ચિતાનજિ,
 રૂપિ કુશલક્ષ્મણ સપતિકરણુ ધવન ધોગ ગોડી ધગી ૨૩
 -પ્રવર્તકે અન્તિવિજયગુના તથા વિજયધર્મ સૂરિના બંડરમાં

નવકાર છંદ.

અતે-

નિત્ય જપીઈ નવકાર સસાર સપતિ સુખવચન,
 સિદ્ધ મત્ર વાચ્વતો ધર્મ જ પે શ્રી જગનાથક
 શ્રી અરિહત સુસિદ્ધ દુઝ આચાર્ય બહિજે,
 શ્રી ઉવકાચ સુસાધુ, પત્ય પરમેશી યુગીને,
 નવકાર સાર સસાર છે, કુશલક્ષ્મણ વાચક કહે,
 ગોક ચિતે આરાધીધ વિવિધનકરિ વચિત લહે. ૧૭

૩.

માધવાનલ ગમકુડ્યા ચોઈ અને માર દેના ચોપલ બને કવિ
 જોસનમેરના મહારાજ મદવ સઉન શ્રી માલવેના પાટવી કુમાર
 બને પડી ધોન રાગ હરિરાજના કુતુહલ અરે મનપ્રી-મ-
 નારી ગ્યો હતી

સઉન માન સુખદ ધર (માન પદોધર) દૂધર શ્રી હરિગજ
 વિગ્ન્ય એક સિલ્પગાર રસ, તાસ કુતુહલ જાન ૫૪૬
 -માધવાનલ ચો.

મદવ - ૮૫ ની હરિગજ, જોડી તામ કુતુહલ નાર. ૭૦૦
 -મરૂટે ૧ ચો.

માલવેનામે સ. ૧૬૦૭ થી ૧૬૧૮ સુધી નવ્ય કુતુહલ
 તેમના જોડે કુતુહલ ની હરિગજએ વિ સ ૧૧૮ થો સ

૧૬૩૪ સુદી જૈસલમેરુ રાજ્ય ક્યું. એમણે સ ૧૬૨૭ માં અકબર સાહેબુ સ્વામિવ સીકાગી દિલ્હી દરબારમા જવા આવવા માગ્યું હતું આ હરરાજાજીની રાજસભામા પ્રસિદ્ધ ધર્મસાગર ઉપાધ્યાયે જયસાદ મેળવ્યો હતો ૨

મર દોલાની વાર્તા મટે એમ કહેવાય કે (કે વાર સૌન્દર્યના સ ૧૬૭૩ ના અકોમા માર દોલાની વાર્તા એ નામનો બારોટ કવિ ગોરોદ ગિના નાઇનો લેખપરથી) અકબર બાદશાહ અનેક ગુણવાનોને પોતાના દરબારમા સન્નિવેશ-પોતાની પમે રાખતો અને તેમની પામેથી નવ્ય

૨ નાતર મુનિશ્રી ત્રિવિજયજીની પામેના પ્રગતિ સમઢમા વતુ યરણુ મીર્જાક પર અન્યુરિ સ ૧૬૮૩ ના વર્મસાગર ઉપાધ્યાય શિષ્ય શ્રુતમા રે લખેલી છે તે સજવીની પ્રગતિ ખાસ નણવા જેવી છે તે અત્ર નોનકામા આવે છે —

શ્રીમત્તપાગચ્છ ગચ્છ ગગન ગગનદિનમણિ સકલધાવક
ચક્રવર્તિ સકલધાદિ દિરદ મદ સિંહશાર્દૂલ । સકલ સિદ્ધાન્ત
તત્ત્વાર્થ સદ્દાસમુદ્રાવગાહક । શ્રીમજ્જંબૂદિપમહાસૂત્રવૃત્તિ-
કારક શ્રીમત્પ્રવચનપરીક્ષા પ્રયસૂત્ર વૃત્તિકારક શ્રી કલ્પ-
કિરણાવલી વૃત્તિ વિધાપક શ્રી સર્વેશ શતક સૂત્રવૃત્તિ કરણતઃ
શ્રી દેમાચાર્યસમાન શ્રી શ્રુતકેવલિ વિરુદ્ધારક સકલધાદિ
નિરાકરણ પ્રવીણ શ્રી જૈસલમેરુદુર્ગ રાજાધિરાજ રાડલ શ્રી
હરરાજરાજસમા લઘ્વજયવાદ સકલ કુમત નિરાકરણ શ્રી
તપાગચ્છ દીપ્તિકારક સુવિદિત સમા શૃંગાર મહાવૈરાગ્યરાંજિત
જન મનોરજક મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિ ચરણ ચંચરી-
કાયમાન પંડિત શ્રી શ્રુતસાગરગણિ ચરણ સરસિલ્હ મૃગ
ગણિ શ્રી પ્રેમસાગર વાચનરુતે લિપિતેયં પ્રતિ ।

ગુણસુરસશશિ સંવત્કાર્ત્તિકમાસે શુમે તિથો સમહ.

પ્રાસ્રશ્રી શ્રુતસાગર ગણિમિલિલેલ્લ પ્રતિ પ્રવરા ॥૧॥

સંગીત વિનોદ રમીતો. આવા અોક ગુણુરાનો ત્યા અવો વસ્તુ
હતા બીક નેરના મહારાજ કન્યાપુસિકાના પાત્રો કુમર રવસિકા
મીકાનેરની ગાદીએ મે, અને તેમના નાનાલકા કૃષ્ણરાજ કગીને
હતા તે મહા ગુણુર અને કવિ હતા તેમને અકચરસાહે મોનાવી
પોતાની રાને રાખ્યા હતા આ ૮ પૃથ્વીરાજે ઉવ્યપુરના મહારાજા
પ્રતાપસિકા ૭૧ બાદશાહને રસેડુ નહો થવા માટે ૧૫ મેકા ૧૫૦
મોકન્યા હતા એ રાત જા બહેર ૬ તેમણે અ મુગ ગાદીકો
ગીઝવા માટે એ મારવાગી ડોંગન લ શમા અતિ નૃમારમય કૃષ્ણ
૩ મમગિ વેનિ ૧ મનો રૂમિ ૧ અને શ્રી કૃષ્ણના વિરાજો અતિ
ઉત્તમ પ્રથ મના રા હનો અો તે રમેશા ૭૧ વચરસનો
બાદશાહ પને તેના ખાન ૧૧ મ ગમા રચતો કને ન રમો ૭
સતમેર અત વાકનેરસાળને રસ્થા રિંકે હને તે રખત જેલ
લમેરના રસ્થા ૭૨ બાદશાહ પામે જતા પૃથ્વીરાજની કરલી
વેનિ ના વખાપ સાલગી તેમણે બ્યાર પોતે સુવચજ હતા (એને
સ ૧૧૧૮ પહેલ્ય) અને પાશિરેક વચે ત્યાર પછી પડુ જેસલમેરના
સર્વે કવિ અને વિદ્વાનોને એક ૧૧ મારે દેશની વાર્તા ના પ્રાનીન
હોવા એક ૧૧ કગી તેને વાર્તાના આકારમા થયાએ ગોઠરી જે ઉત્તમ
પ્રથ બત રો તેને કુ ધનામ અ પીલ એમ કહી કા રા પ્રથો તે
વાર્તાના નાવેન તે સાતાની પને તૈયાર હતા તેમાથી સર્વોત્તમ
જે પ્રથ રનો તો તે ગદાહકને મે પ્રથો હનો બા રથા આ
પ્રિયી રાહે તા ૧૧ રાત્તા કવિએ જેસલમેરમા હી કગી દો
દરેશ ૧૧૧ સજગીથી દતી અને તેમની તે વાગજ ઉત્તમ નહો કગી
બદશાહ ૧૨ રુ ૨૨ દતી બાદશાહી ત પન ૧૧ રાચી રખતો
વખત ખાન ૧૧ ન ગમા તે વાગના દોષ મોતસા પ્રથ મેક
વખત આ માટે કૃષ્ણરાજ દલપ હમન કુ ૬ ક 'કૃષ્ણરાજ'
ત ૧૨ 'રવિ (રૂમિવિ વેનિ ન મના કિપ) આ મ ૧ બધવા નમ)

દેવાનો કરેયો (ઉંટ) ચરો ગયો-એટલે ખાન ગયો, તેથી તે હવે ફલદ્રુપ વિનાની નિરસ લાગે છે' આ તાલગી પૃતીરાજે ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે - 'વેધિ' નિરમ થઈ હશે તો આ અલમરૂપી વાડીમાંથી ગીજા મકરદ (પુ પરસ) ભરેના પુષ્પોનાળા દસો લાડી હાનૂરને ભેટ કરતા વાર લાગશે નહિ''-આ પછી પૃતીરાજ માર દોલાની ડરતા પત્નિ વિરોધ રસિક એક વાર્તા બનાવના અથવા મેગરવાના પ્રયત્નમાં લાગ્યો અને ઉપર પોતે મનાવો હોય કે પછી બોલ પામે રચારી હોય કે તેવાર મેગરો હોય પણ 'સદેવત સાવલીંગાની વાર્તા' ઉત્પત્ત કરી બાદશાહને સભાગાવી તેથી બાદશાહનો બાવ મારદોલાની વાર્તા પરથી ઉતરી આ નવી વાર્તા પર લાગ્યો, કારણ કે તેના સુગારસ વધારે ભરચક હતો તે મારવાડી ભાગમાં હોતી ધટે, અને ગુજરાતીમાં જે હમણા જેવામાં આવે છે તે તેનું અનુકરણ હશે એમ જણાય છે ભરતપુરના મહારાજના પુસ્તકાલયમાં 'સુ-પુ' સમલગ્યાગી સાત જન્મગી વાર્તા' એ નામની લખેલી પ્રત તેમજ નેધપુર મહારાજના પુસ્તકાલયમાં પણ છે અને ગણપદમાં એક એક પ્રત નાનચંદ્ર યતિના લગરમાં તેમના સત્તાનીય મોહનનાલક પામે છે

મારદોલામાં જે સુગારસ છે તે અમર્યાદિત અને અતિશય પર લઈ જવામાં આવેયો નથી પણ વિશેષ સમર્પાદ અને રાચક છે, જ્યારે સદેવત સાવલીંગાની તાત ગુજરાતીમાં હાલ બપાઈ છે તે વાચતા તો તે અધમ વાર્તા અને ગુજરાતમાં સજ્જન પુરોનો ધૂણા ઉપજાવે તેવી લાગે તેમ છે, આમ જાત અકબરબાદશાહ સુગારસની કવિતાને ચાહતા હતા અને તે પરથી તેમણે પોતે તેવી કવિતા કરી હતી તેમજ ગગાદિ કવિઓ સુગારસવાળી કવિતા પ્રોતેને પ્રસન્ન કરતા હતા તે તો દીક, પણ સદેવત સાવલીંગા જેવી હૃદયી ઉપરાંત જાહેર રજાવેલા સુગારાળી અધમ વાર્તાપર તે બાદશાહ મુખ થાય એ કાવ્ય કોષને નવાઈ જેવું લાગશે તો તેના ઉત્તરમાં એ સ્મરણપર લાવવા જેવું છે કે અકબર બાદશાહે ખાનગીમાં સ્ત્રીઓની બજાર

ભી તેમા દરેક રાજ્ય તથા હોદ્દા મુસનમાન અમીર ઉમરાવોની અને
વેપારી વર્ગના તમામ મુકદ્દમોની બીઓને તે બજારમા આરામની
ફર પાડી હતી અને તે બજારને મીનાબજાર કહેવામા આવતી
આટલાપરતી અકમર કેવો ઇસ્કો હતો તે સમજાય તેવું છે અને
તેથી ઉપરની વાત પત્તુ મુદ્દતિત થઇ શકે તેમ છે

મારદોલાની ચોપાઇમા મારદોલાની વાર્તા નવીન રચનામા આવી
નથી પણ તેની વાર્તા આ ચોપાઇ રચાય તે પહેલા લોકકથારો
હતીજ-તેના દુહા પણ વિદ્યમાન હતા અને તે સાત અને પ્રાચીન દુહા પર
વીજ રાવનથી હરરાજાએ પદ્યમૂર્તિઓ બુદ્ધ બુદ્ધ પામે સગમ
આકારમા વાર્તાનો રસ જળવાઇ રહે તે પ્રમાણે રચનારચવી હતી એ
પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય છે વારણ કે જોધપુરના પ્રથમ વર્ગના ન્યાયાધીશ
અને પ્રખ્યાત ઇતિહાસવેત્તા મુન્શીજ દેવીપ્રસાદજીને પૂજનતા તેમણે
તપાસ કરી ૭ સાત મથેના નામ મારોઝકિ ગોવિંદ ગિનાલાઇને
જણાયા હતા તે મથેના સવતોમા ફેર જણાય છે તેથી એમ
અનુમાન થાય છે કે તે કર્તા-કવિઓએ બુદ્ધ બુદ્ધ વખતે આગળ
પાછળ તે મથે કર્યા હશે અથવા લેખક દોષથી તેમ જન્મ હોય તો
તે પણ સંભવિત છે એમકે સર્વે મથેમા અખાનીજ લખેન છે આ
સર્વે મથે દી વિગત આ પ્રમાણે છે -

પહેલી પ્રત—જોધપુરના મહામદિના આપસજીને ત્યાં છે તેમા રચના સાત
સવત મોવડ સતરે બરખે આખરીજ દિનસ મન હરખે
એ પ્રમાણે છે ને વખ્ય સાલ સ ૧૬૬૭ ના કાર્તિક સુ
૪ બુધવાર છે

બીજી પ્રત—જોધપુર દરજ રના રાજપુરોદિતના ધરમા છે તેનો રચાસ નવ
સવત મોવડ સતરોતરે અખાનીજ મોમવાર
વાંચ્યા સુખ સવત સદા, જેસનમેર મઝાર-૪૦૨

ત્રીજી પ્રત—અપૂર્ણ લખેલી છે અને તે સંવત ૧૫ (?)૦૩ વૈશાખ
શુદ્ધ ૩ ને ગુરુવારે જેસલમેરના ચંદ કવિની બનાવેલી છે
અને તેમાં હરિજનજીની આજ્ઞાથી રચી 'એમ લખ્યું' છે.

ચોથી પ્રત—આમાં રચ્યા સંવત એ પ્રમાણે આપ્યો છે કે
સંવત સોલક તોરોતરે, અખાતીજ ગુર ખરે.

પાંચમી પ્રત—મારવાડમાં અલક્ષ્મી ગામના જતી જ્ઞાનમયલના ઉપા-
શ્રયમાં છે. તેમાં સવત નથી પચ કવિતા લખી છે કે—

જિમ-મધુકર શિર કૃતજી, જિમ કોપલ સદકાર
મારવહી મન હરખિયો, દોલસો વરતાર. ૧
આનંદ અધિક ઉલહ અતિ, નરવર જાળ્યા દોલ,
સખેડી સેણા તણા, કલિમે રહિયા જોલ. ૨

છઠી પ્રત—જેઠપુર રાજ્યના પુસ્તકાલયમાં છે તેમાં સંવત નથી.
તેમાં જણાવેયું છે કે—

સાદ કુંવર વિલસે સદા, કામચ સગુણ મુગ્ધાત
માલવહીને એક નિધિ, મારવહી દે રાત.

ઉપરની છઠે પ્રતિ ઉપરાંત આ કુશલકાવની આ વાર્તા પરની
કૃતિ મળી આવે છે. તેનો રચ્યા સંવત ધણી પ્રતો જોતાં સં. ૧૬૧૭
(ના વૈશાખ શુદ્ધ ૩ ને ગુરુવાર) જણાય છે જ્યારે આરોટ કવિ
ગોવિંદ ગિરજાલાલની પામેની શુદ્ધ અને સપૂર્ણ પ્રતમાં સવતમાં ફેર
એટલે સ. ૧૬૧૫ અને સ્વ. દલાલે જોગેલી પ્રતમાં સં. ૧૬૧૬
(મિતિ તેજ) જણાવેલી છે.

આ કવિ આ વાર્તા નૂળ હતી—તે સબંધીના દુહા લોકમાં
કઃસ્ય હતા અને તે હકીકત તેણે પોતેજ પોતાની કૃતિના અંત
ભાગમાં સ્પષ્ટ કરી છે—

ગાહા સાતસિ એહ પ્રમાણુ, દુહાનીંય ચરિષ્ઠ વધાણુ,
યાદવ રાવળ શ્રી હરિજન, જોડી તાસ કુતૂહલ અગ્નિ.

હતી તેમા દરેક રાજ્ય તથા હોંદુ મુસનમાન અમીર ઉમરાવોની અને
વેણરી વર્ગના તમામ મુલસ્થોની જીઓને તે બખ્તરમા આવનાની
ફરજ પાડી હતી અને તે બખ્તરને મીનાબખ્તર કહેવામા આવતી
આટલાપરની અકબર કેને ઇસ્કી હતો તે સમજાય તેનુ છે અને
તેથી ઉપરની વાત પણ સુધારિત થઇ શકે તેમ છે

મારેદોલાની ચોપાઇમા મારેદોલાની વાર્તા નવીન રચનામા આવી
નથી પણ તેની વાર્તા આ ચોપાઇ રચાય તે પહેલા લોકકથારો
હતી તેના દુહા પણ વિદ્યમાન હતા અને તે વાત અને પ્રાચીન દુહા પર-
થીજ રાવનથી હરરાજાએ પદ્મવ્રતિઓ લુ। જુદા પાને સગમ
આકારમા વાર્તાનો રસ જળવાઇ રહે તે પ્રમાણે રચાયેલી હતી એ
પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય છે કારણ કે જોધપુરના પ્રથમ વર્ગના ન્યાયાધીશ
અને પ્રખ્યાત ઇતિહાસવેત્તા મુ શીજી દેવીપ્રસાદજીને પૂછાવના તેમણે
તપાસ કરી ૭ સાત મથોના નામ ન રામકરિ ગોવિંદ ગિનાલાઇને
જણાવ્યા હતા તે મથોના સવતોમા ફેર જણાય છે તેથી એમ
અનુમાન થાય છે કે તે કર્તા કવિઓએ જુને જુને વખતે આગળ
પાડી તે મથો કર્યા હશે અથવા એખક દોષથી તેમ જાનુ હોય તો
તે પણ સંભવિત છે કેમકે સર્વે મથોમા અખાનોજ લખેન છે આ
સર્વ મથોની ત્રિગત આ પ્રમાણે છે -

જે પેર શ્રીમુખ સાબરી તે પેર જોડો મે મન રતી
(જિલ્લારિ મધ પરમારથ સુશી તિલિ પરિ મજ કીરી મનરતી ૫ કાતર)

દોષા વપ્પા પુરપ્પા છે ચોપધ ગધ કીરી મે ૫૭,

સલત સોવડ પનોતરે ૫ કાતર— [મોલક સોવેતરધ—
[સોવસય સતરોતરધ)

અખાનીજિ વાર સુર ગુરધ }
આખાનીજ દિનસ નિ ૧૨ } }

જોડો જેસનમેર મજારિ સુણતા સુખ પામે / સસારિ
ખરતર ગન્ધ સુર ગકાહ / વાચક કુસનનાલ હમ મહધ

સલતિ સુપ્ત અનુર ગકગકધ (૧)

મારવ પીતી મે અહિન / એ સુશીલમે એકમના થમ

સાબનના ૫ મે સપદ શિદ્ધિ શિદ્ધિ સુખ સપતિ સ ।

જેસનમેરમ લા / જાનના રજપુતો રાજ્ય કરતા હતા અને તે
જા રવળી હતા અને ખુ ગજામો રાજા રાધ કરતા હતા
અને તે પૈડી જેસનમેરના મહાગજા હરરાજા થા ગયા છે તે તેમજો
સ ૧૬૮૮ ની ૧૬૭૪ સુધી જેસનમેરની ગાદી પર રાજ્ય કરેન ડ
એ દત્તિકાસની સય જણાય છે

મશ્દેલ ની ચોપધ કુશનને જે લાસમા લખી છે તે જણ

૩-૧૪ કાની એ ને ગાજુને ના દે । નામે રાજપુત તની નાના આ
નાકાની અર મારવાડી જયજુરી મ ની અને બીજી અનેક ન લ (dialect)
ના સખારે । ૧૪ છે કિલ્લી બ સ પ્રમાણે નિમા કરતા (lipudharat c
Shargrey) તે નાના જેર મ્શોડ ૨ ૮૩૪૫ આગર મનુષ્યો મે જે છે (એક
આ સ ગા ખ જીમરી ન । ૧૫ કા ૩ કે રાજાની બ સ મને આસ સના
મુલકાની નાસાઓ વચ્ચે સ્પષ્ટ મે રખામે ની) રાજાજાની બાસ મોના
રાઓનુ મેવધુ જ ગરે એનાખ નેલીકઅર નેરસ ગાધન છે તે બાસ
સ યે પશ્ચિમ હડની ગજરાની બાસ સાથે અને પશ્ચિમ દિ દી સાથે ગાડ સબમ
હ અને પહેલા રાજરાજાની લા ઠાને સમાનેસ પશ્ચિમ દિ દીમા કર સમા આનતા

સ્થાની ભાષા તરેર નિરોપ એક ખાચ છે તેનું કારણ એ કે તેની વાર્તાનું મૂળ સજ્જ-ધાનમાં જન્મ પામેલી લોક-કથા તેથી તેના પ્રાચીન દુહા પૃથુ સજ્જ-સ્થાની ભાષામાં વળી કવિએ તેના ઉપરની કવિતા કરી તે પૃથુ સજ્જ-સ્થાનના જેસનમેરના યુવરાજને માટે અને જેસ-લમેરમાં રીનેજ, એને મારવાની લપાનું પ્રાધાન્ય તેમાં હોય તે સ્વાભાવિક છે

૪

સ્વ સાક્ષરશ્રી ચિમનનલ ૩૬ ખાઈ દનાર ખી એ સને ૧૯૧૪ ના આગળ માસના સાહિત્યના ૫૦-૫૧ પર માધવાનળ કામકદનની ચોક્કસ એ શીર્ષક એખમાં આ કવિમૂલ મારદોલા ચોખાઇ સમયે પૃથુ દુકમાં રતભગી લાઇમાં નખી તેનો અતિસક્ષિપ્ત સાર પૃથુ આખી ગીથો છે કે —

“મારદોલા સુત એ પૃથુ એક નૃગારસ હિન પોક કથાનો મથ છે આ કથા ભાગ્યેયોગી હોવાય છે નનવરગાન્ય રાજ નલને પુન થતો નથી તેની પુર (પુકર) તીર્થ (કરમા) ની

આધા રૂપે પુત્ર થામ છે તેનું નામ સાલ્હકુમાર પાડે છે, પરંતુ તેની માતા મૃતવત્સા હોવાથી તેને દ્રોણા કહીને મોકલાવે છે પુરૂષ તીર્થની યાત્રાએ જતાં ત્યાંના રાજા પિંગલની પુત્રી મારવણી સાથે સાલ્હકુ લગ્ન કરે છે મારવણી નાની હોવાથી તેની માતા હિમાદેવડી તથા પિંગલ સાસરે મોકલના નથી સાલ્હકુમાર ખીજી કન્યા માલવણી નામની પરણે છે માલવણીના પ્રેમમા મારવણીને મૂકી જાય છે, મારવણી ચૌવનસપત્ત યતાં વિરહથી પીડિત થાય છે અને કુઝડીયા (હિમાદેવડી નાટકની કુઝડીયા) મિથે તથા ભાઉભટની સધાતે સદેશ મોકલે છે આ સદેશ બહુ હ વગમ છે. તે થોમક સાબળો

મહિલાગર સદેસમ સાબનીયા મવણેઈ	
મારવણી મનમથ કુઈ મૂકયા જલ નયણેઈ	૧૧
જિનમીયો હિતર દિસિઈ, ગાળિ ગુડીર ગમાર,	
મારવણી પ્રિય સભર્યઈ, નયણે મૂકયઈ નીર	૧૬
માલવણી મનિ રગિ, વાગિઈ તેણિ આઘી વહઈ	
કુઝી એમણિ ન સગિ, તાત ચરતિ દીડીયા	૧૭
કુરજા હઉનઈ પ રડી, આકઈ વિનઈ હવેસ	
સાપરે લલુ પ્રિય મિતુ પ્રિય મિલિ પાગી દેસ	૧૮
હિતર દિસિ ઉપરાડીયા, દશુ સમુદીયા,	
કુઝા એક સદેસમઈ, દ્રોણાનઈ કહીયા.	૧૯
માર નહે માણસ નહી, નહે તઉ કુરઝડીયા,	
પ્રિય સદેસઈ પાઠવઈ તઉ લિનિ દ્રઉ પખડીયા	૨૦
કુઝડીયા કુર લાળયા, ગુલિ ગહે સમ તાલ,	
જાડી જોડી વિદૂઝ, ત્યાકુ કુકુ હવાલ	૨૧
તાત ચરતી કુરઝડી, સર સધીયો ગમાર	
કોઈ આપર મન કીયો, ઉડી પખ સમાર	૨૨

પથી એક સદેસઠિ, લગિ દોલા લે અહ,
 જોવન કલિયા મહિરીયાં તુ, લમર ન જામઠિ આહ
 પધિ એક સદેસઠિ, લગિ દોલા પહચાઈ,
 જોવન હસતી મઝ ચઠિ, અકુસ ઘઉં નઈ આઈ
 પધિ એક સદેસઠિ, દિસ સજળા સલામ,
 જે દિનિ હમ તુમ વિષ્ણુ, નમણે નીદ હસમ
 દોલા મિલિસિ ન વીસરિસિ, ન આવિસિ ન મિલેસિ,
 માઝ તાલુઈ કરંકઠઈ, વાયસ ઉડાવેસિ

—વગેરે વગેરે.

કમન કમોદન જલ વસઈ, જ્યંદા વસઈ આગાસિ,
 જે ન્યાહા કિમ નિગમ, તે ત્યાંહી કેઇ પાસિ
 તતી નાદ ત મોવ રસ, સુરહ સુગઘઉં જાદ,
 અમણિ તુગી પગમોજમ, કિસ દિઉં આવર ત્યાંહ

અનેક પ્રાચીન દુહાઓ પૈકી છે માલવણીની અનેક યુક્તિઓ
 માલવણી તરફથી આવતા માણુમોને અટકાવેછે, પરંતુ જાઉંભાટ દોલા-
 ને મળેછે અને માલવણીની સમસ્યા કહેછે માલવણીને જાણ થાયછે
 તેથી દોલાને પુ' કર તીર્થ જતાં અટકાવેછે માલવણી કહેછે —

દોલા મ અએસિ કન્હદેસિ, તા પગહેરહ દગિ

“ ભમરા જાણુ / રસવિરમો ને મુખ / નણુપાદ
 ધુણ્યા કયા જાણુઈ આપણ જે સુક નકક ખાઈ ”

પરંતુ સેન્દ્ર ન લાઇમેરીમા આનો જણુ પ્રતો (આમા એક
 પ્રુસ્તકનું નામ માધવાનગ નાટક આપેતુ છે પણ તે ખોટુ છે બીજી
 કથાઓ જેવાજ રૂપમા આ કથા છે) છે તેમાથી નીચેના ફક્ક
 ભારતી કાઢેલા છે —

સમસ્યા.

પ્રિય પવાસા આલિંગિ જાના વિરહ જનાઈ
 વિસહર નિપિ બીતઈ વિખ્યતે તિલિ દીવડ ઉડનાહી
 રાગિયુર ન દીધઈ સકઈ રામાયણ હપુએણુ
 ઝભારહ બીમ ન દીધઈ સા મો રિદિ પ્રિયેણુ
 કામકેદલાવિરહવિલાપ.

પ્રિયમા પ્રિ પસાઈ કરિ રેતા દુખ સડેસિ
 પ્રિય મણુસ વિયુજ હિયયા ઉવિય કહુ કરેસિ
 રકવતડી કરતાર જડે સિરિ દીજઈ તાકરઈ
 તહિ તુ જાણી સાર વેદન વિગેચાતયુઈ
 પાણી તણુ (વિગૃહ) કહાના નિમ પ્રૂઈ હિયડે
 તિડેજ મ ગસ હોઈ જ અડે નેક તિ જાણુવડે

સસૃત કથાઓમા માધવનો પૂર્વ જન્મન સાધની વાત આવતી
 નથી અને તે મુજરાતી કથાઓ કરતાં ધીજ દુખ છે સસૃત

૧ પ્રિય પ્રવાસે આલો જાના વિરહથી બને છે તેથી વિસહર (સર્પ)
 બીતે હપુએ છે અને તેથી દીવડ બોવાય છે ૨ હનુમાને ૩ ભારત
 ૪ દીધા ૫ હે હવ્ય પ્રસાદ કરીને કૂટ મેદના દુખ સડેસ ૬ પ્રિય
 માણુસથી વિયુજ હવ્ય જીવને શુ કરીસ ૭

૮ હે વિધિ ને વારા નાથા ઉપર અવત મૂકાય તો વિગેચાતી વેદના
 તુ જાણે ૯ પાણી વિના અવની છે એ માણુસનું હવ્ય વિગેચાતી ફાટ તે
 માણુસ છે અને તથા નેક પણ તે જાણે

કયાનુ જુનામા જુનું હસ્તાલિખિત પુસ્તક ઈ. સ ૧૫૩૦ મળી આવેલું છે (Brit. Museum Catal p. 118) આ કથા ૧૪ માં શતકમા રચાયેલી મનાય છે (Keith Catalogue of Sanskrit Mss in the Bodleian. Appendix p 44) પુષ્પાવતીના રાજા ગોવિંદચંદ્રને માધવ નામનો શ્વાન્નિયુ (પુષ્પ બટુક) છે, તેના રૂપથી નગર નાગીઓ વિહ્વલ મનો બળ છે અને તેથી પૌરજનો રાજા પામે કઠિયાદ કરે છે સભા તેની પરીક્ષા કરવાને વાસ્તે પોતાની ગગીઓને સૂર્યમ વલ્લ પહેરાવીને તિલના દગલા ઉપર બેસાડે છે માધવને જોડે રાણીઓ વિહ્વલ બને છે તથા તેમનું નિર્ણય સ્પષ્ટિત થાય છે આથી તેઓને વચ્ચે તિલ ચોટે છે રાજા તે જોઇને પૌરજનોની ફરીઆદ ખરી માને છે, માધવને શહેરમાથી નીકળી જનાનો આશય કરે છે માધવ ફરતો ફરતો અમરાવતી નગરીમા આવે છે અને રાજસભાના દ્વારે આવી ઉભો રહે છે. સભામા ગીત નૃત્ય વગેરે થતા હતા તે સાબળીને માધવે કીધું કે સભામા બધા નૂર્ખા છે. રાજદ્વારપાળે રાજાને કીધું. રાજાએ પૂછ્યું કે સાચી? માધવે કીધું કે પૂર્વ દિશામા તત્રી વગાડનારનો અગ્રહો નથી, તથાસ કરતા તેમ મનુષ્ય પડવાથી સભાએ પોતાની પામે બેસાડ્યો અને સન્માન અનુભવ કદલા વેશ્યા નાચ કરી રહી છે અને તેની ચંદનનો કમુગી ઉપર લખગે આવીને મેઠેનો છે તે તેણે નાચમા અનન કર્યા વગર શ્વાસથી ઉચ્ચથી સભામાથી દ્રાપ્તએ તે ચાતુરી પીઞ્જની નહી તેથી માધવને ખેદ થયો પોતે તેથી તેણીને પાનનું મીઠું આપુ કેટલીક પ્રતોમા રાજાએ તેને જે સિરપાવ આપ્યો હતો તે ખૂંટીસ કર્યો એમ છે આથી રાજા ગુસ્સે થયો અને તેને શહેર ઝોડી જતા રહેવાનો હુકમ કર્યો ૨૨૧ માં ૮ નકદા. તેને મળી અને તેને ત્યાં એક મનુષ્ય રહેવાનો આગ્રહ કર્યો રાત્રિ સમયમા વિનો તથા આનંદથી પસાર કરી (નમ્રૂત પ્રથે મા

સમસ્યાઓ થોડીજ છે પણ ગુજરાતી ગ્રંથોમાં ઘણી છે. સવાર થતાં-માધવ ચાલ્યો પણ જાનને હૃદય એક હોવાથી વિરહ અસહ્ય લાગ્યો. માધવ ઉજ્જવિની ગયો અને ત્યાંના મહાકાલેશ્વરના મંદિરમાં લેખ લખ્યા. રાજા વિક્રમે તે વાંચ્યા અને ગોગ ગણિકાને તે વિરહી માણસની શોધ કરવા મોકલી. ગોગે તેને કામકંદલાના નામથી રાત્રે નિશ્વાસ મુકતો હોવાથી ઓળખી કાઢ્યો. રાજા વિક્રમે તેને બોલાવ્યો અને સમજાવ્યો પરંતુ તેણીના ઉપર અપાર પ્રેમ હોવાથી માન્ય નહીં. રાજા વિક્રમે તેની પરીક્ષા કરી તો પ્રેમ સત્યજ જણાયો. આથી વિક્રમે કામસેન ઉપર દૂત મોકલ્યો. કામસેને ગણિકા આપવાનું કબજું ન કર્યું. વિક્રમ સેના લઈને ચાલ્યો. પ્રથમ તે વ્યવહારીઆનો વેશ કરીને કામકંદલાની પરિક્ષાને માટે સ્થળાં ખેસીને ગયો અને રાત્રે ત્યાં રહી તેણીને સમજાવી અને રાત્રીએ તેણીની છાતી ઉપર પગ મુક્યો. કામકંદલાએ કહ્યું કે તે બાહ્યજી ઉપર પગ મુક્યો કારણ કે મારા હૃદયમાં માધવ બાહ્યજી વસેલો છે. રાજાએ કહ્યું કે ઉજ્જવિનીમાં એક માધવ બાહ્યજી તો મરો ગયો અને ખીજો જાંગ માંજી ખીતો હતો તથા વેસ્યામાં ફરતો હતો તેને ક્રોધએ મારો નાખ્યો. આથી કામકંદલા માધવ જપતી મૂર્છા ખાધને મૃત્યુ વશ થઈ. રાજા સખેદ થઈને પોતાના સૈન્યમાં આવ્યો. માધવને કહ્યું. માધવ મૂર્છા ખાધને મરવું પામ્યો. રાજા આ બાહ્યજીની હત્યાને લીધે તરવાર કાઢીને મરવાને તૈયાર થાય છે. વીરવેતાલ હાજર થાય છે. રાજાને વાર છે અને અમૃત કૂપિકા લાવીને જાનને સંજીવન કરે છે. કામસેન રાજા કામકંદલાની પાલખી ઉપાડીને સૈન્યમાં આવીને માધવને કામકંદલા 'સમર્પે' છે. વિક્રમ : અને ઉજ્જવિનીમાં લઈ જાય છે અને તેઓને પરસ્પરાવે છે. કેટલીક પ્રતોમાં કામસેનની સાથે બુદ્ધ થાય છે તથા તે હારે છે ને પછી કામકંદલા આપે છે તેવું કહેવું છે; અને માધવ અને કામકંદલાના સંજીવનના

સમયની વચમાં કેટલોક વૃત્તાત આપેલો છે, અને જો કે જુદી જુદી પ્રતોમાં થોડી ધગી વાતમાં તથા જાપામાં ફેર હોય છે તો પણ મુખ્ય મુદ્દાઓ તો એકજ છે આ વાર્તા ઉપર કલ્યા પ્રમાણે હિંદુસ્તાનમાં મુખ્ય જાપાઓમાં ઉતારેલી છે હિંદીમાં શાલિગ્રામવિજયનું બનાવેલું માધવાનળ કામઠલ્લા નાટક છે મરાઠીમાં પણ મી. ભાથરેનું કામઠલ્લ નું નાટક છે. ગુજરાતીમાં માધવાનલ કામઠલ્લા દોઢક (દુડા પ્રબધ) તથા માધવાનલ કામઠલ્લા રાસ મળી આવેલા છે ગુજરાતીમાં સરૂત કથાનો અનુવાદ નૂળ સાથે આત્મારામ પ્રેમજીએ ૧૮૮૬ માં જાપાવેલો છે. પ્રથમ પ્રબધ આત્રપદ (આમોદન) કાયસ્થ કવિ નરસાસુત ગણપતિએ સ. ૧૫૭૪ માં બનાવેલો છે એ પ્રથમ આઠ અંગ છે અને તેમાં ૨૫૦૦ દુડા છે. ૧૮ માં શતકમાં ધ્યેશ્વા શામગમદની વાર્તાઓ પ્રસિદ્ધ છે. પરંતુ ૧૬ માં શતકમાં હિંદુ લેખકની આ લોકકથા વિશેષ આદર્યજનક છે. કવિની વર્ણન કરવાની ચાતુરી સારી છે, ૧૬ માં શતકનાં ધણા ખરા મહેતા પ્રથો ધાર્મિક છે પરંતુ આ લોકકથાના પ્રથમાવી લૌકિક બાબત ધણી જાણવાની મળી આવે તેમ છે માધવને પુષ્પાવતીમાં કાઠી મુકવાને મહાજન રાજા પામે જાય ડ તેનું કવિએ સારું વર્ણન કર્યું છે, અને તેની તે વખતના ધધા વગેરેનું સારું જાન થાય છે માધવ અમરાતી ઝેડીને ઉજ્જવિની જાય છે ત્યાં રસ્તામાં આવતી વનસ્પતિ રૂલ રૂલતું પણ વર્ણન કવિએ આમેકુન કર્યું છે આમાં ધણાં અપ્રમદ રાન્દો વર્ણવેલા છે, તથા મુખ્યત્વે મોધની જાપાના કેટલાક પ્રો દડી રહેલા છે તેથી જાપાનાઓને આમાંથી આરા ખોરાક મળશે વિરોધ તો એ કે પ્રતીક સવત ૧૬૪૩ માં લખાયેલ છે

બ્રહ્મસુતાથી વેગનુ વદુ તે સરસતિ	
આધવનલ વર્ણનવ્યર્થ મનસિદ્ધિ દેજો મતિ	૫
હસ ચડી હીકઈ સદા વીણાપુસ્તકખાણિ	
નિગમ નિરતર આલવધ ઘોરતારમધિ વાણિ	૬
બગિની નણુ બૂમણુદતબૂમી સુણી ન બીજી સાન	
તુ ઉગી હ પાડવા અધાકાર અચાન	૭
મકરખજ મુનિવર મુતા પુરસીધર પૂજેસિ	
આધવનલ વર્ણનવિપર્થ મતિ આગીનિ લેસિ	૮
નલ આધવનવ નિર્મિ કરી કામકુદ્યા નારિ	
કુગલા જે કમલમૂ તુહિનકિ રણુ મુરારિ	૧૪
મહોદધિ મયણુ પુરાણુધી ચચ લગીનર્થ મતિ	
કવિ કાયસ્થ કથાકવિ નરસા મુત ગણુપતિ	૧૫
ઢાઢારકાંઈ દુકકુ આણુદરિ અધવાસ	
મધ્ય પથિ નહિ નમદ જલૂણિ જલશાસ	૧૬
થોક કરિસુ થોડી મતિ એ અજ્ઞામ પ્રળધ	

ક્રમ્ય કમળા શાન્ત સગતિ જ્ય ન છોડિ	
સક નશો સસતિ નગર કથતા કમ્પ કોડિ	૧૫
નરસા મુત ગણુપતિ કહિ અગ યથા એ આઠ	
મુર્ધા આમિનિ ચાર । પોનધી દીધુ પા-	૧૬
દીસધી દસ ગાઉ મહી દગ ગાઉ રામચાન	
નન ગાઉ પાણિ નર્મદા આઝપદ્મસ્વસ્થાન	૧૭
બાબા લાટ લતા વમર્ધ અવહાગીયા વિશેષ	
ગુજડી રૂડી તિડા સ્થન સ્થલ શ્રીમેરેય	૧૮
ઉમ્મેન કુલિ ઉમ્બલ રાનુઉ નાગનરેગ	
ન નાયર નિર્મલ મી તા આચુનુ મેન	૧૯
અતુર સખા અન્ન તણુઉ મુઝ કાધી લાગુ વાસ	
ગણુપતિ જપર્ધ મ કરિઉ પદ કેતમે પ્રકાશ	૨૦
કવિ ન્યાનિ કાયન્થ અતુવાસિંભિ વિખ્યાત	
૩૨ એ પદ મધતા ગિહ રયા દડ સાત	૧
વેદ ભુજંગમ બાણ શશી વિક્રમ વરસ વિચાર	
આવણી સુદિ સાતમી સ્વામી મ ગલનાર	૨
સાધ્ય ગોગ સુધઉ હવઉ વાણિજ્ય કર્ણુ વિશેષ	
ઝતુ એ પઆગની રવી નુમડીઆ	૩
... ..	

રતિ રતિના ગસ માણીઈ રતિ રતિના ૬૧ આદાર	
રતિ રતિ વેષ વિશેષીઈ નતિ રતિના શિખુગાગ ૮-૧૧	
શાનુશુ કેરા કપુગટા કિરિકિરિ આઈ કાગ	
અગા વળવળ અગપરિ આલતિ પચમ સગ ૧૬	
કેલ કસુભા કેરડા કસર સુરતર મોય	
માધન કાગઈ છાટણા અમર અનર્થા જોઈ ૧૭	
પીવી કાધી પાધડી જુલડીએ રગ રોલ	
અયોઅન્નિ છાટણા ચટક લાગુ ચોલ ૧૮	
હરણ રમઇ હુતાશની નિરની નિર્મલ ચદ	
સાધઈ સુરન તણા સુવચ વાધઈ અતિ આનંદ ૧૯	
જીડ ગણુ અમીરની સુરતર નઈ સોંદુર	
ગમણુ નુનાલ વ તોતીયા છલર વિજહિલિ સૂર ૨૦	
ગધરાજ અતિ ગઢગઢલ સૂએ વાલી નાક	
મોગરલમા માદપ્પા જૂઝઈ જિહા બમ ઢોક ૨૧	
તલિ સિર ધન શન્નિ પવન તણા પ મોલ	
માધવ મહિલાસિલિ કરઈ કીકસેસિ કાચોલ ૨૨	
આજા હું અ કિ દેવનઈ પાલારિ બધસિ પાલિ	
પ્રતિજી પૂજા વરસિ અગર મુચદન નાલિ ૨૩	
કરિ કરિ મોવન ગેડિકા રત્ન દડનુ આપિ	
સમાસિલિ રગિ રમ / પ્રેમિ પ્રાણ પ્રમાણ ૨૪	
ચદનિ ચરચુ ચેનનઈ મૈત્રિ સરસુ માસ	
અર્જુનની પરિ ઉલટમ આજ અતારી આસ ૨૫	
કોચમણિ કંકુ કા કરઈ કોડિન અબાપલિ	
તરઅર નદપણ વરઇ મધુકરિ મધુકરિ માલિ ૨૬	
હેલિ બધાવઇ હાચકા સુરતરેરિ સા ૨૭	
માધવ સાથ / દિવસિલિ લીલા લાકમ લા ૨૮	

કટિતટકેસ કટકમ મરસિ માયા વેણી
 અદોલિસિ આકાશિયં અહિઉ રહિ નહો કૃષ્ણ ૨૮
 સિંગલ લેધ ઉદ્યગિરિ અરતાચલ આવેસિ
 રમતિ રમતો રંગ ભરિ હૃદયાલીતરિ લેશિ ૨૯
 ગાયન મુસર મુષિ ગાય કરિ વાયસિ પંચમ વાદ્ય
 તિહ્યુ તૃણવત લેપવઉ આબજનમં ઉન્માદિ ૩૦
 ખીત ખટખર પહિરણુ ઉઠિ નીલાં નેત્ર
 ચોલી ચટકય ચોલની મુગટ કુમુભ સિરિ સેત્ર ૩૧
 કરિવર કણુવર કંભડી ચંદન ઘોલકચોલ
 કસ્તુરી કપૂરચુત માનિ મુપતંગોલ ૩૨
 નિરપી નિર્મલ ચંદનુ જગિઉ અંબરરસિ
 મરુઉ ચારસિ મરધવી મમ આધુ આલેસિ
 ચંદનિ ચરચુ ચંદલા સંતોપુ શિર નામિ
 જાં જીવત તાં જી રહમં અમ ધરિ એણુ ઠામિ

આવા ધણાક અસંગો છે. કવિ કહે છે કે તેણે મધ્યપુરાણમાંથી
 ચતુષ્પ્રવેશ કરીને ૧૭ દિવસમાં આ ગ્રંથ રચેલો છે. તેથી એમ
 જણાય છે કે મધ્યપુરાણ નામનો મોટો શૃંગારરસની વાર્તાઓનો
 ગ્રંથ અપભ્રંશ અથવા પ્રાચીન ગુજરાતીમાં હશે. પોતાના ગ્રંથના
 ભાગનું નામ ખરૂતા કવિ અમ કહે છે કવિઓમાં કાવ્યના ભાગોને
 કંઈ કહે છે. હેમાચાર્યના કાવ્યાનુશાસનમાં મહાકાવ્યની વ્યાખ્યા
 આપતાં અપભ્રંશના એ બેઃ ૫૩ છે તત્ર પ્રાયઃ સંસ્કૃતમાકૃતાપભ્રંશ
 ગ્રામ્યભાષાનિવદં મહાકાવ્યમ્ અને તે ભાષાઓના દાખલા આપતા
 કહે છે (અપભ્રંશભાષાનિવદસન્ધિવન્ધમાધિવન્ધનાદિ ગ્રામ્યાપ-
 ભ્રંશભાષાનિવદાવસ્કન્ધક્રવન્ધં મીમકાવ્યાદિ,) કે અવસ્ક-ધક-
 વન્ધવાળા અપભ્રંશ ભાષાના કાવ્યો હોય છે અને તેનું કાવ્ય

ભીમશાસ્ત્રી ડૉ. સાહિત્ય-શિખા અપભ્રંશ ભાષાના અભ્યાસના સર્ગને
નામ કડવક આપેલું છે.

અપભ્રંશનિવંધેસ્મિન્ સર્ગાઃ કઢવિકાભિધાઃ ।

તથાપભ્રંશયોગ્યાનિ હંદાસિ ત્રિધિધાન્યપિ ॥ યવા કર્ણપરાક્રમઃ

કડવકો (કડવા) નો નમક તે સધિ એમ હમ આર્ય પોતાના
છદો ધ્યાસનના ૧૧^૧ અધ્યાયમાં કહે છે (સન્ધ્યાગૌ કઢવકાન્તે ચ
ધ્રુવં સ્યાદિતિ ધ્રુવા ધ્રુવકં ઘતા વા-કઢવક સમૂહાત્મકઃ
સન્ધિસ્તસ્યાદૌ ચતુર્ભિઃ પદ્મડિકાત્રિહંદોભિઃ કઢવકમ્) અપભ્રંશ
અર્થ પદ્યના અને જુની ગુજરાતીનો સળપ એ પ્રશ્ન અહીં ઉચિત
થાય છે પરંતુ તે વિસ્તાર દોવાથી અહીં હવે નહીં એ જીએ

માધનાનળ કામકંડલા નામક પ્રબંધમાં આપેલી વાત.

તરસ્વતીને તટે શુકદેવ તન કરે છે તેને સસારમાં રાડવાને વ્યાસ
કામને ખેલાવે છે કામ રતિ અને પોતાના બીજા સહાયોની સાથે
મુનિને છતવા બધ છે, પાપુ તેનો પ્રવલ નિર્દય બધ છે જવટે
રતિ એક મુક્તિ બતાવે છે, એક મોટો મહેલ બનાવાને તેમાં ખાલજી
વેશ્યાની મેવા કહે છે એવું બતાવે છે ખાલજી શુકદેવને જીની

૧ હેમાચાર્યના જીવનુસાસનના પાચમા અધ્યાયમાં અપભ્રંશના છદોના
લક્ષણો આપેલા છે પદ્યના ૭૬ શાસનમાં પ્રથમ અંગ છે તેમ પ્રાકૃત પિ ૧૭
મુખ્ય ૭ આ પુસ્તક આ દીપ્ત્યે સાથે રાચજી બેલીયાલીક સોસાઈટી તરફથી
તથા તરફીવલ્લભની દીકરા અંગે નિર્ણયસાગર નસ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયું છે
હેમાચાર્યના જીવનુસાસન (રૂતિ) ની પ્રાચીન મુદ્રા નવ સન્દૃશ લાયકેરીમાં
છે જીવનુસાસનના પદ્યોની પાપુ એક નવીન પ્રત છે આ અર્થ પદ્યાસ
અભાવસાગર પામે શુદ્ધ કરાવીને ગોક દેવકરજી મુદ્રાએ નિર્ણયસાગર પ્રેસમાં
૧ ૨૨ માં જપાવે છે અપભ્રંશના અન્યાયીએ આ અર્થ અનરય
વાચનો ભેદ્યો.

મહત્તા બતાવે છે. શુક પોતાના ધ્યાનથી આ કપટ જાણે છે અને શાપ દે છે. ક્રમ અમરાવતીમાં કુમેરદત્તા બાલણને ત્યાં જન્મે છે. પાંચ વરસનો થતાં તેનો બાપ પરદેશ જવાથી માતા પુલ લાવવા મોકલે છે. વાઙમા શાકિની યૌદ્ધિણીનું રૂપ લેખે તેને હાડી જાય છે. આકાશમા ચાલતાં યૌદ્ધિણી પુષ્પાવતીના સભા ગોવિંદચંદ્રના બાલુથી દુણાય છે, માધવ નીચે પડે છે સભા તેને દેવદત્ત દેહરાસરીને ત્યાં મૂકે છે અને તેને રાજપુત્રની માફક પાળવાનું કહે છે અને પાંચ ગામ આપે છે. દેવદત્તે તેને ખોલે લીધો અને મર્વ કળાઓમાં પ્રવીણ કર્યો (૧ અંક)

કાંતિનગરમા શ્રીપતિશાક વ્યવહારીઓ છે અને તેની બીનુ નામ સોહાસણી છે તેને એક પુત્રી થઇ વીજુ નામની વેસ્યા જેને શ્રીપતિની સાથે સબધ હતો તેણે પુત્રી કામકદલાને બળથી લીધી અને અનેક શાસ્ત્રો બણાવો સર્વકળા સખન કરી; કવિ કામકદલાનું વર્ણન બહુ લખાણથી કરે છે.

નિલવટિ કસ્તૂરીતિલક મ કરિસિ સ્ધી અવલુ
સહિગિ સીહર એવવી કરિસિ સહુ વિનાણુ

આ આપણને લાભિનીવિલાસમાનો કસ્તૂરીકાતિલકમાહિ તથા ઋતુનહારનો સ્તુતિ મવિશ મેહં એ પ્રસાદો માદ દેવડાવે છે. વેસ્યાએ કામાવતીના સભા કામનેનને કામકદલા અર્પણ કરી; પણ કામ પાણુ પુરુષ તેને તૃપ્ત કરી શકતો ન હોવાથી તે ક્રોધને પણ ચાહતી નથી (૨) માધવનુ રૂપ જોઇને રાણીએ તેને પ્રાર્થ્યો. માધવે શીલ નામન્યુ, રાણીએ તેને સન્યમાંથી કલ્પ્યો. (૩) માધવ અમરાવતીમા આવ્યો સભા સભામાં પોતાની વાત કહી. આખાપે ઓળખ્યો. રામને વાનુધી આકર્ષાઈને પોતાનો સહચર બન્યો. માધવનું રૂપ જોઈને પુરુષગીઓનું ધોર સ્ખલિત થતું દોતાથી ક્રોધને ગર્ભ રહેતો

છે. વિક્રમ રાજા તેની ગુપ્ત ગીતે પરીક્ષા કરે ૬, અને તેના પ્રેમ-શુદ્ધ જાણતા કામમેન રાજાને કામકદલા મોકલવાનું લખે ૭ રાજા માનતો નથી, યુદ્ધ થતા હારે છે પરંતુ કામમેન માધવનું મૂનિમ મલતઃ કરીને કામકદલાને જતાવે છે તેથી કામકદલા મૃત્યુ વગ્ર થાય છે. માધવ પણ આ સામળી પચ્ચ પામે ૭. વિક્રમ રાજા બાળી મરનાને તૈયાર થાય છે. હરસિધમાતા અમૃતનું અજન કરીને બન્નેને સજીવન કરે છે વિક્રમ તેઓને ઉજ્જવનીમા લઇ જઈ પરણાવે ૭ અને મોગી સપત્તિ આપે છે સામળીબાટની કથા બહુ સંક્ષેપમા છે અને ઝાઝા આલ વગરની છે.

યુરોપીયન વિદ્વાનો આ વાતને insipid love-tale તરીકે પ્રેમ-વાર્તા મણી કાઢે ૭. પરંતુ ગુજરાતી વાર્તાઓ રસ બરેલી હોવા ઉપરાંત શીળનું મહાત્મ્ય તથા આધ્યાત્મ્ય પ્રતિષ્ઠાન કરનારી છે સંસ્કૃત કથામા, અર છે કે, આ વાત હાર નૂકીને જણાવી નથી. પરંતુ માધવાનલ દોષક પ્રબધમાં તથા તેથી વિશેષ કુમળનાલ વાચકના કામકદલા સસમાં આ વિષય સારી રીતે દર્શાવેલો છે માધવનું ૨૫ જો કે બીઓનું જ્ઞાન જ્ઞાન જુલાની છબે તેની પાછળજ બમાવે ૭ તોપણ માધવ તો સર્વ બીઓને મા મેન સમાન મણે છે તેનીજ રીતે કામકદલા જો કે વેસ્યા છે તોપણ માધવ સિવાય અવરને લગીર ફર્ય મહાત્મી નથી. આથી બન્નેનો પ્રેમ શીલમય તથા વિશુદ્ધ ૭ અને તેથીજ વિક્રમ રાજા તેઓનો સયોગ જોડી આપે ૭

‘સાહિત્ય’. ૧૯૧૪-આગસ્ટ અ.ક.

૫. ૩૫૩ થી ૩૬૨

—ચીમનલાલ ડા. દલાલ.

માધવાનળની કથા.

(માધવાનલ કામકંદલા ચોપાઇનો સાર).

× × જો કવિએ એ ચાર ઠેકાણે ઇસારો કર્યો છે તે કર્યો ન હોત, તો આ ગ્રંથ આવક જૈન સાધુનો લખેલો છે એમ માનુષ પણ ન પડત, કેમકે ઇતર જૈન ગ્રંથોમા પ્રથમ થી પાર્શ્વનાથ, મહાવીર સ્વામી કે તિર્થંકરની સ્તુતિ હોય છે, છેવટ પણ તેમની વદના હોય છે અથવા લખનાર સાધુ હોય તો પોતાના ગૃહની હકીકત આપે છે. માધવાનળમા તેવું કાન નથી, પરંતુ અમુક ઠેકાણે દેવસર ને કસરતુ પૂજન, દેવને જીહારણ અને સમાધિ (મૃત્યુ નિર્વાણ અર્થે) જોવામાં આવે છે વાચનારને વગ્ન સમજાય માટે એ કથાનો સાર નીચે આપ્યો છે

પૂર્વ દેશે ગંગાને કાંઠે પુષ્પાવતી નામે નગર હતું, ત્યાંના રાજાના પુરોહિત શરદાસના પુત્રનું નામ માધવાનળ હતું, અને તે પુત્રની શીનવતી ને પવિત્ર જી નામે કામકંદલા હતી

એકવાર કેલાસપતિ મહાદેવ ભારે યોગ સાધવા આસન વાળીને બેઠા. ધણી વર્ષ અગ્રપણે તપશ્ચર્યા કરી. એક રાતે ઉભયાની જગત શબ્દ આવતાં મન ચાલ્યું, અને તેમણે વીર્ય અપહિત થયું એમનું મહા નેસવર વીર્ય જે પૃથ્વીને ઢાડી નાંખે. આકાશને પ્રખળે કે સમુદ્રને ઝોસી નાંખે, તેનું શું કશું તે વિચારમા તે ફરતા ફરતા મંગલ તીરે નહ વનસ્પતિની નળી ફાંસેને તેમાં તે ધાલ્યું. પુરાહિતને ત્યાં અસખ્ય દ્રવ્ય અને ભારે ઠાઠમાઠ હતો, પણ તેને પુત્ર ન હોવાથી તે હમેશાં શોકમાં રહેતો. એક રાતે હરિએ તેને સ્વપ્ન આપ્યું કે હું તારાપર કુકબો છું. જા, તને નહની જાડીમાં એક પુત્ર છે તે પ્રાપ્ત થશે. શંકરદાસ ત્યાં ગયો, પુત્ર હવેભર લાવ્યો ને તે પરમેશ્વર આપ્યો એમ કટી તેની ખીતે હવાલે કર્યો. ધન્યસ્તુ વીર્ય હોવાથી તે અતિ સ્વરૂપવાન ને છુદ્ધિમાન નીવડે એમાં નવાઈ નહોતી.

આર વર્ષની વય થઈ ત્યારે તે કેટલાક સાથીઓ સાથે પાદરે રમવા ગયો. જ્યાં પેની શિક્ષા હતી તેના આકાર કંઈક બીજો જોવા જોઈ ઊંચા માધનને કહે કે અમે તને આ શિક્ષા સાથે પરચાવીશું રમતમાં તેને સ્નાન કરાવ્યું, શિક્ષા સાથે તેના લુગમની ગાંઠ પાડી, અમિ સળગાવ્યો અને વેદમંત્ર બોલ્યો તેની સાથે હસ્ત મેલાય કરાવ્યો, તે પુરો થતાજ શિક્ષા અસર રૂપ થઈ આકાશમાં ઉડી ગઈ. તેને જોઈ દંડસભાના દેવો ખુશ થયા.

પરંતુ, જ્યતીને લાગ્યું કે મારા ઉપર ખરા ઉપકાર કરનાર તો માધવાનજ છે, તે મને વર્ષો છે એટલે તેનેજ હું મારા મ્વાથી સમજી સુખ આપીશ તે મધ્ય રાતે જાની ગીતે માધવના જે મંત્રમા આવે ને સસારમાં સુખ ભોગવે. માધવનું શરીર જોઈ તેના માબાપને વહેમ આવ્યો, તેથી તેને માટે આખાના જોવા એક કડીઓ માળ બધાવ્યો, તે એવા દયદાથી કે ત્યાં કાપ બી પ્રવેશ કરી ન ગઈ. પણ એથી તો માધવ અને જ્યતીને વધારે અનુકૂળ થયું.

એક સારા ધાણુની કન્યાનું માગું આવ્યું. પણ માધવાનને પરણવાની ના પાડી. જ્યંતી એકવાર સવારમાં આકાશગમન કરવા જતી હતી, તેને માધવે કંઈ કે તારા વિરહે હું રહી શકતો નથી. અપ્સરાએ ધણીએ તાણુ કરી અને તેમાં જે લાય રચું છે તે જણાવ્યું, તોપણ માધવે માન્યું નહિ, ત્યારે તે કેટલીકવાર દિવસે પણ આવવા લાગી. ઇંદને જાણુ છતાં તેને ઠપકારી તેથી તે આવતી બંધ થઈ; પણ જ્યાં ખરો પ્રેમ બંધાયો હોય, ત્યાં વિરહવેદના સહન થઈ ન શકે; તેથી તે માધવને સુરઝોકમાં જાની રીતે લઈ ગઈ, ને ત્યાં સુખ માણવા લાગી.

એક વખત જ્યંતીને ઇંદ્રસલામાં નાટક કરવાનું હતું ત્યારે તે પોતાના મિત્રનમને જામરો બનાવી કચુકીમાં જાનો રાખીને નૃત્ય કરવા લાગી. જામરને કંઈ વેદના ન થાય માટે તે નૃત્ય કરતાં સંકો-ગતી હતી, તેથી વહેમ આવતાં જોયું તો તે નરને જામર બનાવી સાથે લઈ આવી છે એમ જણાયું. એવી ઇંદ્ર બીજીવાર ક્રોધાયમાન થઈ તેને શાપ દીધો કે સુરઝોકમાં જોઈએ એટલું સુખ છતાં તું મૃત્યુઝોકના નરને મોહી તેનો સગ કરે છે, માટે તું વેશ્યાને ત્યાં અવતરીશ.

પૂજાપાત્રી માટે લઈ જાય છે. માધવ નગરમાં જાય ત્યારે જોઓ તેના થી દિલ દિલ થઈ તેની પાછળ કામકાજ નહીં કરે છે, તેની મફાજન રાજાને હરિયાદ કરવા આવે છે, તે કહે છે કે જો તમે માધવને ન કાઢો તો અમે ગામ તજી કુતરે તેનાથો અમારા ઘર બાગે છે પછી રાજાએ માધવ મોલાવીને પૂછ્યું કે તારામાં એવી તો કમી છે ? તે ઉપરથી માધવે રીજા લઈ એવું ગાયન કર્યું કે જેથી રાજાની સાતમે નારીના હૃદય બેગી નાખ્યા એથી રાજા ક્રોધે ને બોલ્યો કે તુ મારો દેશ તજી તેને દેશવટો દેવાથી સર્વ સમાનુ મો વીલાઈ ગયું

માધવાનળ એક વલ્લભરાની મોખતમાં ઝાગી જંગમના દુખ વેઠે તો આત્મે અને કામાવતી નગરીમાં આગે ત્યાં કામકદલા વેસ્યા વસે છે તેને ત્યાં મોગ રાજા ને વલ્લિક પુત્રો વિલાસ માટે બસે છે અને ગરબના ભંડાર આપી દે છે કામકદલા કહે છે કે મારે નગરના રાજા કામમેન આગળ નૃત્ય કરવું છે તે આટલી લાલચો છતાં શીલ છોડતી નથી એકવાર રાજાએ વાત જાણી મોટા મહોરસવ પ્રસંગે તેણીને નાટક માટે મોલાવી

દરમારમાં હજારો નોક આન્યા હતા કામકદલાએ જારે નાટક મથ્ય પુ એનામાં મધનાનગી ત્યાં અત્રી પડેર્યો ૧૬૨ રહીને ડોડા, કુણાનતો હતો તેથી દારાજાને અચરજ લાગ્યું તેની હોશીઆરી જોઈ દારાજા રાજાને વાત કહી રાજાએ તેને પોતાની કને મોલાવ્યો, તે વેસ્યાનું નૃત્ય ને રૂપ નિહાળ્યા કરે છે (અહીં રૂપ ને શણગારનું વર્ણન આમેકુન કરિએ કર્યું છે) એવામાં એક ભમરો આની લાંબો તે વેસ્યાની કચુકીમાં લસ્યો આથી જ્યતીએ તેને ભમરો કરી ખંચગીમાં સંભેતો તે વાત માધવને યાદ આવે અને એજ રીતે કામકદલાને ભંડારની સ્મૃતિ થાય છે ભમરો તેના સ્તનને ખાંચે મારે છે, તેથી તેને વેના થાય છે માધવને જે રાજાએ સરખાવ આપ્યો હતો, તે વેસ્યાની કળાથી ખુદી થઈ તેને આપી દે છે રાજાની પહેલા તેને

સરપાવ આપ્યો તેથી રાજા ક્રોધે છે ને તેને મારી નાખવા ઉભો થાય છે. ક્ષત્રહત્યાનો દોષ બતાવી એક તેને વારે છે, તેથી માધવને તેનું રાજ તથા દેવા કુક્રમ થાય છે, તેથી તે પ્રમાણે તે તુરત ત્યાંથી ચાલ્યો જાય છે.

કામકદલા ગોખે બેસી છે, તે રસ્તે થઇ માધવ જતો જોતાંજ તે તેને ધરમા લઈ આવી પૂર્વ દિશા કહી ઇંદ્રના ખીજા શાપથી તે વેશ્યા બવતરી એ વાત જણાવી મન્નેને અતિ આનંદ થયો, અને ખીપુરુષ તરીકે રૂતિ મુખ જોગ્યું. પાછી રાતે વિદ્યાવિનોદની વાર્તા થાય છે અને સમસ્યાઓ વડે એક ખીજાની ચતુરાઇ બતાવાય છે. મળસ્કા થતા માધવ જવાની રજા માગે છે, તેથી કામકદલા મુર્ખવશ થાય છે ન જવાનો કે તેને સાથે લઇ જવાનો અતિ આગ્રહ કરે છે, તેને માધવ સમજાવે છે રહેવામાં રાજનો લાયક છે ને સાથે લઇ જવામાં અતિ સકોટ વેદનાના છે. આખરે તે જાય છે, અને કામકદલા સોળ સણગાર તથા વિધવા વેષે રહે છે. તેની મા પરપુરુષનો સંગ કરના ને મુખમાં રહેવા આગ્રહ કરે છે, પણ તેને પત્ન ન કરતાં પુરુષો આવે તેને નૃત્યાદિથી ખુશ કરવાની માત્ર તે હા પાડે છે.

માવન રખડતો દુખ પામતો આખરે માળવે જઇ મટે છે. માગવાનું, ઉજાણું ને પરદુ ખજાજન વિક્રમનું કવિ હતાદાર વર્ણન કરે છે. અજાણ્યો માધવ શેરીએ શેરીએ ફરી સુદર નાગીઓ નિહાળી ખુશ થાય છે, પણ તેનો કોઈ લાયક પૂણું નથી રસ્તામાં એક ક્ષત્રિ આવ્યો, તેણે કહ્યું કે તે કામાવતી જત્રાએ જાય છે, તેથી ખુશ થઇ કામકદલા ઉપરનો પત્ન લખી તેને આપે છે. તે પત્ન અને તેનો કામકદલાએ આપેલો ઉત્તર ક્રિએ લખાણથી ચીતરી તેમાં વિરહ વેદનાની ખીડા જન્મેને કેરી સાને છે તે મતાનું છે.

માધવ કોઈ બાલણને ત્યાં ખાઈ દહાડે ગહેરમાં લટકે અને રાતે મહાબાળેશ્વરના દેવગમાં જઇ સુઇ રહે. વિરહ ન સહેવાયાથી એક

ગાથા તેણે જાતે લખી, તે વિક્રમ સવારે દર્શને આવ્યા તેમનો નગરે પડી. મારા નગરમાં કાંઈ દુઃખી નથી, છતાં આ કાંઈ દુઃખી પુરુષ જણાય છે, માટે તેનું દુઃખ મારે લાગતું જોઈએ. પ્રધાનને તપાસ કરવા કહ્યું. બીજે દહાડે બીજી અને ત્રીજે દહાડે ત્રીજી ગાથા લખેલી વિક્રમે જોતાંજ એ માણસનો પતો જે કાંઈ લગાડશે તેને લાખ દિનાર આપવામાં આવશે એવો પત્ર વળાડ્યો; તે ઉપરથી નગરની એક વેશ્યા મોળશણુગાર સજી મહાદેવના દેવળમાં જાતી બસાઈ રહી. ત્યાં ધણી માણસ સુતાં હતાં, તેમના માધવ નિસાસા નાખ્યા કરતો હતો, તેથી ગાથા લખનાર એજ હાલો જોઈએ એમ ધારી તે તેની પાસે ગઈ, અને તેની જાતીપર પગ મૂક્યો, તેથી તે જાણે કામકંદલા હોય એવો નિદ્રામાં ભ્રમ થતાં તેણે કહ્યું, હે પ્યારી કામકંદલા ! હૈયાથી પગ પાછા કરો ને તમારા પુષ્ટ પયોધર આગળ ધરો વેશ્યાએ બીજે દહાડે રાજાને કહ્યું કે માધવાનજ કામકંદલાના વિરહથી દુઃખી છે.

રાજાએ તેને બોલાવી દુઃખની હકીકત પૂછી તેણે વિરહની વાત કરી, ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે તું પસદ કરે તેની જા તને પરણાવું, ને તું મારા રાજ્યમાં રહી મુખ બોગવ. તેણે કામકંદલાના પ્રેમની વાત કહી, ત્યારે રાજા કહે તું વેશ્યાના નાદમાં શું મોલ્યો છે (વેશ્યાના અવશુણુ કવિ અહિં વર્ણન કરે છે). માધવે બહુ કહ્યું ત્યારે રાજાએ તેને મેળવી આપવાનું અભ્યવચન આપ્યું.

રાજા ચતુરંગી કટક લઈ માધવાનજ સાથે કામાવતી આવ્યો ગામને પાદર પડાવ નાખી કામકંદલાની પરીક્ષા માટે જાતો તે તોળીને ડેર ગયો વેશ્યાએ બહુ હાવભાવ ગાયન નૃત્ય કરી તેને ગીજવવા માંડ્યો. તેણે રતિભોગની ઇચ્છા બતાવી, પણ બીજે તેની નહતે ના પાડી. તે વિધવા જેવી કેમ રહે છે તે પૂછતાં તેણે કહ્યું મારો કથ પરકેશ છે, માટે વિક્રમ ત્યાં સત રયો. ત્વી નિજાપ કર્યા કરે '૭ પાડવી રાતે તે નિદ્રાવશ થઈ ત્યારે વિક્રમે તેના જાતી ઉપર

પગ મૂક્યો, એટલે તે માધવ છે એમ જાણી કહેવા લાગી, સ્વામીજી !
 પગ દૂર કરો. એથી રાજની ખાતરી થઈ. માધવ કાણ તે વિશે
 સ્ત્રીએ કહ્યું ત્યારે રાજ હસ્યો. પછી રાજને કહ્યું કે અતિ વિરહને
 લીધે માધવ મરી ગયો, ને તેના શબ્દો દ્વન સિધ્ધા નનીને તીરે
 થયું. એ સાંઝગતીનું સતી શિરોમણી કામકંદલાએ પ્રાણ તળ્યો
 ગળત દુઃખી થયો ને બોલવા લાગ્યો કે, અરે મેં આ શું કહ્યું !
 રાજ છાનોમાનો પોતાની મેનામાં ગયો ને આંતુંભરી આંખે તેને
 કામકંદલાના મરણની વાત માધવને કહી, એટલે તેનો પગ પ્રાણ
 નુરતજ દેહ તથા ગયો. આથી રાજ કંપાન કરવા લાગ્યો. જી હતા
 ને યજ્ઞહતા મારે શીર ચોંટી. મારે પણ હવે મરણ જ નેહ્યો, એમ
 કહી જોવો તે પ્રાણધાત કરવા બંધ છે, તેવોજ આગીઆવતાએ તેનો
 હાથ પકડ્યો. વૈનાળે કહ્યું, વિરહમુર્છા છ માસ રહે છે, ને દરમ્યાન
 જે અમૃતધાર સીચવામાં આવે, તો માણસ જીવતુ થાય. વૈનાળે
 પાતાળમાં જઈ અમૃત આપ્યું તેવડે જન્મેને જીવતાં કર્યાં કામાવતીના
 રાજને વિક્રમ પામે આવી વિનતિ કરી કે આપ મારે નગર પાવન
 કરો. વિક્રમે આવવાનું પ્રયોજન બનાવી રાજનું આમંત્રણ સ્વીકાર્યું.
 ગામમાં મોટો મહોત્સવ થયો. દરબારમાં આવી વિક્રમે કામકંદલાને
 બોલાવી, અને એ જન્મે પૂર્વ જન્મનાં સ્નેહી છે, માટે તેમને સુખ
 મળે એમ કરવા રાજને કહ્યું અને કામકંદલા માધવાનળે સુપરત
 કરી રાજને ક્રોધ ધન માધવને આપ્યું. રાજ જન્મેને લઈ ઉજ્જવળ
 આવ્યો. રાજ માધવને પોતાની પાસે રાખે ને રાજ એક લાખ ધન
 આપે તેને પાંચમે મોટા ગામ ને હિંચા મંદીર આપ્યાં. જન્મે સુખ-
 વિલાસમાં દિવસ નિર્ગમન કરે અને વિક્રમને આશીષ આપે માધવને
 પોતાને દેહ જઈ માતૃપિતા સાથે રહેવાની ઇચ્છા થતાં રાજની તેણે
 પરવાનગી માગી. રાજને તેને બારકોટિ સોનાના દીનાર હાથી ધોધ
 વગેરે પુષ્કળ આપી કટક સાથે વિદાય કર્યો. કટક જોઈ પુષ્પાવતીનો

તાજી ગજસયા, કેમકે એવા-મોગ દગ સાથે લલ્લવાને તે સમય ન
 હોતો તેજે પુરોહિતને જોવા લીધું કે, તમે જાને જે વસ્તુ નવી
 આપ્યો છે તેનું હરેક ગીતે મન મનાવો વકર સતે આવતો તે
 માધવે તેને જોળખ્યો ને સામો આવી પાચે પડ્યો પુરોહિતે પુનઃ
 પિંજવ્યો, એટલે તેને ઘડી સરમો આપ્યો આ વાતની ખબર પડતા
 લોકો સાથે રાજા સામો આ યો માત તાત પુન ને પુનવધનો મે
 જાપ થયો જી પુરુષ સસાગુ ખરે સુખ ભોગવવા લાગ્યા નામ-દ
 દ્વાને પેટ ચાર પુન અવતર્યા ઘણું પુણ્યદાન કરીને લીળને પ્રતાપે
 અતે બને સમાધિ પામ્યા

સાહિત્ય, ૧૮૧૪-જૂન અંક

૫ ૨૮૮ થી ૨૮૪

—હરનોનિ-જાસ દ્વાન્કાજાસ ગદાવાળા—

અહીં અન કહેલું ચોખ્ખું થઈ પડ્યો કે નાજાનેરના પ્રસિદ્ધ ।
 વિ સ્વ નયુરમ સુદર-જ્યે માધવાનજી કામકુ-નાડુ નાનક હો
 રીતે ન્ની રંગમી પર મનાયુ પુ અને તે મૌરજૂઆ સાગી
 લોકપ્રિયતા પામ્યુ હતુ મો. ૧. ૨૧૫૫

પ્રાસંગિક નિવેદન.

આ મંત્રદ્વમાં સંપાદકે સકુનગત્વ યોગાદિ દર્શાવ કરી છે તેનું કાવ્ય મહોદધિમાં કાવ્ય તરીકે શુ રચાન છે અને તે એક મૌકિક તરીકે યા તેના એક ભાગ તરીકે ગણાય કે નહિ એવાન એક બાબુએ રાખી સંપાદક જે કૃતિઓ અને કવિઓ આમાં દર્શાવ કર્યા છે તે સંબધી અત્ર કુંકમાં ગણાવીશું સંપાદકથી એટલું તો જાણ્યે અગમ્ય એવું થયું છે કે તેણે ચુટેલી ચર મુખ્ય કૃતિઓના ત્રણ કર્તાઓ એકજ સત્રીનાજ છે અને તે વિક્રમની સત્તરમી સત્રી. એક કર્તા કુશલસાહ વાચક તે સત્રીના પ્રારંભમાં થયેલા, ખીજા જયવિજયશ્ચ તેના મધ્ય ભાગમાં અને ત્રીજા તો સમર્થ કવિ સમયનુંદર ગણિ છે તેની અંત સુધી વિદ્યમાન રહેલા

૬વે ઉક્ત ચાર કૃતિઓ લખએ તે પૈની એ—માર દોલા યોપાદ અને માધવાનળ કામકંદલા યોપાદ અમર્થ લોક કથાકર કુશલસાહની છે. તેમાંની ખીજી તો 'સાહિત્ય' નામના પ્રસિધ્ધ માસિકમાં સને ૧૯૧૪ ના જુનના અંકથી શરૂ થઇ સને ૧૯૧૫ ના એપ્રિલના અંકમાં પૂરી થઇ મુદ્રિત થઇ ગઇ છે—તેનું સંપાદન સાહિત્ય જીવન ગાળનારા વયોદ્ધ આગેવાન અને પ્રાચીન કાવ્યમાળામાં જગરો ભાગ લેનારા રા. બ. હરગોવિન્દલાલ દ્વારકાનાલ કાંઠાવાળાએ કરેલું છે અને તેના સાર પશુ તેમણે 'સાહિત્ય'ના સને ૧૯૧૪ ના જુનના અંકમાં આપ્યો છે, કે જે પ્રતાપના પૃ. ૧૭૨ થી ૧૭૬ પર અત્ર પ્રવિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે તે તે ઉપરાંત જૈનસાક્ષર ગિરોમણી ગ્રાં ચિમનલાલ રાણાભાઈ દ્વારાનો માધવાનળ કામકંદલાની લોકકથા એ નામના ઉત્તમ લેખ પશુ પૃ. ૧૫૯ થી ૧૭૧ માં અત્ર પ્રકટ કરવાની આવશ્યકતા જોઇ છે. આ મૌકિકમાં તે કૃતિ પુનઃ પ્રસિધ્ધ થતાં જે કમ લાભ થયો છે તે એક પુસ્તકકારે પ્રકટ થવા રૂપે છે. 'સાહિત્ય'માં આગેલા

સપ્તર્થ નકી દેવામાં આવ્યા છે તે લાલથી વાચકને ચિત્ત સખવામાં આવ્યો છે.

મારોલાની ચોપાઈ સરોધકે જે એકજ પ્રતિ ધણાં વર્ગો ઉપર પોતાને મળી તેની પોતે નકલ કરી લીધી હતી અને તે ઉપરથી છપાવી ન, હવે તે પ્રત કયા લાગરની કે કયા મામની હતી તે અત્યારે કશું યાદ નથી તેથી તે પ્રત હવે મળી શકે તેમ નથી; પણ આમા વિલક્ષણ જેવું એ ગ્રન્થ છે કે અમુક ભાગ પઘનો છે તે પડી ગઈલાગ આવે છે અને તે ગઈલાગ નૂળ લેખક કુનાગલાલનો નથી. પઘભાગ જે છપાયો છે તેમાં ૨૩૮ કડી છે, જ્યારે નૂળ લેખક પઘના અ તે ચોખ્ખું જણાવે છે કે “ગાદા સાનમોનો પરમાણુ, દુહા ચોપાઈ ગસ વખાણ” (જુઓ ૫. ૬૫ કડી ૨૩૪) એ પરથી નળ માત્રો કડી હતી અને તેટલી કડીઓ તેની પ્રત ચાર પાચ માસ હાથમા આવી ગઈ તે દરમ્યાં મે જોઈ છે અને એકેયમાં ગઈલાગ મે જોયોજ નથી હમનાં મુખર્મની જૈન એમોસિયેગન ઓફ ઈન્ડિયા પાનેના બંધારમાથી મને એક સારી અને સંપૂર્ણ પ્રત મળેલી અને તે પરથી કાય કર્તા થીનુત ઝવણચદ સાકરચદ ઝવેરીનું ધ્યાન ખેંચી આને બદલે ફરી તે ૭૦૦ કડી પ્રકટ થી વઢે અને તેમ થજે તોજ નૂળ લેખકની આ તૃતિની નુદરતા અને હૃદયગમતાનો ખ્યાલ આવી ગકરો અને તોજ તેનો સમગ્ર સાર અને તે કાવ્યનું વિવેચન લખાને માગથી આપી રાજ્યો એમ નમ્રભાવેજાણ્યુ હતું આથી તેમજ સરોધક પામે આ મુદ્રિતની નૂળ પ્રત મેગવવા પ્રયત્ન કરતા મળી નહિ, એટલે મને લખી જણાવ્યું કે “માટે હવે અમારો વિચાર છે કે જે છપાઈ ગયું છે તેને તે પ્રમાણે રહેના દેવું અને આપ પામે જે પ્રતો છે તે (પરથી તે આખીનું પ્રકીકરણ) નવા વોલ્યુમ છપાવતી વખતે થઈ રહેશે.” આથી સમયસાર અને તે પર વિવેચન લખવાનું મુક્તરી સંખ્યું છે.

૧૭ જ્યવિજયકૃત રાત્રી ચોપાઈ નથી છે અને હજુ આપ પ્ર
સિધ્ધ થઈ નથી ચોવી સમયસુદર ૭ કૃત અનેક સુદર અને રસમય
કૃતિઓમાંથી અત્યાર મુધીમા માત્ર એક જ પ્રસિધ્ધ થયેલી (પ્રજા-
રાજ—આવડ બીમલી માણેક સ ૧૯૪૧) તેજ નામે ચાર પ્રત્યેક
શુદ્ધિનો રાસ તેજ તપાદકે ચુની કાઢી આને બંને તે કિરિની
ખી ૭ કૃતિ પસંદ કરી હતી તે સાહિત્યમાં એ જ ગણનાગોચર વૃદ્ધિ
કરી રાજત ૫૧ી આ સર્વે ચાર કૃતિઓનું મન માન્યું અને પૂર્વના
મૌલિકો જેનું દુલ્લ પાપ (૩૫ રંગ) નથી બની શક્યું. સંશોધન
કેનું થયું છે તે વિવેચક વાચકો પ્રિયાગી રાકશે.

જેવે કવિઓ સખધી ઉમેષ કરતા વિક્રમ સત્તરમી સદીના
એક આધારભૂત સમર્થ 'કવિવર સમયસુદર' માટે મે એક બાંધો
વિનંત નિબંધ લાવનગની સાતમી જૂજાતી સાહિત્ય પરિષદ માટે
લખ્યો હતો અને ત્યાં જઈ તેની સમક્ષ તેના મુખ્ય લાગો વાચી
સભાગામ્યા હતા તે નિબંધ જેન સાહિત્ય સંશોધકના ખડ ૭ અક
મા પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો છે અને તે પરિણત્ય હવે પડી બહાર
પડનાના ગોપાનમાં અમુક લાગમા પ્રકટ થનાર છે તે સમગ્ર નિબંધ
આ મૌલિકના આરક્ષમાત્ર મઠનામાં આવ્યો છે તે તેમાં અત્યાર
મુધી મળેલી નથી હકીકત પણ પૂરવણી-અનુમેષ તરીકે ઉમેરનામાં
આની છ બીજા કર્તા નામે જ્યવિજય અને કુશલલાલ માટે લખવાનું
રા જ્યવિજય સાકરચંદ્રે મને કેટલું તેથી હું શોધખોળ કરી મારાથી
તેમને માટે જે કંઈ મેળવી શકાય તે સર્વ આપી પહેલાં નિવેદિત
કરી દીધું છે અને વિરોધમાં સાક્ષર થીમાન ત્રણલાલ મોહનલાલ
ઝવેરી એમ એ. એન એન બી મુળર્જના રમોલ કોઝ કોર્ટના
વક્ત્ર જજ સાહેબે આ સગ્રહ સખધી પોતાના સાહિત્યવિષયક
પ્રિયાગે ૧૫ી આપતા પાત્રન આપ્યું છે તદનુસાર તેમનું વક્તવ્ય
આ પડી મઠનામાં આવશે અનેક જેન સાહિત્યની ઉત્તમ કૃતિઓ

અપ્રકટ પડી છે કે જે પ્રકટ થયે જેનેતર ગૂંજરાતી સાહિત્યની ઐશ્વર્ય
 કૃતિઓની હારોહાર ઉચ્ચ સ્થાન વેશે તેની કૃતિઓ અને તેના
 રચનાર સમર્થ કવિઓનો પરિચય મારા દ્વારા સાહિત્યરસિક આલમને
 પ્રાપ્ત થવાનો યોગ અખડિતપણે સત્વર મળે એમ હૃદયથી પ્રાર્થતો
 હતો આ મૌલિકની પ્રકાશક સંસ્થાના કાર્યજર્તાઓએ આ મૌલિકની
 યોજના દ્વારાજ એ યોગ્ય સુલભ કરવાનું નક્કી થનાર છે તેથી તેમનો
 આ પ્રસંગે હૃદયથી ઉપકાર માનું છું.

સ. ૧૯૮૧ આશ્વિન વદ ૫ શુક્ર.

લોહાર ચા.ન, મુબાઈ.

—મોહનલાલ દલ્દીચંદ દેસાઈ.

— ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ —

વિશેષમાં.

‘કવિનર સમયસુદર’ના આશ નિબંધમાં પૃ ૩૭ અને ૩૮ પર ઉલ્લેખ પામી રીતીઓ સંબંધમાં થોડુંક બતાવનારે સંતોષ છત્રીઓના અત-ભાગમાંથી મળે છે તે ઉપયોગી હોઈ અત્ર ઉતાર છું. આ પૂર પાડનાર મુનિશ્રી અમરવિજય-અનુસવિજયાદિના આભાર માનું છું —

છમ નાગોર લખાઈતી, જર્મ છત્રીસી મુવતાલીજ
પુણ્યછત્રીસી સિધપુર કીધી, આવકનઈ હિત બલીજ. ૩૨

તિમ મતોપછત્રીસી કીધી, લાલકરણસર માહિજ
મેન થયક સાહમી માફોમાહી, આપુદ અધિક કચ્છાહજ ૩૩

પાપગયક પાયા વરસાનુ પ્રગટયક પુણ્ય પફૂરજ,
પ્રીતિ સંતોષ વયક માહોમાહી, વાગ્ય મગન તુરજ. ૩૪

સવત સોલ અકિરામી વરન, સરમાહિ રહ્યા ચક્રમાસિજ,
જસ મોહામ થયક જગનાહે સદુ દીવી સાબાસીજ ૩૫

યુગપ્રધાન જિનયક સૂરીસર, સ્કન્ધવદ વસુ સીસજ,
સમયનુદર સંતોષ છત્રીસી કીધી સથ જગીસજ ૩૬

આ પરથી આર છત્રીસીઓનો અનુક્રમ ને રચનાસ્થાનો, સંતોષછત્રી-સીનો રચ્યા સ. ૧૬૮૪ વગેરે જણાયછે. તો તે પ્રમાણે સુધારો લેવું.

‘કુશળનાથ ઉપાધ્યાય’ પગના આશ લેખમાં પૃ. ૧૫૬ પર તેમના અગડદત રાસ સંબંધી વિશેષ માહિતીનો અભાવ બતાવ્યો હતો, પણ અમદાવાદમાં કેડલાના અપાસનાના પુસ્તક લેખર તપાસતા તેમાંથી તેની પ્રત મળી આવો છે તેમાં પ્રારંભમાં પાતાના ગુરૂ અભયધર્મને પ્રણામ કરેલ છે —

આસ જિજ્ઞેસર પાય નમી સરસતિ મનિ સમરવિ,
શ્રી અભયધર્મ ઉપજાય ગરૂ પથપકજ પ્રણુભેવિ x x

અતમા એમ છે કે —

સવત બાહુ-સ્થિતિહુગાર કાતી શુદ્ધિ પ્રનિમ ગુરૂવાર,
શ્રી વીરમપુરિ નયર મજારિ જરી ચોપક મતિ અનુસારિ ૨૧૭

ની જિનયદનુરિ હરિશય, ગુરૂશ્રી અભયધર્મ કવજાય,
વાચ કુશલનાથ ધન બજે સુખ સપતિ યાઓ અગડતણે ૨૧૮

અગડદત રાસ સ. ૧૬૨૫ માં વીરમપુરમાં રચાયો, અગુર અભ-યધર્મ જિનયદનુરિના સંતાનોય હતા એટલું નિરોધ આથી જણાય છે, તો તે પ્રમાણે સુધારી લેવું

મુ. ૧) તા. ૬-૧ ૧૮૨૬ મોહનલાલ દલીય દ દશાવ

ઉપોદ્ધાત

—૨૪૪—

આનંદ કાવ્ય મહોદધિના સાતમા મૌહિક તરીકે વિદ્યમાન સત્તરમા સૈકામાં થઈ ગએલા વલ્લુ જૈન કવિઓની કૃતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈના જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ટ્રસ્ટીઓએ પસંદ કરી છે: (૧) વ્યાચક કુશલસાબ વિરચિત દોલા માસ્વણીની કથા ચોપાઈ; (૨) એજ કવિ વિરચિત માધવાનલ કામકુંદલા ચોપાઈ; (૩) એજ કવિ વિરચિત શ્રી સ્તંભનક પાર્શ્વનાથ-સ્તવનમ્ર; (૪) પંડિત જયવિજય વિરચિત શુકનશાબ ચોપાઈ; (૫) પંડિત સમયસુંદર વિરચિત ચાર પ્રત્યેકબુદ્ધ ચોપાઈ. આમાંનાં મહેલાં જે કાવ્યો દોલા માસ્વણીની કથા અને માધવાનલની કથા એ નામે સુવિખ્યાત છે, અને તેમાં જૈન ધર્મ યા જૈન શાસન સંબંધે કાંઈપણ ઉલ્લેખ ન હોવાથી જૈનેતર વાચકોમાં પણ ધણાં પ્રિય થઈ પડેલાં. દોલા માસ્વણીની કથા તો તબુરો કે બેકતારો લઈ બિહાર માગનાર બીખારી પણ ગાય છે. શુકનશાબ ચોપાઈ એ કાવ્યને પણ જૈન મત સાથે કરો સંબંધ નથી બાકી રહેલાં જે કાવ્યો ખાસ જૈનોને હિંમત રચાવતાં છે.

ગુજરાતી સાહિત્યના મધ્ય યુગ અને તેની પણ પૂર્વના યુગ માટે આજથી પચ્ચાસ વર્ષપર જે જે અભિપ્રાયો બંધાએલા તે, ત્યાં ત્યાં પુસ્તકો હાથ લાગવાથી કાલક્રમે જાહેરાત ગયા છે. દાખલા તરીકે, નરસિંહ મહેતાને આદિ કવિનું સ્થાન આપવામાં આવતું, અને સાથે સાથે એવો પણ અભિપ્રાય આપવામાં આવતો કે નરસિંહ મહેતાના સમય મહેલાં ગુજરાતી સાહિત્ય હતુંજ નહિ, તેનો આરંભ નરસિંહ મહેતાનાં કાવ્યોથીજ થયો—એ અભિપ્રાય બૂલ બરેલો માલમ પડ્યો છે. વળી વાર્તાના સાહિત્ય માટે સામળજીને મુખ્ય પદ આપવામાં આવતું તે પણ ચોક્કસ ન હતું એમ સમજાય છે. ખુદ પ્રેમાનંદનાં

કાવ્યોનું નમું પાણી એના પુરોગામી કવિઓની કૃતિઓમાંથી મળી આવે છે. ધણુ, પ્રાચીન કાવ્યો જે અપ્રસિદ્ધ પડી રહેલા તે પ્રસિદ્ધિમાં આવવાથી જૂના અભિપ્રાય ફેરવી નવા ગાંધિવામાં આપ્યા છે, અને હાલ જે અભિપ્રાય બધામાં છે તે પણ સ્થાયિ નથી, કારણ હજી ૭૦૦ બહારમાં અને જૈનેતર અક્ષિઓના કમળમાં એટલા બધા અપ્રસિદ્ધ થેષો પડી રહેલા છે કે તે જેમ જેમ પ્રસિદ્ધ થતા જતા તેમ તેમ હાલ બાધેના અભિપ્રાય પણ ફેરવના પડશે આપણા જૂના સાહિત્ય સમયે હાલનો જમાનો અનિવિતપણાનો—transitional period નો છે અંગ્રેજીમાં Chaucer અને Spenser ના તેમજ તેમના નખતના મીઝાનાના દિવસોના કાવ્યો સઘળાજ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલા હોવાથી જૂના અંગ્રેજી સાહિત્ય વિશે નિશ્ચયપૂર્વક અભિપ્રાય બાધી શકાય, રૂઢી અને એવાજ મે ચાર બીજા કવિઓની કૃતિ સપૂર્ણપણે બહાર આવેલી હોવાથી અસલી ફારસી સાહિત્યના ગુણદોષ વિશે નક્કીપણે વિચાર દર્શાવી શકાય પરંતુ જૂના ગુજરાતી તેમજ મધ્ય-કાલીન ગુજરાતી સાહિત્ય વિશે તેમ કહેતા હવે ખચકાવું પડે છે, તેનું કારણ ત્રિમે ત્રિમે અજવાળામાં આવતા નવા નવા સાધન નરસિંહ, સામળ, પ્રેમાનંદની બાબતમાં, આવા સાધનને અભાવે બાધેયો આપણો મત એટલો તો જડ બાધી જોઈએ છે કે તે ફેરવતાં આજે પણ ધણાના અતકરણને આધાત થતો હશે વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર અને મીઝા શાસ્ત્રના વિરોધની બાબતમાં પણ એમજ થાય છે. નવી શોધને આધીન થઈ જૂના સિદ્ધાંતો ફેરવના પડે છે મધ્યયુગ તથા તેની પૂર્વની ગુજરાતી સાહિત્યની ખરેખરી ગિચિતિથી હજી હાલ આપણે સંપૂર્ણ રીતે જાત નથી, એવું હવે કહેવુંજ પડશે એ ગિચિતિનું ખરું ગિચિ આવેખના માટે આપણે ધારોએ છીએ કે આપણી પામે પૂરતા સાધન છે, પરંતુ નિશ્ચયિત તેમ નથી, એમ નાજે છે, કારણ કેઈ અસુક વિષય માટે આપણે એવું ધારી મેસી-

એ કે તે સખધી મૃતિ તો કાંઈ જૈનેતર લેખકનીજ છે, અને અતે
 મધ્ય અપ્રસિદ્ધ લેખ એવો નિકળી પડે કે જે ગાંધી સમર્થ જૈનલેખકને
 હાથે લખાયો હોય માધવાનન કામકદ્દાની પોલકવાનો પ્રથમ
 પ્રબંધ લગ્ન પાસે આમોદના કાયસ્થ કવિ નગરી સુત ગણપતિએ
 સવત ૧૫૭૪ ના બનાવેલો અને ત્યાં સુધી આ જૈનમૃતિ પ્રસિદ્ધિમા
 નહિ આવેતી ત્યાં સુધી માત્ર એ પોલકવા સખધે એ એકજ અથ
 લખાએતો સમજતો જૂના ગુજરાતી સાહિત્યના બધારમાં તથા
 તેના વિદ્યાર્થીઓમાં વાણીયા, શાવક અને જૈન સાધુઓએ
 મુખ્ય ભાગ ભીરેલો છે, એટલે કે જૈનેતર તેમજ જૈન એ બંને
 કામોએ સાહિત્યને ખીનવામાં મદદ કરી છે એ મેં માધી એકજ
 કામે એવો દાવો કરવો કે એ સાહિત્ય હતા. ૧૩મી સદી ૨૫૦ છે
 તે ૧૪મી પ્રમાણે જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનો સિનસિનાબંધ
 સખધ (connected) ઇતિહાસ લખવો હોય તો જૈનોથી
 જૈનેતરની મૃતિ તરફ અને જૈનેતરથી જૈનોની મૃતિ તરફ દુર્નિશ થા
 શકે નહિ અમુક વિષયો સખધે બંને કામોએ એકજ નદીના
 મૂળમાંથી પાણી લીધેલું એટલેકે સરૂત અથવા આધાર રાખેલો,
 અમુક બાબતમાં વિચારની પરસ્પર આપેલે થએલી (they acted
 and reacted on each other) એટલે ખરા ઇતિહાસની
 રચનામાં તો એ બંને કામની મૃતિની આગેચાના ધરી જોઈએ, ખર
 જોતા તો વખત એવો આવે લાગે છે કે જૂના ગુજરાતી સાહિ
 ત્યનું ખરું જ્ઞાન કરાવવા માટે સાહિત્યમાં રમ જેત અભ્યાસિને
 જોઈતું જૈનેતર વર્ગના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન હોતું
 જોઈએ તેવું જ જૈનોના આચાર વિચાર તથા ધર્મનું જ્ઞાન હોતું
 એ પરિચય આપવો છે, એ ન હોય તો પ્રષ્ટિબિંદુ ખેડું મે
 વાનું (the perspective would be false) અને સાહિત્ય
 ના ચિત્રપર પડતું તેજ (light) અચર તેને નાકતી, ગાંધી

કાવ્ય સળ મે વિવેચન કરું અપ્રાસંગિક છે; જાકો અપૂર્ણ
છતા પણ એમાંથી કવિની ઉત્તમ પ્રતિભા કાવ્યશક્તિનો ઘણો
સારો ખ્યાલ વાચકને આપી શકે છે. કાવ્યનું વસ્તુ જોડે
આગતો જાનાવોથી જાણુગારવામાં આવ્યું છે, તોપણ કવિ પોતાની
મૂળ મતલબ નજર આગળથી ખમેડતો નથી, અને અંતે ઢાલા અને
મારવખીનો મેળાપ કરાવે છે સાધારણ સમજવાળો વાચક, કોઈપણ
જાતના વિવેચન વગર એ કાવ્યની ખુશીઓ સમજી શકશે, કારણ
એ (તે સમયની) ઘણી સરળ ભાષામાં લખાઈને છે, અને તેમાં
જી પુરવની લાગણીઓ તેમજ ભાવનું આલેખન વણી સાદી રીતે
જોડેલે આડખર વિના કરવામાં આવ્યું છે. આ કાવ્ય [" જોડો
જોડલમેર મઝાર, " (કડી ૨૩૫)] જેસવમેરમાં રચાયું છે, અને
તેથી એની ભાષા ગુજરાત કરતા મારવાડની ભાષાને વધારે મજાતી
આવે છે, લગભગ મારવાડી છે એમ કહીએ તો ચાલે, તો પછી
ગુજરાતી ભાષાનાં કાવ્યમાં એને સ્થાન આપવું, એને ગુજરાતી કાવ્ય
કહેવું, એ એક જાતનો આપણી ભાષાના પ્રતિદાસ ઉપર આધાર
કરવા જેવું છે.

માધનાનકની કથા મુકાબલે લાજું કાવ્ય છે, અને તેમાં
કવિએ સર્જન સાહિત્યનું પોતાનું ઉકૂ નાન દેખાડ્યું છે એ કથાનો
સારાત તથા કવિએ જે વખતે પોતાનું કાવ્ય રચ્યું તે વખતે એ
લોકકથા કેટલે અતો પ્રચલિત હતી તથા તે પહેલાં એ કથાને કાવ્ય
નાટક આદિ રૂપમાં કેવી રીતે ગુંથવામાં આવી હતી તેનો ઉદ્દેશ
એક દરતા વધારે ગુજરાતી લેખકોએ કર્યો છે. રા. મોહનલાલ
દેસાઈએ રા. જી. હરગોવિંદલાલ ઠાંડાવાળા તથા સ્વર્ગસ્થ ભાઈ
ચીમનલાલ દલાલના લેખનો ઉત્તરો પોતાના નિવેદનમાં આપ્યો
છે રા. જી. ઠાંડાવાળાએ " સાહિત્ય " માસિકમાં એ આખું કાવ્ય
સંગ્રહ અને ખીજી સમગ્રપુ સાથે (એપ્રિલ ૧૯૧૪ થી જુન ૧૯૧૫

સુવીના અકોમા) પ્રસિદ્ધ હતું છે તે ગીત્ર અને સમજણ અત્રે
 ઝપાએની ટીકા અને સમજણ કરતા વિશેષ ઉપયોગી છે, અને તેથી
 આ પુનરાવૃત્તિની જરૂર સમજાતી નથી માત્ર ગ. મોહનલાલ દેસાઈ
 હહે છે તેમ એ પ્રસિદ્ધિથી જે કાઈ લાભ થયો છે તે એ કે તે
 એક પુસ્તકાકાષ્ટ પ્રકટ થયું છે ' ખરી રીતે તો આ કાવ્ય તેમજ
 ખીજા કાવ્ય માટે માત્ર પાઠાતર બતાવેજ પ્રસિદ્ધ કર્તાઓએ સતોપ
 માનવાનો નથી, પરંતુ તેને સંગીત બતાવવા જોઈએ (critically
 edit કરવા જોઈએ) રુબરુ આપવો જોઈએ જો એ મધી ક્રિયાઓ
 તેને સખધે કરનામા આવે તોજ એ ' મૌકિતિકો ' ની ઉપયોગીતા,
 એની કામલ એવું ' પાણી વધે બાણી કેવળ text બપાસ'ની
 તે કાવ્યો યોગ્યિય તો નહિજ યાપ જન સાધુઓ સાધુત્વ સપૂર્ણ
 અશે પાળના છતાં સસારનું જ્ઞાન સસારીઓને પણ કુની બ્ય
 એવા ઉપ પ્રકારનું મળાવે છે કુશલસાબની શૃંગારસતી જમાવટ
 એ માહીતીની એક સાબિતી છે. વેશ્યાની શ્લેષી કરણી, વેશ્યાના
 આચાર વિચાર ત્રેરેનું પ્રકરણ જાણે અગત માહીતીનું પ્રતિબિંબ
 ટાપ એમ લાગે છે જોકે વિરોધ વિચાર વસ્તા એમ જણારો ? એ
 બધા વિષયોનું ગ્રીણામા ગ્રીણી તદ્દનીન સાથેનું ચિલેચન સરૂત
 મથોમા મળી આવે છે, અને કવિએ માત્ર તેનું અનુકરણ કાવેડું,
 તેનો અધાર લીધો.

કહોએ તો ચાલે કે તેનું એક સાત્ત્વ ઉપજાવી શક્યું છે. એ સાત્ત્વ દોહન આ “ચોપાન” માં કરેલું છે. જેઓ શુકનને ન માનતા હોય તેમને પણ એ વાંચવાથી આનંદ આવશે, કાંઈક કુતૂહલ પેદા થશે.

પંડિત સમયસુંદર સંજીવે ચ. મોહનલાલનો વિસ્તૃત લેખ વાંચ્યા બાદ કાંઈજ કહેવાનું મહેતું નથી. “ચાર પ્રયોગીય ચોપાન” માં કાંઈ ખાસ કાવ્યમય લક્ષણ જોવામાં આવતું નથી. ધર્મને અંગે નિષ્ણાત ચર્ચેથી વ્યક્તિઓ “મ્હોટા સાધુ મહંત” (કડી-૮) માટે, તેમના ચરિત્રના વર્ણન સંજીવે જેવું બીજી બંધી ક્રમના સાહિત્યમાં જોવામાં આવે છે તેવું અહીં પણ જોવામાં આવે છે, અને તે-વિવચના પ્રતિપાદનમાં કોઈપણ જાતની અસાધારણતાનો અભાવ—

આ યુગના જૈન સાહિત્યમાં દારસી શબ્દોનો ઉપયોગ જોકે ઘણી છૂટથી નહિ તો પણ મધ્યમ અંશે જોવામાં આવે છે આ અરસામાં જૈન સાધુશ્રી હીરવિજય સૂરી અકબર પાદશાહ પાસે ઘણા સાધુ વગેરેનો સાથ લઈ ગયેલા અને ત્યાં અતિ માન પામેલા. કેટલાક સાધુઓ તો કેઃ કરમીર સુધી પાદશાહ સાથે ગયેલા. અકબરના પુત્ર જહાંગીરે પણ એ રીવાજ એટલે કે જૈન સાધુઓને પોતાના દરબારમાં બોલાવવાનો રીવાજ ચાલુ રાખેલો. દારસી બોલતા મોગસોના આવા માઠ સંસર્ગમાં આવવાથી સાધુઓ જેઓ સાહિત્યરસિક હતા તેમની બાપા પર તેની અસર થવા વગર રહે નહિ. અને તે વધજ, અને તેથી જો કે તે હતા તો એવું જાણના શબ્દ છતાં તેના વડે દર્શાવવાના બાવ તે બરાબર દર્શાવી શકતા હતા તેથી તેને આવકાર આપી પોતાની બાપામાં સાંકળી લીધા. જાગ, મેવો, સોદાગર,

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

BORN 1853 A. D., SURAT.

DIED 6th JANUARY 1906 A. D., BOMBAY.

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैशाखान्दे
शान्तिधनुर्स्नानदय्या, सुवर्णपुरे.

निर्वाणम् १९६२ वैश
षोडशवृत्तीयादान्, सु

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદારે,

વાચક કુશલજ્ઞાન વિરચિત.

ઢાલા મારવણીની કથા ચોપાઈ.

દૂહા.

સકલ સુરામુર સામણી, સુણ માતા સરસતિ;
વિનય કરાને વાનવુ, મુજ ઘો અવરલ મતિ. ૧

કવિત.

મુરખ(ર) દેશ મઝારિ અયવ ધન ધાન પ્રસિધો,
નામ પુંગલ નયર, પોકવી સઘલૈ પ્રસિધો
રાજ કર રિમરાહ, પ્રગટ પિંગલ પ્રથનાપતિ,
પ્રતપે જસ પરતાપ, દાન જલહુર જસ દીપતિ.
દેવડો નામ ઉમાધરણી, મારવણી તસ હુઆ કુ અરિ;
ચોસઠ કલા સુદર ચતુર, કથા તાસ કહિસુ સુપરિ ૨

અથ ચોપાઈ.

પુંગલ નયની મઝધર દેસ, નિરૂપમ પિંગલ નામ નરેસ;
મારવાડ નવકોટા ધણી, ઉત્તરસિધ લગિં ભુમિ તસ તપ્પી ૩

અથ વાત.

પુગલ નામા નગર તકે ભલાભલા લોક સુખીયા વસે છે,
પિંગલ રાજ રાજ કરે છે, તિણ રામર આઠ હજાર ઘોડારી
હુરખત છે, પાંચ હજાર પૈદલ સેવા કરે છે, બાર વરસારો પિંગલ
ગંગા પાટ ખેડો છે, તરવારે બલે કરેને ધરાસીયા અળ પાતનમ
ગયા છે, સિધ ધરતી સુધા આણુદાણ મનાઈ છે, રાજા ચવડ

વિદ્યારો લલ્લું છે, મ્હું રૂપ યાત્ર છે, ભલે શુંલે વિરાજમાન છે,
મ્હું ન્યાય છે, પરમરો રજવાલ છે, ઈશ રાજ સુધે રાજ કરે છે.

અથ ચૌપાઈ

એક દિવસ હુંસે આંખણી, ભુપ ચઢયો આહોડા ભણી;
ઠટક સહુ સારંગાં કેડ, વહૈ જુગુઆ ઉજડ વેડ. ૪
સન ભમતો થાકો રાય, બ્યાપાં ત્રિપા ઉનાલે વાય;
વહતો રાજા પડીયો વાટ, તરૂ તલિ ખેડો દીડો ભાટ. ૫
તસ પાસે છે છાગલ જલ ભર્યો, ઠાકુર દેવેને દિલ ઠર્યો;
દેખી ભાટ ભણે દીરધાય, રેવંતધી ઉતરીયો રાય. ૬
નિરમલ સીતલ પાયો નીર, સુધી હુઓ નરનાથ સરીર
ભાટ પ્રતે પૂછે નિજ ભૂપ, કપલ કાજ તુર્ગકસો સરૂપ ? ૭
નરવરગઢ સુજ વસવા ઠાય, અંગુરાજી લહુઅ પસાય;
ઈહાં આયો હુ દીરતિ સૂણી, પિંગલ રાજ ભેટણુ ભણી ! ૮
ભાટ ભણી તવ દીધો રાય, પચગી તમું દીધ પચાય;
ભાટે તવ ઓડપાયો નરનાથ, છાંહે બેડા બે મન ઉછાહ. ૯

અથ વાત.

પિંગલ રાજા ભાટ પ્રતે પુછણુ લાગા કિસાકિસા દેસ કાઈ
અપુરવ વાત બ્યાવ તમાસા ડોઝ દીડા હોપે સુણ્યા હોપે સો,
મેા આઠે રાજા મહેડા, તરે ભાટ બેડયો, થી મહારાજા, મહેં મં-
ગતજન હુઆ કવેસર હુઆ: હું વરસ સોલા મે હુઓ તઠાથી મે
ધરતી બેવા માંડીથી સો મહારાજા હું અધપડ હુઓ સોમે
પ્રથવીરા અનેક તમાસા દીડા પુરજ પોછિમ દવિણુ ઉત્તર એ
વ્યારેઈ દિસિ મે દીડી તિણાંમે ભગાબગા દેસ દીગ તઠે એક
સિંધવદીપ દીડો ઉડે પદમણી અસતરી હુએ છે, સો પાનિ

મે દીડી મહા રૂપાંત ઉણાં અસતરીયાંરા કીસા વખાણુ કરું,
 વલે ગુજરાતિ સોરઠ સરળ દેસ ફીકા; ઇસી વાન ભાટરી સાંભ-
 લેને પિંગલ રાખ જોલ્યા, અજ ભાટરાખ મારતો મનમે અસતરીરી
 આવના છે, સો કાંઈક નેડે ઠિકાણુ રૂપાંત અસતરી મહા સુખાણુ
 ઇસડી કાઈ ફીડી હોલે તો વતાવો તરે ભાટ કહણુ લાગે
 માહરાખ એક એકસું લલી લલી અસતરી છે, પશ્ચિ હુ
 ભલોરગઢ આયો હતો, સેકરમે ફિરતો હતો, નડે રાજ
 મેહલ છે, તિણાં મહિલારે ગોષા છે, સો મહા સોભાયમાન છે,
 તિણુ ગોપમે ઝેડી થકી એક પદમની મહારી નિજર આઈ છે.

દૂહો.

ગિર અઘાર આળુ ધણી, ગઢભલોર ફરંગ;
 તિણાં સાંભતસી દેવડો, અમલી માણુ અભંગ ૧૦

અથ ચૌપઈ.

સામંતમી સોવનગિર ધણી, પટરાણી ઝાંસી તમુ તણી;
 તસપુત્રી ઊમાદે દેડી, ભાણિ વિધાના સં હથ ઘડી! ૧૧

દૂહો.

ચંડ વદન ચંપક વરણુ, અહર અલતા રંગ;
 કે હરિલકી પીણુ કટિ, કોમલ નેત્ર કુરંગ ૧૨

અતિ અદ્ભુત સંસાર ઇણુ, માડું રૂપ રતાંન,
 અછે ઊમાદેવડી, કુમરી કંચન યન. ૧૩

જેતાં સારીયો બુડે, કાંમણિ ને ભરતાર,
 જોડી રાહી કાંન બધું, કદ મેલે કરતાર! ૧૪

અથ વાત.

ઇસા વચન પિંગલ રાખય ભાટરા નાંભડ્યા, મનમે ખુસ્યાલી

હુઆ, તિલુ સમીયરે વિંચ આપરા અસવાર આહિડે ખેલતા હુતા
 સો આય લેતા હુઆ, તીવારે આપરા કટક સામાન સાથ લેને
 ભાટને પછિ સાથે લેને પુંગલ નગરે આયા, સ કોઈ સિરાદર આયો
 આપણુ ડેરે મયા સીખ હોધી, ભાટને કરનાર માહે ડેરો કી-
 રાયો, મનવંછિત ભોજન ભાટનું દીજે છે, ઇમ કરતાં કિતરાઈક
 કિન ભાટ રહિતાનું હુઆ સદા નવો નવી વાત, નવા ગીત, કવિત,
 છંદ, સવયા, રાગ આને કહે છે, પિલુ રાગરા મનમે ઉમાદેવડી
 વસે રહી છે, ઘડી એક મનથી ભુલે ન છે, તિવારે રાગભુ વિ-
 ચાર કીધો, અજ જેસલ ખવાસને ભાટ રાગ ઇલાં સાથે સાથ
 દેખને ઘણો ધનમાલ દેને જલોરગઢ મેઘું ઇસો વિચ રેને સાથ
 સામાન ત્યાર કરેને જેસલનુ ભાટનું ઘણી લજામણુ દેને સપરે
 મેહુરતે અપરે સવણે ચલાયા, કાય ઉપાય કરેને કાપે જયુ સગાઈ કરે
 આગયો, ઇમ કરતાં આજનાં સવરા સરણુ હુઆ ચલતાં ચલતાં
 કીતરેક દીહાડે જલોરગઢ ચેટ પુકતા, ભડે વાગ વગી ય ડેરા કીયા.

ચૌપઇ.

વંસ છત્રીસે સાપમે વડો, આવો સામંતસી દેવડો;
 પિંગલ રાય તણા પરધાન, આયા સુણિ દીધો પ્રહુ માંન. ૧૫
 ભગતિ કરે પરધાનાં તણી, પુછે વાત કહો આપણી;
 પુંગલ હુતી પિંગલરાય, કીણુ ક્રરણ મુકયા ઇણુ કાય? ૧૬
 એક વીનતી છે અમતણી, સાંભલ જ્યો સોવન ગિર ધણી;
 કુમરી તુમારી અપછર જિસી, પિંગલગઈ તણે મનિ વસી. ૧૭
 યવગે સુણીયો કુમરી રૂપ, ઉછરગ ધયો મનને અનિ ભુપ;
 અનને મોકલીયા ઇણુ કાય, કુમરી તુમ્હારી મંજે રાય. ૧૮
 વાત મુણે સામંતસી બેલીયો, કુમરી નતરો આજે કીયો;
 પહિલી જુનાગઢરે ધણી, મંગાવીથી ગેરા લણી; ૧૯

તીણુનેં તો મહે ઉત્તર દીયો, વરસે ઘણે વીંદજ નિરખીયો;
 ઉદયચંદ રાજ આવડો, રણધવલ કુંભર તસ વડો. ૨૦
 સહસ સતર ગુજરનો ધણી, તીણુ પ્રધાન મુંકયા અમલાણી;
 આવે અમસું વીનત કરી, કીધી ઉમાદે કુંવરી. ૨૧
 ઝાલી અજે નમાને વાત, રાગિલ દેસ ગાડી ગુજરાત;
 નિળલ પુરુષને નિરલજ નારિ, તિહા કીમ દીજે રાજકુઆરિ. ૨૨

અથ વાત.

સામંતસીરી રાણી ઝાલી કહે છે, બાઈરી સમાઈ તો કીધી
 પીણુ વડો પાંતરો પડીયો, તહે જેસલ ખવાસને લાઊલાટ કહણુ
 લાગે. આજ મહાનું સીખ કીજે મહે ધરે બસાં તરે ઇસડી વાત
 ઝાલીલ સાલસે ને પ્રધાનાંને દોઢીરે અંતરે તેડાવેનેં કહણુ
 લાગા, મહેતો ગુજરાતી માડે બાઈનું કંઈ કીયાં નહીં, મહે
 તો પિંગલ રાજનું દેસા તરે સામંતસીણુ જેસલ ખવાસ લાઊલાટ
 પરચરે આતરે ઝાલીલ ઇતરે જણે લેલે જેસે ને મતો કીધો,
 આપે ઉદયચંદ આવડાનું લગન આડા દિન હોય હોસી, તરે
 આપે કાસિદ મેલસા તિણુ કાગડમે ઇસી હકીકત માડે લિખસાં
 અઠે મહે લલલવા નેતિપી તેડેને પુછીયો તરે નેતપી કહણુ
 લાગા આજ બાઈરે નાંમે વરસ તીન સુધી આગે સાહો કોઈ
 સુજે નહીં, ને સાહો કરો તો ઇણુ વરમમે હોસી મો આપે
 અઠે સાહો નેન્ટેનેં લગન આડા થોડા દીન હોસી તદ આપે
 આઢમી મેલસાં, તીણુ સાથે ઇયું કહાડસા રાજરે પરણી જણો
 હોવે તો રાજ ઇણુ સાહા ઉપરિ રાજ વેગા બારિન કરેને પ-
 ધારને, તિનારે આવે સકસી નહી ઇસયે ઉપાવ ઉણાસું આપે
 ઠરસ્યાં, અને પિંગલ રાજાણનું થે. ખવાસજીસજ કહિને આજ
 ચાહરો પાધસામાન લેને પરણી જવારી સજાઈ કરેને વરી ચુડો

લેને વેગા પધારણે, લગનરે દિન રાજ સિકારરે મીસ રાજ
 બલોરગઢ આથ ઉતર બપો, કોઈ પુછે તો ઇચું કહિલ્યો મહારે
 આબુલ્હરી જાત છે, સો મહે જાનાં છાં ઇસડી વાતરો જાધ કીધો
 આજ રાજ વેગા પધારણ્યો મહારી ભેટી છે સો રાજનું મહે ૫-
 રજુવસાં ઇસડા ગોલ જાધ કરેને કાગળ મનુંહાર ઘણી લિખેને
 પરધાનાંતું સીધ દીધી ઘણા ધનમાલ્યનું નાલેર દીધો સોના રૂપારી
 સાગનરા ઘોડા ચાર નાલેર સાથે મેલાયા કતરેક દીને પુંગલ જાયે
 પાહના પુંગલ રાજ સું મુજરો કીધો ઘોડા નાલેર દેખેને મનમે
 ગડોત ખુશાલી હુઆ અજ કાંમ ચિંતવતાયા સો હુઓ પિંગ
 લરાજાયે પરધાનને લાટને ઘણા સિરપાવ દીઆ રાજ કીયા હિમે
 માલરાંમાસ ઉણારાં છ ના કાગલ આરે ઇણારા પાણુ જાયે છે,
 લેટ રસાલ મિજમાંની આવે જાયે છે ઇમ કરતાં લગન આઠે
 મડીના એક અથ રકીયો છે તડે સામંતસી રાજાયે કાગલ
 લિખેને અસવાર મેલીયો ઉણુ દિનરોં સાહો છે રાજ વેગા પધારણે
 દીડ કરજે મની પછે કકામો કકીયો નડીં ઇસડા સમાચાર
 અસવાર આવ્યેને પિંગલ રાજને કહ્યા તડાથી પીંજતનજ જાનરી
 સજાઈ કરિ આપ સીરીસા સાર્યા સાંઝના લવજાયા રજપુત
 સિરહાર એક હજાર અસવાર સાથે લેને ઘણી પોસાક લરાજમે
 દેને માઝી લાટને હરવડ કીધો ઘણા નગરા નીસાંણુ ધુત્તે થકે જાન
 થાલી જાયેછે જોકો પુછે તેણનું કહે છે મહે આબુલ્હરી જાતિ
 જાનાં છાં ઇમ ચાલનાં ચાલનાં લગનરો દિન જઈ આવ્યો તઈ
 બલોરગઢ જાય ઉર્ચાં ડેરા કીધા સાંમતસી રાજનું જાગરિ લઈ
 આજ જાન આઈ દીસે છે ઇસો મનમે રિચાર્યો લોકાં આજે
 પાતારા રજપુતાં આજે સાંમતસી ઇસો કકાચુ લાગી મહે તો
 પાટણનગર રિણધવલ કુમરનું આદિમી મેલોયોયો સો જાણતાધ
 જાન કરેને આવસી સો ઘણી વાટ જોઈ પણ જાન નાઈ દીસે છે.

અથ યૌપધ.

ગોધુલિક વેલા જળ હુઈ. જોતાં જન ન આઈ જઈ;
 તે તેડો પિંગલ સુભ વાર, પરણાવો કરિ મંગલ મ્યાર. ૧
 નિરધ્યો નયણે પિંગલ રાય, રાજ પ્રજા સહુ આયો દાય;
 રૂપવંત અતિ સુંદર દેહ, રાણી નિરધ્યો અતિ સસનેહ ૨
 સોલહ વરસ તણે વરરાય, અતિ સુકમાલ અયંભમ કાય.
 ખારહ વરસ તણી ઉમાદેવડી, લોક કહે એ જોડી જુડી. ૩
 એક કહે તુઠો કરતાર, પામ્યો એ પિંગલ ભરતાર;
 રાજ કીયો વીમાક સુરંગ, જોહુ મન વાધ્યો અતિ ઉછરંગ. ૪
 ભગતિ યુગતિ અતિ કીને ધર્મ, મૈમાની જાલી કીધા તસતણી;
 ખરમ્યા અરથ નયર જોરાર, શુ જૈ નિસદાન વાછત ઘોર. ૫
 અણહલવાડે પટણ હામિ, ખીજ નર ગયો તિણ ગામિ;
 ઉદયચંદ્રને ક્રોધ જુહાર, પરણાવો રિણધવલ કુમાર. ૬
 વસતો પુછે રાય અવિરેક, લગન વિચે કિન થાકે એક;
 પંથ વહતો નાહો પડ્યો, તિજ કારણ મોડો આપડ્યો. ૭

અથ વાત.

ઈસા વચન નરરસ સંભવેને ઉદયચંદ્રાજ કોપ કીધો આજ
 મહારી માંગિ પરણે િસો આજ કુચુઠે ઇસો કહેને નરરનું ધકા-
 દેને સૈફર ખારે કાઢીયો અડે હિમે ભલી ભાતિનું બાનરી સન્ધ
 કરેને ભજામવા રજપુત ઘોડા હાથી હસ મહલ મ્યાર હજાર
 દવ લેને નગારા નોમત વાજને થકે મોતનગિર નેશ આયને ડેશ
 દીધા. સામંતમી રાજનું ખમરિ હુઈ આજ રિણધવલ કુંવરરી જન
 આઈ દીસેછે ઇસો સંભવેને સોચ કરણ લાગા પિંગલરાજ
 પિલુ અડેછે જો પલિ અય લાગેછે માહોમાહે લડઈ હોસી
 મોનું પલો કજસ આવસી પિંગલરાજ રિણધવલનું આયો

જાણુસી તો આપ ઘરે નહીં જાયે તઠે રાજરાણી બેહુ મિલેને
 પિંગલ રાજનું માહે તેડેને કહણુ લાગા હિવે આપ રાજા રાજર
 દેસ નગર પધારો બાઈતો બોલીછે મોટી હોત્રી તઠ પુકાનું મહે
 ઉગણારી તાકીઠ કરેને સખરો સામાન કરેને બાઈનું પોચતી
 કરસાં રાજ ને કાંઈ મ્હાંનું જાણિતો ને મ્હાંનું સુખ ઘોતો રાજ
 મ્હારો વચન માંને ઈતરો સંભરેને પિંગલ રાજ કહણુ લાગા
 રાજરે વાત દાય આઈ સો પરમાપુછે મહે સીપ કરસ્યાં ઇસો કહેને
 પિંગલ રાજ કહણુ લાગો પોતારે ડરે આચને પુકાનું સાંમતની
 રાજ ઘણે માત્ર ખરચી દેને આપરા ખવાસનું ડરે મેલીયો પિંગલ-
 રાજ ખરચીકરી લીધી પછે આપરા નકીળ ને હુકમ કીયો
 આંપણા સાથને ખખર ઘો પિંગલ રાજરી અસવારીછે ઈતરો
 કહેને નગરો હુવો ચાલો આપણે દેસ જાણીછે તરે સધલોઈ
 સાથ આપઆપરે તંગ તોળરે ત્યાર હુયને સંકોઈ સુસીપ કરેને
 સોવનગિર હુતી ચાલ્યા કુસરે જેમે સોવનગિરથી પુંગલ નગરે
 પુકતા તિણ સમીયારે વિવે રિણુધવલરી જાનિ આય સંપ્રાપતિ
 હુમથો સોવનગિરરી પાપતીડરા કીયા સાંમતસી દેવકાનું
 ખખરિહુમ તઠ આપરો સાથ સાંમાન લેને રિણુધવલમું જાય
 મિથ્યા કાણુ લાગા મોટી જાન કયું આઈ મહેતો લગન
 વેલા સુધી વાટ જોડ પણિ જાન નાઈ તરે પુંગલગદરો
 ઘણી આખુજરી જાત જાતોઘો સો અડે સોવનગિર આય ડરો
 કીયો લગનરી વેલા ચુકણુ લાગી તરે જોતપી કહણુ લાગા મા-
 હારાજ આ વેલા ચુકાતો વરસ પંચ સાહો હોસી નહી તરે
 મહે મનમે દિયાર્યો બાઈ મોટી હુમ સાહો આવો ઠલે નહીં
 બાઈ તેવચત્રી વરસ પાંચ કહે આવે તરે મહે બાઈનું પિંગલ-
 રાજનું પરણાઈ ઇસા રાજરા વચન સંભરેને રિણુધવલ રીસાણા-

થકો કહણુ લાગો વાહ વાહ સામંતસી દેવડા ઇસી રજપુતાંસું
ઠેક ન કીજે અખારું આપ ઘરે પધારો આજ તો થે સખલા
કાસો છો મ્હાં સું હોસીસો મ્હે ઇ કરસાં ઇસો રિણુધવલરો વૈણુ
સુણેને સામંતસી દેવડો ઘરે આયો પુઠામુ રિણુધવલ કુમરે અ-
સવાર તાખડ તોખસું બાપ કને મેલીયો સામંતસી દેવડે આંપાંસું
ઇસો છલ કરેને જેટી પરણાઈ છે પુંગલ ગઢરા ધણીનું પરણાઈ
છે પછે તો રાજરી સલા આવે સો ફરમાવે જો અસવાર જાય
પોહતો ઉઢ્યાદિત્ય આગે સગલી વાત કહી રાજા સાંભલેને ઘણો
કોપ કીધો મ્હારા જેટારી માંગ તિકા પુંગલરા ધણીને
પરણાઈ તો હિ ખેખખર છે ઇસી રીસ કરેને આપરા કુંવર ઉરો
તેડાયો હિમે માહોમાહે વૈર લાગો.

અથ ચૌપઈ.

સોવનગિર હુંતી ચિહું દિસે, છુટ્ટે કટકે સનહ વસે,
પિંગલ રાજા ઇસી પરિસુણી, મંડી સેન સજાઈ ભણી. ૧
ઉમાદેવડાંસું અવિહડ પ્રીત, બાલાપણુ સું લાગો ચીત,
કવરાયો સામંતસી લણી, અપ્પાણીર અમે તુમતણી. ૨
વલતો સામંતસી વીનમે, રપે કટક લે આવો હિમે,
નહી સોવનગિર કેહને હાથ, બત્રી પરા ગમાડે આથ ૩
હિવે તે જોસલ નામ ખવાસ, મન આંણી એક બુધિ વિમાસ,
પુંગલ માંહિ બુધિ કેલવે, ગોવલ સહિ ગોથર મેલવે ૪.

અથ વાત.

બેસલ ખવાસ આપરા સેહર સેવિત જોઇને દોય ગાયા કાકરેચી
મલા પેતરી નીપની તિકેવે ગાયાં રિયાંણીછે છેહું ગાયાં રે વા-
હડા હુઆછે તિકે ધણીયાંનું મોલ દેને ગાયાં ઘરે લેને આયા છે વા

ધન માલ ઘોડો સિરચાવ દેને રણ કીયો હિંમ રાજા સુધે
સુધ ભોગવંછે:

દૂહા.

વાત સુણી રિણુધવલ સળ, કલો થયો કુમાર,
પાટણ પોહતો પાધરો, આરિત કરે અપાર.

૧

અથ વાત

પાટણરે ધણી સોવનગિરરો વિગાડ ધણો કીધો પણિ જઠ
હાથ આવે નહીં વરસ દોય ચ્યાર ખપીયો પિણ કાંઈ ભેર ચાલે
નહી. આપતો આપરે વિગાડ ઉભડ કરિ ભેડાછે.

દૂહા.

પટરાણી પિંગલ તણી, અપછરરે આણુંહારં,

અછે ઉમાદેવડી સુંકર એણુ સંસાર.

૧

ઉમાં સોલે સિંગાર સજિ, સેજ પધારે સંજિ,

પ્રાણનાથ પ્રીતમ મિલણુ, સેજે બયઠો હજ.

૨

માઘો ધોઈ મેટ, ઉભી સુરજ સાંમડી,

તાહી ઉપની પેટિ, મોહણુ વેલી મારવી.

૩

ભુપતિ ભાઉ ભાટને, કીચોજ કોડ પસાય,

ચાક્યો નરવરગઢ લાણી, પ્રણમી પિંગલ રાય

૪

અથ વાત.

રાજા રાણીરે મારોમાઠે ધણી પ્રીત છે ઉમાદેવડીરે નવ માસ
પુરા હુઆ તઠે મારવણીરો જનમ હુઆ નગર સંહિરમે ધણા
વધાવણા કીધા બેટા બચારા જિસા ઉછરંગ હુવે તિસા કીધા
હિવે પુત્રી મોટી હોણુ લાગી પદમણીરો અવતાર છે માયે

બમરા ગુંબરવ કરણ લાગા કસતુરીયો પરિમલ હોવેં તિસેં.
અંગ સુવાસ છેં તરેં માવીતે બાણીયો આ પદમણી છેં તરેં
બામરા જતન ધણા કરણ લાગા.

દૂહા.

વરસ દોઢ વોટ્યા જિસે, ધરતી મેહ ન પુઠ,	
પડ પાણી સહ દોષડો, પડે કાલંતર હુઠ.	૧
મારૂં ધાંકા દેસમે, એક ન લાજે લીડ,	
કેં ઉચાલો કા અવન્સણો, કા ફાકોકે તીડ.	૨
પિંગલ પરબનું પ્રીછવે, કીજે તે વડ કાય,	
કોઇ ઠાંમથે અટકલો, જેથ વસાજે બાય.	૩
જલ પડ કારણ પોજવા, દેસદેસ નર બાય,	
પોહકર પડ પાણી પ્રધલ, સાંભલિ પિંગલ રાય.	૪

ચૈ. પદ.

પુંગલથી ઉચાલા કીયા, ધંણ ગો વલ સહ સાથે લીયા,	૧
નગર લોક સધા પરવર્મા, આય ગુઠે પોહકર ઉતયા,	
નીલા પડ ને નરમલ નીર, પરધલ અન મત ગઢે પીર,	
ગાઠે વાસ કીયેં તિણ ગામ સહુકો સુખી હુઆ તિણ ઠાંમ.	૨

અથ વાત.

ભાઉ ભાટ હુતો સો નલવરગઢ પોહતો માહરાજ નલ રાજામુ જાએ
મિલીયો નલ રાજા પછણ લાગા ઈતરા દિન ભાઉ ભાટ કડે રદ્યા
તરે ભાઉ ભાટ કહણ લાગો નહારાજ પુંગલ સેહર તડે પિંગલ
રાજા રાજ કરે છે માહા દાનેસરી છે તડે મોનું ઈતારા દિન
લાગા રાજાએ લાપ પસાવ દેને સીપ દીધી તિવારેં હું ધરે આયો
કંઠી વાત સધલી ભાટ માટેને કહી વડે નલ રાજારેં સાહ હજાર

અસવારરી જમાત છે પાંચસેં હાથી લાખ એક પાયદલ છે ત્રીસ
હજાર સાંદરા વાગ છે લલલલા કરહા છે ઘડી જોજન બાથે
ત્રીસા છે ગાંભ આસ પછનો રાજારે ઘણો છે વૈરી છે સો
સખ પાય નમ કીયા છે પચીસ તો રાજ લોક છે.
પવાસલુ પિણુ દસ આઠ છે સ કેઈ અસતરી વારો વાસો લાલે
છે સધત્રી સારીખી ત્રાયે છે સારાં રાજલોકાં સિદેતો મહાર ગઢચ
ધણીરી ગેટી છે સો પટરાંણી છે પિણુ રાજારેં પુત્ર નહીં સો
રાજ રાજ અધર ચિતવે છે પુત્ર હોવણુરા ઉપચાર કરે છે ધમ
કરતાં થકાં એક દિનરે સમે જોગેસર અ.ય નિકડ્યો તિણી કહ્યો
રજા ધારેં પુત્ર દેઈ નહીં છે પીણુ એક ઉપાર છે તું પેહર.
તીરથરી જાન ગેલો અજ મહારેં પુત્ર હોસી તે સમાણનાં આવે
ને જાન કરમું રાજાએ ગેલમા દીધી તિણીથી કરેને રાજારે પુત્ર
હુઓ ઘણા ગાજા વાજા કરેને દમેટણુ કીધો સાલકુમર નામ
દીધો પુત્ર હવે નહીં તિણુ વાસતે ઉનામો નાંમ દોડોજી દીધો
છ હિમે કુમર મોટો હોજુ લાગો મહા સરૂપ દેવ અગાર છે
ધરો સમે ત્રીન વરનરો હુઓ છે રાજ મનમ વિચરો હિમ
પોહકરણરી જાત કીજે તો સપરી ધરો ચિંતવેને પરધાન મું-
હતાને રાજ લગાવેને સપરે મોહરતે સપરે સવણે રાજા ચાલણુ લાગા

અથ ચૌપઇ.

સાથે મેજ વાજા પંચાસ, સહસ ઉંટ એક સહસ ત્રીસાસ,
રાજ બલ્લાયો મુંડના લણી, રાજા અલ્ખે જાગ લણી. ૧
ઘણી રિધ સાથે સંજગ ઘણો, સંગ એ નવરાજ તણો,
પાંદ મ.સ એક નિતવડી, તીરથ પેહકર આયા સહી. ૨
વિધયું લેટ્યે આદિ વારંધ, અધિક હુઓ સપરે ઉડાડ,
જગતિ જુગતિ પુખ તસ લણો, સફલી જાન હુઈ નય તણી. ૩

દુહા

ઇલુ અવસાર મેહ ઉનચો, પ્રગટ્યો પાવસ માસ,
પાસે પિંગવ રાયને, કીયા ઉતારા વાસ. ૧
ઉનમીયો ઉતર દિસા, ગયલુ ગરજે ઘોર,
હકુ દિસ ચમકે વીજડી, મડે તંડવ મોર ૨
ચ્યાર માસ નિચત્ર રચા, સરવર તણે પ્રસંગ,
પિંગવને નત્ર ભુપતી, મિત્રીયા મન અતિરંગ ૩

વાત.

જેહું રાજરે માહોમાહે પ્રીત ઇકલસ ગોઠન હુઓ છે રાત દિન
લેયા રહે છે જઠે જાયે તકે લેલા જાયે રમે છે ઇક દિનરે સમાજે
નલ રાજ ઘેડો પેચાવે છે તસે સમીયે એ; સિંસો ઉડીયો રાજયે
ઘેડો પુડે દીધો સિંસો આગે ને નલ રાજ પુડે છે ઇમકર પિંગવ
રાજરા ડેરાં માહે સિસો તો નાડો થકો ઉમાદેવડીરાજ તંબુઆંમે
પોઢીયા છે તકે કડિરાવંક માહે સિસો જાય પેડો નલ રાજ આપ
અલગે થકે ઉગે દીડો દેવડીશ રૂગ જાણે સાધ્યાત અપછર સ-
માન છે તિલુરી પાપતી જડાવરો પાતલો છે તે પાલણુ માહે
સોનેરી ચીર છે સો પિંગવ રાજરી પુત્રી માતારી પાપતી પોઢી
છે સો ચીર ઝોઢીયો છે મારવણી સૂતી છે સો મારવણીરા
ડીલરી અંગ દીપતી ચીર બાર કુટી છે સો સોનેરી ચીર દગ ગયો
છે ઉપરિ લમરા શુંજરવ કર રહ્યા છે મુખા કમલે સોલે કલા
ઉઘોન છે તકે નવરરે ધણી ઉમાદેવડીનું અને મારવણીને જેહું
પોઢીયા દીડાં તિવારે ઘોડારી વાગ પાંચિને પાછા વલીયા તકે
મનમે વિચાર કરલુ લાગ્યા આજ પિંગવ રાજરી પુત્રી મહારા
કુંવરને પરણવે તો મહારે વડો મગપલુ હુવે હું લાજ છોડેને
પિંગવ રાજ કને પુત્રી માંગમું ઇમ વિચારેને નલ રાજ આપરે

હેરં આયો કિમેં આમો સામી મિજમાંની હોય રહી છેં ઇક-
 દિનરે સમાજેગે ભલી વિધાયન કરાડેને પિંગલ રાજ નલ રાજરે
 હેરે તેડાયા ધણી આગન સાગન કીધી તરે નવ રાજ ભે-
 ત્રાંગરે ખ્યાલ માંડીયો છે રાજન માહોમાહુ રમેં છેં તરે નલ
 રાજરો પ્રધાન છે સો કડણ લાગો માકુરાજ થાં બેહુ રાજે
 સરાઈ માહો માહુ પ્રીત છે પણિ સગપણ હોવે તો અરીકડ
 સનેક રહું તિણ પરસંતાવે સાલકુમર રમતો રમતો આય ની-
 ક્યો તરે કુમરને લેને પિંગલ રાજ આપરે પોલે બેસાયો નલ
 રાજ કડણ લાગો પિંગલ રાજ આપરી પુત્રી છે સો સાલકુમરને
 દીજે ઇસો સુભેને રાજયે પુત્રી દીધી સગપણ કીધો માહો માહુ
 સનેક હુઝો ગોહત સજી હુઝા નલ રાજયે ક્યો પીવાહરી
 સજાઈ ત્યાર કરો સમાઈ કરેને પિંગલ રાજ હેરે આયા મારવણીને
 તેડેને લગાવે છે તરે ઉમ ઢેરડો કડગુ લાગા માકુરાજ આજ-
 માઈનું ધડું લડાવો છે મો કિમેં વાસતે તરે રાજ કહું છે મહે તો
 આજ નલ રાજરો બેટો સાલકુમર તિણને જાઈ દીધી છે

અથ દૂહો.

આપે ઉમાદેવડી, વાલભ હીયે વિચાર;
 મનકુરા દોડી મારતો, દીધો સમુદ્રો ચાર. ૧
 કંતા અણુ દીડે કુઆર, કીયો સગપણ કાઈ,
 પ્રીતમ પટરાણી કહું લેય સિલ્લયો તિથ જાઈ. ૨

ચોપાઈ.

સુખ દિનને સુખ વેઠા ધડી, તેવડ લગન તણી તે વડી;
 ચવડી મંદે મંગલ ચ્યાર, જાની માંદાં મિલ્યા અપાર. ૧
 માયા તલ બેહુ જાધી ગડિ, પરજયા પોકર તીરથ કડિ,
 ધવલ મગલ ગાંધને ધુને કીયા, સાલકુ કુમર માર પરજીયા ૨

વાત.

ઘણો અરથ ગરથ ખરચેને વીવાહ કીધો પોહકર તીરથ નામો લિખાણો આજ ઢાલો મારવણુ ઇણુ ઠિકાણે પરણીયા જેહુ રાગ ઘણા પુસ્યાલી હુઆ ઇમ કરતાં વરસાત ઉતરીયો સીઆલો ખેસણુ લાગો તડે રાગન આપો આપણે દેશ જાવાને મતો મતે છે તડે નલરાગરે આપસે પ્રોહિત છે તિણુનું પિંગલ રાગ પાસે મેલેને કહાડીયો આજ માફવણી આંણો કરવો તરે પિંગલરાગ કહ્યો પ્રોહિતજી બાઈતો ભોલી છે, મા વિગર પિણુ એક રહે નહી સાલકુંવર મોટો હોસી ને આંણો આવસી તદ્દ કુમરીને આંણો કરાવસ્યાં ઇસી વાત પ્રોહિત સાંભળેને નલરાગ આગે કહી તરે નલરાગ વચન માન્યો આપો આપણે દેસ જાવણુ લાગો માહો-માફે સીપ કરે ને ઉઠાયી ચાલીયા કીતરેક દિને આપો આપણે નગરે જાય પોહતા, આપો આપણે નગરે સુપે સજ કરે છે, હીવે તો અલગી ભુંમ હુમ સો સમાચાર કોઈ આવે નહી ઇમ કરતાં ઢાલો મોટો હુઝો જહોતર કલારો જાંણુ હુઝો તરે રાગ કહણુ લાગો ઢાલોને કોઈ જણાવજો મતી પુંગલનગરસ ઘણીરી ઘેટી પરણીયા ઢાલોજી જાંણે નહી તડા પછે નલરાગ આપરા પરધાંન મુંહતો તેડેને પુછીયો આજ કુમરને સપરે કોકાણે પરણાવો તરે પરધાંને સપરે સવણે લલે મોહરતે આપ પયાંણો કીધો કિતરેકદિને માલવે જાએ પોહતા માલવાદેસનો રાગ તિણુરી પુત્રી પરણાવસ્યાં ઇસો વિચાર કીયો.

ફૂહા.

મારવદેસ મહીપતી, લીમચેન ભુપાલ;
માલવગ્રી પુત્રી સપર, નુદર અતિ મુકમાલ. ૧

વાત

નલરાજનો પરધાન બનેને સગાઈ કીધી સોનરી સાગતી
 છેડા સજી કરેને નાલેર જાલેને સગાઈ કરેને પાછા આયા
 રાજાને પરધાન કહિયો માહારાજ સાલકુમરરી સગાઈ કરેને
 આયાછાં સપરો લગન થાપેને જોએને સાહો કરો ભલો, લગન
 જોએને સાહો થાપ્યો ઘણા ગામ વામ ધવલ મગલ ૫
 લાઈથી હોય રહીછે ઘણે આડંબરે ઢોલારી જાન ચઢી કિતરે
 દિહાડે જાન માલવે જાય પોહતી ઘણા હરખ ઉછરગસુ માલવણી
 પરણીયા પાચતે હાથી પચાસ ગામ ચ્યાર હજાર તેજ, ઘણો ધન
 માલ ઇતરો હાઈને લીમસેન રાજા ઢોલાજીનુ દીધો માસ એક ઉડે
 રહ્યા પછે લીમસેનરાજા કને સીપ માગી તામ સીપ દોધી
 ઘણા હરખસુ કરેને માલવણી પરણેને ઘરે પધારીયા ઘણો જાંઘો
 સામેજો કરેને નલવરગઢ માહે આયા માત પિતારે પગે લાગા
 તકા ઉપરાત માલવણીસુ ઢોલાજી સુખ લોગવે છે માહો માહે
 ઢોલારેને માલવણીરે અતિ ઘણી પ્રીત છે પણિ મારવણી બાલ-
 પણે પરણી તિજુરી વાત ન જાણે છે પુગલનગરો કોઈ કાગઢ
 સમાચાર કિપાલે નહિ જો કોઈ કાવો આવે તો પણિ ઢોલાજીસુ
 મિદ્ધાઈ નહીં તિકો કાઈ પરણીઆરી વાત જાણે નહીં ઇમ
 કરતાં વરમ ખારે લેલીયા પીગુ જાંણ્યો નહીં. એક દિનરે સર્મે
 એક શોહાગર આયો તિજુરે સાથે અનેક ઘોડા જતવંત છે
 સોતિજુ નલનગરે આય ડેન દીધા, આપા સેહુર માહે સોગન
 આપારી વાત હુછ ઇસાતો ઘોડા કહેન આયા, મો ઢોલેજી પણિ
 વાન સામલો સો ઢોલેજી ઘોડા જોયા, અતિ જાતિરા જાત
 જોએને ઘણો ધન હને મોલ લીયા રિવે પ્રમાતરા ઘોડા નિત
 એવારેઈ શોહાગર પણિ ઢોલાજી સાથે ઘોડા ફેલે છે માહે

માઠે ઢોલેજરેને સોદાગરરે ઘણી મિત્રાઈ અસનાઈ હુઈ છે
માઠના પાંચ સાત સોદાગર નરવરગઢ રહ્યો પછે સીધ માંગેને
ઘરાતું હાલીયો ચાલતાં થકાં કિતરેક દિને પુંગલનગર જાય
પોહતો ઘણા આડાંબરસું પિંગલરાગસું જાય મિલ્યો નલરાગર.
કુસલાસ સમાચાર કલા ઘણો સુખ હુઓ.

દૂહાં.

સાંજિ સમૈ સોદાગિરે, આપ તણે ઉતારી;
ઐઠા છે તિણ અવસરે, નયણે નિરખા નારી. ૧
દેખેને તિણ પુછીયો, કુણ એ રાગકુંઆરી;
કિહાં પીહર કિહાં સાસરો, વિગતે કહો વિચારી. ૨
કુમરી પિંગલરાયરી, મારવણી ઇણ નાંમ;
નરવર ઢોલો નાહ લણ, પરણી પોહકર કાંમ. ૩
વાત મુણી સોદાગિરે, જાંધયો સહુવિરતાંત;
જાલપણે પરણ્યાવિને, અંતર પડ્યો અનંત. ૪

ચૌપદ.

પિંગલરાગ તણે પવાસ, ઐઠા સોદાગિરને પાસિ;
ધુર હુતી માંગીને ઘણી, વાત કહી મારવણીતણી. ૧
વસતો સોદાગિર ઇમ કહે, સાલકુંમર નરવરગઢ રહે;
મં ઘોડા તિણને વેચીયા, ઢોલામું લાઈપણી કીયા. ૨
તિણરે ઘરિ માલવણી નારિ, અપછરસમ જાણે આડુંહાર;
ઢોલારે તિણમું જહુ પ્રીતિ. ચતુરાઈ લગી જાગો ચિત. ૩
હું વસાંયો નરવર પંચમાસ, નિસદિન રહેનો ઢોલાપાસ;
સમાચાર સહુ તેડ તણા, કહીયા સોદાગર અનિઘણા. ૪
મારવણી તિણ વેચાવહી, છાંની સહુ વાતાં માંલહી;
રુચે મન સોદાગર કહી, માલવણી કાંઈ મંચહી. ૫

દૂદા.

સોઢાગર સદેસડા, સાંભલીયા શ્રવણેહ;
 મારવણી મન મય હુધ, મુકયો જલનયણેહ ૧
 સિંધ પડે સો જોયણું, પિવેત વીજલી યાંહ.
 ઢોલો નરવર સેરીયાં, ઘણુ પુંગલ ગલીયાંહ ૨
 બાહુડીયાં સુહાલીયાં, સહીયાં ટોલડીયાંહ;
 વાસી અંદણ મહમહે, માડ લોવડીયાંહ. ૩

ચૌપઈ.

સહીયર ટોલી સાથે કરી, મારવણી આઘી સંચરી;
 બા જહીયો તિકાં પીઠ પીઠ કરે, મારવણી પ્રીતમ સભરે; ૧

દૂદા.

બાજહીયા બગ અંચડી, જોલે મધુરી વાંણિ;
 કે જોલતો મકર, કે પરદેસી પીઠ આંણિ. ૧
 ઉનમીયો ઉતર દિસા, ગાજે ગૂહીર ગંભીર;
 મારવણી પીઠ સંભરે, નયણુ વિધુટા નીર. ૨
 વાટે તિણુ આપી વહે, મારવણિ મનરંગિ;
 તાલ ચરંતી દિડીયાં, કુરજ અંકણુ સાંગિ. ૩
 કુરજ આપો પંપડી, થોડો વિનો વહેસ;
 સાયર લંધે પ્રીઠિ મિલાં, પ્રીઠિ મિલ પાછી દેસ. ૪
 ઉતર દિસ ઉપસડીયાં, જિણુ સાંમું હીયાંહ;
 કુરજ એક અંદેસડે, ઢોલાનું કહીયાંહ; ૫
 માડ નેહ માણસ નહી, મહેતો કુરજડીયાંહ;
 પીત્ર સદેસે પાડ્યો, તે કિપયો પંપડીયાંહ. ૬
 કુરજડીયાં કુરજાપ્રયાં, ગરજિ રહ્યો સળતાલ;

જિભુકી બેડી વીછડે, તિથુકા કવણુ હવાલ. ૭
તાડ ચૂગંતી દિઠીયાં, સર સાધીયો ગિમાર;
કોઈક અપર મન વસ્યો, સો ઉડી પંપ સમાર. ૮
સહીયર સઘલી સાથ કર, ઘરિ આવે મય મત;
સોઢાગિર તૈરી વહે, કાને સાલલી વત. ૯

ચૌપઝ.

વાતાં સહુ સંલલી ખવાસ, આયો સગ્ન પિંગલ પાસ;
વાત સહુ ઢાલારી કહી, સોઢાગિર તેડાયો સહી. ૧

વાત.

સોઢાગર માટે ને વાત સઘલી પિંગલરાજ આગે કહી,
મનમૈ વિચારે છે આજ ઢાલાનું તેડવાર દાય ઉપાય કરણુ
લાગા, સોઢાગરને સીપ દીધી, સો આપણે નગર જાય પોહતો,
હિવે પિંગલરાજ સોચ કરણુ લાગો, આજ મારવણી મોટી
હૂંઠ, વર પ્રાપતિ હૂંઠ, સાલકુંભર આણે નાયો, તિથુરો કાસુ
વિચાર કીજે, ઇણ વાતરી ચિંતા રાજારા મનમૈ ઘણી રહે છે,
હિવે માવણી પીણુ સોઢાગરણ વચન સાલણ્યા છે, સો ચીંતા
કરે છે, વડનો ન અયો, વસે અગ આવસ મોડે છે, નીસાસા
મેલે છે, વિરહ વેદના જલે છે, શ્રી લગવાન જીવસા ભરતારસુ
હું કહિ મિલસું, મહા ચુતા ચતુર વિચારુ છે, રૂપવંત છે
દાંની માંની ચરણ ગુણે સંપુરણ છે ઇસા ભરતારસુ મિલસું
સો દિન ઘડી સુકીયારય છે ચુ કેહતાં ત્રીજી સપીતો ઘરે
આપરે ગઈ એક દીવા ધરી પોતારી અંગ પવાસણુ છે, સો
આપ કને રહી છે, તિથુ આગે આપ વાત કરે છે, બાઈ આજતો
મહારા વાલંલરી વાત મુણી તડા પછે મહારા જીવનું જક નહી

પણિ આપરીતો આપિ નીક ન પડે છે, તરે આધી રાતિ હોણુ લાગી
 તરે સધો જાગેને સમજાવે છે, બાઈજી સુએ રહેા સાગી વાત
 આસા ન હોમી યા હુગી ઈચ્છા શ્રીરામજી સપુરણ કરસી
 ઈચ્છા વચન મારવણીનને પવાસણુરા માતાયે સાલન્યા, તિવાડે
 ઉમાદેવડી છાના ઉભા રહે ને, સાલલે છે, સધી પ્રતે મારવણી
 કહ છે મોને તો આજ નીક નાવે છે વિરહાનંદ બાઈ કહે છે,
 મોનુ પ્રીતમ સભરે છે, ઘણા વિલાપ કરે છે, આધ્યા આસુ
 જરે છે

દૂધા

કુરજડીયા કુરલાઈયા, ચલરે પેલે મગ,	
સૂતી સજન સભર્યા કરવત લુહો અગ	૧
કુરજડીયા કુરલાઈયા, ઘર પાછલે વણેહ,	
સુતી જન માભર્યા, મહુ ભરીયા નયણેહ	૨
કુરજડીયા કુરલાઈયા, ઉચી વેસ કરીર,	
સારાજયુ સલીયા, સાજન માહિ સરીર	૩
સહિ પ્રીતમ સદેસડા, માન્વણી કહોયાહ,	
માતા મનમૈ જાણીયો વિરહવીયા પધયાહ	૪
ઈણુપર ઉમાદેવડી, જાણી મારૂ વાત,	
સૂમ્રભાત કૈહવા લણી પિગન પાને જાત	૫
આપે ઉમાદેવડી, સાલવિ પિગવરાય,	
વિરહ વીઆખે. મારવી નહી રાખણરે દાય	૬
નિતનિત નવલા સદોયા, નિતનિત નવવા મારિ,	
પિગતરાજ પાડવે દોલા તેડણ કાર	૭
ઉઠાથી કેા આવે નહી ઇહાથી સહુકેા જાય,	
દોલા તણા સદેસડા, વગડ વિચાલુ વાય	૮

પિંગલ દિન પ્રતિં પાડવે, દેવતા નિસ્તન હોય;
માલવણી મારે તિહાં, પુંગલ પંથી સોય. ૯

ચૌપદ.

ધણ પ્રસ્તાવે સાલકુમાર, માલવણીસું પ્રીત અપાર;
ન જૈકાંરિત ઉનાલે તણી, કરે વાત નંદિર આપણી ૧
અલગાથી દીઠી આવની, તિસડે માતા ચંપાવતી;
તે દેવે રાજકુમાર, કરે કપટ નિદ્રા તિણુવાર. ૨
માતા આથે ઉશી રડી, જાણ્યો સૂત પોઢ્યો છે સહી,
વહુ કનૈ સાસુ તિણુવાર આરીસો માંગે સુવિચાર. ૩
વહુ દેતાં લગાડી વાર, સાસુ આંણ્યો મન અહંકાર,
વહુ વડાઈ એતી કરે, મારવણી અલગી છે જરે. ૪
પિંગલરાય તણી અંગળ, મોસુ અલગી વહુ રંગળ;
તોતું ન્યાય કહે અહંકાર, ઇમ કહી માતા વયણુ જેવ્યાર. ૫

અથ વાત.

ઇસા વચન કહેને માલકુમરરી માતા ઘરે ગઈ દેલે સગલી
વાત મુતે સાંભળી, માલવણી ઇસા વચન સાસુરા સાંભલેને
દલગીર ચિંતાતુર થઈ દેલાણકને વૈણુ મન રાખેને માંગે છે
માલરાજ રાજકુવાર એક અરજ કરે છુ, કાથ જોડેને મનમોડેને
કાયા સંકોડેને શ્રી કુંવરણુ કને વયણુ માંગુ છું આજ માલ-
રાજા કુંમાર દેઈ પુગલસું આવે સો મરારે કવાલે દીજે, મો કના
આવે સો કામીદ પહિલા મેલજો, રાજકને હું વચન ઓ માંગુ
છું. દેલેણ પુસ્તાલી હો એને વચન દીધો, હિમે માલવણી
પુંગલ જૈહરસ મારગસ ઘાટ છે સો જાંધીયા આપસ ઇતખારસ
આઢગી યા સો ચોકી રાખીયા વલે ચાકરાંનું ઇસો કલો પુગલસો
કોઈ પુરૂષ આવે તિણુને આવણુ મત દેવ્યો ને આવે સો પસ

માગ્યો, પછિ નરવગઢ આવણુ મત દેખ્યો, ઇસો તરતોજ
માલવણીયે કીધો છે તરે પિંગલરાજનુ કિતરેક દિને વળગિ
હુનુ, આજ માલવણી પુજલગઢગ કાસીદ પરા મરાવે છે
તરે પિંગલરાજરે લીમસેન પ્રોહિત છે ધગો ઉગારી આઢમી
છે તિણુનુ પિંગલરાજ તેડેને કહણુ લાગા પ્રોહિતજીએ જાએને
ઢોલાજીનુ તેડે આવો યામુ ઓ કામ હોસી ખીજે તો જાયે
સો કામ કરે નાવે તરે પ્રોહિત કહણુ લાગો માહારાજજી
પ્રમાણુ હું હાજર છું ને જામૂ ઇમ મહેને પ્રોહિતને સિરપાવ
દીવો કિમ આપા સૈહર વાત વિસતરી છે પ્રોહિત ઢોલાનુ
તેડવા જાયે છે ઇસી વાત મારવણી સામલી તરે માતાનુ કહણુ
લાગી થે માજી જાએને ખાપજીનુ કલે અકે વિરામણુ મેલપુરો
કાન નહી

અથ દુહા

ખાખા વિપ્ર મોકવે, ત્રિણી ઉતમ જાત	
મેહો ધન્ય માજના, વિન્દ પુકારે નતિ	૧
પાછે પ્રોહિત રાપીયો, તેડ્યા મગણ વાર,	
જે મેહક ગીતા તણા, વાત કહે સવિચાર	૨
ત્યાને વાગા વેસદે, ઘણા દીવા મીહાસ,	
નીપ પ્રે પિંગલ કને, આપા માડ પાસ	૩
મારવણી લણાવીયા, માર રાજ નીપાય,	
દ્વંદ્વ સદેસ તણા, દીવા તિણા નીપાય	૪
પથી એક સદેસડો, ઢોલાને કહીયાહ,	
પિંડ નહી છે પ્રાહુણો, ઓથે કિથ લીયાહ	૫
પથી એક સદેસડો, ઢોલાને સમજાય,	
જેવનકુ સતી હોય રહ્યો, અકુન ઘોતો અથ	૬

- પથી એક સદેસડો, ટાલાને સમજાય;
જેવન પાકો આંખ હોય, રહો રસ લ્યોની આય. ૭
- પથી એક સદેસડો, ટાલાને સમજાય;
કણ પાકો કુખ સપરે, ભોગ ભરેતિ આય ૮
- પથી એક સદેસડો, ભલ માણસ તું ભાપ;
આતમ તુજ પાસે અછે. પ્રાણનાથ હૃત રાખ. ૯
- પિસૂણા ચિંત્યો મત કરો, મનમુ મ રોસારેહ;
કુરળાં લાલ બખાડબું, પિણુ પિણુ ચીતારેહ. ૧૦
- ઉદાસી ગલ હુધડા, ચાકંતી રસ છુધ,
અદિ જીચી આત્રિ ગજયુ, માગ નિહાલે મુધ. ૧૧
- ભરે પલટે લીલરે, લોભરી ભોપલ ટેહ;
પથી હાથ સદેસડા, ધણુ વલ વંતી દેહ. ૧૨
- પથી હાથ સદેસડો, જોતુ આપે વત,
ધણુ કણુ યરરી કબજયુ, મુકો તોહિ સુરત. ૧૩
- મુપવિ (ર) હાવો મજના, પરમડલે થયાહ;
જોવે ડાડ નહા રડી, વડે મિલે વો ત્યાંહ ૧૪
- વિહલો આવે વલહા, નાગર ચતુર મુખાંણ.
તો વિણુ ધણુ વીલવી ફિરે, ગૂણુ વિણુ લાલ કખાણ ૧૫
- જો તું ટાલા નાવીયો, મેહા પેહલે પુર;
વીચ વહેમી વાહુલા, દુસ્સિ દુરો દુર ૧૬
- જોતું ટાલા નાવીયો, આવણુ પેહલી તીજ,
નેહરાં પવેસી વીજલી, મુધ મરેસી વીજ. ૧૭
- વીજલીયાં પિત્રા મિત્રીયા, ટાલા હું ન સહેસ;
જો આસાદે નાવીયો, દ્રાવણુ ચમક મરેસ. ૧૮
- જો તું ટાલા નાવીયો, મેહા નીગમ તાંહ,
કીયો કરાયો સજનાં બાંધું પાવક માહિ. ૧૯

મારજ્યો, પછિ નરવરજાઠ આવણુ મત દેજ્યો, ઇસો તરતોજ
માલવણીયે કીધો છે તરે પિંગલરાજાનું કિતરેક દિને પખગિ
હુમ, આજ માલવણી પુંગલગઢરા કાસીઠ પરા મરાવે છે
તરે પિંગલરાજારે લીમસેન પ્રેહિત છે ઘણો ઉતખારી આઠમી
છે તિણનું પિંગલરાજા તેડને કહણ લાગા પ્રેહિતજીથે જાએને
ઢાલાજીનું તેડ આવેો યાંસુ' એ કામ હોસી બીજો તો જાએ
સો કાંમ કરે નાવે તરે પ્રેહિત કહણ લાગો માહારાજાજી
અમાણુ હું હાજર છું ને જાસું ઇમ દહેને પ્રેહિતને સિરપાવ
દીધો હિંમ આપા સેહર વાત વિસતરી છે પ્રેહિત ઢાલાનું
તેડવા જાએ છે ઇસી વાત મારવણી સાંભલી તરે માતાનું કહણ
લાંગી યે માજી જાએને બાપજીનું કહો અડે વિરામણુ મેલજીરો
કાંમ નહીં.

અથ દૂહા

- બાબા વિપ્ર મોકલે, જિણુરી ઉતમ જાત;
મેલો ઘરસ માંગતા, વિરહ પુકારે રાતિ. ૧
- પાછે પ્રેહિત રાખીયો, તેડ્યા મંગણુ હાર;
જે લેકક ગીતાં તણા, વાત કાઢે સવિચાર ૨
- ત્યાંને વાગા વેસદે, ઘણા દીયા શ્રીહાસ;
બીપ કરે પિંગલ કને, આયા માડ પાસ. ૩
- મારવણી લણાવીયા, માડ રાગ નીપાય;
દૂહા-સંદેસ તણા, દીયા તિણાં શ્રીપાય. ૪
- પંથી એક સંદેસડો, ઢાલાને કહીયાંહ;
પિંડ અહીં છે ગ્રાહણો, એથે કિથ લહીયાહ. ૫
- પંથી એક સંદેસડો, ઢાલાને સમગાય;
જેવનહ સતી હોય રજો, અંકુસ ઘોતો આય. ૬

- પંથી એક સદેસડો, ઢાલાને સમજાય;
જેવન પાકો અંબ હોય, રહો રસ લ્યોની આય. ૭
- પંથી એક સદેસડો, ઢાલાને સમજાય;
કણ પાકો કુપ સપરે, લોગ લરોતિ આય. ૮
- પંથી એક સદેસડો, બલ માણસ તું લાપ;
આતમ તુજ પાસે અછે. પ્રાણનાથ હિત રાપ. ૯
- પિસૂણાં ચિંત્યો મત કરો, મનમું મ રોસારેહ;
કુરળાં લાલ બખારજી, પિણુ પિણુ ચીતારેહ. ૧૦
- ઉદાસી ગલ હથડા, આહંતી રસ યુધ;
ચઢિ ઊચી ચાત્રિ ગજયું, માગ નિહાલે મુધ. ૧૧
- લરે પલટે ભીલરે, ભોલરી ભીપલ ટેહ;
પંથી હાથ સદેસડા, ધણ વલ વંતી દેહ. ૧૨
- પંથી હાથ સદેસડો, જોતું આપે વલ;
ધણ કણ ચરરી કંબજયું, મુકી તોહિ સુરત. ૧૩
- મુધવિ (ર) હાવો મજના, પરમંડલે થયાંહ;
જોવે કાડ નહા રહી, વસે મિલે વો ત્યાંહ. ૧૪
- વિહલો આવે વલહા, નાગર અતુર મુખાંણ;
તો વિણુ ધણ વીલધી ફિરે, ગૂણુ વિણુ લાલ કખાણ. ૧૫
- જો તું ઢાલા નાવીયો, મેહા પેહલે પુર;
વીચ વહેત્રી વાહલા, દુસ્તિ દુરો દુર. ૧૬
- જોતું ઢાલા નાવીયો, શ્રાવણ પેહલે તીજ;
સહરાં પવેસી વીજલી, મુધ મરેસી વીજ. ૧૭
- વીજલીયાં પિલા મિલીયાં, ઢાલા હું ન સહેસ;
જો આસાદે નાવીયો, શ્રાવણ ચમકે મરેસ. ૧૮
- જો તું ઢાલા નાવીયો, મેહાં નીગમ તાંહ;
કીયો કરાયો સજનાં બાંધું પાવક માંહિ. ૧૯

કાશુણ્ણ માસ વસતરિતે જો દેવા નાવેસ,
 ચાચરરે મિસ પેલતો, હોલો ઝપાવેસ ૧૦
 હુ રૂની નિસદ્દિન લરિ, મુણિ દોલા તુ જોય,
 હુયેલી છાલા પડ્યા ચીર નિચોય નિચોય ૨૧
 પથી હેક સદેસડો, લગિ દોલા પોહ્યાય,
 જોવન કલીયા મોગીયો, ભમરા યેસો આય ૨૨
 જિણુ દિસતુ સજન વનૈ, તિણુ દિમ મોહિ સલામ,
 જખથી હમ તુમ વીછડે, તખથી નયણે નીદ હસામ ૨૩
 જો થે દોલા નાવોયા કે કાશુણ્ણ કે ચેત,
 તોમહે ઘોડા બધીસા, કાતી કડીયે પેત ૨૪
 દોલા આજ્યો વેગસુ, ન આયા તો નિમવેસ,
 માડ તણિ કરકડે, વાયસ ઉડા વેસ ૨૫
 પપ પસારણુ જગ ભમણુ કદા સદેસા ભાન,
 તિહા દેસા તિણુ માણસા કદહી જોવુ વાટ ૨૬
 થાકા સજન જિહા વસે, સા ચદ ચડવે લેસ,
 જોણ્યાતો આવસા મુખા તો ઉણુ હીજ દેસ ૨૭

ચોપમ્.

સગલાહી દુકા સાખીયા, માગી નીપ મારિગ સિર વહુયા
 પથ વહુતા પુછે કાય, દેન અનેરો દાખે સોય ૧
 ભાટ વેસને વાટા વડે, પુગલ નાન પ્રગળ નવિ કડે,
 ગઢ નરવરરે આયા વાન, મવવણી તિણુ બાધી વાટ ૨
 તિણુનુ આયા માડ મણી, તતિપિણુ જોયા બીજી વાણિ,
 પાય દિવસ ઉઠગીયા જડે, ભાન જાણિને દોડ્યા તડે ૩
 રાતે નરવર જડ આવીયા, કુખરા ઘરિ દેરા કીયા,
 ભાઉ ભાટ તણુ આવ્યાન, નામ કામ પૂછે ધંક પાસ ૪

વાત

ઈતરે સમૈ લાઉ લાટરે ધરે ગયા, લાઉસું જાય મિત્યા,
 પિંગલરાવતરા સમાચાર કહ્યા, મિજમાંની પિંગલરાજ દીધીથી
 સો લાઉલરી નિજર કીધી લાઉ રાજ હુઓ, લાટને કહ્યો,
 આજ મહે છાંના આયાછાં, તરે લાઉ કેહણ લાગો, મારવણી
 ધાંનું આયા નાંણુસી તો પરા મરાડસી, ચે પરજાપતરે ધરે
 છાંના રહજયો, સીધો આટો મહે યાંનું ઘણુઈ પુરવસ્યાં. જસે
 અવસાંણુ હોસી, તરે મહે યાનુ સાલકુંવરસું મેલવસાં, ઐ
 છાના રહૈ છે, હિમૈ એક દિનરે સમાજે મારવણી રથ
 નેતરાયેને, સપીયાંનુ સાથે લેને વાજ વગીચે રમવા ગઇ છે
 તઠે લાઉભાટે ઉણાં જાચિકાને મોલાયા, ચાલો આપે જાચિકાં
 ઢોલાજી કને જવાં તરે લાઉલાટને જાચિક લેલા હોયને કુંવર-
 જીસું આય મુજરો કીયો, ઢોલાજી લાઉલાટને પુછે છે, ઐ
 પરદેસી થા સાથે કુણુછે, તઠે લાટ કેહણ લાગો, માહુરાંજ કુમાર
 ઐ ગાયન રાજરે સાસરાસા છે, તઠે માયન આલાપચારી કરણ
 લાગા વૈ ગાયન છ રાગ છતીસ રાગણીરાલેહ લાવ સગલા
 જાણે છે, માહા સૂકંદી છે. જિકે દૂહા મારવણી સીધાયા છે
 તિકે માફ રાગમૈં ગાવણુ લાગા, સગલાહી દૂહા ઢોલેજી સાંભડ્યા,
 તરે ઢોલેજી પુછીયો લાઉલાટ કહે છે;

અથ ચૌપઇ

કુંણુ ઢોલો કુણુ માફનારિ, રૂચે રૂડી રાજ કુંવાર;
 વલતો લાટ ઢોલાનું કહે, પદમણુ પરણી પું નવિલકે. ૧
 પિંગલરાય તણી કુઅરી, અપછર રૂપ સધા અવતરી;
 પોહકર તીરથ જાત્રા પણે, પરણીયા ઉછવ કરિ ધણે. ૨

અથ દૂહા.

એ ગાયન તિલુ પાડ્યા, સાલ કુમર તુજ કાજ,	
માલવણીસુ બીહતા, મે મેલાયા આજ	૧
મારવણી સે મુખ કહ્યા, દૂહા મિસ સદેન,	
જે માડ મિલવા કશે તે પધારો ઉણુ દેમ	૨
ભાટે મારવણી તણા, કીધા ઘણા વણાણુ,	
માડ નિણુ દીઠી નહી, જીવ્યો ત્યા અપ્રમાણુ	૩
ભાઉ ઢાળાને કહે, દીજે સીધ પસાવ,	
વાટ જોવે ઉતાવલા, રાજ પિગલ ગવ	૪
જોએ મોડા જાવસે, માહરા સુપ મદેસ,	
મારવણી એ માનની પાવક કરસી પ્રવેસ	૫

વાત

સાલ કુવરજીસુ ગાયન જણુ કંહલે લાગા માહારાજ
મારવણીજી આગઈ માસ દોષ કહે આયાછા, વાટ જોતા હોસી,
રાજ મહાનુ સીધ દીજે, ઢોલેજી ઘણા પનાવ કરેને ઘણો ધન
દેને વીસ ઘોડા પચાસ હજાર પીરોજી વાગા વેસ ઘણા દેને
રાજ કીધા ભાઉ ભાટને પિણુ સાથે મેલ્યા તણુ સાથે મારવણીને
અહણા ગાડા સૈફ નાણી અપુરવ વસ્ત દેને ઢોલેજી મેલી વડે
કહજ્યો ઢાળોજી વેગા આવે છે પછે સિકારરે મિસ ઢાળોજી
પોહ્યાવણુ જાય છે વડે સુમાચાર કહે છે

અથ દૂહા

ભાઉ ભાટ સદેસડા, દિસ સયણા કહીયાહ,	
ઢાલો માડુ ઉમહયો, સાઈ દે મિલીયાહ	૧
અન્નાણે વિરહો કીયો રિપેઈ મ કરીજ,	

ઢોલા તણા સદેસડા, અલગાં ચક્રી કહીજ.	૨
ઢોલો ધણ ઉમાઈયો, અલનો ભાગો એમ;	
લરિકરિ મુઠિ ઉડાડિજે, મન સીચાણુ જેમ.	૩
કુમોઈની જલહર વસે, ચંદો વસે આકાસ:	
જે જિણારે મન વસે, તિકે તિણારે પાસ.	૪
મડમાહે તાપસ વસે, વિચે દીજે જીકાર;	
હમતુમ ઐસા રંગહે, જાંણુતહે કરતાર.	૫
ગોહુ પેહલા નીપજે, સિર પોતર વરતાસ,	
પહિલે ચોથી માતરા, હમચોહે તુમહ પાસ.	૬

અથ વાત

ઈસડા સમાચાર ઢોલેજી ભાઉલાટનું કહેને સીધ દીધી, આપ થરે આયા પિણુ મનમૈ દિલગીરાઈ ઉપની, તિમૈ તિણુ સમીયે માલવણી રમે પેથેને સાંગડા મૈહલ પધારી સોલે સિંગાર સજેને સેજરી પાપતી પ્રીતમ કને આય ઉલી રહી; તિસે ઢોલાજીનું ચિંતાતુર દીડા, તરે માલવણી કુંવરજીરા પવાસતું પૂછણુ લાગા આજ કુંવરજી આજ ચિંતાતુર થકા પોદીયા છે, સો કિસે વામતે, તરે પત્રાસ કહણુ લાગો માલવણીજી આજતો ભાઉલાટે આપસું ઘાત પેલી છે પિંગલરાજરા ગાયન આયાયા તિકે ઢોલાજીસુ ભાઉ ભાટે મેલવ્યા મારવણીરા સમાચાર કહ્યા વયે ધણુ પવાણુ કીધા ઢોલેજી સગલાઈ સાંભલ્યા તરે ઢોલાજીરા મન ઉચક હુઓ છે; અંકે ઉણાં ગાયનાંને દિન વીસ પચીસ રાખીયા, આજ ઉણાંને ધણુ માલ સિરપાવ દેને આપ વાગ પધારીયા તરે ઉણાંનું આજ સીધ દીધી છે ભાઉલાટ પહિ સાયે ધણી મિજમાની દેને સાથે મેલીયો છે તિણુ વાસતે કુંવરજી

જિણુ ઈહિ પાવસ જરૈ, બાળડીયો કુરલાય;	
દિનદિનરો દૂધ વલ માસો, કિમ સેડુણો બંધ.	૨૫
અતિ ઘણુ ઉનમિ આવીયો, લાગી રિત જડવાય;	
બાળડી લલાજ બપડા, ધરણિ ન મુંકૈ પાય.	૨૬
મહિમોરા મંડવ કરૈ, મન મય અંમ ન માય;	
હું એકલડી કિમ રહું, મેકુ પધાર્યો માય.	૫૭
બાળડીયો પીયુ પીયુકરૈ, કોયલ સરલૈ સાલ;	
પ્રીતમયે અલગા રહો, તો સેજિ કિસો સવાલ.	૨૮
કુંગરીયા હરીયા હુયા, વનક જંગોરૈ મોર;	
ઇશ્વરિતિ તીતે નીકલૈ, ચાકર માંગિણુ ચોર.	૨૯
ચોર મન આલસ કર રહૈ, બાચિક રહૈ લોભાય;	
રાજદેજે નર કયું રહૈ, માલ પરાયા ખાય.	૩૦
ઢાલા રહો ન વારીયા, મિલવો હઇ બરે લેખ,	
મારો કહીયો બે કરો, તો ઢસરા વા લગિ દેખ.	૩૧
વયલે માલવણી તણે, રહીયો સાલકુમાર;	
પ્રેમે બાધો પ્રીતિ રહૈ, હુઓજ અલણહાર.	૩૨
સીઆલૈ સી પડૈ, ઉન્હાલૈ લૂ વાય;	
વરસાલૈ ભૂં ચીકણી, ચાલણુ રિત ન કાય.	૩૩

અથ વાત.

માલવણીરા પેમસું કરેને, ઢાલોજ મહીના દોર્ય ચ્યાર રહીયા, પણિ મારવણી બિણુ એક વીસરં નહી, ઇણુ અવસરૈ ભાઉભાટને મંગણી હાર પૂંગવનગર બજો પોકતા છે પિંગલ રાજાજીસું બજો મિત્યા પગે લગાડીયા ઘણા પિંગલરાજ બહોત રાજા હુઆ ભાઉભાટ ઢાલોજરા સમાચાર કહ્યા લાડીયાંતું સિરપાવ દેને ઘરારી સીપ દીધી, સાખાસો વટો કામ દીયો હિમે ભાઉભાટને ભત્રી બતગા ડેરા દિરાયો, ઘણો માન

દીધો સીધા ચાલીરા બબતો કીધો ઘણી સૂપરી વાતાં કહે છે
ગબ રાજ હુવે છે વલે રાજને ભાટ કહે છે, માહારાજ
ઢાલેજ કહાયો છે આંણારી તાકીદ કરાવજો મોતું ઇલુ કાંમે
મેલીયો છે, વલે મોને કહ્યો છે, મહે આવાં તાં સુધી થેં
પૂંગલનગરે રહિન્યો ઇસો સુણેને ચિંગલરાજને રાજ લોક
બોહત રાજ હૂઆ, વલે મારવણીનું શકલું ગાંઠાં હીર ચીર
સિરપાવ યાસો રાણી ઉમાદેવડીજીરે હાય દીયા જાચિગાનું
સમાચાર ઢાલેજ કહ્યાથા તિકે મારવણીજીનું કહ્યા, મારવણી
ખહોત રાજ હુધ હિમે મારવણીજી વાટ જોવે છે હિમે મ્હારો
પ્રીતમ આવસી બાઉભાટય ઘણુ જતન હોવેછે સુષમ્, રહેછે.

અથ ચૌપઇ.

ઇલુ પ્રસ્તાવે સાલકુમાર, ચિંતા ચાલણુ તણી અપાર,
માલવણી મન ભગતાવીયો, તિતરે ઇસરાહો આવીયો ૧
ઢાલો મારવણીને કહે, હિમે સહ કેઇ વાટાં વડે,
હિવે જો હસીને ઘો આદેસ, તો પોહયાં મારવણીરે દેસ ૨
મારવણી વાતાં સાલલી, બ્યાપ્યો વિરહ ધઇ આકુલી,
કંતા સાલલ સાલકુમાર, જીવણુ મરણુ તુમે ભરતાર ૩

અથ દૂહા.

જાણુ દીધે પાલો પડે, ટાપર તુરી સહાય,
તિણુ રિત છુટી હીનૂરે, તુરણી કેમ રહાય ૪
નિથુ રિત મોતી નીપજે, સીપ સમુદાં માંહિ.
નિથુ રિત ઢાલા ઉમહયા, યુકયુ મેલે જાંહિ. ૫
ખાખડીયા ડંગર દહણુ, છોડિ હમરો ગામ,
સારિ રાતિ પૂકારીયો, લેલે પીઉકો નામ ૬
ઢાલા હુતો બાહિરી, કવલી મોલિ વિકાય. ૭

જળ દેખું ઘરિ આંગણે, ઉભી લાપ લહાય.	૭
જિણુ ફીકે પાલો પડે, માથા તિડે તિલાંહ;	
તિણુ દિન નાચ્યો પાંદૂણા, કલિશ્વ કર જડીયાંહ;	૮
હાલું હાલું પીજી કરે, ધણુ હાલણુ ન દેય;	
જળ જળ જૂંઝે પાગડે, ડળ ડળ નેણુ ભરેય.	૯
હાલું હાલું કી કરે, હીયડે સાલિમ દેહ;	
ને સાચાહી ચાલસો, તે સૂતી પલાંણેહ.	૧૦
ઢાલે ચિત વિભાસીયો; માડ દેસ અલગ;	
આપ બાચે ને ભરીયો, કરહાં હુંદો વગ.	૧૧
પલાંણયા પવને મિલે, ભેયણુ ઘડીયાં બચ;	
ઢાલો કહે રખારીયાં, કરહો સોય દિવાય.	૧૨
જિણુ મુખ નાગર વેલડી, કરહો એહ સુચંગ;	
ગૂંઠ ગિરી આશે અરે, પાંણી પીવેત ગંગ	૧૩
કિણુ ગલિ ઘાલું ગૂધરા, કિણુ ગલિ ઘાલું લજ;	
કોઇ ભલેરો કરહલો, માડ મેલે અજ.	૧૪
મોગલિ ઘાલે શુધત, મોગલિ ઘાલે લજ,	
સાંઠિ ઉપરનો કરહલો, માડ મેલું અજ.	૧૫
પીઉ કારણુ પીલી હુઇ, લોક નાંણે પિંડ રોગ,	
છાંન્ના લાંપણુ મહે કરાં, વાલમ તણે વિભેગ.	૧૬
ઢાલો કરહો સજકીયો, ઉપરિ માંડ પલાંણુ,	
સોવન ઉર માલા ગલે, ચાલણુરે પરિયાંણુ,	૧૭
માલવણી મન હૂળલી, આઇ વરગ વિભાસ,	
રખારી પુછી કરી, ગઇજ કરહા પાસ.	૧૮
કરહાં તું મન કુઅરો, વેધક કરે વિછોહ;	
અને સક આરો ફિરે નહી કામણુરો મોહ.	૧૯
અમહી છાંડી એકઝી, કરહી કરત વિલાપ;	

- કહીયો લોપાં સાંમચે, મુંઠર લહાં સરાય. ૨૦
કરહા તે ઠાઠે મરૂ, માહારો કહ્યો કરીજ;
દેલો મારૂ લિમલો, પોલો હોય રહીજ. ૨૧
પેના દોવાં તે ડાંભિલાં, બાધા લુપ મરાંહ;
નસાં દેલારે સાસરે, હરીયા મુંગ ચરાંહ. ૨૨
કરહા રહે નિચારીયો, હલ કલ લાગી કાય;
ઉના ડાંભ કિચડિયાં, ડાંભતહી મર મય. ૨૩
બાંધૂં વડરી છાંહરી, નીરૂં નાગર વેલ;
ડાંભ સંભાસ્તું હાથમું, ચોપડમું ચપેલ. ૨૪
કરહા મારવણી કદે, સાંભલ જોતાં સાચ,
પાતો લોહડો ને લગે, તે મુજ માને વાચ. ૨૫

અથ વાત

પ્રાંણ તજેની પદમણી, લંછણ દેસી તોય.	૪૮
સૂઝા સુગણા પખીયા, મ્હારો કલ્પો કરેસ,	
લડ લાકડ લેલા કરે, માલવણી જાણેસ.	૪૯
થે સિધાવો સિધ કરો, પુનઃ થાંકી આત,	
વીછડીયા પીઠ માણસાં, ગવે કિસો વિસાસ.	૫૦

અથ વાત.

ઢોલોણ ઉઠાથી આઘા ચાલીયા સુવે તકાથી મિલેને પાછો વલ્લ્યો માલવણીને આવેને સમાચાર સઘલાઈ કહ્યા તરે આપ માલવણી અણુ બોલી રહી હિવે બેઠી દિન નીગમૈ છે, હિમૈ ઢોલોણ ચઢેરીરે ચોહડે નીકલે છે તડે એક હાટમે સાહુકાર બેઠો છે,? સો પુછણ લાગે કાકરા સાહિબ આપ આગે સિધ પધારો છે, તરે ઢોલોણ કહણે લાગા મ્હોતો સાહુણ પોહકર જાવાજ તરે સાહુ બોલીયો એક કાગલ લિખે દેલે સો પોહકરે પોચતો કરવ્યો અડાથી વીસ જોજન અલગો છે મ્હારે કામ છે સો હું ગજને કાગલ લિખ દેલે થોડીસી વેલા ઉભા રહો તરે ઢોલોણ બોલીયા માહરે તો સાહુણ ઉતાવલરો કામ છે કરહો પણિ ઉભો ન રહે છે તરે સાહુકાર કંહણુ લાગે રાજ મોટા સિરદાર હીસો છે ને મ્હારે જરૂર કામ છે હું જાણુ રાજ મોને વાંછીયો લેખીયા તરે ઢોલોણ કહે છે માહરે તો સાહુણ ઉભા રહણી વેલા નહી છે, કાગલ મિસ લેપણુ લેને ઉરો આવ પું કરહા ઉપર બેઠો કાગલ લીખને દે મો મ્હું ધારો કાગલ લેખસા ઇતરો કહેને સાહુણું કંઈ ઉપરિ બેસાયો બેઠો બેઠો કાગલ લિખેછે કરહો ચાલ્યો જાય છે ઇયું હાલતં યકાં કાગલ પૂરો કીધો જિણુ પોહકર કાગલ મેલ્યો છે સો પોહકર આયો તરે સાહુ હોઠો ઉતરે ને લોકાંયું પુછણ લાગે

તરે લોક કહણુ લાગા ઓ પોહકર સૈહર છે તરે સાહને ચિત્ત
 બ્રમ ઉપને એક ઘડીને અસી કોસ ધરતી ચાલ્યો ઇમ વિચા-
 રતાં સાહજરો હીઓ કૂટિ ગયો, હંસરાજ ચાલતો રહ્યો તહે
 ઢાલો સરવરરી પાલિ સાહને ઢાગ ફિરાયો હિમે ઢાલોજી સરવર
 કરહો પાવે છે તહે અદમી સનાન માંજન કરે છે તિણને
 પુછીયો ઓ સૈહર કીસો છે? ઇણુ સરજરો નાંમ કાંઈ છે? તરે
 આદમી કહણુ લાગા માહારાજ કુઆર ઓતો પોહકર તીરથ
 છે તરે ઢાલોજી ફિરીયાથકા પોહકર દેવે છે આદિ વારાહરો
 ફરસણુ કીધો તહે એક કીરતથલે નાંમે નિજર આયો તહે
 વાચિવા લાગા અહે ઢાલો મારવણી પરણીયાછે ઘણા ઉજાહ
 હુઆ છે ઇસો નાંમે વાંચીને રાજી હુઆ.

અથ દૂહા.

- કરહા પાંણી પાંચીપી, ત્રિષા ઘણી સહેસ. ૫૧
 છીલરીયે દુકીસ નહી, ભરીઆ સર ન લહેસ. ૫૧
 હેસ ચિરંગો ઢાલજી, હુપી હુઆ ઇહાં આય; ૫૨
 મન ગમતા પાયા નહી, ઉટ કંટાલો થાય ૫૨
 કરહા હેસ સોહાંમણો, મ્હારે સાસર વાટ; ૫૩
 અંબસરીયો આકગિણુ, દે કરિ રીસ મ ઘટ. ૫૩
 કરહા નીરૂં ને ચરે, કંટાલોને ફેગ; ૫૪
 નાગર વેલિ એથ નહી, ચારા ઘોખડ બેગ. ૫૪
 જેમે ચીની ઢાલજી, લાંબી લુંબહક; ૫૫
 તે લંઘણુ કરીને રહે, મરે પિણુ ન ચરે અક ૫૫
 કરહો પાંણીરે કરે, વરે પુંગવ વટ; ૭૫
 તીજે પોહકર ઉલંઘીયો, આગ્ર વલારો ઘટ ૭૫
 પિંગવરાય રસા વીરો, ચારણ કોઈ અક; જેહ. ૭૬

બૂંડાં ઊપાર ઇસો, પરલ્યો જાણી પનંગ;	
ઢાલા એહી મારવી, સસનેહી નંવ રંગ.	૭૭
અંગ અધિક સુકમાલછે, કમલ ફૂલ જ્યુ કાય;	
મારૂ આંખા મોર જ્યુ, કર લગે કુમલાય.	૭૮
જેતા મારૂ માંજિ ગુણ, તેતા તારા અભ;	
ઉકડ ચિંતા સજના, કયું કરિ દાણુ સભ.	૭૯
સીહ લંકી સું ટીલગે, પિક સર જેહી લખ;	
ઢાલા એહી મારવી, આહી લાગે ચપ.	૮૦
સસિ વઢની સણગાર સજિ, જો આવે પ્રીજિ પાસ;	
ઢાલો માંહો મારવી, ભમર ભણુકે વાસ.	૮૧
હાટન પાટન ચાણીયો, ઉધન ચપો જય;	
મારૂ વાસ સુવાસહે, અંગ તણે સહભાય.	૮૨

ચૌપઇ.

જેતા ફૂહા ચારણ કહ્યા, સોનહીયા તેતા તિણુ લહ્યા;	
ચારણ તિણુ થાનિક રહે, ઢાલો પુંગલ વાટાં વહે.	૮૭
ચાકો કરહો કહકા કરે, થલભારી પગ માઠા ભરે;	
ચુખ મોટા તિહાં સુસતો વહે, ઢાલો કરહાને થમ કહે.	૮૪

ફૂહા.

ઢીહ ગયો ડરેને ડંખરે, નીલે નીજરણેહુ.	
કાલી જયા કરહલા, જોડ્યો કીસે ગુણેહુ.	૮૫
પગસું કઢે તાપુલા, ઢીલી મેલે વગ;	
ઢીવા વેલા ન સંચરું, તો ઢાલે ચ્યારે પગ.	૮૬
કાલી કંઠલ વીજલી, નીચી પવે નિહલ;	
ઉર જોઈતી સજનાં, હીચેજ દેતી સલ.	૮૭
ફૂજ પટાપટ ઢાંમની, પગુણ ગુંદ સિરલેહુ;	

એક તો હીજ વિણસાહિબા, મુજ મારણ લાગેમેહ. ૮૮
 વરસાલો આયો સાહિબા, જોલણ લાગા મોર;
 કંતા તું ધાર આવે નવી, જોવન કીધો જોર. ૮૯
 ગિરવર મોર ગહકીયા, તરવર મુંકયા પાત;
 ઘણીયાં ઘણુ સાલણ લગા, પુઠે તો વરસાત. ૯૦
 રાજા પરજા ગુણીયજન, કવિજન પિડિત પાત;
 સગલા મન ઉછવ હુઝો, પુઠે તો વરસાત. ૯૧
 ધણુ સૂતી મેલે ગયો, કંત ગલતી રાતિ;
 વલોયે દિન વલોયો નહો, પુઠે તો વરસાત. ૯૨
 રંગે રમતી રસહ ભરિ, મોને આઈ રીસ;
 ચંદનરો યે વાટકો, ઢોલ્યો ઢોલારે સીસ. ૯૩
 દેતા બીડ સબીડ કરિ, કડિ પતલીમ દેધિ.
 કાઠી લાલ કંઠાંણુ બચું, વલતી કચે વિસેષ. ૯૪
 માડ લંકને આંગલી, પાંનજ પત લપાય;
 નાહન બીડે ડરપતો, ભાજિ ડરકે બચ. ૯૫

અથ ચૌપદ.

જિણ દિન ઢોલો મારગ વડે, માડ જિણ દિન સુહિણો લહે.
 મિલીયો પ્રીતમ નિહ મઝાર, માતા આરે કઢો તિણ વાર. ૯૬

અથ દૂહા.

ધરિ નીગલ દીવો ખલે આછી પુણ્યાં માય;
 માડ સૂતી નીંદ ભરિ, ઢોલે જગાઈ આય. ૯૭
 મૂરહ મુગંધી વાસ, મોતી કંને ગુલકતો;
 સૂતી મંદિર વાસ, બાંણું ઢોલે જગાઈ. ૯૮
 સુહિણતે મોણું છહી, તોણું છહીયો અગિ;
 સો જોયણ સજન વસે, સુતીથી ગલ લગિ. ૯૯

જે સુપનંતર દેખીયા, જહીપરતિષ મિલેસ;
તો દોલા મોતી હાર બચું, કંતા ગ્રહણ કરેસ. ૧૦૦

વાત.

ઇસો સુહિણો પ્રભાતરે સમૈ મારવણી લાધો પછે માતા
આગે કૈહણ લાગી સખીઆં આગે પિણ કહેછે તિવારે માતા અને
સખી મારવણીને કહે છે જ્યો સુહિણો લાધો છે તો બાધ થારી
ઇચ્છા શ્રી રાંમણ પૂરી કરસી મન કાંમના સિધ હોસી, ઇસો
સખીયાંરો માતારો વચન સૂણીને મારવણી બોહત રાણ હુઇ,
સાંજિરી વેલા હોઇ તરે સખીયાંને તેડેને કુઆ કાંઠે રમણનું
બ્યાલ તમાસો કરણરે વાસતે જાયે છે સરીવે ગુણે સરીવે વેસે
વિરાજમાન કિસડીક દીસે છે કતિકાશ ગુલશા માહે ચંદ્ર તૈસી
વિરાજમાન દીસે છે કુઆ ઉપર રમે છે દોલોણ પુંગલ પાસે
કને આય લાગાછે તઠે પેત માહે એક હાલી હલ પેડેને સાજરો
હલ સજ ભેલા કરે છે, હાલણે પણિ પાપતી છે, તઠે ઉણ
પેતરી પાપતી મારગ છે સો દોલાણ નીકલે છે, કરહો થાકો
છે તઠે કરહે કહકો કીયો તરે હાલીયે કરહારો સખદ નવો
સંભલેને હાલી હાલણને કહે છે.

દુહો.

કરહો થલા કહકીયો, મજા માહ વણાહ,
દોલે વાહી કળડી, ઉમાહીયો ઘણાહ ૧

ચાપઇ.

કોહર બહુ કોલાહલિ નુણી, દોલો આયો પાણી ભણી,
સગલે જણ સાંરહો ભેવીરો, આંણ કરહો અવાડે દોવીયો; ૧૦૦
કોય ન ભલયે તિણહી વાર, મારૂ ઉણી કોહર તિ વાર,
કરહો કોહર પીવે અબ, કિણહી અબજે વાહી કંબ, ૧૦૧

લાગી કાંબ કરહો કુદીયો, રળારણુ સંધીકો કીયો,
મારું ઢાલે પરણી હાથે, સરઢી એક દીધી હથ લેવે સાથી ૧૦૨
સપીએ સરઢો તેહનો, દીસે તેજ રૂપ એહનો,
ઢાલો હુતો આવણુહાર, ઉલે લોકે કીયો જુહાર; ૧૦૩

ફૂહા.

જિણ કાંટાંપર કુદીજે, તિણતું કરહુ મ મારિ
કંબ ચટકા જે સહે, બીજા બેયગિ નારિ. ૧૦૪
ઉડા પાણી કોહરે, થલાં ચઢી જે નિહ;
મારવણીરે કારણે, હેસ અદિઠા ઢિઠ. ૧૦૫
ઢચે પાણી બાડ ધરિ, સંબલ ફાગ ઘણેહ;
સાયસ કોડી મારવી, ઉચલ લગે વયણેહ. ૧૦૬
કાંમણુ હુઢે કારણે, નરવર છોડયો સજ;
ધસો જ હાસો મહે કહાં, મુંધ મિલેસી આજ. ૧૦૭
ઉડા પાણી કોહરે, હીસે તારા જેમ,
ભસારંતાહી યાકસો, કહો જલ કોલે કેમ; ૧૦૮
થે જઝારે ઘર આપણે, મહાંરી કેહી તાત,
હીંહિ હીંહિ સારિ સાંભર, સામા જિમ સતિ; ૧૦૯
જે કારણુ થલ લધીયા, તિણતું ચિત ન કાય,
તે મનન કોહર સિદે, કરહો તિસાયો ભય; ૧૧૦
કરણ પાણી પંચપી, જો ઢાલારો હોય,
અવસર વાડી કંબડી, ફેરન વાડે કોય; ૧૧૧
કરહા પાણી દુકપી, જો ઢાલારો હોય,
જો મહે બાણુત વલહો, કરહુ ન મારત કોય; ૧૧૨

ચૌપઇ.

સડાંપર ટોલી હસને કહે, તુજ મિલવા સહકો ઉમહે,
જો સાચે વાલો મુખણુ, મારવણીરે કહો સહી નાણુ; ૧૧૩

દૂહા.

સમેલો વડ ચાલીયાં, ન જાણુ ધણ કાય,	
ઉજલકંતી મારવી, લંસણુ ઝલકે પાય;	૧૧૪
સમેલો વડ ચાલીયાં, સખડી કે ગલેંહાર,	
એકણુ માડુ બાહિરો, ખીજી સરલ નેહાર;	૧૧૫
સખડીલો વડ ચાલીયાં, ન જાણુ ધણ કાય,	
નીલે ચરણે મારવી, પદમ જડાવે પાય;	૧૧૬
તે સજણુ પધારીયા, જ્યારી નેતી વાટ,	
કુચટાલી કુચી તણી, હીચે ઉઘાડા હાટ;	૧૧૭
રંગ રમંતા રસ રહે, મોનું આઈ સીસ,	
તેલ સૂગધો કુંપલો, ઢાલ્યો ઢાલારે સીસ.	૧૧૮

વાત.

કોહર ઉપરિજિકે ઉભા છે, તિકે ઇસી વાત સાંભલેને બોહત
 ખુસીઆલી હુઆ, મારવણી છેહડો ગુઘટો વચીને આપરી સહે-
 લીયાંનું કહણુ લાગી, ચાલો બાઈ ઘરે બાઈ જી, ઇતરે એક
 આકર વધાઈ હેંણુસાડુ પુંગલનગરનું દોડીયો, બાએને પિંગલ
 રાગજીને વધાઈ દીધી, માહરાજ ઢોલોજી પધારીયા છે, કોહર
 ડેરા કીયો છે, રાજ પ્રબાઈ સોવચન સાંભલેને ખુસ્યાલી હુઆ
 વધાઈ વાલાનું ઘોડો સિરખાવ દિધો, પછે રાગજી ધણો ઉછાહ
 કરેને સપરો સાંમેલો કરેને ઘણા નગાળ નીચાંણુવાજતે ઢાલાજી
 સુ જાએ મિલ્યા માહો માહે નેહાર મુજરો કીયો, નલરાગરા કુસલ
 પેમરા સમાચાર પૂછીયા પછે ઢોલોજી ઘોડે અસવાર હુઆ
 કરહો ચાકરરે હાય દીયો આપરી પાપતી કરહો નજીક ચાલ્યો જાયે
 છે ગાજતે વાજો ઘરે પધારીયા કરહાને ભલે ઠીખાંજે બંધાયો
 ઉન્ન પાંણી દિરાયો, ઢોલોજીનું સંપારો કરાયે, મરહનીએ

માહેલો ઉતારીયો, સદાને શુભને તિબરો ફિરિયો, સપરા ચારા
 કરકાને નખાયા, ઢાલાજી સાડું સપરા લોજન ત્યાર હુઆ
 છે ઘણી મિજમાંની હોવે છે ઢાલોજી જીમીયા તરે ઉપાર
 ખાંનખાડા લુંગ સોપારિ પાઈ જૈ છે સગલે સગલે પરિવાર
 દેવિ દેવિને રાજી હવે છે, સાલા મુઠા આગે વાતાં કરે છે
 વાત વિગત લલીલલી કરે છે રાતિ પોહર સો તો વિગતે ગઈ
 પોહર દોઢ પછે ઢાલોજી મૈહલે પધારીયા લલી સિન્ધ્યા પાથરી
 છે સીત્ત ઉપરિ ઘણા ફૂલ વિછાયા છે પાપતી પીલસોત બલિ
 રહી છે મારવણી સોલે સિંગાર રચિને ત્યારી હુઈ છે સો
 કિસી એક દીસે છે અસમાનરી ઉતરી ઇંદ્રરી, અપછરા
 સરોવરો હંસ, વસંતરી મંજર, ભાદ્રવારી ઘટા, વાહલરી વીજ,
 મેહરો આંચલ્યો બાવનો ચંદન, સોલમો સોનો રાય, કેલરો
 ગ્રહ, હંસકો બચો, લિખમીરો અવતાર, પરભાતરો સૂરજ
 પૂનિમકો ચંદ, સરગડી ઝંપ, સનેહકી લહરી, શુણ્ણકો પ્રવાહ,
 રૂપકો નિધાંન, શુણ્ણ ચતુરાઈકો લોથ, જ્વનરો પેપણો, કાપરો
 લાડુ, મુલરો મીમચો, પકટ હાથ મચકાવેતો સધિ સંધિ
 જાજુઈ હોય જાયે, પૂરવરો વાય વાજે તો મનું લલે, પછિમરો
 વાય વાજેતો પૂર જનું લલે, ચ્યાર ધુટનો વાય વાજે તો સાત
 દુક હોય પડે, ઉલાલી આક્રસ જાયે, સેરરો આઘો વાંટો પાયે
 ઉપાંત પાઈતો આહાર નિહાર યાઈ, પુલા બરાબર તુલે પાંજી
 પીવેસો નાલમૈ જતો નિજર આવે, ઇલેક ભાંતરી મારવી
 સોલે સિંગાર કરેને ઢાલાજીયું આય મુજરો ટીયો, ઢાલેજી
 આહર ઘણો દેને સેજ બેસાડી પછે માહોમાંહે રંગરી વાતાં
 કરે છે પછે વે ઘણો દાડ છે તિકો કિસોઈક છે ઉલટારો, પલટારો,
 વેરાક ઝેરાકરો, વેરાક વેરાકરો, કહલી કહલીરો, કટાવ કટાવરો,
 જહર જહરરો, નેસ નેસરો, અજર અજરો, વજર વજરો,

કૂલ કૂલરો, કમોઢ કમોઢરો, ટ્રેમ ઇલેક્ટ્રીક ભાંતરો ઘાડુ સોનેરી રૂપેરી
 કૂલ કટોરે, ઘાતેને દોલોલ સાલાયાંસ સાથને મારવણીને
 પવાસખાંનુ દીજે છે રંગ વાતાં કરેછે ઘાડુરો પાણિગો માડ
 રઘો છે રાતિ પોહર દોય ગઇ છે તઠે સખીયાંનું સીધ દીધી
 પછે આપ રંગ વિલાસ કરેછે.

અથ દૂહા

સખીયાં ઉલટ મજલુ, પજ મતિ કરે અનંત,
 મારવણી ગઇ મંદિરે, કાંમલુ મિલીયો કંત, ૧૧૬
 તે સાજન પધારીયા, જ્યારી જોતી વાટ,
 થાંભ કુઠે ઘરિ હસે, પેલણુ લાગી વાટ, ૧૨૦
 માડ તન સિણગારીયો, સખીયાં કરે સથ,
 અગે અંજલુ મહુમઠે, બીડા સોડે હથ; ૧૨૧
 સખી વેલાવે ઘણિઘ, પીઠ મિલીયો એકાંત,
 હસતાં દોલો અમકીયો, વીજ લપિ વીજ કંત; ૧૨૨
 પોહર હુઝે પધારીયાં, જ્યાં સુ મનરી પ્રીત,
 ડહરતો ઘડીમે હુવે, ઘણુ વૂઠે સિરજીત; ૧૨૩
 માડ લંકને અગલી, પાનજ પતત પાય,
 નાહન બીડે ડરપતો, સુંધ કડકે જાય; ૧૨૪

ચોપઈ.

મારવણીને દોલા મનરંગ, બેહુ સુમે બેડા પલ્લગ,
 રંગ રમાતા વાતાં કરેઢ મારવણી પ્રતે દોલો ઉચરે; ૧૨૫
 મારવણી તુજ મંગણીયારુ, આગ્યા નરવરગઢ જિણવાર,
 લીધી પગર પછે તુમ તણી, ઉમાહો મિલવા તુમ લણી; ૧૨૬
 એક ગૂનો પમજ્યો માડરો, મે વિભેગ કીયો તાહરો,
 નિરત પવે કુણુ જાણે લોય, અણુજળ પુયા નરદોસન કોય, ૧૨૭

વાત.

ઈસી વાતાં કરે છે તકે દોલોજી કહે છે મહારે માતા પિતા સઘલાંને પાલ્યા આજ દોલાને બાલાપણે પરણાયો તોનું પરણી તણુરી મોનું પગર નહી સેણ સજનને પિણ પાલ્યા મહારે એક બેટો છે પુંગલનગર અલગો છે, વાટ વિષમ છે, મોટા થલ છે, વિથમે ધરતી કરારી છે, તિણ વાસતે કુંવરને જણાવે મતી પછે હું મોટો હુઆ તરે મોનું માલવણી માધતે પરણાઈ તિણસુ ઘણી પ્રીત બંધાણી બાલાપણુરો સનેહ હુઓ અતિ સનેહ માલવણીસુ બંધાણો થારી પરણારી પગર મોને હુમ નહી પછે યે ગાયન મેલીયા, તિણે પગરિ દીધી, તરે માંહરો મન અઠે આવાતે ઉચક હુઓ, આજ પુંગલનગર મહારે અંણો, મારવણીસુ મિલણો, હોસી સોદિન સોના રૂપારો હોસી, ઇસો મહે મનમે ઇસો જાણતા આજ તો વિછોહરો ઘડી શ્રી રમણ ભાંગી તરે આજ અઠે મહારો આવણો હુવો છે.

ચૌપદ.

દોલા પ્રતે મારવણી વીનમે, સાહિજ સિન્ધો મેલો હમે,
 યે પરણે પોહતા નલ વરે, પુંગલ મહે આયાં તિણ સરે; ૧૨૮
 અંતરવિચ પડયો અતિ ઘણો, સંદેસો નાયો તુમ તણો,
 હું આઈ જિમ જોવન દેહ, માત પિતા મન પડયો સંદેહ; ૧૨૯
 થાંહરી આવણુરી નેઈ વાટ, મુંક્યા બાંલણ પંથી લાટ,
 વલતો કોઈ ન આયો વહી, ઘણી ચિંત માનીતે લહા, ૧૩૦
 તિણ વેલા ઉમર સુમરો, મુજ પરણેવા કીયો મન પરા,
 મુંક્યા પિંગલને પરધાન, મારૂ પરણાવો મૂજ માન; ૧૩૧

વાત

ઈસી મારવણીને દોલોજી વાતાં કરે છે તરે મારવણી દોલાજીનું કહે છે માહરાજ કુમાર મોનું માતાપિતા પુત્રીયો

આજ બાઈ યારે મનમૈ કાઈ વાત છે સો ગહાનૈ કહો તરૈ
સાહિબજીનૈ કહીયો ઇશુ ભવતો એક ભરતાર સાલકુમર છે,
નહીતો કાયા હોમણી કબુલ છે, તરૈ ઇસો માહુરૌ વચન
સાલલૈ નૈ માતા પિતા ઉણાનું ઉત્તર હીયો, તરૈ ઉવૈ પગ ગયા
ઇસા વચન મારવણીસ ઢોલોજી સામલૈનૈ ગોહત રાજી હુઆ,

ફૂહા.

પહિ ભમતો જી મિલૈ, તો તુમ આવૈ વત,
મારવણી વચન સુણી, પ્રીતમ જોર હસ, ૧૨૨

ચૌપઇ.

ઢોલો વચન ઇસો ઉચરૈ, મારવણી મન સકા કરૈ,
પ્રીતમ પુણસો રમે મન ધરૈ, મારવણી ઢોલાસુ કરૈ; ૧૩૩

ફૂહા.

કાયા બધુકૈ કનકેજી, સુજર કેહૈ સુખ,
મે સુરગા કિમ હુવૈ, જે બહુ કીયાજ દૂખ, ૧૩૪

મન સકાણી મારવા, પુણસો રાપૈ કંત,
હસિ કરિનૈ પ્રીતમનૈ, કહે સાલજીયો વિસ્તત, ૧૩૫

પોહર દૂઓ પધારીઆ, જીજીમુ મનરી પ્રીત,
ડેડરતો ધડીમૈ હુવૈ, ધણુ પુડૈ સિરજીત, ૧૩૬

પહિલી દોય દયામણી, સ્વી આયમતે જાય,
ઊઠૈ હુઆ વિકસૈ કમલ, પિલુ પિલુ જોવણો વાય, ૧૩૭

અથ ચૌપઇ.

ઢોલા મન અતિ આજુઠ ઘણો, વચન સુણે ચતુરાજી તણો,
મારૂ જોવતા સુખમાસ, ભણુકૈ ભમર કસતુરી વાસ, ૧૩૮

ફૂહા.

આના વૃષ ઉપરીયો ॥ ૧ કનુયો ગવાહ,

- યું મેં પડીયા હંસડા, બુલો માંનસરાંહ; ૧૩૯
હીયડા કરોં પધામણાં, સહી સૂધરીયા કાજ,
જે સુપનાંતર દીસતા, તે નયણે દીડા આજ; ૧૪૦
મારવણી ઢાલે મિત્રી, કીધો કંચૂ દૂરિ,
ચક્રવી મન આણુંદ હુયો, જાણે ઉગો સૂરિ, ૧૪૧
મન મલોયા તન રજીયા, ઢોહગ દૂર યયાંહ,
સજન વાણો વાંણિમૈ, પેડી પીર હુયાંહ, ૧૪૨
સજન મિત્રીયા ભલી હુઈ, કારજ સહુ સરીયાંહ,
પૂનિમ ચંદ પ્રકાસ જિમ, દિસન્યાઈ ક્ષત્રીયાંહ; ૧૪૩
ઢોલોમાડ એકઠા, કરે કતુહલ કેલિ,
જાણે ચંદન રૂપડે, ચઢીત નાગરવેલ; ૧૪૪
રાત દિવસ રંગે રમૈ, વિલસૈ નવનવા ભોજ.
ભેડી સારીખી જૂડી, દંધવ તણે સંભોજ; ૧૪૫
પંચાયનૈ પાપર્યો, મેંગલનૈ મહ પીધ,
મોહણુ વેલી માડવી, કંત સોહાગિણુ કીધ. ૧૪૬

ચૌપદ.

- લોજન નવજા નિત નિત કરૈ, અધિક ભગતિ જાગતિ આદરૈ,
મારવણી સાથે મન પરૈ, પનરૈ ઢીહ રહ્યા સાસરૈ; ૧૪૭
ભાઉ ભાટનૈ નિત રહૈ, એક દિવસ ઢોલો ધંમ કહૈ,
કરો સભાઈ ચાલણુ તણી, જિમ પોડુયા નરવરગઠ લાણી; ૧૪૮
ભાઉ ભાટ કહૈ અતિ ધણો, કરવો મારવણી ઉજણો,
પિંગલરાય સભાઈ કરૈ, ઉમાદે ધંણુ પરિ ઉચરૈ; ૧૪૯
સોવન જડીત રજત સિદ્ધગાર, હીર ચીર મુગતાદ્ધ હાર,
સેજ સુપાસણુ સુંદર વેસ, ચેહુ સઘલો પીત્રી હું પુરેસ; ૧૫૦
અરથ ગરથ કરહા કેઠાંણુ, યગ યગ સુંધા પુરસાણુ,
એ સગલો સહ પિંગલ તણો, માંડયો સુલ મોહન ઉજણો; ૧૫૧

તિથુ વેલા ઉમર સુંમરો, માડ કાજ કીધો મન પરો,
છાંતા હેડ પુંગલ લણી, મૂક્યા ઢાલો આયો સૂણી, ૧૫૨
જિથુ વેલા ઢાલો નીકલે, કિતલ વોલાવા સાથે મિલે,
સોજ કરે નયો ઇથુ વાતરો, રયે પડેસે તોને પાંતરો; ૧૫૩

વાત.

હિવેં તિપુ સમ ઉમર મનમં ઘણો મગજ સપે છે, મારગ
નીસરતાં ઢાલાતુ મારેને મારવણીયું ધરવાલ કરસુ, ઇસો વિચા-
રને ઉમર સુંમરઆ તેવડ કરી સપી છે, હેડ છે તિકે પુંગલ-
નગરમે કિરે છે એહેડ ઢાલાણ ઉપર પરચી પાએને રહ્યા છે
ચર્પી લેતા રહુ છે એક મહીનો ઢાલાણ સાતરે રહ્યા પછે સુભ
મોહરતે બલે દિન ઘણે ઉછરજે ઘણે મંડાળે મારવણીને ઉજણો
કસવે છે, પિંગલરાગ અને આપરો પરિવાર બાઇને હરપસું
કરેને પોહ્યાયા, એક હુગર અસવાર પોહ્યાવણ મેલીયા છે,
મંગલીક આચાર કરેને હુલાયા કરહોપણિ સજી કીયાં સાથે છે,
કાગસણા કસણા કરેને સાથે લાયો છે, માતા પિતા સગલો
પરિવાર કેસ ગેકોસ પોહ્યાવેને ઘણી સીપ બલામણ કેને
પાછા વલેને પુંગલનગરે આયા, બીગ સહુ અસવાર ઢાલાણ સાથે
બળતા રણરે વાસતે થેટ સુધી રાગાયે મેલીયા છે, ઇકવીસ
છેકરી એક હીવાધરી બાઈ સાથે કાયજે હીધી છે, ઢોલોને
મારવણી પોતારો કરહોજેકારેને ગેહી ગેકા છે, મારજે ચલીયા
બયે છે, અસવાર પિથુ પાપતી વહે છે, સોલે કોસ હાલીયા
તરે સાથ સકોમ થાકો તડે એક કોહર છે તરે ડેરો કીયો
વલવાકુલરી ભલી બળતા કીધી, સકોમ જમીયા સાથ રાજ
દુઓ ઘોડા કાયજે કીયા છે, ઘાસા પાણીરો બળતો કીધો
સુરજ આઘમ્યો રાત પડી તરે સપરી વિછાયત કરવેને ડેરો
કીધો છે, ઢાલાણ રે મુખમેજ વિછાઈ છે આપ ઢાલો'માડ

પોદીયા છે મુખ વિલાસ લોગવે છે રગવાતા કરે છે રજપૂત પાપતી
 ચોકી ને છે ધણી ધણીયાણી ધણી વાગ જગીયા પછે નીક
 આવણુ લાગી તરે સુપે નીકમે પોદીયા છે, તીણ મમીયારે
 વિષે ઉણુ થલામી ધરનીમ પીણો નાગ ઝરે છે, મોવેજ સાડ
 બાંઠે નીકલીયો ૭, સો ફરિયો થકો ચેતો ઝરે છે ૮ ઠે દોલે
 મારવણી મુતા ઠે તઠે મારવણીની સોરભમુ કરેને મરખ આયો
 મારવણીશ સામ પાથણુ લાગો

ફૂલ.

મારવણી મુખ સાસ કસતુગી જયુ મહમડે	
વલકુલીયો નિલુવાસ, આયો પનગ પીવણો,	૧૫૪
વાલ લ કઠ વિલગ, નિમ જરિ સુતી મારવી,	
પીધી પીયણુ નાગ, સામ તણે સોરભ શુભ,	૧૫૫
પોહ ફાગી દિમ પુઠરી, હણુ હણીયાડે થ,	
ધણુ ઢઢાલી ઢાલણે, મીતવ મુઢર ઘટ,	૧૫૦
અખકૈ પૈગી ઝાલ મુઢર ચિની નસલ સલે,	
કયુ બોલે નહો બાવ, ધણુ ઢઢાવેને જીવીયો	૧૫૭
બેઠો જીવે બાહિ, પદમણિ પીધી પીવણે,	
મુકી મોગી ધાહ, દેવે મુહ ફીવા ધગી,	૧૫૮
આય મિલે અસવાર મુઢર ફીગી સાસ વિપ	
હાય હાય સિરજિણુકાર, ઢાલો ઉભો વિલવિને,	૧૫૯
નિણુ દિમે વિસકર વસે, કાલા નાગ ભુયગ,	
સો કયુ સોવે માનવી, લીલા મેઠહે અગ,	૧૬૦

અથ વાત.

સગલે સાચર મન મેઢલ હૂઆ, ઢાલાણુ ઉભા વિલવિલાટ
 કરે છે, ધપા નિસાસા મેલે છે, અતી ધણો દુષ કરે છે, પાપતી
 સિરદાર ઉમરાવ ઢાલાણુને વરે છે, માહારાજ કુમારથી પરમે-

સરજી કરે સો માથા ઉપરિ છે, રાજ ઇતરો દુષકારો મતી,
 વલે સગલો સાથ કહે છે, પિંગલ રાગરે મારવણીયું તીને
 વરસે લોહડી ચંપાવતી ઇસે નાંમે છે પુત્રી છે સો રાગને
 પરણાવસ્યાં સગપણ પાછે સાંધિસાં રાજ વિલાપ કરો મતી,
 તરે ઢાલોજી કહણુ લાગા, ઇણુ લવરે વિષે તો ઠાકરાં મ્હારે
 અસતરી મારવી છે, બીજી અસતરીયું મ્હારે કોઈ કાંમ નહી,
 નો પ્રાણુ તણ્યો તો હું પણિ સાથે જલસું, આજે પનરે
 વરસશે વિછોડો હુઓ પણુ હિમે ઘડી એકરો વિછોડો જામીયે
 જાવે નહી, તિસે મમે લલા રજપુત છે, ઉમસવ છે, તીકે ઘણોઈ
 સમજાવે છે પણિ ઢાલોજી સમને નહી:

આપઈ.

પપીયપીને સહુ કીકા થયા, વોલાજી પુંગલને ગયા,
 ઢોલોમારૂ દીવા ધરી, રડીયા થલ માથે મન કરી, ૧૬૧
 સાંજ પડી રજની તિણ વાર, ઉતાર્યા મારૂ સિણગાર,
 કરહો આંખે ખેસારીયો, સગલે ગહણે સિણગારીયો, ૧૬૨
 હારઝર પુકે જાધીયા, સગલ ઘાતે સોડ મીવીયા,
 કરહા વાત અમારી મુણિ, નલવરગઢ બચે ઘર લણિ; ૧૬૩
 કરહાને સમજાવે તિણવાર, છાઈં ખેડા સાલકુમાર,
 અગન જગાઈ દીવા ધરી, કરહા તણી મુખ સલરી, ૧૬૪
 કરહા રપે કંટાલે જાડિ, ચરતો ચરતો દેને મતિ પાડિ,
 દીવા ધરીને ઢોલો કરૂં, કરહો મારગને નવિ વડે, ૧૬૫
 દામી મોહરી લેને ગઈ, કરકાને જીલેવા સહી,
 સરમે દુષ દેખી આરડે, મુંઝમુંઝ ઉપરિ હેડો પડે: ૧૬૬

વાત.

તિણ સમીયારે વિંધ કેલાસ પરજાતયું મહુદેવજીને
 પારજતીજી જોગીજોગીજીકુરૂપ ધરીયે છે, પ્રથમીરા પાવ

તમાસા ભેતા ફિરે છે, અનેક તમાસા દેવે છે વઠે ઢાલેજ
મારવણીરી ચૈહુ રચી છે જીણ બયગા આપને ઉભા રહ્યા, તરે
ભેગીસરે રૂપે માહદેવજી ઢાલાને કહે છે, રે કાયર માનવી!
ધણીરે પુઠે તો અસ્તી સદા બલે છે પિણુ અસ્તરી પુઠે ધણી
કહેહી બલતો દીઠો નહી ને સાંભલીયો પિણુ નહી તું ઇસડી
અજીગતી વાત કયું કરે છે, તરે ઢાલો કેહણ લાગો, ભેગીસરજી?
રાજ મોટા છે પિણુ પારાઈ તાત કીજે નહી, તિણુ સમે
ભેગણુ ભેગી પ્રતે કહે છે, માહાગભજી રાજ સિવજી ? એ
મારવણી જીવાડી ભેઈ જૈ, નહીતર પુરુષ અસ્તરી બેહી અગનિ
પ્રવેસ કરીને ભસમ હોમી આપાંને ઢોસ લાગસી, સો આપસું
ઇક અરજ છે, આપ સદલી વસ્તરા બાંણુ છે સો હિમૈ
મારવણી જીવાડીયાંરી સરમ રાજતુ છે તરે ભેગિણુ કહે છે

ચૌપદ.

ભે એ અસતરીજી વચે નહી, તો હું પ્રાણુ તજેસું સહી,
પાસે ઉપધ છે પોણા તણા, મંત્રજત્રિ પાસે પિણુઇત ધણા, ૧૬૬
સિવને સગતિ મનાવી વાત, ઉપધ ગોલી વાંટી સાત,
પાંણીમું ઉપધ પાર્વયો, સરખ તણો વિપ ભવીયો, ૧૬૭
પાંણી પાયો શુણને મંત્ર વણે, અનેરા કીધા જત્ર,
મારવણી તિહાં સાજી ધજ, ઢાલો મન હરણો ગડ ગડી; ૧૬૮
આવકુમર સિવને પાય પડે, ભેગીસર મોટા બીભે કુણુ બુડે,
ભેગિણુ તુ છે મહારી માત, થે દીંધી મારવણી ઘા; ૧૬૯
ભેગી ભેગિણિ વેડતા વાટ, ઢાલા તણો લાગ્યો ઉચાટ,
માર મન બેવણો ઉછગ, સા બેલે પીઉ તુજ સુરંગ; ૧૭૦
ઢાલો તેડે દીવાધરી, એહ વાત પુંગલ વિસરી,
સગલારે મન છે બહુ સોગ, ઢાલા માર તણો એ વિયોગ, ૧૭૧

હિવે તું પુંગવ પધારિ, માડ સિવ જીવાડી નારિ,
કહો વાત જાએને ઘરે, દુષ ભાંજે સંતાવે કરે;

૧૭૨

વાત

ઇસે સમીચારે વિષે જાલજી પાંચ સાત છે, સો પુંગલનગર
જાયે છે, તીણાં સાથે દીવા ધરીને પણિ ઢાલેજી પુંગલનગરે
મેલી, તું જાએને કુસલ પેમરા મારવણીરા સમાચાર કેહજો,
લાઉભાટ પણિ ઉઠે છે, નિષ્ણતું કહજો નલવરગઢ વેગા આવજો,
ઇમે સમાચાર કરેને દીવા ધરીને સીપ ગ્રીધી, કિતરેક દિને
પુંગલનગરે ગઈ, સકોઈ સાથ માતાપિતા સમાચાર પૂછજી લાગા.
મારવણી જીવે છે કે મુંઝ? તરે દીવાધરી કેહજી લાગી માદા-
રાજા મારવણીને તો વડી આવલી ટલી છે, પિણુ રામરે મુન્ય
મરે ને માહાદેવજી મુપ કીધો છે, તેહી માતા પિતા વાત
માને નહી, તરે ઉણા જાલજીનું તેડેને પિંગલરાજ પૂછીયો,
તરે જાલજી કેહજી લાગા, માહારાજા ઢાલેજી મારવણી મહે
જેઠા દીકા મુપે વાતા કરતાં દીકા છે, ઈસી વાત સાંભલીને
માતાપિતા પરિવાર રાજી દુઝા, નગરલોક સકોઈ રાજી દુઝા,
ઘણા વધાવણા હોઆજી લાગા, ગીત ગાન ઉગ્રહ નગારા
નીસાજી વાજેને રહ્યાંયા છે, ઇસા ઉગ્રહ રગરાગ હોય રહ્યા છે.

ચૌપઈ

હેર પુંગવ ઉમર તણા, નિત છાંન્ના રહિતા અતિ ધણા
ઢોલો જીજી દીન ચાલજીહાર, સાથે દીધા સો અસવાર, ૧૭૩
હેર જાએ ઉમરને કહે, ઢોલો એકજી ઉટે વહે,
જાયે છે લીધા ઉજળો, માણ ન હાલે હિવે આપણો; ૧૭૪
મારતણો કરજીજી સાલલી, વોલજી સ્ત્રી આયા વલી,
હેર જઈ ઉમરને કહે, માડ દોયો વાટાં વહે; ૧૭૫
હેર તે ત્રીજો આવીયો, માડ પાંતિ મન પશ કીધો,

સોલસ ઘોડા સાથે કરી, ઉમર ચઢીયા આણુંદહુ ધરી; ૧૭૬
જાણુ થલ દોલો મારિગ વડે, ઉમર તીણુ થલ પુડે રહે,
આગલ જાણે વિષમ ઘાટ, ઉમર થલ જાંધી વાટ; ૧૭૭
ઢોલે મારિગ કરહો પડયો, આડા એક વિષમ થલને પડયો,
એક એક થલ આઘો પરે માડુ દેપે ધ્રમ ઉચરે ૧૭૮
દૂહો.

એક ન લલી કરહલા, થલ માથે એકાંણુ;
દે પ્રીટ રાગે પ્રાણિકે, કરિ અચલી ડાંણુ, ૧૭૯
ચોપદ.

મારગ વહતા સંઝીવાર, ઉતરીયા ફીડા અસવાર,
ઉમર દોલો જાણે સહી, ઢોલો આપ લરાણો સહી; ૧૮૦
ઉમર મન માહો હુરથીયો, જદ દોલો નયણે નિરપીયો,
અણગોડ્યા રહજયો સહુ કોય, તિમ તિમ દોલો વિન્નસીહોય; ૧૮૧

વાત.

ધણુ સમીયારે વિષે ઉમરને અસવારે સગલે વાત માંની
અણુ ગોડ્યા રથા તરે ઢોલોણુ આડે મારિગ ઉટ ચેડે છે,
તિવારે ઉમર જોલીયો, કાયહો કાકુરા ! આડા પુડા જાણે છે
કેરા પધારો ગોડ ત્યાર હુધ છે ગોડ જામેને મહાં માંડરે ગ્રમ
જસાં થે' થાંડરે મારગ જાણ્યો, ઇસા દોલાણુને કહણુ લાગ્ય,
ઉમરસ મનમે મારવણી લેખુરો મતો છે. દોલાણુ પરે મારસ્થાં
ઇસીમનમે ઘાત પેલે છે, મીઠે વચને દોલાણુ' જોલાવણુ લાગ્ય
ધણો હેત આઠર કરે છે, આડા વચેને દોલાણુ ડેરે તેડેને સ્થાથ
કરહો જેકેને દોલો માડુ હેડા ઉતર્યા, પડે મારવણીરા પદોડાણુ
કરહો દાગ્યો છે, મારવણી પણિ પણિ કન્હારી પાપની ઉભી છે
ઢોલોણુ ઉજાં જોલા જોપ માહોમાહું મનુહાર કરે છે.

ચૌપદ.

સહુ કોઈ જોઈ એકલુપતિ, આગે કુંબ વળાવે તંત
ગાવે કુંબણી મધુરે સાઠ, મારવણી મોહી તિલુ નાઠ; ૧૮૨
સાથે ઘણો દારૂ ઔરક, મનમે દ્રોહો પાવે છાક,
ઢાલો અતિ પરધં મહ પીયે, બીજા આછી છાંદાં લીયે; ૧૮૩

વાત.

તિલુ સમીયે તિલુ વેલા કુંબણી છે તિલુ ઉમરરા મનરી
વાત જાણે છે, મારવણીરા પીહરરી પાપની એક ગામ છે સે
કુંબણી તકારી છે, સો મારવણીનું સમસ્યા કરુણ લાગી.

ફૂલો.

પીહર હંદી કુંબણી, ધાલે ઉમર વાત,
મારૂ ઢોલો ઉચરે, કહિ સંભવાવે વાત; ૧૮૪
તંત જલકે પ્રીતિ પ્રીયે, કરહો ઉગા લેહ,
ઉજલ હંતી મારવી, ઢાલો ઉગારહ; ૧૮૫
થલ માંહે બિજસરો, બાંજે વાય કુસંગ,
ધણુ લીજે પ્રીતિ મારી રે, છોડ વિગંભો સંગ; ૧૮૬

ચૌપદ.

એહ ફૂલો મારૂ સંભવે, જોડી થઇ ચિત્તતિ ન કુલે,
આકુલ વ્યાકુલ ચિન્તા કરે, વલે તે કુંબણી ઇમ ઉચરે; ૧૮૭

ફૂલો.

મારવણી તું મન હરણ, હોય મતિ મુંદિ ગિમાર
એ કંતામું કામડો, તો કરહો ક જે માર. ૧૮૮

ચૌપદ.

મારવણી મન ચિન્તા ધણી, સરદા બાળી કુંબ તરૂ હણી,
કરહો ત્રહો અવગો નય, તિજુ આવેવા બીજો આય; ૧૮૯

તેહ પ્રતેં જોલેં મારૂં, કરહો એહ તણી પરિ જાઈ,
 બીજો નર જેનેહો જાય, તિમતિમ સરહો અલગો જાય. ૧૬૦
 જો આપણ પોહ્યેં ઘર ધણી, યો કરહો ઝીલેવા લણી:
 નો સરહો આણેસેં સહી, બીજો હો ઝાલેસેં નહી; ૧૬૧
 સોહ ઠાકુર ઉસા રહેં, ઉમર ઢાલાનું ઈમ કહેં,
 કરહો ઝાલે આણે ઈહાં, રયે અલગા જાઓ કિહાં; ૧૬૨
 ઢાલેં કરહો ઝાલ્યો હાથ, મારવણી પણિ આઈ સાથ,
 ઝાલેં કરહો ઉસો રહેં, મારવણી ઢાલાને ઈમ કહેં; ૧૬૩
 કંતાએ ઉમર સુંમરો, થાં મારવા કીયો મનપરો,
 ગીત માંહે કહીયો કુંબણી, દારૂ પાવેં છે મારવણી લણી; ૧૬૪
 સ્વામી સંભલિ માહરી વાત, પોહુર એક વોત્રી છે રાત,
 હિવેં તું વાલિમ મ કરિવિલંબ, કરહેં ચઢીને વખવો કંબ; ૧૬૫
 ઢાલા તણે વાતા મન વસી, કરહો પલાણ્યો તંગજ કમી,
 ઢાલો ચઢે બધે હથીયાર, પુડે ચઢી મારવણી નાર; ૧૬૬
 છોડી નહી કુંહટ જ વીસરી, કરહો વખવો કંબે કરી,
 પવન વેગિ પધી જયુ વહેં, ઉમર દેખીને ઈમ કહેં; ૧૬૭

દૂહા

ઉમર દીડી મારવી, ડોબૂ જે હે લંક
 જાણે હરી સિર ફૂલડાં, ડાકે ચઢી ડહક, ૧૬૮
 ઉમર ઉતાવલ કરે, પલાણીયા પવંગ
 પુર સાંણી સુખપયંગ, ચઢીયા દલ ચતુરંગ, ૧૬૯

વાત.

તિણ વેલ કુંમર સુંમર ઘણો સાથ સાંમાન હથીયાર
 ખાંધીને ઢાલાણ પુડે ચઢીયા, ચાલ્યા ઉજડ વેડમે ચલીયા જાયે
 છે, તડે ઉમર સુંમર સાથનું કહેં છે આજ ઢાલાનું કેહ

આપડે તિલુનુ આલોસજ દેજી, મારે તિલુનુ મ્હારી ગ્રેપી પર
 છુજી, યુ કૈહતા પવનવેગ અસવાર ધાયા જ્યે કે, પિલુ
 ઢોલાનુ આપડે સડે નહી, કરહો ઉડાડીયા જાયે છે, પવને પવન
 મલિ ગયો છ, દિન દોય મુધી ઘોડા ઘણાહી અતા ગપડીયા
 પલિ ઢોલાનુ આપડે મકે નહી, પછે મારવણી નનમ વિચા
 છે, અજ મ્હાડે વાસતે રિપે પ્રીતમને મારે, તિવાં ઢોલેછ
 મારવણીનુ વિલખી દીડી, તર ઢોયોછ પુછણ વાગા, તરે માર
 વણી કહે છે ઉમર સાયે વડ વડા ઘોડા, ગાધી, ધાની તુગકા
 તાછ એરાકી ભલભવા અસવાર છે, મો રિપે આપાને આપ
 તિકા ચિતા મ્હારા મનમે ઘણી મ્હે છે, માધારાજ કુમર
 આ વાત હુછ તો મોનુ મોરો લાછલુ લાગમી તર
 ઢોલોછ મારવણીને કહે છે, થાન કરહી આલપુની ખમન ન છ,
 પલિ કરહો ઉગાવવો દાન છ રાજને કરદાની માલિમ નદા
 પહિલા વણ મારિગ મ્હે પુગવનનરનુ આવતા થા તરે એક
 સાહુકાર મોનુ કહ્યો મારે એક કાગલ અમી કોન દોનુ છે
 તરે મ્હે કહ્યો તુ કનડા ઉપરિ મંઠા કાગલ લિન મ્હે પડેમકા
 નહી, કોના રંહણની વેલા નહી, તરે વાળીયો મગદા ઉપરિ
 ખેતેને કાગલ લિલણ લાગે જરે કાનક પુરો નિમાળો તતર
 તો સાહુકારે કાગલ મો થો સોધજ ગામ ગાયો મો માવણી
 ઇસરો કરહો ચાલ છે, એક ઘડ મે અલી કોન ધન્ટી ચારીનો
 ઇસી વાત કરતા તો રાતિ ગઈ પ્રભાત હુઓ નૂજ ઉગો પવ
 વૈહણ લાગે તિલ સમ ઇક ચાતુ ઢોપણનુ સામે મિત્રો
 તિજ ઉલે રહેને આસાત દીધી વાત કૈહણે લાગે

ચોપમ.

ઢોલો દુપે ચાતુ કહે, કરહો દામ્યો દોરા વડે,
 કેહો અવણુ કરે કામે, ઉર બારિને દામ ૧ દીગે, ૨૦૦

એહ વાત ઢાલે સંભલી, વિલખે હાય વિમાસે વલી;
 મોને અલરો સો મોટો પડયો, કુંહટ ન છોડી ઉપારિ અડયો; ૨૦૧
 વાત.

ઢાલેજી કટારી મહિથી છુરી કહેને બારહટને હાય દીધી
 કુંહટી છુરીસું વાઢેને પટોલી ઉતરી લેળ્યો, છુરી સોનારે ડાંડે
 છે સો બારહટજી બેઠી વાના મહેરાજને દીધી છે, ઇતરી માહરી
 સૈનાંણી છે, સો રાજ રવાડ ને, પણિ એક મ્હારો સંદેસો થે લે
 નયન્યો વાંમે ઉમર સુંગર આવે છે, તિણનું રાજ કહળ્યો ઓ;

દૂહા.

કરૂં ને થલ લંધીયા, દોહરાને દુરંગ
 તું ઉમર સુંમરને, કહે મ મારજો તુરંગ; ૨૦૨
 ઉંચા ડુંગર વિષમ થલ, લંધ્યા ધુતારેહ
 કુંહટે થકાં થલ લંધીયા, ઘોડા મ મારેહ; ૨૦૩

વાત.

બારહટજી ? થાનું મિલે તરે થે ઐ દૂહા કહેને છુરીને
 પટોલીયો સહિ નાંણુ દિવાલજયો ઇતરી ભુય કરહો કુંહટીયો
 થકો આલીયો છે, હિમૈ તો છુરીસું કુંહટ વાલીછે. આરહી પગે
 આલ્યો નાંયે છે, થે આપડે કોઈ સકે નહી, ઇસો સમાચાર થે
 ઉમરને કહેળ્યો ઇતરી વાત ઢાલેજી બારહટસું કહેને આલતા
 હુઆ, હિન બીજો આવ્યો તડે ચારણનું ઉમરો સાથ મિલ્યો,
 તરે ઉમર ચારણનું કહે છે, કહો ગઢવાણ? મારગમે કોઈ એકી
 મિલ્યો હુંતો, હેવે માહરાજ સાહિબજી મિલ્યો હું તો; તો
 મ્હાંને એકી વિચમે કિતરી એક મજ છે, મહેતો ઘોડા પડે
 પડેને ઘાકા કીધા છે. પિણિ આપડે સકસા કિના નહી, આપડાં
 તરે ચારણ બોલીયો, હો રાજેસર માહરાજની થે ઘોડા મુંડી મારે

છે, ઉઘાનૈ થાં વિચૈ બે દિનરો આંતરો છે, કરહો પંખીરી પરે
 હડયો જાયે છે, ઇતરી વેલા કરહો કુહટીયેથો સો મોનું છુરી
 દીધી તિણસું કુટવાટી તિકો પટ્ટોલીને છુરી મોનું દીધી, તિણ
 વાતરો સૈહનાથ છે, તિકા ચારથૈ દિવાલી મુખ વચને દેલેજી
 સમાચાર ફહો કહ્યાયા તિકે સગલાઈ ચારથૈ કલા, ઉમર સુંમરે
 સમાચાર સાંભળ્યા:

ચૌપઇ.

તે પોહતા નરવરગઢ લણી, તિણ સાથે નારી પદમણી;
 એહ સંદેસો દોલે કહ્યા, ઊમર મુખ વિલખે કરી રહ્યા; ૨૦૪
 ચારણ વાત એહવી જખકહી, તે સહી નાંચ હીકા સહી,
 મારિગ મુંઆ પંચ મહાસ ચારણ વચણે હુઆ નિરાસ; ૨૦૫
 તિણહીજ મારિગ પાછા વલે, બીજે ચિત હીયો કલમલે,
 વલી આયા છે આંપણે ગાંમ, દેસ માહે ગમાડી માંમ; ૨૦૬
 ઉમર આયે પાછો વલા, વાત સહુ પુંગલ સાંભલી,
 કુસલે દોલો માફ નારિ, પોહતા નરવરગઢને બારિ, ૨૦૭
 દિન તીજે નરવરગઢ ગયા, વાડી માંહિં ઉતારા કીયા,
 રાગ મુત આયે સાંભલી, મન ચિંતન પુગી રલી: ૨૦૮

વાત.

ઇણ સમૈ ઘણા આડંબર ગાજતે વાજતે સામેયો કીધો,
 દોલો મારવણીનું વધાયેને માહે લીયા, પછે જાયેને લાગુ
 સૂસરારે પગે લાગી, પછે મારવણીને પગે લગાવણી, ચાત જુમરો
 મહિલાઇત રેહણું દીધો, દેસ ગાંમ મોટા સપરા દીધા, પચીસ
 પચરણાં દીધી, દોલોજી સગલાઈ લાઇગધ પરિવારનું મિત્ર,
 માતા પિતારે પગે લાગા, સગલો પરિવાર નનર લોક માત્ર
 પિતા મારવણીને દેયેને એહત રાજી હુઆ, પદમણીરો અવતાર

છે, રૂપવંત અપછરા સરીલી છે, સારે ગુણે સહિત ■ સંસાર
સુખ વિલાસ લોગવે છે.

ચૌપદ.

હિવે પુગલ હુંતી ઉજણો, લાઉ ભાટ લે આયો ઘણો;
સાથે ઘણા કરહા કેંકાણુ, સેજ સુખાસણુને મંડાણુ; ૨૦૯
સો અસવાર વોલાવા દીયા, કુસલે નરવરગઢ આવીયા,
તિહાં સઘલો માંડયો ઉજણો, તો ધોઈ પરિવારિ આપણો; ૨૧૦
લાગહો તાસો બિમણા દીયા, ઇમ સો ભાગ મારવણી લીયા,
દિનિદિન અધિકા કરે પસાવ, આઇ ઢોલા મારૂં દય; ૨૧૧
મારવણી માલવણી બિન્હે, બેઠી છે ઢોલાણુ કંહે,
મનમૈ માલવણી કરે માણુ, પીડુર તણા બોલે વણણુ; ૨૧૨
મોટો મહીપતિ માલવ દેસ, સુંદર રમણી સુંદર વેસ,
બાંણુ સહસ અને એક લાખ, એતા ગાંમ ભલાં પરિ ભાપ; ૨૧૩
પગ પગ નદીયાંની નિવાણુ, ઘણો ગરધને લોક સુખાણુ,
સગલે વરસે હોયે સુગાલ, સુખન તર ન પડે કાલ દુકાલ; ૨૧૪

વાત.

માલવણી કહે છે, માલવારા કિસા કિસા વખાંણુ કીજે, તરે
ઢોલાણુ કહે છે, હે અસતરી? તોને ધરતારી પમરિ કયું કરિ
પડે છીં તરે માલવણી કેહણુ લાગી, માહારાજ કુઆર રાજ?
સાંભલો મારિવાઠ ધરતી માહા છુરી છે, માણસ ખુંચ દાપલ છે,
માલવણી કહે કહે છે.

દૂહા.

ગાબા મદેમ મારૂંયાં, વલે કુઆરી રહેસ,
હાય કયોલો સિર ઘડો, સીંચતાહો મરેસ;
ગાબા મદેમ મારૂંયાં, જો આહો સપણાંહ,

यतूराध कवि योज, ने जिष्ठमै नैसी छायै,
भरदां देख्यो भोज, बाछो धन नोयन लीयै; २३८

॥ इति श्री ढोला मारवणीरी चौपई वात संपूर्णः ॥

॥ सकल पंडित शिरोमणि पंडित श्री ५ श्री दर्शनविजयगणि
शिष्यः पां दीपविजयगणि लिपितं । संवत् १८०१ वर्षे आसु
सुदि १० वार शुक्लेः लिपिकृतंः श्रीकवलाग्रामे । सिंधलराजश्री
कल्याणसिंधजीराज्येः चतुर्मासिक कृताः ॥ श्रीसुभंपवस्तुः श्री

संवत् १८७३ना अषाढ वद १२ने द्विसे पन्यास श्री
सिद्धिविजयल शिष्य अनिराद श्री सिद्धिविजयल शिष्य
अनिश्री शुद्धय श्रीसंपतविजयल शिष्य धर्मविजयलये ली
पांक्रानेर मध्ये.

શ્રેષ્ઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે,
વાચક કુશલલાલ વિરચિત.

માધવાનલ ઝામકુંદલા ચોપાઈ.

વસ્તુ.

દેવ સરસતિ દેવ સરસતિ સુમતિ દ્વાતાર,
કાસમીર મુખ મંડણી, બ્રહ્મપુત્રિ કરિ વીણ સોહમ,
મોહન તરવર મંજરી, મુખ મયંક ત્રિહુ ભુવન મોહમ,
પય પંકય પ્રભુમિ કરી, આણી મનિ આણુદં,
સરિસ ચરિત શૃંગાર રસ, પલણિસુ પરમાણુંદ, ૧
માધવાનલ માધવાનલ રૂપ મકરદં,
ચક્રિહુ વિદ્યાધર ચતુર, વિદુર જેમ સુરગુર વિચક્ષણ,
નારદ તુળર નાદ ગુણ, લહુય વેસં બત્રીસ લક્ષણ:
કલા બહુત્તરિ અતિ કુમલ અભિનેવં ધંદ્ર કુમાર,
સઘ ગુર મુખ જિમ સાલકુંડિ, વિરચિમુ તેહ વિચાન, ૨
દેસ પૂરવ દેસ પૂરવ ગંગાનંદ કંઠિ.
તિહું નગરી પુર્હંપાવતી, ગજ કરન હરિવંસ મડણ

(૧) + "કર વિલા મોહે" x "ત્રીણી" (૨) + 'તરવર' *
'તરવર' (૩) * 'ત્રિભુવન' (૪) x 'મોહે' (૫) + * 'સરમ ચરિત'
(૬) * 'ચવદક' (૭) * 'અણિ' (૮) * 'નાદિ' (૯) * 'ગુણિ'
(૧૦) * 'વેસિ' (૧૧) x 'બહુતર' (૧૨) * 'અભિનેવં' (૧૩)
+ 'મુખ' * 'મુખિ' (૧૪) * 'સલકુંડિ' (૧૫) + 'નિદિ' (૧૬) + 'પાવતી'

તસુ ધરિ ઔહિત તાસે સુત, માધવાનલ નામ બબણે
 કામકંદલા તસુ ધરણિ, સીલવત સુપવિત
 વિપ્રધે લોગ જિમ વિલસિયા, તે વર્ણવિસુ ચરિત્ર, ૩
 હાલ ચઉપધ.

પહિલો નાગ લોક પાતાલ, ખીને મૃત્યુલોક સુવિસાલ,
 દેવ અસંખ કોડિ તિહાં રહ્યં, સ્વર્ગલોક તે ત્રીજું કહ્યં, ૪
 સ્વર્ગલોકનેઉ સાંભી ઇંદ્ર, આણુ અખડ કરમ આણુ હ,
 નાતિ સુહર ઝલકમ આવાસિ, ઝનકમ બાણે રવિ પરગાસ ૫
 બારહસૂર રૂંદ્ર ઇંદ્ર આત અનીક તણુઉ પરવાર,
 અમૃતમય વહિત આહાર, બાર મેઘ સેવમ હરબાર, ૬
 લાખ પદતાલીસ જોયણુ બસ વત્તાકાર ઇંદ્ર આવાસ,
 ચિહુ દિમિ ચાર પહલિ ચઉસાલ, અડુ નિસિ નાયમ અપછર બાન ૭
 લાખ બત્રીસ વિમાના ધણી સોમ ઇંદ્ર તણી સોહામણી,
 કાયા મોવન જિમ ઝનહુલમ, રતન જડિત ધરણી તસુ તવમ, ૮

દીસઇ નહી કદી અંધાર, ઐરાવલ્ય વાહલ્ય શૃંગાર;
 દેવ સેવ સારઇ નિસે દીસ, નાયઇ નાટક બદ્ધ બત્રીસ; ૯
 અગ્ર મહિષી સોહગ સુંદરી, આઠ અપૂરવ અંતે ઉરી;
 ચઉસઠિ સહસ અપછર કોડિ, કર્ણ સેવ દિન પ્રતિ કર જોડિ, ૧૦
 નહીં જરા લય સંગેટ સોગ, નહીં કષ્ટ દુખ દાલિદે રોગ;
 સકલ કામ મન વંછિત સરઇ, કર્ણ રાજ સુરપતિ ઇલ્ય પરઇ; ૧૧
 એક દિવસ મન ઘરિ આલુક, ઇંદ્ર સલા બધકઉ છઇ ઇંદ્ર,
 અપછર નઇ દીધઉ આદેસ, સ્યઉ આજ નાટક નઉ વેસ; ૧૨
 સલલિ વચન સજ્યા સિલુગાર, વાગઇ પંચ સખલ તિલુ વાર,
 ભેવઇ સુરપતિ ધરી જગીસ, માંડ્યઉ નાટક બદ્ધ બત્રીસ; ૧૩
 એક તિહાં માહે અલિરામ, અપછર તલુઉ જયંતી નામ;
 ચંપક વેરણ સકોમલ ગાત્ર, પ્રેમ સપૂરિત નાયઇ પાત્ર; ૧૪
 સલા માહે તે અતિહિ અનૂપ, તેહ સમાન નહીં કો રૂપ;
 તે વધુવઇ દેવ સૈવિ મિલી, કરિ ચિત્રામ લિખી પૂતલી; ૧૫

-*૧ (૧) +* નિસિ-+* નાટિક (૨) * જાસ - +કોડ
 -+તે-+૩-*+૩ -+૨ -+*જ' (૩) + પરે (૪) * દિવસિ (૫)
 * મનિ (૬) * પરજ (૭) * સમાજ -*૬ -*નુ-+લિ (૮) +માહિયુ
 *માહિઉ*મહિઉ (૯) + તલુ (૧૦) +વધુ (૧૧) પ્રેમઇ પૂરિત
 (૧૨) +નાચે (૧૩) +માહિ*મહિ-*જે (૧૪) * 'કો' (૧૫) *સુર

ઈદ્ર પ્રસસા અવશે સુણી, કીયેઉ ગર્વ તિણુમ્મ હામિણી;
 નિત પ્રતિ અવસરે નાટક તણુમ્મ, ઈદ્ર વચન ગર્વેઈ અવગિણુમ્મ, ૧૬
 ગાથાં.

નાસ^૩ઈ જુણ ધનં, નાસઈ રજ્જં કુમતિ મંતીર ।
 અઈ રુવેણ મહિલા, નાસંતિ ગુણાઈ ગલ્લેણ ॥ ૧૭ ॥

અરુપધં.

એકણિ અવમરિ નાટક મજ્જં, અપરર મિલ્લી જયંતા ભજધં;
 રૂપ તણુઉ તિણુ આરુપઉ ગર્વ, શક વચન તિણુ લેખ્યા સર્વ; ૧૮

(૧) *કાઉ - *રિ (૨) *ગલ્લિંઈ અવગણુઈ

(૩) નદયતિ પુત્રેન ધનં, નદયતિ રાજ્ય કુમતિ મંત્રિણા ।
 અતિ રૂપેન મહિલા, નદયન્તિ ગુણાદિ ગર્વેણ ॥ ૧૭ ॥

(અર્થ — જુગારથી ધનનો નાશ થાય છે, અને ખોટી બુદ્ધિવાળા
 મંત્રિથી રાજ્યનો નાશ થાય છે, તેમજ ધણા રૂપથી ચારિત્રિક સુદર-
 નાથી જોનો નાશ થાય છે, અને ગર્વથી અભિમાનથી ગુણાદિકનો
 નાશ થાય છે.)

(૧) + જિનં (૧) x દસીય જયંતી તિણુ (૬) * અનિ
 આણિઉ (૧) + * વચન તિણુ.

શ્લોકઃ †

આજ્ઞામજ્ઞો નરેન્દ્રાણાં મહતાં માનમર્દનમ્ ।

પૃથક્ શય્યા ચ નારીણાં અશસ્ત્રવથ ઉચ્યતે ॥૧૧॥

અંતિપદ.

નાટક જંગ કીયેઉ તિલુ બાલ, કુઓ ઇદ્ર રૂઠા કિર કાલ;
તેડાવી પૂછઇ સુરસાજ, નાટક જંગ કીયેઉ કિલ કામિ; ૨૦
તઈ મન માંઇ જલયઉ સહી, નાટક સુજ વિલુ સુરપાઈ નહી;
પર્યંત રૂપ તિલુ (મઠ) મનમાલિ, રૂઠેઉ ઇદ્ર (વજ) કર સોદિ; ૨૧
સભ્ય દેવ તવ જોલે સદુ, સ્વામી કોપ ન કીજઇ બદુ;
અસી સાલુ બાલક ગાય, વેદ પુરાણ અવધ્ય કરાય; ૨૨
ધણિય રૂપ મઠ કીયેઉ આપ, કુઓ ઇદ્ર તવ દિયઉ સસાપ;
જંગ હીલુ સીલ પાલુ નળી, પ્રિયતી પીઠ દુરે પાપિળી; ૨૩

* રાજાવાનો જંગ કરવો મોટાઓ અથવા કૃત્તવર કે પર્માવર
વા સાતિ, સધ કે કુટુંબમાં મોટા માણસ આપમાન કરવું, માન
ન રાખવું અને સ્ત્રીની પચાગી બુદ્ધી કરવી એ દયિયાર વગર વધ
કર્તા બરાબર કહેવાય છે.

(૧) + * ગુરુણાં (૨) + * ક્રાંતિ તિલિ (૩) + * કૃપિત. (૪)
* રૂઠે. (૫) * નાટક (૬) * ક્રાંતિ તિલિ + કીયું (૭) + * માટે
અનિહા. * અનિહા. (૮) + દાવે. * દાવિત (૯) * મરિત (૧૦)
* તઈ. (૧૧) + * ધણિ. (૧૨) + * કિ. (૧૩) * બોલક.
- * માધ. (૧૪) + * વેદ પુરાણ. (૧૫) * કલ્યાણ. (૧૬)
+ * અનિહા. (૧૭) * કૃષ્ણ. (૧૮) * નસ દીવ. (૧૯) * કલ્પ + કલ્પ.

કરેઈ જ્યંતી કરી(ય) પ્રણામ, મુજ અપરાધ ખમૈઉ તુમ્હ સ્વામિ;
વસી ન લોપું તુમ્હ આદેસ, કાઈ છંડાવઉ અપછર વેસ; ૨૪
ગાયા +

નાસદ વાણ તુસે, નાસદ કાયા કુમોયને મુતે ।

કુપુત્તેજય જન્મો, નાસંતિ ગુણાદગ્ધ્રેણ ॥ ૨૫ ॥

અઉપધ.

હીન હીન અતિ ભાષઈ ઘણુઉ, એહ અન્યાય ખમૈઉ મુજ તણુઉ;
કુયઉ સરાપ અસત્ય ન હોઈ, કહિ છુટિસં દિને દાખઉ સોઈ; ૨૬
પુકપાવતી નગરીનેઈ કામ. પ્રહાપુત્ર માધવ ધેણું નામિ;
પરિરામતિ તુજનઈ પરચિસ્યઈ, તહિ તુજ કાયા અપછર હોસ્યઈ; ૨૭

+ નદયતિ વાતેન તુયં, નદયતિ કાયા કુમોજને મુક્તે ।

કુપુત્રેણ ચ જન્મ, (વા) કુકલત્રેણ ચ જન્મ ।

નદયન્તિ ગુણાદિ ગર્વેણ ॥૨૫॥

પવનથી ફેતરાનો નાશ થાય છે અર્થાત્ ઉડી જાય છે. અથવા
પવનથી આક્રમણ રૂ ઉડી જાય છે શરીર ખરાબ બોજાળ ખાવાથી
નાશ પામે છે, ખરાબ પુત્રથી જન્મ નાશ પામે છે અથવા ખરાબ
જાથી જન્મ નાશ પામે છે નકામો થાય છે. તેમ જ અતિમાનથી
ચુશાદિતો નાશ થાય છે. ૨૫

(૧) + * કહઈ. (૨) * ખમું. (૩) * સામિ. (૪)
+ * તુલં (૫) + * કલત્તેજય. (૬) + * દીણ દીણ. (૭)
+ * ખમું. (૮) + તણું. (૯) * કહિ. (૧૦) + * છુટિસં * છુ-
ટિસં. (૧૧) + * દિને દણુ. (૧૨) * પુકપાવતી. * + પુકપાવતી.
(૧૩) + * નગરનઈ કામિ. (૧૪) * + ધેણું (૧૫) * પરચિસ્ય.
પરિચિસ્ય. (૧૬) * કુસિઈ. * દસઈ. + ફોસે.

શ્લોક.

સકુજ્જલપન્તિ રાજાનઃ, સકુજ્જલપન્તિ પण्डिताः।
સકુત્કન્યા પ્રદીપન્તે, ત્રિण्येतानि सकृत् सकृत्॥ ૨૦॥

ગોપાધ

ઈસેઈ ઈદ્રિ નઈ હૂયઈ સરાપ, પહિલઈ લવનઈ લાગઈ પાપ;
સ્વર્ગ લોક હૂંતિ ખડ હડી, સિલા ચઈ નઈ ધરણી પડી; ૨૬
પુરૂષાવતી નગરી નઈ તીર, સિલા રૂપે અપાછરા સરીર;
આપણુ કીયઈ કમ્મ લોગવઈ, અહંકાર ફલ એહવા હવઈ; ૩૦

દૂહા.

નામ જયંતી અપાછરા, સુરપતે તણુઈ સરાપે;
સ્વર્ગલોક સુખ છાંડીયા, સિલા સહઈ સંતાપ, ૩૧

+ અર્થ:—રાજાઓ એક વાર બોલે છે તથા પંડિતા પણ એકવાર બોલે છે. કન્યા એકજવાર અપાપ છે એ ત્રણે એકજવાર સાચ છે તેમ આપ દીધો એ લીધો પછી ફરી શકતો નથી.

(૧) + પ્રમા * ઈસિવિ ઇન્નુ કુટિ * એહવો (૨) + * પેલા લવનું લાગુ. * પહિલા લવન લાગ્યા પાપ (૩) * ધરણિ (૪) + પુરૂષાવતી નગરને તિરિ * પુરૂષાવતી નગરનઈ તીરિ. (૫) * રૂપિઈ + રૂપિયે. (૬) + * ચગીરિ. (૭) + * આપણિ કીય. (૮) + હવે. (૯) + * નામિ - + * તિ - * સરાપિ - + * ત.

કંઠાસુર કૌરવ કરણ, રૂતિપતિ રાવણ નામ;

ગર્વ પ્રમાણે ગમાડીયા, રાજરિદિ મંડાણ,

૩૨

ઈંદ્ર સંસાર(ઈ) ઈણુ પરધ, અપહર સિલા અવતાર,

સાવધાન મેન સામલઉ, માધવ વિપ્ર વિચાર,

૩૩

ચોપાઈ.

ઈણું અવસરિ પવન કૈલાસ, મહાદેવ વિલસઈ મુખવાસે;

ભાર વરસ પૂરઉ કરી, ધરાપીડે જગા મનિ ધરી.

૩૪

અતિરિખ ગમણગણે વહઈ, ગગાતટિ ઈંકે વસેઉ રહઈ,

પદમાસણે પૂરી નિસંદીસ, જોગ નિદ્રા પહોંચેઉ જગદીસ;

હિવે લાગીનઈ યથ્યઉ નાદ, મુખ સમવધ અનાહત સાદ,

વાસેઉ ગગન સૂનિ મેન વસઈ, અનિલબાર તોલકું અવ્યસઈ,

અહનિસે આરહટ અમલીમાલ, ઇસેઈ જોગ તે વંચઈ કાલ,

ધણા દિવસે સજી સરીર, સાધઈ જોગ ગગનઈ તીર.

(૧) + * રણ - + * જિ. (૨) + * સિરાપ સિરાપઈ હણિ પરિ

* સરાવઈ * પરિ (૩) + * હિવ (૪) + * હણિ - + * સિ (૫)

+ * પૂર. - * પિડિ - + * જિ - * એ - * સુ * વાનો વહઈ

- + * નિ (૬) + * નિયિ (૭) + પુટિયો * પુટિઈ * પડેડીઉ.

- * ઘપ (૮) + યબીઓ * યબિઉ (૯) + * વાસુ * વાનો

- + * નિ - * ઈ - + * ચિ (૧૦) * સમધ * સમઝઈ સાંડ

વાંઈ નિજીકાલ - + * સિ - * રિ

એક દિવસ લિવ લાગી તિસંઘ, ચૂકેલ ધ્યાન ખિસ્યેલ મનિ તિસંઘ;
 ઉમથા સંગતિ મનસા કરંઘ, બારહ વરસી તપ થર હરંઘ; ૩૮
 ચિત ચૂકનંઘ છૂટેલ ખિંઠ, જાન્યેલ ઇસ તિસંઘ એગિંઠ;
 અંજલિ ડાવી ગ્રેહંઠ અસેસ, ઇચર પડયેલ વડંઘ અદેસ; ૩૯
 મૂંક્યેલ ખિંઠ ધરણિ અસસલ, તઉ ફાટંઘ સાંતે પાતાલ;
 જીવેલ જઉ કિમહી ઉછલંઘ, તઉ સુર ચક્ર સહૂ પરંજલંઘ; ૪૦
 જઉ કિમહી જલ અતરિ ખિસંઘ, સાંતે સાયર જલ તઉ સુસંઘ;
 મંચેલ વિમાસી નઇ તટિ કિરંઘ, સાંઠા વંસ જલિ સંચરંઘ; ૪૧
 સરલ તરલ નડ ઉચ્ચેલ જિહાં, ઇચર આવી નેવે તિહાં;
 તિહાં નડની કોરીનંઘ માહિ, ધાન્યેલ ખિંઠ ઇસ કરિ સાહિ; ૪૨
 પછં ઇસ આઘલ સંચરંઘ, કરંઘ બાત્રા ધરણી તલે કિરંઘ;

- + * સિ (૧) x લય (૨) + જિસે. * જિસિંઘ x જિસંઘ.
 - + ક્યુ x ચુકો (૩) + ખિસ્યું. * ખિસિંઘ x ખિસ્યો. (૪) + તિસે
 * તિસિંઘ. (૫) + x મનસુ * મનસિંઘ - + * વરસા. (૬) x
 ચુકો. (૭) x છુટો. (૮) * જાગિલ. (૯) + તિસે * જિસંઘ. x જિસો.
 - + * ચો. (૧૦) + મહીયુ, * અહિંઠ (૧૧) + પમ્યું. * પમિંઠ.
 - * સિ. (૧૨) + મુજ * મૂકુ (૧૩) * તુ (૧૪) * સાતાઈ.
 (૧૫) x પાતાઈ. (૧૬) x તુ. (૧૭) + * - પરિ x પરિજલે. - * ઇ.
 (૧૮) * સાતઈ. x સતિ. (૧૯) + x ઇસ (૨૦) + * સાકમી
 (૨૧) * સવલઈ. (૨૨) + * ઉચ્ચા. x ઉગી. (૨૩) * નેવાઈ.
 (૨૪) + * નમી નવી કોરિનંઘ. (૨૫) + ધાન્યું. * ધાલિંઘ. - + * તલિ.

તેહ બિંદુ તિણુ યાનક રહઈ, ઇણુ પ્રસ્તાવ હૂવૈ તે કહઈ; ૪૩
 તે હૈન ગંગ વહઈ સાસતી, તિણુ તટિ નમરી પુહપાવતી;
 ગોવિંદ ચંદ કરઈ તિહાં રાજ, સારઈ લોક તણાં સવિકાજ; ૪૪
 મોટા રામ તણી કૂંચરી, તેહનઈ સાતસઈ અતેઠરી;
 પટરાણી રૂદાદે નામૈ, પ્રેમ સંપૂરિત મનમય ઠામૈ; ૪૫
 તેહનો મોહિત સંકરદાસ, રિદિવંત નઈ લીલ વિલાસ;
 બાર ઠાક સોવન ધન તણી, હુય ગય લોખમી પોતઈ ધણી; ૪૬
 બીજી પરિ તણુ સમલા સુખ, પુત્ર નહી એ મોટો દુઃખ;
 દેવી દેવ મનાવૈ ધણા, તેઈ ન દેખઈ સુખ સુત તણાં; ૪૭
 તિણું પરણી રમણી બત્રીસ, તેઈ ન પૂજઈ પુત્ર જગીસ;
 અંતતિ વિષુ આમણુ દ્રમણૌ, કરિ ઉપાય ધન અરથઈ ઘણૌ; ૪૮
 હસઈ ઇસી જાણી તતકાલ, તિણુ નકેમાં નીચાયઈ બાલ;
 પુત્ર લણી મન ઘણુ સનેહ, અરથઈ સુત અવતાડું એહ; ૪૯

(૧) * તિણિ યાનક. - * ઇણુ પ્રસ્તાવિ. * ઇણિ.
 (૨) + હૂવૌ * હૂવૈ. (૩) + * તેહન. - + * તિણિ (૪)
 + પુજાવતી. * પુજાવતી. - + * મિ - + * મિ (૫) * તેહનું
 પ્રોહિત. - + * ડી. - * લિખમી. (૬) * + મોટું. * મોટું
 (૭) * મનાવઈ ધણુ + * ધણું. (૮) + તેઈ. * ગુદિ. (૯)
 + તણુ * તણુ (૧૦) + * તિણિ. (૧૧) * પૂજઈ + પૂજે (૧૨)
 * દ્રમણુ. (૧૩) * કરઈ. (૧૪) * અરથઈ. (૧૫) + ધણું * ધણાં.
 (૧૬) + * તિણિ * ઇસુ ઇસ - + * તિણિ. (૧૭) * + માણી
 (૧૮) + * નીચુ - + * નિ (૧૯) + અણૌ. * અણુ. * અણુ.

એકરાત્રી પ્રોહિત દુઃખ ધરી, સુતઉં સુહૃદ્ધુધ દેખ્યઉ હરી;
સંભલ પ્રોહિત સંકરદાસ, હું તુંઉં તુજ પૂરું આસ. ૫૦

શ્લોક. *

† અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગં નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્ર મુક્તં દૃષ્ટ્વા, પથાદ્ધર્મ સમાચરેત્ ॥ ૫૧ ॥

- + * તિ (૧) + * પુરોહિત. (૨) * સુતધ. + સુતો.
(૩) + સુહૃદ્ધુ. * સુહૃદ્ધુધ. (૪) * આવિઉ. (૫) + * સંભલિ.
- + * પુરોહિ (૬) * તુંઉ.

* પુત્ર વગરનાની નારકીગતિ, તિર્થગતિ, મનુષ્યગતિ કે દેવ-
ગતિ એ ચાર ગતિમાંની કોઈ ગતિ મળી નથી અર્થાત્ મળતી નથી.
અને તેને સ્વર્ગ તો નથીજ નથી અર્થાત્ એને સ્વર્ગ તો મળતોજ
નથી માટે પુત્રનું મુખ જોઈને પછી ધર્મ આચરવો.

× નોટ:—પુત્ર સંતતિ શિવાય ધર્મનું આચરણ ન કરવું અથવા
ન ધર્મ રાકે એવું જન શાખકારો કહેતા નથી પરંતુ આ એક લોક
પ્રચલિત કથા હોવાથી જન સમાજના વિચારોનું ફિગ્ દર્શન કરાવવાના
હેતુથી કર્તાએ આ શ્લોક લખ્યો છે. શ્લોકનો સ્વસ્થાર્થ એવો છે કે
મોર્ધ રાખ હોય અને તેને પોતાની ઉત્તરાવસ્થામાં ત્યાગ ધર્મ સ્વીકારી
આત્મીક શાંતિ મેળવવાનો વિચાર ચાય અને પુત્ર ન હોય તો તેને
પોતાના રાજ્ય વ્યવસ્થાપકના અભાવે અટકવું પડે છે અથવા ખીજાઓ
તેને અટકાવે છે તેવીજ રીતે શેઠ શાહુકારોને પણ પોતાના કુટુંબ
ખરખાર ધન સંપત્તિ વિગેરેને માટે અથવા મોહથી કેટલીક વખત
ત્યાગ ધર્મ તરફ દોરાતાં એ બહાને અટકે છે અને તેની ચિંતામાં
પુત્રને માટે તે અનેક પ્રવૃત્તિ જેવીકે એકથી વધારે જી કરવી. દોરા
ધાગ કરાવવા. બાધા આખડીઓ રાખવી અને પુત્રની આદાએ અ-

ચરિત્ર.

તિષ્ઠ વચ્ચે પ્રોહિત માગીયઉ, પય પ્રેમી નહન માગીયઉ,
 હૂં ધંસર સકર ત્રિપુરારિ, દેઈસુ પુત્ર ગગનઈ પારિ, ૫૬
 તેહનો દેઈયો માધવ નામ, રૂપવત તે અભિનવ કામિ,
 મુખી વાત પ્રોહિત હરખીયઉ, તિર્તરઈ ઈસ અદ્યત થયઉ, ૫૭
 તેહ સુપન નારીનઈ કંકઈ, નર નારી હીયઈ જહગકઈ,
 પ્રોહિત પ્રમાતિ ગગનઈ તીર, કરવા ગયઉ પવિન નરાર, ૫૮

જુગારી જુગાર રમતા ધન કમાય ૬ પણ તે મોહની વધાર
 કમાવાની લાલને વધારેને વધારે જુગાર રમે છ તેથી તેણે મેળવે
 ધન નાશ પામતાં વાર લાગતી નથી

કાર્તિક માસના વાદળાં ઘોળાં અને સુશોભિત દેખાવા છતાં
 સફળ પવન લાગતાં ટુરત નાશ પામતા વાર લાગતી નથી

ચોથા પહોરની ઝાંઝા સુખનો અસ્ત દુઃખ વખતમાં ચતાં નાન
 પામતા વાર લાગતી નથી, પુત્ર વિના ધર નાશ પામે છે તેનું કારણ
 પુત્ર શિવાય પૌત્રાદિક ચક્ર ચક્રે નહીં અને તેથી પતિ પત્નિ મરણ
 પામતાં તેના ધરનો નાશ થાય છે તેથી પુત્ર વગરના ધરનો નાશ
 ચતાં વાર લાગતી નથી

- + * શ્રિ (૧) + * પુરોહિત માગીઉ (૨) + * નહન
 (૩) * માગીઉ (૪) * સકર પ્રતઈ કંકઈ (૫) + દેસુ * દેસિઉ.
 x દેસિ (૬) + * તેહનુ દેઈ - + * કામ (૭) * પ્રમાતિ
 (૮) * તેનન ઈસઅધી ચપુ (૯) * સ્વપન (૧૦) * દીધ-
 - * રિ (૧૧) * દસ્તા મયુ

કાલ કાન્તિ ગંગાનદ કંઠિ, જોતાં અંચાણી નડેગંઠિ;
તિસદ્ બાલક રાવતો સુર્યો, હુકું તમાસઉ તે નડ અણ્યઉ; ૫૯
માહે દેખઈ અદ્ભુત બાલ, મુંદર રૂપવંત સુકુમાલ;
તેજઈ સૂરિજ જિમ જલહુકઈ, તે લઈ પ્રોહિત નીકલેઈ; ૬૦
આવી અસી નઈ સુપીયઉ, એહ પુત્ર પરમેસર દીયંઉ;
કીયંઉ વધાવઉ પુત્રહ તણુઉ, ખરયંઉ ગરથ પ્રોહિત અતિ ધણુઉ; ૬૧

વસ્તુ

કિ(ય)ઉ ઉચ્છવ કિ(ય)ઉ ઉચ્છવ હૂઉ આણુંદ
કુટુંબ સહુ સતોષી(ય)ઉ, નગરમાંહિ ઉચ્છાહુ કીધંઉ;
રાગ મનિ હરખિત હૂઉ માધવાનલ નામ દીધઉ;
મુંદર અતિ સુકુમાલ તનુ, રૂપ મયણુ અવતાર;
કવિયજુ ઓપમ ઇમ કહઈ, જાણે દેવકુમાર; ૬૨
અઉપઈ.

અધિક તેજ ઇસસંસ્તનું બિંદ, જાણે ગળકે પાવસિ વીજ;
રૂપ અનોપમ અ સંલભ કાય, દીકા સઘલાં આવઈ દાય; ૬૩

(૧) + * લેતાં (૨) + તડની (૩) * તસિધ
બાલ એક રાત્ર સુણિઉ + x તિમે તિસદ્. (૪) + * કુઉ
તમાસુ તે નડ અણિઉ (૫) x મહા. (૬) * તેજઈ
સૂરજ (૭) + * પ્રોહિત તે લેઈ નીકલે. (૮) + * આણી (૯)
* સુપીઉ. (૧૦) * દીઉ. (૧૧) * કીઉ (૧૨) * ખરયિઉ (૧૩)
* + કીધું. (૧૪) + * યયુ. x યયઉ (૧૫) + દીધુ. (૧૬) * ઉપમા.
(૧૭) * + ઇધિયું બીજ. (૧૮) + * બીજ. (૧૯) * દીવડ.
x દીધઈ. (૨૦) x દાધ.

કલા બહુતરિ નિંત અભ્યસય, સરસતિ વદન કમલે તમે વસય,
 ભણે લક્ષણ વેદ પુત્રણ, પડિત કોઈ ન મંડલ માણ, ૬૪
 બાર વરસ માધવ થયેઉ, નગરે ગોહિરય સમિવા ગમે,
 પાત્ર સાત બાલક પરિવાર, રમતાં વેલા થયે અપાર, ૬૫
 આપા બાલક ગયા એકલા, પાહાનનો તિહાં દીડી સિલા,
 અત્રી નય દીસય અનુકારિ, બાલક કહય માધવ અવધારિ, ૬૬
 આમત્રી અમ્હે લેય આવિસ્યા, એક સિલાતુજ પરણાવિસ્યા;
 સમતિ સહી અપૂરવ હોઈ, ઘરે ભઈ મત કહિસ્યહ કોઈ, ૬૭
 ધર નુવરવય યગનીરે, ઇક પહિસાવે કોરા ચીર;
 કુલિ તણા કરિ દિગલા ચ્યારિ, કીયો^૩કથ (મે) લેવા આચાર, ૬૮
 સિલો સાથે ખાંચો છેહ, તું જવે, હોભયો અવિહંડ નેહ,
 અગ્નિ જગાડિ હોમ વિધિ કરય, બાલક વિપ્ર વેદ ઉચ્ચરય. ૬૯

(૧) + * નિનુ - + * વિ - + * સ (૨) + * ભનુ
 ભપ્પાવ (૩) * વરસનુ + નો (૪) * ચનુ + ચયો. - + * રિ
 (૫) + * ગોપરિ. x ગોવર. - * ૧ (૬) x ચનુ (૭)
 + * પાહણી. (૮) + * અણુચારિ.

(૯) x આવર્તા. - + * રિ - x સા (૧૦) * + ભઈ ૫૨
 મકકસિઉ x મદિમા (૧૧) * નહવાસ - * રિ (૧૨) * એક ૪
 લિસવયે કયા x માર. - + * દિ (૧૩) * કોપક (૧૪) * મિલ
 સાચયે વેન નધિઉ (૧૫) * ગુરુતિ ૬ મુગો

રામતિ ઇસી બાલકે કરી, માધવ પરણ્યો સિલ સુદરી,
 દેવો સરાપ રદ્યા તિથે પામ, અપચ્છ હુડિ બીડી આકાસિ; ૭૦
 મહિ બાલક નાડા તિથે વાર, નામી જયા તે નગર મજારિ,
 માધવ પિતાને વાત સવિ કહી, વીદ્યકે પ્રોહિત હીયડે સહી, ૭૧
 સકતિ ગઈ વ્યંતર રા કિની, સક્ષસે ત્રીકોત્તરિ કામિણી;
 આવી પુન લઈણ નઈ કાજ, મોટો કષ્ટ દલ્યો એ આજ, ૭૨
 ખરખ્યા અરથ ગરથ ભડાર, કીયા મત્ર યત્ર ઉપચાર,
 વડા વડેરા પુણ્ય પ્રમાણિ પુન ઉગર્યો વડે વિનાણિ, ૭૩
 ઇદ્ર લોક તે અપછરે ગઈ, મિલ્યા દેવ સંહુડરખિત હુઈ,
 સુખઈ સમાધઈ સુખ લોગવઈ, એક દિવસે અપર ૭૨ ચીતવઈ, ૭૪

(૧) * પરણિઉ (૨) * દલિઉ + દલિઓ - + * શિ
 - + * સિ - + * રા - + * હો - + * શિ - + *
 રિ - x ગી (૩) * + પુરોહિત પ્રતિ વાત સહુડી બીખિનુ
 પુરોહિત હીઆપ્ત સહી (૪) + ઇઈ - x સિ (૫)
 * ચેવાપિ + ચેવપિ - + * જિ (૬) * મોટક કષ્ટ દનાડ
 છજ આજ - + જિ - + + ધા (૭) * વડા વડેરાં પુણ્ય
 પ્રમાણ (૮) + * ઉગરિ વડા (૯) x વિણપિ + વિનાણિ
 - + * કિ - + x ન (૧૦) + * મનિ (૧૧) + * ચઈ (૧૨) = સવ
 સામાધિ - * + સિ

શ્લોક. *

મિત્રદ્રોહી કૃતઘ્નથ, યે ચ વિશ્વાસઘાતકાઃ ।

તે નરા નરકં યાન્તિ, યાવચ્ચંદ્ર દિવાકરૌ ॥૭૫॥

ગાદા.

I વિરલા જાણંતિ ગુણા, વિરલા પાલંતિ નિદ્રણા નેદા ।

વિરલા પર કજ્જકુરા, પરદુલ્લે દુલ્લિખયા વિરલા ॥

અઉપધ.

મુજ ક્રીધો માધવ ઉપગાર, તે સાચો માહરો ભરતાર,
 ઈમ ભણી તિહાથી નીકલી, મધ્ય સતિ માધવનહ મિલી, ૭૬
 માધવ મૂતો ઘરે આપણુધ, અપછર કેળીનહ ઇમ ભણુધ,
 કુણુ નારી તૂં કેહુધ કામિ, હું તુજ ઘરણી તૂ મુજ સામિ, ૭૭

* મિત્રનુ ખરાબ કરનાર, ઉપકાર કરનારનો ધાત કરનાર અર્થાત
 ઉપકારકને મારી નાખનાર, અને જેઓ વિશ્વાસઘાત કરનાર કે તે
 માણુઓ જ્યાં મુધી ચદ્ર અને સૂર્ય પ્રકાશે છે, ત્યાં મુધી નરક પ્રત્યે જાય
 છ અર્થાત્ નરકે જાય છે.

પાડાંતર:—અને જે વિશ્વાસઘાતક છે આ રીતે જ્યાં મુધી ચદ્ર
 સૂર્ય દયાત છે ત્યાં મુધી નરકે જાય છે

(૧) + * યથાવિશ્વાસઘાતક ૧ (૨) + * પ્રયોડમાનરક.
 (૩) * ઉપધ - + તેહ (૪) * માહર સાચકે (૫) * નીકલા -
 * નિ. (૬) * મિત્ર - * તુ - + * ગિ (૭) કેહે - + * ના.

હૂં પરણી તહ ગગે નહ તીર, પામ્યો અપછર તણો સરીર,
 હિવ અપછર હૂં અવિહક નેહ, નિશ્ચય કદી ન દાખુ છેહ, ૭૮
 રખે વાત તૂ કેહનંધ કહંધ, ઇણે વાતંધ માધવ ગહગહંધ,
 છાના વણિત વિલસંધ ભોગ, સારીખાનો મિલ્યો સભગ, ૭૯

ગાથા. †

દેવાણ વરં સિદ્ધાણ દંસણં, ગુરુ નરિંદ સમ્માણમ્ ।

ગયભૂમિ નદ્ધ્વં, પામિજ્ઞિ પુણ્ણરેહાઈ ॥૮૦॥

ફૂલો.

- ૧ “ માઆ ન મિલંધન્યાર, પૂરવપૂરાકતવિણુ,
 વિદ્યા નંધ વરનારિ, સપે ગેહ સરીર સુખ, ૧
 ચોપંધ.

આવંધ અપછર કિન પ્રતિરાતિ, ધરમાહે નવિ જાણુંધ વાત,
 માય તાય સુતં કંઠિા દેહ, સહી કિહા કણિ હુખેધો એહ, ૮૧

(૧) * મગાતીરિ (૨) * પામિઉં + પામ્યુ (૩) * તણુઉં
 + તણુ (૪) + * હિવ આપા ૭૪ (૫) + * નિશ્ચિત કદી (૬)
 x કહિનંધ - + * પિ - * નિ - * નુ (૭) * મલિઉં * મિલિઉ
 (૮) * દન્ધનદ્ધ - * હિ (૯) x કાઠના જાણુંધ વરમાહિ વાત.
 (૧૦) * દીંઉ સુત (૧૧) * સુખુ x સુખંધિ

† દેવાના વર સિદ્ધાના દર્શન, ગુરુ નરેન્દ્ર સન્માનમ્ ।

ગતા ભૂમિ નદ્ર દ્રવ્ય, પ્રાપ્યતે પુણ્ય રગ્વામિ. ॥૮૦॥

અર્થ:-દેવોનુ વરદાન, સિદ્ધ પુરોના દર્શન, ગુરુ અંો રાગ તરફની
 સન્માન ગએની જ્ઞાન, તથા નાશ થએનુ ધન પુણ્યરેખા વડે પમાયડે

મડાંબો પ્રોહિત આવાસ, એક થલ ઉંચો આકાસ,
 મહેલો પુનઃ ઇંદ્ર કિલિ રહ્ય, તઈ સીંચ્ય પરચો નવિ સહ્ય, ૮૨
 સાતભૂમિ મહિર ઊપર્ય, પરધલ ઝામ મન મહિત સર્ય,
 સાંભ્રો મુખાં થયો મરક, અપછર આવ્ય તિહા નિરસક, ૮૩
 સુખ સેજ પોદ નિસહીસ જાણે કંઈ તૂઠો જગદીસ,
 અપછર સાંધિ લોગ ભોગવજ, નિત સાગીખા મેલા હુવ્ય ૮૪

ગાથા. +

હંસા રજ્જંતિ સરે, ભ્રમરા રજ્જંતિ કેતકિકુસુમે ।
 ચંદનવણે ભ્રુયંગા, સરિસા સરિસેદિ રજ્જંતિ ॥૮૫॥

(૧) * મડાવિહ + મધમ્યુ (૨) * ઉંચકિ x + ઉચો
 - * સિ (૩) * જાણિહિ x + જાણ્યુ - * ઝ (૪) * તુચી
 પરિચકિ (૫) + * સસહ્ય x સસહી (૬) * સાહમુ સુખીહિ
 થ્યુ x સાંભ્રકિ + સાંભ્રો - * જિ - * પુ - * સિ (૭)
 * કરિ તૂઠકિ (૮) * સાંધિ - * ગુ

+ હંસા: રજન્તિ સરે, ભ્રમરા રજન્તિ કેતકી કુસુમે ।
 ચંદનવણે ભ્રુજંગા, સરિસા સરિસેદિ રજન્તિ ॥૮૫॥

અર્થ:—હંસો માનસરોવરમાં રાગવાળા થાય છે. ભ્રમરાઓ કેવ-
 ડના ટુલમાં રાગવાળા થાય છે, સર્પો મુખડના વનમાં રાગવાળા થાય
 છે, તેન સરખે સરખાઓમાં રાગવાળા થાય છે. અર્થાત્ સમાનરૂપ
 ગુણ અને સ્વભાવવાળાં નાં રાગ થાય છે.

*અહિનવ સુરયારંભે, જં સુક્ષ્મં દોઈ પદમમહિલાણમ્ ।

નવરસં વિલાસહાસં, જાણઈ હીયયં ણ જંપઈ જીહા ॥૮૬॥

ચોપાઈ.

મોટા ખાંદણ તણી કુચેરી પ્રોહિત નઈ ઘઈ આહર કરી;

કરં નાતરો પૂછઈ તાત, માધવ તેહ ન માનઈ વાત, ૮૭

એક દિવસે દિન ઉગઈ જિસઈ, અપહર જાવા લાગી તિસઈ, ૪

છેહ ઝીલી માધવ ઇમ કહઈ, તાહરો વિરય મન મુજ ફહે, ૮૮

*અભિનવસુરતારમ્ભે, યત્ સૌવ્ય મવતિ પ્રથમમ્

(પોદ) મહિલાનામ્ ।

નવરસવિલાસહાસ્યં, જાનાતિ હૃદયં ન જલ્પતિ જીહ્વા ॥૮૬॥

અર્થ:—પહેલ વહેલા નવીન કામભોગની શરૂઆતમાં નવરસના વિલાસ અને હાસ્યનું જે મુખ પ્રોહ અર્થાત્ મધ્યમ વયવાળી સ્ત્રીએને થાય છે તે હૃદય જાણે છે પરંતુ છબ કહેતી નથી અર્થાત્ છબથી કંઈ શકાતું નથી

* નૌ-શુદ્ધગાર દાસ્ય કરુણ વૈદ્ર વીર મયાનકાઃ ।

ચીમત્સાદ્ભુત સંસૌ ચેત્યદૌ, નાટ્યે રસા સ્મૃતાઃ ॥૧॥

કાવ્ય પ્રકાશ

અર્થ:—નૃગારસ, હાસ્યરસ, કરુણરસ, વૈદ્ર (ભયકર) રસ, વીર રસ, ભયાનકરસ, ખિન્નરસ, અદ્ભૂતરસ એ આઠ રસો નાટકમાં કહેલા છે. નવમો રાતરસ. ૧.

(૧) * પોદ. (૨) * ધાજણની - + x અ - * દિ. - * + ચી (૩) + * માત. - + * સિ. (૪) * ઉગિહ. જિસઈ + ઉચો જિમે. (૫) * તિસઈ + તિસે (૬) * તાહરઈ વિરહઈ મયજ મુજ-જઈ (૭) x વિરહી. - + * હો.

અપછર કહ્યંરે માહે અયાણુ, જવા દે કાં કરઈ પરાણુ.
 દિન^૧ પ્રતિ આવિસ^૨ હુ રાતિ, વિણુસસ્યે^૩ દિન રહતા વાત, ૮૯
 ઘણી ચાર તે દિન પ્રતિ રહઈ, દેવે^૪ સઘલી^૫ પર લહઈ,
 જાઈ કહઈ ઈંદ્ર નઈ વાત, અપછર ઢાગી નર સંધાતે, ૯૦
 સુણી વાત રીસાણો જિસઈ, તેડાવી તે અપછર તિસઈ;
 અણ^૬ નહી રે તોનૂ લાજ, મનુષ લોકિ જાયે કિણુ કાજિ, ૯૧
 ન ભલી જેઠ માસની લાઈ, ન ભલી જે સી પરધર જાઈ;
 ન ભલઉ અતેઉર પધસાર, ન ભલઉ બિહુ તણો ભસ્તાર, ૯૨
 મિથ્યા દેવ સુરપતિ વીનવઈ, બગસો ગુનો ન મસો હિવે,
 કિંતલા ઇંક દિન વસ તે રહી, તિતલે^૭ વિરહ વ્યાકૂલી યઈ, ૯૩
 દુહા.

લાગો ચિત્ત મુખેણુ^૮, વરજઈ લોક અયાણુ.

તિહુસુ^૯ કિહઉ રસણો, જિણુસુ^{૧૦} જીવન પ્રાણુ; ૯૪

- (૧) * દિન મૂળ મ કરિસિ + ઈઈ મુળ મ કરિ. (૨) * નિતનિત પ્રતિ - * મુ - * સિઈ (૩) * + એક દિવસિ સધની પરિ (૪) * નુરપતિ - * તિ (૫) * રીસાણઉ જિસિઈ. + જિમે. (૬) * હજી નહીરે નુહનહોજ. * અજી નહી જઈ તે નહી લાજ. - * ઈ - + * કુ. - * + વી - * * નુ (૭) * + મનકુ (૮) * + નજસિઈ હવઈ - * કે - * એક (૯) + * દિવસ. (૧૦) * તેતવન. (૧૧) * વ્યાકલ. * + વિષાપતિ. - * ગુ (૧૨) * મુખેણુસિઈ - * ગ. (૧૩) * તેહસિઈરહા કોમ સરઈ * ત્યા તે પ્રિ કિમ સરઈ (૧૪) * + જેહસિઈ જીવ પરાણુ

ખિણ રાચી ખિણ વિરચ્યઈ, જસું મન વિણ નેહ;

તેહસું કેહો રસણો, જિણહસું થાલી દેહ; ૯૫

* સાલકાર સુલક્ષણી, સરસી છંદા ઇતિ;

અણુઆવંતી તનુ હહઈ, ગાહા મહિલ મિત ૯૬

ચોપાઈ.

માધવ દિન પ્રતિ જોવઈ વાટ, અપછર નાવઈ મન ઉચાટ;

એક દિવસ આવી નઈ મિલી, જિહુ જનની મન પૂગીરેલી. ૯૭

- * જિ (૧) * વિરચીઈ (૨) * જસિહ. (૩) * તેહસિહ કેહો રસણાં.

(૪) * જેહસું વાળી. (૫) + * સુલખણા - + * સા - + * ત

(૬) * મન + એ (૭) * + મિહિલા (૮) + * નિત - + * નિ.

- * + નિ - + * ર

* આ દુહાના મે અર્થ થાય છે તે નિચે પ્રમાણે છે,-

હે મિત્ર ! અલકાર સહિત, સારા લક્ષણોવાળી, સરસ છંદવાળી એ પ્રમાણેની ગાથા નથી આવતી અર્થાત્ નથી આવડતી તો શરીર અથવા મનને બાળે છે

હે મિત્ર ! સુદર આબૂપણો સહિત અર્થાત્ સુદર ધરાણાઓથી શોભતી, સારા લક્ષણોવાળી, અને સમાન રીતે ચાહનારી અર્થાત્ જેવી રીતે અને જેટલા પ્રેમથી પુરૂષ ચાહતો હોય તેવી રીતે અને તેટલા પ્રેમથી ચાહનારી અથવા સરસી એટલે દરેક બાળતમા રસ અર્થાત્ આનંદ બેનારી અને ઇચ્છાઓવાળી એટલે સમાન ઇચ્છાવાળી પુરૂષની જે મરજી તેજ મરજી ઇચ્છા ધરાવનાર એવી બી નથી આવતી અર્થાત્ નથી મળતી તો તે શરીર અથવા મનને બાળે છે.

પૂછઈ માધવ કહઈ વૃત્તત, કિમ આવી હુ સભવ કત;
આગઈ ઈંદ્ર સરાપી હુતી, આવી ન સકુ તિથે બોહતી. ૯૮
ગાદા X

માકુવડ ચંદવયળી, તુહ રસરંગેણ પુરિયં હિયયન્ ।

અનાહ દિટ્ટિપુટ્ટિ, પાવિજ્ઞઈ પુણરેહાણ ॥ ૯૯ ॥

નારીનેહવિલુદ્ધો, અપ્પાણં સિવઈ સંકિલેસમ્મિ ।

કમલિણી મજ્જેભમરો મરેઈ ન હુ કચ્છણ પત્તમ્ ॥ ૧૦૦ ॥

(૧) + * આવુતુ સભલિ (૨) * ઇદ્રિઈ - + * હ - + * પિ
(૩) + * કોર.

* મા કુપ્યસ્વ ચન્દ્રવદની, ત્વદ્રસરંગેણ પૂરિત હૃદયમ્ ।

અનાથ દષ્ટિપુટ, પ્રાપ્યતે પુણ્યરેલામિ ॥ ૯૯ ॥

નારી સ્નેહ વિલુબ્ધ, આત્માન ક્ષિપતિ સંકેશે ।

કમલિની મધ્યે ભ્રમર સ્ત્રીયતે ન સલુ રંતતે પત્રમ્ ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ.—હું એક સમાન મુખવાળી, તું કોઈ ઝરીય નહીં તારા
રસરંગથી હૃદય ભરે તું છે તથા અનાથ દષ્ટિપુટ પુણ્ય રેખાથી પમાય
છે અર્થાત્ પ્રેમપાન માણસના વિયોગે અથવા તેના વિના ખીન્ને હૃદય
પને, મનને નાતિ મગતી નથી અને તેને પશુ આનંદ થતો નથી.
તેથી તે અત્યંત દોષ તેને અનાથ વિદોષ ગોત્રુ છે એટલાજ માટે
ત્યારે પ્રિતિપાત્ર મનુષ્યા દષ્ટિપુટ પરસ્પર મળે છે અર્થાત્ એક
ખીન્નએ એક ખીન્નને જુએ છે ત્યારે આનંદ થાય છે એટલાજ માટે
તે પુણ્યરેખાથી પમાય છે અર્થાત્ આજે મારા પુણ્યોદયથી મારા
નેત્રોથી મે તને જોઈ તેથી મને અત્મત આનંદ થયો અને નેત્રો
સનાય અર્થાત્ ધણીવાળા થયા. (જોના સ્નેહમા લોકાએયો માનવ

ચોપાદ.

સાચઉ નેહુ જોણું તુમ્હ સામિ, જંઉ આવસિ તું માહરૈઠામિ;
 મન લાગો માધવ ન રહાઈ, નિત છાનો અપછર ઘરે જાઈ; ૧૦૧
 ઇંદ્ર લોગે અપછર સંજોગ, માધવ વિલસાઈ વંછિત લોગ;
 એક દિવસે નાટક આદેસ, હુઓ અપછરે પડ્યો અદેસ. ૧૦૨
 જમરા રૂપે માધવ તે કીચો, કુચ વિચિ છાને રાખીયો;
 વિવિધ પ્રકારેઈ નાટક કરઈ, કુચ વિચિ મન પ્રીતમ સહારઈ. ૧૦૩
 જોવઈ ઇંદ્રસભા સુર મિલી, નાચાઈ પ્રેમ પાત્ર પૂતલી;
 વાજઈ તંત્રી વીણુ રસાલ, જંત્રીમે મિલી અપછર ખાલ. ૧૦૪

પોતાના આત્માને કલેશમાં નાખે છે જેમકે કમલિની અર્થાત્ ચંદ્રને।
 અસ્ત થતા ખીમઈ જતી કુમુદીનીમાં મધપુષ્પ જમર (જમરો)
 પુરાય છે ત્યારે તે નિચયે મરે છે પરંતુ પાદ્યને કોતરતો નથી અ-
 ર્થાત્ પત્ર કાપી બહાર નિકળવાનો માર્ગ કરતો નથી તેવી ગીતે જીના
 સ્નેહમાં લોભાએલો મનુષ્ય તેના વિયોગે દુખી થાય છે અથવા મરે છે
 પરંતુ સ્નેહનો લોભ છોડતો નથી

- (૧) * જણિઉંતુઝ (૨) x જો (૩) * આવઉ પ્રીય માહરઈ.
 - * + ઝુ - * ઝુ - * + રિ - + * કિ. - + * પે. - + સિ.
 - + * ટિ. (૪) * હુઉ. (૫) + * અપછર પડી અદેસિ.
 - * પિ. - * ઉ. (૬) * કચૂ વચિ છાનુ રાખીઉ. - * રિ.
 - * ટિ. (૭) કચૂ વચિ પ્રીતમ સહારઈ. (૮) x જોવા. (૯)
 * + તતિ વેણિસર તાલ. (૧૦) * જત્રીસઈ.

મોડાં અંગનઈ તોડાં તાલ, મન કંપઈ અપછર તતકાલ;
 મતિ અંપાવઈ કુચ પ્રિયસંગિ, તિણ નાચંતાં ખાંચઈ અંગિ. ૧૦૫
 ઇંદ્રાદિક સુર સગેલા કહઈ, કિણ કારણિ અપછર લડુ બહઈ;
 ન્યાન પ્રમાણે ભેવઈ જામ, લમરા રૂપે નર દીઠા તામ. ૧૦૬
 ઈંદ્ર સગલી જાણી વાત, સ્વર્ગ લોકે નર આયો ધાત,
 દેવ ભોગ્યે ત્રિપતી નહી, નિશુરુ નરસુ લાગી રહી. ૧૦૭
 દેખે મોટો કીધો દોસી, વલી ઈંદ્ર તણઈ મન વસિયલ કોપ;
 અપછર ગઈ ઘર આપણઈ, પ્રિયે મૂકયો ધરિ પ્રોહિત તૈણે; ૧૦૮
 ઈંદ્ર સભા બીજઈ કિનિ મિત્રી, તેડી અપછર વિરહે વ્યાકુલી;
 કુપ્યેઈ ઈંદ્ર રીસઈ ઘડકેડઈ, જાણે વિશ્વાનર ધૃત પડ્યેઈ, ૧૦૯
 દેવતણા તૂં વિલસઈ ભોગ, સ્વર્ગ લોકના સુખ સભોગ,
 ત ઉંડી ત્રિપતિ નહું છુગતણી, મનુષ્યોકિ જાયેઈ નર જાણી, ૧૧૦

- (૧) + * મનિસકર્ન. (૨) + * મન અંપાઈ કુચ પ્રીયસંગિ
 (૩) * તીણ સકંતી ખાંચ અમ - * ધ - + * લિ (૪)
 * પ્રમાણિઈ. - * + પિ. (૫) * દીઠે (૬) - * ઇંદ્રાઈ જાણી
 સખતી વાત (૭) * કિ નર આણિલ ધાતિ (૮) * ભોગીએ. (૯)
 * નિશુરુ નરસિઈ. (૧૦) * દેખલે મોટલે કીધલે દોસ. (૧૧)
 * ઇંદ્રમનિ વસિલેસાસ (૧૨) * પ્રી મકિલે x મૂકયુ. (૧૩) * તણઈ.
 (૧૪) * વિરહાકુલી. (૧૫) * કુપિલ x કુપિલ. - * સિ (૧૬) * ઇંદ્રાઈ.
 (૧૭) * વૈશ્વામર (૧૮) * ધર. (૧૯) * ગુહિન (૨૦) * ગુહઈ
 (૨૧) * જાન.

આંબો ઉદય લવંતરિ પાપ, સહ મુખે ઈંદ્ર દૈવો સરાપ;
 જાંઘ વેશ્યા પેટ અવતાર, થોડાં લોગ ઘણા દુખ ભાર; ૧૧૧
 તે અપહરા તિહાંથી ચલી, હિંચ વાત હાલિસ્યાં નવી;
 કામાવતી નગરીનંદ પાસિ, કામાગેણિકા ઉંરિ અવતાર. ૧૧૨
 તેહનંદ પેટિ પુત્રિકા વસી, રૂપવંત હુધ રંગા જિસી;
 આડ વરસની હુધ જિસાં, છાંટક કલા ગીત અભ્યસાં; ૧૧૩
 તિહનો કામકંઠલા નામ, રૂપે સિંખી જાણે ચિત્રામ;
 સિખાં ભરુડ પિંગલ સંગીત, ગીત ગાવંદ કિંનર સુરવરગીત. ૧૧૪
 અનુકંમિ વેશ્યા જોવંત ચહી, જાણે મયને નીર વાવડી;
 ચઉસકિ કલા અંગિતસુ વસાં, દીકંદ તેજ રૂપ તન ખિસાં. ૧૧૫
 સીખી તિહાં કામકંઠલા, સીખી સંધલી નાટક કલા;
 માધવ મિલો હિવ સંબંધ, કવિયલુ જોલધ કથા પ્રબંધ. ૧૧૬

-
- (૧) * આવિઉ - * ૨. (૨) * મુખાં. (૩) * દીઉ. x દીધ.
 (૪) * જા. - * દિ. x પેટાં. - * ગિ. - * ૨ (૫) * અતર
 હિવ વાત હાલે સિખી. (૬) * નગરી મઝીરિ. - * ન. (૭) * ઉઅરિ
 x ઉપર. - * રિ. (૮) * નાટિક ગીત કલા. - * + નું. - + * પિ.
 (૯) * લખિઉં. (૧૦) * + ગાં કિનર સ્વરિ સુરગીત. (૧૧) * +
 વોરનિ ચા. - * જ. (૧૨) * દીકંદ રૂપ તેજ. (૧૩) + * મુખિં
 (૧૪) * x ચઉસકિ. - * દિ. (૧૫) * માધવાનલ.

અથ ધવરોયો મૂકઈ બાલ, સૂનઈ ઘર છડઈ તતકાલ,
 જિણે મારગે માધવ સંચરે, વિકલ થઈ નહ કેડઈ ફિરઈ, ૧૨૮
 મિલિ મેલાવો પહુતો રાજ, પૂછે રાય કેહો કુણ કાજ
 સોલસિ ગોવિન્દચંદ નરેસ, મહે છડિસ્યો તુમહારો દેસ ૧૨૯
 ઠિણે હુહુઆ સતાવ્યા આજ, વસો સુખી થે માહુરઈ રાજ
 વલતો કહઈ મહાજણે વાત, સોલસ રાજ જગ વિખ્યાત ૧૩૦
 માધવાનહ રૂપઈ નર નારિ, સઘલી ફિરઈ જાડિ ઘરખાર,
 ઘેણો વિણાસ અમ્હ ધરિ હૂઓ, કઈ કાઢઉ કઈ ઘેઉ અદુઓ ૧૩૧
 કુઓ રાઉ મન આરુઓ રોસ, એ સંઘલો માધવનો દોસ,
 ગયો મહાજણે ધરિ આપણુઈ, રાજ માધવ તેડી ભણુઈ ૧૩૨

(૧) * ધવરાવિઉ * ધવરાવ્યા + ૩ (૨) + સુનુ * સુનુ - *
 જિ - * જિ (૩) * સચરઈ (૪) * થઈ સ્ત્રી કે ડિઈ (૫)
 * + મહાજન પુહુતરાજિ (૬) * પુછઈ રાય કેહઉ કિણિ માજિ
 - * + સ (૭) * અમ્હે છડિસિઉ તાજાર * જોયા તુદનુ +
 પડિસુ - * + જિ - + * પ્યા (૮) * વસઉ સુખી થાઉ માપરઈ
 રાજિ + વસુ - * + તુ - + * ન (૯) * + સમલિ (૧૦)
 * રૂપઈ + રૂપિયે - + * રિ (૧૧) * વપ્પા વિણાસ અજા ધરિ
 દુઉ (૧૨) * દિઉ અમ્હ દુઉ (૧૩) * કુપિઉ ગયમનિ આપિઉ
 (૧૪) * સમલઉ - * તુ - * + યુ - * ન

વિંદા કલા માધવ તુજ પાસિ, તે મુજ આગઇ વિદ્યા પ્રકાસિ;
માધવ મનમઇ કરઇ અદેસ, સહી હૂઓ પિસુણુઈ પરવેસ. ૧૩૩

ગાથાઃ

તં નત્થિ ઘરં તં નત્થિ, દેઝલં રાઝલં ચ તં નત્થિ ।

જત્થ અકારણકુવિયા, દો તિન્નિ સલા ન દીસંતિ ॥૧૩૪॥

શ્લોક×

ન વિના પારવાદેન, દુર્જનઃ પરિતુષ્યતે ।

કાકઃ સર્વ રસાનુક્રંતે, વિના મેધ્યં ન તૃપ્યતિ ॥૧૩૫॥

(૧) + * જે કાંઇ. (૨) * + તે તુ મુજ આગઇ પરકાસિ.

(૩) + * માંડિ (૪) + * હઉં પિસુણાં (૫) × કુલં

(૬) * રાઝલંપિ

* તદ્વાસ્તિ ગૃહ તદ્વાસ્તિ, દેવકુલ રાજકુલં ચ તન્નાસ્તિ ।

યથ અકારણ કુપિતાઃ, દ્વૌ ત્રય સલા ન દૃશ્યન્તિ ॥૧૩૪॥

અર્થ:-તે કાંઇ ઘર નથી, તે કાંઇ દેવાલય નથી, તે કાંઇ રાજ-
કુલ નથી. કે જ્યાં કારણ વિના ક્રોધાગ્રેષ્ઠા ચીક્રોધેષ્ઠા એ ત્રણ મુ-
ખ્યાગ્રે દેખાતા નથી.

× અર્થ:-દુર્જન મનુષ્ય નિંદા વિના સંતોષ પામતો નથી. જેમ
કાગડો સર્વ પ્રાણી રોગે ખાય છે પણ વિષ્ટા વિના તે ધરાતો
નથી, સંતુષ્ટ થતો નથી. ૧-૫

પરપરિવાદે મૂકઃ, પરનારીમગ્રાવિજ્ઞાનેશ્વંધઃ ।

પગુઃ પરધનહરણે, સ જયતિ લોકે મહાપુરુષઃ ॥૧૩૬॥

ચોપાઈ.

માધવ કહ્યું સુણો નરનાહ, કલા ૩૫ છંદ જે મુજ માહિ,
સાહસવત ન ભાખાઈ કીન સલા માહે અણાવે વીણુ ૧૩૭
કરું શ્રદ્ધિ વીણુ અલાપઈ નાહ, સૂધા કિંતર મધુર રસ નાહ,
ગગન નિરખી આલર કગી સુણઈ માત સઈ અ તે ઉરી ૧૩૮
ગીત સગીત ભરહુનો અણુ પરિહી સાતે સ્વર પ્રમાણુ,
ખડગ સિંહ ભાખઈ ગદ્યાર, મધ્ય નિષાકિત પચમસાર ૧૩૯
*સાત સ્વર પટરાગ વિશાવ, મંલિ જત્રીસ રાગિણી બાવ,
ચંદ્રાસી શ્રુતિ તણા પ્રકારિ, નામ અહારહ તણા વિચાર ૧૪૦
તારી તાલ મન નહ ચોર, કોમલ સર કર ધાત કોર,
રૂપવત સુલલિત ગીત વેધ્યા સાતસઈ નાગી ચીત ૧૪૧

*પારકાની નિદા કરવામાં મુગો હોય પારકો જીનુ મુખ જેવામાં
આધજો હોય પારકુ ધન લઈ જેવામાં પાંગજો હોય તે મહાપુરુષ
જગતમાં જ્યાં પામે છે, ૧૩૬

(૧) * સુપુ ઉતર નાહ - * જી (૨) * અણાવઈ - + * રિ
(૩) * + સુધા મધુર સુર નિન સાદ (૪) * નિરખાઈ + નિરખે
- + * ત (૫) + * પરિમાણુ (૬) ધેવત (૭) * મિતી બત્રીસે
(૮) તતી તાર (૯) * ના ગાગી (૧૦) + * વેધ્યા - * તિ

કાવ્યં-|.

સુખિનિસુખનિધાનં દુઃસ્વિતાનાં વિનોદઃ ।

શ્રવણહૃદયહારી મન્યથસ્યાગ્રદૂતઃ-||

અતિચતુરસુગમ્યો વલ્લભઃ કામિનીનાં ।

જયતિ જગત્તિનાદઃ પંચમાખ્યોપવેદઃ ॥ ૧૪૨ ॥

શ્રીરાગોવસન્તશ્ચ, પંચમો ભૈરવસ્તથા ।

મેઘરાગશ્રવિજ્ઞેયો, પષ્ટો નટ્ટનરાયણઃ ॥ ૧૪૩ ॥

ગાઠા×

પાદઅરુઢ્યં સુવિલાસ, કામિણી સુયણસંગમો ગીયમ્ ।

સંસારમ્મિઅસારે, રયણચતુષ્કં કયં વિધિના ॥ ૧૪૪ ॥

(૧૧) * નિદાન

। અર્થઃ—સુખીઓના સુખનો લગાર, દુઃખીઓને આનંદકારક, જાન અને હૃદયને ખેંચનાર, કામદેવનો પહેલા નખરનો દૂત, અત્યંત ચતુર માનવેતે સહજમા સમજાય તેવો, બીઓને વહાણો, પંચમરાગ (૨૨૨) રૂપી ઉપવેદ જગતમાં જ્યાં પામે છે ૧૪૨

શ્રીરાગ અને વસન્તરાગ, પંચમરાગ તથા ભૈરવરાગ, મેઘરાગ અને ૭મો નટ્ટનારાયણરાગ બાંધેલો

×પ્રાકૃત કાવ્ય સુવિલાસ કામિની, સ્વજન(સુજન)/સંગમઃ ગીતમ્
સંસારેઽસ્મિન્નસારે, રત્નચતુષ્કં કૃતં વિધિના ॥ ૧૪૪ ॥

અર્થઃ—પ્રાકૃત કાવ્ય, સારી વિજ્ઞાની બી, સમાનો મેળાપ,
(અથવા પોતાના અંગત માણસનો મેળાપ વા સન્નિવૃત્ત મનવનો

ચોપાધ.

માધવ રૂપ નિહાલી કરી, મોહી સાતસઘ અતેઉગી,
 નાટકણી ખૂટી ઇક દેખિ, રૂદ્રા પિણુ સતીયઘ વિસેષ, ૧૪૧
 ચંદ્રાણી રૂદ્રાદે ટાલિ, બીજી ખલિત હૂમ તતકાલ,
 રાગ નારિ તણી પરિહી, વની વિશેષઘ કુખ્યકે સહા ૧૪૨
 અતિ રૂપઘ સીતા અપકુગી, અનિ દાનૈ બનિ બાધ્યા હરી
 અતિ ગરવઘ રાવચુ ગણ્યો, અતિ સર્વત મહા વરણ્યો ૧૪૩
 તિલક પાનનો બીડો ડગી, રાગ ધોગે ડોપ મને ધગી,
 માધવ નધ હીધો આદેસ, તુમ્હે ડાડો માહુરો દેન ૧૪૮

ગાહાઃ

અવિચટ્ટપદ પોદંગનાળ, સુગુણાણનિર્ગુણોત્તામિ ।

ચાઈળ ય દાલિટ્ત તિન્નિ ત્રિ ગરુબાઈં દુવચાઈં ॥૧૪૯॥

મેઘપ) અને ગીત, એ ચાર રત્નો આ અસાર સસારમા વિધિએ
 કરે (વા મલાએ) બનાવ્યા છે

- + * તિ (૧) * કુપિતિ + કુપિજો - + રૂપે * રૂપિ, (૨)
 * દાનિ બનિ બધિક, (૩) * ગરિધ (૪) * સર્વત - * ઉ
 (૧) * ત્રિકિ પાનનકે બીડુ + પાનનુ (૬) * ધણી - * નિ
 (૭) * ટીક (૮) * તુ પડિએ અમાર * ખાડુ વેગિ

ન અવિચટ્ટપદિઃ પ્રાંદાત્રનાના, સુગુણાના નિર્ગુણ સ્વામિ ।
 ત્યામિન ચ દાલિટ્ત ત્રયમપિ શુદ્ધાનિ દુષ્ણાનિ ॥૧૪૯॥

(શ્લોક)

માતા યદિ વિપં દદ્યાત્, પિતા વિક્રયતે સુતમ્ ।

રામા હરતિ સર્વસ્વં, ક્ષા તત્ર પ્રતિ વેદના ॥૧૫૦॥

(ગાથા)

જળયજળણીવંધુ, મજ્જાગેહં ધનં ચ ધનંચ ।

અવમાણહયા પુરિસા, દેમં દૂરેણ છટ્ઠંતિ ॥ ૧૫૧ ॥

જનક જનની વંધુ, માર્યા ગૃહ ધન ન ધાન્ય ન ।

અપમાનહતાઃ પુરુષા વેશ દૂરેણ ત્યજન્તિ ॥ ૧૫૧ ॥

અર્થ.—શ્રે. ૧૫૦ની નીચેના મ મ પતિ, સ, પાનાગાનો નિ
ચુંથ સ્વામિ, (શિક) અને દાનેશ્વરીને દારિ. એ ત્રણે પથ મોટા
દુ.મો છે ૧૪૯પુત્રને માતા ઝેર આપે પિતા વેચા એ ગામ સદગુ ધન લઈ
લેય, ત્યા બીજી વેદના (દુ.ખ) પુ ૧૧૦અપમાનથી હણાએલા અથાત્ અપમાનિત થએલા દુરેણ પિતા,
માત, ભાઈ, ની વર ધન અને ધાન્ય તથા દેશન મગી છોડી
દે છે ૧૫૧

૧ તોટ —

આ પોદશાત્ મવેદ્ ચાલા, તરુણી ત્રિગતામતા ।

પચ્ચપચ્ચાગતા પ્રોદા, મવેદ્ વૃદ્ધા તત પરમ્ ॥

રતિમજરી

અર્થ:—મેળ વર્ષ સુધીની બાળા કહેવાય મેળ વર્ષથી ત્રીસ
વર્ષ સુધીની ની તરુણી કહેવાય અને ત્રીસ વર્ષથી વધારે વર્ષ
સુધીની પૌદા કહેવાય, તે પછી વૃદ્ધા થાય

વસ્તુ.

કહ્યું માધવ કહ્યું માધવ, સુણો સવિલોક,
 જિજ્ઞાસુ પશ્ચિમ ઉગમ્ય સત્યવચન જુવાર ભાસ્ય,
 કદી ખામા વિધવર કન્ય, તૂટ સુકડ સમામે નાસ્ય,
 ત્રી (ત્રી) પુરૂષે ત્રિપતિ હુવ્ય, વાયસ હોઈ પવિત્ર,
 નવિ દીકર નવિ નાભીયો, રાગ કિણ્વી (ન) મિત્ર ૧૫૨

ચોપાઈ.

સભા સહુ મુખિ વિલંબો દીયો, માધવ નહ દેસવંદો દીયો,
 માય તાય નહ મિલ નીકળ્યો માગે એક વિણુર્મરો મિત્રો ૧૫૩
 દીસ્ય બહુ પ્રાણાય બળી માન, ઇહુ દીસ્ય છંદ પુરૂષ પ્રધાન,
 કલા દિખાડી તે રજ્યો આદર દેઈ સાર્યં લીયો ૧૫૪

(૧) * મુનુકિ - * છિ - x ૧ - * મિ (૨) * સભતિ
 + સભત્તુ - x ૧ - + * ૧ (૩) * + વિલખુ કોઈ (૪) * દેસ
 ટકે દીકર + દેવરો x દેવરો (૫) * + વિણુ મિલિ નિકલિ
 - * ગિ (૬) * + વચ્ચર મિત્રિ (૭) * + માનુ ભળી
 દી, બહુ માન - x દીકર (૮) * + સદી પ્રાણાય - * ઉ
 ( ) * સાથિ નીત

ગાદા×

જં જં વિદિનાલિદિયં તં તં પરિણમદ સયલલોયસ્સ ।

ઇય જાણિજ્ઞ ધીરા, વિરહે વિ ન કાયરા હુંતિ ॥૧૫૫॥

દ્રીસદ વિવિદ ચરિયં, જાણિજ્ઞદ સજ્જણ દુજ્જણ વિસેસો ।

અપ્પાણં ચ કલિજ્ઞદ, હિંદિજ્ઞદ તેણ પુહ્વીણ ॥૧૫૬॥

અઉપધ.

વિસમા મારગ વિસમા ઘાટ, જેહું માસે તે લંધા વાટ;

આવી નગરી કામાવતી, તિહાં છં કામસેન લૂપતિ; ૧૫૭

માધવ પહુતો નગરમઝીરિ; રૂપવત છં ધરિ ધરિ નારિ;

મન હરખ્યો નગરીમાહિ ભમૈ, કોઇ વાત ન પૂછઇ કિંમઇ. ૧૫૮

— * સ. (૧) * ત્રિહુ માસે તિલિ લધી — * તુ (૨) * + દ્રીસદ

નર-નારિ. (૩) * મનિ હરખિઉ. નગરી માહિ ભમઇ. — x હરિખ્યું.

અયદત્ વિધિના લિખિતં, તત્તત્ પરિણમતિ સકલ લોકસ્યા

ઈતિ જ્ઞાત્યા ધીરાઃ. વિરહેઽપિ ન કાતરા. ભવાન્તિ ॥૧૫૫॥

હૃદયતિ વિવિધ ચરિત્રં જ્ઞાયતે સજ્જન દુર્જન વિશેષઃ ।

આત્માનં ચ કલિજ્ઞદ ? ઇમ્યતે ? તેન પૃથિવ્યામ્ ॥૧૫૬॥

અર્થઃ—જે જે વિધિએ (કર્મે) લખ્યું તે તે સધળા લોકાને

પરિચુમે છે અનુભવ થાય છે એ પ્રમાણે જાણીને ધીરજવાળા માણસો

વિશેષ થતા જતાં પણ કાયર થતા નથી.

વિવિધ પ્રકારનાં ચરિત્રો (જનાવો) જોવાય, સજ્જન અને દુર્જન-

ની વિશેષતા જણાય અને આત્માને પણ જાણખાય તેથી પૃથ્વીમાં

૧૫૫.

દૂહા.

તિથુ દેસડે ન જાઈયાઈ, જિહોં અપ્પણો ન કોઈ;
સેરી સેરી હીકતાં, સૌર ન પૂછઈ કોઈ.

૧૫૬

અર્થ.

વેશ્યા નિહોં કામકંઠલા, જોણે ચોસડિ નારી કલા;
પહિલઈ ભવને અપાછર જાણુ, તિથુ નગરી તે વસે સદીવ. ૧૫૭
જોવન આવી રલ સમાન, મોટા વણિગ પુત્ર રાજન;
લોગ કાજિ તસુ પાસઈભમઈ, કામકંઠલા મને નવિ પરઈ. ૧૫૮
આપઈ અરથ ગરથ ભંડાર, સોવન રતન જડિત સિંગાર;
હીર ચીર પટકૂલ સંજોગ, વછઈ કામકંઠલા લોગ. ૧૫૯
વલતી વેશ્યા કંઠે વિવેક, માહરો મન છઈ નિછઈ એક;
કામસેન જે નગર નરેસ, તમું આગલિ હું નૃત્ય કરેસિ, ૧૬૦

- (૧) * તિથુઈ દેસડઈ ન જાઈઈ (૨) * + જિહોં અપ્પણો.
(૩) * + સિદ્ધિ (૪) * તિહોં છઈ. (૫) * + જાણુઈ યુસડિ x
ચલેસડિ (૬) * + પહિતુ ભવિ અપાછરનુ જીવ, x ખર્ચલ - + * થિ.
(૭) * વસઈ x રહઈ - * + વૌ. - * + નિ (૮) * ગિમઈ (૯)
* + સિણમાર. (૧૦) * સુયોગ x સયોગ (૧૧) * કદઈ (૧૨)
* માદરઈ મનિ (૧૩) + * નિશ્ચિ x નિશ્ચવ - + * તસ

તે તો જો દેસીયં જાન, તે હું ખરચિસુ સવિદ્યન,
 એ મનિ છઈ નિશ્ચયનો કર્મ, પછઈ હું માડિસુ કુલ આ કર્મ ૧૬૮
 ઈસો લોડ નઈ ઉત્તર કરી, સુઠર રૂપવત કૂચરી,
 સીલ અખડિત પાલે સદા, ઈસી વાત સુણી એકદા ૧૬૫
 ઇદ્ર મહોદધવ આંખો ઈસે, રાય મડાંખો નાટક તિસઈ,
 કામકદલા સનિ સિણુગાર, સાથઈ સખિ તણો પરવાર ૧૬૬
 + * કેસરિ સદા અનઈ પાખરિઉં, ઇક પતંગ નઈ પખે ભરિઉં,
 કામકદલા રતિ અણુસાગી, મળ્યા વવી સોલહ સિણુગાર
 યતે । ૧

+ * આદૌ મર્દન ચીરહાર તિલક - - - - - ।

- - - - - ॥

(૧) * તુહો (૨) * દેસિયં + દેસિય - * તુ (૩) * +
 મમ' (૪) * સદી મહિસુ કુન કર્મ (૫) * ઇસિઉ લો સિઉ +
 ઇસુ પોકસુ. (૬) * સુઠરિ રૂપિ (૭) * પાલઈ (૮) + * રાજા
 (૯) * આવિઉ સિસ - * ગિસઈ + પ્રમે (૧૦) * મડાવઈ +
 મડાવિઉ - * સિ (૧૧) * કર્મ (૧૨) * સાથિન સખિ તણુકે પરિવાર.
 (૧૩) * અણુહારિ

૧ નોટ.-મોળ શણુગાર વિશે સુશ્રાવક ઝવેગી જીવપ્રયદ સાકર
 યદ પ્રજાતી કાન્દોહનમા પ્રસિદ્ધ યએવા નગદમયતી ચરિત્રમાંથી
 નીચેની કડીઓ જણાવે

હવે શણુગાર વખાણુ મોળ, મળન ચીર હાર ત મોળ,
 ઉડે સુગંધના કદનોલ, અગે અરમળના રાજા
 નીસ કુલ સ્તંભપત્ર, મોળે ભમરમા ચૂની જડી
 ગોપ્તો રથો અગસુ અડી, કટિ મેખવાસુ પડે વડી,

1

॥૧૬૭॥

ગળુ બંધ કઢે નવરંગ, મુગતા હાર છે બે સમ;
 સકે ગિરી કરીને ભગ, સ્નાન મધ્યે વહે છે મંગ;
 વાએ ઓઢણી રહી છે ઉડી, ખલકે કંકણ ને કર ચૂડી,
 રૂપે રતિ તો સભમે બૂડી, એવી કાંઈ મળે નહિ રૂડી;
 વાળે નેપુર કેરેઃ ઝણકો, અંગુઠે અણુવટનો ઝણકો;
 અંગુળિએ વીજવાનો રણકો, બોલે મધુર ગાંઝરિનેઃ ઝણકો;

સ્કુટ—સ્નાન (નહાવું.) (૧) ચીર—એક જાતનું રેશમી પૃથ્વરંગી

વસ્ત્ર કે જે પાણું કરીને લગ્ન દિવસોમાં કાઢીયાવાડમાં હજી પછી કાંઈ
 કાંઈ જોએ ઓઢે છે. (૨) હાર—મેળાનો અથવા હીરાનો (૩) ત-
 બોળ-પાન ખાવું તે (૪) અમરગનો-શરીરે લેપ. (૫) રત્નરાખડી-
 જેમાં સાદા રંગની ચૂની જોડેલી હોય છે કાઢીયાવાડમાં આને ઓઢણીને
 નામે ઓળખાવે છે તે કવિના કથન પ્રમાણે કપાળના મધ્ય ભાગમાં
 અને ભમરો ઉપર આવતું હોવાથી મળતું આવે છે કવિ સોળ ગણ-
 ગારમાં તિલક વણીવતો નથી અને સસ્કૃત કવિ તિલક વણીવે છે
 એટલે એમ સમજાય છે કે કવિના વખતમાં રૂપમાં જડિત કરારી
 કપાળે આ રત્ન રાખડી-ઓઢણું બાંધવાનો રીવાજ હશે એટલે તે
 અને વણીવતાં તિલક માટે સ્થાન રહેતું નથી પરંતુ પ્રાચીન કાળમાં
 તો તિલક ઓઢવાનો જ રીવાજ હશે એમ લાગે છે (૬) માથામાં
 સુગંધી રંગ એરંગી પુલો ગુથવાં (૭) જોડણી—આ શું છે તે સમ-
 જાત નથી. (૮) કેડે કંઠોરો. (૯) ગળામાં ગળુબંધ આને કાઢીયા-
 વાડમાં ટુપીઓ કહે છે તે મેળાના તારનો ગુથેલો અથવા તાંબાના
 ગાંજા ઉપર મેલું મઢીને પછી કરેલો હોય છે (૧૦) મોતીતો હાર.
 (૧૧) હાથમાં કંકણ અને ચૂડી (૧૨) પગમાં ગાંઝર. (૧૩) પગના
 અંગુઠામાં અણુવટ. (૧૪) પગની આંગળીઓમાં ધુધરીઓવાળો વીંધુઓ.
 (૧૫) ઓઢણી—આને પરણતી વખત ઉપર ઓઢાડવામાં આવે છે તે. (૧૬)

गाढा +

नवमत्रं पक्कफलं, नारी पदम जौवणं ।

बाला ण करंति विलम्बं, पंडिया सुद्वगिण्हंनि ॥१६८॥

गाढाणरसं महिलाण, विन्ममं कवियणाणवयणाई ।

कस्स न हरंति चित्तं, बालाण य मम्मणालावा ॥१६९॥

शुपथ.

तिष्ठु द्विपसं राज आदिसं, रयि गावी नाटक नडि वेस,

राजसभा अंछी राजन, प्रोहित सकल भत्र परधान १७०

(१) * ददिय सकरसहिय, के के तरुणा ण पीवंति ।

(२) * + शि (३) * + सि (४) * + सि (५) * नु (६)

* छि x अंछी + अंछी (७) * + मि (८) + प्रधान.

+ नवमात्रं पक्कफलं, नारी प्रथम जौवनम् ।

बालाः न कुर्वन्ति विलम्बं, पण्डिताः सुदृग्गृह्णन्ति ॥

वा

दधि शर्करा सहित, के के तरुणा. न पियन्ति ॥ १६८ ॥

गायानां रसं महिलानां, विन्ममं कवि जनानां वचनानि ।

कस्य न हरति चित्तं, बालानां च मम्मकालापाः ॥१६९॥

अर्थः—ननु अर्थात् तालु पानेनु अन अटवे रमेछ पाकु

अनु प्रथम जौवन अर्थात् नवजौवन, अे जण्ठेने अमान माण्ठेने
गृहस्थ करता विलम्ब करता नथी अन पंडितो शुद्ध अर्थात् तपासीने
गृहस्थ करे छे (अथवा साकर सहित दधि, कोलु कोलु पुवानो
भीता नथी ?) १६८

गाथाओनो रस अर्थात् कविताओ आनद, ओओनो कटाक्ष, अने
कविओनो पयनो तथा आणओनो मम्म ओवा तोतम स्वरा, कोनु
यित करलु करता नथी ? १६८

લાખ લોગ મિલ્યા ભઘવા, નાટક આજ હુસ્યઈ અભિનવા;
 ચંદન તૈલો વિલેપ સરીર, કોઈ ન દેખઈ નચ્ચ સરીર. ૧૭૧
 મૈલ્યો નાટક મનનઈ રંગિ, વાજઈ તૈત્રી તાલ મૃદંગ;
 વારહ વારણ આવી વિસાલ, સર મંડલ સોલહ કંસાલ. ૧૭૨
 ચિહ્ન હિસં વાજે એ પખવાજ, અંબર રહેલો નહિ સિર ગાજ;
 છયે રાગ ભાષા છત્રીસ, મોડયો નાટક બદ બત્રીસ. ૧૭૩
 માધવ તિણુ અવસરે મને ભાઈ, રાજ દુવારઈ પહુતો આઈ;
 તિહાં સંભલઈ વાજિત્ર નહ સાક, સિર ધૂણઈ મને કરઈ વિવાહ. ૧૭૪
 દારપાલ પૂછઈ કરી રોસે, કાંઈ પરદેસિ ધૂણઈ સીસ;
 વૈલેતો માધવ તેહ નહ કહે, નાટક તૈલો નાહ મુજ દહઈ. ૧૭૫
 લોક મિલ્યા નાટકેસ મમોણ, તે સગેલાડીજ મૂરખ બણિ;
 તે પૂછઈ કહેઈ કિસો વિશેષ, માધવ કહઈ બાઈ નહ દેખિ. ૧૭૬

(૧) * † મલિઆ. (૨) * સિ. + મે (૩) * તણુકિ.
 વિલેપન ચીર + તણુ: (૪) * + અ. (૫) * માડિઈ. + યુ.
 (૬) * દિ. (૭) * તી. (૮) + * બા. (૯) + * વીચુરબાપ
 (૧૦) * સિવાજઈ બાર પખાજ. (૧૧) * રહિઉ નાદિ પન ગાજ.
 (૧૨) * માડિઈ. + યુ. - * + પિ રિ. નિ (૧૩) * દુઆરિ પહુત
 આપ. x પહુત. (૧૪) * વાજિત્રહ. - * નિ. (૧૫) * + રી (૧૬)
 * + યુ. (૧૭) * કહઈ. (૧૮) * તણુકિ. x + તણુ. - * દિ.
 (૧૯) * + પરિમાણ (૨૦) * સપડા નરખ અગળિ. x સપ-
 લાઈ મરખ બાજ. (૨૧) * કદિ કિસિઉ

ગાર પખવાજ વજવણુંહાર, ત્રિષ્ટિ ત્રિષ્ટિ એકલિ દિસે સાર;
પૂરવ આંખો ઉભો સહા, કાંવો તાસુ અંગુઠો નહી. ૧૭૭

તિલું પાખમ લાજમ છમ આઠ, નિરતો ન મિલમ વાજિત્ર નાહ;
દારપાલ સાંભલિ ગહુગહુમ, રાજ સલામ જોવણુ ગયો. ૧૭૮

જમ રામનમ કીધો પ્રણામ, એક વિનવી સાંભલિ સ્વામિ;
એક વિદેસી રાયદુવારિ, અંગૂઠાનો કહો વિચાર. ૧૭૯

કીધી નૈરતિ અંગૂઠા તણી, સભામાંડે તેડાયે ધણી;
માધવ આઠભણ્યો કીધાયુ, કીધો રાઉ પંચ અંગ પસાઉ. ૧૮૦

મુગટ ટાલિ બેજે સિલુગાર, કીધઉં માધવનમ તિલુવાર;
અતુરમ વિદ્યા પરમાણ, દેસ વિદેસ હુમ બહુ માણ. ૧૮૧

- (૧) * + પખાજ (૨) * વાજણ - * સિ. (૩) * સાહમુ
ઉમુ. (૪) * મવઉ તાસ અંગુઠિ. + ધણુતાસ અંગુઠ. - * જિ. (૫)
* લા. (૬) * તઉ (૭) * ગહિઉ. (૮) * જોવા મયું (૯) * કીઉ. x કીધ
+ યુ. (૧૦) * x સંભલિ મુજ. (૧૧) * આ. (૧૨) * તુ કહઉ.
(૧૩) * ન. (૧૪) * કહ. (૧૫) * માહિ તેમવિઉ સોઈ. + સોઈ.
(૧૬) * વિ. આવી બલિઉં કીધાય. x ધીરધાયુ. (૧૭) * કીઉ
રાય પંચાંગ પસાઈ. - x પંચાંગ (૧૮) * બીજઉ. x + બીજો.
(૧૯) * ધી. (૨૦) * તિલિવારિ. + તિલિવાર. (૨૧) * જિ.
(૨૨) * સિદ્ધ કુમ માન. + સિમે.

ગાથા. x

વિજ્ઞાઈ હુંતિ મિત્તા, જિષ્ણંતિ સત્તૂણો ત્રિ વિજ્ઞાણ ।

વિજ્ઞા હવંતિ જેસિં, પરામવો હુંતિ નહુ તેસિં ॥૧૮૨॥

ઝાન્યં.

* વિદ્યા નામ નરસ્ય રૂપમધિકં મહત્ત્વ ગુપ્ત ધન,

વિદ્યા ભોગકરી યશસ્સુત્વકરી વિદ્યા ગુરુણા ગુરુ ।

વિદ્યા વન્ધુજનો વિદેશગમને વિદ્યાપરં દેવત,

વિદ્યા રાજસુ પૂજિતા નહિ ધન વિદ્યાવિહિનઃ પશુઃ ॥૧૮૩॥

(૧) * ચલતુ

x વિદ્યા મયતિ મિત્તા, જીયન્તે શત્રવોઽપિ વિદ્યા ।

વિદ્યા મયતિ ચેપા, પરામવો મયતિ ન ચલુ તેપામ્ ॥૧૮૪॥

અર્થઃ—વિદ્યાથી મિત્તા થાય છે, અને શત્રુઓ ૧; વિદ્યાથી જીતાય છે, એટલા જ માટે જેઓ પામે વિદ્યા હોય છે તેઓને નક્કોજ પરામવ થતો નથી અથવા જેઓ પામે વિદ્યાખત છે તેઓને પરામવ અર્થાત્ દ્વાર થતો નથી ૧૮૪

વિદ્યા એ માનવનું વધારેમાં વધારે રૂપ છે અને જાન્યુ ૧૫ સમાન છે, વિદ્યા ભોગને કરનારી ક તથા યશ અને સુખને પણ કરનારી છે, વિદ્યા ગુરુઓની પણ ગુરુ છે, વિદ્યા પરદેશમાં જાન સમાન છે, અને વિદ્યા એ પરમ દેવત અર્થાત્ શક્તિ છે, વિદ્યા કાવ્યમાં પૂજાય છે પરંતુ ધન પૂજાય નથી, અતએવ વિદ્યા વિનાનો માનવ પશુ છે ૧૮૫

* ત્રિપલિત કાલેऽપિ, કર્તવ્યઃ શ્રુતસંગ્રહઃ ।

ન તત્ર ધનિનો યાન્તિ, યત્ર યાન્તિ વદુશ્રુતાઃ ॥૧૮૪॥

* વિદ્વત્ત્વં ચ વૃષત્ત્વં ચ, નૈવ તુલ્યં કદાચન ।

મ્વનેશે પૂજ્યતે રાજા, વિદ્વાન્ સર્વત્ર પૂજ્યતે ॥૧૮૫॥

* ન ચૌરહાર્યં ન ચ રાજહાર્યં, વિદેશયાને ન ચ ભારવાહ્યમ્ ।

एतद्धनं सर्वधन प्रधानं, विद्याधनं ये पुरुषावहन्ति ॥૧૮૬॥

સરીસી ચામડીની ડરચલીઓ વળી જાય અને વાળ ધોળા થઈ જાય તે વખતે પણ જ્ઞાનનો સમઠ કરવો અર્થાત્ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો. કારણકે જ્યાં બહુશ્રુતો જ્ઞાનીઓ જાય છે ત્યાં ધનવાનો જતા નથી અર્થાત્ જ્ઞાનીઓની જે સદ્ગતિ થાય છે તે ધનવાનોની થતી નથી ૧૮૪

વિદ્વાનપણ્ય અને રાજપણ્ય કોઈ દિવસ સરખું નથી, કારણ કે રાજા પોતાના દેશમાં પૂજ્ય છે અને વિદ્વાન બધે ઠેકાણે પૂજ્ય જે ૧૮૫

ચોરાઈથી લઈ ચકાસું નથી, રાજાથી લેવાતું નથી, અને પરદેશ જતા બાર (મોજા) માફક ઉપાક્રમું પણ નથી, એટલાજ માટે જે પુરો વિદ્યાધન વહેનારા છે, ઉપાક્રમા છે એજ ધન સર્વ જાતના ધનોમાં મુખ્ય ધન સમાન છે ૧૮૬

ચરિત્ર.

કામકંઠલા નાટકે કરઈ, માધવ મનિ અપહર સંભરઈ;
 આપ પાસે બાઈસાચો ભૂપ, નિરખાઈ કામકંઠલા સરૂપ. ૧૮૭
 અંપક વંચણ સકોમલ અંગિ, મસ્તક વેણી બાણિ ભુયંગ;
 અધર રંગ પરવાલા વેલિ, ગયવર હંસ હરાવડ વેગિ. ૧૮૮
 નાક નિરંજો દીવાની સીખા, બાહે રતન જડિત બહરંખા
 સીસે ફૂલ સોવન રાખડી, કચણ મધિ ધડે ગતને જડી, ૧૮૯
 ગલિ એકાવલ નવસર હાર, કંકેણે નેઉર ચણુ ઝણુકાર.
 મુખ જાણે પૂનિમનો અંદ, અધર વચન અમૃત મધ અંદ. ૧૯૦
 પીન પયોધર કંઠિખોતંગ, લોચન જાણે ત્રસુ કરંગ,
 બાલે તિલક સિંર વેણીકંડ, ભમંકુ વક મનમથ કોલંડ. ૧૯૧
 કોમલ સરલ તરલ આંશુલી, દત નિરંજા હાડિમની ફૂલી,
 ખલકઈ ચૂંડા સોવન તણી, છિઈ ધંદા મુકાંભણી ૧૯૨

(૧) * + ટિ. (૨) I માધવને. (૩) I સાધિ (૪) * રિઉ.
 I એસાચો (૫) * + ૧૫ (૬) * + વણુ. (૭) I તુકો - * + I ગ.
 (૮) * + કિ (૯) * + I લી. (૧૦) * + ગેલિ (૧૧) * નેતિ
 + જિસિ (૧૨) * + I દિ. (૧૩) * + સિ (૧૪) * + ટિ
 (૧૫) * + ટિ (૧૬) T I કંચણ (૧૭) * નુ (૧૮) * કોનધ.
 (૧૯) T બિજ દિસે અતવદ. (૨૦) * + I કંઠિન ઉતંગ. (૨૧) I
 અંકિત (૨૨) * + લિ. (૨૩) * + ટિ. (૨૪) * x ૨ (૨૫) x તન
 સરલ અંશુલી (૨૬) I સિ. (૨૭) * ક. (૨૮) * + I ડિ (૨૯) * + ને

કેસરિસિંહુ જિન્હી કટિલંક, રતન જડિત કટિમેખલ વંક,
જંઘ જુગલ કરિ કદલી થંલ, અભિનવ રૂપેઈ રમણી રંભ. ૧૬૩

અંગાઈ ચઢન કેસર ઘોલિ, અધર ઈશન રંગિત તંગોલ,
અંજનસુ આજી આખી, જાણે વિકસિ કમલ પાખડી ૧૬૪

સતયા તિથુઈ સોલ શૃંગાર, નાટક અવસર હુરખ અપાર,
તઉ નિરખઈ માધવ વલિ વલી, લાગો ગ્રેમ વિરહ વ્યાકુલી ૧૬૫

ખાઈઠો માધવ રાગ પાસિ, નાટકે જોવઈ મન ઉઠ્ઠાસે,
ઈનઈ ઇક ભમરો આવીઓ, ચઢણ પરિમલ કપાવીઓ. ૧૬૬

કુચ વિચ ભમરો આબ્યો જિસઈ, માધવ મનમાંહે ચીતઈ ઇમુ;
ઈદ્ર લોકે હુ ભમરો કીઓ, અપછરે જિહુન કુચ વિચિસીઓ. ૧૬૭

(૧) x શ્રોણિ તટિ મેખલ ખલકત. (૨) * જુઅલ. x યુમલ
૧૬ + જુ અનકરિ (૩) + * I પિ (૪) * + I દસથુ
(૫) * + અજન સિહિ અજિત આખડી. (૬) x ખુ. (૭)
+ * તેણિ મોલહ સિલુગાર (૮) * + ટિ (૯) * + રિ. (૧૦)
* + તે માધવ નિરખઈ (૧૧) * લાગઉ. + લાગુ. I લાગઉ
ચિતિ (૧૨) * વિરહ ગ્રેમ. (૧૩) * અઈકિ. — * ટિ. સિ.
(૧૪) * + દસિઈ એક ભમર આવીઉ (૧૫) * અપાવિઉ. +
અપાવિયું. (૧૬) * માહિ નિન નિસિઈ (૧૭) * લોકિ દું ભ-
મા કીઉ (૧૮) * + રિ. (૧૯) * + યુ ઉં!

તેહ વાત ચિતઈ વંચિ વલી, અપછર કિહાં પ્રેમ પૂતલી,
 જાતી સ્મરણુ જાણઈ કલા, તે અપછર કામક હલા. ૧૯૮
 કામક હલા ભમરો દેખે, વાર વાર ચંતવઈ વિસિધિ,
 ભમરો કુચ વિચિ મુજ સભઈ, કહિ સંખ્યો ઇમ ચિતા કરઈ ૧૯૯
 બિહુ કુચ વિચિ ભમરો આવીયો પૂરવ ઇમ જણાવીયો,
 જાતી સ્મરણુ લહઈ વૃત્તંત, હુ અપછર માધવ મુજ કંત. ૨૦૦
 પહિલઈ ભવ હુ અપછર હુંતી, માધવ સાથિ સુખ વિલસતી,
 માહો માહો નિરખઈ જેમ, તિમ તિમ બિહુ જણુ ખાઈ પ્રેમ ૨૦૧

ગાથા *

પૂર્વમવાસિનેહરસ, લોચન જાળવડ ।

અપ્પિયદિદ્વિદ્મુઝલીયડ, પિઝદિદ્વિદ્વિદ્સંતિ ॥ ૨૦૨ ॥

(૧) I વારવાર (૨) I મુજ પ્રેમ આધાર (૩) * + સ્મરણુ I
 સમરણુ (૪) I અપછર (૫) * + ભમર દેખિ (૬) * વિશેષિ *
 સુવિશેષ. (૭) * ૩ (૮) * + સખિઈ ઇમ (૯) * + ૨ આવીઈ.
 (૧૦) * + તિહિઆશુરીઈ I દેખઈ જાણિયો (૧૧) * + સમરણુ
 (૧૨) I * + વિસ્તત (૧૩) * + વિ - * હિ (૧૪) * વાધઈ
 (૧૫) I હલા, પૂરવ ભવ સનેહરસ, લોચન જાળાવત, અપ્પિયદિદ્વિદ્ મોલિયં,
 ઝીય દીકે વિહસત, (૧૬) * + મોચન આપાવતિ (૧૭) * દિહઈ મુઝીઈ

* પૂર્વમવ સ્નેહરસ, નેત્રે પ્રાપયતઃ ।

અપ્પિયદિદ્વિ મુકુલયતિ, પ્રિયદિદ્વિ ચિકસતિ ॥૨૦૨॥

અર્થઃ—પૂર્વ ભવનો સ્નેહરસ નેત્રે જાળાવે છે કારણ કે જ્યારે

જાતિસ્મરાણિ નેત્રાણિ, નયણચમકુ વયણરસ ।

— — — — — ॥ ૨૦૩ ॥

દૃષ્ટા.

નયણ પદારથ નયણ રસ, નયણે નયણ મિલત; ^૧

અણુજલ્પયાંસુ^૨ પ્રીતડી, પહિલી નયન કરંત. ૨૦૪

* નયણ મિલંતઈ મન મિલઈ, મન મિલિ વયણ મિલંતિ;

એ ત્રિણિધ મેલેવિ કરિ, કાયા ગઢ લેલંતિ. ૨૦૫

I લોચન તુમ હો લાલચી, અતિ લાલચ દુખ હોઈ;

જાડા સા કછૂતાર મોહો, સાચ કહેગો લોઈ. ૨૦૬

I લોચન અપરે કયા કરે, પરે પ્રેમકે જાલ;

પલક વિજેગ ન ખમ સકે, દેખ દેખ ભયે લાલ. ૨૦૭

I લોચન બટે અપત્તહૈ, લંગે પરમુખ ધાઈ; *

.. આંગ વિંડાણી આંધિકૈ, તનમૈ હેત લગાઈ ૨૦૮

તે અપ્રીય માણસને દેખે છે ત્યારે ખીગાઈ-મીઆઈ જાય છે અને પ્રીય માણસને જુએ છે ત્યારે પ્રત્યુક્તિ થાય છે, -અર્થાત્ ઉલ્ટે છે. ૨૦૨

જાતીનું અર્થાત્ પૂર્વ ભવનું સ્મરણ કરાવનાર નેત્રો છે તે અમ-ક્તા નેત્રોવાળા મુખને। રસ... ૨૦૩

(૧) * + ધણ (૨) * + તિ. (૩) * સિઈ. (૪) * + હું-નયણ. (૫) * તિ.

* અર્થ:—નેત્રો મોટી આપદ-દુ:ખ છે કે જે ખીજના મુખ ઉપર દોડીને લાગે છે અને હૃદયને જાણી નાખનાર અગ્નિ યાત્રીને શરીરમાં લગાડી દે છે ૨૦૮

I લાલા મરે લાલકી, જિત દેખુ તિતલાલ;
લાલન દેખન મે ચલી, મેલી લઈ ગુલાલ.

૨૦૬

ચોપાઈ.

કામક હલા હીયેઈ નિસ્સંક, કુચ બિપરિ તિલે દીયો ડક,
વેદન થઈ ન જાણે કાઈ, કપિત પવન ઉડાયો સોઈ. ૨૧૦
બીજે કિણ્હી જાણ્યો નહી, એહ વાત માંધવ સુવે લહી,
ધન્ય ધન્ય નાટક એ કલા, ગણિકા ધન્ય કામક હલા ૨૧૧

ગાથા *

અપધાવે મંળિયં, અણરહ મહિલાળગાઈયં ગીયં ।

ના ના મળતિ સુરયં, તિન્નિવિ લોષ ણ અચ્ચંતિ ॥૨૧૨॥

રાતા ખુપાઓ વાગી આખો પ્રેમીની મરો ક તે ન્યા દેખે ૭
ત્યા પ્રેમી એ કે, કાચુ કે હું પ્રેમપાત્ર માણસને જોવા માટે નાની
તો હુ પલુ લાલ થઈ ગઈ અર્થાત પ્રેમિતે મળવા માટે ઉભારો
થવાથી અથવા તેના વિશેષ નિદા નહિ આવવાથી તેના લાલ થઈ
ગયા ૨૦૬

(૧) I હી (૨) * જિ (૩) * દીધઉ + દીધુ I દીધો
(૪) * જાણ્યો, (૫) * ઉડાયો * પવન ઉડવઉ (૬) * બીજો
(૭) * કિણ્હી + જાણ્યો (૮) * રિ (૯) * + I સુવે - + * દિ
(૧૦) * પદિય (૧૧) * અણરહ અગમિ

* અપ્રસ્તાવે મળિત અનર્હ મહિલયા ગાયિતં ગીતમ્ ।

ના ના મળિતં સુરતં ત્રયોડપિ લોંક ન અચ્ચંતે ॥૨૧૨॥

અર્થ:—વખત વિગતુ ગોઝડુ ગણને નાલાયક અર્થાત તાલ,
માપ, મરથી અગત એટલે જેને ગાવા નથી આવડુ તેની ના!

અસરિસસંગો અસમાન, વિગ્ગહો વહુકુહુંવદાલિદં ।

અવિવેગ ગામવાસો, પંચર્ગીં કો જણો સહૃદ્ધ. ॥૨૧૩॥

માયન, (અથવા નાલાયક માણસ એટલે સંગીતનું સહન-આનંદ નહિ જાણનાર પામે ગાએલું ગીત) અને કામભોગ સમયે જીએ કહેલી ના ના એ ત્રણે લોકોમાં માનપાત્ર-પૂજવા લાયક થતા નથી ૨૧૨

અસદ્દશસંગઃ અસમાન, વિગ્ગહઃ વહુકુહુંવ દારિદ્ર્યમ્ ।

અવિવેકી ગ્રામવાસઃ, પંચાગ્નિં કઃ જનઃ સહૃદ્ધે ॥ ૨૧૩ ॥

અસદ્દશની સાથે મિત્રતા, અસમાનની સાથે યુદ્ધ, ધણુ કુટુંબ, અને દરિદ્રતા, અવિવેકિ ગામમાં વાસ એ પાંચ અગ્નિ કયો મનુષ્ય સહિ શકે; અર્થાત્ અસદ્દશની મિત્રતા એટલે ૩૫ અને ગુણોમાં સરખા ન હોય તેની સાથે મિત્રતા એ રાત દિવસ હૃદયને બાળનાર છે કારણ કે જો અધિક ૩૫ ગુણુવાળા સાથે મિત્રતા હોય તો તેના તરફથી તે તે બાબતોમાં અવગણના થાય અથવા તેવાની સાથે મિત્રતાથી લોકો તરફથી હાસ્યપાત્ર થતુ પડે કે મોખત ઠગી પણ કાઢી ગુણુ આવ્યા ? અથવા અધિક ૩૫ ગુણુ જોઈને પોતાના હૃદયમાં ધર્માત્મી ઉત્પન્ન થાય કે વળી આ મ્હારાથી કશો ? એટલે રાત દિવસ તેના દોષા-વે પણુમાં અથવા ગુણોને અવગણનામાં બદલી નાખવાની અધમ વિચાર-રણાઓ ઉત્પન્ન થાય વિગેરે કારણથી અસદ્દશની મિત્રતા એ અગ્નિ સમાન છે.

અસમાન સાથે યુદ્ધ એટલે શરીરબળમાં વિદ્વતામાં એમ દરેક વિગેરે બાબતોમાં અધિક હોય તેની સાથે અથવા ઓછા હોય તેની સાથે ખરાબરી કરવી વડતુ એ અગ્નિ સમાન છે કારણ કે બળવાનની સાથે યુદ્ધમાં ઉતરે હાર થાય તો લોકો કહે કે નડોનો સમઝોતો કે મારા કરતાં બળવાન છે તે કું હાગીશ ? તેવીજ રીતે બીજી બાબ-

I લાલા મરે લાલકી, જિત દેખુ તિતલાલ,
લાલન દેખન મે ચલી, મેલી લાઇ ગુલાલ

૨૦૬

ચોપાઇ.

કામકદલા હીયેઇ નિરસક, કુચ ઊપરિ તિલે હીયો કક,

વેદન થઇ ન જાણે કોઇ, કપિત પવન ઉડાયો સોઇ

૨૧૦

ખીજે કિણુહી જાણ્યો નહી, એહ વાત માંધવ સેવે લહી,

ધન્ય ધન્ય નાટક એ કલા ગણિકા ધન્ય કામકદલા

૨૧૧

ગાયા *

અપધાવે મળિય, અળરહ મહિલાનગાદય ગીય ।

ના ના મળતિ સુરય, તિન્નિચિ લોળ ન અચ્ચતિ ॥૨૧૨॥

સત્તા ખુપ્પાઓ વાગી આખો પ્રેમીની મરો કે તે જ્યા દેખે કે
ત્યા પ્રેમી દેખે કે મરણ કે કુ પ્રેમપાન માણુસને જોવા માટે ચાલી
તો કુ પપ્પુ લાલ થઈ ગઇ અર્થાત્ પ્રેમિને મળવા માટે ઉભા રો
થવાથી અથવા તેના વિરોધ નિદા નહિ આવવાથી તેના લાલ થઈ
ગયા ૨૦૮

(૧) I હી (૨) * તિ (૩) * દીપક + રીધુ I ગીયો
(૪) * જાણે (૫) * જાણે x પવન ઉડાયો (૬) * ખીજો
(૭) * કિણુહી + જાણ્યો (૮) * વિ ( ) * + I સેવે - + + દિ
(૧૦) * પાદિય (૧૧) * અળરહ અગમિમ

* અપ્રસ્તાવે મળિત અનર્હ મહિલા ગાયિત ગીતમ્ ।

ના ના મળિત સુરત પ્રયાડપિ ભાગ ન અચ્ચત ॥૨૧૨॥

અર્થ.—વખત વિનાનુ પેશનુ ગાજને નાલાયક અર્થાત તાત,
માપ, રસથી અજાન એટલે જેને ગાના નથી આવડુ તેની આ.

કુર્યો ખડગ લીચો કર સાહિ, ધૃણુ મુજ પહિલી કીકિ પસાધ;
સાજસલા જોલે સહુ કોઈ, પ્રહ્મપુત્ર નવિ મારઈ કોઈ. ૨૧૭

શ્લોક +

અવધ્યા દ્રાહ્મણા ગાવઃ, સ્ત્રીયો વાલાસ્તપસ્વિનઃ ।

તેષાં ચાત્રં ન શુક્તિત, યે ચ વા શરણં ગતાઃ ॥૨૧૮॥

ચોપાદ.

અઢી રીસ જોલીયો નરેસ, માધવ છંડિ અઢ્યારો દેસ;
કરિ જુહારિ જોલઈ તિણુવાર, સ્વામી દેવ આદેસ પ્રમાણુ ૨૧૯
રાજા જીપરિ નાવઈ રાસ, માધવ દીયઈ કર્મનઈ દોસ;
છડે સભા ઉઘ્યો જેતલઈ, નોટક પિણુ મૂંકયઈ તેતલઈ ૨૨૦

(૧) * કુપિલિ ખડગ કરિ ઉઠિ સાહિ । કુપ્યો સય ખડગ કર સાહિ (૨) * + ધૃણુ મુજ પહિલિકિ કિધ પસાહિ. (૩) * જોલઈ. - * ચાન્યો. (૪) * જોલીલિ. (૫) * ૧ - * ૨. (૬) * તિ. જિણુવારિ. x ગમિ. (૭) * દેવાદેસ. (૮) * નાણુઈ. + નાણુ. (૯) * દીઈ. (૧૦) x નિજ કર્મનઈ. (૧૧) * જંડિ સલા ઉઠિલિ. (૧૨) * નાટિક પશિ મૂંકિલિ. - x પુણુ.

+ અર્થ:-આલણો, માયો, જીયો, ખાલો અને તપસ્વીઓ મારવા લાયક નથી, અને જેઓ ધરણે ગમેલા છે તેનું અન આનું નહિ. ૨૧૮

શ્લોકઃ

ન દોષો દીયતે સ્વસ્મિ, ન દોષો દીયતે પરે ।

ન દોષો સ્વામિમિત્રસ્ય, કર્મદોષો હિ દીયતે ॥૨૨૧॥

(ગાહા)

પદ્મે વસન્તમાસં, રિદ્ધિં પાવંતિ સયલવળરાઈ ।

જં ન કરીરે પદ્મં, તાં કિં દોસો વસંતસ્ય ॥૨૨૨॥

ઉત્તંગો અદિસરલો, ફલભારેણ નમિય તરુસિહરો । X

જઈ કુબ્જો ન પાવઈ, તાં કિં દોસો તરુવગ્સ્ય ॥૨૨૩॥

(૧) * દીયતેપત્યો.

* અર્થ.—હું મારા પોતા ઉપર દોષ દેતો નથી, તેમ બીજાને દેતો નથી, સ્વામિ અથવા મિત્રને પણ દોષ દેતો નથી પરંતુ કર્મને જ દોષ દેવાય છે ૨૨૧

પ્રાપ્તે વસન્તમાસે, રિદ્ધિં પ્રાપ્નોતિ સકલવળરાજીઃ ।

યદ્વા કરીરે પદ્મં, તર્હિકિં દોષ-વસન્તસ્ય ॥ ૨૨૨ ॥

ભારે વસન્ત ઋતુ આવે છે ત્યારે સખળી વનરખતી શોભા પામે છે પણ કેરમના ઝાંઝને પાદકુ નથી આવતુ તેથી જ વસન્ત ઋતુનો દોષ છે । ૨૨૨

X ઉત્તુજ્ઞ- અતિસરલ- ફલભારેણ નમિત તરુ સિહર- ।

યદિ કુબ્જ ન પ્રાપ્નોતિ, તર્હિ કિં દોષસ્તરુપરસ્ય ॥૨૨૩॥

અર્થ—ઉત્તુ પરંતુ અત્યંત સરલ અને જોના બારથી નમ્ર વગેરે છે ઉપલી ઝાંઝો જેની એવા ઝાંઝુ જે કુબ્જે પણ ન પાઈ શકે તે તેથી જ ઝાંઝો દોષ છે ૨૨૩

શ્લોક.

- * उदयति यदि भानुः पश्चिमायां दिशायां,
प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वद्वि ॥
- विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायां,
तदपि न चलतीयं भाविनी कर्मरेखा ॥ २२४ ॥
- * पत्रं नैव कदा करीरविटपे दोषो वसन्तस्य किं,
नो लूकोप्यवलोकते यदि दिवा सूर्यस्य किं दूषणम् ।
धारानैव पतन्ति चातक मुखे मेघस्य किं दूषणम् ।
पत्पूर्वं विधिनाललाटलिखितं तन्मार्जितुं कः क्षमः ॥ २२५ ॥

(દૂહો.)

+ જો ચંદ્રે મંદિરિ ગિરિ, ... ;

... .. ;

જો સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉગે, જો મેરુ પર્વત યલિત યાય,
અગ્નિ ઠંડો થઈ જાય, જો પર્વતના શિખરની શિલા ઉપર પદ્મ
વિકસે-ઉગે, તો પણ ભાવિ કર્મરેખા ચલિત થતી નથી. ૨૨૪

કોઈ દિવસ કેરકના આડ ઉપર પાંદડું નથી હોતું તેથી શું વ-
સન્ત ઋતુનો દોષ છે ? અને જો દિવસે ધુવડ નથી દેખતો તેથી શું
સૂર્યનો દોષ ? મેઘની ધારા ચાતકના મુખમાં પડતી નથી તેથી શું
મેઘનો દોષ છે ? જેટલાજ માટે જે વિધિએ કપાલમાં લખ્યું તેને
જુસી નાખવા કોણ સમર્થ છે ? ૨૨૫

ગાથાશ્લોક

I સાયર તુજ્ઞ ન દોસો, દોસો અમ્હાણપૂવ્વકમ્માણં ।

રયણાયરરયણમરિયો, સોલ્લૂરો હસ્થ મે લગ્ગો ॥૨૨૬॥

અઉપધ. .

સખ નધ દેખાડી કલા, આવી ધરે કામકંઠલા;

બેઠી ગોખિ વિરહ તનુ કહધ, તિણુ^૩જ વાટધ માધવ વહધ ૨૨૭

નયણે માધવ દીઠાં તીસે, કામકંઠલા આવી તિસધ;

સલેલ પ્રીતમ ગુણ જ ઠાર, પ્રાણનાથ જીવન ભરતાર ૨૨૮

તું મન વલ્લભ કંઠ સુખણ, તુજ વિરહ મુજ છડે પ્રાણ,

વેલીપાછો મુજ મઠિર આવિ, તુજ સંગમેધ મુજ વિરહ જુઝાધ. ૨૨૯

માધવ કહધ સુણિસિ સય, કરધ કોપ છંડાવધ ઠાય;

કામકંઠલા આગ્રહ ફરી, માધવ હૈ મઠિરિ સચરિ ૨૩૦

સાગર તવ ન દોષઃ, દોષોસ્માકં પૂર્વકર્મણામ્ ।

રત્નાકર રત્નમરિતઃ, સોલ્લૂરઃ હસ્તે મે લગ્નઃ ॥૨૨૬॥

હે સમુદ્ર ! તું રત્નની ખાણ હોવાથી રત્નથી ભરેલો છું. ખર્ચ

મારા હાથમા દેડકા આન્યો તે તો અમારા પૂર્વ કર્મનોજ દોષ છે ૨૨૬

(૧) * બાહિ ગોખિ વિરહ તનિ દહે (૨) * પ્રીતમ (૩)

* તેણિજ (૪) * દીઠિ નિસર્જ (૫) * સલેલિ સ્વામિ (૬) * ઘાતાર-

(૭) * મુજ (૮) * વિરહ (૯) * જઝ I જુ. (૧૦) *

ઠિર પ્રસાદ મુજ મઠિરિ. (૧૧) * મિ (૧૨) * વિ. (૧૩) * સ-

ણિસર્જ. (૧૪) * કોપ (૧૫) * લેધ. - * રિ

ઉંચા સપતિ ભૂમિ આવાસ, મહુકમ સખર ધૂપ સુખવાસ;
 એવા ચંદ્રવુ અંગર કપૂર, રતન તેજ જલકઈ કરિ સૂરિ. ૨૩૧
 અંદ્રોવા ઉપરિ અતિ ચંગ, પટ્ટદલ સુખ સેજ સુરંગ;
 માધવ દેખી મને ગહગહધ, પુલ પગર મૃગમદ મહુમહધ. ૨૩૨
 સુરભિ તેલ ચંપક તનુ લસઈ, સધ હયિ અંગ માજણુઉ કરધ;
 નીરમલ જલ અંગો હઉ નીર, દીપધ માધવ તણો સરીર. ૨૩૩
 ચંદન તણો વિલેપન કરી, માધવ જોડો આણુદંધરી;
 પ્રાણનાથ મિલિયો એકાંત, પૂછે પૂરવસો વિસ્તાંત. ૨૩૪
 માધવ સુણો વાત મુજ તણી, ઇંદ્ર કોપ કીચે મુજ સણી;
 દીચે સરાપ ઇહાં અવતારી, તુજ મિલીયધ દુખ ગયા વિસરી. ૨૩૫

- (૧) * ગચઈ સપત. + ઉચુ. I ઉંચો. (૨) * જહકમ અગર.
 (૩) * ગુભ. (૪) * સુઆ (૫) * કુસુમ. (૬) * જિમ, *
 સિસિ. (૭) * ચંદુઆ I ચંદ્રોદય બાંધ્યા અતિ ચંગ, - * જિ.
 - I નિ. (૮) I ગહગહધ. (૯) * અગિઈ મળુચ. (૧૦) * અંધો-
 ધધ, I સ્નાન કરાવધ નિરમલ નીર. (૧૧) * તણુઉ + તણુ.
 (૧૨) * જાઈઉ. + જોડા. (૧૩) I કરે. (૧૪) * મિલિઉ.
 એકતિ. * એકાંત. (૧૫) * પૂછઈ પૂરવિયુ વસ્તાંત. (૧૬)
 * સુણુઉ + સુણ. (૧૭) * ઇંદ્ર કોપિ કીયુ. (૧૮) * ઉ. (૧૯)
 * મિલધ આ દુખ. * મિલિઉ. I મિલીયાં.

ગાદા *

શ્વણ કોલિ ફલિયં, ચદણ કુસુમાણ હોઈ ફલરિદ્ધિ ।
 સજ્જણ જણ સંસમ્મો, પુણ્ણેણ વિના ન લપ્પંતિ ॥૨૩૬॥
 સામા કુરંગ નયણી, વિસરસ ભરિયાઈ તુજ્જ નયણાઈ ।
 I પરપુષ્પ ચિત્ત હરણી, નિલ્લજ્જા ફજ્જલં કુણઈ ॥ ૨૩૭ ॥
 તરુણીપુણો વિગાહિઆ પરિચ્છ અર્ધિતરેણ ચ પવિટ્ઠો*
 ફારણ ફવણ અયાણો, દિઅઓ ધુવ્વઈ સીસ ॥ ૨૩૮॥

(૧) * દિવમારણ - * પુરિસાર્ણ.

* શ્વણા ફદલિ ફલિતં, ચન્દન કુસુમાના ભવતિ ફલ ઋદ્ધિઃ!
 સજ્જન જન સંયોગ, પુણ્યેન વિના ન લભ્યતે ॥૨૩૬॥
 ક્યામા કુરંગ નયની, વિપરસ ભરિતાનિ તવ નયનાનિ ।
 પરપુષ્પ ચિત્ત હરણી, નિર્લજ્જા ફજ્જલં ફરોતિ ॥૨૩૭॥

અર્થઃ—શેરમ કુળની માફક રૂપિત યામ, ચંદન વૃક્ષના પુષ્પોને
 શ્વની શોભા યામ પરન્તુ પુન્ય વિના સજ્જન માણસનો સગ ન
 મળી શકે ૨૨૬

હે હરિશ્વ સમાન નેત્રોવાળી બી ? તારાં નેત્રો વિપરસથી ભરેલાં
 છે તો હે પારકા પુત્રોનાં ચિત્તને હરનારી નિર્લજ્જા ! તુ મેલ કા
 માટે કરે છે—આંખે છે ? ૨૨૭

* અર્થઃ—કામભોગ માટે પ્રાર્થના કરાએલી આંખે ત્યાગ કરેલ
 મને વળી મહત્ત્વ કરેલી કાચણીની અદરથી પોષાને બેઝને હે મૂખ !
 ૥થી માથુ ધુલાવે છે તેવું કારણ શું ? ૨૩૮

(પ્રત્યુત્તર—હાથીએ આંખનાં સ્તનો બેઝને વિચાર્યું ? મારા કબ-

વલ્લહ દીવક પવનમય, અંજન સરણ પડિદુ ।

કરહીનહ ધુણઈ કમલ, જામ પયોહર દિદુ ॥ ૨૩૯ ॥

સ્થળ તેા બીના સ્તન જોવાજ છે પરન્તુ બી ન્યારે ચાલે છે ત્યારે તેના કેપતા સ્તનો મારા કુબસ્થળની શોભાને ઢાંકી દે છે કારણ કે મારા કુબસ્થળ બીના સ્તનોની માફક ધ્રુજતા નથી, એટલાજ માટે પોતાના કુબસ્થળને બીબોના સ્તનની માફક ધ્રુજવવા તે માયુ ધુણાવ્યા કરે છે આનો રહસ્યાર્થ એટલોજ છે કે હાથિના કુબસ્થળની શોભા કરતા બીના સ્તનો અત્યંત સુદર છે)

વલ્લભ ! વીપક પવન મય, અંજન સરણ પ્રવિષ્ટ ।

કરહાન. ધૂનોતિ કમલં, યાવત્પયોધરો હૃદયૌ ॥ ૨૩૯ ॥

+ હે વરાહ ! દીવાને પવનનો જે લાગવાથી મેરાને ઘસે ગયો, ત્યારે હાથ વગરના પવને આમ તેમ જોવા માંડ્યુ, પણ જોવામાં તેણે સ્તનો જોવા કે તુરત કમળને ધ્રુજવવા લાગ્યો ૨૩૯

+ સ્કુટ નોટ - ન્યારે ધરમા દીવો કરવામા આવે છે ત્યારે તેની મેથ બિતે ચોટે છે તેથી પવન દીવાને ઝોનવી શકે છે પરન્તુ મેરાનો નાગ કરી શકતો નથી તેથી પવન ગજરાધને આમ તેમ ફરવા લાગ્યો કે હવે હું દીવાના અસ્તિત્વનો શી રીતે નાશ કરે, પરન્તુ ન્યારે તેણે બીના સ્તનો દીઠા અર્થાત્ બીના સ્તન ઉપર રહેલી ડીંગોળોની રક્તતાન્જાદિત સ્થામતા જોઈ ત્યારે બાણ્ય કે દીવાનું અસ્તિત્વ માનવાથી નષ્ટ થવાનું નથી તેથી પોતાની શક્તિના મોભો સાચવવા અને દીવાનો નાશ કરવામાં પોતાની યજ્ઞેવી નિષ્ફળતાને ઢાંકી દેવા સરોવરમાં રહેલા કમળને ધ્રુજવવા લાગ્યો, આ સમગ્ર કથાનો સારાજ એટલોજ છે કે બીના સ્તનો ઉપરની ડીંગોળોની રક્તતાન્જાદિત સ્થામતા દીવાની શોભાને ઢાંકી નેનાર છે અર્થાત્ અત્યંત સુદર દેખાય છે

સેજ રમતાં ક્રોમિની, ખિણે મૂકી નવિ ભાઈ,

ભણે વિહસિ કેતકી, લમરો ઝેઠા આઈ

૨૫૨

કામક હલા ઇમ કહઈ, અંજ અ છે બહુ રાતિ;

ગાહા ગૂઢા ગીત રસ, કહિ કા નવલી વાત

૨૫૩

ગીત વિનોદ વિલાસ રસ, પડિત દીહ લિખિતિ,

કઈ નિદ્રા કઈ કલહ કરી, મૂર્ચિત દીહ ગનતિ

૨૫૪

શ્લોક +

I પતંગ રંગવત્રીતિ, પામરાણા ચ જાયતે ।

ચોલ મંજિષ્ઠ વયેપાં, ધન્યાસ્તે જગતિતલે ॥૨૫૫॥

યતઃ ૧

* ગીતશાસ્ત્ર વિનોદેન, કાલો ગચ્છતિ વીમતામ્ ।

વ્યસનેન તુ મૂર્ચાણા, નિદ્રયા કલહેન ચ ॥૨૫૬॥

(૧) * + માનિની (૨) * + મુક્યી (૩) * લમર ની
હઈ + લમર મેહ (૪) * હજી અજી - * સિ (૫) * ગ
મતી - * ૨

+ અર્થ:—જામર માણમેને પતંગીયા રમ જેવી પ્રીતિ થાય
છે, પરંતુ પૃથ્વીતલમા નોલ મજાન્યા રમ જેવી પ્રીતિ જેઓને થાય
છે તેઓને ધન્ય છે ૨૫૫

૧ અર્થ:—બુદ્ધિમાન મનુષ્યોને વખત નીત અને સાબળા ના
નદમા ભાય કે અને મૂર્ખાઓને તે વ્યસન, ઉંડા અને કપલમા
ભાય ૩ ૨૫૬

(માધવોવાચ).—

ગાથા *

કટુક્ષરેણ વિહિય, મંદિરમજ્જમિ અદ્વરયણીય ।

વાલાલિહૃદ્ય શ્રુયંગં, કહિ સુંદરિ કવણકજ્જેણ ॥૨૫૭॥

(કામાઉવાચ).—

હૃદ્દા +

સા બાહી પેમંગલી, ખિણ ખિણ રયણ વિહાધ,

તિણ હરહાર પરઠીયો, જ દીવલો ખુઝાધ

૨૫૮

* કાષ્ઠાત્ ક્ષરેણ વિહિત, મંદિર મધ્યે અર્ધરાત્રી ।

વાલા લિખતિ મુજર્જ્જ, કથય સુંદરિ ! કિમ્ કાર્યેન ॥૨૫૭॥

અર્થ:—હે સુંદરિ ! નાઝાથી પણ કઠણ અર્થાત્ પત્થરથી કે ચુનાથી બાધેલા મહેલમાં અર્ધ રાત્રે તે બી સર્પ ચિતરે છે તે જ કામ માટે તે કહે. ૨૫૭

+ અર્થ:—તે બી પ્રેમાસક્ત હોવાથી અને રાત્રિ ક્ષણે ક્ષણે ઓછી થઈ પ્રાત કાગનો પ્રેમપાનના વિયોગનો સમય નજીક આવતો બણી તેણે મહાદેવનો હાર (સર્પ) ચિતર્યો કે જેથી દિવો ઓલાઈ બપ. અર્થાત્ દિવો પ્રકાશનું જ્ઞાન કાનગર હોવાથી તેના ઉપર ગુસ્સે થઈ અર્થાત્ પ્રકાશ ઉપર ગુસ્સે થઈ કે શુ તું મને મારા પ્રેમ પાત્રનો વિયોગ કરાવીશ ? પણ તે પહેલા જ હું તારો નાશ કરનાર લાવું તો પછી તું શું કરનાર છે, એવું વિચારી તેણીએ સર્પ ચિતર્યો એટલે સર્પ પવનનો ભક્ષક છે એવું પવન ન હોય તો દિવો નાસ પામી જઈ અધાર પ્રસરિ ગય એટલે બાણે ૨ પ્રકાર થયેજ નહો એમ ધારી તે પ્રેમાસક્તાએ સર્પ ચિતર્યો ૨૫૮

(૧) I પ્રેમ આગલિ (૨) * + જિ ( ) * + પગલીડ
x પરિહિ (૪) * દિવુ ઉદલા-

*(કામાઉવાચ) --

પ્રીતિ પરદેસઈ નીપજઈ, કતા મૈલિ સમાઈ,

જિહ્વે દીકઈ પ્રી રજિયઈ, મૌ તુ મેલે માય ૨૫-

(માધવોવાચ) --

ઉત્તર કાન્ધ (કાતે ધસવાની મસ્તી)

(૧) * પ્રિય પર દિપાઈ (૨) * માહિ * શિ (૩) *
સો મુજ મુકો * શિ

* અર્થ.— મહે માતુશી ! જે પરદેશમા ઉત્પત થાય છે અને
મને પ્રિય હોઈ દાતમા સમાય કે અને જેને દેખતા પ્રિય મનુષ્ય ખુશી
થાય છે તે તુ મને મોકલજે ૨૫

x નોટ — આ દુહાનો જવાબ સર્વ પ્રતિમા કાન્ધજી વખેચે છે
તેથી તે અને કાયમ રહેવા દીરો છે પરંતુ અક્ષરાર્થ અને ભાવાર્થ
તપાસતા હાતિ ધસવાની મસ્તીજ સહાવે છે કર્તાએ લેસવમેન્માં
રહી આ મૃતિ બનાવી છે તેથી એમ સમજાય છે કે તે પ્રદેશમા
મથી બનતી નહિ હોય તેથી પરદેશમા ઉત્પત થતી પડતી છે—તથા
મસ્તીનો રગ મ્યામ છે, તે માગવાડી જીઓને મ્યામ રગથી દાત
રગવાન્ય વધારે પ્રિય હાવા જોઈએ એમ અનુમાનાય છે વતમાનમા
વધુ મારવાડી જીઓમા મ્યામ રો દાત રગવાનો કાઠક વિસેય
પ્રથા જણાય છે અને ત્યાંના વતનીઓની લોક ભાવનામાં જીઓના
મ્યામ દાત વધુ નતસાધાન થતા હોવા જોઈએ તથી જીઓ પોતાના
પ્રતિની પ્રસન્નતા માટે મલી પોતાને વધુ હૃદય જરૂરી છે અને
કાન્ધ-મેય અથ તો તદ્દન અસંગત કે કારણ કે તેને તાત સાથે
કાઈ સંબંધ નથી

+ (કામકંદલાઉવાચ):—

દુંગર કડલુંઈ ઘર કરઈ, મરલી મૂંડી ધાઈ;

✓ એ તને નયણે નીપજઈ, તમુ મુજ સાઈ સુકાઈ. ૨૬૦

(માધવેવાચ):— મોર.

+ અર્થ:—દુંગરની કથા—એ ઉપર જે ઘર કરે છે અને સરળ નીતે રહે છે—હોરે જે (અર્થાત્ મોર શ્રીજી પક્ષીઓની માફક પિંજના ભારને તીરે નીચે ઉતારે જલની ઉડી વકતો નથી તેથી તેને સરળ સિદ્ધો કહેનાર કહેલ છે) અને તેનું* સરીર નેત્રોથી ઉત્પન્ન થાય છે તેના સ્વર અને સારો લાગે છે. (મોર) ૨૬૦

* નોટ.—અત્રે એક વિચારણીય અર્થા ઉત્પન્ન થાય છે કે શ્રોક પ્રથમા મપૂરી, મોરના વર્ષા ઋતુમાં પક્ષ્તાં અશ્રુઓથી ગર્ભ ધારણ કરે છે. પરંતુ તત્વજ્ઞાની દષ્ટિએ એ વાત તદ્દન ખોટી માન્ય પડે છે, જેન તત્વજ્ઞાનમાં શ્વેત સંન'ની દુંગમાં જાત આપનાર વાદિવેનાલ શાસ્ત્રાચાર્ય કૃત જીવ વિચાર પ્રકરણ માં જણાવ્યું છે કે—‘સવ્યે જલચલ સ્વરા, સમુચ્છિમાગમ્ભયા દુહા હુંતિ’ । અર્થાત્ સર્વ પ્રાણિમાં ફરનાર, પૃથ્વી ઉપર ફરનાર, અને આકાશમાં આસનાર, પચેદ્રિ પ્રાણિઓના સમુચ્છિમ અને ગર્ભજ એવા બે પ્રકાર છે. ”

સમુચ્છિમ પ્રાણિ તેને જ કહેવાય છે કે જે ગર્ભજ પ્રાણિના રૂધિર, વીર્ય, મત્ત, મૂત્ર વિગેરેમાં તથા વસ્તુ સંયોગથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નપુંસક રોય છે જ્યારે ગર્ભજ માતા પિતાના સંયોગોગથી માતાના ગર્ભાશયમાં રૂધિર વીર્યના મિશ્રણમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે નર અને નારી બન્ને હોઈ શકે છે. આ ઉપરથી સમજી શકાશે કે મોરના આંધુથી મપૂરીના ગર્ભ ધારણની વાત અસત્ય છે

(૧) * મુક' - * ૬ x ૫ (૨) * ન.

(कामकंदश):—

श्लोकः ३

८ अस्मदृहे देवनाग, शलनं शक्ति विवर्जितः ।

वृक्षछाया न देशति, तस्याहं कुल वालिका ॥२६४॥

भाष्योवाच्यः—हे वृक्षारनुं कत्रिभ अः.

कामकंदश(उवाच).—

श्लोकः ४

८ अस्मदृहे पुत्रीयं जातं, शिरो तस्य न विद्यते ।

जीवन्तं मानवं गलति, तस्याहं कुल वालिका ॥२६५॥

भाष्योवाच्यः—आजकने पडेवान् अजलं.

૧ (કામકંદલાઉવાચ) : —

૩ પદમખખર વિણ હીલ વાસ, મધ્યખખર વિણ નારિ ઉડલાસ,
અનિખખર વિણ લીજઈ નામ, બાલક નઈ છઈ ત્રિણુક કામ ૨૭૧

(આધવોવાચ). — રામતિ+રમન, કિડા (મતિ+મુદિ રાતિ+નાતિ.

રામ એક ગમનું નામ)

(કામકંદલાઉવાચ) —

ગાથા. ૨

I પાડપાણિ ગાદ્ગીયં, ચરકુરંગમારીકુળ આળેદ ।

✓ તિન્નિ મહિલાળ મળિયં, નત્થિ સરો ઉચરં દેદ ॥૨૭૨॥

(૧) + છ

૧ અર્થ:—પહેલા અક્ષર વિના હૃદયમાં વમે છે, વચના અક્ષર વિના જીને આનંદદાયક છે, તથા છેલ્લા અક્ષર વિના જેનું નામ લેવાય છે, અને બાળકને એ ત્રણેથી કામ છે—અર્થાત્ પહેલા અક્ષર વિના હૃદયમાં વસનાર મતિ=મુદિ છે, વચના અક્ષર વિના જીને આનંદ આપનાર રાતિ=રાતિ છે કારણ કે પ્રેમપાત્ર માણસનો મેળાપ થવાનો હામ રાતિ દોવાથી તેને તે પ્રીય છે, અને છેલ્લા અક્ષર વિના જેનું નામ લેવાય છે તે રામ, કે જેનું ન્યાયી રાગન નરીક નામ લેવાય છે, અને તે ત્રણેથી બાળકને કામ છે તે રમત-ક્રિયા બાળકને રમવાનું કામ છે તે માટે પ્રાચિન નૃવ્યસાતિનો રામતિ-રમન કિડા વાચક રાજ થાય છે ૨૭૧

૨ પાથસ્વ પથ ગાયસ્વ ગીતં, ચરકુરં મારયિત્પાનયસ્વ ।

તિસ્તુમિ. મહિલામિ. મળિત, નાસ્તિસરો ઉચરં દદતિ ॥૨૭૨॥

અર્થ:—એક માણસને ત્રણ સ્ત્રીઓ છે તે ત્રણેએ બાળકને

(માધવોવાય):—પહેલીને કહ્યું કે સર: નાસ્તિ તળાવ નથી.

બીજીને કહ્યું સર:નસ્વર: રાગ નથી આવતો.

ત્રીજીને કહ્યું સર:નશર: શર એટલે જાણુ નથી.

(કામકંઠલાઉવાય):—

કુહા.૧

ખડુ. દિવસઘ ટ્રી આવીઉ, મોતી આપ્યા તેણું;

ચણુ કર કમલે ઝંલીયા, હસિકરિ નાખ્યા તેણું. ૨૭૩

પોતાના પતિને કહ્યું કે પાણી ખા, ગીતઆ, અને સુદર હરણુને મારી લાવ, તેના જવાબમાં તેણે કહ્યું કે 'નરયીસરો' તેનું રહસ્ય શું? ત્યારે જવાબમાં કહે છે કે પહેલાં જીને કહ્યું કે સરોનરયી તે સર એટલે તળાવ વગર પાણી ક્યાથી પિવડાવું, બીજી જીને કહ્યું કે સરોનરયી સર+સ્વર રાગ નથી આવડતો એટલે ગીત શી રીતે ગાઈ સંભળાવું? અને ત્રીજી જીને કહ્યું કે સરોનરયી સર+શર તોર નથી તો હરણુને શી ગીતે મારી લાવુ? ૨૭૨

૧ અર્થ:—પણા દિવસે પતિ આવ્યો તેણે મોતિ આપ્યાં તે કમળ સમાન હાથમાં લઈ યતન પામે સખી જોયાં ત્યારે હસિને તેણે કેમ નાખી દીધાં? ૨૭૩

(૧) I પ્રીતે. (૨) + = લિ. (૩) + ત્રી. (૪) * ક્ય + કિલિ.

૧ માધવોવાચ:—

કર તત્તો ઉજ્જવ વિમલે, નયણે કન્નલ રેડ;

થેણુ કરિ ભૂલી શુંબહુલે, તિણ હસે નાખ્યા તિણ. ૨૭૪
મેતી.

(કામકંડલાઉવાચ)—

સુંદરિ ચોરે સંચડી, સવિ લીધા સિણગાર;

નાક ફૂલી લીધી નહી, કહિ મી કવણુ વિચાર. ૨૭૫

૧ અર્થ:—આંખોમાં જેણે મેલની ત્રીડીઓ કરેલી છે અર્થાત્ જેણે આંખોમાં મેલ આંછ છે અને જેના હાથ ઉજ્જવ અને લાલ રંગના છે તથા જે હાથમાં મેલિ છે તે હાથ સ્તનની પામે રાખેલા હોવાથી તેણે ભણુ કે આતો ચગોડી છે એમ ધારી હસિને ફેંકી દીધાં. અર્થાત્ હાથ સુદર રૂડ વર્ણના હતા અને તેમાં શ્વેત વર્ણનાં મેલિ આવતાં તે લાલ દેખાતાં, અને હાથ સ્તનની પામે હોવાથી લાલ દેખાતાં મેલિમાં સ્તનની ત્રીડીઓની આમનાનાં બિંદુ જણાતાં બીજે ભરડું કે કું પ્રેમોદી યત્ને મેલિ જાની હાથમાં લીધાં જણુ આતો ચગોડીઓ છે તેથી હસિને નાખી દીધા ૨૭૪

૨ અર્થ:—હે વહાલા! બીને મોરે પકડીને બધા ચરણાં ઉતારી લીધાં પરંતુ નાકનું પૂલ લીધું નહીં તે શા વિચાર્યા ? ૨૭૫

(૧) + * I બહુલ (૨) + ડા. (૩) * + થણિ બુદ્ધી.
(૪) * શ્વિ. હસિ નાખ્યા તેદિ. x હાસિકરિ - * ત. (૫) * કી-
પડ. (૬) * પ્રોવ. I સખા - * નિ.

૧ (માધવોવાચ):--

અહર રંગે રત્નો હૂઓ, મૃગિ કન્નલ મેસિ વન;

મૃગ્યો ગુન્નહલ અછઈ, તિલ્લે ન હૂકઈ મત્ર. ૨૭૬

૨ (કામકંઠલાઉવાચ):--

* સુંદરિ મંદિરિ આપણઈ, સ્થણી નાક સુત્રીલુ;

✓ વીલુ આલાયી દેખિ રાશી, કિલિ ગુણિ મૂકી વીલુ. ૨૭૭

૧ અર્થ:—હોદનો રંગ રાતો હતો અને મોઢાનો રંગ મેઘના વર્ણ જેવો સ્યામ-કાળો હતો તેથી નાક ઉપરની લીરાની ચુનીને ચણોદી ધારી તેના ઉપર મન દોધુ નહી. અર્થાત્ જોના લાલ હોદનું પ્રતિબિંબ ચુનીમાં પડતાં તેનો રંગ રંગ હોવા છતાં લાલ દેખાવા લાગી અને જોના મુખનો વર્ણ કાળો હતો તેનું પ્રતિબિંબ પડતાં તે સ્યામ બિંદુ (મિંકુ) જણાવા લાગ્યું તેથી ચોરે ચણોદી ધારીને લીધી નહી. ૨૭૬

૨ અર્થ:—કાંઈ સુંદરિ પોતાના મહાલક્ષ્મી રાત્રિએ વીણના સ્વરમાં આસક્ત થઈ છે અર્થાત્ વીણા વગાડે છે તેથી ચંદ્રમાં વીણાનો આલાર દેખે છે છતાં ક્યા ગુણ-કાણ્યથી તેણે વીણા મૂકી દીધી. ? ૨૭૭

(૧) * રંગઉ હ ઉ. + રત્ન. I રતા હુઆ. (૨) * ખ. - I મિ. (૨) * જાણીકું. (૪) * તિલ્લિયું ન ચૂકઉ.

૧ (માધવોવાચ) —

વિરહ વિચારી સ્વર્ણ શરિ, પ્રીતમ વિનં તને પ્રીણ

સસિહર સ્થ મૃગ મોહીયો, તિણ હસિ મૂકી વીણ - ૭૮

- * શ્લો. (૧) I જગજ્યો. (૨) * છ - I પૂ (૩) * ઉ

૧ અર્થ:—પ્રીયતમના વિયોગથી શરીર ક્ષીણ થઈ ગયું છે અને

રાત્રિમા પ્રીયતમ પ્રયેના હૃદયકર્ષક પ્રેમનું સંગીત ગાતા ગાતા વિ
યોગ વ્યથા જાયત યઈ છે અર્થાત્ વિયોગ દુઃખથી હૃદય ભરાઈ આનું
છે પરન્તુ તેની વીણના સ્વરથી સંગીત કરનારની સ્થિતિનું બાનું
નહીં રાખતા ચદ્રસ્થમા જોડાયેલો હરણ મોહિત થઈ ગયો-યલાઈ
ગયો અર્થાત્ સંગીત કરતાં મુદરિ દુઃખદ હૃદયે ચદ્ર સન્મુખ જોવા
લાગી કે હવે રાત્રિ કેટલી છે પરન્તુ તે તો સ્થિર જણાયો તેથી વિ
ચાર્યું કે અરે અહિં આ સર્વત્ર નિર્જન સમજી કું પ્રેમ સંગીત ગાઉ
છું પરન્તુ પેલા ચદ્રસ્થમા જોડાયેલો મૃગ વીણના સ્વર માધુર્યના
બહાને સ્થિતિ થઈ માત્ર પ્રેમ સંગીત સાલગી ગયો તેથી દસિને
વીણા મુકી દીધી અથવા વિયોગીની જીનું શરીર પ્રીયતમ વિના
ક્ષીણ થઈ ગયું છે અને પ્રેમ સંગીતથી વિયોગની વિવિધ દુઃખદ
સ્મૃતિઓ થઈ રહી છે તેથી વધારે કું ખ યતા ચદ્ર સન્મુખ જોવા
લાગી તો તેણે વિચાર્યું કે અરે આ ચદ્રસ્થમા જોડાયેલો મૃગ વી
ણના સ્વરમા મુખ્ય થઈ ઉભો રહ્યો છે પરન્તુ તે તું એટલું પણ
સમજે કે હું સ્થિતિ યતાં રાત્રિ લાખી યશે અને તેથી વિયો-
ગીનીને કેટલું દુઃખ યશે ? પણ જોને તો તેની કયા દરકાર છે, મારે
વિચાર્યું કે તું ભવે યલાઈ રહ્યો પણ હું વીણાજ નહીં વગાડું એટલે
તું શું સાલજવાનો હતો, એમ વિચારી વીણા મુકી દીધી તે ખરી
ચદ્ર તરફ જોવા લાગી તો ચદ્ર ચાલતો જણાયો તેથી મુદરિ હસિ
કે કેમ મૃગરાજ હવે ચાલવા માણ્યું સાલગતા હતા સંગીત તે કયાં
અઈ તમારી સ્વર મુખ્યતા ? અથવા વિયોગીની જીનું શરીર ક્ષીણ

૧ (કામકંઠલાઉવાચ):—

પરદેસ્યાં પ્રિઉ આવીયઉ, હયવર ચૈડિયો જોણ;

મુદરિ તા તે તાજણે, કૂટે (દે) કારણિ કેણ. ૨૭૬

૨ (માધવ-વાચ).—

અજી દીડ થા કંઈ ઘણો, અસ્વ વાહણ છઈ ભાણ;

તાર હણતા તાજણે, કરિ કંઈડ કેકાણ. ૨૮૦

યન ગયુ છે અને પ્રેમ સંગીતથી વિયોગની વિવિધ દુઃખદ સ્મૃતિઓ થવાથી મુદરિએ ચંદ્ર તરફ જોયુ તો તેને જણાયું કે વીણાના સ્વરથી મુગ્ધ થએલો મૃગ સ્તબ્ધિત થઈ ગયો છે એટલે તેણે હાસ્ય કયું અને વીણા મુકી દીધી અર્થાત્ તેણે વિચાર્યું કે હે મૃગરાજ તું સ્વર મુગ્ધ થઈ ને થભાઈ ગયો છું પરંતુ જો તું સ્વર મુગ્ધ થતાં થતાં મારા પ્રેમ સંગીતનું સહસ્ય સમજી જઈ પ્રેમ મુગ્ધ થઈશ તો તું પણ પ્રાયત્નમાના વિયોગથી પીડાઈ મારા જેવી દશા ભોગરીશ, નેથી હસી અને તેની એ દશા ન થાય એમ વિચારી વીણા મુકી દીધી. ૨૭૮

(૧) I પ્રિય પરદેગે નિપજઈ x મી (૨) x આવીઉં. (૩)

૧ (માધવઉવાચ) — પ્રશ્ન —

સુહરી રચણી વિરહ બ્યાકુલી, વીણુ વગ્ગનધ મુકુટ વલી,
લિખધ ભુવ ગમ સિહ કેસરિ, તે કિણિ કારણુ કકિ સુહરિ ૨૮૪
૨ (દામાઉવાચ) — ઉત્તર —

વાધ વીણુ ગમણુ નિમિ મૌરિ નાદ રગિ થલિઉં નિસિરજ;
પીધ વહુ તુ પદમ વૌધ, સિનિ વાહણુ મૂન નામી જાંધ ૨૮૫

૧ અર્થ:—રાત્રિમા વિયોગથી અકળાએની સુહરિ વીણા વગાડે છે અને મૂકી દઈ સર્પ અને કેસરિસિંહ ચિતરે છે તો તુ હે સુહરિ! તેનું કારણ શું તે કહે ? ૨૮૪

૨ અર્થ—વિયોગ દુઃખથી દુઃખિત થએની સુહરિ રાત્રિ વિના વવા માટે વીણા વણાગે છે અને તેના આનંદાપક સ્વરથી રાત્રિનો રાગ (ચદ્ર) યજ્ઞાઈ ગયો આમ વણે વખત વીણા વગાડ્યા પછી સ્ત્રીએ ચદ્ર સામું જોયું તો તેને જણાયું કે ઓહો! આતો મારી વીણાના તુહર સ્વરમા મુગ્ધ થ ને ચદ્ર ઉભો રહ્યો છે તેથી રાત્રિ ખુદતી નથી એવું વિચારી તેણે સર્પ અને કેસરિસિંહ ચિતર્યો અર્થાત્ પવન વિના સ્વર દૂર સુધી જઈ શકતો નથી માટે વીણાના અવાજને લઈ જનાર પવનનો નાશ કરવા સર્પ ચિતર્યો કે જેથી ચદ્રમા વીણાનો સ્વર સંભળી શકે નહોતો અને કેસરિસિંહ ચિતર્યો તે એવા હેતુથી કે ચદ્રનું વાહન હરણુ તેને દેખી ભયગીત થા નાશી જાય તો ચદ્રમાનો તુરંત અસ્ત થતા દિવસ આવે ૨૮૫

(૧) I ગયણુ (૨) I ગાગર (૩) I ચક્રો (૪) I પીયે
(૫) I મ (૬) I યશિ (૭) I નામી (૮) I મ

(માવવડિવાચ) —

ગાહા ૧

સદ્ધાવંદન સમયે, ચાલા દટ્ટણ અંવરં રત્નં ।

હસિયા પુણો વિસન્ના, પુણ હસિયા કવણકજ્ઞેણ ॥૨૮૬॥

(કામક દલાડિવાચ) — અ. ૭. ૧૨૨ રત્ન દટ્ટવા

૧ સધ્યાવંદન સમયે, ચાલા દટ્ટણ અંબર રત્નમ્ ।

હસિતા પુન. વિપન્ના, પુન. હસિતા કિમ્ કાર્યેન ॥૨૮૬॥

અર્થ:—સધ્યા વદન વખતે (સાંજે) બાળા આકાશ રાત્રી
જેને હસિ વળી દુખીત થઈ, અને વળી હસિ તે શુ કામ ? ૨૮૬કામકદના કહે છે કે—સધ્યા વદન વખતે આકાશ રાત્રી જેને
બાળા હસિ તે એ હેતુથી કે તુ મારા રક્તવચ્ચ જેવું થવા બાપ છે
અને મારા કોંસુખીક વચ્ચની શોભા ધારણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છું
પણ શુ એ શોભા તારામાં આવી શકવાની છે ? કદી નહીં, પછી
ચોડીવારે આકાશનો રંગ બદલાઈને વધુ રાતો થયો એટલે એવો નિ-
શ્ચાર આવ્યો કે ખરેખર આતો વધારે રાત્રી થયું તેથી મારા રક્ત
વચ્ચની શોભા જરૂર હરિ ક્ષેપ એમ લાગે છે એથી તેને એટલું થયો
દુખીત થઈ વળી ચોડીવાર ચતા અને સધ્યાનો રંગ જાંબો પડતાં
હસિ તેવું કાણ એ છે કે અરે વળી સધ્યા મારા રક્તવચ્ચની શોભા
સુગી વેવાની તૈયારી કરતી હતી પરંતુ તે પહેલા જ તે નિસ્તે—
શોભા વિનાની થઈ ગઈ

(માધવોવાચ્ય મગ્ન) —

ગાથા ૧

× ચાલા સંક્રમતી પપ્ પપ્, કીસ કુણદ મુહમંગમ્ ।

૮ (કામકંઠોવાચ્ય) ઉત્તર —

નૂળં રમણપપ્સે, મેહલયા છિજ્જદ નહંપતિ ॥૨૮૭॥

(માધવોવાચ્ય) —

। શાર્દુલવિક્રિત કાવ્યમ્ ૩ ।

* કાચિત્ કાન્તા રમણવસતી પ્રેપયન્તી કરણં,

✓ સા તન્મૂલે સમયમક્ષિવદ્વ્યાલમસ્યો પરિષ્ઠાત્ ।

ગૌરીનાથં પવનતનયં ચમ્પકં ચાસ્યમાયં,

પ્રચ્છત્યાર્યાન્મતિ કથમિદં મહિનાથઃ કરીન્દ્રઃ ॥૨૮૮॥

૧ ચાલા સંક્રમત પપે પપે, કસ્માત્ કરોતિ મુપમંગમ્ ।

અર્થઃ—બાળા પગલે પગલે આશ્વત્થા મુખ (મોઢુ) કેમ કે

દીધુ કરે છે ?

૨ નૂળં રમણપપ્સે, મેહલયા છિજ્જત નહંપતિ ॥૨૮૭॥

અર્થઃ—નીશ્વરે કરીને બાળાના પેશામાં કદોસથી છેલ્લે થાય છે,

અર્થાત્ કદોસ થસાય છે. તેથી અને રતિ કિયાન સ્થાનમાં નખ

પકિતથી છેલ્લે થયો ■ માટે બાળા મોઢુ જતાપુ કરે છે ૨૮૭

૩ અર્થઃ—દાર્દી બી પતિના વાસસ્થાનમાં પુનઃપ્રવેશ મોકલતા

તેણીએ બધાનીત અર્થને જીના નંકણા ઉપર સપ્, ગોરીના પતિ થકર,

પવન પુન હનુમાન, અને નખક ચીતરો, દિવિઓમાં હંદ્ર મહિ ॥૫

વાન ચિતવાળા માણુમોને પુછે છે કે આનુ :

(કામકંઠલાઉવાચ):—

કંડિયામાંના કુલોની સુગંધ પવન લઈ ન જાય માટે સર્પ,
કામદેવ પોતાના હથિયાર રૂપ કુલ ન લઈ લેય માટે શંકર,
સૂર્ય પોતાના કીરણોથી કુલ શોષાવી-સુકાવી ન નાખે માટે પવન
પુત્ર હનુમાન, (લૌકિકમાં એવી કથા પ્રચલિત છે કે જ્યારે
હનુમાન જન્મ્યો ત્યારે સૂર્યને ખાઈ જવાના વિચારથી પકડવા
માટે તૈયાર થયો હતો તેથી તેને સૂર્યને ડરાવવા માટે હનુમાન
ચિતર્યો] અને કુલમાંની કેસરા ભમરો ન લઈ જાય માટે ચંપક.

(માધવઉવાચ):—

ગાહા ૧

* ચાલાપિયેણ મણિયં તુઙ્ગમુહં પુણ્ણચંદસારિચ્છં ।

તા કીસ મુદ્ધમુહિ, જલેણ પક્ષ્વાલણ વચનં ॥૨૮૯॥

નોટ:—અત્રે આપેલા ૨૮૮ માં શ્લોકનું તદ્દન અધુરું અને અશુદ્ધ
એક ચરણ શ્લોકની બાબુમાં બતાવેલા નિશાનવાળી પ્રતિમાં આપેલ
હતું તે શ્લોક શોધ કરતાં સુભાષિત રત્નભાંડગાર નામક સંગ્રહ ગ્રંથના
પ્રકરણ ૪ થામાં પૃષ્ઠ ૧૯૯ મેં ૮૪ મો શ્લોક મળી આવ્યો તેથી
અત્રે એ તુટી પૂર્ણ કરી છે. સુભાષિતમાં શ્લોકની શરૂઆતમાં આટલો
પાઠ બેઠે છે:—કાચિદ્ ચાલો રમણ વસતિ. આ શ્લોકનું રહસ્ય
બતાવનાર પાછળ આવી ગએલ ગુજરાતિ પદ્ય જુઓ ૨૮૨ અને
૨૮૩ મું.

૧ ચાલાયાઃ પ્રિયેન મણિતં, તવમુરં પૂર્ણચંદ્ર સદશમ્ ।

તર્હિ કસ્માત્ મુપ્ધમુહી!, જલેન પ્રક્ષાલયસિ ચદનમ્॥૨૮૯॥

અર્થ:—બાલાના પતિએ કહ્યું કે તારું મુખ પૂર્ણચંદ્ર (પૂનમના

(કામકંઠલાઉવાચ) -- મુહુર્થ કાઠલ લાગુ છઈ (તેથી) ઇતિ ભાવ
ચઉપધ.

૮ કેમરિ સિ ઘ અનર્થ પાખર્યો, કુખન્નગ નઈ પંખધ ભર્યો,
કામકંઠલા રતિ અણુહાર, મલ્યા વલી સોલહ સિણુગાર ૨૮૦
(માધવઉવાચ) -

ગાઠા ૧

વહુવાસરમ્મિ પત્તં, વહુહં દટ્ટુણ રંજિયાવાલા ।

કંઠિવિલગ્મી સુત્તા, નહુ રમિયં કવણરુજ્જેણ ॥૨૯૧॥

(કામકંઠલાઉવાચ) - જાધાનવત્તી. ગર્ભવતિ હોવાથી

(આણુ પ્રતિમા ઉપરની ગાથા પછી આગળ લખાઈ ગએલી
૨૭૯ મી કડી છે)

અર્થ) જેવું છે તે હે સુદર મુખવાળી ? તુ શા માટે પાણીથી મોઢું
સાફ કરે છે ? ૨૮૯

જવાબમાં-મુખ ઉપર મેલ લાગી છે માટે તે સાફ કરે છું કે
તમે મારા મુખ સાથે -લક્ષિત અર્થને સરખાવી શકે નહીં અર્થાત્
મારે મુખ નદ્ર કમ્તા નુદરે અને સ્વચ્છ છે તે તમને જણાવવા આ
લાગેલી મેલ સાફ કરવા પાણીથી વેઠિં છું

૧ વહુવાસરં પ્રાસં, વહુમ દટ્ટુણ રંજિતાવાલા ।

કણ્ઠં વિલગ્નિત્વા સુત્તા, નલ્લુ રમિતં કિં કાર્યેન ॥૨૯૧॥

અર્થ,--વદાવાને વણે બિરમે આવેના જેમ જાણા આનંદીત
શર્મ અને ગમે વગરો ને મુતી પરતુ મનોગ ન કર્યો તેનું કારણ
સુ ૨૦૧

(માધવોવાચ):—

દૂહા. ૧

૮ હું તુજ પુછું હે સખિ, ઇન નર કીસિ અવત્ય;
પાણિ પીવઈ મૃગ જયું, જનહ (જ)ન વો (જો)કઈ હત્ય. ૨૯૨
રાતોથે પરનારીસું, ચલણ કહોથે સત્યિ;
હું રૂની ઉણિ લૂહિઉ, કજજલ લગાઉ હત્યિ. ૨૯૩

*(કામકંઠલાઉવાચ):--૦૦૦

ગાથા ૨

મુક્તાહલં ન ચિણઙ, તારાપડિવિવમ્બોલિહ હંસો ।
દુઙ્ગળ જળેહિં ધટ્ટો, ન વિસાસઙ સઙ્ગળે સયળે ॥૨૯૪॥

૧ અર્થ:—હે સખિ ? હું તને પુછુ છું કે આ પુરુષ કેવિં અવસ્થા-
વાળો હશે કે જે હરણની મારફત પાણી પીયે છે અને માણસ માણસ
પ્રત્યે હાથ જોડે છે. ૨૯૨

જે પરબી ઉપર આસકત હતો અને જેને સાથે વાસવા કહ્યું
હેતું, હું રૂએ એણે લુછી નાખ્યું, અને હાથે કાજળ લાગ્યું. ૨૯૩

૨ મુક્તાફલં ન ચિનોતિ, તારાપ્રતિવિંચ ભ્રમિતઃ હંસઃ ।

દુર્જનજનૈઃ ધટ્ટઃ, ન વિશ્વસતિ સઙ્ગળે સ્વજનૈ ॥૨૯૪॥

અર્થ:—તારાના પ્રતિબિંબથી ભ્રમિત થએલો હંસ મોટી ચણતો
નથી. અર્થાત્ પાણિમાં પડતાં તારાના પ્રતિબિંબથી બુદ્ધિપ્રભાં પડેલો
હંસ મોટીને તારાના પ્રતિબિંબ સમજીને ખાતો નથી તેવી રીતે
દુર્જન મનુષ્યના સહવાસમાં આવી વિપરીત વિચારો બાંધી નિર્ધનજ
થએલો માણસ સારા માણસોમાં અને સગાં માણસોમાં વિશ્વાસ
કરતો નથી.

નોટ:—ઉપર આપેલી ૨૯૨ અને ૨૯૩ ની કવિઓતું રહસ્ય
અને પ્રત્યુત્તર વિદ્વાનોએ વિચારવો.

(ભાધવોવાચ):—

(ગાથા)¹

અવલાદલ મુહવત્તા, ઉત્તંગા દોવિ જોન્વનારંભે ।

મયનરાય પટિમલ્લા, કાલમુહા કેળ કલ્લેળ ॥૨૯૫॥

(કામાઉવાચ):—

(ગાથા)²

પડઠાળ કટ્ટમેહો, અહેરે સિંગાર લોયળા લટ્ટા(હ) ।

કંચૂ(યં) ખીડિ મુ વદ્દા, કાલમુહા તેળ કલ્લેળ ॥૨૯૬॥

૧ અવલા દલ મુહવત્તા: ઉત્તંગા: દ્વાવપિ યૌવનારંભે ।

મદનરાજ પ્રતિમલ્લા: કાલમુહા: કેન કાર્યેન ॥૨૯૫॥

અર્થ:—બીના ઈન્દ્ર પર્વતો અર્થાત્ મેર પર્વત જેવા વર્ણવાળા જે પર્વતો અર્થાત્ જે સ્ત્રીને યૌવનના પ્રારંભમાં ઉચ્ચ હોય છે કે જે વસન્ત ઋતુની શોભાના પ્રતિમલ્લ અર્થાત્ વસન્ત ઋતુની શોભાને ઠરાવી દેનાર છે છતાં કાલા મુખવાળા શું કામ થયા છે. ૨૯૫

૨ પ્રતિષ્ઠાનં કણ મેઝહો, અઘરે શૃંગાર: લોચને લટ્ટે ।

કંચુકં ખીડિ મુ ! વદ્દો: કાલમુહા: તેન કાર્યેન ॥૨૯૬॥

અર્થ:—અહો અમારે રહેવાનું સ્થાન કુદમ્બ છે (દળાનાર) અને હોઠને તો સુર શોભા તથા નેત્રો પોતભી વિશાળતાથી શોભે રહ્યાં છે અને અમને કાંચગાથી જેમીને બાધી દીધા છે એવા જેઠ મર્પા વિચારથી સ્વામ મુખવાળા થઈ ગયા છે ૨૯૬

ગાથા^૧

કિં તુઅઈ કઠિ નહુ તુઢઈ, જહણ મારેણ નાભિમંડલયં ।

મજ્જણમણ વિહિના, રોમાવલિયંભયં દિત્તં ॥૨૯૭॥

(માધવોવાચ):—

ફૂલ ૧. ૨

૮ પસુ જેમ પુલહો જલ પીયછં, પથી કહિ કારણ કવણ;

કવિ વો કરંવીય કળજલે, મુધહઅ સતિ વા(ચા) રેછ. ૨૬૮

(કામકંડલાઉવાચ):— .....

૧ કિં તુદતિ કટિ ન સલુ તુટતિ, જઘન મારેન નાભિમંડલમ્ ।

મંગમયેન વિધિના, રોમાવલિસ્તંભઃ વક્તઃ ॥ ૨૯૭ ॥

અર્થ:—તારી કેડા અને નાભિમંડલ જઘન (ભાગ) ના બારધી
કે ધારે છું કે તુટિ જતી નથી પરંતુ શું પીગતી નથી ? અર્થાત્
જરૂર પીગાય છે. એટલાજ માટે વિધિએ કેડા અને નાભિમંડલ તુટિ
જવાન્ય બનથી રોમાવલિ (સુંદર સુદમ વાળ ઓળિ) રૂપિ યાંબજો
દીધો છે અર્થાત્ તારી કેડા બહુજ પાતળી અને બજો પુષ્ટતાથી
રોભિ રહી છે. ૨૬૭

૪ નોટ—દૂધાનું ઉત્તરાધાર અશુદ્ધ છે અને ખીચ કાઢ પ્રતિમા તે
ન હોવાથી સુધારી સકાયો નથી અને અર્થ આપી સકાયો નથી

(કામા પ્રતિ આધવોવાચ) —

ગાથા ૧

વિચંગદે લિહિયં, પાવકપસરેઈ રયણિમજ્જમ્મિ ।

ચાલા ગહિજ્જન કરં, ન મુક્કઈ છંદઈ પાળા ॥૩૦૨॥

(આધવોવાચ) —

ગાથા ૨

અંવા ! અચ્ચરિઅ ચરિયં, કાણામહિલાણ કુણઈ પિમ્મં ।

કર છુદ્દેઉં સવળગહિયં, અહરં છુદ્ધિજ્જન ચુંવિઅં નયણં ॥૩૦૩॥

યોગથી અને પતિ ભરવાથી પ્રાપ્ત થએલા વેદવ્યના કુખથી વળી
વળાને રહે છે. ૩૦૧

(૧) * ભિસિમ્મિલિહિયચિચ્ચં, (૨) * નયર.

૧ વિચંગ ગૃહે લિખિતં, પાવક. પ્રસરતિ રજનિમજ્જે ।

ચાલા પ્રહિત્વા કરં, ન મુજ્જતિ ત્યજતિ પ્રાણાન્ ॥૩૦૨॥

અર્થ:—ધરની અદર ચિતરેલું ચિત્ર રાતે ફેલાએલા અગ્નિથી
પર બળી જવા છતાં તે તે જિતતો ત્યાગ કરતું નથી તેમ બાળક
હાથ પકડ્યા પછી પ્રાણ ત્યાગ કરે છે પણ હાથ છોડે રેતી નથી
અર્થાત્ બાળાએ હૃદયથી પ્રેમ કરીને જો હાથ ગાસ્થો અર્થાત્ પરણી
તો પછી પ્રાણ ત્યાગ કરે છે પરન્તુ હાથ મુકી રેતી નથી અર્થાત્
સ્વીકારેલો ત્યાગ કરતી નથી ૩૦૨

૨ અમ્વા ? આપ્ચર્ય ચરિતં, કાણામહિલાનાં કરોતિ પ્રેમમ્ ।

કરં ત્યક્ત્વા અવળપ્રહિતં, અધરં ત્યક્ત્વા ચુમ્બિતં નયનમ્ ॥૩૦૩॥

અર્થ:—હું માતા ! આશ્ચર્યની વાત છે કે તે કાણુ ખીની સાથે
પ્રેમ કરે છે અને તેણે હાથ ડાળીને કાન પકડ્યો તથા હોડે ચુબ્બ
કરવાનું મુકીને નેત્રને ચુબ્બ કર્યું ? ૩૦૩

૧ (કામકંડલાઉવાચ):—

ચુંબીયા નયણ તિણ કાજિ મિત્રાં તણુષ,

રીઝવણ પ્રીયછલ રાખવા આપણુષ,

કંત સંતોમિયો મિત્ર નહુ લિખિઓ,

એમ અચરિજ મધં તું પેખિઉ હે સખી.

૩૦૪

૧ અર્થ:—તેણે મિત્રોને ખુશી કરવા અને પ્રીય માણસને પોતાને સ્વાધીન રાખવા નેત્રોને ચુંબન કર્યું, અને પોતાની સુંદરતાથી તેણીને સંતોષ પમાડ્યો. પરંતુ તેમાં મિત્રો સમજી શક્યા નહીં હે સખિ એ પ્રમાણે તે આશ્ચર્ય જોયું ૩૦૪

નોટ:—અત્રે ઉપર આવેલી ૩૦૩ ની ગાથાનું સ્વસ્થ મને નિચે પ્રમાણે સમજાવ છે —

‘તે કાણી ઓ ઉપર પ્રેમ કરે છે’ એટલે જેનું મન અને નેત્રો એક પતિ શિવાય બીજા તરફ જતાં નથી એવી સુદૃઢ પ્રેમવાળી સતી ઓ ઉપર તેણે પ્રેમ કર્યો

‘હાથ ઊઠીને કાન આણ્યો’ એટલે પોતે મિષ્ટ વચ્ચેથી ઓને મુઘ્ધ કરી દીધી કે જેથી તે ઓ પતિના મુખમાંથી સપ્રેમ મું વચન નિકળે છે તે સાંભળવા સદા ઉત્કંઠિત થઈ રહે અર્થાત્ પતિના વચનનું પાલન કરનારી.

‘હોઠ ઊઠિ નેત્રોનું ચુંબન કર્યું’ એટલે પોતે તેના તરફ સપ્રેમ જોતાંજ તેનાં નેત્રોને આકર્ષી લીધાં અર્થાત્ ઓ બીજા તરફ નગ્ન પણ ફેરવતી નથી, બીજા સામું જોતી નથી.

ઉપરાંત કથનનો સારાંશ એટલોજ છે કે—તે સતી ઓ પોતાનાં મન કાપાથી પતિ શિવાય બીજાને આહતી નથી અને પતિનું વચન પાલવામાં તૈયાર રહી પતિ શિવાય પ્રેમદષ્ટિથી કોઈના સામું જોતી નથી.

(માધવોવાચ):—

ગૂઢા. ૧

વન રિપુ તસ રિપુ, તાસ રિપુ, તસ રિપુ હાર પીએણ,
જઈ તણ મૂંકી ધાહડી, તાં મૂંકી પ્રી પીએણ. ૩૦૫

(કામકંઢલાઉવાચ) — ચકર-મહાદેવ.

૨ (માધવોવાચ) —

માલા સુંદર ઈમ બણઈ, કિણુ શુણુ મુંકી ધાહ,

સુર તેત્રીસા રિપુ ધવલ, તસુ વાહણુ રિપુ સૌં (ક) હિં ૩૦૬
(કામકંઢલાઉવાચ).—વાધના બયથી હરણુ નાસી ગયું.

૧ અર્થ:—વનનો શત્રુ, તેનો શત્રુ, તેનો પણ શત્રુ, તેના શત્રુ
રિપિ હાર જેને પ્રીય છે, એવો તે જેના તરફ દોડ્યો તે પતિએ પ્રીય-
તમાનો ત્યાગ કર્યો સમજવો ૩૦૫

જવાબ.—વનનો શત્રુ અગ્નિ, અગ્નિનો શત્રુ મેઘ, મેઘનો શત્રુ
પવન, પવનનો શત્રુ સૂર્ય તેજ હાર જેને પ્રીય છે તે જેના મનમાં
વસ્યો અર્થાત્ મહાદેવ જેના મનમાં વસ્યો તે પુરુષે જીનો ત્યાગ કર્યો
સમજવો કારણ કે મહાદેવ કામદેવને બાળી મુકનાર હોવાથી જ્યાં
જે કર વસે છે ત્યાં કામદેવ રહી શકતો નથી અને કામદેવ રહ્યો નહીં
તો તેને ઉત્પત્ત થવાનું સ્થાન જી, તેનો તો તે ત્યાગજ કરે છે,
અર્થાત્ જેના મનમાંથી કામદેવનો નાશ થયો તે ત્યાગધર્મ સ્વીકારે છે

(૧) I સિ ગાલા સુદર બણે (૨) I તેછે તેત્રીસા શુરિ (૩)
I સાહિ

૨ અર્થ:—માલાસુદર એમ કહે છે કે—તેત્રીસ કરોડ દેવતાઓના
શત્રુનું વાહન તેનો શત્રુ કણુ ? કે જેનાથી તેણે દોઢ મૂંકી ૩૦૬

જવાબ—તેત્રીસ કરોડ દેવતાનો શત્રુ મહાદેવ તેનું વાહન પોહિંગે

૧ (માધવોવાચ):—

તૂંગી મંડળ તાસ રિયુ, તસ રિયુ ધાલઈ સુંજ;

ઈદ્રહ વાહણ અહિ ઉસણ, સો પહિરાવું તુજ. ૩૦૭

(કામકંદલાઉવાચ):—ચૂએ.

૨ (નાથવોવાચ):—

ઈદ્ર વાહણ અહિઉસણ, સો સવલાં કરિ હોઈ,

જિણુ ફીકઈ કંચણ ગલઈ, કંતા ? દેઈ સોઈ. ૩૦૮

(કામકંદલાઉવાચ):—સોહાગ=સૌભાગ્ય. સિંદૂર.

તેનો શત્રુ વાધ, તેના ભવથી તેણે દોટ મુઠી, અર્થાત વાધના ભવથી હરણ નાસી ગયું અથવા ચંદ્રનું વાહન હરણુ તે વાધના ભવથી નાસી ગયું એટલે ચંદ્ર અસ્ત થઈ ગયો.

૧ અર્થ:—રાત્રિને શોભાવનાર, તેનો શત્રુ, અને તેનો શત્રુ તે મને ઈદ્રવાહનને! અહિ દશન આપે તો તને પહેરાવું. ૩૦૭

જવાબ—રાત્રિને શોભાવનાર ચંદ્ર, તેનો શત્રુ ચંદ્ર, અને તેનો શત્રુ વિશ્વ-કૃષ્ણ, તે જો મને ઈદ્ર વાહન (ઐરાવતજહાઝી) ના વાંકા દાંતનો બનેલો આપે તો તને પહેરાવું, અર્થાત્ મને પહેરાવું.

૨ અર્થ.—હે વહાલા ! ઈદ્ર વાહનના વાંકા દાંતનો બનેલો તો સુવર્ણના હાથમાં હોય છે પરંતુ જેને દેખવાથી સોનું મળી આવે છે તે મને આપો. ૩૦૮

જવાબ:—ઈદ્ર વાહન હાથો તેના વાંકા દાંતનો બનેલો સૂરો તો બધાની હાથમાં હોય છે પરંતુ જેને દેખવાથી સોનું મળી આવે છે તે

૧ (આધવોવાચ).—

સારંગ સુત વાહણ ધરણી, આસણ અસણ ન અગિ;

સારંગ સખદ મહુલિયાં, પાડોસણિ સુરગિ.

૩૦૯

(કામકંઠલાઉવાચ).—આવીહો=આપીહો, બપૈયો.

૨ (આધવોવાચ).—

સારંગ સુત ઉરિ સુભષ્યણ, સારંગ હીતી હોઈ;

નિષ્ય હીઠાં સારંગ રખઈ, ચારઈ હોઈ તો દોઈ.

૩૧૦

(કામકંઠલાઉવાચ).—સારંગી.

*સિદ્ધર સોભાવ્યતુ ચિન્હ મને આપો.

૧ અર્થ:—કદમી પ્રત્યે પ્રેમ રાખનારો પુત્ર અને તેનું વાહન તેની જોડે જે ખાતી કે બેસતી નથી, તેને અગમા (શરીરમા) ઉત્પન્ન કરનાર ચિત્રવિચિત્ર શબ્દ મુકનાર અને જેની પાડોસણ સુરગી છે ? ૩૦૯

જવાબ.—કદમી પ્રત્યે પ્રેમ રાખનાર કૃષ્ણ તેનો પુત્ર પ્રદુમ્ન (કામદેવ) તેનું વાહન મકરદ મોમયના છેડાની સુગંધ તેની અતુલામિતી રતિ-પ્રીતી તેને સાગમાં ઉત્પન્ન કરનાર જે ચિત્રવિચિત્ર શબ્દ મુકે છે અને જેની પામે નારંગીના રંગ જેવી છે તે બપૈયો.

* નોટ—સિદ્ધર પ્રાચિન કાળમાં જીઓના મેથામાં શલ્યગાર તરીકે પૂરવાનો રીવાજ સુપ્રસિદ્ધ છે અને વર્તમાનમા દાક્ષિણાત્ય વનિતાઓ સેયામા સિદ્ધરની લીટી કરે છે પરંતુ યુજર્ વિગેરે દેશોની વનિતાઓ માથે વસ્ત્ર ઓઢતી હોવાથી તે સિદ્ધરની લીટી રલી શકે નહીં માટે કરતી નથી.

૨ અર્થ:—તારા હૃદયને સોભાવનાર સારંગનો પુત્ર કે જે સાર-

૧ (માધવોવાચ):—

જલ સુત તાસ સુત, સુત સૂ વલ્લહી મ મંડિ;

હરણ્યાખી પ્રિય ઇમ લણુઇ, કઇ છંડસિ કઇ છંડ. ૩૧૧

(કામકંઠલાઉવાચ):—દુર્યા માણસની સંગત. આસુરી માણસની સંગત.

૨ (માધવોવાચ):—

શ્રી પતિસૂ રથ મંડણો, લોઈણુ નંકણુ નાહ;

તસુ ઉરિ બંધવ વલ્લહી, તસુ ઉપરિ ઉચ્છાહ. ૩૧૨

(કામકંઠલાઉવાચ):—નાહ=સ્વર, રાગ.

ગતો નાથ કરનાર હોય અને જેને દેખવાથી બી પ્રેમ રાખે તે તારી પાસે હોય તો આપ. ૩૧૦

જવાબ:—લક્ષ્મણે (કંઠને) શોભાવનાર સારંગપુત્ર (કામદેવનો પુત્ર) નાહ=સ્વર રાગ, કે જેનાથી ખેંચાઈને હરણુ સંલગ્નવામાં મુગ્ધ થઈ જાન છુટી મરે છે, એટલે જે સારંગ-હરણુને મરવાનું કારણ છે અને જેને દેખવાથી બી પ્રેમ રાખે છે તે સારંગી તે જો તારી પાસે હોય તો આપ.

૧ અર્થ:—હરિણ્યાક્ષી પ્રીયતમને એમ કહે છે કે—જલનો પુત્ર, તેનો પુત્ર, તેના પુત્રની સાથે હું પ્રેમ ન કરીશ, ક્યો હોય તો ત્યાગ કર નહીં તો હું તારો ત્યાગ કરીશ. ૩૧૧

જવાબ:—જલસુત પદ, તેનો પુત્ર શુક, (શુકત્યાર્થ દિત્યોનો ગુર) શુકનો પુત્ર-શિષ્ય અસુર-(આસુરી સ્વભાવનો, દુષ્ટચરણવાળો માણસ) તેની સાથે મિત્રતા ન કરીશ એમ બી કહે છે છતાં કરી હોય તો છોડી દે નહીં તો હું તને છોડી દઈશ.

૨ અર્થ:—લક્ષ્મીના પતિનો પુત્ર, અને રથ-ચતિનો મંડળ, તથા

૧ (માધવોવાચ)—

ધંદ્રહ આસન રવિ સુતન, સુગ્રીવહ ભંડાર;

એ તિને કીધા એકઠા, કહિ સખિ કહિલુ વિચાર. ૩૧૩

(કામકંઠલાલિવાચ):—સિંહ-કર્ણુ,.....

૨ (માધવોવાચ):—

અલિ વાહણ વાહણ નઈ ચલી,

સસિ વાહણ વાહણ ઉલખી;

ભીમ સુત ન તમુ મધ પડિલગાઉ,

રવિ ચ(ન) ઉ નંદણુ કરે વિલગાઉ. ૩૧૪

ભૂમિનંદનનો સ્વામિ, તેના હૃદયમાં રહેલાનો બાઈ તેને વહાલી તેના ઉપર એની ઈચ્છા છે. ૩૧૨

જવાબ:—લક્ષ્મીપતિ કૃષ્ણ તેનો પુત્ર પ્રદુમ્ન (કામદેવ) તેનો મંડળ એટલે તેને ઉત્પન્ન થવાના સ્થાનનૂત, અને ભૂમિનંદન, મંગળ તેનો નાથ (પ્રહોનો સ્વામિ) ચક્ર તેના હૃદયમાં રહેલો અર્થાત્ ચંદ્રની વચમાં દેખાતી હસ્તિની આકૃતિ તેનો બાઈ હરણીયો તેને વહાલી સારંગી તેના ઉપર (તેની) ઈચ્છા છે અર્થાત્ સારંગી વગાડવાનું મન છે.

૧ અર્થ:—ધંદ્રુ આસન, સુગ્રીવ પુત્ર, અને સુગ્રીવનો ભંડાર એ ત્રણે એકઠા કરીને હું સખી ! તું કહે કે તેમાં શું રહસ્ય છે. ૩૧૩

જવાબ:—ધંદ્રુ આસન સિંહ, સુગ્રીવ પુત્ર કર્ણુ, અને સુગ્રીવનો ભંડાર.....એ ત્રણે એકઠા કરવાથી, સિદ્ધકર્ણુ.....થાય છે.

૨ અર્થ:—ભમચત્ર વાહન, તેનું વાહન, તે લેવા માટે ચાલી, ચંદ્રનું વાહન તેનું વાહન, તેને તું ઓળખ, ભીમનો પુત્ર તેમાં પડીને ભાંગી ગયો, અને સુગ્રીવ પુત્ર દાધે વળગ્યો. ૩૧૪

(કામકંઠલાઉવાચ):—

ભમરાનું વાહન કમળ, અને કમળનું વાહન પાણી, ચંદ્રનું વાહન હરણ અને હરણનું વાહન ચંદ્રનાં દીરણો. એટલે દોરડુ, ભીમનો પુત્ર ઘટોત્કચ, એટલે ઘડો, તે ભીમ ભયંકર કુવાની અંદર પડીને ભાંગી ગયો અને સૂર્યનો પુત્ર શનિ એટલે ચી-કણો કાઢવ હાથે લાગ્યો. અર્થાત્ હું પાણી ભરવા માટે ઘડો અને દોરડુ લઇને ગઇ પરંતુ ઘડાનું મોડું દોરડેથી ખાંધી કુવામાં નાખતાં તે ઘડો તેમાં પડીને ભાંગી ગયો અને હું લ-પસી જવાથી હાથે કાઢવ લાગ્યો.

૧ (માધવોવાચ):—

અજ્ઞાનુ રિપુ ભોઇણાં, કંઠ કહિ ગયો વિદેસ;

ખિમણા હુયા કિ ચઠિગણા, હું તુ ઝૂરં ઇણ દેસ. ૩૧૫

૧ અર્થ:—અજ્ઞાનુનો ભયંકર યત્રુ તેને કહિ વિદેસ ગયો, અને હું તો આ દેશમાં ઝૂરે છું તો તે ખમણા યાપ કે ચાર ધણા. ? ૩૧૫

રહસ્ય:—અજ્ઞાનુ ચંદ્રના દિરણોનો પ્રકાશનો યત્રુ રાહુ. તેને પતિ મોઝવિને વિદેશ ગયો અર્થાત્ વિ-દેશ+દેહ ખીજા દેહમાં ગયો મરી ગયો તેથી રાહુ રૂપ વસ્ત્ર અર્થાત્ સ્વામ-કાળુ વસ્ત્ર આપતો ગયો તેથી તેના વિયોગે હું આ દેશ-આ દેહમાં + આવેશમાં ઝૂરે છું-દુ:ખી થઉં છું તો તે ખમણા યાપ કે ચાર ધણા અર્થાત્ સ્તન કે આ દારૂ અને ખેદપૂર્ણ પ્રાન છે.

૧ (કામકંદલાઉવાચ):—

ચાહું સુ પાવુ નહીં તં વાસુ ન મુહાધ,

તિણ કારણિ ઘણુ દુખ્ખલી, જગતિ રચણુ વિકાધ. ૩૧૬

૨ (માધવોવાચ) —

મહિર મંડણુ તાસ રિપુ, જઈ તૂં ઘાલઈ મોહિ;

તો ઇદ્રાસણુ મંડણો, સો પહિરાવું તોહિ. ૩૧૭

(કામકંદલાઉવાચ) --કંક

૧ (માધવોવાચ):—

ઈદ્રહ આસણુ મંડણો, જિસ તિસ કઈદી હોઈ;

કંચણુ કે રિપુ દેહી મો, તો હું ઘાણું તોઈ. ૩૧૮

(કામકંઠલાઉવાચ):—સિંદૂર.

૨ (માધવોવાચ):—

ઉંથા બૂપતિ તાસ ઉરિ, તસુ રિપુ સ્વામિ સોઈ;

તાસ પિતા મહિ તી વસઈ, તસુ સુત આણી દોઈ. ૩૧૯

(કામકંઠલાઉવાચ):—મોતી.

આડ્યો કરે તો—પરણે તો હું તને ઈન્દ્રાસન મંડળ હાથી તેના દાતનો
બનેયો ચૂં તને પહેરાવુ.

૧ અર્થ:—ઈન્દ્રાસન મંડળ તો જેના તેના હાથમાં હોય છે પ-
રંતુ કંચનો શત્રુ જે તું મને આપુ તો હું તને મદિર મંડળનો
શત્રુ આપુ ૩૧૮

જવાબ—હાથી દાતનો ચૂં તો જેના તેના હાથમાં હોય છે પ-
રંતુ જે મોતીનો શત્રુ અર્થાત્ સિદ્ધર (ચીનો રાણનાર) જે તું મને
આપુ તો હું તને કંકુનો આડ્યો કરે અર્થાત્ પશુ.

૨ અર્થ:—ઉંચો રાજા તેના હૃદયનો શત્રુ, તેના પિતા તેની

ચોપાઈ.

ઇમ અનેક દૂહા નઈ ગોહ, રમતા ડામકેલિ ઉન્હાહિ,
 ખિંપુ એક માહિ વિહાણી નાતિ, ઇમ લોગવિ માધવ સધાત ૩૨૦
 વનિતા પ્રતિ માધવ વિનવડ, ગીખ દીયો તો આહુ હિવઇ,
 હો પ્રજ્ઞા ન જાણઇ દોઇ, હમ આજદ અમ્હા ધર હોઇ ૩૨૧
 માધવ હઇ રાયની આણુ, જો જાણઇ તો જઇ પરાણુ,
 જો હવેલી કાયા રહી, નિશ્ચય વલી મિલેશ્યા સહી ૩૨૨
 વાત મુણી વેશ્યા ધડકડી, મુર્છા આવી ઢરણી ઢણી,
 છાંટઇ પાણી વીજઇ વાઇ, ખિણુ એકે સચેત સુદર થાઇ ૩૨૩
 પ્રી આગલિ વિરહપિ વિલવિલઇ, આસુ પડઇ હીયડો ઉકલે,
 વાગિ લહર પસી જઇ અજિ, જાણે (કરિ) સાડસી ભુયગ ૩૨૪

(૧) I હા (૨) I * હ (૩) * છિ (૪) I ઈ (૫) *
 પ્રેમ ભોગવઇ પ્રી સધાતિ (૬) * વિલસત (૭) * દીઉ તઉ આલિ
 ઉહવઇ (૮) * રહિઉ I રથા (૯) * કિમ આણુદ અહિય મનિ
 (૧૦) I ધરિ (૧૧) I રાજા (૧૨) * જઉ * જો અહુ તુ (૧૩)
 * તુ (૧૪) I જાને પ્રાણુ (૧૫) I તા (૧૬) * મ (૧૭) * મિને
 સઉ * મિનેશ્યા (૧૮) * કામા મુણિ થા વિવલી (૧૯) * હમ
 (૨) * મુર્છા (૨૧) * ધરણિ દલ I વલી (૨૨) * જ
 (૨૩) * વાયુ I વાપ (૨૪) * ખિણુ સચેતી સુદર થામ I
 ખિણુક સુદર સચેત ન ચા (૨૫) * વલી વડ (૨૬) * દીઉ
 ઉકલ (૨૭) * વાજઈ લહરિ પિસઈ સહી અજ (૨૮) * ભુઅગિ
 * સાડસીઅ ભુયગ

માધવ ઇંક વાત સુણુઈ મુજ તણી, સંભલ કરિ કિંયા મુજ લણી;
 તું માહરઈ છઈ પ્રાણુ આધાર, મુજનઈ કાંઈ તજઈ નિરધાર. ૩૨૫
 દે આલિંગન લાગિ હાયે, સાંભી મુજ તેડઈ હિવ સાથિ;
 રહઈ કિમ જલ વિન માછલી, પ્રીત ન પાલઈ પ્રી પાછલી. ૩૨૬
 નીક નીક સમજાવી બાલ, ત્રિપમ પંથે છડે સુકમાલ,
 વાધ ચોર સાવજ (ભય) ધણા, સહિયા દુઃખ પરદેસાં તણા. ૩૨૭
 નહીં રહણુરી હિવણાં વાર, જાણ દે માં વરજ ગમાર;
 રોવઈ મુખે મૂકઈ નીસાસ, નારી છંડે કાંઈ નિસાસ. ૩૨૮

શ્લોક *

ત્યજેદેકં કુલસ્યાર્થે, ગ્રામસ્યાર્થે કુલં ત્યજેત્ ।

ગ્રામં જનપદસ્યાર્થે, આત્માર્થે પૃથિવીં ત્યજેત્ ॥૩૨૯॥

(૧) * એ. (૨) * વાત મું તણી. (૩) * સાંભલિ કરે દૃપા
 મુજ ધણી. I તો વિણુ ન રહુ પ્રી મુજ ધણી. (૪) * આજ.
 તજ. (૫) * થિ. (૬) * સ્વામિ હિવ મુજ તેડુ સાથિ I સ્વામિ
 મુજ લે જાવે સાથ (૭) I કિમ (૮) * જુ - * તિ. - * જ.
 (૯) I પ્રીત પાલે પ્રીતિ પાછલી. (૧૦) I નિત પ્રતિ સમજાવેસા.
 (૧૧) * પંથ તું જઇ. * પંથ તુઝ તવુસુ. - * વિ. (૧૨) I
 ચોર ભય સાવજ તણા. - * હ - * સી. (૧૩) * હવણુછ.
 (૧૪) * મમ હોધગઃ I દે તું હોધગિ - * ખિ. (૧૫) *
 જડઈ. I જડે.

* અર્થ:- કુળના બધા માટે એકનો ત્યાગ કરે, અને ગામના

ગાદા.

૧વિરહો વસન્તમાસો, નવનેહો પદ્મજુલ્વનારંભો ।

પંચમગેયસ્સ ધ્વનિ, પંચમી કો જનો સહૃદ્ ? ॥૩૩૦॥

૧જનની જન્મભૂમિ, પશ્ચિમનિદ્રા ચ અહિનવં પ્રેમ ।

૨સજ્જન જનાળ ગુટ્ટી, પંચત્રિ દુઃસ્વેદિં મુંધિજ્જહા ॥૩૩૧॥

લલા માટે કુળનો ત્યાગ કરે, દેશના લલા માટે ગામનો ત્યાગ કરે,
અને પોતાના લલા માટે પૃથ્વીનો ત્યાગ કરે. ૩૨૯

૧ વિરહઃ વસન્તમાસઃ, નવસ્નેહઃ પ્રથમયૌવનારંભઃ ।

પંચમગેયસ્ય ધ્વનિઃ પંચામી કઃ જનઃ સહૃદિ ॥ ૩૩૦ ॥

અર્થઃ—વિયોગ, વસન્ત માસ, નવીન સ્નેહ, સહ યતુ પ્રાથમિક
યૌવન—જુવાની, પંચમ સગનો સ્વર, આ પાંચ અર્થનું કોણે માણુસ
સહન કરી શકે ? ૩૩૦

(૧) + સહાયગુટ્ટીય. I સદાસગુટ્ટીય. (૨) + મળદ્વંમા-
ણસ્ત. (૩) + મુચ્ચંતિ.

૨ જનનીઃ જન્મભૂમિઃ, પશ્ચિમનિદ્રા અમિનવં પ્રેમ્ ।

સજ્જનજનાનાં ગોઠીઃ, પશ્ચાડપિ દુઃસ્વેઃ મુચ્યતે ॥૩૩૧॥

અર્થઃ—માતા જન્મભૂમિ, પાછલી રાતની ઉંઘ, નવો બધા-
એણો પ્રેમ, સજ્જન માણુસની સાથે વાર્તાવાપ, આ પાંચ દુઃખથી—
મુસીબતથી છોડાય ■ ૩૩૧

૧ રે સંકર ! મા સિરજસિ, અહવા મા દેસિ માણસં જમ્મં ।

અહ જમ્મં મા પિમ્મં, અહ પિમ્મં મા વિજોગં ચ ॥૩૩૨॥

૮ ૨ નવસત્તા સસિવયળી, હર હાર આહાર વાહના નયળી ।

✓ ઉદહિ રિડ સુઅગમળી, સા સુંદરિ કત્થ હો માહ ॥૩૩૩॥

૩ યસિઝળ મુડ્ડહિયર, ચિત્તં ગહિઝળ કત્થ ચલિઓસિ ।

પંથો પરમહમંડળ, પુણો તુમં કત્થ તિલેસિ ? ॥૩૩૪॥

૧ રે સંકર ! મા સૃજસિ, અથવા મા દદસ્વ માહુધ્ય જન્મમ્ ।

અથ જન્મં મા પ્રેમં, અથ પ્રેમં મા વિયોગં ચ ॥ ૩૩૨ ॥

અર્થ:- હે સંકર ! તુ જગત બનાવીશ નહીં, અથવા બનાવું
તો માહુસનો જન્મ આપીશ નહીં, અને જો માહુસનો જન્મ આપુ
તો પ્રેમ કમલોગ નહીં, પ્રેમ કરાવું તો વિયોગ કરાવીશ નહીં. ૩૩૨

૨ નવસત્ત્વા શશિવદનો, હર હાર આહાર વાહના નયનો ।

ઉદધિ રિપુ સુત ગમની, સા સુન્દરી કુવ્ર અહો માતા ॥૩૩૩॥

અર્થ:- હે માતા ! નવીન ગર્ભવતી, નંદ સમાન મુખવાળી

અને મહાદેવના હારનો આકાર જેનું વાહન છે તેના જેવા નેત્રોવાળી
અર્થાત્ મહાદેવનો હાર સર્પ તેનો આકાર પવન તે જેનું વાહન છે
અર્થાત્ બદમા રૂડા હરણનું વાહન પવન છે એટલે હરણ સમાન
નેત્રોવાળી સમુદ્રના યત્રુના પુત્ર જેવી ગતિવાળી અર્થાત્ સમુદ્રનું મથન
કરનાર સમુદ્રનો નત્રુ મહાદેવ તેનો પુત્ર ગણપતિ. એટલે તેનું મોઢું
હાથી જેનું હેનાથી ગણપતિ એટલે હાથી તેના જેવો આકારવાળી તે
સુંદરી ક્યાં છે ? ૩૩૩

(૧) * જાંવ. (૨) * રે પદ પંથ.

૩ સ્થિત્વા મમ હૃદયે, ચિત્તં શુદ્ધિત્વા કુવ્ર ચલિતઃ ।

પાન્થ ? પરમહમંડળ, પુનઃ ત્વં કુવ્ર દશ્યસિ ॥૩૩૪॥

દૂહી.

ચંદન કઠું કપૂર રસ, સીતલ ગંગ પ્રવાહ;

મૈત્ર રંગન તન ઉદ્ભવન, કંદિ મિલેચઈ નાહ. ૩૩૫

ચંદ મુખી હંસા ગમણ, કૌમલ દીરઘ કેસ;

કંચન વરણી કામિની, વલિ કંદહી દીસેસિ. ૩૩૬

થે સિધાવો સિદ્ધ કરે, પૂર્ણે થાંકી આસ;

મત વિસારો મન થકી, હું છઉં થાંકી દાસી. ૩૩૭

* સજગણુ ગુણે સમુર્ધ, જિહં તસિ ઘણી તેણ;

અવગુણુ છેટ ન સંભરઈ, ખિણુહિ વિલંબુ જેણ. ૩૩૮

થે સિધાવો સિદ્ધિ કરે, બહુ ગુણવંતા નાહ;

સા જીહા શતખંડ કીયે, જેણ કહિજનઈ બાહ. ૩૩૯

અર્થ:—મારા હૃદયમાં વસિ ચિત લગને તું ક્યાં ચાલ્યો. પારકા ઘરને શાભાવનાર હે પાંચ ! વળી તુ ક્યારે દેખાજે ? ૩૩૪

— * છ. (૧) * છ. (૨) * જન + જણ. (૩) I મનહ. લસણ. — * છ. (૪) * કદે મિલેચઈ નાહ. + * તું કિમ પામિ સિનાહ. I મિલેસી. (૫) * I છિ. (૬) * દીહર — * છ. (૭) I ચંપક. વરની. (૮) + કદી I કદે. (૯) * દિ. કર. (૧૦) I પૂરો. (૧૧) * ર. (૧૨) * દૂઅ. I કરિ. (૧૩) * લણિ ગજ. + જિણિ કહિજન.

ગાથા ૧

ઝઝડીયો ઈંદેસો, સો વસિયો જત્ય પિયજનો જાડ ।

પીઝ ! પરદેસહ મંડળ, પુનો તુમં કાવ દિસેસિ ॥૩૪૦॥

પૂજક આસા સિદ્ધિ મુદર, ચલિઉ જિસેણ કમળેણ;

છપ્પય વાસ નિવાસો, સો દિગ્ગમે અમ્હુ નામેણ. ૩૪૧.

ગાથા. ૨

* વટ્ટંત ગમળ દીહા, જં મળિયં કંત તં સ્વમિજાસુ ।

અમ્હં ચિય નસ્થિગુણા, તુમ્હાળ ય નસ્થિ ગુણછેઓ ॥૩૪૨॥

(૧) * ઉજ્જડ હૂં દેમો (૨) * ચલિઉસિ જેણ. (૩)
* દિગ્ગમ

૧ ઉદ્વસ્તઃ પતદેશઃ, સઃ વસિતઃ યદ્ર પ્રીયજનઃ યાયિન્ ।

પ્રીય ! પરદેશમણ્ડળ, પુનઃ ત્વં કુત્ર હૃદયસિ ॥૩૪૦॥

અર્થઃ—જ્યા પ્રીય નતુ'ય જાય છે ત્યાં તે દેન ખરેખર વસેલો
ઉ અને આ દેન ઉજ્જડ થયેલો છે હું પરદેશને સોભાવનાર વહાલા !
તુ ફરીને ત્યાં દેખાઈશ ? ૩૪૦

૨ વટ્ટંત ગમનદિવસાઃ, યદ્ગણિતં કાન્ત ! તત્ ક્ષમસ્ય ।

અસ્માસુ યત્તુ નાસ્તિ ગુણાઃ, યુષ્માકં નાસ્તિ ગુણછેઃ ॥૩૪૨॥

અર્થઃ—હે વહાલા ! તમારા જવાના દિવસો નહીં આવે છે
તો જે તે કાંઈ કંઈ હોય તે તુ ક્ષમા કર કારણ કે અમારામાં તો
જરૂર ગુણો નથી પરંતુ તમારા ગુણોના પાર નથી. ૩૪૨

૧ જાઉં સરીર પાઉં, અસહંતો દુઝ્જનો જનો જાઉં ।

જાઉં રોર કલંકો, માં જાઉં સજ્જનો સયનો ॥૩૪૩॥

૨ રે પીડપવાસગામિ, અંચલ ગદિહુણ કુપિડ કીસ ।

પદમં ચિય કિ મુક, અહ જીયં અહ પઢિયં ચ ॥૩૪૪॥

(૧) × ઓ (૨) × રાગ (૩) I મા ભવે સગુણો સત્ત્વો

૧ યાતુ શરીર પાપ, અસહન્ત. દુર્જનઃ જનઃ યાતુ ।

, યાતુ રોર કલંક, મા યાતુ સજ્જન સ્વજન. ॥૩૪૩॥

અર્થ:—શરીરમાં રહેતું પાપ જાઓ, નહીં સહી શકનાર અર્થાત્ ધર્મીનું દુર્જન માણસ જાઓ, દરિદ્રતા અને કલંક જાઓ, પરંતુ સન્નિવન માણસ અને પોતાનું માણસ અર્થાત્ પતિ અથવા જેની સાથે સુદૃઢ પ્રેમ બધાયો હોય તે ન જાઓ અર્થાત્ તેનો વિયોગ ન થાઓ ૩૪૩

૨ રે પ્રીય ! પ્રવાસ ગામિ, અચ્ચલ ગૃહિત્વા કુપિત કિમ્ ।

પ્રથમ સ્થલુ કિ મુક્ત, અથ જીવિતં મર્દપઠિતં ચ ॥૩૪૪॥

અર્થ:—હે મુસાફરીમાં જતા વહાલા ! છેડા પકડીને પગી કોપિત શુ થયો, પરંતુ હું મોહમ્મસ માનુ છું કે તે પહેતું ઉવિત ન્ય અને પછી અહીં મોતેતું વાક્ય મુઠિ દીધું અર્થાત્ મરણ પામેના પતિ પ્રત્યે સ્ત્રીનું આ ક્રયન છે કે હું વહાલા મારો છેડા અગીતે તું કાપાયમાન કેમ થયો છું અર્થાત્ તું હવે કેમ મોતનો નથી તો તેથી હું હવે નિવપથી માનુ છું કે પ્રભુ તે સ્ત્રીત ય ઝાડી પગી અમ્મુ કહેતું વાક્ય ઝાડી દીધું. ૩૪૪

ફૂંડા.

મેં ગચ્છસિ ગચ્છ પ્રીય, કંઠા ગ્રહણ મં જોઈ;

સેવણુ છેડું વિલગ્ગઈ, અવસે અમંગલ હોઈ. ૩૪૫

હાઆડા ભોતરે પઈસ કરી, ઉચ્ચા સહૃદિ રૂખ;

નિત સલસલઈ નિન પલ્લવઈ, નિત નિત નવલા દુઃખ. ૩૪૬

સખિ એ આંમણુ દ્વમણિ, મારગ ઉભી કાંઈ;

જે જીવકાં વલહા, તે ચલિઆ જાઈ. ૩૪૭

સંભાર્યું સંતાપ, વીસાંચિયા ન વિસરઈ;

કાલિંગની કેર, ખરહડ તો કાટે નહી. ૩૪૮

વીછડતાં પ્રી માણુસાં, નયણુ કીધા સોગ;

ઓહણુ પહિરણુ સાડી ફૂંચીયો, ફૂંચો નિચોવણુ જોગ. ૩૪૯

(૧) × જઉ (૨) × સિતુ I જોગ છે તો (૩) × કંઠગ-
હણુ - × ણિ ગિ. સિ (૪) * ભીતિરિ (૫) * સિ. (૬)
* ઉચ્ચ. × ઉચ્ચા. (૭) I સાલર. (૮) * સલ્લઈ. × સાલઈ.
(૯) * પલ્લવઈ. × પાલ્લવઈ. I પાલવે. (૧૦) I સ. (૧૧) *
તેઉ. (૧૨) * સંભાર્યા. (૧૩) * વિસડતાં. (૧૪) * કાલેજ
વિચિત્રાપ. (૧૫) * હર તઉ ફિટઈ. + તુ ફિટ. (૧૬) I પ્રીય
(૧૭) I ઉ. (૧૮) I કચ્છઉ. (૧૯) I હડઉ.

દૂહા.

૮ વાલભ તથા વિરૂઢ કીયો, વહિલો દાખ્યો ટેહ,

થે સોડ્યો કવડી વડ્ય, લાખ ટકાનો નેહ

૩૫૬

ચોપાઈ.

માધવાનલ ચાલ્યો પરદેસ, કામકદવા છાલ્યો વેસ, *

છડે રગત હસિણી ચીર, ન કરઈ સોન નૃગાર સગીર ૩૬૦

કામકદવા ઇલું પદે રહઈ, ધીન્ને લોક વાલ નવિ લડઈ

તજઈ તિલક કાજલ તખોલ, મઝવું નહાવણુ ખોલ અગોવ ૩૬૧

ભૂમંઈ નહીં સરસ આહાર, જા ન મિલઈ માધવ લરતાર

વિધવા વેસઈ તે વિરહણી, દુખેલ દેહ કીધી પ્રી ભણી ૩૬૨

(૧) * માધવ તે ચાલિઉ પરદેસ (૨) * ઇડિઉ + અડિએ
 I છડે (૩) * ઇડ્ય + છડે (૪) * પ્રિવિધિ (૫) * મી
 જઉ + ખીલુ I ખીઆ (૬) + લહે I ? (૭) * તિગઈ
 + તિગે x ત્યગઈ I તરે (૮) * કજજલ (૯) * જાલર ત્ય
 નહાણુ ખોલિ અગોવ (૧૦) + એ (૧૧) * વેસિ I વિવિધ
 વેસે (૧૨) * જીઉ I કીધો + ગીયો

માતા સમગ્રાવૈ ધણું, કયું ન કરેઈ કુલ કર્મ આપણો;
 આવૈ મોટા ધરિ નરસાય, કામકંઠલા તે ન સુહાઈ. ૩૬૩
 માતા મ કરિ. ધણો વેસાસ, આણો પુરુષ મુજ આવાસિ;
 અંગથિકી રાખિસ વેગલા, ગીત વિનોદ દેખાડસિ કલા. ૩૬૪
 માતા આગ્રહ મંડઈ ધણું, સીલ ન ખંડઈ કાયા તણો;
 કામકંઠલા ઈણું પરિ રહઈ, વિરહ વિચારુલ મન દુખ સહઈ. ૩૬૫
 માધવ દેસ નગર બહુ ફિરી, વિષમ પંથ વિલંબઈ કરી;
 વિરહ વિયોગઈ ચિત્ત ચાલવઈ, પુહુ તો જઈ દેસમાલવઈ. ૩૬૬
 પુર પોટણુ ફિર દીકા તેણુ, જાઈ પહુતો નગર ઉજોણુ;
 ગઢ મઢ મહિર પંઉલિ પગાર, નવ બારહુ જોયન વિસ્તાર. ૩૬૭

- (૧) * સમગ્રાવઈ ધણુઈ I આવૈ ધણો (૨) * કાં. I કિમ.
 (૩) I કરે નકરે (૪) * કમ (૫) * આપણુઈ. + આપણું. I
 આપણો. (૬) * આવધ + આવે. (૭) * ધરિ મોટા (૮) * જા.
 (૯) * આણુ. (૧૦) + મુજા (૧૧) + * રાખુ. (૧૨) * નાદ.
 (૧૩) * દેખાડિસુ - I મોહાવેણુ કરિ આગ્રહ ધણો (૧૪) * માંડઈ
 ધણુઈ + માંડે ધણો. (૧૫) * હાઈ + ખડે. (૧૬) * તણુઈ.
 + તણુ I તણો. (૧૭) + ધણુ. (૧૮) + રહે I રહે. (૧૯) I
 વિચા ચિત્ત તન. (૨૦) * મનિ (૨૧) + સહે I સહે. (૨૨) +
 વનલધી. I વલિ લધી (૨૩) * વિયોગિ (૨૪) + ચાલવે I ચા-
 લવે (૨૫) * પુહુ I પુહુતો. જાઈ. (૨૬) * પદણુ ફિર દીકા
 તેણુ (૨૭) * જાઈ દીકા + દીકું. I પુહુતો. * પદણુ (૨૮) * ઉજોણુ.
 (૨૯) * પોલિ. I પોલ પ્રાકાર (૩૦) * જોયાણુ * જોયન I જોયાણુ.

ચોપાઇ.

માધવ હિંડઇ નગર મઝારિ, રૂપવત દીસઇ બહુ નારિ.
 સારો દિન તિણુ નગરી ફિરી, કેઇ ન પૂછઇ આદર કરી. ૩૭૫
 મતિણિ દેસઇ ન બઝઇ, જિહા આપણુ ન કોઇ.
 સેરી સેરી હોડતાં, યુદ્ધિ ન પૂછઇ કોઇ. ૩૭૬

શ્લોક.

* તત્ર દેશે ન ગન્તવ્યં, યત્રાત્મીયજનો નહિ ।

માર્ગેહિ ગચ્છતાં તેપાં, કુશલં કોનુ પૃચ્છતિ ॥૩૭૭॥

દૂહા.

- 1 માધવ હિવ તિણુ નગરમૈ, દુખે નીગમૈ રૈણુ,
 કામકંઠલા મનમૈ વસૈ, ન ભારૈ નિજ વેણુ ૩૭૮
- 1 ચિતમૈ વસિ રહી કામિની, પ્રેમ પ્રીતસાં મુવિલાસ,
 બુખ ખ્યાસ નિદ્રા તણુ, મનમે રહૈ દાસ. ૩૭૯

(૧) * સારથિ. (૨) * તિણિ (૩) * I વાત. (૪) I તિણુ
 દેસડિ. (૫) I અપણા (૬) I સાર ન પૂછે

* અર્થ:—જે દેશમા આપણા માણસ નથી ત્યા જાતુ નથી
 કારણ કે માર્ગે જતા તેઓને કુશલ કોણ પૂછે? ૩૭૭

- ૧ માધવને તિલુ નગરમે, રહિતાં હૂઆ પટ માસ;
જિલુ વિધ પ્રીયાને પાઠવે, સંદેસા સુવિસાલ. ૩૮૦
- એક દિવસ તિલુ નગર અવસરઈ, દીઠો પંથી એક;
માધવ પૂછઈ કવણ તૂં, કહિ તાહરો સરપ. ૩૮૧
- હું વાસી ઇન નગરનો, ખિત્રી મોરી જાતિ;
હું પરદેસઈ જાઈનું, સંભલિ મોરી વાત. ૩૮૨

ચોપાઇ.

- નિરપમ નગરી કામાવતી, તિહાં છઈ કામસેલુ ભૂપતિ;
જાત્ર કરી આવિસુ ઇલુ ગામિ, એક મોટો છઈ માહરઈ કામ. ૩૮૩
- હરખેયો માધવ સંભલિ વાત, કાગલ મૂંકિસુ ઇલુ સંધાત;
વેસ્યા કામકંઠલા ભણી, માહિ લિખિ વાત મન તણી. ૩૮૪

(૧) * એક પુરુષ તિલુ અવસરિન. I એક દિવસ તિલુ અવ-
સરે (૨) * દીઠિ. I દીઠો + દીઠું (૩) + * રપ (૪) + પૂછે I
પૂછે. (૫) * તાહરે રપ. I તાહરો (૬) * ખિલિ નગરુ I નગરનો.
(૭) * ખિત્રી. I ખિત્રી મોરો + મેગ (૮) * પરદેસઈ જાઈનું.
(૯) + * સાંભલિ I સાભલ (૧૦) + તિહ છે + તિહ જન.
- I ન (૧૧) * આવિસિખિ I આવીસ ઇલુગામ (૧૨) * મોટો.
(૧૩) * હરખિ. I હરખિ (૧૪) I સાભલ (૧૫) * મોક-
લિસિ ઇલુ સંધાતિ. (૧૬) * માહે નિખિસ. I ત્રિખ્યાં.

- * વિરહી પાંજર ખોલ કરિ, વિષ કે ઘોરધ બાડ;
લોકેગે ફૂલ ગુલાલકોં, સો મૂંગલિ બાહું હાર. ૩૬૩
- * દહીં દહીં પુનરયિ દહીં, ઉત્તમ મૃદધી સંગતિ અહિયં;
જળ રસ મિલિય, તળ રસ દલીયં,
ફેવ ફેવ તથ ખિનુ ઇક કા ન સહિય. ૩૬૪
- * નીંદ તું નાવધ ત્રિહું જણાં, કહુ કામિણિ કીહાં;
ધણ સનેહા બહુરણાં, વચર ખંટુકવધ જિહાં. ૩૬૫
- * પાણી તણધ વિયોગિ, કાકમનું કાટધ હી(યું),
તિમ જઇ માણસ હોઇ, સાચા નેહ તું વાણી. ૩૬૬
- * માણસ યેહિ માછિલા, સાચા નેહ સુખણ;
જુ જલથી કીજઇ જુઆ, નિશ્ચિઇ છંડઇ પ્રાણ. ૩૬૭
- જિમ મન પસરઇ ચેહું હિસઇ, તિમ જો કર પસરંત;
તો આલેંગીહી સજ્જણાં, કેહાં અહણ કરતિ ૩૬૮
- * સજ્જન ગુણ અંગાર જિમ, હીયકું હજમઇ જેણિ;
અવશુણ નીર ન સંપજઇ, વિગ વિગજઇ જેણિ ૩૬૯

(૧) + ખોલેં કાડ. (૨) + મેથી. (૩) + તુ (૪) + ખટુકવે.
(૫) + તણે (૬) + જે. (૭) + હોય (૮) + બાણીયેં. (૯)
+ નિચે ૭૩. (૧૦) + ખિણિ ખિણે. (૧૧) + જુ. (૧૨) + ફરિ
વસંતા સજ્જના. (૧૩) + કેહ. (૧૪) + અજો.

* વિરહુ જે મનનથી કરિઉ, તે મન કહણુ ન જઈ;

અંગુલ કેરી મુઠ્ઠી, તે જાહુડી સંભાઈ.

૪૦૦

ગાથા

* હા હિયમ મહેસરિય, જલહર મુકંત સુકવારિવ્વ ।

ઠાળે ઠાળે ચિત્તવલ્લમાળ, કેળાવિ હજ્જઠસિ ॥૪૦૧॥

મુઠ્ઠરિ એક સંઘેસડો, મન અંતર ઇમ રાખિ;

મંહાકઈ મન જે કૂડ છઈ, તૂં પંરમેસર સાખિ.

૪૦૨

(૧) + મનને. (૨) + મેં (૩) + જાય (૪) + ય. (૫)

* સંઘેસડુ. I ટો. (૬) * મનિ અતર મ. I અંતરિ મ રાખિ.

(૭) + જહ અન તનિ ફડા અઠડે + જુ અન તુલિ ફડાં અણું.

(૮) x મનિ (૯) x તો I તો. (૧૦) + રિ. - ટ વાસર.

૧ હા હૃદયગમ મહેશ્વર, જલધર મુક્ત શુક્ત વારીય ।

સ્થાને સ્થાને પદ્મમાન, કેનાપિ દગ્ધોસિ ॥ ૪૦૧ ॥

અર્થ:-હાય હૃદયમાં રહેલા મહેશ્વર ? શું તને મોઢએ દગ્ધો-
દુખિ કર્યો છે કે જોથી મેરે મુઠ્ઠા પાણીની માફક ઠેકાણે ઠેકાણે કાદવ
કરી ઝીપના મોઢામાં મુઠ્ઠા પાણીની માફક કરે છે ? અર્થાત્ જે વર-
સાદના પાણીથી ઠેકાણે ઠેકાણે કાદવ થાય છે તે વરસાદના પાણીના
બિંદુઓ ઝીપના મોઢામાં પાતાં તેનાથી મોલી પાડે છે તેની માફક
એક માણસના હૃદયમાં પ્રેમ સચ્ચાગી સચોગ મુખ આપે છે અને
એકને પ્રેમ કરાવી પગલે પગલે વિયોગ્યાદિ (કાદવરૂપ) ફેબ આપે છે
તો શું તને મોઢએ દુભાવ્યો છે ? ૪૦૧

વીઝરિ ચિત્ત ન વીઝરઇ, નિસંભરિ અવર ન ડોઇ,

જે નિદ્રા ભરિ ભોલબો, તે સુપન તરિ સોઇ. ૪૦૩

૮ આઠા કુગર વીઝવન, ખરે પિયારે મિત્ત,

દેહુ વિધાતા પખડી જિઉ, મિલિ મિલિ આવઈ નિન ૪૦૪

૮ તે સાજન કિમ વીસરઇ, જે ગહુ ગુણુ ભરિયા રોઇ,

વીસારીયા ન વીસરઇ જઇ સિર વાઠઈ ડોઇ ૪૦૫

૮ દિન જુરતા નીગમુ, સ્થણુ રેલતિ વિહાઇ,

સજજણુ (વિણુ) જે લવીયઇ, તે લખ્યા સ્યા માહિ ૪૦૬

૮ ગોરી થારઇ રૂપ જીપરિ, હૂ ઉવારૂ જગલોઇ,

મેરઇ મન તૂ ન વીસરઇ, તુજ મન જાણે ડોઇ ૪૦૭

૮ હિયડા ભીતર ફવ જવઇ, ધૂઓ પ્રગટ ન હોઇ,

વેલિ વિદોહ્યા પાનડા, દિન દિન પીલા હોઇ ૪૦૮

તુ હીરૂ મનજન મિત્ત તુ, પ્રીતમ તૂ પરમાણ

હીયડા ભીતરિ તૂ વસઇ, ભાવઇ જાણિ મ જાણિ ૪૦૯

(૧) * નિશિ (૨) * નીદ કરિ મન ભોલવઉ (૩) + નો
લવુ (૪) x હોઈ (૫) * તુ હજિ (૬) * તુહજિ મન (૭)
* તુ હજિ જાણુ મુગણુ (૮) x તુહી (૯) * મોરઈ મનિ તૂ જિ
વસઈ (૧૦) I ભાવે જાણુ મનજ

સજ્જન તેરા ગુણ ઘણા, વસ્ત્રા જુ હીયડા માહિ;
રેયણુ દીહ ન વીસરઈ, જે વસ્ત્રા સૌ બાઈ. ૪૧૦

સજ્જન પરદેસે હૂયા, જે દીસંતા નિતઃ
નયણે તેહ વિસાર્યા તૂં મ વીસરઈ ચિત્ત. ૪૧૧

સજ્જન હું તું એકછાં, અવર મિલ્યા એ લેખિ;
મુજ તુજ હીયડા એક છઈ, ભાવે કાદી દેખ. ૪૧૨

x અરહટ આરણુ માહિ, ...;
... .., ... ૪૧૩

I બહુત કહા હિત હિત લિખું, સંભારે જ્યો સદીવ;
થોડે લિ (ખિયઈ) જાણજો, તુમ પાસે છે જીવ. ૪૧૪

ઈણ પરિ સંદેસા ઘણા, લિખિ દીધા તિણુ સાથિ;
તિણુ પંથી કાગલ દીયો, કામકંઠલા હાથિ. ૪૧૫

(૧) * વસ્ત્રાજ (૨) * રથણિ I રાત. (૩) * નવિ. (૪) * સુ. x સઉ. (૫) * સજ્જણ પરદેસિઈ. (૬) * તો, I તો. + તુ. (૭) * ન વિસારે. (૮) * સજ્જન હું તુજ તુઈ મુઝ. + સજ્જન હું તુજ તું મુકે. I સજ્જન તુ મઝ એક છે - x અવસરિ મિલ્યાં (૯) I મલાએ લેખ. (૧૦) * હું. (૧૧) * ભાવઈ કાદી દેખિ. (૧૨) = દણિ. - * લિ. (૧૩) * દીઈ. I દીયો. (૧૪) x કામા ગણિકા રાથ.

- અતિ આણુંદ હૂંઈ હૂંયો, સદેસા સવિગત;
(વાંચી) પ્રીતમ બાણીયો, ઉજેણી સંપત્ત. ૪૧૬
- કામકંઠલા મોકલઈ, સંદેસો સુ હત્ય;
ઉજેણી નગરી ભણી, ધન ધન માલવદેસ. ૪૧૭
- ૬ સ્વસ્તિ શ્રી આણુંદ મય, સમરૂં સારહ સાર;
ઉજેણી નગરી ભણી, લિખિવા લેખ અપાર. ૪૧૮
- ૮ સુદર સહજઈ વલહા, સોભાગી સુભગાણી;
સકલ કલા ગુણ મંદિરૂં, સાજણુ યોગ સુખાણુ. ૪૧૯
- ૮ કુશલ ખેમ વર્તાઈ ઇહા, ધર્મ તણઈ અહિંનાહ;
દિન પ્રતિ લિખવા આપણા, કુચલ ખેમ કલ્યાણુ. ૪૨૦
- ૮ પરદેસઈ જે સાજણાં, તાંહ અપૂરવ રીતિ;
હુબજણુ વચણુ નગમો, ધરતા અવીહુડ પ્રીતિ. ૪૨૧
- ૮ સમરતાં સાજણુ તણે, ગુણે ન આવે પાર;
મિલકિ તખાહી હોઈસ(ઈ), જળ કરસ્યઈ કરતાર. ૪૨૨
- ૮ નિસાસા તૂં લલે સરણ્યો, આથો દુકખ સહ.....;
જો નીસાસહ સરજત નહી, તો હીયઈ મરંતિ. ૪૨૩
- ૮ તે સુખ બાણઈ નીહ, સુપને મિલિયે સાજણા;
નેહિ આંખિ નઆવઈ નીંદ, કિહાં મિલયો કિહાં બેલિવઉ. ૪૨૪

(૧) * હીઅઈઈ દઉ. x હીઈ + હીયે (૨) * વાચી અતિ પ્રીતિ બાણીઉ. I વાંચતા પ્રીતમ તણી. (૩) I સંપત્તિ. (૪) * તિલિ કાથાઈ સદેસ

- ૮ માણસથી પંખી ભલા, અલગા ચૂલે ચૂલુંતિ;
તરવર ભમિ સંઝા સમઘ, માલઈ આવી મિલતિ. ૪૨૫
- ૮ પ્રીતમ કેરી વાટ, બેતાં હી દીન નીંગમું;
હીયડુ ન પડઈ ફાટ, કહતાં હીસઈ કારિમું. ૪૨૬
- ૮ કીધઈ ઘણું વિલાપ, તન મુરખ કાં મુંહુલઈ;
કાગલ તણઈ મેલાપ, મન સંતોષજ માનજે. ૪૨૭
- ૮ લિખિવા બાઇસું આણુ, કાગલ મસિ લેઈ કરી;
હીયડો ભમરામઈ તામ, નયણે નીઝરણા વડે; ૪૨૮
- ૮ કાગલ કે તા હું લિખું, કે તા લિખું કહું મુખ;
વયણુ વાહ્યાનઈ મિલવા ભણી, પહિલા આવે સયણ. ૪૨૯
- પ્રીતમ પ્રાણુ આધાર તૂ, મનમોહન ભરતાર;
માધવ (વાંચી) પ્રેમભરિ, સંદેસા મુવિચાર. ૪૩૦
- કંતા મેઈ તો બાહિરી, નયણુ ગંભાઈ રાઈ રાએ;
હંથાલિ છલા પડ્યા, નયણે નીર નીચોઈ. ૪૩૧
- પંથી એક સંદેસડો, પ્રીતમ લગિ પહુંચાઈ;
જોવાણુ કંઠીયાં મોરીયા, તૂં ભમર ન બાઈસઈ આય. ૪૩૨

(૧) + મે તુ બાહરી * બાહરી x હુતો (૨) * ગમાવા.

(૩) * હથેલી. I હાથેલી. (૪) * ચીર દાર I ચીર નિચોઈ નીચોઈ.

(૫) * હ I પ્રે. (૬) * ધીવ લગિઈ. (૭) * પુદ. (૮) * ગોવન.

(૯) * મહરિલિ. x મોરીલ + મુગીલ I મોરીયો

- મત જાણે પ્રી નેહ ગયો, દૂરિ વિદેસિ ગયામ;
 બીમંજો વાધે સાજણા, ઉઠે થાય ખડાંહ. ૪૩૩
- હું કમલાણી કંત વિણ, ન જલ વિહણી વેલિ;
 વલિજારણી લાડિયું, ગયે પુકંતી મેલિ. ૪૩૪
- ૨ જેહસું હસિ મુખ યોજતે, ઉરિ ચઢે લે તે તેણ;
 લાલ પિયારે સજનનાં, ક્રીયો દેસાઉર વાસ. ૪૩૫
- ૮ માસ વરસ દિન ભે સફલ, ધરીજ લેખાઈ સોઈ;
 સાજણસું મેલાવયે, જિણ વેલા મુજ હોઈ. ૪૩૬
- ૯ સજનનથી વિસદર બલો, કંઠી જીવજ જેહ;
 નેહ વધાઈ દૂરઈ રહઈ, પગ પગ સલઈ સનેહ. ૪૩૭
- ૮ 'હીયડા ભીતરિ પાસિ કરિ, વિરહ લગાઈ અગા;
 પ્રિઉ પાણી વિના ના જુગે, બલઈ સલગિ સલગિ. ૪૩૮
- વહિલો આવે વલહા, નાગર ચતુર સુમણ,
 તો વિણ ઘણ વિલખિ દિરઈ, ગુણ વિણ લાલ કંખાણ. ૪૩૯

- (૧) * ગહિ. + ગયુ (૨) I દૂર વિદેસ ગયાહ. (૩) * જિ-
 મણ વાધઈ. (૪) * ઉઠડિહાઈ. (૫) I કુમ. (૬) * જિમ
 - I વેલિમી. (૭) I વિણજારણી ખોડીલ્યુ (૮) * ધાહ જિમ. (૯)
 + પુખંતી. (૧૦) I મેલ. (૧૧) * + વહિયુ I વેગો (૧૨) *
 આંખી. (૧૩) + દિરે (૧૪) + જિમ ગુણ (૧૫) + મા.

- મુપનંતરિ નિત હું મિલું, જદિ પ્રતક્ષિ મિલેસ;
તદિ પ્રી મોતી હાર જાં, કંઠા ગ્રહણ કરેસ; ૪૪૦
આડા હુંગર વન ઘણા, આડા ઘણા પલાસ.
તે સાગણુ કિમ વીસરઈ, જહુ ગુણ તણા નિવાસ. ૪૪૧
આંખડીયાં ઠંબર ભયાં, નયણુ ગંભાઈ ચોડ.
તે સાગણુ પરદેસડે, રહ્યા વિડાણી હોઈ. ૪૪૨
૮I પ્રીતમ એક સંદેસડો, દિસિ સગણા સલામ;
જળથી હમ તુરહ વીજ્યા, તળથી નીંદ હરામ. ૪૪૩
પંથી એક સંદેસડો, પ્રી લગિ લે સિદ્ધાઈ;
જોવણુ હાથી ગુંજયો, અંકુસ લે ઘર આઈ. ૪૪૪
મુખે નીસાઆ મેઢીયઈ, તથલે નીર પ્રવાહ;
સૂલી સરિખી સેજડા, તો વિણુ જાણુ નાહ. ૪૪૫

(૧) + મિલ્યા (૨) થદિ પ્રતક્ષિ (૩) * પ્રીય. I પ્રી. (૪) I સિ (૫) I સો (૫) + વીસરે. (૬) I જિહું. (૭) I હુપ.
(૮) * ગમ્યા. (૯) I મો. (૧૦) * દેસડો. (૧૧) I વિઝોણુ.
* વીજ્યા. (૧૨) I વીજે (૧૩) * હું + ગ્ર I પ્રી (૧૪) *
લેઈ I પ્રીતમ લગી પડ્યા. (૧૫) I જોવન હસ્તિ મદ અગ્યો.
+ જોવન હસ્તી જુ ગડુ. (૧૬) + તું અંકુસ લેઈ ઘરિ આવુ *
આડે (૧૭) * મુખિ. (૧૮) * નેહલિ. + મેહલિયે (૧૯) * તું
વિણુ જાણુ (૨૦) : અર્થ.

- ૧ જિમ સાલૂરાં સરવરાં, જિમ ધસ્તીમે મેહ,
અંપા વરણી વાલહા, ઇમ પાલી જે મેહ. ૪૪૬
- ૨ કિહાં ચઢઈ કિહાં કમલની, કિહાં દદુર કિહાં મેહ,
વીસારિયા ન વીસરઈ, ગરવાં તણે સનેહ. ૪૪૭
- ૩ પ્રીતમ તેમ ચીતાર જે, જીમ ચકવીહ નીમ લાણુ,
હમ તુમ તખડી વીસર્યા, જવ ઊડસ્યા પરાણુ. ૪૪૮

ગાથાઃ

જહ સરહ સુરહિચ્છો, વસંત માસં ચ કોફલા સરહ ।
વિજ્ઞ સરહ ગયંદો, તહ અમ્હમણં તુમં સરહ ॥૪૪૯॥
જહ સરહ સીયરામો, હપ્પિણિ કહો નલો ચ દમયંતી ।
પવણંજણોત્રિ અંજણં, તહ અહમણં તુમં સરહ ॥ ૪૫૦ ॥

- * યથા સ્મરતિ સુરભિ વત્સઃ, વસન્તમાસં ચ કોફિલા સ્મરતિ ।
વિન્ધ્ય સ્મરતિ ગજેન્દ્રઃ, તથા અસ્માકં મનઃ ત્થાં સ્મરતિ ॥૪૪૯॥
અર્થઃ—જેમ વાહડો ગાયને સભારે છે, અને પ્રક્રિલા (પ્રાફલ) વસન્ત માસને સભારે છે, મોટા હાથીઓ વિન્ધ્યાચનને સભારે છે તે રીતે અમારૂં મન તને સભારે છે ૪૪૯

(૧) I ગોરી સરહ તિનયણો, (ગોરી સ્મરતિ તિનયન)

યથા સ્મરતિ સીતાં રામઃ, રુદ્ધિમણિ કૃષ્ણ- નલઃ ચ દમયન્તીમ્ ।
પવનહનોડપિ અજ્ઞનાં, તથા અસ્માક મનઃ ત્થાં સ્મરતિ ॥૪૫૦॥

અર્થઃ—જેમ રામ સીતાને સભારે છે, જેમ જુ રુદ્ધિમણિ

પિંડીરં જહ ભરિયં, મહ હિયયં સજ્જનાણ ગુણવીયે ।

અવગુણ ફક્તિ પૂજહ, પદમં ચિય નત્થિ તં ઠાણં ॥૪૫૧॥

* જેણ વિના ન હુ જીયં, ઘડિયા અદ્દં ચ અદ્દમદ્દં ચ ।

તેણ વિના ગય કાલો, હા હિયયા વજ્જ ઘડિહસિ ॥૪૫૨॥

સંભારે છે, અને નક્ક હમયંતીને સંભારે છે, પવનંજય અંજનાને સંભારે છે અથવા મહોદય પાર્વતીને સંભારે છે તેવી રીતે અમારૂં મન તને સંભારે છે. ૪૫૦

પિંડિરઃ યથા ભરિતઃ, મમ હૃદયં સ્વજનાનાં મુણવીજેન ।

અવગુણઃ વ્વકોઽપિ પૂર્યંતે, પ્રથમં છલુ નાસ્તિ તત્સ્થાનમ્॥૪૫૧॥

અર્થઃ—જેવી રીતે દાઝમ ખીજથી ભરેલું છે તેવી રીતે પોતાના માણસના અર્થાત્ પ્રીયપ્રતિના ગુણરૂપિ ખીજ વડે મારા હૃદય રૂપિ દાઝમ ભરેલું છે તેમાં પ્રથમ તો તે સ્થાનજ નથી કે જેમાં પાછળથી એક પણ અવગુણ પુરી શકાય—નાખી શકાય. ૪૫૧

(૧) I તાદ્.

યેન વિના ન છલુ જીવિતં, ઘટિકાર્દ્દં ચાર્યમર્થં ચ ।

તેન વિના મતઃ કાલઃ, હા હૃદય વજ્જઘટિતમસિ ॥ ૪૫૨ ॥

અર્થઃ—જેના વિના જીવન ઘડિતો અડ્યો ભાગ અથવા તેનો પણ અડ્યો અને તેનો પણ અડ્યો ભાગ માત્ર રહિ શકે નહીં તેના વિના આટલો વખત ગયો તેથી હા હૃદય! તું સમજી શકુ છું કે તું વચ્ચેથી ધોરું છે. ૪૫૨

તુહ નામં ડર ધરિયં, તુહ ગુણગામેણ ગુફિયા માત્રા ।

તુહ નામં મહમંતો, જંપંતો વાસરં ગમડ્ ॥ ૪૫૩ ॥

* ચિત્તં તુહ પાસદ્વિયં, તુહ ગુણમુખીઝણ સત્રણ સંતોસો ।

જીહા નામ ગહણેણ, ણગાદિન્દ્રી તડપ્ફડડ્ ॥ ૪૫૪ ॥

* ૧મા જાણિદિ મિત્ત તુમં, નિસિ વાસર વિસારિસિ સ્વિગમિત્ત ।

જહ ચક્રવયા મૂરં, ચંદ્રં જહા ચકોરેણ ॥ ૪૫૫ ॥

(૧) I ગણેણ (૨) I કીચ (૩) I જપતિ રત્ત વિવસેણ.

ત્વજ્ઞામં ડરસિ ધારિત, ત્વદ્ગુણગ્રામેણ ગ્રથિતા માત્રા ।

ત્વજ્ઞામ મહામન્ત્ર, જપન્ત વાસર ગમયતિ ॥ ૪૫૩ ॥

અર્થ:—તાર નામ કાવ્યમા ધારેતુ છે તથા તારા ગુણસમુહની મે માળા ગુથી છે અને તારા નામ ક્ષિપિ મહા મન્ત્ર જપતા દિવમે જાય છે, અર્થાત્ મન વચન અને કાયા તારામા જ આસક્ત થઈ ગએલા છે ૪૫૩

ચિત્તં ત્વત્પાર્શ્વસ્થિત, ત્વદ્ગુણ શ્રુત્વા શ્રવણસન્તોષ ।

જીહા નામ ગ્રહણેણ, ણગા દદિ તડપ્ફડડ્ ॥ ૪૫૪ ॥

અર્થ:—મન તારી પાસે રહેતુ છે, તથા તારા ગુણો સાંભળીને કાનને સંતોષ થશે અને જીભ તાર નામ ક્ષિપિ સતુષ્ટ થઈ પરન્તુ એક દષ્ટિ તુ નજરે નહિ દેખાવાથી તડપડે છે—દુઃખી થાય છે ૪૫૪

૧ મા કાવ્યસ્વ મિત્ર ! ત્વ, નિશિવાસરે વિસારિત ક્ષણમાત્રમ્ ।

યયા ચક્રવાકા સૂર્ય, ચન્દ્ર યયા ચક્રારન ॥ ૪૫૫ ॥

અર્થ:—હે મિત્ર ! તુ એમ ન બાણીત કે તને દુ વિસરિ

* નેહો કદવિ ન કિજ્જઈ, અહ કિજ્જઈ રત્ત કંવલ સરિચ્છો ।

અળવરયં ધોયમાણો, સહાવરં ન છડેઈ ॥ ૪૫૬ ॥

સજ્જણ વસઈ દૂરે, ચિંતિય નેહેણ હુતિ આસણ્ણા ।

ગજ્જતિ ગયણમેહા, મોગનચંતિ ભૂવલણ ॥ ૪૫૭ ॥

જોશે જેમ સૂર્યને ચક્રવાક પક્ષિ તથા ચંદ્ર ચક્રાર વડે વિસરાતો નથી તેમ હું તને રાત દિવસમા એક ક્ષણવાર પણ ભુલિ જતો નથી ૪૫૫

સ્નેહ. કથમપિ ન કુર્યાત્, અથ કુર્યાદ્રક્ત કમ્બલ સદશ ।

અનવરત ધાવમાન, સ્વમાવરજ્જં ન સુચ્ચતિ ॥ ૪૫૬ ॥

અર્થ:—કોઈ પણ પ્રકારે સ્નેહ ન કરવો અને કરવો તો લાલ કોસુળીક વસ્ત્ર જેવો કરવો કે જે હુમ્મેશા ધોવા જતા પોતાનો સ્વાભાવિક રંગ ઊંડે નહીં ૪૫૬

સ્વજન. વસતિ દૂર, ચિતિત સ્નેહેન ભવતિ આસણ્ણા ।

ગર્જન્તિ ગગનમેઘા, મધૂગા નૃત્યન્તિ ભૂવલયે ॥ ૪૫૭ ॥

અર્થ:—સ્વજન અર્થાત્ પ્રીય મનુષ્ય દૂર વસે છે ત્યાં સ્નેહથી સભારતા તે પામે જ હોય છે કારણ કે આકાશમા મેન ગાળે છે ત્યારે પૃથ્વી ઉપર મોર નાચ કરે છે અર્થાત્ આમગમા દૂર રહેના મેઘના ગર્જનથી પૃથ્વી ઉપર વસતા મોરો આનંદીત થાય છે તેવી ગીતે તમો દૂર રહેવા છતાં તમાક સ્નેહ ગર્જન થાત થતા માફ મન આનંદીત થાય છે ૪૫૭

કંતો કમલાળ રવી, કંતો કુમુયાળ ચંદ્ર ચંદ્રણ્યં ।

તહ સજ્જનાળ નેહો, ન હુ વિહંડં જાવજીવમ્મિ ॥૪૫૮॥

દૂહા.

- I પ્રિત વિછેહાં અતિ કઠિન, મત દેખે કિરતાર;
જખકે ઉસ શુન સંભરે, તખ નયણુ ન ખચે ધાર. ૪૫૯
- * હું આછઉં આનંદસિઉં, પંથી પ્રીત કહિજન;
રહી ન સકઉં તાસ વિણુ, એ અપરાધ ખમિજન. ૪૬૦
- * નિશ્ચિધ વનિ પત્ર ન સંચરધ, પંખિ ન જાધસિ જેણુ;
તાસ તણા ફલ મોકલિધ, જો તું સમજન હોધ. ૪૬૧
- * હું રમતી ધરિ અંગણુધ, અનધ વલી રહિતી સુખવાસિ;
વિરહિ વિથોગિ ન જાણતી, તધ પાડી દુખપાસિ. ૪૬૨
- * જીવાડું તુ જીવીધ, સુખ દુખ તક્ષજિ સાથિ;
જન્મ મરણ વહિડુ નહી, વાંચી જમણુધ હાથિ. ૪૬૩

કાન્તઃ કમલાનાં રવીઃ, કાન્તઃ કુમુદાનાં ચન્દ્ર ચાન્દનકમ્ ।

તથા સ્વજનાનાં સ્નેહઃ, નલ્લલુ વિશિષ્ટપતિ યાવજ્જીવન્તિ ॥૪૫૮॥

અર્થઃ—કમલોને વહાલો સૂર્ય, અને કુમુદોને વહાલુ ચંદ્ર ત્યાં જાણીયું તેજો તેઓનો અસ્ત થતાં કરમાઈ જાય છે અને ઉદય થતાં પ્રકુશિત થાય છે તેવી રીતે પોતાના માણસનો અર્થાત પ્રીય મનુષ્યનો સ્નેહ જ્યાં સુધી જીવે ત્યાં સુધી કદાપિ જુદો પડતો નથી. ૪૫૮

- ૮ એ પરમારથ પ્રીછિ નયો, વાર્યી પ્રીતમ લેખ;
પાણી માહિ પહડાવિંચ્યો, ધરિનયો પ્રીતિ વિશેષ. ૪૬૪
- કામકંદલા મોકલે, કાગલ માધવ કાંજિ,
તિણું પંધી આણિ હીયો, નિદ્રા સંગલા કાજ ૪૬૫
- ૩+૮ ઇક અલગાડી ફકડા, ઇક નેડાડી ફરિ;
સ દેહા સાંજણુ તણા, આવે પરખત ફરિ; ૪૬૬
- પથીડા દેવલ સરણુ, કે સરવર કી પાલિ,
પંથી હોઇ દયામણો, જૂં સુ પડે વિચાલ. ૪૬૭

ચોપાઇ.

- એક દિવસ માધવ દુખ થયો, મહાકાલર્ધ પ્રાસાદઇ ગયો;
મધ્ય રાત્રિ જલહર ગાણ્યો, સાંત્યો વિરહ ગ્રેમ જાગ્યો. ૪૬૮

(૧) * મોકલન + મોકલે. (૨) + I કાજ (૩) + શિ.
(૪) + આવી. (૫) * દીઠિ (૬) * ધ = x એ (૭) x સ-
જાણુ. (૮) x આપા (૯) I ચર (૧૦) * દેહલ (૧૧) I ગી.
(૧૨) * જા. I જો. (૧૩) * નિમ નિમ પડન (૧૪) I અન્ય
દિવસિ. (૧૫) * યધુ I યયો (૧૬) * મહાકાલ પ્રાસાદિ. (૧૭)
* ગયુ I ગયો. (૧૮) I નાનિ (૧૯) I ગાડ્યો. + ગાજી.
(૨૦) * સાંજિ + સાવિંચો. (૨૧) * જાગીઠિ I જાગીયો.

- કામઃ દલા આવી ચીંત, ગાથા એકં લિખી તિણું ભીત;
પૂરવ પ્રેમ વિરહ વ્યાપીયો, મહન દાવાનલ તન આવીયો ૪૬૬

ગાથા. ૧

સો કાંઠિ નન્ધિ સરણો, જસસ કહિજંતિ હિયય દુઝવાઈં ।^૫

આવંતિ જંતિ કળંઠે, પુનરવિ હિયણ વિલગંતિ ॥૪૭૦॥

ચોપાઈ.

ગાથા લિખેં મુતો તિણુ ઠાઇ, ઉગ્યો દિનકર નગરી માહિ;
કિણુ આદાણુ ધરે ભોજન કરડ, વિરહ વિચાર્યો નમગી ફિરઇ ૪૭૧

(૧) ચિતિ (૨) * તિણિ લિતિ (૩) * ઉ + એ. I થો
(૪) I તાપીયો. * તાપીઉ + એ (૫) I સયણો * સુયણો.
(૬) * રુહિજ્ઞામ્મિ. (૭) * ગલણ (૮) I પુણોવિ તત્થેવ
તત્થેવ. (૯) * લિખિ મુગઉ તિણિ (૧૦) * ઠગિઇ દિનિ નગરી
માહિ નાઈ I દિનસ ઉગે + ઉગિયે (૧૧) * આદાણુ નડ ધરિ
+ આદાણુને I આદાણુરે (૩૩) * વિચાપિત

૧ સ. કાંડપિ નાસ્તિ શરણઃ, યસ્ય કથ્યતે હૃદય દુઃખાનિ ।

નાગચ્છન્તિ યાન્તિ કળંઠે, પુનરપિ હૃદયે વિલગન્તિ ॥૪૭૦॥

અર્થઃ—તે કાંઈ નસ્ય નથી કે જેને દરદખના કહ મુધી આવી
પાડે ગતા અને વળી પગ દરદખમા વળગતા દુખો કહેવાય ૪૭૦

મહાકાલ ઇસર આસાઈ, તિહાં કિલુ બયમ સહુ વિખવાઈ,
 રાજદેવ જીહારજી ભણી, સુ પ્રભાતિ આગ્યો પુર ધણી ૪૭૨
 મહાકાલ હર પ્રભુમિ કરી, ભમતી દીયઈ ફિરઈ દેહરી,
 ભીતઈ દીઠી નવલી ગાહ, વાચઈ રાજ મન ઉછાહ, ૪૭૩
 માહરઈ નગર સહુ કો સુખી, પિલુ એ કોઈ મોટો દુખી,
 પરદુખ ભંજલુ બિરૂઢ માહરી, કેહું મંત્રીનમ ઉપચાર કરો ૪૭૪
 રાજ એમ વિભાસઈ હીયઈ, એહનૌ દુખ ભાગો ભોમઈ;
 મંત્રી કરિ કો ઇસઈ ઉપાય, ઇમ ત્રેવડિ રાજ ઘરિ ભઈ ૪૭૫

(૧) * ત્રીકઈ બાહ દુખ વિવાહ I દીઠા બરો દુખ વિપવાહ
 (૨) * આગઈ (૩) * દીઈ + દીયે I દો (૪) + ફિરે I
 ફિરી (૫) + ભીતે I બીતે (૬) + વાચે I વાચે (૭) * નિ
 (૮) + રે I રે (૯) * રિ I ર (૧૦) + પલિુ એકા એ *
 પિલિુ (૧૧) * મોટઈ I ટો (૧૨) * ર I રો (૧૩) * કહું
 I હે (૧૪) + ને I ને (૧૫) * ર I રો (૧૬) * ઇ
 (૧૭) + મે I મે (૧૮) * ભીઈ I નીયે + દીયે (૧૯)
 * એહનુ I એહ (૨૦) * ભાગઈ + ભાગ I ભાગો (૨૧)
 I ભોમ + ભોમ (૨૨) I મો કાઈ કરો * મનો મોલઈ
 કરિસુ (૨૩) I ચીતરી (૨૪) + ગય

માધવાનલ ખીજઈ દિને વધી, સૂતો તીયઈ કામ મન રલી;
જાગ્યો રાતિ વિધાપઈ કામ, લિખઈ જાક વાંચઈ તેણુ કામિ. ૪૭૬

ગાથા ૧

નવરસ વિલાસ સમય, કંઠં ગહિજીન મુક્તનિસ્સાસં ।
સા રયણી સો ડીઠાં, તં દુઃખં સહુષ ઠીયણ ॥ ૪૭૭ ॥

ચોપાઈ.

મુપ્રભાતિ રામ તિણ કાઈ, આવી વાંચઈ ખીજ ગાઈ.
મોટો દુખ નગ્નઈ છઈ કોઈ, નિરતિ કીયાં વિણ ત્રિપતી નહોઈ. ૪૭૮

(૧) I માધવ ખીજ દિન તે વધી - + નિ (૨) I સૂતો તિણ કામ + સૂતો તીયે કામિ મનિવરી * સૂતકે તીમ. (૩) + જાગ્યો રાતિ વિધાપીઓ * જાગિલ રાતિ વિધાપિલે. I યો, ખા (૪) I માધવ લિખે માથા તિણ કામ. + લિખે ગાઈવરી તીણે (૫) * વરી તીણિય (૬) I રસીય. (૭) + તિણિ કાક (૮) + દુખીઓ ડે એ I દુખાઈ નરને * મોટકે દુખા અજીએ કાક. (૯) * ત્રિપતિ

નવરસ વિલાસ સમયે, કંઠં ગહિત્વા મુક્ત નિઃશ્વાસમ્ ।
સા રજની સઃ દિવસઃ, તદુઃખં રત્યતે હૃદયે ॥ ૪૭૭ ॥

અર્થ:-તાજા મુગ્ધાસ્થ આનંદ વખતે જે કાક પકડીને અર્ધાંતર । વખતીને, વિશેષ થતે તેવો વિચાર આવતાં મુકેલા નિસાસાની રાત્રિ, તે દિવસ અને તે દુખ દ્રવ્યમાં સામે ડે. ૪૭૭

ત્રીજે દિન માધવ તિણુ કામિ, સૂતો નિસલરિ નિદ્રામાહિ;
વિરહ વિથા સંતાપી દેહ, ત્રીજી ગાહા લિખી વલી તેહ. ૪૭૬

શ્લોક ૧

કિં કરોમિ ક્વ ગચ્છામિ, રામો નાસ્તિ મહિતલે ।

કાન્તા વિરહજં દુઃસ્વં, કો વિજાનાતિ રાઘવાત્ ॥૪૮૦॥

ચોપાદ.

માધવ ગયો વિહાણી રાતિ, રામ વલિ આઁયો પરભાતિ;
આથા વાચનઈ દુખ ધરઈ, તેડિ પ્રધાન વાત ઈમ કરઈ. ૪૮૧

(૧) * ત્રીજી દિનિ (૨) * તિણિ. (૩) I કાહિ. (૪) * સૂતે નિશિ નિદ્રા ભરિ અમ (૫) * વ્યથા + ૨ (૬) I ગાહ લિખે વલિ એહ. (૭) I ઇકો જાનાતિ રાઘવઃ (૮) * ગયુ. (૯) * આવીઉ I આઁયો પરભાત. (૧૦) I વાચિને બહુ. + વાચિ મનિ (૧૧) I ઉચ્ચરે + ઉચ્ચરે * ઉચ્ચરમ.

૧ અર્થ:—હું શું કરૂં, કયા જાઉં, પૃથ્વી તણ ઉપર અત્યારે રામચંદ્ર નથી તો રામ વિના પ્રીય બીના વિરહથી ઉત્પન્ન થએલું દુખ કાણ જાણે ? ૪૮૦

શ્લોક. ૧

અસારે સર્વ સસારે, વાચાસારં ચ જીવિતં ।

વાચા વિચલિતા યેન, સુકૃતં તેન હારિતમ્ ॥૪૮૨॥

ગાથા. ૧

૮ અલસાયતે વહુ સ, જ્ઞણેજ અક્ષર સમુદ્ધર્વિયા ।

તે પત્થર ટકુકીરી, યવ્વનહુ અન્નદા હુતિ ॥૪૮૩॥

૧ અર્થ:—સર્વ અસાર સસારમાં જે સત્યવચનીતા છે તેજ દર્શિત છે જેની વાચા બદલાઈ ગઈ તેણે મુખત ગુમાવ્યું છે ૪૮૦

(૧) * + ૨ અસારસ્ય શરીરસ્ય, વાચાસાર મુદાહૃતા ।

વાચા વિગલિતા યેન, જીવિતં તેન હારિતમ્ ॥

અર્થ:—અસાર શરીરની વાણી સાર કહેતી છે જેણે વાણી બદલી તણે દર્શિત ન ગુમાવ્યું છે

૨ અલસ્યન્તે વહુ સજ્જનેન ચ અક્ષરસમુદ્ધરિતા ।

ત પાપાણટકાત્કીર્ણાંશ્વ ન સ્વલ્પ જન્યથા ભવન્તિ ॥૪૮૩॥

અર્થ:—વચન મોતવામાં અત્યંત આગમ્ય અર્થાત્ મરણ થા, મોલન તા સજ્જનોએ જ અક્ષરો મગળર ૧૧ ઉચ્ચાર્યા તે મોલને! પત્થરની માફક ખીંચી ગીતે નિરોધીને થતા નથી અર્થાત્ સર્વ ન્યુ મોનેનું કદી ફળ નથી ૪૮૩

શ્લોક^૧

રાજ્યં યાતુ શ્રિયો યાતુ, યાતુ પ્રાણાવિનશ્વરાઃ ।

યા મયા સ્વયમેવોક્તા, વાચા મા યાતુ શાશ્વતી ॥૪૮૪॥

ગાથા^૨

૮ ન ચ ઝઞ્વર પૂરણમ્મિ, સમત્થા તેહિં કિં વિ ન જાયદ્ ।

અસમત્થા જે નરપર, ઉવયારમ્મિ તેહિં ન કિં વિ ॥૪૮૫॥

ચોપાઈ.

રાજા મનિ ચિંતા અતિ ધણી, નિરતિ કિંસી હિવ દુખિયા તણી;
પહલુ વળયો નગર મગારિ, લહસઈ જિકો દુખી નર નારી. ૪૮૬

૧ અર્થ:—રાજ્ય જાઓ, લક્ષ્મી જાઓ, તથા નાશવંત પ્રાણુ પશુ જાઓ પરન્તુ મે પોતે ઉચ્ચારેલી અવિચલ વાણી ન જાઓ. ૪૮૪

૨ ન ચ ઝઞ્વરપૂરણે સમર્થાઃ તૈઃ કિમપિ ન જાયતે ।

અસમર્થાઃ ચે નરપર ઉપકારે તૈઃ ન કિમપિ ॥૪૮૫॥

અર્થ:—પેટ ભરવામા જેઓ સમર્થ નથી તેઓ વડે કાઈ પણ ધર્મ નકતુ નથી અને જેઓ પારકા ઉપર ઉપકાર કરવામા અસમર્થ છે તેઓ વડે કાઈ પણ નથી. ૪૮૫

(૧) * અનિચિતા (૨) * કષ્ટણિ (૩) I દુખિયે (૪)
* વળવિડે x વળવળ નગરિ + વળવિઓ I વળવે. (૫) * લહ-
સિન દુખી જિકો + લહસિએ I લહસે દુખિયો જિકો

લાખ દીનાર દીયું તસુ દાન, પૂછ્યું એહ વાત પરધાન;
પડહુ વાજતોં આગ્યે જિહાં, નગર નાયકા પાંડો તિહાં. ૪૮૭
દૂહી.

ગણિકા લોગ વિલાસની, પડહો છવિયો આઉ;
દુખીયો નર હું લહિ દીયું, સાંભલિ વિક્રમ રાઉ. ૪૮૮
સોલ શૃંગાર સજી કરી, ચીતઈ બુદ્ધિ ઉપાય;
મહાકાલ પ્રસાદ નિસ, છાંની રહિસું ભય; ૪૮૯

ચોપાઈ.

રાતિ પડી માધવ પેલિ તિહાં, આવી સુતો ગાથા જિહાં;
ધણ્યુ પુરવ સૂતા તિણું ઠામિ, ગણિકા જોવે કરિ અતુમાને. ૪૯૦

(૧) * દીઈ તસ. (૨) * પદુ વજાવમ. + પદુ ઇપવાતિ. I પુછે એહવી. (૩) * વાજતું આવીઈ તિહાં. I વાજતો આગ્યે જિહાં. (૪) + પહિઈ x પાઝિ I પાને જિહાં - * છી. (૫) + * પડહુઈ છવિઈ આય. I પડહો ઇજિયો આહ. (૬) * દુખીઈ હું નર લહી દીઈ. + દુખીઓ. I દુખીયો. (૭) x દીમું. (૮) * સંભલિ. (૯) * રાય. I રાઈ (૧૦) + * સિજાર સારી. (૧૧) + * ચિતવા બુદ્ધિ ઉપાય. I ચિતે. વિવિધ. (૧૨) + * નિશિ I નિસિ. (૧૩) * છાનઈ. + ઝાને. (૧૪) * I + ઠાય. - I રાનિ. (૧૫) * પુણિ. I પિણ. (૧૬) I સુતો * સુતઉ. (૧૭) I તિણિ ઠામ. * સ્થાનિ. x ડાયમ. (૧૮) * જોવમ. + જોવે. I જોવે. - * નિ.

ઓગ જેમ તન ઉન્હો સાસ, મોટે સરી મૂકે નીસાસ,
 ગણિકા આઘી છાની બાઇ, હીયેડા ઉપરિ મૂકઇ પાઇ. ૪૯૧
 જેહુ નહ મનિ તન નિવસઇ કોઇ, રાતિ દિવસ નિદ્રાભરિ સોઇ,
 માધવ ગણુઇ વિસ્ફી કાયે, એ છડ કામકંઠલા પાઇ ૪૯૨
 યાધવ બોલે નિંદ મજારિ, સાલલે કામકંઠલા નારિ;
 હીયા થકી પગ પાછો કરે પીન પયોધર સામાધસ ૪૯૩
 લોગ વિલાસની બાણી વાત, આની સજ્જ પાસિ પ્રભાતિ,
 માધવ ગાકુ સિખાઇ નિત ભીત, કામકંઠલા રાતો ચીત. ૪૯૪

શ્લોક ૧

* આકારે રિદ્ધિતૈર્ગત્યા, ચેષ્ટયા માપणेन च ।

नेत्र वक्त्र विकारेण, ज्ञायतेऽन्तर्गतं मनः ॥ ४९५ ॥

(૧) * અગ્નિ ગિમ તનુ ગીહનુ બસ (૨) * મોટાં સ્વરિ
 મુકઇ + મોટે સ્વરિ મુકે I મોટે સ્વર (૩) * આઘી છાની બાઇ.
 (૪) I માધવર દિવે મુકે પાપ + મુકે પાપ (૫) * તનિ વસઇ
 જે - * સિ - * ધ (૬) x એ કામકંઠલા પાપજ હોય.
 - * ય - I ૨ - * લિ (૭) * થીકા પગ પાછો કરે +
 થીજા (૮) * સાહમા ધર x આગે ધર (૯) I નરી નિત. *
 નિત નોતિ (૧૦) * રાતિઉ ચીતિ I રાતો ચીત

૧ અર્થ:—રિદ્ધિ આકારથી, ગતિથી, ચેષ્ટાથી અને મોલ
 વાથી તથા આખ અને મુખના વિકારથી અતર્ગત મન જણાય
 ૩ ૪૯૫

ઓપાઇ.

જાણ્યો માધવ વિપ્ર વિચાર, તિહું નઈ દીધા લાખ દીનાર;
હરખતિ સલા મિલિ વીનવઈ, એહનો દુખ ભાગિસ્યઈ હિવઈ. ૪૭૬

વસ્તુ.

એણુ અવસર એણુ અવસર વિદ્યમાદિત્ય,
સેવઈ એહિં તેડાવીયે, માધવાનલ આપ પાસઈ,
સાર મિહાસણે બધસારી, વાત સહુ પૂછઈ વિલાસઈ,
રે મૂરખ કિણુ કારણઈ, હુબધો વેસ્યા જીવ,
મનવહિત તુજ નઈ દીયુ, રહિ તૂ ઇહાં મહીવ. ૪૭૭

(૧) * જાણિઉં I જાણી (૨) + તપો * તપુઉં (૩)
+ તેહને દીધા. (૪) * હરખિત - + મ (૫) + વિનવે I વિનરે
(૬) * એહનુ દુખ ભાગિસિ હવઈ. + હવે. I એહનો દુખ
ભાગિસ્યે હિવે (૭) I મુજા તેડાવીયો. + એહણિ તેડાવિયો * ને-
હણિ તેડાવિઉં (૮) * બધસારી સધાસનઈ + મેસાગી સધાસને
I બંસારિ સિધાસને (૯) I સવિ (૧૦) I તુજ નિવાસે + પૂછ
વિલાસે (૧૧) * કિણિ કારણઈ (૧૨) + I કારણે (૧૩)
* તુખવડ + તુવો I તુખો વેસ્યા ચિત (૧૪) I * તનિવા
દીઉં (૧૫) * સદેવ

ચોપાદ.

માધવ આય લણ્યો દીધાયુ, રાગ કીયો પંચરંગ પસાઉ;
 વનિતા તનઈ વિરહ તન હુખી, હું તુજ કરિસુ નિશ્ચય સુખી. ૪૬૮
 ઇણુ ઉત્તેણી નગર મત્રારિ, તાહરઈ મન માનઈ જે નરનારિ;
 તે પરણાવું તાહરઈ કાજિ, કરિ આણુંદ માહરઈ રાજિ. ૪૬૯
 વેસા તણો કિસો વેસાસ, દોરા પાળઈ પાડઈ પાસ;
 ફૂડ કપડ માયા કેલવઈ, મુગધ લોકના મન લોલવઈ. ૫૦૦
 રાતી દીધઈ આનંતા આલ, વિરતી હુઈ વાધણિ વિકરાલ;
 રાતી વિરતી ણિહુ પરિ ફહઈ, કવિયણુ કરવત સમવડિ કહઈ. ૫૦૧

(૧) I આયુ લખે દીરધાય. * આવી લણિઉ દીધાયુ * દી-
 રધા આઉ (૨) I ગય ત્રીય પંચંગ પસાય. + રાય કીઉ પંચાંગ.
 (૩) + તણે વિગહિતુ * તણુઇ. (૪) I નિશ્ચય કરિસુ * નિશ્ચય
 કરિસુઉ * કરિ (૫) * + હિ (૬) + તાહરે મનિ માને જે
 નારિ. I તાહરે મનમે (૭) * પરણાવઉ. (૮) I જ (૯) I આ-
 ણુંદ તુ (૧૦) = વેઆ તણુઉ કિસિઉ વેસાસ (૧૧) I તણો
 કિસો (૧૨) * વિસાસ (૧૩) I ડો. (૧૪) I પાળે પાડે.
 + પાળે પાડે. (૧૫) + = I દ (૧૬) + કેવવે I કેલવે (૧૭)
 + I મુગધ (૧૮) + વે. I વે (૧૯) * રાતિ દીધે અનતા.
 + રાતી દીધે. I રાતે રાતે (૨૦) I હવે વાગ્યુ + * વાધિણિ.
 (૨૧) ' દ + દે - I ક (૨૨) I ફે

કવિત્ત.

૮ દસ સહસ સિહ દસ વીસ નયણુ બુજ્જડ વીસ વીસ તગોલ,
 અધર રસ વીસ પયોહર વીસ ખલ અહિમત્ત કમલ દલ,
 તિલ્લ સયનઈ ઇન્વીસ દમણુ જલ હુટયો સુઉજલ દસનાઈય,
 મુગટ ગલિ હાર દસ દમ દસ વદણુ તિલવણુ ભુવનક કવિ-
 ક્યરઈ દેખિ ભમર ભુલી રમણુ . ૫૦૬

દૂહા.

૮ નર નારીના અગનઉ, મ ડરિયઉ કોઈ વેસાસ
 કામ આહેરી જગિ ભમઈ, સી માલ્યઉ છઈ પાસ ૫૦૭
 ૮ નર નારી તુરંગમ, તે વેસાસ કરતિ
 કહઈ કવીસર બખડા, ભૂલા ઘણુ ભમતિ ૫૦૮
 ૮ ટાલઈ આસુ ખિણુ હસઈ, ખિણુ એક મધુરિ વાણી,
 કલહ કરઈ ખિણુ એડ રમઈ અકલ રૂપ નિર્વાણુ ૫૦૯

ચોપાઈ.

ઇકે લોગવઈ અવર ચિત ધરઈ, જોલઈ અવર અવર મન હરઈ,
 દોસ લેઈ અવરા સિર દિયઈ, અમી છડ વિસનઉ રસ પીયઈ ૫૧૦

(૧) * એ (૨) + લે I લે (૩) * તિ (૪) + ર I રે
 (૫) I લે + લે (૬) I ચિત કરે (૭) + ર (૮) + રિ દીયે
 * દીયે ( ) * અમીય છડ વિસનુ રસ પીય

ગરથવધ^૧ કોઢી નર હોઈ, કામદેવ^૨ પરિ રાખઈ સોઈ;
 લાખ વરસનો અવિહૃડ નેહ, ખૂટો^૪ ગરથ દેખાડઈ છેહ. ૫૧૧
 બાણિ પતાંગ કુસુલા રંગ, તિસો ગણિકા તણો પ્રસંગ;
 રે માધવ તૂં અંદર દેહ, વેશ્યા સાથે કિસો સનેહ. ૫૧૨

ગાઠા ૧

મત્તંગરાયરત્તં, વાહિં કળવીરકુસુમસારિચ્છં ।

મજ્જે રંગ નિરત્યં, વેસા હિયયં પતંગુવ્વ ॥ ૫૧૩ ॥

૮ રેવેસા કવઢ સંપૂરિયા, મળસિ નેહ રહિયા ણં ।

અત્થરહિયં ન ઉચ્ચરઈ પથર ઝં કામદેવોવિ ॥૫૧૪॥

(૧) + * વંત (૨) * ખસિં. (૩) * તુ. I નો (૪)
 * ખુદઈ ગરથિ. (૫) * દિખાડે I દિખાડે. (૬) * કુસલા. (૭)
 * તિસિઉ ગણિકા. I તિસમે + તણો. (૮) * સાથિન કિસિઉ.
 I ગણિકા સાથિ તણે

૧ સર્વોજ્જરાગરત્તં, વાહિઃ કરવીર કુસુમ સદશમ્ ।

મધ્યે રક્તનિરસ્તં, વેશ્યા હૃદયં પતન્નમ્ ઇય ॥ ૫૧૩ ॥

અર્થ:—ખહારથી કબુરના પુલ જેવાં ચર્ણ અંગે સગથી રંગા-
 એલાં અને પતંગીઆ રંગની માફક અંદરથી વેશ્યાનું હૃદય પ્રેમથી
 રહિત હોય છે. ૫૧૩

૨ વેશ્યા કપટ સંપૂરિતા, મનસિ સ્નેહ રહિતા નનુ ।

અર્થરહિતં ન ઉચ્ચરતિ, પાપાણં યત્ કામદેવોડપિ ॥૫૧૪॥

અર્થ:—વેશ્યા કપટથી ભરેલી છે અને નિશ્ચયે કરીને હૃદયમાં

૮ પદ્મલમ્બિ નિવસિયો મુત્તિ ઘુરા મંડયા જામ ।

ત્રેસાનંઠ અયાણો, વિળરત્તા રત્તઓ રમઈ ॥૫૧૫॥

૨૧ ગણઈ રૂવવત, ન કુલિણ જેઝ સન્નસંયત્રિઅં ।

વેસા વાહિ સરિસા, જત્થ ફુલ્લ તત્થ ગમ્મઈ ॥૫૧૬॥

તે સ્નેહ રહીત છે કામદેવ જેમ પત્થરને અક્ષર રતો નથી તેમ
વેસા વિનાના માથુસને વેસ્યા બોલાવતી પથુ નથી ૫૧૪

(૧) * ધાનર - * ફલં

૧ કપાલે નિવસિત, મોક્ષિક જહ્વામણ્ડિત યાવત્ ।

વેદ્યા કણ્ઠ અહ્વાન, વિરક્તા (યા) રક્ત રમતિ ॥૫૧૫॥

અર્થ — પાળમા રહેતા મોતિથી ભગ મુધી ગોળિ રહેને
અર્થાત આપુ રારીર જેનું વરાણાથી ભરેનું છે એવો અનાતી નિરક્ત
વેસ્યાના હોમા આસખત થા રમે છે અર્થાત એટલું સમ રતો નથી
કે આ દેખાતી અમૃદ્ધિ ઉપર મુગ્ધ થા તે હરિ નેવા માટે સ્નેહ
ખતાવે છે ૫૧૫

૨ ન ગણયતિ રૂપવન્તં, ન કુલિન નેવ સર્વસસ્તવિતમ્ ।

વેદ્યા વ્યાધિ સદશા યત્ર વૃણ તત્ર ગચ્છતિ ॥૫૧૬॥

અર્થ — વેસ્યા રૂપવતને ગણતિ નથી, કુલિનને ગણતિ નથી
ને સર્વને સુતિપાત્રને પથુ ગણતિ નથી રાગ સમાન વેદ્યા વ્યા
હોને દેખે ત્યાં ભય છે ૫૧૬

* 'ઇકં સ્વાઅઈ અવહઅં, વીયં ચ કઢવસ રવિસયં ધરઈ ।

અત્રં વંછઈ ચિત્તે, મસાણ સારિછિયા વેસા ॥૫૧૭॥

ચોપાઈ.

માધવ કૈંઠે મુણે રાગન, નારી સગલી નહી સમાન

તિંકલુ લવનમૈંઠ જોઈ મહી, કામકદવા ઉપમ નહીં ૫૧૮

શ્લોક.

રંગેજે શૈલે ન માણિક્યં, મોક્તિકં ન ગજે ગજે ।

સાધવો નહિ સર્વત્ર, ચન્દનં ન વને વને ॥૫૧૯॥

૧. ઇકં સ્વાઅતિ અવહઅં, દ્વિતીયં ચ કટાક્ષરક્ષિતં ધરતિ ।

જન્યં વાચ્છતિ ચિત્તે, સ્મશાન સદૃશા વેદ્યા ॥૫૧૭॥

અર્થ — જોડને વચ્ચે પુરુષની માફક (ખેતરમાં ॥ ૪૨ ઉપર) નાવડ કરવામાં આવતી પુરુષની આંતરે જો અનુરોધી ખેતર કે ધરતી રક્ષણ કરવા માટે કરવામાં આવે છે) ખાઈ જાય છે અને ખીજાને વડાક્ષવી પકડી રાખે છે તથા મનમાં ખીજાને આહુ છે એટલાજ માટે વેત્તા મસાણુ જેવી કે ૫૧૭

(૧) * કદર્ભ મુણુક (૨) * ગિલિ મુવન મૈંઠ જેવાં (૩) + મે

૨ અર્થ — પર્વતે પર્વતે નાણેક હોતા નથી, હાથીએ હાથીએ મોતિ હોતા નથી, સર્વે કેકણે સાધુ પુરો હોતા નથી, અને જગતે જગતે મુખનાં રસો હોતાં નથી. ૫૧૮

દૂહો.

નારી વેશ્યા તતિ જલ, સગ પત્થર કેકાણ,

એ સાંતેહી અધલા, ફેરણુહાર મુખણ

૫૨૦

ગાઠા ૧

* રમલાણ કેતગુણા, મધુકરો જાણઈ પરિમલયં ।

છાયાઢેઅ વસંતા, સાલૂરા નેત્ર જાણંતિ ॥૫૨૧॥

૨જો જાણટ જસસગુણ, સો તસ્સ આયર કુણઈ ।

ફલિયં દમસ્વારામં, માંકો લિવોલિઅં ચુણઈ ॥૫૨૨॥

(૧) * નરના + નરવે ૧ નરવે (૨) * સદ્વિધ કુ આ
ધના. (૩) + ઓ

૧ કમલાના કાન્તગુણા, મધુકર- જાનાતિ પરિમલકમ્ ।

છાયાઢેઅ વસન્તા સાલૂરા- નેત્ર જાનન્તિ ॥૫૨૧॥

અર્થ:—કમળાની ગાંધા વિગેરે ગુણો અને મધુકરને તેનાથી
દૂર વસતા ભરણાઓ બાણે કે પરણુ તેનીજ છાયામાં વસતા દેખાઓ
બાણી શકતા નથી. ૫૨૧

૨ ય- જાનાતિ યસ્ય ગુણં, સ- તસ્ય આદરં કરોતિ ।

ફલિત દ્રાક્ષારામં, કાક- નિમ્બોલિકં ચિનુતે ॥૫૨૨॥

અર્થ:—જે જેનો ગુણ બાણે છે તે તેનો આદર કરે છે, જેમ
કાકે દ્રાક્ષા દ્રાક્ષના માનને છોડી વિબળની લીંગાણાઓ ચણે
કે-ખાય છે ૫૨૨

- * ૧સા કહં ન સંમરિજ્જહ, જસ્સ ધરદારતોરણનિસત્તા ।
 હરિણીવ્વ જૂહ મટ્ટુ અચ્છહ મગં વિલોયંતિ ॥૫૨૩॥
- ૮ ૨જો જહ રસેણ રસિઓ, સો પપ્પલો તસ્સઅમીયણારિચ્છો ।
 મમરો રમડ કમલિણિમ્મિ, ઘુણકીહો સુક્કકટ્ટુમ્મિ ॥૫૨૪॥

શ્લોક ૩

વાનિવારણ લોહાનાં, કાષ્ટ પાપાણ વાસસામ્ ।
 નારી પુરુષ તોયાનાં, અંતરં વૃહદંતરમ્ ॥૫૨૫॥

(૧) * મ.

૧ સા કથં ન સંસ્મર્યતે, યસ્ય ગૃહદ્વાર તોરણ નિયત્તા ।

હરિણીવ ચૂચન્નદ્યા, અસ્તિ માર્ગે વિલોકયતિ ॥૫૨૩॥

અર્થ:—તેણી કેમ ન આશરે કે જે ઘરના બારણા ઉપરના તો-
 રણમાં બેઠેલી ટોળાથી જાદુ થએલી હરણીની માફક માર્ગ જોતી હોય-
 વાટ જોઈ રહી હોય. ૫૨૩

૨ યઃ યદ્રસેન રસિકઃ, સઃ પક્ષઃ તસ્ય અમૃતસદૃશઃ ।

મ્મરઃ રમતિ કમલિન્યાં, ઘુણકોટઃ શુષ્કકાષ્ટે ॥૫૨૪॥

અર્થ:—જે જે રસ વડે રસિક હોય તે પક્ષ તેને અમૃત સમાન
 હોય છે. જેમકે હમરો કમલિનીમાં આનંદ કરે છે પણ ઘુણકોટી
 સુકા લાકડામાં તેને કેળીને આનંદ કરે છે. ૫૨૪

૩ અર્થ:—લોહમાં અને હાથીમાં, લોહમાં અને લાકડામાં,
 પથ્થરમાં અને વજામાં, જીમાં અને પુરુષમાં તથા પાણી પાણીમાં જે
 અંતર છે તે મોટું અંતર છે-મોટા તફાવત-ફેર છે. ૫૨૫

* પેતકીકર પત્રાણાં, વેશ્યા વ્યાલ કેસરીણાં ચ ।

। મૂલં તત્ર ન મૃદ્ધિયાત્, ગુણા એતુ મૃદ્ધતે ॥૫૨૬॥

દૂહા.

માધવ વલિ વલિ બિનવધ, સાંભલિ વિક્રમ સ્વામિ,

પરદુ ખ ભજણ સાલસી, આંખો હું ધણ ડામિ ૫૨૭

શ્લોક ૨

શ્લોકાર્થેન અહં વક્ષ્યે, યદુક્તં ગ્રંથ કોટિભિઃ ।

પરોપકારઃ પુણ્યાય, પાપાય પરપીડનસ્ ॥૫૨૮॥

અકિ તેન જાતજાતેન, યસ્યાત્મા દુર્ભરોદરઃ ।

સમર્થો નોપકારાય, તેનાપિ જનિતેન કિ ॥૫૨૯॥

(૧) + આવિવો તિલિ (૨) I પૂર્વ.

૧ અર્થઃ—પેતકી, કીરણો, પાદકાઓ, વેશ્યા, સપ અને કેસરી સિદ્ધ તેઓનું મૂળ શુદ્ધ ન કરતા મુશ્કેલી ઝડપ કરવા ૫૨૬

૨ અર્થ—કોઈ અવો વડે જે કંઈ છે તે હું અકથા મોકલ્યા કહિત કે પરોપકાર કરવાથી પુણ્ય માટે થાય છે અને બીજાને દુખ કરવું તે પાપ માટે થાય છે ૫૨૮

૩ અર્થઃ—તેઓના પેદા થવાથી શું ? કે જેઓ પોતાનું પેદા દુખથી ભરત્યા હોય, અને જે ઉપકાર કરવામાં પશુ સમર્થ નથી તેના જન્મવાથી પણ નહીં. ૫૨૯

દૂહા.

૧ વલતો વિક્રમ ઈમ ક્ષુધ, સહી સાચ્ય મન માનિ;

કામકંઠલા મેલવું, તો મુજ વર્ણ પ્રમાણ ૫૩૦

ગાથા ૧

૮ સરવર મૂલં વડિયં, અંકુરં ઉત્તમેહિં પડિવત્રં ।

પદમં ચીય અહસુક્લં, પચ્છાણેગરુવં વરં ॥ ૫૩૧ ॥

I રજનાળ વીયં વીયાળ ચંદં, સુપુરુસેહિ માસિયં વયળં ।

પદમં લઘુયં ચ લઘુયં, પચ્છાગરુયં ચ ગરુયં ચ ॥ ૫૩૨ ॥

(૧) * ૧. (૨) * માય કિ I તો સાચો માનિ (૩) * તહિ મુજ નવન પ્રમાણિ (૪) * વાન

૧ સરોવરે મૂલં પતિતં, અંકુરં ઉત્તમૈઃ પ્રતિપદ્મમ્ ।

પ્રથમ એવ અતિસૂક્ષ્મં, પશ્ચાદ્નેકરૂપં વરમ્ ॥ ૫૩૧ ॥

અર્થ:—સરોવરો કાંઈ પડેના અંકુરાની માફક ઉત્તમ માણનોએ કમુએ નવન પ્રથમ અતિ સૂક્ષ્મ હોય કે પરંતુ પડીથી મોટુ અને શ્રેષ્ઠ થાય છે. ૫૩૧

૨ જનાનાં દ્વિતીયા દ્વિતીયાનાં ચન્દ્રઃ, સુપુરુષેઃ માપિતં ચચનમ્
પ્રથમં લઘુકં ચ લઘુકં, પશ્ચાદ્ ગુરુકં ચ ગુરુકં ચ ॥ ૫૩૨ ॥

અર્થ:—મુખ્યોને બીજા આનંદુ મૂળ છે અને અંદરે બીજા

શ્લોક ૧

અમોઘા વાસરે વિદ્યુ- દમોઘં નિશિર્ગર્જિતમ્ ।

અમોઘા (દિ) સતા વાણી, અમોઘ દેવદર્શનમ્ ॥૫૩૩॥

દૂહા.

અદા વહની બહુ શુણી, જે પખવસ વિમુદ્ધ,

મન હરણી ચિત રજણી, મિલે વિધાતા મુજ ૫૩૪

ચોપાઈ.

અપછર તણી કહી સહી વાત, આભલિ રાગ જગે વિખ્યાત,

પરદુખ લજલ ગિરક તાહરૈ, કિવએ દુખ ભાજે માહરૈ ૫૩૫

૧૬ થવાનું મૂજ છે તેની ગીતે સત્પુરોએ કહેતું વચન નારલના
નાનામાં નાનું હોવા છતાં પગી તે મોટા કરતાં પણ મોટું થાય
છે ૫૩૨

(૧) * જિખખિ (૨) * મેલિ I મેલ (૩) * દુ I તન
(૪) * સભલિ (૫) * ગિ (૬) * તાહરકિ (૭) * લજલ
માહરકિ

૧ અર્થ.—દિવસે યએલી વિજળી નિશી ન આવે રાતનો
મુગમટ નિશી ન આવે સત પુરોની વાણી નિશી ન આવે અને
દેવનું દર્શન નિશી ન આવે ૫૩૩

ગાથા ૧

વિરલા જાણંતિ ગુણા, વિરલા પાલંતિ નિદ્રણ સિનેહં ।

વિરલા પરકમ્પકરા, પરદુઃસ્વે દુઃસ્વિયા વિરલા ॥૫૩૬॥

ચોપાઇ.

અવિદ્ધ મન માધવનો નેહ, લાજે સુખ જોવે જડ એહ;

ચતુરંગ કટક એકઠો કરી, આપ્યો વિક્રમ નગરી લણી. ૫૩૭

માધવ કટક સકર સંજીવી, આપ્યો નગરી કામપત્ની;

હલ ઉતર્યો નગર ગોધરિય, રાગ બિદુ પરિખ્યા કર્ય. ૫૩૮

૧ વિરલાઃ જાનન્તિગુણાઃ, વિરલાઃ પાલયન્તિ નિર્ધનસ્નેહમ્ ।

વિરલાઃ પરકાર્યકરાઃ, પરદુઃસ્વે દુઃસ્વિયા વિરલાઃ ॥૫૩૬॥

અર્થઃ—ગુણ જાણનારાઓ દુર્લભ છે, નિર્ધનની સાથે સ્નેહ જાગવી રાખનારાઓ દુર્લભ છે, બીજાનું કામ કરનારાઓ દુર્લભ છે, પારકાના દુઃખે દુઃખિ થનારાઓ દુર્લભ છે ૫૩૬

(૧) * નિવર દેખિ માધવનુ x નિવર. (૨) * ભાગવું દુખ જોઈ જઈ. + ભાગવું (૩) * એકઠું. + એકઠું I ઠો. (૪) * આલિઉ + આપ્યો. I લ્યો (૫) * આણુદ ધરી. (૬) * સહિત કટક સમિતિ. I કટક સહિત. (૭) * આવિઉ. I આપ્યો. (૮) I પુદ્ગપાવતી. (૯) * ઉતરિઉ I ચો. (૧૦) * ગોધરિય. I ગોધર. (૧૧) I બિદુની. (૧૨) + કરે.

રાજા મનિ મોટો સદેહ, ધર્યાં જિહ્વનો લેવું નેહ;
 સાચી કિ નાકારિમી નારી, છાનો આગ્યો નગર મજારિ. ૫૩૯
 એકાકી આવીયો વિમાસિ, કામકંદલા નમ આવાસિ;
 જાણ્યો એ કો પુરુષ પ્રધાન, તિલિ ગણિકાઈ દીધો માન. ૫૪૦
 ગીત વિનોદનમ નાટક કલા, રાય રંગવંશ કામકંદલા;
 નવ રસ લોગ વાંછના કરઈ, તેહ વાતનિ હજી નવિ કરઈ. ૫૪૧
 દૂહા.

^{૧૩}વિણ દીકઈ સૂર મિડઈ, કાયર કંપઈ તેણ;
^{૧૪}વાલિ સખી સમજાવિ પ્રિય, હૂં તો રૂંધી તેણ. ૫૪૨

૮ I સમજાવો સમજઈ નહીં, કોઈ અંગ સુકાઈ;

મઈ મત્તા મંજરિ ભું, કહઈ તો આઉ આઉ. ૫૪૩

(૧) * મોટાઉ. I યો. (૨) * ધર્યાં જિહ્વ નહિ x એક જિહ્વનો.
 (૩) * છાનહિ આવિહિ + છાનો આવીઓ. (૪) * આવીહિ. +
 આવીઓ. I આગ્યો. (૫) x પુરુષ કામકંદલા પાસિ (૬) * જા-
 ણ્યહિ. x તિલિ ગણિકાઈ. (૭) - કોઈ. (૮) x જાણી દીધો અતિ
 બહુ માન. (૯) * દીધઈ. - + થેં + દીધું - * દિ. (૧૦) I
 રંગ્યો. + રંગવે. - = વં (૧૧) I સોલા વંછા કરે. (૧૨)
 * વાતનુ મનિ નવિ કરઈ. I સુરતિ વાત હજી નવિ કરે. (૧૩)
 * જિણિ. (૧૪) * જોણિ + જિણિ. (૧૫) * આ (૧૬) I પ્રીહિ.
 (૧૭) * તહિ આહિ તેણિ. + તુ. - I યો. - I જો. (૧૮) I
 મંજર. (૧૯) I સુખાવ. (૨૦) I મંજર ભું.

ગાહા. ૧

* વસિક્કણ સમ્મલોણ, મંથં મદિક્કણ પારિજાયસ્સ ।

રે ભમરા? કિં ન લજ્જસિ, ચુંવંતો કયર કુસુમાઈં ॥૫૪૪॥

દૂહા.

* સેજિં સૂતા કવણુ ગુણુ, ...;

... .., ૫૪૫

ચોપાધ.

સંગતિ પાખઈ કામકંઠલા, બીજી સંહિ દેખાડી કલા;

રાગ રાતિ વસઈ આવાસ, વાત એ પૂછઈ તસ પાસ. ૫૪૬

દીસઈ અતિ સુદઃ તુજ દેહ, નવ ચોવન રૂપે સસનેહ,

ડીલ તણી ન કરઈ દોઈ નાર, નવિ પહિરઈ સોલક શૃંગાર. ૫૪૭

૧ ઉપિત્વા મ્વર્ગલોકે, મંથં મૃદિત્વા પારિજાતસ્ય ।

રે ભ્રમરઃ ! કિં ન લજ્જસિ, ચુમ્વન્તઃ કરીર કુસુમાનિ ॥૫૫૪॥

અર્થઃ—હે ભમરા ? સ્વર્ગ લોકમાં રહેને તથા દેવતાઈ વૃક્ષના પુષ્પોની મુગધ લગને કરાના કુચોને ચુબન (ચુસતાં) કરતા લગતો નથી તુ ? ૫૪૪

(૧) * દુ (૨) + વને આવાસિ. (૩) * એ (૪) I સુ.

(૫) * સિ I સે (૬) * ચો. (૭) * નવરૂપ સનેહ. (૮) I દેહ.

(૯) * કા ન કરઈ સાર. (૧૦) I તુ. (૧૧) * સિન્ધુગાર

વલતી વેશ્યા કેહૈ વૃત્તંત, પરદેસઈ ગયૌ મુજ કંત,
 જાં લગિ પ્રિય મિલસ્યઈ નહીં, તા લગિ ઇષ્ટપરિ રહિયું સહી ૫૪૮
 મુણી વાત રાજા પોદીયો, કપટ નિદ્રા ઓઢણુ ઓદીયો,
 પ્રી વિયોગ વેસા વિલવિલઈ, સાવધાન રાજા સાભલઈ, ૫૪૯

ગાહા^૧

સો રુવવડ સુદેણસુદી, દુઃસ્વવર્જિતો સો ય ।

સો સયલગુણ નિહાણો જયમ્મિ નહુ વલ્લહો કો વિ ॥૫૫૦॥

(૧) * હહઈ વિરતત (૨) * પરદેસઈ I માહરઈ ઈઈ ૫૨
 દેસઈ હત (૩) I ખડતો (૪) * લગઈ તે પ્રી મિલસિ (૫)
 I પ્રીય મુજ મિલસ્યે (૬) * લગિઈપિ (૭) * રહિયું (૮)
 * પુઠીઈ * પોદીઈ + પુદીઓ I પોદીયો (૯) * ઓઢણુ ઓદીઈ
 (૧૦) * પ્રીય વિયોગિ વેશ્યા વલવલઈ * પ્રીત I બિયોગ, (૧૧)
 * સ. + સભયે I સાભયે (૧૨) * સો સુદાણ સયસ્યાણિ,
 * સો સયલ ગુણ નિહાણો, (૧૩) * જસ્સ મળવયણ કાવણ,

૧ સ. રુપપતિ સુલેનસુલ્લી, દુઃસ્વવર્જિત. સઃ ચ ।

સઃ સકલગુણનિધાન., જગતિ નચલુ વલ્લભ. કોડપિ ॥૫૫૦॥

અર્થઃ—તેજ કામદેવ સમાન રૂપવાન છે, તેજ સુખે મુખી છે
 અને તેજ દુઃખ રહિત છે, તથા તેજ સર્વ ગુણોનો ભાગર છે કે
 જેને જગતમાં કોઈ પ્રીયકુલ વહાણું નથી. ૫૫૦

દૂષા.

આજ બીજા વિદેસ પ્રિય, સસિ સંગમ નયણુંડ;

હુધંસી કંત મિલાવડો, જો કુસલતાણુ નાહ; ૫૫૧

ગાથા ૧

હસિતં પુચ્છઈ વચ્ચં, સંજાણ કામકંદલા ચંદં ।

મજ્જ પિંડ વિદેસગમને, તો કહિ ક્ષિણત્વં કથ ॥૫૫૨॥

સ્વાસો જડાણમજ્જે, દોજીહા સામીકણ પડિલગા ।

જં જીવંતં લાહો, ક્ષિણત્વં કથ પુચ્છેસિ ॥૫૫૩॥

— * ઉ (૧) = હોસિતં ચક્ર મેલાવડું. (૨) * કુસલગ
બિહુ જણાહ.

૧ સિત્યા પૃચ્છતિ ચાર્તા, સંખ્યાયાં કામકન્દલા ચન્દ્રમ્ ।

મમ પ્રિય વિદેશગમને, તવ ક્વ ક્ષિણત્વં કથ ॥૫૫૨॥

અર્થ:—સખા સમયે કામકન્દલા ચન્દ્રને હસિતે વાત પુછે છે
કે મારો સ્વામિ પરદેશ જવાથી તું કેમ ક્ષિણતા પામ્યો છું તે
કહે ૫૫૨

૨ વાસ: જડાનાં મલ્લે, દિગ્દિશ સ્વામિ કૃષ્ણ પ્રતિલગ્ના: । ;

યજ્ઞીવિતલ્ય લાભ: ક્ષિણત્વં કથં પૃચ્છસિ ॥૫૫૩॥ ~

અર્થ:—પાણીમાં જેનું રહેણાણ છે અને સર્પનો સ્વામિ કૃષ્ણ
અર્થાત્ રાહુ હમેનાં પાળ લાગેલો તેમા જે જીવિતલ્યનો લાભ તો
અર્થાત્ તેમા જીવવાનું નો ક્ષિણતાનું કેમ પુછે છે. ૫૫૩

દૂહા.

- મોરા મો લવે આજ તૂં, ઉચ્છૃંઘે ગૈસિ ખમ્બર;
 હું એકલી ઘરિ આપણું, વાલંમ વસિયા દૂરિ. ૫૫૪
 રૈ હીયડા સંતાપ કરિ, જિમ આરણુ કલ્લોણુ;
 હાથી વસતા વીંઝવને, તિહાંઈ પડ્યો વિછોડુ. ૫૫૫
 ૨ સભજન એક પરદેસ છઈ, ખંરી સંતાપઈ આઈ;
 જયું સૂવું ત્યું જાગવઈ, જ' જાગઈ ત્યું જાઈ. ૫૫૬
 ૮ સોહિણુ તઈ મોનૂં દહી, તોનૂં કહિબ્યો આગિ;
 સો કોસઈ પ્રીતમ વસઈ, સૂતીથી ગલિ લાગિ. ૫૫૭
 ૧ સૂતીથી ગલિ લાગિ, જાંક દેણુ તો નહી;
 કહિણુ મતાંથી વાત, સોરો સરે હિયો મનમાંદી
 તો પરિ પડબ્યો વીજ, અને વિચ્છન દે દહીયા;
 કહિ કેસવ સુવિચાર, કહી ગયો પાપી મુહિણુ. ૫૫૮
 ૮ હીયડા ડોલ મ વાય બ્યું, તે સાજણુ મન વેણુ;
 જઉ કરતાર મયા કરઈ, તો તેહર તેહજ ઘુણુ. ૫૫૯

(૧) × મ. (૨) * જાંસિ કરીરિ. (૩) * વાલિખ વસઈ પર-
 તીરી. (૪) × વોસહિ. (૫) * રદી. (૬) * આરણુદા સોદ. - *
 નિ. (૭) * તારી પડખે. × પડખા.

તે દિન કંદહી આવસિં, જૈદિં પ્રી અંગ મિલેસિ;

સરવર ભરિયાં કુંભ જૂં, સગલો તનુ સંચિસિ. ૫૬૦

* બહુ દુખડ કુલી ચણું, ...;

... .., ... ૫૬૧

અઉપ્પઘ.

રાજા સૂતો સુષૈ કલાપ, કામકંદલા, કર્મ વિલાપ;

મધ્ય રાતિ વૃલ્લી જે તલધ, નિદ્રા ભરિ સૂતી તે તલધ. ૫૬૨

તિણુ અવસરિ જાણી નધ રાય, હીયડા જીપરિ મૂંકં યાય;

જાગી કહધ કામકંદલા, સામી ચરણુ કરઉં વિગલા. ૫૬૩

વલતો રાજા જોલધ સહી, મૂરખ કીસુ જોલખધ નહી;

વેસ્યા કહધ કહધ અનુમાન, તૂં છધ ભૂપતિ નહી સમાન. ૫૬૪

પણુ એક જીને કારણુ અછધ, વિસ્તૂર વાત કહીસું પછધ;

પ્રાહ્મણુ ઉત્તમ માધવ નામ, સુજ હિયડધ તે વસિવા કામ. ૫૬૫

(૧) = કિણિ દિનિ. (૨) * યદિ ખરતિખ. x જે દિ પરતખિ
મેલેસિ. (૩) * જિમ. (૪) * સધયું તન. (૫) * સુતઉ સુણુ
વિલાપ. (૬) * કલાપ. (૭) x વોલી. + વુલી. — * જિ. (૮)
+ મૂકં. I ફે. (૯) I રો. (૧૦) * વલતું I તોં. (૧૧) * રિ.
(૧૨) * સ્ય. (૧૩) I ઉ. (૧૪) * હં. (૧૫) * નિ. (૧૬)
* પણિ I પિણ. (૧૭) * ખીજલ. I ખીજે. (૧૮) * વિસ્તાર.
(૧૯) I કહીસું * કહસિઉ x કહેણ. (૨૦) I તમુ વસિયો નામ.

શ્લોક ૧

ગુરુમગ્નિ દ્વિજાતીના, પાદેન નૈવ સપ્સૃશેત્ ।

યે સ્વયં જ્ઞાનતો મૂઢાઃ સ્પૃશન્તિ તે નરાધમાઃ ॥૫૬૬॥

ચોપાઈ.

ગ્રાહ્યણુ વૃદ્ધિનીક^૧ તુલ્ય^૨ તણુઈ, કિમ ઉપરિ પગ ધરિ આપણુઈ,
કામક કલા વેશ્યા પાઉ, ફૂડો વચન પય પઈ રાઉ ૫૬૭
રાગ પૂછઈ માધવ કિસિઉ, કહી વાત તવ રાગ હુસ્યો,
વેશ્યા પૂછઈ કહો વૃત્તાત, રાગ બોલઈ સુણો એક ત ૫૬૮
ઉબ્બેણી નગરી મઝારિ માધવ બંભણુ ગુણુ ભડાર,
પરદેસીયકી આપ્યો હુતો, ફિરતો નગર વિલપતો ૫૬૯

૧ અર્થ—ગુરુને અગ્નિને, ગ્રાહ્યણુ જાતીને પગ વડે સ્પર્શ કરવો નહીં જે પોતાના જ્ઞાનથી મૂઢ નરાધમો હોય છે તેઓજ સ્પર્શ કરે છે ૫૬૬

(૧) * દ (૨) * તુલ્ય. (૩) * અવગણુઈ I અવગિણુ
(૪) * દેસિઉ પાય I બોલે ન્યાય (૫) * ફૂડઈ + ફૂડ (૬)
I કિસો + કિસ્યો * કિસિઉ x કિસો (૭) * હસિઉ I હસ્યો
+ હસિયો - I છે + છે. (૮) * કહુ વસ્તત (૯) I સુણી
એકાંત (૧૦) I નગરીયે * નગરીય (૧૧) I વિપ્ર છે (૧૨)
* પરદેસિ તિહિ આપીઉ હનુ + આપ્યો હતો I તે પરદેસીયો
આપ્યો હુતો (૧૩) * ફિરતુ નગરિ (૧૪) * વિલપતુ

દૂસ્રા.

- ધરતી જિમ ભારી ખમી, નમણી જેહી કેલિ;
મજાકંઈ જિમ રંગણી, અઈ સાસ ન મેલિ. ૫૭૦
- * ઊતપાત માહરી કુંગરા, સમુદ્ર સરીખઉ તે બાપ;
મીણારાં ઘરિ ખેટવી, કીયા હીંડીતી પાપ. ૫૭૧
- * જીપરિ સંકટ પૌટીય, તલઈ બલઈ અંગીઠ;
અતિ રંગીય જી વણસીય, ઈમ કહિતી મુણી મજાક. ૫૭૨
- * મય જાણિઉં રંગ ચોલનું, રહિસિય કેતુ કાલ,
રંગ છંડી પતંગનઉ, જાતાં ન લાગી વાર. ૫૭૩
- * રંગ પાનિ રંગ ફોંફલે, અતિ રંગ સૂનિ હોય;
રંગ સઘલાં મઈ જોય્યાં, પણિ પ્રીતિ સમુ નહીં કોય. ૫૭૪
- બહુ ગુણવંતી સંસિમુખી, રંગ રમય રસ લુહી;
મનહરણી ચિતરંજણી, મેલિહુ વિધાતા મુદ. ૫૭૫

(૧) * જેહો બહુ ખમા. I જેહો બહુ ખમા. (૨) * મંજુડી.
I મંજુડા. (૩) * રંગણી. + રંગણા. (૪) * દર્મિ સન્નિ
મેલિ. x દર્મિ સમણી. I દેવ નુ સમણ. (૫) + પીટિયે. (૬)
+ તલે બલે. (૭) + નો. - + પાને. (૮) + ફોંફલાં. (૯)
+ મે. - + જી. (૧૦) I સસિ. - * ગિ. - * ધ. (૧૧) +
મોહાની - + લિ.

ચોપાદ.

રૂપવત નય ડોકિલ સાદ, સૂતો મહાકાલ પ્રાસાદ,

ભાસ વસે^૩ તી વિરડુ વ્યાપી^૪ નયો, ફૂટે^૫ હીયઉ કાલ તિલિ કીયઉ ૫૭૬

કાવ્યરૂ.

✽ વસન્તે વાસન્તે તરકુસુપસૌરમ્બલહરી,

અમદ્મદ્મદ્મદ્મદ્મ સ્ફુરતરકરાલાપયુલ્લરે ।

પિયા સ્મૃત્વા નાથો ઘનતરશુચા મન્મથવશા—

દહાદા હા હા હા રૂપશરમૃતઃ કોપિ પત્રિકઃ ॥૫૭૭॥

નગરમાહિ સર્ગને જાણીયઉ, આદાણ મલિ આહિર આણીયો,

મધ હીઠા અતિ રૂપ સરીરે, દાધ દીયો મિત્રાનર્થ તીર ૫૭૮

(૧) × નાદ (૨) * સુતઉ I તો (૩) I વસતે (૪) * વ્યાપીઉ + વ્યાપિયો I ચો (૫) * ફૂટે હીય મલ તિલિ કીઉ × ફૂટે હીઉ + ફૂટે હીયે + કીયો (૬) * સપદર્થ + સપને (૭) * આહિઉ (૮) + મિલિ આહરિ આણિઉ (૯) * દીઠઉ — * રિ (૧૦) * હીઉ (૧૧) * નય + નેતિરિ.

૧ અર્થ:—ટ્યોના કુટોની મુખધીની લહેરાયી અને ભમતા ભમરાઓથી વાસિત થએલ તથા વડના પાદ-ઓના અયમવાથી થતા ગળ્દો વડે સખાયમાન થએલી વસન્ત રૂપમા પિય જ્યોને સભારવાથી અત્યલ સાદ અને કામવશ થએલો મોઢ યિકે અદાદા કામના આ-ણીથી પીડાને નગી ગયો ૫૭૭

એહ વાત વેસ્યા સાભલી, મુર્છા આવી ધગ્ગી ઢલી,

નિમ્બુ પહુતો ભરતાર, હિવ હું જીવું કુણુ આધાર. ૫૭૬

ગાહા ૧

આસા ન દેઈ મરણં, ત્રિણ મન્ચું કિં લગ્નપ પેમં ।

અસર જઈ ન મરિજ્ઞડ, તો લગ્નઈ સામસુંદરો. ॥૫૮૦॥

૨ આસાસમુદ્રપડિચાણં, દહદિસિચાલંત ચંચલાનયણી ।

હવઈ કોવિ સમત્યો (મંડ), વાહવિલંબણં દેઈ ॥૫૮૧॥

(૧) * યમપુરિ પુકુતકે જલિ - x નિચ I જમપુર બોલ
પહુતો જો (૨) * વિશિ આધારિ - x ગી.

૧ આસા ન દદાતે મરણં, વિના મૃત્યું કિં લભ્યતે પ્રેમ ।

અસરે યદિ ન મ્રિયતે, તદા લગ્નતે શ્યામસુંદર. ॥૫૮૦॥

અર્થ:—આસા મૃત્યુ આપતી નથી, તો શુ ? મરણ વિના પ્રેમ
મેળવી શકાય કે ? વખત આવ્યો ને ન મરે તો શ્યામ સુંદર-પ્રિય
મનુષ્ય લાગે કે ૫૮૦

૨ આસાસમુદ્રપતિતાનાં, દશદિશિત્રામ્યતિ ચંચલાનયણીઃ ।

મયતિ કોઽપિ સમર્થઃ, યો વાહામ્લબનં દદાતે ॥૫૮૧॥

અર્થ:—આસાપિ સમુદ્રમાં પડે-ગએને ચચનનેતાવાળી બીજો
દશેદિશામાં લખાડે કે, કોઈ પણ એવો સમર્થ છે કે જે આસા-
સમુદ્રમાં પડેલાએને હાથનો આધાર આપે ? ૫૮૧

૧ ત્રાહરિલગ્ન સો દીયડ, જે મૂરા સમતથ ।

રચનાગર તુટત, રૂવળ પસારહ હત્ય ॥૫૮૨॥

પૂર્વ.

પાણી તણઈ વિયોગ, ગઢમ હી કાગ્ગ હીયડ,
તિમ માપસા વિયોગ, માયો નેક તોં અપ્રિયઈ ૫૮૩

* હીયડ કુદિ પમાડ ડગી, કેતા હુખ સહેમિ,
પ્રીત માણસ વિછોડીયા, અવિ કાહુ કરસિ ૫૮૪
અઉપઈ.

કામકદલા કીધો કાલ, કેખી વિલખઉ થયો બૂપાલ,
હોંડા દિવ કિતુ ગઈ કીયો હોંસો કાટવિ ખાસો હૂયો ૫૮૫

કામકંઠલા તણે^૧ સરીર, રાગ^૨ ઓઢિઓ ઠાવઇ ચીર;
 રાગ બહુ દુખ^૪ સંતાવિયો, છાનો^૫ કટક માહિ આવીયો. ૫૮૬
 માધવ સૂતો^૭ મનિ ચિંતવઇ, કામકંઠલા મિલિસ્યઇ હિવઇ;
 તતખિણે^૮ રાગ આપ્યો^{૧૦} જિહાં, વિરડી માધવ સૂતો^{૧૧} જિહાં. ૫૮૭
 નયણે^{૧૨} રાગ આંસૂ ઝરઇ, બોલઇ^{૧૩} વચન જીવે ધરહરઇ;
 એ અપરાધ^{૧૪} ખમઉ મુજ સહી, વાત સહુ માધવને^{૧૫} કહી. ૫૮૮
 તાહરો^{૧૬} મરણ મુણી તતકાલ, કામકંઠલા કીધો કાલ;
 એહ વાત માધવ સાંભલિ, ઉઝ્યો^{૧૮} હંસ ગયો નીકલી. ૫૮૯

- (૧) I છો. * તણઉ. + તણુ (૨) * કરિ પ્રવચન ઉઠાવઇ.
 (૩) I ઉઠીઉ ઠાવે. (૪) * દુખિ સનાપીઉ. I ચો + ઓ. (૫)
 * નુ. I નો. + નો. (૬) * ઉ. I ચો + ઓ. (૭) * મુતઉ.
 I તો. + તો. (૮) I ધ + વે (૯) * મિલિસિજ ઇવઇ. I સ્યે.
 વે + મે. વે. - * છિ. (૧૦) * આવઉ તિહાં. (૧૧) * મુતઉ.
 + તો. I તો (૧૨) * ખિરજ. + ઝરે. I રે. (૧૩) I લે. +
 લે - * બ. - + રે. I રે. (૧૪) I ઓ. (૧૫) * મુ I મો.
 - I મ + ને. (૧૬) * રહ + રં. I રે. (૧૭) * ધઉ. *
 મૂળ બાલ I ધો + મો. (૧૮) * ઉઠિઉ. I ડ્યો. + ચો. (૧૯)
 I ચો. + યુ.

દૂહા.

- ૧ રાગ મનિ માહિ ચિતવે, કીધો દેવ અકલ્, ૫૮૦
 ત્રિલો નરસિ હું આવીયો, વિપુલ પે જે ઝગર
 અઝીહત્યા સિરે ચડી, ગ્રાહણહત્યા સાથિ,
 પુખ ન ખાધા નર્મ વહી, હાધા જેઈ હાથિ ૫૮૧
 દુખભજણ (હું) આવીયો, સામ્રો તીધો દુખ,
 મેઈ અનરથ મોઁ કીધો, હિવ કીમ હોસ્યઈ સુખ ૫૮૨
 મિત્રદ્રોહી મેઈ કરી, અરૂ વેસામી ધાન
 ત્રિહું ભુવણે નિદા હુસ્યઈ લોક મુણીસી વાન ૫૮૩

(૧) × વિક્રમ - * ન - I વે + વે (૨) * કીધઉ
 દેવ અકાળ + કીધુ I થો - * લિ (૩) * આવીઉ I રો
 + ઓ (૪) × વિણસાર્યા સવિ કાળ (૫) * બેદુ I બેઈ - *
 રિ - + હિ (૬) * પુહક ન ખાધઉ × પુહખ - + ખવુ ને
 I દુખ ન ખાતે દુસ્થા (૭) * બેદુ × મે વે (૮) * આવીઉ +
 ઓ I થો (૯) * સામુ દીધઉ I થો + સામુ દીધુ (૧૦)
 + મે I દ (૧૧) * મોટઉ કીઉ + મોટુ (૧૨) * હાસઈ
 + હામે I ફવે (૧૩) + મે I હો મે કીયો (૧૪) * અ
 નર્મ + અને (૧૫) * ને (૧૬) * દુસિઈ + દુમે I નલા
 ફતે (૧૭) * મુબેસિઈ + મુબેસિ - I ની.

કામકદલા કામિણી, માધવ વિમ્બ સુખણ,

સાચો નેહ તો જાણીયો, જો ઇંમ છ ડે પ્રાણ ૫૬૪

I જુગ વિધુન્ત મીમરત, યડે કાઠકી પ્રીત,

વે સજન વિધુડે ના મિલે, મળ નયહુ વિપરીન ૫૬૫

સમનેડી તો માછલી, ખીલ અલપ સનેહ,

જળકી જલથી વીંછડે તમકી ઠંડડ દેહ ૫૬૬

રામ ચિતડ હિવ કિમ્મ, હૂં હિવ છૂટ પાપ,

જે ના ગતિ ઇંડા બિહુ તણી, સૌ ગતિ કરિસ્યા આપ ૫૬૭

સાહુમધર તન ઉડીયો, કંઠે આલી ઝરવાલ,

મીમ લણી નિમ વાડીયો તિમ આલીયો વેતાલ, ૫૬૮

(૧) * સાચડે નેહ તુ જાણી I સાચો નેહ તો જાણીયો

(૨) * જે ઇંમ ઠંડ પ્રાણ I જે + ઠંડે - x તમુ (૩) * તઉ

I તો + ગુ (૪) * જા (૫) I તુ (૬) * વીંછડ + ડે

I ડે (૭) I મુ ઠંડ (૮) * સુખ + x ઠંડે + સુખે (૯)

* કિમ્મ x કિમ્મ + કિમે (૧૦) * નવિ છૂટ + કિમ છૂટિય

- I વ્યુ (૧૧) x હૂં. (૧૨) * સા (૧૩) * કરસડિ + જ

સુ I કરિયુ (૧૪) * ધગિન જાણ + ધગિન ઉડીયો I ને.

૦ યો (૧૫) * કડિ આવડે કરિસાન (૧૬) x જળ (૧૭) *

વાડિડે (૧૮) x તન (૧૯) * આનેડે x આલો વેતાલી

વલતૌ વિક્રમ ઈમ કહે, સુષિ આગિઆ વેતાલ;

કહિયૌ કરૈ જો માહરૌ, તે (તો) છાંડુ કરવાલ. ૫૬૬

માધવ બાંલણે માનની, કામકંદલા નારિ.

એ બેહું જીવાડિ કરિ, તૌ મુજ જીવ ઉગારિ. ૬૦૦

+* આગિઉ મુર ન્યાનિ જીવ એ મૂરછા મહી હોઇ:

વલતું વિક્રમનર્ધ કહિ, આરિતિ મ કરૂ સોઇ. ૬૦૧

+* ઉત્કૃષ્ટી પટ માસની, બોલી શાસ મઝારિ,

વિરહ મૂરછા આવી ટલઇ, સચિઇ અમૃત ધારિ ૬૦૨

ચોપાઇ.

પાંતાલઇ પહુતૌ વેતાલ, આર્ણ્યો અમૃત રસ અંકરણ;

લેઇ માધવને મુખ દીયો, સંઇ વિપ્ર માધવ હૃદયો ૬૦૩

(૧) * તુ. (૨) * કહઇ. + કહે. (-) * કહીઉ જઉ મો-
રઉ કરઇ - x માહરૂ + મોર. (૪) * તઉ છડાવિ - x જીવે
- * જિ ૦ નિ - * ગિ (૫) * તઉ I તો. + તો. (૧) +
લે. I લે. (૭) * પુલતુ I પહુતૌ + પુલતો. (૮) * આગિઉ + પુ
I આર્ણ્યો. (૯) * અસલાલ I અસજાલ (૧૦) * નમ મુખિ ૧ઉ
(૧૧) * તિસિઈ + તિમે I તિસ (૧૨) * ઉચિ + ઉકિયો
x અનીઉ

બંધેઠા માધવ હુઓ આણુક, પંધેઠા નગરી માહિં નરિંદ,
 કામકદલા સૂતી જિહા, રાજા છાનો આવ્યો તિહા. ૬૦૪
 મૃતકરૂપ દેખે નરિંદ, સંધ હથિ હે મુખ અમૃત બિંદ
 તે જીની મંહ આણુદી, કહઈ મંધ દૂડ હાસો કીયો ૬૦૫
 હુ ઉજેણી નગરી ધણી, આવ્યો માધવ મેઠકુણ લણી,
 તઈ મરતઈ તે માધવ મૂઓ, તૂ જીવી માધવ પિણુ જીયો ૬૦૬
 માધવ આવ્યો ઝંધ ઇણુ ગામ, સુમલાત મેલસે તુજ સ્વામિ,
 ઇમ ઝહિ રાજા પાંદો વલ્યો, કામસેન રાજા સાલવ્યો, ૬૦૭

(૧) * બંધેઠિ + મેઠા I ઠો (૨) * હુકિ x થયો (૩)
 * પુઢેતુ + પુઢતો (૪) * જનકિ આવિઉ + નો ૦ બો ૦ I
 નો ૦ બો ૦ (૫) * તે દખિ x પેખિ (૬) * દીધ મુખિ
 + મે હથિ મે I ઘ અમૃત રસ (૭) * મનિ આપુદાહિં I ચો
 + ચો (૮) * નૃપ મંદ હાસેઉ કીઉ - x હાસ + કહે દૂડ મે
 હાસ કીડુ (૯) * આવઉ I આવ્યો (૧૦) * મેલણુ x મિલિવા
 (૧૧) * પણિ - I પિ - * ઉ (૧૨) I તો જીયાં (૧૩)
 I જીવીયો * જીઉ + જીવીયો (૧૪) * આવિઉ - + ઉ
 - * હિ ૦ મિ ૦ - * તિ (૧૫) * મેલિસ I મિલસ્યે
 (૧૬) * પાજઉ વસિઉ I ઝો ૦ લ્યો ૦ (૧૭) * રાજાઈ
 બલિઉ.

વિક્રમરાય કટક નિર^૧ખીયો, કામસેન હીય^૨કઈ હરખીયો,
આવી રાયતઈ લાગો પાઈ, કિમ આખ્યા મુજ કરો પસાય ૬૦૮

દૂહા.

વલતો વિક્રમ ધમ કહઈ, કામસેન સુણી વીનંતિ,
હું આ^૩ખ્યો તુજ પાસ, કરિ માધવ સધાતિ. ૬૦૯
કામસેન રાજ્ય લણુઈ, વિક્રમ સુણી નરેસ,
રાજ રિદ્ધ પૂરવર નગર, જ^૪ જોયઈ ત લેસિ ૬૧૦
હું છું સેવક તુજ તણો, તુ મુજ સાહિબ સ્વામિ,
કરિ પ્રસાદ આદેસ ઘો, આ^૫ખ્યો છઉં ધણુ કાજ ૬૧૧

(૧) * નિરખીઉ I યો (૨) * રાજ્ય I રૂ - I ગો
* હરખીઉ (૩) * આવીઉ + યો - + યો (૪) * લાગુ પાય
(૫) * કરે (૬) * ઉ (૭) * તુ I તો. (૮) * વાત (૯)
* આવીઉ I આ-યો (૧૦) * પ્રાહણુઉ I પ્રાહણો - * ત
(૧૧) * કહઈ + કહે I લાપે (૧૨) * નિસુણી (૧૩) ને
જોયઈ તે દેસિ (૧૪) * જઈ (૧૫) I તુમ (૧૬) + તાવઉ
(તાવઉ) I તણો (૧૭) I સાહિબ મુજ સાંમ (૧૮) I ઘો *
ઘઉં (૧૯) * આ-યા I આવા (૨૦) + છો I છે (૨૧) I
કિણુ કામ + જિણુ કામિ. * જિણુ

ચોપાઈ.

ગત કહું મુણે મુજ વાત, માધવ ખંભાણુ મુજ અંધારે;

વેસ્યા કામકંઠલા એક, ઇંચા બિહુ પૂરવડો નેક. ૬૧૨

ઉત્કં.

†*પૂનિમ વિષ્ણુ શશિ ખંડુ થાઈ, શશિ વિષ્ણુ પૂનિમ લીજઈ વાય;

તિમ સુગુણ પુરુષ સુકલીણી નારિ, વિરલીબેડિ મિલિઈ સંસારિ. ૬૧૩

શ્લોક. ૧

* લ્લીલોકાત્ પરમં લોકે, ન સૌરવ્યં ન રસાયનમ્ ।

કાર્મણાનાં કૃતાર્થત્વં, યુગપદ્ યેન નીયતે ॥૬૧૪॥

✽ ઃ ઘૃતં સારં રમાનાં તુ, દુતં સારં ઘૃતસ્ય ચ ।

દુતસ્ય સારં મ્વર્ગો હિ, સ્વર્ગે સારં ચ યોપિતઃ ॥૬૧૫॥

(૧) + કહેં । કહે (૨) * મુણે I મુણે (૩) * બા

- * તિ (૪) * એકનઈ બિહુ પૂરવડુ + એકને (૫) + મિત્રે

૧ અર્થઃ—બીઓથી અર્થાત્ બીઓ વિના આ જગતમા બીણું કામ મુખ નથી તેમ રસાયન પણ નથી, કારણ કે જેન્ય વડે કામ જોનુ કૃતાર્થત્વ એટલી સાથે મેળવાય છે ૬૧૪

૨ અર્થઃ—ઓમા એટલી વી છે અને ઘીની એટલા હોમ કર-

* ૧ અમૃતસ્યૈવ કુण्डानि, सुखानामिव राशयः ।

રતેરિવ નિધાનાનિ, યોપિતઃ કેન નિર્મિતાઃ? ॥૬૧૬॥

* ૨ सर्वेषामेव रत्नानां, स्त्रियो रत्नं तु उत्तमम् ।

તદર્થ ધનમિચ્છન્તિ, તત્ત્યાગેન ધનેન કિમ્? ॥૬૧૭॥

* ૩ फलं धर्मस्य विभवो, विभवस्य फलं सुखम् ।

સુખમૂલાનિ તન્વદ્વયો, વિના તાભ્યઃ કુતઃ સુખમ્? ॥૬૧૮॥

વામા છે અને હોમ કરવાનો સાર સ્વર્ગપ્રાપ્તિ કે અને સ્વર્ગમાં
સાર બીજો છે ૬૧૫

૧ અર્થઃ—અમૃતનાજ બાણે કુટા હોય સુખોના બાણે દગ
લાઓ હોય પ્રીતિના બાણે લગ્નર હોય, એવી બીજો કાણે
બનાવી ૬૧૬

૨ અર્થઃ—સર્વ પ્રકારના રત્નોમાં બીજો શ્વેત રત્ન જ ઉત્તમ
છે તેને માટે પોતા ધન મુચ્છે છે, પણ તેના જ ત્યાગ થયો તો
પછી ધનનુ । કામ કે? ૬૧૭

૩ અર્થઃ—ધર્મનુ ફળ વૈભવ છે વૈભવનુ ફળ સુખ છે કે
ખોનું મૂળો બીજો છે, તે બીજો વિના સુખ ક્યા કે? ૬૧૮

* ૧ સ્ત્રિષ્ટા મધુરાલાપા, ઘનવૃત્તપયોધરાઃ ।

ગરીરપુષ્પસંસ્પર્શા-ન્મૃદુબ્રાહ્મણલક્ષિતાઃ ॥૬૧૯॥

ચોપાઈ.

એ માધવનઈ દીધી નેજયઈ, હું પિણુ કારણ આગ્યે ઇયઈ;

વાત પ્રમાણુ મેં તે કરઈ, હિવે પધારઉ ઘરિ માહરઈ. ૬૨૦

નગરી માહિ મહોદધવ કરી, રાજા વિક્રમ ઘરિ તેડીયો,

કામકંઠલા તેડી કરી, માધવનઈ દીધી મુંઢરી. ૬૨૧

૧ અર્થ:— † શ્લેષાલંકારથી શોભતાં મધુર વચનો બોલતી કંઠથી અને ગોળ સ્તનોવાળી બીઓ પુલ જેવા કામજ શરીરના તથા બાહુઓના સ્પર્શથી ગોળખાય છે ૬૧૯

† નોટ — * સ્ત્રિષ્ટા શ્લેષયુક્તશબ્દાદિઃ । મિદ્યાર્થનૈકરૂપાન્વિ-
તવાન્યમ્ । તસ્ય લક્ષણં યથા, - સ્ત્રિષ્ટમિષ્ટમવિસ્પષ્ટમેક-
રૂપાન્વિતં વચઃ । इति सरस्यतिकण्ठाभरणम् ॥ ૬૦

ફ૦ દ્રુ૦ મા૦ ૫ મૌ. પૃ. ૧૭૩

* અર્થ - સ્ત્રિષ્ટા એટલે શ્લેષયુક્ત શબ્દ વિગેરે, અર્થ ભુદો-
બીજો ધરા જના એક સ્પર્શથી વાક્ય તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે -

“ ગિલિષ્ટ વચન તેને કહેવાય છે કે જે મિટું (સાર લાગે તેવું)
અસ્પષ્ટ (નોકળું-હિચકું નહીં)-અને એક સ્પર્શકે યુક્ત હોય તે.”

(૧) † ને I ને. (૨) * નેજઈ I દી નેજયે. (૩) * પણી
આવિઉ ઇ I પપુ આયો કામજ ઇયે x નજ. (૪) * સહી. (૫)
* હિવ I પધાર + હિવે I હિવ પધારો મદિર માહરે. - * ૨.
(૬) * ટાઉ. † ટાઓ I ટાઓ. (૭) I માહિ તેડીયો * તેડીઉ.
x આરીઉ. (૮) † : I ને.

હરખ્યો માધવ રાજ લોક, કામકદલા નાંઠો સોક;

જાન કોડી ધન સોવન તણી, કામમેન ઘઈ માધવ ભણી ૬૨૨

કામકદલા તણું આવાસિ, માધવ વિલસઈ લોગ વિલાસ,

વે બે સુદર સેઈય રમ્યા, હુખ દોહુખ દુરઈ નાંધિ દયા ૬૨૩

દૂહા.

I. ટ. x. સાયર હદી લહરીય, વૂઠા હેઠા વાઉ,

વીછડિયાં સજ્જન મિલઈ, વલિંસ્યું તથા વાઉ ૬૨૪

મૂઈથી રે વલહા, તું ભલઈ મિલિયો આઈ,

કુશલ પછેહી પૂછિયા, પ્રીતમ પ્રેમ ચખાઈ. ૬૨૫

(૧) * હરખિઉ રાજ હરખિઈ લોક. + હરખિયો રાજ (૨)

* નાંઠો I નાંઠો (૩) * દીડ. + દીયે. I ઘે (૪) + તણે

- I સ (૫) * બેવઈ x બાઈની સુદરી (૬) * સેજિઈ મિલ્યા.

+ સેજિએ. (૭) x સહ (૮) x હુ - x યા. - x હુ

- x મિલ (૯) x તાહુ તથા નાંઠ I તાહુ નાંઠો કાઠાવ

- * વા (૧૦) * ભલ મિલીઈ (૧૧) * પજી હો પૂઝવિ

+ પઠે હો પૂઝુ I પઠે હો પૂછિયો (૧૨) I હુડી એક.

ગાથા. ૧

રામા રચનીસમણ, નિસિમરિ ઢાસિયાઈં પિયમુયંગેણ ।

હે સહિ ! ફિં નહુ મરણં, હે હે હેમંતમુચ્ચરિયં ॥૬૨૬॥

* ૨ પરહસ્તગયમ્મિ વહુ-દુક્ખાઈં દટ્ટણ વંધણં પઢહ ।

નિરાવાહટાળમજ્ઞે, પારેવા જેમ સત્પુરિસા ॥૬૨૭॥

શ્લોક ૩

* ચન્ડનં શીતલં લોકે, ચન્ડનાદપિ ચન્દ્રમાઃ ।

ચન્દ્રચન્દનયોર્મિધ્યે, શીતલઃ પ્રિયસદ્ગમઃ ॥૬૨૮॥

૧ રામા રજનીસમયે, નિશામર દટ્ટાનિ પ્રિયમુજજ્ઞેન ।

હે સહિ ! ફિં નહુ મરણં. હે હે હે મન્ત્ર(હિમન્ત)મુચ્ચરિતમ્ ॥૬૨૬॥

અર્થ — હે સહિ ! જીને રાત્રિના વખતે પ્રેમિ રૂપિ સર્વે આવીને હોટે કેમ દેવા છતાં તેણે મરણ કેમ ન થયું ? ત્યારે પ્રત્યુત્તરમાં તેણે કહ્યું કે—એહોહોહો એ પ્રમાણે મન્ત્રાચ્ચાર કર્યો તેથી ૬૨૬

૨ પરહસ્તગતે ચહુ, દુ.ખાનિ દટ્ટા વન્ધને પતતિ ।

નિરાવાહસ્યાન મધ્યે, પારાપતાઃ યથા સત્પુરુષાઃ ॥૬૨૭॥

અર્થ :—બીજાના હાથે જવામાં ધણું દુખો જોઈને પારવાની જેમ સત્પુરુષો દુખ વિનાના સ્થાનમાં બંધનમાં પડે છે. અર્થાત્ વિપવસનાથી પરજી ગમન કરતા તેમાં અનેક દુખો હોવાને લીધે પ્રજા માણસો એકજ પ્રેમાળ બીજા બંધનમાં પડે છે પણ બીજા સામું જોતા નથી ૬૨૭

૩ અર્થ :—જગતમાં ચદન શીતલ છે અને ચદનથી પણ ચ-

દૂડા.

કેતા એક દિવસ તિહાં હૂંચા, પૂગી સગડી આસ;

ચાતાં થાંકી પાછિલી, વિલસ્યા લોગ વિલાસ. ૬૨૯

ચોપાઇ.

વાચા સફલ કરી આંપણી, રામ આદ્યો નગરી ભણી;

માધવ કામકંઠલા જેહુ, સાથે લેઈ આદ્યો તેહુ. ૬૩૦

ઉજેણી નગરી આવીયો, નગર લોકે પઇસારો કીચો;

સુખઇ સમાધઇ પાલઇ રાજ, માધવના સર્વિ સરીયા કાજ. ૬૩૧

દ્રમા વધારે શીતલ છે પણ ચંદ્ર અને ચંદનની શીતલતાઓમાં પણ
મીઠા મનુષ્યનો મેળાપ વધારે શીતલ છે. ૬૨૮

(૧) * I + નથી. (૨) I હયા. * રહ્યા. (૩) * મનની.
(૪) * વાત કહી સર્વિ. x વાત સહ વીતક કહી. (૫) I પ્રીધી.
(૬) * આસિઉ. I આલ્યો + આલ્યો. (૭) I કુ. (૮) * જેહુ.
(૯) * સાચિઇ I સાચે. ચાલીયો અધિક સનેહ. (૧૦) * આલિઉ.
(૧૧) x દોઉ. — * યા. (૧૨) * કિ. (૧૩) + પેસારા કીઆ.
(૧૪) * સુખિઇ સમાધિઇ + સુખિ સમાધિએ પાલે. I સુખે સ-
માધે પાલે. (૧૫) * સર્વિ. I માધવ સહ સારે નિજ.

માધવ રાજા પાસે રહ્યું, લાખ દિનાર દિન દિન પ્રતિ લહ્યું;

દીવા પાંચસે ઘોડા ગામ, સાત ભૂમિ મંદિર ચિર ઠામિ. ૬૩૨

રાતિ દિવસ તે વિલસ્ય લોગ, લોગઉ બહુ દિન તણો વિયોગ;

વિક્રમનં ઘં તિહાં આસીસ, નાકઉં દુખ પૂરવી જગીસ. ૬૩૩

• ધન ધન વિક્રમરાય નરિંદ, જસ પ્રસાદે દીધી આણુંદ;

પરદુખસંજાણી રૂઢ તુજ સહો, ત્રિભુવન તુજ સમવડિ કો નહીં. ૬૩૪

એક દિવસે માધવ ચીતવ્ય, માત પિતાનંદ મિલીયં હિવં;

જાઉં હું આપણું દેસ, રાય કંડા માગ્યો આદેસ. ૬૩૫

(૧) + પાસે રહે I પાસે રહે. (૨) * એક. + એક દિન પ્રતિ લહે. I દિન પ્રતિરા. - + સે I સે. (૩) * સમત. I આપપાસિ. (૪) * ધર ઠામ. (૫) + ભોગવે. I વિલસે. (૬) * ભાગ્ય. + - ભાગો. I ગો. (૭) * તણઉ. I તણો વિયોગ. (૮) * નિત દિધ. I દીપે નિત. (૯) + નાક (૧૦) x રાજ. (૧૧) x જસુ. - * દિ. (૧૨) * ક્રીધા. I ક્રીધા (૧૩) I ત્રિભુવને ખીયા. * ત્રિભુવનિ. - * સિ. (૧૪) + વે I ને. (૧૫) * મિલીય હવં. + મિલીયે હવે. (૧૬) * જાણું જાઉં આપણું દેસિ. + જાણું જાઉં આપણું દેસિ. (૧૭) * કંડાં માગય + કંડે માગે - * ત્રિ. - I ત્રિ.

બાર કોડિ સોવન દીનાર, ચાર સહસ્ર તેજ તેખાર,
 કુંજર ચૌસકિ પાયક ઘણા, બિ સહમ માણ મોતી તણા. ૬૩૬
 દીના અરથ ગરથ લંડાર, દીધા દાન તેહનઈ અપાર,
 સીખા માગિ આલ્યો ઘર ભણી, સાયઈ સેના સોહામણી. ૬૩૭
 અનુકમિ કટક સખલ સંજતી, આલ્યો નગરી પુહપાવતી;
 ગોવિંદચંદ રાય કપીયો, જાણ્યો કટક નગર વૌટીઓ ૬૩૮
 નગરસૌક મને ખીહઈ ઘણું, કટક એહ આલ્યો કિણ તણું,
 મિલિ પ્રધાન ચિંતવેઈ ઉપાસ, કવણુ વયરિ આલ્યા કુણુ રાય. ૬૩૯

(૧) * ચઉસકિ I ચૌસકિ (૨) * બિસહ માણા મોતી +
 બિસહસ માણા I બિસહસ (૩) * ખીજા (૪) * રાજ દાન
 I અનર્મલ દાન (૫) * સીખ માગિ આલિઉ. - I લ્યો - * થિ
 + ચે. (૬) I દીધી મેના સાયઈ ઘણી. (૭) * વિક્રમ તણી (૮)
 * મ I જી (૯) * આલિઉ. + ચો I ચા (૧૦) * પુહપાવતી
 + પુહપાવતી. I પહપાવતી (૧૧) I ગો (૧૨) * કપીઉ + ઓ
 I ગો. (૧૩) * જાણિઉ + જાણ્યુ (૧૪) * ચપીઉ I આપી-
 યો + ચપીયુ - * નિ (૧૫) * ઘણુઉ (૧૬) * આલિઉ
 કુણુ તણુ - * મ - + વે. I વે (૧૭) * આલિઉ

પ્રોહિત તેડી દીયો ખહુ માન, મ્હેલ્હે સકરદાસ પ્રધાન,
 ૩ કલ અસ ખ દીસઈ છઈ સહી, સત્રામે પહુયેસ્યા નહી. ૬૪૦
 પ્રોહિતનઈ ગજા ઇમ જહઈ, જિમ તિમ ક્રિ રાજ ઉગરઈ,
 ૬ દેસ્યા કડ નહીતરિ ગામ, રખે તુમ્હે થાપો સત્રામ ૬૪૧
 પ્રોહિત આવીયો કટકમઝારિ, માધવ તણી ન અણુઈ સાર;
 ૧૦ સકરદાસ પધાર્યો જિસઈ, માધવ પિતા પિછાણ્યો તિસઈ. ૬૪૨
 ૧૫ પિતા અણુ આમ્હા આવીયો, મસ્તક ચણુ કરતુ નામીયો,
 ૧૬ મનમાહે તે ઇમ ચીતવઈ દીમઈ વાત અચભમ હિવઈ ૬૪૩

(૧) * પરોહિત - * મ + યે I યો (૨) * મેપહકિ x સાચ) દીધા સજન પ્રધાન I તુ ડે મોટો શુદ્ધિનિધાન (૩) + અ અખ્ય દીમે છે. I અસમ દાસ છે (૪) * સત્રામિધ પુહચારે (૫) x પુહચેલા (૬) * કડ ગજા જિમ રદઈ x જિમ રડો જિમ રાજ મુજ રહઈ (૭) * નીતરડે + નીતર (૮) * તુકમે થાપકે (') * આવિકે (૧૦) I લસ ૨ મઝાર (૧૧) + તણી ન જાતો (૧૨) * પધાર જિસિ + જિમે I આવિયો જસે (૧૩) I તાત ઉન ચો તિસે (૧૪) * પિછાણકે તિસિ (૧૫) * જા ની જાકનુ આવીકે (૧૬) I અનમુ મ આવીયા (૧૭) ન ન સિન I નતક (૧૮) - કમન વા કિ (૧૯) I નમારીયો. x અવિડ - * પિ (૨૦) I તમ (૨૧) + રખે (૨૨) * સ. + અનઅમ દિવે

વિરહી^૧ મુણ્ણ^૨ એ વિરતત, અથવા પરદેસ^૩ હુવે કત,
લાગ્ય^૪ વિરહ મિલ^૫ સર્થોગ, મુણ્ણતા લાલ^૬ વહિન લોગ ૬૬૦
દુહા.

સ વત માલ મતોહીતર^૭, જેમલમેરૂ મત્ર નિ,
કાગુણ^૮ વદિ તેનસિ દિવસ, વિરેલી આદિન તા^૯ ૬૬૧
ગાહા દહા ચોપાઈ^{૧૦}, ધરિત કથા સળવ,
કામકલવા ડામિનિ, માધવાનલ નામ^{૧૧} ૬૬૨
કુશલલાલ વાચક ડહાઈ, સરસ અરિત મુખસિદ્ધ,
જે વાચઈ જે સાલલઈ તિહા મિલઈ નવાનદે ૬૬૩
ગાથા સાદી પાચમઈ, એ ચોપાઈ નનાપ,
તિહા મુણ્ણતા મુખ દીયઈ, જે નર નતુર મુખાણ ૬૬૪

(૧) I મુણ્ણિ યે (૨) * એહ વરતત (૩) * જસ રસિસિ
- I જસુ - x જે (૪) * + I મોતોતર (૫) * + I
કાગુણ મુદિ તેનસિ દિવસિ - I દિને (૬) x અરચિડ
(૭) * રિ (૮) * મુપાઈ + ચુપાઈ I ચોપ (૯) * નમધ
- * ત - I એ - I હે + સળવે - * ધિ - * ત I
ગાહા દહા ચોપાઈ પાચસે (૧૦) * મુપઈ x ચોપઈ (૧૧) * તાલ
+ તે મુણ્ણતા સપતિ દીએ I તિહા મુણ્ણતા મુખ ગપત (૧૨) *
નિમ નિમ

રેવિલ માલ મુ પાટધર, કુ મેર શ્રી હરિરાજ;

વિરચી એ સિલ્હુગાર રસ, તાસ કંતૂહલ કાજ; ૬૬૫

રદ મુપસાયઈ કરી, સીલ તણે અધિકાર,

મણુન મંભલૈ રેડ નગ, મુળ પાચઈ સંસાર. ૬૬૬

॥ इति माधवानल चोपाइ संपूर्णा ॥

(સં. ૧૭૯૦ વર્ષે મિતિ પાંસ મુદિ ૯)

(૧) * રાજા ગમાલ મુ પાટધર. - * ય - વ્યાખ્યેહ. (૨)
 * કુતુ * કંતો - * જિ. (૩) * મુપસાયઈ + મુપસાયે (૪)
 * તણુ + તણે I તૈ - રિ (૫) * સભલઈ તેહ *
 મુણે જે સાબનહ + બણે સભાયે I બણે સભલૈ (૬) - + મે I
 મે. - * ડિ (૭) * ઇતિ શ્રીમાધવાનલ ચરણ સંવત્સર (ગણિ કનક-
 સાગરલિખિત) સવત ૧૭૮૯ વર્ષે શનિવાર મુદિ તિજ બોમવારે
 લિખિત કાઠાગીયા મોં I સંવત ૧૭૮૭ વર્ષે કારતકમાસૈક
 શુક્રપવે સપ્તમીયાં તથો ગુરુવાસરે ગુદામધ્યે સદ્ગુરુ વાચકો-
 ત્તમવાચક શ્રીલઙ્ઘિરાજજી તત્ત્વશિષ્ય વાચક શ્રીમેઘરાજજી
 તચ્છિપ્ય ચરણસેવક મુ ગુલાલરાજ લિપાંકૃતમ્ ॥ (લિખિત
 રતનસોમ સં ૧૮૬૪ ના માહામુદિ ૭ સાંમી દેવપુરોમિત્રવત્ છે
 ગામ કાંમલપુર રહે છે.)

વાચક કુશલલાભ વિરચિત—

શ્રીસ્તંભનકપાર્શ્વનાથ—સ્તવનમ્.

પ્રભુ પ્રણમુ રૈ પાસજિણેસર થંભણઉ,
ગુણુ ગાવા રૈ મુગ મનિ જિલટ અતિ ઘણઉ;
ન્યાની વિણુ રૈ એહુની આદિ ન ઠેા લહુઈ,
તોજી પણુ રૈ ગીતારથ ગુરુ ઇમ કહુઈ;

છંદ.

ઇમ કહુઈ શાસ્ત્ર તણુઈ પ્રમાણુઈ, રામ દશરથન દનઈ,
બધિવા પાજઈ સીતા કાજઈ, સમુદ્ર તટિ એકિણુ વનઈ;
નિહાં રહ્યા બધવ રામ લખમણુ, સાથિ સેના અતિ ઘણી.
પ્રાસાદ એક ઉત્તંગ તોરણુ, વન થાપના જિનવર તણી. ૧
તિકાં મૂરતિ રૈ મૂલ ગંભારઈ પાસની,
મન વંછિત રૈ આસ્થા પૂરઈ આસની;
તે રામ રૈ દિનપ્રતિ પૂજા સાચવઈ,
કર જોડી રૈ બે બંધવ ઇમ વીનવઈ;
વીનવઈ સ્વામી તુમ પ્રાસાદઈ, જલધિ જલ થંભઈ કિમઈ,
તુ પાજ બાંધુ લંક સાધુ, ઇમ કહી પ્રભુ પથ નમઈ;
બહુ પૂજ કરતાં ધ્યાન ધરતાં, સાત માસ થયા જિસઈ,
નવ દિવસ અધિકા થયા બિપરિ, જલધિ જલ થંભયું તિસઈ ૨
એ અતિસથ રૈ અચરિજ પેળી પ્રભુ તણુ,
તિણિ કારણુ રૈ નામ દિયુ તમુ થંભણુ,
જલ બિપરિ રૈ પાજ કરઈ પાથર તણી,
ગઢ લકા રૈ સાધેવા સીતા ભણી;

તિણુ લંકે સાધી સીત આણી, તેણુ વનિ આવ્યા વહી,
 દિન આઠ અઢાહી મહોન્નવ, ક્રિયા મનિ પૂગી રહી,
 શ્રી રામરાજા શુદ્ધ ધાવક, વિનીતા નગરી વસડ,
 વીસમા જિણુવર તણુઈ વારઈ, ઇમ થયુ શુર ઉપદેસઈ ૩
 ઇણિ અનુક્રમિ રે કિલતુ કાલ ગયુ વહી,

તે પ્રતિમા રે તિપુન વન નિશ્ચય ગડા,

તિણિ અવસર રે ઇદ્ર તણુઈ આઈસ કડી,

સાયર તટ રે એવનમય દ્વારાપુરી;

દ્વારિકા નગરી કૃસ્નરાજા, અર્ધ લગત તણે ધાપી,
 તિહા વનઈ યાદન ગોડિ છપ્પન, વહઈ આન્યા જિનનણી,
 તિણિ કાલ તિણિ વન તેહ નીરથ, તીકુની મહિમા મુળી,
 સારંગપાણી ભાવ આણી, આન્યુ નિજિ જગત મણી. ૪

દાસ.

આન્યુ તિહા નગરિ, જિણુકરિ અતિ કેલાન,
 મનનઈ આણુઈ, વહઈ થંભણ પાન;
 પેખઈ અતિ નવહી, પૂગત પ્રભુનઈ દેડ,
 એ કેણિઈ કીધી ઇમ મનિ થયુ લહેડ,
 મહેલઈ ઇસકે અટવી ચિટુ, પાનઈ નદી માનત ત મર,
 કિણુઈ કરી વિદ્યાધર સુલેર, પૂલ નગર પ્રકાર,
 ઇસકે વિમાગી મહપિ અતર, રજા તિગુપતિ ડામ,
 મધ્યરાતિ પાતાલઈ આન્યડે, વાસિંગ વિમલુર સ્વામિ ૫
 તિહા આવી પ્રભુમઈ, ઇડ નાટક આદેન,
 નિલિ નાગકુમારી, વિરચઈ અદનુત વેત,
 ચકલાવે પલણયડે, મણ્યુ ધાવક એડ,
 દરિ મનઆ તનખિણ, સાકુમિ તણુઈ સનેડ,
 સસનેડ વાનિન દુષ્ટ નરસર, જામકા બિબ વખાણુઈ,
 એ યજ્ઞ પાલ વિજેસર, અહિ ન કેઈ અણુઈ;

અસીય સહસ વસ્સ મધ પૂજ્યા, જઈ હતા પાયાલઈ,
 વરૂણઈ એ પ્રાસાદ કરાવ્યુ, તવ થાપ્યા ઇણઈ જિણાલઈ. ૭
 સહુ વાત કરીનઈ, વાસિગ ગયુ પાયાલિ,
 શ્રીકૃષ્ણ નરેસર, મનિ ચિતઈ તિણ કાલિ;
 જુ એકવઉ તીરથ, હુઈ દ્વારિકા મઝારિ,
 તુ જાણું નરભવ, સદ્દલ થયુ સસારિ;
 સદ્દલ જનમ કરિવાનઈ કાજઈ, તેહ જિંબ ઇહ આણઈ,
 શ્રીદ્વારિકા હેમમય જિણહુર થાપ્યા પ્રગટ પ્રમાણઈ;
 ઘણુ કાલ પૂજ તિહાં પામી, કર્મ નિકાચિત જાણી,
 શ્રાવકનઈ સુપનંતરિ આવી, દેવ વહઈ ઈમ વાણી. ૮
 પ્રભુ પ્રતિમા વાહણુ, લેઈ સમુદ્ર મઝારિ
 મૂકેજયો નગરી, યાસ્યઈ અવર પ્રકારિ;
 તિણિ સાગર અંતરિ, કાલ ગયુ બહુ જામ,
 દક્ષિણિ દિશિ ઉત્તમ, કાંતીનગરી કામ;
 કાંતીનગરી જૈન વસઈ તિહાં, શ્રાવક સાગરદત્ત,
 વાહણુ સાત વહઈ વ્યાપારઈ, પોતઈ પરધલ વિત્ત;
 અત્ત દિવસ સાયર વિચિ વહતાં, જિહાં છઈ થંભાણુપાસ,
 ઉપરિ આબ્યા થંબ્યા વાહણુ, તે સહી થયા ઊદાસ. ૯

દાલ.

માસ ૧૬વસ વાણી થઈ, અંબરિ સુરચય,
 પ્રતિમા ચલાણુ પાસંની, આયર જલમાંહિ;
 સુર પ્રગલ્ભ ઉજિનચાસનઈ, સુર કહઈ વાણી,
 એહ પ્રતિમા ભાવસું, પ્રગટી કરે જઈ;
 જિન કાંતીનગરી જિણહુર, મૂલનાયક એ ધર;
 તે જિંબ કાંતીનગરી થાપ્યુ, કહઈ બહુ શ્રાવક તિહાં,
 એ સહલ તીરચનાય સમરથ, પુણ્ય જોગિ મિલ્યઉ ઇહાં. ૧૦

ધણુ અવસરિ દસહરિ, પુરંધ પાલિકા સુરિ.
 વિદ્યાબલિ અંબર લમણ, અતિસય લરપૂર;
 તીરથ જઈ જિજ્ઞાસુ નમણ,
 તે નમણ શત્રુંજય પ્રમુખગિરિ, સદા પાખિ પારણી.
 પાલિકાણી રહઈ થાણી, નાગાજીન જોગી તણી;
 તે ધાત મોવન કાણુ ધમતાં, માસિ છઈ રસિ કરઈ,
 કરિ કોપ લૌચ વીર નાખઈ, રૂપ પખિનું ધરઈ ૧૧
 તિથિ પાલિકા સુરિનઈ, જલદઈ એહ મકંત,
 પૂછઈ સુર કો જાખવઈ, અતિસય શુભવંત;
 કૃપા કરી મુજ ભાખિણુ,
 શુરુ તેહ ભાષઈ જેહ યંભઈ, ઉપદ્રવ સુર નર તણા,
 તિથિ કદઈ કાતીનઈ પ્રાસાદઈ, પાસ છઈ મણુ યંભણા,
 કુણુ જગ્ય વીર વેતાલ વ્યંતર, સદૂ તરુ વેવા કરઈ,
 તેહની દ્રષ્ટિ સાધિ વિદ્યા, જેમ તુજ વંછિત સંજ. ૧૨
 વિદ્યા એ આકર્ષણી, હુતી જોગી પાસ,
 તે પ્રતિમા આજી તિહાં, થાપી નિજ આવસિ.

કેતલે પરિસે દેસ ગુજ્જર, સકલ એન્ધાચન થયુ,
બલ હામ બાણુ જિંબ આણી, નયર ખલાઈત ઝંયુ

૧૭

હાલ.

થભનયરિ સિરિખાસ જિથેસર, દિન દિન દીપઈ અતિ અલવેસર,
નત્ર કરેવા મુજ હુતી રલી, પ્રભુ તુલ્ય લેટ્યા આસ સહુ ફલી,
મુજ આસ સદલી થઈ સઘલી, જમ લેટ્યા જગપતિ,
સાભાગ્ય તા પતિ કરઉ બિનતિ, કહુ એતી વીનતી,
અસેજી વામાદોવ નંદન, ધ્યાન મનિ તોડું ધરું,
કરૂ કૃપા સામી સોસ નામી, સઠા તુઝ સેવા કરઉં ૧૮
ઇમ તબ્યઉ થભણુ પાસ સામી, નયર ઓખલાઈતઈ,
જિમ સશુરૂ શ્રીમુખિ સુણી વાણી, શાસ્ત્ર આગમ સમતઈ,
એ આઠિ મૂરતિ સકલ સૂરતિ, સેવતા સુખ સંપવઈ,
મનિ લાભ આણી ભાવ બાણી, કુશલલાલ પયપઈ ૧૯

। इति श्रीस्तंभनकपार्ष्णनाथस्तवनं ।

॥ સંવત્ । ૧૬૫૧ વર્ષે । ચૈત્ર સુદિ દ્વિતીય પદ્મવાદિને ।
વુઘવારે । શ્રીમદ્દિનનગરે । ધીકીર્તિરત્નસૂરિશાપાયાં । શિ૦
મુખ્યધીલાવણ્યશીલોપાધ્યાયાના । શિષ્યવા૦ શ્રીપુણ્યધીર-
ગણિ । શિ૦ વા૦ શ્રીજ્ઞાનકીર્તિગણિશિ૦ યા૦ શ્રીગુણમમોદ-
ગણિશિ૦ જ્ઞા૦ શ્રીસમયકીર્તિગણિશિ૦ પં૦ વિનયકલોલગણિ-
શિ૦ પં૦ ધર્મકલોલગણિશિ૦ પં૦ હર્ષકલોલમુતિના લિલેષિ ।
પચમી ઉદ્યાપને । ગુર્મ મવતુ । શ્રી સંઘવાલશાપાયાં । સા૦
સુરતાળ તત્પુત્ર સા૦ જ્ઞેતસી સા૦ ચાંપસી । સા૦ જ્ઞેતસી
તત્પુત્ર સા૦ વિમલસી પદનાથે । લિપિતં । પુણ્યાર્થ ગુર્મ મૂયાત્ ॥
॥ શ્રી ॥ ૩ ॥ શ્રી ॥ ૩ ॥ સંવત્ । ૧૬૫૦ વર્ષે માદ સુદિ ૫
ગૃહીતા ॥ સા૦ વિમલસી ॥ ૩ ॥

શકુન ચોપાઈ.

વિષયાનુક્રમ.

ગાથા અંક.

ચોપાઈ લખવાનો હેતુ.	૧
સરસ્વતીની સ્તુતિ ...	૧
સદશુરે નમનપૂર્વક શકુન વિષયક લોકોની અજ્ઞાનતા	૨
શકુનના બે પ્રકાર ...	૩
પ્રવાણ દિવસે ત્યાગ કરવાની વસ્તુઓ. ..	૪-૫
ગામમાં જોવાના શકુનો.	
અપશકુન નિવારણના પ્રકારો ..	૬-૮
શુભ શકુનથી ચાલનારને ફલ ...	૬
વિદ્ય નિવારક શુભ શકુનો. ...	૧૦-૧૧
ત્યાગવાનાં અપશકુનો ..	૧૨-૧૫
શુભ અને અશુભ શકુનો ...	૧૬-૪૭
ગામ ખડારના શકુનો ...	૪૮
શકુનના લેહ. ...	૪૯
શાંત કીર્તિ પ્રશ્નનું સહસ્ર ગાણનાર	
શિવાય શકુનનું સહસ્ર સમજી શકે નાહ....	૫૦
દ્વિશિના લેહ ...	૫૧-૫૨
જવલિત દ્વિશ અને તેને વખત, ...	૫૩
દ્વિશ દ્વિશિનાં નામ. ...	૫૪-૫૫
સૂર્ય ઉત્તરાયન અને દક્ષિણાયનને	
યતો જવલિત દ્વિશનો યતો ફરફાર. ...	૫૬-૫૭
આઠ દ્વિશિનું ફલ. ...	૫૮-૫૯
કુઈ કુઈ જાળમાં શાન્ત પ્રશ્ન જોવા તેનું વિવેચન.	૬૦-૬૨

દ્વિપ્ત પ્રશ્નો અને તેનાં ફલ	૬૩-૬૪
આઠ પુણ્યોનાં નામ અને તેમાં ઉદ્ધય થતાં નક્ષત્રો	૬૮-૭૪
શકુનનાં પાયા અને તેનાં ફલ	૭૫-૭૬
શકુનની હઠ અને તેનું ખલાખલ	૭૭
શકુન કેાઈ પક્ષુ ન થાય તો તેનું ફલ ...	૭૮
શકુન શાંતિ દિશિથી દ્વિપ્ત તરફ જાય તો તેનું ફલ.	૭૯
હરકોઈ પક્ષીના સામાન્ય શકુનનું ફલ... ..	૮૦-૮૫
રૂડા ભુંડા શકુનની ઓળખાણુ.	૮૬
ચકલા ચકલીના સ્વર શકુનનું ફલ.	૮૭
ગામના વનમાં અને વનના ગામમાં દિવસના સતે અને રાતના દિવસે થતા શકુનના ફલ... ..	૮૮-૯૦
અઢાર દિશિના શકુનના ફલો.	૯૧

શાંતિ દિશિમાં અને તેના સામે જતા શકુનનું ફલ	૧૧૦
શાંતિ દિશિથી દીપ્ત દિશિમાં ગએલ અને દિપ્ત દિશિમાં થએલ શકુનનું ફલ.	૧૧૧-૧૨
દીપ્ત દિશિમાંથી શાંતિ દિશિમાં ગએલ અને શાંતિ દિશિ સામા કરેલ સ્વરત્વું પ્રલ.	૧૧૩
દુર્ગા શકુન	૧૧૪
દુર્ગાના શકુન જુદી જુદી સ્થિતિના મનુષ્યોને ગ્રામ બહાર કેટલીક હદ પછી જોવા તેના વૃત્તાંત	૧૧૫-૧૬
દુર્ગાના શકુન જોતાં પ્રથમ કરવાનાં કાર્ય... ..	૧૧૭-૧૮
દુર્ગાના અકાર નામ... ..	૧૨૦-૨૨
દુર્ગાનો યંત્ર અને ન હોય તો શું કરવું તે તથા તેના શકુન જોવાનો વખત	૧૨૩-૨૫
દુર્ગા શકુનના પાંચ પ્રકાર	૧૨૬
પાંચ પ્રકારમાં કેાલુ કેાનાથી બળવાન	૧૨૭
પાંચે પ્રકારોતું પ્રલ.	૧૨૮
દુર્ગાના શુભ શકુન	૧૨૯
દુર્ગાનું તારા થવું અને તેના પાંચે પ્રકારનાં ફલ ..	૧૩૦-૪૭
તારાના નવ લેદનાં નામ.	૧૪૮-૪૯
તારાના નવ લેદનું વિવરણ.	૧૫૦-૫૬
તારાના શકુનોતું વિવરણ.	૧૬૦-૬૪
દેવીની ચેષ્ટાઓ અને તેના ફલનું વિવેચન .	૧૬૫-૭૩
દુર્ગાના સ્વરત્વું વિવરણ	૧૭૪-૭૬
દુર્ગા કઈ વખત ક્યો સ્વર કરે તેનું વિવરણ ...	૧૭૭-૮૦
દુર્ગાના પાંચ પ્રકારના સ્વરત્વું ફલ	૧૮૧-૮૨
દુર્ગાના સર્વ પ્રકારના શકુનોતું ફલ	૧૮૩-૨૧૦
તીતર શકુન અને તેનાં ફલ.... ..	૨૧૧-૧૬

ધુઅડ શકુન અને તેનાં ફલ.	...	...	૨૨૦-૨૫
કાગડાના સ્વરનું ફલ ખતાવનાર યત્ર	..	....	
શિવાના શકુનો અને તેનાં ફળ	...	...	૨૨૬-૩૬
હરિષ્ઠ શકુન અને તેનાં ફલ	...	...	૨૪૦-૫૩
નાહાર શકુન અને તેના ફલ	...	...	૨૫૪-૬૬
લાટ અને ખજન પક્ષિના શકુનોનાં ફલ.	...	...	૨૬૭-૮૩
જ ખુક શકુન.	..	...	૨૬૦-૩૭૪
ગિરોલી શકુન	..	...	૩૦૪ ૬
શ્વાન શકુન .	..	...	...
શ્વાનના પાંચ પ્રકાર	..	...	૩૧૦-૧૧
શ્વાનના શુભાશુભ શકુન અને તેનાં ફલ	..	...	૩૧૨-૨૬
શ્વાનની કુચેષ્ટા	...	...	૩૨૭-૮૦
કયા માસમાં કુતરાના શકુન શકુન અદ્ય ફલ આપે	...	...	૩૩૧-૮૨
ઉપસંહાર	...	...	૩૩૩-૩૪
પ્રશસ્તિ	...	...	૩૩૫-૪૬
સમાપ્ત	...	...	૩૪૬
નક્ષત્ર સ્વાધ્યાય ગાથા...	...	...	૧-૧૫

શેક દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર.

પંડિત જયવિજય વિરચિત.

શુકન શાસ્ત્ર ચોપાઈ.

૬૬૬.

શુકન શાસ્ત્રનો ચોપાઈ, લિખર્યું અતિઉદાર;

જે ભણતાં મન ઉપજે, શુભ વડી અશુભ વિચાર. ૧

ચોપાઈ.

સકલ બુદ્ધિ આપે સરસતી, અમીય સમ વાણી વરસતી;
અજ્ઞાન તિમિર આરતિ વારતિ, નમો નમો ભગવતી ભારતી. ૧

સહશુર ચરણ નમીરે કહું, શુકન તથા જે ભેદજ લહું;
શુકન શુકન મુખ સહુકો કરે, શુકન ભાવજ વીરલા લહે. ૨

શુકન સખલ બિહુ ભેટે કહ્યા, ગામ માંહિ પુર ખાંહર લહ્યા;
ગામમાંહિલા શુકન તે સાર, સાંભલજો તે કહું વિચાર. ૩

પ્રથમ પ્રયાણ દિન વરજવું, દ્વોર વમન તેલ મરદવું;
મૈથુન કલક રાવું મધપાન, જુઓ નવિ રમીએ આંણી સાન. ૪

વડી ભોજન પરિહર્યું એહ, કડુઓ ખાટો દુધ ગુલ તેહ;
આમીય તેજ મધુ નવી ભુજિએ, જો પ્રયાણે મુખ વાંછિએ. ૫

પંચિક પ્રયાણે નર ચાલતાં, માણ શુકન હુયા દેખતાં;
પાછા વડી ને પડખીયે, શ્વાસોશ્વાસ આંડ ચાખીયે. ૬

એટલી વાર વિલાંબન કરી, ચાલે હર્ષ હિયા ર્યું ધરી;
અમગુકન (જો) વડી લડી, શ્વાસોશ્વાસ સોલ (જો) રડી. ૭

પ્રજાણામ પડખીયે એતલા પટે પ્રયાણ કરીજ ભલા;
ત્રીજ વાર શુકન નવિ હેલ્ય, તિલે વિવમ ન ચાલે કાય. ૮

એ શુભ શુકનિ પ્રયાણુ કરો, લાભ લોભ જય પામે ખરો,
 માઠે શુકન મ ચાલો ભણુ, પુછ્યા વિશ્વ વલી પુરૂષ પ્રધાન. ૯
 વેદ ધ્વની વલી વીણાવાદ, રાગ રથ શઞ્ચ લેરી નાદ,
 છત્ર સિંહાસન કુજર સાર, ઉઠો ભણે ચેગિણિ જયકાર. ૧૦
 સખધેનુ મજલ ભણે બાલ, શ્વેતપુષ્પના આપે માલ,
 દધિ દુર્વા મગ સાનુ મિલે, અત્રીય સિંધન સવિ દૂરે દલે ૧૧
 કેશ હાડ લોહ સાંકલ રાખ, નંદલ કપાસ નિહાં નળો ભાખ,
 કૃકસ પશુ ડાલા હાડલા, રાટુયાં વિટલ વિણુ ચામડાં. ૧૨
 છાયા વીધ તણુ ખખ્ખાર ખેલ, સાપ ખિલાડો મરી તેલ શુભ,
 વામન વેગી વિરલો વેપ, છકચો કપલ વલી વાગે ઠેમ. ૧૩

ધોવા વસ્ત્ર પલાલીયા જેહ, સાહમા મિથ્યાં સુખવ્રતક તેહ;
 ધોયાં મિથ્યાં ચિત ચિંતા કરે, તલાઈ સર્વ આરતિ હરે. ૨૨
 સોનું રૂપું ધાતુ જે સાર, અપર ધાતુથી હાની અપાર;
 ગાય છાંણુ સુખ આપે સરે, મહિષિ છાંણુ નિતુ ચિંતા કરે. ૨૩
 સાલિ ગોધુમ ત્વચા સહ સાર, ઈણુધાને હુઈ જય જય કાર;
 તિલ દ્રવ્ય હાણી કરે તે સહી, કુકસ ધાને તુચ્છ ફલ લહી. ૨૪
 જ્ઞ્યા ધાન મુખ ન આપે રતી, ચેક્યાથી રિદ્ધિ નાસે છતી;
 ચંધે ધાને સર્વ સિદ્ધિ મલે, કાણું અન્ન કૃષ્ણમાંહી ભલે. ૨૫
 સાંભલિયો અથ દિઠાનરિંદ, સાહમુ મિલિઉં કરે આણુંદ;
 અન્ધકાઢિયો નાઠો એકલો, એહવો નરપતિ નવિકહીયે ભલો. ૨૬
 ભારતમાંકિ વેદ્યાસે કહ્યું, જૈનજતિ શુભ દર્શન લહ્યું;
 આચારિજ તે વિદ્યાવંત, રાજ્યરિદ્ધિ આપે એકંત ૨૭
 વલી શુકનાણુંવ માંહિ સાખ, રાજ મયૂર તુરંગમ ભાખ;
 હસ્તિ વૃષભ શ્વેતાંબર મિલે, મન ચિંતવ્યા મનોરથ ફલે. ૨૮
 ભિક્ષાચર ભિક્ષાચે કરી, સઘળું વિધન જાએ તે હરી;
 ઠાલો અનરથકારી કહ્યો, ભિષિ ખીજો ઈણિ પરી લચો. ૨૯
 સનમુખ વેશ્યા મંગલકરે, વિવાહ કાએ ફડિ નહિ સરે;
 સંતાતિ ફલ નવિ પામે કદ, વૃદ્ધવેશ્યા નિષ્ફલ હોયે સદા. ૩૦
 પૂણું કુંભ પુરણુ ફલ કહ્યો, અર્ધે અર્ધે વિદ્યાસે લક્ષ્મો;
 સુગ્મ કુંભ પુણ્ય જોજે મિલે, ઠાણુ કુંભ અશુભમાંકિ ભલે. ૩૧
 પચિકને કહે પુઠે વલી, ચિંતા ન જાએ તેહનિ ટલી;
 વર કન્યા પરણી આવતાં, લાગ્ય ચોજે મિલે ભાવતાં. ૩૨
 કાલે નીલે વસ્ત્રે વલી, પુરુષ સી સાહમિ જો મલી;
 કાર્ય સિદ્ધ ન હુવે તેહ તણું, મેહકાજ મેહ વરસે ઘણું. ૩૩
 પુરુષે તાણ્યો સકટ પેળિયે, વધ જધન મરણ દેખિયે;
 બળદ એક તાણ્યો ગાહલો ગાહમો મિથ્યો નહિં તે ભલો. ૩૪

ઉંટ ચડ્ય મરફેં ઘણું. દોડ્યો ઉંટ કૂટ દિય. ઘણું;
 ઘણા ઉંટ સાહમા ઉતરે, પથિ કુથલ દેખે. દુર્નિશ કરે. ૩૫
 વ્યાઘ લેસ પ્રવેશે શુભ, પાડિ સહિન વિવાહે અશુભ;
 મહિષ સહિન મહિષિ ઘર મધ્ય, ચોર મરણ લય આનું શુદ્ધ. ૩૬
 પાડિ સહિત મહિષિ ઘર વહા, આવે તો રિદ્ધિ આપે સહી;
 રતિ આવી લેશ ત્રાસવી, પથિક પ્રયાણે નવિ લેયવી. ૩૭
 પાણી મરીયો મહિષ જય કરે, અવર મહિષ શુકન પરિકરે;
 પુરૂષ વૃષભ નર ખમે ચડયો, ઉત્તમ લાભ દે દષ્ટી પડયો. ૩૮
 વૃષભ ચઢી નારી આવરી, પથિક લાલ ધાતું લાવતી,
 વિક્રય કિયાણું કરવા યદા, સન્મુખ વૃશ્ચિક ને આવે તદા. ૩૯
 ઘણો લાભ કિયાણામા કહ્યો, રાજકાજ વયરી લય લઘો,
 દરમણુ કાજે તે જાગુજે, પ્રોયે વિશિ ટાલજે ૪૦
 રૂદ્ધ રહિન મૃતક ને મરે, મન ચિતગ્યા મનોરથ દેવે.

નારી સેહિત અધ કરે હાણુ, આપે બેલે હીંડનો વખાણુ;
ગામ સંબંધી શુકન સવિ કહ્યા, મંદ બુદ્ધિકરી જે મેં લક્ષા. ૪૭

इति गाम मांदिता शुक्न संपूर्ण.

ગામ બાહિર શુકન હોયે જેહું, સાંભળ્યે હુંવેક હું વલી તેહ;
પહિલિ દિસિ સકલ ભાખિયે, નીસ્તથી થાય હોયે રાખીયે. ૪૮
શાંત દીપ્ત પ્રશ્ન બે સાર, તેહનો કેતો વલી વિચાર;
સોયે દિસિ અરધ ઉરધ વલી, અઢાર દિસિ શુકનની મલી. ૪૯
દિસિ કાલ સ્વર ચેષ્ટા જાણુ, ગતિ સ્થાનક ભાવ વલી વખાણુ;
શાંત દીપ્ત કાર્ય જે લહે, શુકન ભાવ તે શુદ્ધો લહે. ૫૦
હવે સુચમે દિસિના વલી લેક, શાંત દીપ્ત બે જાણું લેક;
ભરિમત કથ્ય જવલીત વલી જાણુ, આલિંગતા ધ્રુમિતા વખાણુ. ૫૧
એ પાંચે દિસિ ટાલી સહી, શેષ આકતી શાંતજ કહી,
શાંતિ દિપ્તિ પાકાંતર લહી સૂર્યવારથી કેતા કહી પર
રાત્રિ પાછલી અઘલી હુમ્મ યામ, ઘટીન્ધાર રવી ઉગે તામ;
પહેર એક પૂરવ દિસિ રહી, જવલીત દિસિ નિસ્તી તે કહી. ૫૩
ધ્રુમિત છાયા જલિ બલિ જાણુ, કદમ ઘાત્રી ભસ્મ વખાણુ,
અંગારોક અનુકમે જાણુએ, શાંત દીપ્ત ઇાણુ પરિ આણુએ. ૫૪
અગ્નિ ઇશાન ઉત્તર ને પૂર્વ, તોરણીઉ ભરી હડીએ સર્વ,
માહરૂ મૂલ ધુ મૂલ એ જાણુ, દિસ દિશિએ સહી વખાણુ. ૫૫
શેષ થાનકની આઠે સોડ, શાંતિ દિશિ નિરંતર હોઇ,
ઉત્તર દિશિનો રવી સંચરે, કુણુ ઇશાન જવલીત તે કરે. ૫૬
જવલીત રહી ઘટી કાર્યી આઠ, ધુર ઇશાનથી ગણીયે પાક.
દક્ષિણાયન સૂરજ હોય યદા, અગ્નિ કુણુ જવલીત હોય તદા. ૫૭
જવલીત બંધ કરે રવી પાસ, ધુમ્મ બંધન છાયા સુખ તાસ;
જલ રાત્ર્ય કેદમ હુમ્મ લાલ, સુખિત જેમ ભસ્મ ભયરાજ. ૫૮

સોગ અંગાર કરે અતિ ઘણો, એહ મહિમા આઠે દિસિ તણો;
 રવી કલંબી સોમ હુઈ રત, સજકુલિ મંગલ વિખ્યાત. ૫૬
 બુધ વાણિક પ્રાણણુ શુર કહો, સુસલમાન તે શુકન કહો;
 નતુ શ્રી રાણી નાકવે, પ્રત્નાદ સેવા કરસણ નવો. ૬૦
 પદ પ્રતિષ્ઠા કર્યું જેહ, વાલિજ અરથ કહ્યાં સવિ તેહ;
 કાલ નિયતીની કલ્પ અભ્યાસ, રાત્ર અરથ પ્રતિમાનું વાસ. ૬૧
 સુખ કાજે તે બીજ કામ, શાંત પ્રજા જોવા તે હામ;
 બલક કાજે બલ કરવે સહી. સર્પ વડે અવિચારે કહી. ૬૨

કક્ષિણ બીજું નામ નિવાસ, અગસ્ત લંબક ચમ નાશ;
 વૃથિક અસ્ત કરી પરમાણુ, નૈરતિ નામ બીજું સોઈ ઠાણુ. ૭૨
 આદ્રા હસ્ત ચિત્રા મૃગ જાણુ, પંચારાધિ તે અસ્ત વખાણુ;
 સ્વાતિ રૌહિણિને પુષ્કવતી, કૃતિકા જરણીને રેવતી. ૭૩
 પશ્ચિમ અસ્ત કરી તે કહી, પંચત પુષ્પ વિશાખા સહી;
 સ્વરક અમિત્ર વિષ્ણુ પદ્મવાસ, પંચારક મરી તરીરખી લાવી. ૭૪

દુષ્ટા.

પહિયુ પછયા ચારે કરે, તેહનું કરીઈ માન,
 પહિલે પછયે ફલ કરે, બોને જિમણું જાણુ. ૭૫
 ત્રીજે ફલ મોઢે રહુ, ચોથે નિફલ તેહ;
 ગામાંતર ત્રીજે શુકન, તુલિ ન ચાલે તેહ. ૭૬
 શુકન કોશ મોહિ બલ કરે, ગામાંતરિ તે જાણુ;
 કોશ ઉપરી હર ને લવે, તે સવિ નિષ્કળ જાણુ. ૭૭
 રૂડું ભુંડું ચાલતાં, કિશુ શુકન નવિ હોય;
 પથિ તે કહણું સહી, મૃત્યુ દેખડે સોય. ૭૮
 શુકન શુકન ને દેઈ કરી, દીપ્તીદિગ્ધિ તે જાય;
 પથિને કહેણું નહી, તુઝને કાંઈ નવિ થાય. ૭૯
 ધર વાસાને મૃત્યુ કહે, અગ્નિ લય તે જાણુ;
 સમ કાલે સાથે લવે, એક જાતીય વખાણુ. ૮૦
 ઝગા જિમણા બોલતાં, તોરણી-યાત્ર તેહ;
 ગામિ જાતાં આવતાં, સિદ્ધિ કરે સવિ તેહ; ૮૧
 મધ્ય શુકને મધ્યફલ, ધર ભીંતિ મઠ વાવી;
 એ અંતર બોલે સહી, અરધ વૃષ્ટિ ફલ લાવી. ૮૨
 શુકન ન દિશે ફલ નહી, ભુખ્યુ રોગી હોય;
 લંગમ કતો બીહતો, માલા માંહિ બોય. ૮૩

સીમ પર્વતને અંતરે, બાલક ગોલે જેહ;
 તે નિષ્કુળ સવિ જાણુવું, મગટ કહુ હવે તેહ. ૮૪
 શબ્દ ધણેરે જે લવે, નર ભય વેગુ જાણુ;
 આપ ઇચ્છાએ જાલતો, દેખીતુ સર્વ વખાણુ. ૮૫

ચોપાઇ.

રૂડો ભુડો જે પાડુવો, મું ત્યાગી ફોક તેહયો;
 જીવાગીતે વસતિ દિસે, રૂડું ભુંડું કહિવું તિતે. ૮૬
 ચેડા ચેડિ જે સ્વર કરે, ફર હુંકરું મુખ ઉચ્ચરે;
 શુભ અશુભ અનુક્રમિ જાણુવું, પહિતુ પછઈ ફળ આંજણુ. ૮૭
 ઇંમ લેતાં ફલ પામે સહી, એહ વાત અંધાંતર કહી;
 ગામમાંહિ વન સંભાધિ જેહ, ઘણું ભય ઉપજવે તેહ. ૮૮
 ગામમાંહીલા વન માંહિ લવે, અનરય કારણ કરવું સવે;
 રાતિ ચારી દિશે પૂલ નહિ, કિથ ચારી નિથ નિષ્કલ કહી. ૮૯
 આપાપણી વેલા મુખ કરે, જીવ માત્ર જે મુખ ઉચ્ચરે;
 શુકન જેમને કરીમે જેહ, નિઃશય મુખિયા થાસે તેહ. ૯૦
 અઢાર દિશિના કહુ હવે લેહ, કાળા નિમણા તિહાં નહી વેહ,
 જે દિશિ ગોલે તેહ વિચાર, તે સાંભલને શુભાશુભ સાર. ૯૧
 અધિર કાજ તે ધિર હોયે સહી, ધિર કાજની સિદ્ધિ નવિ કહી;
 મુખભાત તે કાજ વિણાસ, દીપ્ત હોય તો પૂરે આશ ૯૨
 પૂરવ મૂલ લધુ મૂલ ફલ એક, શુભ કામ વિણુનાડે છેક,
 વિણુનાડે સઘલા ફલ કાજ, વઢાવહી જય પામે રાજ. ૯૩
 રાજાદિકે લગ્ન દરે ઘણું, અગ્નિ કુણુનુ મહિમા મુણું;
 તોરણીયો ફલ દસણુ જાણુ, બીજું (નમ તે) ચીર વખાણુ. ૯૪
 શાંત કામ તે ધાયે વાત, સઘલી વેલા દીપ્ત ઉપાધ;
 ભય સંચામ વાદ મધ્યાન, દીપ્ત કામ વલા પરધાન. ૯૫

અઘાર દિશાના યંત્ર.

<p>કુજોદિશ ૧</p> <p>શિરોદિશ = પ્રદેશ ૭</p> <p>સામગ્રી ૧૦</p>	<p>પશ્ચિમ દિશા ૯</p>	<p>૧૦ પંચસાતિ</p> <p>૧૧ વાયુ પ્રલોભન = અસરકારક</p> <p>૧૨ પંચાસક - સિદ્ધિ</p>
<p>૫ દક્ષિણ = નિવાસ</p>	<p>અધોદિશ ૧૭</p> <p>ઉપરોદિશ ૧૮</p>	<p>ઉપર મુલ ૧૩</p>
<p>૨ દક્ષિણ</p> <p>૩ દક્ષિણ</p> <p>૪ દક્ષિણ</p>	<p>૨૦ પંચસાતિ</p>	<p>૨૪ ભગિની</p> <p>૨૫ ભગિની</p> <p>૨૬ ભગિની</p>

દક્ષણ બીજી નામ નિવાસ, દિવસ ઘણેરે પુરે આસ;
 લંબક થરણ ચાતિનું કામ, દીપ્તે પામે વહિત કામ ૯૬
 નૈરૂત બીજી નામ પ્રમાણ, અધિર કામ તે સિંહે ગણ,
 જેહ કામનો હુધ મદિહ, મેહકાજે વસ્તે મેહ ૯૭
 પચરાધિ તે ઘોડો લાહ, ફીસ કાજ તે ધરે ઉચ્છાહ;
 પશ્ચિમ શાનિ કર્યા દિસ સડી, સંધ્યા વેલા શુભ દિન નહો ૯૮
 પશ્ચિમ દિશિ વિલગે કાજ, સર્વ સિદ્ધિ તે પામે આજ,
 વરસાત સવિ વરસે ઘણો, એ મહિમા પશ્ચિમ દિય તણો ૯૯
 પુરવ પશ્ચિમ પ્રહર ધુરિ દોય, મેલ ઘડી ટાઢી જે સોય,
 તીવાર પછી જે જોયે જાણ, તેહ શુભ કરવું પરમાણ ૧૦૦
 પચત મરણ મણ કલેશજ કરે, દીપ્ત હુધ તો ચિંતા કરે,
 વાવકુણિ વયપદ કરે, સીંહે તો વડી ચિંતા કરે. ૧૦૧
 દુઃખ હોય તો આરતિ જાય, ગણ વસ્તુ લાલે સુખ યાય,
 પચારક જાય લાજે વાત, શુભ કાર્ય તે દે ઉપપાત ૧૦૨
 જે વિચારે પડ્યો હોય કામ તે સીંહે વલી પામે કામ;
 સીમ કામ એ યાત જેહ તેહની આશા ન આપે તેહ ૧૦૩

ઉચી નિચી જે દિસિ સંઘહે, વલી લાવતે દિસિનું કહિં;
 કક્ષિણ વામ તણું નહિં કામ, એ અલર દિસિ જોળ્યો કામ. ૧૦૯-
 શાંતિ દિસિ માહિ જોલે જેહ, સાહમું શાંતિ બાઈ વલી તેહ;
 કેવલ ફલ શાંતિનું કહિઉં, દીપ્ત સાહમું તે જોલી રહિઉં. ૧૧૦-
 શાંતિ થકી દીપ્ત દિશિ ગયો, તે માટે અરથ ફલ લથું;
 દોષિત દિશિ શુકનજે લવિં, જોલ સાહમું તેહમાહિ કવઈ. ૧૧૧-
 પૂરણ ફલ દીપ્તિનું કહી, વિપરીતે વિપરીતજ સહી,
 ઇમ હૃદય વિચારી વાત, સુકન સવિ જોળ્યો વિખ્યાત. ૧૧૨-
 દીપ્તે જોલિ શાંતિ બાઈ, શાંતિ સાહમું સ્વર તે થાય,
 અર્ધપૂલ વિદ્વાંસે કહિઓ, ગુરુમુખ એકવો મહફલ લકિઓ. ૧૧૩-
 દેવવિજય સિસ કહિં સહુમુણે, સુકન કહુ વલી દુર્ગાનાણુ,
 સુકન પોહાડુ લાવઈ કરી, પછિ વિચારૂ લાખા કરી. ૧૧૪-
 સુકન જોવાનું ક્ષેત્રજ સુણિઉં, નગર બાહિર થકી તે બાણિઉં;
 રાખનિં છસેં કમતે બાણિ એનાલિં સુકન જોવા નિરવાણિ. ૧૧૫-
 ઉચ વરણુનિ તથુપે કમ ક્ષેત્રજ જોવા જવા ધરમ,
 ચોપ લોકનિં શત વલી એક, જોવા જલુ એનાલે છેક. ૧૧૬-
 આવા કીજે રામ દેવિ, બુઈ ચોખી કીજે ખિણુ મેરિ;
 હુ સાધીનિં દિસિ સાધીઈ, પછિં સહી નાણુ તેકનું કાઢીઈ. ૧૧૭-
 અઉકીધો ગજઆડ દિસિ ખરૂ, દિસિ સહો નાણુ દ્યવનું કરૂ;
 જેહ વાતના શુભ શુકન લાખિઈ, કાગળ લિખિ કહ્મરાખીઈ. ૧૧૮-
 ફસ દિગૂ-પાલ ચિત્ત ધારીઈ, અપશબ્દ લાખા વારીઈ;
 ચોગિનિ કાલ પુકડં કરૂં થાય, દુર્ગા નામ જપો એ બાપ ૧૧૯-
 સ્યામા કૃષ્ણા શુકના સાર, સિત પદ્મા પોહકી ઉદાર;
 ક્રમારી પંથ જનનિ કહું, તથોમા પ્રદ્ય સુતા જે લહુ. ૧૨૦-
 શુકન દેવજ દુર્ગા દેવિ, ચટિકા ધનુષંદરી વલી લેલિ;
 પ્રત્યક્ષદેવિ ભગવતિ પાંડવી, વાચહી ઋદ્ધિ આપઈ નવી. ૧૨૧-

અષ્ટાદસમભિધાનિ કરી; સિદ્ધિ કાચકે દુર્ગા હુમ ખરી;
 બેકરભેડી કરે વિનતિ, શુકન સિદ્ધિ આપઉ ભગવતી. ૧૨૨
 દુર્ગા મૂર્તિ કોજે યંત્ર, ચોફી ગેભિમાંડી બાણ મંત્ર;
 મૂર્તિ યંત્ર વિલસ્યુ કીર્ણ, નામ લેઈ ધરતી પુર્ણ. ૧૨૩
 દ્વિસિ પૂજે વધાવઉ ખરી, ચોખાપૂગી નિજ કરા કરી;
 સંધ્યા સમય અનિ પરભાતિ, એખિહુ ટંકી શુકન વિખ્યાત. ૧૨૪
 અથવા ચારિ ટંક વલી કહ્યા, ત્રિસ્તારિ ઇંછટંકજ લહ્યા;
 શુકન ભેગાની એ વિધ કહી, વિચારણા મહું હરિ સહી. ૧૨૫
 દુર્ગા શુકન વત્ર ભેદે પંચ, હરશણ ચેષ્ટા સ્વરનો સંચ;
 ગતિ ભક્ષણ મુકુર્ણ જે અશુ, વિચારણા ભુખાંતે લશુ. ૧૨૬
 હરસણથી ચેષ્ટા ખત્ર ધણઉં, ચેષ્ઠાથી સ્વર સખજો ભણુઉં;
 સ્વરથી ગતિ સખજ માનજ્યો, ગતિ અધિક ભક્ષણ આગુજ્યો. ૧૨૭
 એ પાંચે સમુદાઈ કરી, પુરણ ફલ દિઈ દુર્ગા ખરી;
 ગાંમ ચાલતા દુર્ગા સિરઈ, વિંદ્યા શબ્દ ધણા નવી કરઈ. ૧૨૮
 ભેઈડો સમે થાનક રહી, શુભ ચેષ્ટા દુર્ગા કરિ સહી;
 હાખા ગમા દીડી તે બલી, કાચ સિદ્ધિ કરિ એલી. ૧૨૯
 હાખી હુનિ જિમણી અઈ, તે તારા દેવી કહિવાઈ;
 જીમણી પાંખ ઉંચેરિ કર, આંચઈ ભક્ષ લેઈ અંચરિ. ૧૩૦
 શુભ શબ્દ તારા વૃક્ષ યત્રિં, ગમસેં તે ચિંતામણી બાવિ;
 પુકિ જાહુવિયો અગત્રિ દેવિ, તારા હરસણ દેવિ એવિ. ૧૩૧
 એકવી દુર્ગા જી પેખિં, સર્વ સિદ્ધિ કરતી લેખિં;

એ ચેષ્ટા સઘલી જાણવી, વામ પાસંઈ પથિકે આણવી;
 જિમણું પાસં ને ઇમ કરિ, વચરિનઈ તો કહીલું સિરઈ. ૧૩૫
 ખીજે રોગ પીડા અનુભવ, નકુલ સિંચાણું જે ગ્રાસવી;
 અવસ્થા એહવીઈ હોઈ, બીલ માંહ પછસઈ વડીસોઈ. ૧૩૬
 ઇંધણ લીહાણ વિષ્ટા પહાણ, સખ અસ્થિ કાંઠા સખ જાણિ,
 ખમસે એડવે રથ નક વડી, દીપ્ત દિશિમાં જાઈ લડી; ૧૩૭
 કુચેષ્ટા એ દેવિ તણી, ફલ અથ માંહિ જે લણી;
 અશુભ લહીનઈ એ પરીકુશ, શુકનભાવ આવિં જિમ ખરા. ૧૩૮
 ગોલી ધનુષ નખી જિમ જાઈ, આકાશે ઉડી તારા થાઈ;
 પથિકનિં વચરિસ્યુ વાદ, ઘણું પિયાણું નહિં સવાદ. ૧૩૯
 જિમણું હુતિ ડાળાં જાઈ, સા દેવી કરવત કહિવાઈ;
 વધ ખંધન મરણ સડી કરિ, નિખર માંહિ તે જોલી સિરઈ. ૧૪૦
 સુખ સાહમી દેવી આવની, પુકિં અખદ કરિં ભાવતી;
 નવાં દીસઈ દરસણ જેહનું ગામંતરું વારિ તેહનું. ૧૪૧
 દેવી જોલી નિચી જાઈ, નિચઉં ફલ તેહનું કહિવાઈ;
 વરસ દિવસેં ઘણેરઈ કાલ, તેહનું ફલ નેહિં તળકાલ. ૧૪૨
 મધ્ય ભાગં મધ્ય ફલ લહિ, મસ્તક સમી શિશફલ કહિં;
 ઘુસર માનિ દેવી લવિં, સઘ ફલ તેહનું અનુસવઈ. ૧૪૩
 ખમ ઘુસરે શુકન હુઈ સાર, ફલ હુઈ પણિ કેતું કાલ;
 ત્રિહું ઘુસરે માનિજે હોઈ, ઘણું કાલિં અસ્પદલ સોઈ. ૧૪૪
 પહિલું નીચી આવિ દેવી, પછિં ઉચી જાઈ ખીલુ મેવિ;
 દિવસઘણે ફલધોડું બાણિં, ઇણિ વચનહં સંદોકમમ આણિ. ૧૪૫
 ઉચી ઉટિ નીચી જાઈ, ઉતાવડું ઘણું પ્રલ થાઈ;
 વામ જોલીનઈ તારા ગણ, અધિક ફલ તેહનું હુઈ સહી. ૧૪૬
 શીઘ્ર તારા શીઘ્ર ફલ કહે, વિલંબ તારા મધ્યમ ફલ લહિ;
 મંડઈ મંડઈ જાઈ તાર, દિનફલ દીઠ વવહાર. ૧૪૭

વલી તારા નવ લેહે કડી, તેહનાં નામ બાણં એ સહી,
 અધા^૧ ગુલિકા^૨ કાંડા^૩ બાણિ, રખલોતા^૪ દ્વસ^૫ વલી વખાણિ ૧૪૮
 કપાટિકા^૬ વડા^૭ બાણુજ્યો, ઉધા^૮ અધા^૯, કિર્મિ આણુજ્યો,
 હવે વિવરણુના કહું નવ તણી, શુકન યાચ માંહા જેહ લણી. ૧૪૯
 જે દેવી તારા વસં હુમ્, રાક્ષ કોટરમા પરિસં જઈ,
 તે અધા તારા બાણુવાં, અર્ધ ફળ આપે તે હવી. ૧૫૦
 ગોલિની પરિં બુધ લોટતી, પરાં પરાં જાઈ તે મોડતી,
 બીજી ગુલિકા તારા એહ, અશ્રુભ ફલ આપઈ વલી તેહ. ૧૫૧
 બાણુ તણિ પરિ જે દેવી, આગરિ થકાં જાઈ ખીણુ મેચિ,
 કાંડા તારા ત્રીજી જાણિ, મધ્યમ ફલ આપઈ નિરવાણિં. ૧૫૨

આગલિં કાજ નથો તેક તણુડે, પાછલિ તાર ઉતરિં તે ભણું;
 આગલિ ઉતરિ તેકનું સુણે, અર્થે લાભ હુણ અનિ ઘણે. ૧૬૧
 વામ ભાગિ પ્રયાણુ (જ) સમર્થ, ભક્ષણુ લેતી જિમ નિગમઈ;
 લાભ સકિત રોગ અપહરિં, જિમણિં પાસિ કુણિ તે કરિ. ૧૬૨
 જિમણે પાસેઓ પાંખરલી જે, વિજય કરિ ઉપાડિં તે;
 પુંછ ઉપાડી લખમિવરિ, હુષં ઘણું જો નિત્યજ કરિ. ૧૬૩
 મૈથુન કરિ વૃક્ષ વટી અડિ, ભક્ષણુ લેઈ શાંતિ દિશિ અડિં;
 નિરમલ નીર નાકિ નઈ પોઈ, તો સુખ સંપતિ અણિ દીઈ. ૧૬૪
 જિમણે પાસે સમરિ અંગ, ચાંચઈ પાંખ જિમણિ કરે અંગ;
 વ્યાપારિં સર્વ સિદ્ધિ લકુઈ, હુવઈ દેવીની ચેષ્ટા કહિં. ૧૬૫
 રીસઈ કઠિણુ જોલે વજા જોલ, વાંકુ સુંક જોઈ નિટોલ;
 ૧. ઉઘઈ ઉમ્મ કઈ નાસી જાઈ, ત્રોસે કૈપે જમાઈ પાઈ. ૧૬૬
 અંગ દીક્ષાનિં આવસ કરિ, ઘુણઈ કલમુકિ યઈ ફિરઈ;
 લધુ વડીનિતિ કરિં વટી વમઈ, ત્રાડે પુંછ ચેષ્ટાઈ ભમઈ. ૧૬૭
 મોહ પડઈ ખીહઈ કરિં ધ્યાન, પાડે કષ્ટ લોટઈ ચમસાન;
 કાલ્ય પૂલિ ખરડઈ અંગ, શુભઈ અશુભઅશુભઈ ફલ અંગ. ૧૬૮
 પતિ સાધઈ દેવી દીસતી, પૂરણુ ફલ નિશ્ચય આપતી;
 એકઈકરિ અરથ ફલ લહિં, એકઈ ન દીસઈ તો લય કહઈ. ૧૬૯
 દેવી શુકન જોતાં મનફલી, ખીજી દુર્ગા આવઈ વલી;
 મિત્ર પ્રાપ્તિ તેહથી જાણવી, ખાહુલીઉ સી લાભઈ ચવી. ૧૭૦
 દેવી પુંછઈ પતિ લાગતો, ગતિ ચેષ્ટા કરિ ભાવતો;
 પૂરણુ ફલ આપઈ તે સહી, પતિ પુંછઈ જો, દેવી રહી. ૧૭૧
 હીન ફલ તેહથી જાણુજો, પુત્ર અણિ શુકન માનજો;
 ખાઉવિડે નરનામઈ વૃક્ષ. દીકડે સુત આપિ પરતક્ષ. ૧૭૨
 નારી નામડ વૃક્ષે ફરી, જોડી દુર્ગા દિં ફીકરી;
 શુકન જોયાંતા પથી જેહ, આપણા પિંડ સરીણું તેહ. ૧૭૩

ઉત્તર બેલી સદા સુશોભ, ઊચલતાનિં આપેં શોભ; ગામ ગયા દ્રુમાહિં લવઈ, વેગો પથીકધર અનુભવિં. ૨૦૧
 દુર્ગા સૂઈ દ્રુમાહિ વલી, ઉઘઈ દુ સાહુમી કલકલી; કટક ગઢ શોહા સહુ કરે, પ્રવેશઈ જય પામે ખર. ૨૦૨
 મૂલે સુઈ મૂલે ઉઘ યદ્ય, કટક પ્રવેશ ન કીજઈ તદ્ય; ગામતરૂં ગઢ શોહા વારિ, પ્રવેસિં સુખ પામે સાર. ૨૦૩
 ભુવણ સુતી દુઈ સ્વર કરે, કટક કરૌ કામ સહુનિ સિરઈ; ઈશાનિ સિદ્ધિ નવિ કહી, સુતી ઉઠી જુઠી સહી. ૨૦૪
 રાજ્ય મસ્તક ઉપરિ વલી, દુર્ગા બોલિ ખઈલી સ્ત્રી; નગર દેશ રિદ્ધિ પામઈ ઘણી, અપર લોકનિં નિખર લણી. ૨૦૫
 બ્રહ્મસ્થાનકિ સધ્યા નિંસમે, દેવી શખ્દ કરિં જે ગમેં; વદાવદિ કલહ સહી કરિં. વર્ધ ખંધન રાજ્ય ધનહરિં. ૨૦૬
 ઘરમાહિ દુર્ગા જે લવિ, ભય ઉદ્દેગ માહિ તે ઠવિં, દુર્ગાસિધ્યા ઉપરિ જોલ, તો સી પીડા લહી નિટોલ ૨૦૭
 પાલણા ઉપરિ બાલક કષ્ટ, ઘર બિંબરૂં કરિં વસી નષ્ટ; મોજે બદાણ કરી સો ભતી, ઘર પ્રવેસિ સિદ્ધિ આપતી ૨૦૮
 પંડિત દેવવિજય હૈસા ત્રીસ, બોલિ ભાણુમ્ય નામે સીસ, દુર્ગા શકુન ઉદધિ નહીં પાર, સખેપેં કીપો ઉદાર. ૨૦૯

॥ इति दुर्गाशकुन समाप्तः ॥

ઈતિ પ્રથમોધ્યાયઃ

॥ अथ तीतरशकुनः ॥

સરસતિ સામિધિ પામે લાગીઈ, તીતર શુકન ખુદિ માગીઈ; ગામ આલતાં ડાવડે લહઈ, વાટિ કુસલ સદા સહુ કહઈ. ૨૧૦
 દ્વિખણ જોડ્યે લાભન દીઈ, કન્યા કાજે વર ભેઈઈ, ત્રિમણે વણાયગ વર પાગીઈ, સુખ ભોગવિં જે મન કામીઈ. ૨૧૧
 પ્રયાગે પરિવુ હઈ વાત, ત્રિમાણું જોડી છૂઈ વામ, મન ચિ તપ્યા મનોરથ ફૂલિં. દુ.ખ દોહન ફરિ સવિ દલિં, ૨૧૨

સૂર્ય ઉદય દીપ્ત દિસિ મલઈ, બોલિઉ ઉદ્દેગ માંહિ ભલઈ;
 સતિ તીતર બોલ્યો સિરે, સઘલી દિસિ શુન્ય તે કરિ. ૨૧૩
 પછિમ દિસિ અસ્તમનકાલિ, શબ્દઈ તસ્કરનો ભય ભાલિ;
 ધાટી ભય હુઈ જિહાં ઘણો, કબિ ઇશાન આદિ દેઈ ગણુ: ૨૧૪
 શબ્દ પાંડુઓ સહી માનજે, સઘલી દિસિ વલો માનજે;
 તીતર થાનક વાસો જિહાં, બઈઠો શબ્દ કરિ વલી તિહા. ૨૧૫
 સઘલે કાંમે તે છાંડવો, ચોરી મતાં વામ આણિં વઉં;
 જીમણિ પૂંકિ આવે વાહાર, પ્રવેશે દક્ષિણ હુઈ સાર. ૨૧૬
 રોગી કાજે શાંતિ દિસિ ભેઈ, ગણેશ ડાળો બોલિં સોઈ;
 રોગ નાશ રોગીનો કરિ, જિમણુ દીપ્ત દિશે ઉચ્ચરિ. ૨૧૭
 રોગ ઘણો રોગીનિં થાઈ, ઠાલા છોડ્યા દેઉલ માંહિ;
 તીતર બોલિં રોગી મૃત્યુ, ગણેશ શુકન એ માનિં સત્ય. ૨૧૮

॥ इति तीतरापरनामगणेशशकुन समाप्त ॥

॥ अथ घुअड शुकुन ॥

રાજા શુકનની બોલું વાત, ગાંભિં ચાલતાં વામ વિખ્યાત;
 ગામાંતરેં વારિ એકલો, જીમણો રાજા નહીં તિહાં ભલો. ૨૧૯
 પ્રવેશ પ્રિયાણુ દ્રષ્ટિ દીઠ, અશુભ મરણુ ઉપાઈ કષ્ટ;
 ભૂઈ બઈઠો સંધ્યાનિં કાલિ, પ્રવેશિં સ્વર કરતો ભાલિ. ૨૨૦
 રોગ ઘણું તેહનિં શિર કરિ, ચિંતાતુરની ચિંતા હરિં;
 ઘર બેપરિ અથવા ઘર બાર, ધણી નામ લિંવાર વિચાર. ૨૨૧
 સાદ દીપ્તો બિડિ સોવઈ, નિશ્ચે ગૃહપતિ મૃત્યુજ હોઈ;
 ગાંભ ચાલતાં દેવ સંબધિ, હાથી વૃષભ અશ્વિનિ કંધિ. ૨૨૨
 બોલ્યો વાહાણુ નાસજ કરિ, દિવસે રાજા નિઃશ્વ સરઈ;
 જીમણો બોલી ડાળો થાય, મરણુ કષ્ટ તેહનું કહિવાય. ૨૨૩
 આગલિ કાર્ય સરિ તેહનું, શુભા શુભ બાણું તેહનું;
 ઘણા ઘુક ધરિધરિ બોલતાં, પૃથવીપતિ ઉપાવઈ ખતા. ૨૨૪
 રાજા શુકન ઇણીપરિ જણાવ્યો,

॥ इति घुअड शकुन. ॥

૧ ઇશાણકુણ્ડ ફલ ૧ ચોરગ્રચાર (ચોરભય) ૨ આયુક્ષય કરે ૩ સંતોષ કહે ૪ સુખ સંતોષ કહે	૨ પૂર્વદિશા ફલ ૧ દ્રવ્ય લાભ ૨ બલ દૃષ્ટિ ૩ ભય કહે ૪ ચોર ભય કહે	૩ અગ્નિકુણ્ડ ફલ ૧ ચોર સંચાર કહે ૨ જી લાભ કહે ૩ ક્ષત્રક કહે ૪ દર વારના સંભચાવે
૧ ભય કહે ૨ ભયની પાત કહે ૩ ભયની સંતોષ ૪ ભય સુખ સંતોષ	૧ મસ્તક ઉપર જોલે તેનું ફલ ૧ માન પામે ૨ તંબોલ લાભ ૩ સંતોષ કહે ૪ લાભ કહે	૧ લક્ષ્મણ દિશા ફલ ૧ દ્રવ્ય લાભ ૨ જી લાભ ૩ સ્વર્ગન મેલે ૪ દર વારના સંભચાવે
હોશિયાર મુખાલ મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર	હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર	હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર હોશિયાર મોટર

૨૫૨.

તે તે પદોરમાં ને તે ફળનાયક સમજનાં. જેમકે પૂર્વ દિશા કાગડો દિ.
વચના પદોલા પદોરમાં જોલે તો મુસાફરી કરવા જવારને પેસાની પ્રાપ્તિ
થાય એ પ્રમાણે સમજું સમજવું.

॥અથ શિવા શકુન ॥

શિવા તણા વલી હુઈ ઈતે આણુજ્યો;
 ગમિં ચાલતાં ડખી શિવા, બેલિં તો સુખ આપેં રવા. ૨૨૫
 જીમણી ફાઈં નિખર હુઈ સહી, ચોર અનિં રાજાનિં કહી;
 દેવચાત્રાઈં તે ચાલતાં, જીમણી દીપ્ત દિશિ શુભ મતા. ૨૨૬
 રાજદ્વારિ ખતાં વલી કહી, વામ પાસેં દીપ્ત દિસિ મહી;
 શીવા બોલી શુભ બણુવી, એહવિં શબ્દ હીઈં નાણુવી; ૨૨૭
 અનુઆલા પખવાડા માંડિં, બાલક અથિં ધણા સ્વર ચાઈં;
 કુષાકાંત કોથિં કલકલી, બેલિં તે નિજલમાંહિ ભલી. ૨૨૮
 ગામાંતરાવી ધરિ આવતાં, જિમણી શીવા હુઈ ઇછતાં;
 દિન દિન સુખ પાંમીડ અસેસ, પામી વ્યાપાર આવી નિજ દેસ. ૨૨૯
 જીમણી શીવા નિખર તે કહી, રાજિ કાજ થાંત દિસિ રહી;
 જીમણી ક્યાઈં શુભ બણુવી, દીપ્ત દિસેં નીખર આણુવી. ૨૩૦
 મધ્યરાત્રિ ઉત્તર ઇશાન, શીવા સ્વર કરતી સ્મસાન;
 સ્થિતિ વાસીનિં મહા ભય કહઈં, ચરવાસી તે દુખ નવી લહિ. ૨૩૧
 રવિ બિંદ્યે પૂરવ ઇશાન, શુભ બોલીએ આણુ શાંન;
 સૂર્ય ઉદય થકી એક પહુર, પૂરવ અગ્નિ અશુભનું ધુર. ૨૩૨
 તપન બિંદ્ય વલી આણીઈં, બીજ પહુર લગી બણીઈં;
 દક્ષિણ અગ્નિ અશુભ કહિવાઈં, નિવાસ નૈરતી ત્રીજીયામ થાઈં ૨૩૩
 નૈરતી પછિમ ચઉથિ આમ. અશુભ તણું તે કરિં કાંમ;
 રાત્રિના પહુર પછિમ દિશિ સહી, સેસ થાકતી ઉત્તર કહી. ૨૩૪
 એતલી દિસિ અશુભ બોલતી, શુભ કારીજ તે સહી વારતી;
 રાત્રિં ક્યાઈં દક્ષિણ દિસિં, બોલી તો સુખ પાંમી રસિં; ૨૩૫
 સૂર્ય ઉદય બિંજમાં જઈ, પૂરવદિસિ બોલી તિહાં થઈ;
 આમપીથ તે ચિંતા કરેં, પુહવી રૂધિરઈં ને વલી ભરેં. ૨૩૬

અસ્તમણુ વેલા પછિમમાહિ, બોલિ પરચકે ભય કહિ વાઈ,
ઉત્તર દિસિ સધ્યાનિ સમે, બોલી કહિ અપે જે ગમઇ ૨૩૭
શીવા નગરમાહી માહાલતી, શુન્ય કરિં તે સ્વર સાધતો,
અશ્વસાલા માહિ પૈસનો, યુદ્ધ નહી વતી ઉપાવતી ૨૩૮
શીવા શકુન જ પૂરણુ હુઆ,

॥ इति श्रीभागवत ॥

॥ अथ हरिणशकुन. ॥

હિરણુ તપ્પા તે કહીસુ જુઆ;
પૂરવ પુણ્ય સભોગિ મિવે, હરિણુ અધુરા જીમપા વલિ ૨૩૯
કાલ સહીત પામે જાઈ વામ, અશુભ માહિ સિગિકાહિવુ નામ,
પહેતુ દરિણુ વામજા જાઈ પછે, તેહતુ રલ અમુગ સહીઅવે ૨૪૦
હરિણુ ગેલા માહિથી એક, શુન્ય નાસીકા જાઈ છેક,
સરવ માધ માહિ એકનઈ મહા લાલ હણિ તેકનિં ૨૪૧
વામ પામે મગ જાઈ બેનતા, ચાવગુ હારને કષ્ટ આપતા
વાશુર સહીત વધ જાધન કરિં પછિ ભય સધવો અપહાર ૨૪૨
ગામ ચાવતા મગ ઉતરી સાહસુ થઈ બેસે હિત ધરઈ
હઈ મહિત દ્રવ્યઈ રગ ભગિ, દેવ ભોગિને મૂગ મુતરઈ ૨૪૩
લાલ હુઈ સ્વપન્ને રજો, મૂગ મનકરતો તે વતી સુણો
શક પક્ષાનિ કઈ પેખીઈ, અથવા મૂતક અવસ્થા દોખીઈ ૨૪૪
મૂગ ગેવામાહિ એકલો, ક્રોધો જાઈ નહી તે બડો,
નેત્રરોગનાં ખીડ કહે, અથવા વ્યાધિ ચાગિલુ રહે ૨૪૫
સ્વપક્ષમાહોમી મૂગ ઉતરી, ભૂમિ ખણુઈનુ ચરણે કરી,
નિધાન લાલ સહી બળુએ, પરપક્ષે ચોર ભય આણુએ ૨૪૬
મૂગ ઉતરી એ પુઠે અથ, અથવા કુશલિ વતી યાય,
સવિ કહી નિમય યતી ધણો, સ્વચ્છ ચિત્તને યત / ધણો ૨૪૭

હરણ ઉતરતાં માંહિથી બેય, અર્ધ માગે પાછો વલી તેહ;
 કાર્યાર્થિને સઘલે કામ, અરધ ફલ આપે નિરવાણ. ૨૪૮
 મૃગદાશિંગેશિંગઆહુણતાં, પથિક ઉપાય ઈવતાસંગ કરતાં;
 .....જે પેખિયે, કાર્ય સિદ્ધિ સઘલી પેખીયે. ૨૪૯
 મૃગ ઉતરી માંહોમાંહિ, રમત કરી શાંતિ દિશિ બાય;
 કન્યા લાલ પથિકને કંહે, મિત્ર પ્રાપ્તિ વલી તેહથી લહે. ૨૫૦
 ઉતરતા વલી ત્રાસવે નાહાર, નીપનું કામ શત્રુભય સાર;
 મૃગ ત્રાસવ્યા દિશો દિશ ગયા, આલણ હારને અશુભ કહીયા ૨૫૧
 વોલાવી ઘર આવે જેહ, દેશ નાશ કરાવે તેહ;
 અથવા કુટુંબ જીવ્યો કરે, નરપતિ ભય અધિકરે કરે, ૨૫૨
 મૃગ શુકનની કહી એ વાત,

॥ ક્ષતિ મૃગશકુન. ॥

॥ અથ નાહારશકુન. ॥

નાહાર તણા મુણ્ણે વિખ્યાત;
 ગામે ચાલતા ડાળો નાહાર, ઉતરે તો તરુકર ભય અપાર ૨૫૩
 જીનણે પાસે કષ્ટમાં પડે, રામા સાથે સ્ત્રી વ્યાધે નડી;
 નવ પરણીત વધુ વર આવતાં, પિતર ઘર સમિયે લાવતાં. ૨૫૪
 તીણું સમે નાહાર જે ઉતરે, માય ખાપ વિનાશજ કરે;
 જે સાસરા સમિયે ભરનાર, ઉતરે તો વધુને ભાર. ૨૫૫
 અથવા સાસુ પુત્ર કંપનાં, મનુષ્ય એકને પાડે ખતા;
 કરસણને વૃષાવિષ્ણુ ક્ષેત્ર, માંહિ નાહાર દેખે નિજ નેત્ર. ૨૫૬
 રાગ અથ રાગ ભય જાણુ, દુર્લિંહ અને અગ્નિ વલી જાણુ.
 મેઘ વૃષ્ટિ દુઆ પછી કહુ, નાહાર ડાળો ક્ષેત્ર જે લહુ. ૨૫૭
 કરસણ વૃષભ વૃદ્ધિ ઘણુ થાય, નિપને કરસણ જમજો જાય;
 ચોર અર્ધ સજ્જ વલી હરે, નિપને અર્ધ કાંઈ નવિ સર. ૨૫૮

મારગ જતાં લાંબે સ્વરે, રોવે નાહાર અગ્નિ ભય કરે;
 પુઠે રૂદ્ર શોક વણી હોય, વ્યાપાર કામે જતા વણી સોય. ૨૫૯
 વામ ઉતરે વાણિજ ધણું, દ્રવ્ય સહિત પથિને સુંહું;
 ડાબે કરિ દ્રવ્યની હાણ. નિદ્રાવ્યને દ્રવ્ય આપે આણ. ૨૬૦
 ગામ ચાલતા ડાબો નાહાર, ઉતરે તો સુખ આપે અપાર;
 સઘડે કાંમે દીપ દિશિ જાય, તો સુખ સંપત્તિ સઘડી ધાય. ૨૬૧
 કટકી જતાં ભુંધ ખણે, યુદ્ધ હોય સંદેહ નવિ ગણે;
 સાહુમો યેસી લાગે પગે, સંઘ દુહધ બોલે નવિ ડગે. ૨૬૨
 ગાંમે આવતા સાથ હોય ઘણું, ડાબો નાહાર હોયતો સુણો;
 આગલા સાથને દ્રવ્ય વ્યય કહે, વિચલ્યાને પુત્ર ચિંતા લહે. ૨૬૩
 પાછલા નરને સી પક્ષ હાણ, તણે ફલ જુજુઆ કરી માંન;
 નરપતિ પ્રવેસે પ્રદક્ષિણ પાસ, નાહાર ઉતરે નહીં તે ખાસ. ૨૬૪
 પરચક અનાવૃષ્ટિ હોય દેસ, લક્ષણ સહિત નાહાર હોય સુવિશેષ;
 દક્ષણ વામ ઉતરે તો ભણો, સર્વ સિદ્ધિ આપે એકલો; ૨૬૫
 નાહાર શુકનની એ કહી વ્યક્તિ,

॥ઈતિ નાહારશ્લોકન.॥

॥અથ લાડશ્લોકન ॥

લાટ તણી સાંભલજો પુકિત;
 ગામ ચાલતાં જીમણી ભણી, પ્રવેશે ડાબી દ્યો વણી. ૨૬૬
 સાહુમી આવી આગલે જાય, પ્રયાણે સુખ સંપત્તિ ધાય;
 ગામ ચાલતાં પુઠે લટા, આવી સુખ આપે ઉતકટા. ૨૬૭
 દક્ષિણવામ લટા વડી બેય, વિવાહ ગામાંતરૂ મરૂ તેય;
 ધરતી ભુમિ ન લેવો નવી, વ્યવસાયે વ્યવહાર ન કરે પુકવી; ૨૬૮

સુકલામાહિ લાટ પેખીયે, પુત્ર લાલ તેહને લાખીયે;
 ખંજન પક્ષી સુપને દીક, અથલાલ કહેવો સીક. ૨૬૯
 ગાંભ પ્રવેશે જીભણી લાટ, વિવાહ કાળે વધુ ઉચાટ;
 વ્યપારે ને જીભણિ જાય, તેણે પ્રયાણે લાલ નવિ થાય; ૨૭૦
 પ્રવેશે જીભણી જોડે જોલ, ગામાંતર વડી કરે નિટોલ;
 ક્ષેત્ર સેઠામાંકિ જોલે સોય, રાજકાજથી બંધન હોય. ૨૭૧
 હિયુ ખણી ખુણે વલી છુપી; પાંખ પડકડી વિમળ કરે લપી;
 પાડુઈ ચેષ્ટા કરતી ફરે, સઘલે કામ અશુભ હોય શિરે. ૨૭૨
 પાંખ નસાડી લાટ આવતી, ગામાંતરે ભય ઉપજાવતી;
 પુષ્પ ફલ વસ્ત્ર તૂણ મુહુધરી, દીસે તો ધનની વૃદ્ધિ કરી. ૨૭૩
 પહિલે દિને ખેત્રમાં વડી, મુખે ફલ લેઈ ઉતાવડી;
 લટામાંકિ જાતી દેખિયે, ધાન્ય નિષ્પત્તિ સળલી લાખિયે ૨૭૪
 લાટ જે જોલે તે માંહી, પાછલી જોલિ ફલ કહેવાઈ;
 સમકાલે ને જે જોલાય, મહાભાગ્ય ફલ તેહથી થાય. ૨૭૫
 ખેત્ર માંહિથી લાટ નીસરી, દીઠે કરસણ ચિંતા કરી;
 મુખ કકરી લાટ ફીસતી, ઉંદર ટીક ઉપદ્રવ કારતી. ૨૭૬
 સંતાન કાળે શુકન નેહજો, વામ લટાયે મુત પામિયે;
 અધિકારિને ડાખી હોય, વયરીથી મુખ પામે સોય. ૨૭૭
 નરપતિ મલવા જાતા વડી, જીભણિ લટા, શુભ જાણો સડી;
 વાયસ સહિત લટા પેખિયે, તસ્કર ભય વાટે દેખિયે; ૨૭૮
 ચાસ અને વાયસ બિહુ અંચ, લટા દેખિયે એહવે સંચ;
 બટાઉને હોય વિશ્વાસ, પથિકને વૈરિથી ત્રાસ. ૨૭૯
 લટા ચાસ જે જાત કરી, વાયસ હુણે ને ચાંચે કરી;
 મારગ જાતા નયણે દીક, પંથિને કહીયે અનિહ. ૨૮૦
 લાટ અને વડી જાણુ ચાસ, નીલી ચડી કરાવે ત્રાસ;
 પથિકને કુત્યાદિક પાપ, અથવા અપકીર્તિ સંતાપ. ૨૮૧

પહિલા શુકન હુઆ હોઈ ઘણા, છીંક હુઈની: ફલ તેહ તણા;
 છીંક હુઆ પછી જાણુ, શુકન હોય તે કરૂં પ્રમાણુ. ૨૬૦
 વામ છીંક અર્ધ ફલ લહી, દક્ષિણ અન્નિ મીષ એ સહુ કહી;
 પૃષ્ઠ છીંક સુખદાયક સદા, ઘણી છીંક ની:ફલ હોઈ સદા. ૨૬૧
 હાસ લય ઉપાધિ કરી, હુઈ ઘણું વલી મનમાં ધરી;
 એહવી છીંક ફલ નવી જાણીયે. ધ્યાન છીંક નીખર માનીયે. ૨૬૨
 મંજરી છીંક મરણને કરે, પશુ છીંક કષ્ટકારી સરે;
 વસ્તુ વેચતા છીંકજ હોય, આગળ ફિરીયાણો મુંહગો હોય ૨૬૩
 વસ્તુ વહોરતાં છીંકજ સહી, લાલ ઘણું વસાણે કહી;
 ગઈ વસ્તુ કોઈ જવા જાય, છીંક હુઈ લાલેરે નાય ૨૬૪
 નવા વસ્ત્ર વલી પહેરતા, છીંક થકી આવે અણુ છતા;
 લોજન હોમ પૂજનો કામ, મગલીક જે ધરમ સુ ઠામ. ૨૬૫
 ક્રમ એતલા કીધા પછી, છીંકે નર કોઈ જો વચી;
 સવિશેષે કામ વલી કરે, પુણ્ય તણુ તે પાતુ ભરે. ૨૬૬
 પ્રેત ક્રિયા કીધાને અતે, વસી ક્રિયા કરાવે ખતે;
 ઋતુ સ્નાન કરીને રહે, છીંકે તો તે પુત્રી લહે. ૨૬૭
 ઋતુ વતીને દેઈ દાન, પછે હોય તો પુત્ર નિદાન;
 વૈરિ છૂતવા જતા જોઈ, છીંકે પિશુન સખલો હોય. ૨૬૮
 રોગી કાજે વેઠ તેડવા, જાતાં છીંકે જો નવ નવા.
 રોગીને મૃત્યુ જાણીયે, કામ વિના લિપક ન આણીયે. ૩૬૯
 વેદ રોગીને ધરે આવતા, છીંકે જો ઔષધ આવતા;
 રીઝ રોગ રોગીનો સમે, આહાર લેવું જે જે ગમે. ૩૭૦
 બ્યાપારિ લીધે બ્યાપાર, છીંક હોય તો રિદ્ધિ અપાર;
 લેખુ મુદ્દ દીધુ ચાચને, છીંક ફૂક થાય તેહને. ૩૭૧
 પાણી વીવા અથ પ્રીસવા, છીંકે દ્રષ્ટિ દોષ હોય નવા;

નવે ધર વસવા આવીયે, છીંક હોય તે ઉચાળીયે. ૩૦
છીંક તણા એ મન આણને,

॥ इति छीकशकुन. ॥

॥ अथ पल्ली-गृहगोधाशकुन. ॥

ગૃહગોધાના વલી જાણને,
વૃષભ અન્ધ સ્થાઈક લડી, વાહને મળને પલ્લી રહી. ૩૦
વાહન નાશ તેહથી લહે, છત ઉપરિ છત્ર ભગ કહે
સભોગ કરતી જો દેખીયે, સીલાલ પથિક ભાખીયે ૩૦૧
લધુ વડી નિત કરે જો તેહ, પથિક રોગ નહીં સંદેહ,
જામણે પાસે શુભ જાણવી, વામ ચઢી નીખર માનવી ૩૦૫
સળભમાહિ પલ્લી દેખીયે, વિષમ વિષનું ભય ભાખીયે,
વસ્ત્રમાહિ ચાલતા હુધ પલ્લી, મારગ અગાનિ કહી તે ભલી ૩૦૬
સમ્યામે તો પલ્લી ચડે, પુત્ર વિના તેહને નવી નડે,
સોડમાહિ પલ્લી આવતી, પરસી દોષ તે ઉપાવતી ૩૦૭
પલ્લી જેહને માથે પડી, નિરધન ધન આપે વડવડી,
સંધર્તનિ ચિત ચિંતા કરે, કાંઈક કષ્ટ તેહને શિર વરે ૩૦૮
પલ્લી પ્રકરણ હીયે ધરા,

॥ इति पल्लीशकुन. ॥

॥ अथ भवानशकुन. ॥

શ્વાન તણું વલી કહીશુ ખરા,
શ્વાન તણી જે જાતો પચ, ઘોળા પ્રલ નહીં ખલ ખચ ૩૦૯
રાતે વણું સત્રિ જાણીયે, પીટો વેસ્ય વલી વખાણીયે,
ફણું સુત્ર કાળરા જાતિ, આપણી (તેને) ફલવે ઘણે ૩૧૦
અપર જાતિ ફલ આપે હીન, પ્રયાણે પ્રયાણે નહીં દીન,
ગામ ચાલતા પહિણ વામ, પછે જામણું જો જાએ શ્વાન, ૩૧૧

પથિકને પહેલ કલ્યાણ, છેડે કષ્ટ કરે નિરવાણ;
 ભક્ષણ સહીત ધ્યાન હોય ભવ્ય, ભરમ કેશત્યું અભવ્ય. ૩૧૨
 ગામ ચાલતા મારગે જ્વાન, લાંબા પગ કરી સોવે બાન;
 પથિકને શોક ધણું કહે, ભૂમિ ખણી વિત્ત લાભજ કહે. ૩૧૩
 ગામ ચાલતા કુકર વલી, અર્ધ મારગે બેસે બે ટલી,
 ગામાંતર ઘણા દિન થાય, બૂંધ લોટે તો કષ્ટ કહેવાય. ૩૧૪
 શુકન મારગે સાહામું જઈ, રૂઢન કરે તો મરણજ સહી;
 રૂઢન કરી વલી પાસે વામ, સ્ત્રી પક્ષે તે ઘાતજ ઠામ. ૩૧૫
 જીમણે પાસે વલી શાય, પક્ષ આપણે ચિંતા સોય;
 પુઠે રૂઢન કરે બે જ્વાન, ધરમાંહી હોય કાંઈક યાન. ૩૧૬
 મલકરતો નીખર કહેવાય, સંભોગ કરતો સુખમાં થાય;
 સૂર્ય ઉદય ધર ઉપરિ રહ્યો, ભસે તો અગ્નિનો ભય કહ્યો. ૩૧૭
 ધર પુઠે દ્વાર ભય લહી, ધર મધ્યે અન્ય પ્રવેશજ કહી,
 જ્વાન અસ્થિ લેઈ ધર માંહે, પેઠે ગૃહપતિ મૃત્યુ કહેવાહે. ૩૧૮
 જ્વાન શુકન જોવા વિધિ એહ, એક વર્ણ કુકર હોયે જેહ;
 ભક્ષ કરાવી સતેલીયે, પછે કાર્ય તેહને પૂછીએ. ૩૧૯
 જેહવી કુકર ચોટા કરે, તેહવા શુકન હીયામાં ધરે;
 જીમણે પગે પાસું પિણ કાન, અથવા ભમુહિઆમિ કરિ માન. ૩૨૦
 નાક ઓટ જીમ ને કંઠ, હૃદય હડકું કક્ષા પુકિ;
 કેડ ઉદર પાસુ ખણીયે, જંઘા પુછ ગુહા આણીયે ૩૨૧
 હાય અને વલી પગનાં તલાં, એટલા અંગ જીમણે તો લલા;
 ધાંણ કરી લોટી ધર વલી, જીમણા હુંતિ ડાળો વલી. ૩૨૨
 દક્ષિણ પાસિ બેસી મુવે, જીમણે પગ ઉપાડી ભુવે.
 દક્ષિણ નમિ શબ્દ વલી કરે, રૂઠે થાનક જઈ સુતરે; ૩૨૩
 પટ આસન પ્રસાદ પર્ચક, ધવહરી અથવા બેસે પંક.
 પાણી બેહેઠે યાપીત કલશ, દુર્વાકુલ વલી સરસ; ૩૨૪

દીર વૃક્ષ તોરણ વીજળો, સુજ માટી અગ્નિ સાધીયે,
 કામ એતલે કરે લઘુશક, સુઠે લક્ષ્ય લે નિશંક ઉરપ
 રાધો ધાનને અમીષ પુરૂષ, કૃતે કરી સંપૂર્ણ મુખ,
 એહવી કુકર ચેષ્ટા કરે, દીસે તો સિદ્ધિ ધરમા ભરે ઉર
 કુચેષ્ટા કુકરની કહુ, અથમાહિ કહી ભ્રમ લહુ,
 નિદ્રા કરે બગાઈ ખાય, અગભગને નાશી ભય. ૩૨૭
 ઠીલ કાનને ધુણે સીસ, દેહ નથાવી કરે વલી રીસ,
 ખાસી વમિ ચિત મન ધરઈ, અલક્ષ ખાય આકંઠ કર્ણ. ૩૨૮
 હડકી કરે લોટે માહિ રાખ, ભસ્મ ઉડાડે વિશમ ભસે ભાખ,
 દત્તિ પાહાણુ અહીને રાઈ, આખ મીચી સૂર સાહુમુ ભેઈ ૩૨૯
 કુચેષ્ટા એહવી કરે શ્વાન, શાંતિ પ્રાપ્ત નિશ્ચય કરી યાન,
 દીપ્ત પ્રાપ્તે ભય ભજે ઘણુ, એ મહિમા કુકરને સુણુ ૩૩૦
 આસો અને કાર્તીકને માસ, શ્વાન શુકન અંધ કલ ભાસ,
 કુકરને કામ ઘણું કહે, સુધી પુરૂષ સદા ઇમ કહે ૩૩૧
 ગામ માહિ પુર ખાહિર જેહ, શુકન લલ્યા કહ્યા મે તેહ,
 શુભાશુભ શુકન જે લહિ, આતત અનાગત ભાવજ કહી ૩૩૨
 શુકન ભેઈને કસ્ત્રે કામ, હડકી વાધે સધલે મામ,
 કુષ્ટ પરાભવ ન કરે કદા, શુકન ભાવ જે બાળે સદા ૩૩૩

॥ इति श्वानशुकन. ॥

॥ अथ प्रशस्ति. ॥

વાગડ દેશ વયરાગર નામ, રાજધાનીનું રૂડું કામ,
 લુહા પટ કર્થનના વિશ્રામ, દેશ મધ્ય ગિરપુર વડી ગામ ૩૩૪
 ગઢ મઢ મઠિર સુથગ, જૈન પ્રાસાદ લુહા ઉત્તગ,
 રાજ કરે રામ શુષ્ક નીચો, દાની માની લોગી ભલો. ૩૩૫

કવિતા ઓતા વડતા જાણુ, શૂરવીર ધીર ગુણુ ખાણુ,
 સહચરમદ્ધ ગઢિલ જૂપાલ, પૃથ્વી પ્રગ્ન તણે પ્રતિપાલ. ૩૩૬
 તસ સુત ક વર કર્મસિંહ જેહ, ચૌદ વિદ્યા ગુણુ જાણે તેહ,
 કીસ્ત તેજ અને પરિવાર, શત શાખા વાધે વિસ્તાર. ૩૩૭
 તસ ઘર ગાધી સઘ પ્રધાન, ઉર ઉપગારી ન ધરે માંન,
 પુત્ર પૌત્ર કરે નિત જેલ, મગલિકની વાધી વેલ. ૩૩૮
 સઘ રત્ન પુત્ર યોગીદાસ, શુકન શાસ્ત્રનો કરે અભ્યાસ,
 તેહને લાણુવા કાજે કરી, પ્રાકૃત બધ એ ચઉપદ્ય ખરી. ૩૩૯
 શુકન દિપિકા ચઉપદ્ય નામ, શુકનાણુવ માહિ એ કામ,
 અથવા વસંતરાજની સાખ, શુકનોદ્ધાર લાખીએ લાખ. ૩૪૦
 એતલા અથ જોઇને કહી, અલ્પબુદ્ધિ કરી જે મે લહી,
 જમકન જોડયો અક્ષર બધ, વર્ણુ માત્ર નવિ જાણ્યો સબધ. ૩૪૧
 માયો કરમયો જાણુ સુખાણુ, પડિત આગલ અણુ અજાણુ,
 શુકન સમુદ્ર ન લાલે પાર, ચચ લરી કીધો ઉદ્ધાર. ૩૪૨
 વ્યોમ રસ રતી ચંદ્ર વખાણુ, (૧૬૬૦) સ વત્સર એ હીયડે આણુ,
 સરદ મતુ જે આસો માસ, શકા પૂર્ણ ચંદ્ર કલાવાસ. ૩૪૩
 વિબુધ મુખ્ય દક્ષ આણીયે, પંડિત દેવવિજય વખાણીયે,
 તાસ સીસ કર્મોડી કહે, શુકન સુણુતાં સવિ સુખ લહે. ૩૪૪
 એ લણુતા સવિ લહુધ ઋદ્ધિ, એ લણુતાં પાંખી જે વૃદ્ધિ,
 જયવિજયને પરમાનંદ, લણુતા ગુણુતા સદા આણુંદ. ૩૪૫

॥ इति शकुनशास्त्रं चोपादं संपूर्णं. ॥

નક્ષત્ર સ્વાધ્યાય.

- વીર ત્રિણેસર ચરણ નમેવિ, તારા પરિ જોણું સંજેવિઃ
 અલિચિ તારા ત્રિણિ વખાણુ. જોશીર્ષાકાર તે જણુ. ૧
 શ્રવણ તારા ત્રિણિજ કહ્યા, કાકાર તણે આકારે રહ્યા;
 પંચ તારગા શકુની રૂપ, રીખ ઘણીકા એકુ ન્વરૂપ. ૨
 શતભીષા તારા શત અવધાર, પુલ વિખરાન્યું વિસ્તારઃ
 પૂર્વભદ્રપદા દો તાર, અર્ધ વાવિનો છે આકાર ૩
 તિમ ઉત્તરખલ્લયા જોઈ, અર્ધ વાવી તારગા બે હોઈ;
 રેવઠ તારા વર ખત્તીસ, નાવાકાર કહ્યા જગદીસ. ૪
 અશ્વિની અશ્વખંધ આકાર, તારા ત્રિણિ હોય વિચાર,
 ભરણી ભગ આકારે કહી, તારા ત્રિણિ તેહના મ્હાડી. ૫
 નાવીની કોથલી સમાન, છ તારા કૃતિકા પ્રધાન,
 રોહિણી છે સગડુદી કાર, તારા પંચ કહ્યા અતિસાર. ૬
 મૃગશીર મૃગ શીસા વલી જણુ, તારા ત્રિણિ કરી વખાણુ;
 રૂધીર ખીંદુસમ આદ્રા જોય, તેહના તારા એકજ હોય ૭
 તુલાકાર તે તારા પંચ, નામ પુનર્વસુનોએ સંચ;
 પુષ્પ ત્રિણિ તારા તે કહી, સસવલા સંપુટ સમ લહી. ૮
 અશ્લેષા છ જીસી પદાગ, છક તારા જણવા લાગ;
 મઘા મહાગદંતું આકાર, તારા સાત હીયે અવધાર. ૯
 પૂરવ ઉત્તર બે કુણ્ણી, અદ્ધ પલંકાકારે મુણી,
 દો દો તારા તેહના જોય, વીર વચન એ નિશ્ચે હોય. ૧૦
 હસ્ત તારગા પંચ વખાણુ, હાથ તણે આકારે જણુ;
 ચિત્રા કુલ તણા મુખ તુલ, તારા એક છે બહુ મૂલ. ૧૧
 સ્વાતિ એક તારા જિને કહ્યો, ખીલાને આકારે રહ્યો;
 તારા પંચ વ્રમણ આકાર, વિશાખાના તે અવધાર. ૧૨

(૧) પૂર્વા મહાગની. (૨) ઉત્તરા મહાગની.

અનુસધા એકાવલી સમુ, તારા ચ્યાર જિન વચને નમું;
 જેષ્ટા છે ગજ દંત સમાન, તારા ત્રિણિ જિન વચને માન; ૧૩
 મૂલ તારગા અછેઈચ્યાર, તે સવિ વિંછી ને આકાર;
 પૂર્વાષાઢા ગજગતિ સમું, તારા ચ્યાર હિયે સંકેમું. ૧૪
 ઉત્તરાષાઢા તારા ચ્યાર, બેઠા સિંહ તણે આકાર;
 એક ઉલ્લાખી રૂત્રિ વગે ઢહી, પકન ક્રિયા આરાધો સહી. ૧૫

इति

કીડીથી કુચ્છ કરે, એ મોટો ઉપગાર ૮
 ગારુડ રણની મણી અહે, તે જીમ મન પ્રભાવ,
 તિમ મહિમા મુજ ગુરતણો, હું મતિમદ સ્વભાવ ૫
 મુજને સુમતિ જગાઈઓ, ઉઠ ઉઠરે ઉઠ,
 શુભ વરણન ગુરવાતણા, હું ગુજ પૂરસો પૂઠ ૬
 તિણે મુજ ઉદમ ઉપેનો, પખીને જીમ પાખ,
 એક લાભ વલિ કહે સુમતિ, દુધ ભર્યો વલિ સાખ ૭
 કરક હું ગળા(૧) હુમુખ(૨), નમિને(૩) નિગાદ(૪) મુદ્ધ,
 ઇંછુ નામે ઉત્તમ હુવો, ચારે પ્રત્યેક મુદ્ધ ૮
 ચારિતીયા ચારે ચતુર, મોટા સાધુ મહત, ૧૧
 ચિહ્ન ખડે કહે ચરિત હું, જીમ પાસુ ભવચત. ૯

(૧) + કરક (૨) + મોટાઉ - * ચાર - + ડિ (૩) +
 ઘિની * થી (૪) + મહત્ત (૫) + છી (૬) + સ (૭) +
 ઇ (૮) + સુમતિઠ જાગચઉ * મુજને સુમતે જાગચો (૯)
 જાકિ જાકિ જાકિ (૧૦) + વરણવિગર્યા * વરણવ ગિર્યા
 (૧૧) + પરિસુકિ (૧૨) * રિણે (૧૩) + - નપતકિ ગિપજો
 (૧૪) + ના (૧૫) + કહધ (૧૬) + ભર્યો (૧૭) *
 જમણ (૧૮) + મુદ્ધ (૧૯) + વલિ (૨૦) + ચિનામ
 + આ - + - + - * મોટા (૨૧) + ઠી
 (૨૨) + કહુ - + ડિ

આર ખડ એ ચઉપદ, ચહુ ખડે પરિસિદ્ધ,

પ્રથમ ખડ ગરકંડૂનો સાબલો મને વિશુદ્ધ. ૧૦

દાસ ૧ લી.

ચઉપદ

રાગ ગઉડો.

જ જુનામે એહજ દીવ, દોચ ૥ દોસૂર કહીવ,

ભરખેતર તિહા કહીયે લલો, શનુન્ય તીસ્થ શુભનિલો, ૧

ત્રેસઠ શલાકા પુરૂષ રતન એહા ઉત્પત્તિ જન ધર્મ જતન,

સાદા પચવીસ આર્યજ દેશ, માધ્વી સાધુ ગ્રંથ ઉપદેશ

દેસ કુલિ ગનામે પ્રસિદ્ધ, ચ પાનગી રિદ્ધ મમુદ્ધ,

રાજ કરે દધિવાહુનરાય રામન્યદ્ર સમ ન્યાય કહાય ૭

(૧) * ચિદ્ધ ખડે કહુ ચોપાદ (૨) + ચિદ્ધ - + ૨.
 (૩) + નઉ. (૪) + સાબલિજ્યો મન સુદ્ધ * સાબલો મન
 (૫) + જ જુનામે એહિજદીવ, * જ જુનામે. (૬) + સૂરિજ
 દીપદ * સૂરજ દીપ (૭) + ખેત્ર (૮) + કહિયમ મલઉ *
 કહિયે (૯) + જિહામે મુજ (૧૦) + નિલઉ - + ઠિ - +
 નયી (૧૧) + ઉત્પત્તિ (૧૨) + આરિજ દેસ (૧૩) + સાધુ
 સાધવી. (૧૪) * દીયે - + કહિ (૧૫) + નામધ પરસિદ્ધ, *
 નામે. (૧૬) * નયગી (૧૭) + રિદ્ધિ સમુદ્ધિ (૧૮) + ઠરધ (૧૯)
 + ચદ (૨૦) + નામ

તેજ પ્રતાપ અધિક તેહનો, વચન ન લોપે કા તેહનો;

વયરી સજ્જ માને આણુ, દધિવાહન શું કરે વખાણુ. ૪

ચેડાને જે પુત્રી સાત, તેહતાણી સુનંદ્યો ઇકવાત;

વીરે વખાણી સાતે સતી, નામે પાપ રહે નહિ રતી. ૫

ચેડારાજ શ્રાવક શુદ્ધ, એક તીર નામે તે શુદ્ધ;

પુત્રી પરણાવાની સૂંસ, પણ કન્યાને વરની હુંસ. ૬

આપ આપણા મનરૂચ હુઈ, પુત્રી પરણાવી જા જુઈ;

રાયઉદાઘ પરણાવતી, શતાનીકેને મિરગાવતી. ૭

એણિકનૃપ પરણી ચેડાણા, તેપરપંચતણી ખેડના;

જેણા નંદવર્ધન નૃપધર, લીલા લાડ કરે જહુપર. ૮

ચંડપ્રધોતન પરણી શિવા, સુચ્ચેષ્ટાસ્થઈ વૃત પાલવા;

(૧) + તે હઉ * જોહનો. (૨) + લોપ(ઇ.) કા જેહતલિ.
 (૩) + માનઈ. (૪) + નું બણું વખાણુ * ના બણાં. (૫) +
 ચેડાનઈ ધરિ * ચેડાની જે. (૬) + સુણિજ્યો. * સુણુને. (૭)
 + નામઈ પાપ નરહઈ ઇ કરતી, (૮) + ચેડકે - + સુ. (૯) +
 નાખઈ. (૧૦) + પરિણવાનલિસલિસ * પરણાન્યાને સૂંસ. (૧૧)
 + પછિ કન્યા નઈવરતીહલિસ. (૧૨) + આપણી મા નઈ રચિ,
 (૧૩) + ઉદામન. (૧૪) + નઈ. (૧૫) + જા. (૧૬) + જ્યોષ્ટા
 નદિ. (૧૭) + વસઈ. (૧૮) + કરઈ જહુ પરઈ. (૧૯) + લિ.

નિવાહન ^૧ ઘર પદમાવતી, આશ્રાન ^૨ મળે મીનાસતી. ૯

^૩ રૂપેન્દ્રાણી ^૪ રતીસમાન, ^૫ કલ્પવેલ ^૬ જીમ આપે દાન;
ગમને ^૭ પણ વલ્લભ ઘણું, ^૮ નામ જેહનું ^૯ પ્રભાતે ભણું ૧૦

^{૧૦} રૂપવંત ને પાલે સીવ, ^{૧૧} એહ અધિકાઈ લટીયે લીલ;
^{૧૨} એક સાંખને ^{૧૩} દુધે ભર્યો, ^{૧૪} ઘેબર ઉપર ^{૧૫} જુરો ^{૧૬} ધર્યો. ૧૧

^{૧૭} એક સિધને ^{૧૮} વતી પાખર્યો, ^{૧૯} બાપઅને ^{૨૦} અંજમ આદર્યો;
^{૨૧} ધની વિનયધર્મ ^{૨૨} આદરે, ^{૨૩} જ્ઞાનવંતને ^{૨૪} ફિરીયા ^{૨૫} કરે ૧૨

માનીતી નહ ખેટકે જણઈ, ^{૨૬} બુદ્ધિવત નહ વિદ્યા ભણઈ;
કંઈ ભલકે નહ ગુણઈ સિદ્ધાત, ^{૨૭} ધ્યાન કરઈ નહ રહઈ એકાત. ૧૩
^{૨૮} ફાંસુઅન્ન ^{૨૯} મુપાત્રે દાન, ^{૩૦} ભર્યો ગર્યો હોઈ કરેન માન,
^{૩૧} તપની ન ^{૩૨} કરે કોઈ લગાર, ^{૩૩} ઈમ ઇહ માંતરૂપ અધિકાર. ૧૪

(૧) + રિ (૨) + રૂપ. (૩) + રજા. (૪) + કલપવેલિ
(૫) + આપઈ (૬) + નહ પિયુ (૭) + પરભાતે (૮) + નહ
પાખાઈ (૯) + એ (૧૦) + વતીન. (૧૧) + અંખ નહ દુષ્ટઈ
ભયઈ (૧૨) + ઘેબર ઉપરિ જુરકે ધરકે (૧૩) + સીદઅનઈ
પાખાઈ. (૧૪) + અનઈ લલમ આદરકે (૧૫) + ધનવંત (૧૬)
+ આદરકે (૧૭) નહ (૧૮) + કરઈ (૧૯) + પાવઈ. (૨૦)
+ ભર્યકે વણું નહ ન કરો (૨૧) + કરઈ (૨૨) + એમઈ
* એમ ૩૫ શીયલ.

નમસાણી સુખ લોગવે, રાજકાર્ય મહિતા લોગવે,
ગઉડીનગે પહુલી ઢાલ, નમયસુ દર કહે વચન રસાવ, ૧૧

કુક્ષા.

એકાદિન દોડલો ઉપનો, ગલતારો પરમાવ,
દિનદિન થાયે દૂખલા, નણા તિન પ્રસ્તાવ ૧

મધિનાહન પૂરે મિયા, કહિ કુલ કાળુ એહ,

તુ કિમદીમે દૂખલી, સુન પ્રીતમ નમનેહ ૨

હુ પહરે વેસ તાહરે, તુ છત્રધાર શીય,

નજયકિ વનમાહે ભમુ, મુજમન એહ જગીસ. ૩

કહે નામ ચિતા મ કો, કરચુ એક-નકાર,

સોહગલ માની તિકા, જેહનો વા ભત્તાર ૪

(૧) + ભોમવધ (૨) + મુહતા ભોમવધ (૩) + રાનન
દિલી. (૪) + દહા (૫) + પ્રક (૬) + ગેહલ ભપનુ (૭) +
ભુન - + વિ - + મ (૮) + તેનુ - + વિ (૯) + પડી
(૧૦) + કા દીસન (૧૧) + મુણિ - + રુ (૧૨) દિ (૧૩) ગ
(૧૪) ધારસીસ - નિ (૧૫) કહા = રિ (૧૬) કરિનુ * ૧
૭) ગિ (૧૮) જેહનપ્રવસિ * જેહને

ઢાલ.

રાગ—માઝૂલી.

રાણી વેસ કરી રાજાનો, ગજવડે હાથે અપારણ;

રાજા છત્રધરે રાણીને, પૂઠે બહુ પરિવારણ. ૧

કોઈ રાખડરે, કોઈ સૂરસુભટને ભાખડરે;

કોઈ દાય ઉપાય મુજ દાખડરે, મને કાચી અંપહરિ નહ;

દયાલ કોઈ રાખડરે.

પદમાવતી રાણી ધમ વિરવધ, ખીણ ખીણ વિલખી યાધ;

દયાલ કોઈ રાખડરે. આંકણી ૨

નવી વાત હેખી ઇણ નગરી, લોકને અચરજ યાધણ;

વન ઉદ્યાન વિનોદ કરાવી, હોહલો પુરે રાધ. કો ૩

પૂઠો મેડ પ્રથમ વનમાંહે પ્રગટયો ભૂમ મુગંધણ;

ખીજ વન સમરંતા હોડયો, દ્રર ગયો ગજ અધણ. કો ૪

વડ સાખા વડગી રહ્યો ગ્રમ, રાણી ગઈ ગજસાયણ; ૧૨

(૧) નડે. (૨) ચદિ હરપ. (૩) ધરણ રાણી નહ (૪) પૂઠ - નહ - નહ - નહ અચરણ. (૫) ડોહલો, પૂઠ. (૬) પુલ. (૭) પ્રગટયે ભૂમિ. (૮) વંડ, (૯) સંગરતકરિલલ. (૧૦) દરિગયે (૧૧) વલિગીરલલ. (૧૨) સાધી.

હાહાકાર હુએ નગરીમે, હાથા કેહને હાથલ કો. ૫
 હાહાકાર ગયો અટવીમે, હીડો એક તવાવળ;
 પાણી પીણ સણી ગજ પછો, સણી લયો પ્રસ્તાવળ. કો. ૬
 હુએ હુએ ગજથી ઉતરી, ચલી એકદીન લેકલ,
 ચીંહવાધથી બીહલી અગલા, કર્મને દ્વારુ ફેકલ; કો. ૭
 હાહાકાર કરે કિમ હુ હિવ, કુણકીધા મે પાપલ,
 કોણુ વિપતઅવસ્થા ખાડી, નણી કરે વિજાપલ કો. ૮
 બીણુરોવે બીણુએવે ચહુદિસ, બિણુ ચીંતારે રાકલ;
 કુણકુણ રાજલીલા ભોગવતી, એહ અવસ્થા આજલ કો. ૯
 કિહા અપાનગરીનાં મનીર, કિહા હીંગિલા આજલ;
 કિહા પ્રીતમપૌઠણુ સુખસિન્ધ્યા, કિહા નવરંગી ઘાટલ; કો. ૧૦
 કિહા તે સોજનમગનિ સુ સાન્ધ્યા, કિહા કુટુંબપરિવારલ,

(૧) હુડી વનમાહે (૨) કેહનાં હાથિ (૩) ગપડી અટવી
 ચાલિ. (૪) ઘેઠે (૫) ગુપ્તકે. (૬) લગડે. (૭) + હુપક
 હુપક (૮) + ઉતરલ (૯) + ચાલી. (૧૦) + નાં (૧૧) +
 ખડ, (૧૨) + કુણુ વિપત્તિ (૧૩) + બીણુ રાવલ બીણુ ભેરલ
 મુંદિસિ - + સં. (૧૪) + કડિલ (૧૫) + પડિલ (૧૬) +
 સજન. (૧૭) + ખા (૧૮) + સજલ.

હાહાર પડી હું અટવી, અગલાકૌણ આધારજી; કે. ૧૧

વલી વૈરાગયડી તે રાણી, રાયાં ન લાસે રાજજી;

૩ ચૈરાસીલાખ જીવ ખમાવી, સાડું આતમ ક્રમજી; કે. ૧૨

દુખમાંડી જે ધર્મસંભારે, તેહને કેઇ ન તોલજી;

૫ માડુસગે દાલ એહ બીજી, સમયપુર ધર્મ બોલેજી; કે. ૧૩

હાલ ૩

રાગ-વયરાડી

જણુજિમનિ આસ્યા ઘણી એહની હાલ;

જિવ રાણી પદમાવતી, જીવરસિ ખમાવે,

૨ મણાણું જગતે ભકુ, ધણિરેકા આવે; ૧ તે મુજ મિચ્છામિદુહ્કડં

અરિહિતની સાખ, જે મે જીવ ત્રિસધીયા;

અરિસીલાખ; તે મુજ મિચ્છામિદુહ્કડં. ૨

આતલાખ પૃથ્વીતણા, આતે અપકાય,

આતલાખ તેઉકાયના, આતે વલી વાઉ; ૩ તે૦

(૧) + કણ. (૨) + હાલ (૩) + અરિસી. - + હે
(૪) + ધર્મ સભાસ. (૫) + તેહનકાનહી. (૬) +
માડુસી રાગ ધર્મ દાલ એ. (૭) + બોલજી. (૮) + વધ. (૯)
+ મનિ - + જી - + આવજી - + ખિ (૧૦) + જોમ - + ૧

દસ પ્રત્યેકવનસ્પતી, યૌદ સાધારણ,
 બિતિ ચર્ચિરંદ્રી જીવના, એ જે લાખ વિચાર, ૪ તે
 દેવતા તિર્થંચ નારકી, ચાર ચાર પ્રકાસ,
 યૌદલાખ મનુષ્યના, એહ લાખ ચર્ચિરાસી, ૫ તે
 ઇશુલવ પરભવ સેવીયા. જે પાપઅહાર,
 ત્રિવિધિ ત્રિવિધકરી પરિહર, દુર્ગતિદાતાર ૬ તે
 હિ સા કીધી જીવની, બેટ્યા મૃયાવાદ,
 દોષ અદત્તાદાનના, મૈયુન ઉનમાદ, ૭ તે
 પારબહ મેલ્યો કારમો, કીધો ક્રોધ વિશેષ,
 માનમાયાલોભ મે કીયા, વલી રાગને દ્રેષ, ૮ તે
 કલહકરી જીવ હુહબ્યા, દીધા કુડકલક,
 નિદાકીધી પારકી, રતિઅરતિ નિસક, ૯ તે
 ચાડીખાધી ચૌતર, કીધાથાપણમેસ, ૧૦ તે

(૧) + ચર્ચિદહ (૨) + બિબિ, (૩) + તિરજંચ. (૪) + ચારિ
 ચારિ પ્રકાસિ. (૫) + ચર્ચિદ (૬) + એ - + વિ (૭) + દુરગતિ
 (૮) + મિરણ. (૯) + મેલ્યકારિમહિ (૧૦) + કીધહ (૧૧)
 + મર્ધ. (૧૨) + નહ (૧૩) + ચર્ચિતરસ (૧૪) + પ્રાપક
 ચાપણિ મેસક

કુશુર^૧ કુદેવ^૨ કુધમનિ, લલો આણ્યો ભરોસ; ૧૦ તે૦
 ખાટીકિના^{૧૧} ભવ મે કીયા, જીવના વધ ધાત;
 ચીડીમાર ભાવ ચિડકલા, માર્યા કિનરાત, ૧૧ તે૦
માછીગર ભવિ માછલા, ગદ્યા જલવાસ;
 ધીવર ભીલ કુલિલવે, મૃગ માર્યા પાસ. ૧૨ તે૦
 ગણમુક્તાને^૫ ભવે, પઢીયા મંત્ર કઠોર;
 જીવ અનેક જખડકીયા, કીધા પાપ અઘોર, ૧૩ તે૦
 કોટરાલ ભવ જે કીયા, આકસ કરદંડ,
 ગરીવાન મરાવીયા, ફેરડા છડીદંડ; ૧૪ તે૦
 પગમાધામીને^{૧૦} ભવે, દીધા નારકી દુખખ,
 દેદન ભેદન વેદના, તાડના અતિ તિકખ; ૧૫ તે૦
 કલારના ભવ જે કીયા, નીલા ઇંટ પચાયા,

હાલીનેલવ હલ ખેડીયા, કાડયા પૃથ્વીપેટ,
 સૂડનિદાન કીયાવણા, દીધી બલદ ચપેટ; ૧૭ તે
 માલીનેલવ ચાપીયા, નાનાવિમવૃક્ષ;
 મૂલ પત્ર ફલ ફૂલના, લાગા પાપ લક્ષ. ૧૮ તે
 આલોવાઇ આગમી, ભરીયા અધિકાભાર,
 ઉઠ પીઠ કીમ પડયા, દયા ન રહી લગાર. ૧૯ તે
 છીપાને ભવ છેતર્યા, કીધા રગલુપાસ,
 અગ્નિઆરંભ કીધાવણા, ધાતુરવાદ અભ્યાસ, ૨૦ તે
 સૂરપણે રણ જુગતાં, માર્યોમાનસવૃદ,
 મહિસામાંસ માખણ લખ્યા, આધામૂલને કંઈ, ૨૧ તે
 ખાણુ ખણાવી ધાતની, પાણી ઉલિચ્યા,
 આરંભકીધા અતિધણા, પોતે પાપ જે સચ્યા ૨૨ તે
 ઇગાલકર્મ કીયાવલી, વનમૈ દવદીધા,

(૧) + હાલીનેલવ ભરિ દલખખ્યા (૨) + કાડયક પૃથ્વી
 - + લ. (૩) + નામ ભવિ (૪) + અલોવાઇ (૫) + ભર્યા
 (૬) પોલી ઉટ (૭) + છીપાનલભવિ લેક્યા (૮) + રાગિ
 (૯) + નગનિ (૧૦) + કીયા (૧૧) + પજુઇ (૧૨) + લખખ
 (૧૩) + નઈ - + શિ (૧૪) + પોતઈ (૧૫) + તે સચ્યા
 (૧૬) + અગાર (૧૭) + વનમઈ

સૂસકીધી વીતરાગની કૂડાકોસજી પીધા; ૨૩ તેં
 બિલ્લીબવ ઉંદર લીધા, ગિલોઈ હત્યારી;
 મૂઠગમાર તણે ભવે, મેં જી લીખ મારી; ૨૪ તેં
 વલી ભાડબુંબને ભવે, એકેન્દ્રીજીવ,
 જીવાર ચણા ગહું સેકીયા, પાડંતા રીવ; ૨૫ તેં
 ખંડણ પીસને ગારના, આરંભ અનેક,
 રાધને ઇધને આગેના, કીયા પાપ સટેક; ૨૬ તેં
 વિકથાચારે કીધી વલી સેજ્યા પોચપ્રમાદ;
 છટવિયોજ પમાડીયા, રોદન વિખવાદ, ૨૭ તેં
 સાધુ અને શ્રાવકતણા, વૃતલર્થ ભાંચ્યા,
 મૂલ અને ઉતારતણા, મુજ દુપણ લાગ્યા, ૨૮ તેં
 સાપ વિધુ સીંહ ચીતરા, મિકરાને સમસી,
 હિંસક જીવતણે ભવે, હિંસાકીધી સવલી, ૨૯ તેં
 સૂવાવડી દૂધણ ઘણા, વલી જસે ગલાયા;

(૧) + ચા - + ના (૨) + તે (૩) + ભવિ. (૪) + ચા.
 (૫) + મર્છ (૬) + જવારી ચિણા ગેહુ (૭) + બહુકરતા રીવ.....
 - + ખા - + જી - + રિ - + જી + ગિ. (૮) + અનેક - + રિ. - +
 પ. (૯) + કીયા ઘણા (૧૦) + અનર્થ - + ગા. (૧૧) + અનર્થ.
 - + ગા (૧૨) + સોહવિછી (૧૩) + સકરાનર્થ (૧૪) + ગરબ.

સુવાણી, ડાહ્યા ધણા, મીલવતે સંખ્યા; ૨   ૨૦ તે૦
 ભવ અનંત ભમતાં થકા, કીયાકુંદુંભ મંબંધ,
 ત્રિવિધત્રિવિધકરી પરિહરું, તિણસું પ્રતિબંધ.   ૩૧ તે૦
 ભવઅનંત ભમતાંથકા. કીયા હેહસંબંધ;
 ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોમરું, તિણસું પતિબંધ;   ૩૨ તે૦
 ભવઅનંત ભમતા થકા, કીયા પરિહરસંબંધ;
 ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી પરિહરું, તિનમું પ્રતિબંધ;   ૩૩ તે૦
 ઇલિપરિ ઇલુભવે પરભવે, કીયા પાપ એકત્ર;
 ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસરું, કરું જન્મ પવિત્ર;   ૩૪ તે૦
 રાય વયસડી જે સુણે, એહ ત્રીજી ઢાલ;
 સમયનુંદર કહે, પાપથી છૂટે તતકાલ,   ૩૫ તે૦

કુંહા.

વલી રાણી પદમાવલી, સરણા કીયાચાર;

સાગારી અણુસણુકીયા, જાણુપણુનો સાર,

(૧) + રાન. - + ધા. (૨) + વોસરું. (૩) + પરિમંદ
 + - વિ. (૪) + જન્મ - + ઇ. (૫) + સુણમ, (૬) + એ. (૭) +
 કુંદું. (૮) + છુટું તે. (૯) + કીયા સરણા (૧૦) + કીઉ (૧૧) + ૩'

ગાથા.

જડ મે દુજ્જ પમાઓ, હમસ્સ દેહસ્સ હમાણ વેલાણ;
આહાર યુગહિ દેહં, સવ્વં તિવિઢેણ વોસરિયં, ૧

કુહા.

તિહાંથી આગલચાલતા દીઠા તાપસ એક;
મનમૈ ધીરજ ઉપનો અલગ ટલ્યો ઉદ્દેગ; ૧
તાપસ પૂછે કૌણ તું, સઘણ કહ્યો પ્રળંધ;
તાપસને પણ મૂલગો ચેડા સૌ સંખંધ; ૨
ઘઈ તાપસ આસાસના, મકરે દુખ લગાર;
એ સ સાર અસાર છે, દુઃખતણો ભંડાર; ૩
સાણીને ભેરે કરી, ખવરાયા ફલકુલ;
સંગેરણ સાથે ચલ્યો, તાપસ સહજ અમૂલ ૪

(૧) यदि मम भवति प्रमादः, एतस्य देहस्य अस्मिन् समये
आहारोपाधि देहं, सर्वं त्रिविधेन व्युत्सृष्टम् ॥ १ ॥

(૨) + આગધ. (૩) + દીઠઉ. (૪) + મહિ. - + તુ. (૫)
અલગઉટલ્યઉ ઉદ્દેક. (૬) + પુઝઈકવણ. (૭) + સમસઉ કલઉ.
(૮) + નપિણિ (૯) + ગઉ (૧૦) + સ્યું (૧૧) કરિસિ. (૧૨)
જઈ. (૧૩) + તણઉ. (૧૪) + નઈ. આગધ. (૧૫) + આ.
૧૬) + સાયન ચલ્યઉ. - + ધિ.

આગલ જઈ જોરઘો, આવી ગામની સીમ,
 હલખેડી ધરતી હિવે, મુજ ચાપનનો નેમ, ૫
 મુનપુત્રી એ દત્તાપુર,-- નામે નયર નજીક,
 દંતચક્રરાજા બલો, તું જાજો નિરભીક ૬
 ઇમકહીને પાછોવડ્યો, તાપસ પરઉપજાર,
 રાણાપણુ પદમાવની, પહુતી નગર મોભાર, ૭

ઢાળ ૪ ચઉથી.

રાગ કેન્દર ગઉડી

ઠાચીકલી કનીર વેહા, સૂવટઉ રઘડ લોભાય, મેર ઢાલણા એઢાવ
 હવે રાણી નગરી નાઈરે હા, પૂછની ધર્મશાલ કર્મવિટળના
 વિધિસુ વાઢી સાધવી રે હા, જૈઠી અળલાબાલ, કં ૧
 હૈ હૈ કર્મ વિપાક કિમહિ ન છુટણા,
 રેવા લાગી અતી ઘણુ રે હા, નયને નીર નવાહ કં
 કુણુ કુણુ કટમૈ લોગબ્યા રે હા, હુ અજગી મનમાહિ કં ૨

(૧)+ ઉભડિ રજઉ (૨)+ હવઈ (૩)+ ચાપણુનડીમ (૪)+ છી
 (૫)+ દત (૬)+ નામધનગર (૭)+ બનઉ (૮)+ નઈ પાછઉ
 વડ્યઉ. - + શિ ( ) + પુછની - + રિ (૧૦)+ હિવ (૧૧)+
 પ્રહતી ધમસા (૧૨)+ બાળી (૧૩)+ મઈ (૧૮)+ ભગી બહુ

સાધ્વીધર્મ^૧ સુનાવીયો રે હાં, એહ સંસાર અમાર; ક૦
 ધર્મસામગ્રી^૨ દોકલ્લી રે હાં, કુટુંબ અનંતીવાર, ક૦ ૩
 વેરાગે^૩ મન વાલોયો રે હાં, લીધો સંજમમાર; ક૦
 નીક્ષાધો^૪ કરતીયકી રે હાં, ન કહિયો ગર્ભવિચાર ક૦ ૪
 ઇમ અનુકમે^૫ વ્રત પાલતાં રે હા, વધીયો મોટો પેટ, ક૦
 કોટપાટ ગર્ભ^૬ પેટનો રે હા, ન રહે જાનો નેટ, ક૦ ૫
 કહે ગુરૂની^૭ જૈડી નહે રે હા, હમ કર્યુ નિરવાહ, ક૦
 લોક ફાક પ્રીછે^૮ નહી રે હા, જનસાસનનો—હાહ, ૫૦ =
 જોટો જાણે^૯ સાધવી રે હા, જાનો મૂકયો મસાણ, ક૦
 રતનકબલસુ^{૧૦} વીટીયો રે હા, વલિ મુદ્રા^{૧૧} સહિ નામ, ક૦ ૭
 તઉપિણુ ખાલ મુઝો^{૧૨} નહી રે હા, ઐ ઐ પુન્ય પ્રમાણ, ક૦
 ચડાલ દેખી અમકીયો^{૧૩} રે હા, ઝીને દીધો આન, ક૦ ૮

(૧) + સાધવી ધરમસુણાવી ઉરે હા - + + (૨) + ધરમ -
 નહિ (૩) + વચ્ચામર્ષ (૪) + ઉ. (૫) + લીધઉ સપમે, (૬) +
 ખીહતી (૭) + કચઉ ગરભ - + મિત (૮) વાખ્યઉ મોટઉ (૯)
 + કોટપાટ (૧૦) પેટનઉ (૧૧) + રહઈ જાનઉ. (૧૨) + દહઈ.
 ગુરૂની નાની (૧૩) + અમ્હેકરિયા (૧૪) + પ્રીજી. (૧૫) +
 ઉગહ (૧૬) + મેટઉ જાણઉ (૧૭) + જનઉ મુક્યઉ (૧૮) +
 મુ (૧૯) વીંગીઉ (૨૦) મુદ્રા. (૨૧) + નાણુ (૨૨) + મુખઉ.
 (૨૩) + અમકીઉ. (૨૪) - + જો નહ દીધઉ આણિ

અવકાશિક નામ આપીયો રે હાં, દીન દીન વાધે તેહ; કં
 અંડાલનીસું સાધવી રે હાં, માંડયો અધીક સનેહ કં ૬
 ગુરની પૂછે સાધવી રે હાં, ગર્ભ ન દીસે કેલુ; કં
 મૈ જાયો મુજો થકો રે હાં, બાહિર પરડયો તેલુ; કં ૧૦
 બાલકસું બાલક રમૈ રે હાં, માંજ્યો ઘર્ષ મુજ હંડ; કં
 ખાજ ખણાયે હાથસું રે હાં, નામ પડયો કરકંડ; કં ૧૧
 સાધવી અંતર તવૈ ઘણું રે હાં, બાલકશું બહુ પ્રેમ; કં
 બેટોપણ માયને મલે રે હાં, મોહવૈયો બિહુ બેમ; કં ૧૨
 મીઠા મેવા સાધવી રે હાં, ખાજ લાડુ ખુમં; કં
 વહોરીનૈ દેવે બાલને રે હાં, હા હા મોહનીકર્મ; કં ૧૩
 કરકંડૂ મોટો થયો રે હાં, રખવાલધ સમશાન; કં
 કર્મ રાલવે જીવને રે હાં, કોઈ ન ચાલે વાન; કં ૧૪

(૧) + ઉ. (૨) + વાધધ (૩) + માંડયઉ. (૪) + હી પૂછધ.
 (૫) + ગરભ ન દીસધ. (૬) + મઘ જાયલિ મૂઝયકુ. (૭) + પરડમઉ
 - + સ્યુ. (૮) + રમઈ. (૯) + માગઈ ઘઉ. (૧૦) + ખણાવધ. - +
 સ્યું (૧૧) + પડયઉ. (૧૨) + સાધવી (૧૩) + તપધ. (૧૪) + સ્યુ
 (૧૫) + બેટકે પણિમા નઈ ઘણું. (૧૬) + વધ્યઉ બહુ. (૧૭) + વિહરી
 નઈ ઘર્ષ બાલક નઈ. (૧૮) + મોટઉ થયઉ. (૧૯) + રખાવધ જીવનઈ.
 (૨૦) + ચાલન,

એ ચોથીલાલ મૈ મૈ કરી રે હાં, રાગ કીદસ માંહિ; ૪૦

સમયસુંદર કહે કમની રે હાં, મૈ ગતિ કહી નમય; ૪૦ ૧૫

કુંહા.

કારણકિણે મસાણુમૈ; આજેદો આણુગાર; ૧
 વંસજલમાંહે રહીયો, દીઠો દંડકસાર; ૧
 એક જતી લાડીતણા, જાણે ગુણને દોષ; ૨
 બીજસાધુ લણી કહે, સહજે, રાગ ન ચોસા; ૨
 ઇંક ગંઠી લાડી લલી, વેદ દુગંઠી યાય; ૨
 લાલ તીગ ઠી સંપજે, ચડિગંઠી મરણાય; ૩
 પંચગંઠી પથ ભય હરે, પટગંઠી ભયજોષ; ૩
 સતગંઠી નિરોગતા, અકગંઠી રિધેપોષ; ૪
 નવગંઠી લાડીસુજસ, દસગંઠી ઘષસિદ્ધિ; ૪
 આરાંણુલ વધતી ગ્રહી, ઇણિ લાડી નૃપરિધિ; ૫

(૧) + ચઉથી દાસ મઈ એ કહી (૨) + કીદસ માંહિ. (૩) + કહણ (૪) + મઈ - + કહીય (૫) + કિણુહિ મસાણુમઈ. (૬) + આપા. (૭) + રણકિ. (૮) + દીઠકે દંડક. (૯) + જાણુતણ ગુણનઈ દોષ. (૧૦) + કહણ. (૧૧) + સહજઈ. (૧૨) + એક ગાંઠી. (૧૩) + વેદિ (૧૪) + ચાઈ. (૧૫) + સંપજઈ (૧૬) + પથિ (૧૭) + ભય. (૧૮) + રિધિ હોઈ. (૧૯) + આર આંણુલ વધતી યદી.

દાલ પ પાંચમી.

રાગ-સારંગ મલ્હાર.

નણ્ણની.

કરકંડૂ^૧ પાસે હુંતો, તિહા^૨ બ્રાહ્મણ પણુ^૩ એકહો, બ્રાહ્મણ.
 સાધુ વચન બેહું^૪—સુણયા, લાગી ચોપ^૫ પ્રત્યેકહો; બ્રા. ૧
 હંડ ન ઘડે^૬ તુજને માહરો, કહે કરકંડૂ બાલહો, બ્રા.
 ચાલી જસ્યા આપાયુતરે, હું ધરતીરખવાલ હો, બ્રા. ૨ હં
 ચ્યાર અંગુલ ધરતી ખિણી, બ્રાહ્મણ લીધો^૭ હંડ હો, બ્રા
 કરકંડૂ જાડીલીયો, જગડોલગો^૮ પરચકોહો, બ્રા. ૩ હં
 નગરગયા બે જગડતા, અઉવટીયે કોયે ન્યાય હો, બ્રા
 ર બાલક બ્રાહ્મણભણી, લાડીઘણ પુન્યધર્મ હો, બ્રા. ૪ હં
 કરકંડૂ^૯ કહે મે નવિ દેઉ^{૧૦}, રાજપામિ અભિરામહો^{૧૧} બ્રા
 પચકુસી કહે એહને, તું^{૧૨} દેજે ઇક ગામહો; બ્રા ૫ હં

(૧) + પાસાં ફૂલકિ - + પિ (૨) + મિદ્ધ (૩) +
 ચરિષ. (૪) + તુજનપ (૫) + કહમ (૬) + આપે ચરિતરમ - + મ
 (૭) લીધકિ (૮) + લાયકિ (૯) + જગડકિ લાયકિ પ્રચડ (૧૦)
 + બેકિ (૧૧) + એકીઓ - + મ. (૧૨) + કદલ કરકંડૂ કુ ઘકિ
 નહો (૧૩) + પામિસિ (૧૪) + કહમ એ હનમ (૧૫) + એક
 દેનયો એહ નમ ગામ.

નગડોલાગો ધીણિપરે, દંડલોયો કરકંડુહો; ધ્રા.

કોપકીયો ધ્રાક્ષચુમિલિ, મારિ કરાં સત ખંડહો; ધ્રા. ૬ ૬૦

કરકંડુ માતાપિતા, નાસિગયા તતકાલહો; ધ્રા.

નગર કંચનપુર ગોયરે, સૂત્ર સરવર પાલહો; ધ્રા ૭ ૬૦

લાલભણી એક પાંચમી, રાગસારગ મહુરહો, ધ્રા.

મમયસુંદર કહે કિવકપૂં, પુણ્યતણા ફલસારહો; ધ્રા. ૮ ૬૦

હાલ ૬ ઠી.

રાગ-ખંભાધતી.

રાગ મુયો અપુત્રીયોરે, તિનઅવસર તિનગામરે;

અન્ધ એક અધિવામીયો રે, નગર ભમિ કામેકામરે. ૧

રાગપામીયો, કરકંડુ કંચણપુરણોરે, કૃત્યો વચન સાધુનો
તતકાલ;

તેકવચન સુહામણોરે. ઐ ઐ પુન્ય પ્રમાણરે ૨ રા.

નગરી પુરૂષ નદિ તિસોરે, લાખમિત્યો લોક આયરે.

(૧) + જગડકે લાગઉ ધીણિ પરખ. (૨) + લીકે (૩) + કીકે. (૪)
+ નપર કંચનપુર ગોયરન. (૫) + સરોવર પાલિ. (૬) + કહિએ. (૭)
+ મહુર. (૮) + પુત્રોચકિ. (૯) + તિણિઅવસરિ તિણિ ગામકિરે.
(૧૦) + ઉ. (૧૧) + ભમખ કામ કામો (૧૨) + પામીકિરે. (૧૩) +
તણુકે (૧૪) + કૃત્યકે (૧૫) + સાધુનકિ. (૧૬) + મણુકે. (૧૭) +
તિસક. (૧૮) + મિલી લોગાકરે. - + ધ. - + કાન.

પુન્યવિના નવી પામોયોરે, મોટીપદવી કાયરે, ૩ રી

નગરખાહિર હુય આવોયોરે, સૂતો નિહા કુમારે,

તીનપ્રદક્ષણ દેઇ કરીરે, હોત્યો હુય અપારે, ૪ રી

ઉકયો કુવર ઉતાવલોરે જિઘણગાર ખાતરે,

પુન્ય ધકેલો તડકડે રે, જાણે દારિદ્ર જાતરે, ૫ રી

અધીકારી નર આવીયારે, જ્ય જ્ય રાજ કરતરે,

કરનેડી ઉભા રહ્યારે, આમર છત્ર ધરતરે ૬ રી

રાજા અન્ધ ઉપર ચઢ્યારે, ચાલ્યો નગર મઝારોરે,

હયગય રથ પાયક તણોરે, પૂઠે અત ન પારોરે ૭ રી

નગરી માહે પેસતારે, પ્રાણણ આડા આયારે,

એ ચડાવરાજા હુયોરે, પ્રગમો નહીં હુમ પાચારે ૮ રી

ગળા દડ લમાડીયોરે, અગ્નિ જિઉ પાલવા લાગીરે,

(૧) + આવી ઉરે (૨) + સુતઉ જોધી કુમારોરે (૩) + ત્રિષ્ટિ પ્રદક્ષણ દેઇ કરીરે (૪) + હોત્યો હુય અપારો (૫) + ઉકિડ (૬) + ઉતાવલ (૭) + ખાતઉ (૮) + પુણ્ય ધકેલઉ તડકડે (૯) + જિઘણજાતઉરે (૧૦) + જરેતા (૧૧) + ધરતા (૧૨) + ઉપર ચઢ્યઉ (૧૩) + ચાલ્યઉ (૧૪) + તણુઉરે (૧૫) પૂઠ (૧૬) પેસતા (૧૭) પ્રણમ (૧૮) અલો (૧૯) ઉ (૨૦) અગ્નિજ્ય મલિના લાગઉરે

૧ ડરતા વિપ્ર આવી નમ્યારે, ચઢ્યો નહીં ^૨કોઈતાગરે. ^૩૯ રા.

વાડ ધાન વાસી જિકારે, હરિદેસી ચંડાલોરે;

કરકંડૂ પ્રાણણ કીયારે, તે સગલા તતકાલરે. ૧૦ રા.

સગલ નગર સિણગારીયોરે, આનંદ અંગ ન માયરે;

ગોખ ઉપર ચડી ગોરડીરે, ઇણિ ગલિ રાજ આવધરે. ૧૧ રા.

ધરધર ગૂડી ઉછલેરે, તોરણ બાંધ્યા બારેરે;

હાટ પટખર છાંયારે, લીટ ઘણી ફરખારોરે. ૧૨ રા.

પૂરણ કલસ લેઈ પદ્મિનીરે, મુહુવ સાહુમી આવધરે;

ગોરી ગાવે સોહલોરે, મોતીથાલ વધાવધરે. ૧૩ રા.

નવરંગ નેજા ફરહરેરે, ઢાલ દમામા બાજધરે;

મદનલેરિ બાજે લલી રે, નાદે અખર ગાજધરે. ૧૪ રા.

રાજ મહિર આવીયો રે, બેઠો તખત તુરતોરે;

પરજા પાલે આપણી રે, ન્યાય તપાસ કરતો રે; ૧૫ રા.

રાજા કરકંડૂ કિવે રે, આણુદાન વરતાવ રે.

(૧) ખીકતા. (૨) આલ્સકિ. (૩) કોઈ ત્રાગરે — ક (૪) ઉ. (૫) માવધ. (૬) ગણિખી ઉપરિ. — રિ. (૭) ઉજ્જલરે (૮) ગાવધ સોહલકિ (૯) ફરધ. (૧૦) વાજધ. (૧૧) નાદધ. (૧૨) રાચ. (૧૩) આવીકરે. (૧૪) બાજકિ. (૧૫) પાલધ (૧૬) કિવધરે, (૧૭) નગર વરતાવધરે,

મનવંછીત ફલ પામીયા રે, પુન્યતણે^૧ પસાવ રે; ૧૬ રા.

ભલોરાગ ખંભાયેતી રે, સોહલાનીઢાલ એ છડી રે;

સમયસુંદર^૩ કહે શ્રવિકે રે, સાંભલતાં અતિમીડી રે; ૧૭ સ.

કુહા.

હિવતે બ્રાહ્મણ આવીયો, સુણુરાગને રાગ;

ગામ એક માંચ્યા ભલો, જેહથી સીજે કાજ; ૧

કરકંડૂરાગ કહે, વાચ કાછ નીકલંક.

મન માંચ્યો દિગ્માંગતું, ગામ એક નિઃસંક^{૧૦}; ૨

ચંપા નગરી હું વસું, ત્રિધવાહન જિહાં રાય;

તિહાં ઘઈ ગામ મુખીરહું, કુણુરે આવોભવ,

હાલ ૭ મી.

રાગ સિધુઉ.

ચીતોડી રાગરો—એ કાલ.

કાગલ લિખ દીધારે, વિપ્રચાલીયો સીધારે,

વલી લીધો^{૧૪} સત્તુનો સાથે સંખલોરે.

- (૧) તણુમ પરલાવધરે (૨) ભલઉ, — ઈ. (૩) કહમ. (૪) ડ. (૫) સુણિ રાગન ના. (૬) માગમ ભલઉ (૭) જિલુથી સીજઇ વંજિત કાજ. (૮) કહમ. (૯) માન્ય વિપ્ર માગિતુ. (૧૦) નિઃસંક. (૧૧) કરમ, (૧૨) લિખિદિધઉ. (૧૩) આપ્પઉસીધઉ. (૧૪) લીધઉ સાથે સાનુનઉ સંખલઉ

અંપાપુરિ પહુતોરે, જિહાં પોતો રહિતોરે,

મનમાંહિ ગહિગહુતો વાંછતમુજ ફેર્યોરે; ૧

અંચાપુરિરાજારે, દમ્ભીવાહુન તાજારે,

એકગ્રામ બ્રાહ્મણને દેને તું અતિભલોરે;

ધણિ ગામનીકામેરે, રાય ખીન્ને પામેરે,

એહકામ વિનકિધે થાસેસહી કલહિરે; આંકણી; ૨

કાગલ દેખાડ્યોરે, નૃપત્રિવલી ચાડ્યોરે,

વલી બ્રાહ્મણને તાડ્યો રાજ કોપીયોરે;

અંડાલનો બેટોરે, ધહિરાજથી મેટોરે,

મતિકચનપુરિભેટો કિણ એહ ભેટીયોરે; ૩

વલિતો હૃત મુક્યોરે, દધિવાહુન મુક્યોરે,

ધણું કુખ્યો બલિ બોલકહાયા આકારે;

-
- (૧) પહુતડે. (૨) પોતધ રહતોરે. (૩) મહમહતથે.
 (૪) ફેર્યડે. (૫) ધંક ગામ બ્રાહ્મણ નથ દેખ્યો. (૬)
 મલડે. (૭) ઠામજ. (૮) દુજડેપામજ. (૯) ધંચકામવિચ મોધમ.
 યાસ્યજ સહી કલડે. (૧૦) દેખાડ્યડેરે. (૧૧) ત્રિસુધડે. ચાપ્યડેરે.
 (૧૨) તાડ્યડે બ્રાહ્મણન રાજકોપિડે. (૧૩) નડે ભેટડેરે. (૧૪)
 એ રાજથી મેટડેરે. (૧૫) માત ભેટડે કં ચણપુર કિણ આપીવડેરે.
 (૧૬) વલતડે. (૧૭) મુક્યડે. (૧૮) મુક્યડે. (૧૯) કુખ્યડેવલિ.

કરકંડૂરાળ રે, સુષ્ટિકરત દિવાળ રે;

તતકાલ વળયા વાળચઢતરા રે;

૪

કટકીકરી ધાયો રે, ચંપાપુરિ આયોરે,

તપતેજસવાયો પુર્વાટી રહ્યો રે;

ગઢરોહો મંડયો રે, અલિમાન ન છંડયો રે,

નિજગોલ ન ખંડયો રે નૃપ સાથો અડયો રે, ૫

રણુભૂમિકા ઝૂઝે રે, નાલગોલા ઉડેરે,

ગડગંતાગય ગૂંજે મેષ જી સલસલે રે;

સરણાઈ ખાંજેરે, સિંધૂડો સાળે રે,

સૂરવીર વીરાંજે ગડઉ ચાઉ છલે રે;

૬

પહિર્યા જીનશાલારે, ઉમઢ્યાંમેહ કાલા રે,

સિરટોપ તે જાલ ઝમઝમ ઝમકતા રે;

ભાલા અણીયાલા રે, ઉછલે પાલા રે,

એક સુલટ મૂછાલા ચાલે ચમકતા રે;

૭

(૧) ધાયડેરે (૨) આયડેરે (૩) સવાયડે. (૪) રજડેરે. (૫) રાહડેરે અડયડે (૬) જાડયડેરે. (૭) ખડયડે. (૮) સાલકે અડયડેરે (૯) સુધેરે. - લિ (૧૦) ઉછલે. (૧૧) ગડગંતાગયગૂંજમેષસલસલે (૧૨) વા-
જડે. (૧૩) સિંધુજસાળે (૧૪) વિરાજડે ઉચા ઉછલે (૧૫) જળ જળ
જમકતા. (૧૬) ઉછલે (૧૭) ચાલે

બાજે રણતુર રે, બેઠું દલપૂરા રે,
 એક એકથી સૂરા સુલટ સોહે સાથમે રે;
 જમકીજીલલજમકઈ રે, જાણે વીજલી ચમકે રે,
 તરવાર ઉઘાડી જમકે સોહે હાથમે રે;
 વહિ તીર વિચાલે રે, પિણુ આવતા ટાલે રે;
 વયર વાલે તે પાંગે પિણુ સાંસે નહીં રે;
 વિજનેજમકરકે રે વિઠવાને લરકે રે,
 પગ એક ન સરકે પાછા તે સહો રે;
 મૂંછે વલધાલે રે, આગળથી ચાલે રે,
 ફોગ આવતી પાલે એ કો વારકી રે,
 ઇક પગ ન છોડે રે, નૃપ હોડાહોડે રે,
 અણીયે અણીયે જોડે ફોગજી ભારકી રે;

૧૦

(૧) વાજઈ (૨) બેઠું (૩) સાથમઈ (૪) જિમ વીજલી ચ-
 મન. - રિ (૫) જમકઈ હાથમઈ (૬) વહઈ. - લઈ. (૭) પિણુ.
 (૮) ટાલઈ (૯) વયર વાલઈ તે પિણુ પછઈ સાંસઈ નહીર.
 (૧૦) ફોગ. (૧૧) વિઠવાનઈ બરકઈ (૧૨) એકએક નઈસરકઈ
 પા. તે સહો રે. - લઈ (૨૩) આગલિથી ચાનઈ. (૧૪) ફોગ-
 આવતી પાવઈ એક (૧૫) એક (૧૬) ડોલઈ. (૧૭) હોલઈ
 (૧૮) જોડઈ ફોગ.

છોડે અસ્તિબાણુ રે, બેઠૂ રાજ ગાણુ રે,
 નરહો ગજ બાણી આમ્યા કીમ કીધા રે;
 ઠાકર વે પુકારે રે, વાથ વિરૂઢ સંભારે રે,
 આજ જય તનુ મહારેઈ મુજે પામીયે રે; ૧૧
 બાજન સૌંસ લીધા રે, ગંગોદક પીધા રે,
 ભલા બોજન કીધા તાજ સૂરમાં રે;
 રાણીરા જયારે, આમ્હો સામ્હાધાયા રે,
 ઘણા અમલ ખવાયા ચાડી સૂરમાં રે; ૧૨
 ઈંકે કાપર કપેરે, ચિંહુદિસ દલ ચંપેરે,
 મુખ હાહા જપે કિણ દિસ ભાગત્યાં રે;
 સૂત્રવીર તલૂકે રે, હૈસે રણદૂકે રે
 મુખદૂકે આવો આજ લટપટ લાગિત્યાં રે; ૧૩

(૧) છોડઈ આતસ. (૨) રહધ. (૩) વાણ. (૪) બાપુ દારઈ.
 (૫) રઈ. (૬) વઈ. (૭) બાજણ સુત કીધા. (૮) કુતમી ચુરિ. (૯)
 ખવરાવ્યા ચડિ સૂરિ. (૧૦) એક. (૧૧) કપઈ. (૧૨) મુખજપઈ.
 હાહા દિરકિણ દિસિ ભાગિત્યા (૧૩) દુકઈ (૧૪) હઉમેરલુકઈ.
 (૧૫) મુખિ દૂકઈ આવઈ આજ.

સંગ્રામ મંડાણો^૧ રે નહિં^૨ કો તિહાં સ્યાણો^૩ રે,
 રાયરાણો^૪ સમન્નવે ગેહુ^૫ રાયને રે;
 હુંતી પાત યોડીરે થઈ કલેશની કોડી રે,
 ન સકે કોઈ છોડી બે સમન્નયને રે; ૧૪
 સિધુડે ગગેરે સુણિ સૂરિમા જાગેઈ રે,
 અતાંમીઠી પણ લાગે ઢાલ એ સાતમી રે,
 સમયભુદર લાખેરે હિવ વિડતાસખે રે;
 પદમાવતી પાછે કુલુમતિ સમીરે. ૧૫

હાલ ૮

રાગ મિધુઆસાઉરી.

ચેતન ચેન કરીરે, એણની જાતિ.

બુદ્ધ મુણ્યો પદમાવતી રે ગુરૂણીને^{૧૧} પૂછ વિચાર
 આવોતિહાં ઉતાવલીરે હા મતિહોઈ સહારો રે ૧ ધ.

(૧) હયકે, (૨) તિસ્મકે સ્યાણુકે. (૩) રાયણકે સમન્નવખે એકે
 રાય નહ. (૪) નહ. (૫) સમ્પુણ રાગખં. (૬) જાખખં. (૭) વિડતા
 રાખં. (૮) પાખખ (૯) સિધુકે (૧૦) બુદ્ધ મુણ્યકે. (૧૧)
 હકખ - 'ત.'

ધન પદ્માવતી લાભ્યો વૈરવિરોધાર
 લાલ ધયો ઘણો દધિવાહુન પ્રતિજ્ઞાવ્યો રે આકર્ષી ૨ ધ
 પ્રથમ ગાઇ પદ્માવતીરે કરકડૂને પાસ,
 કહિ કિમ જૂએ બાપસુ જે રાગ રહિયો વિમાસોરે ૩ ધ
 તે કિમ રાગ પૂછીયોરે સાધવી કહ્યો સરૂપ,
 તઉં પાછા પગ ન દોરે અતિ અભિમાની જૂપોરે ૪ ધ
 ચાલીને ચપા ગાઇ રે પહુતી નિજ આવાસ
 દાસી દીડી સામિની આવી મિલી સવપાસો રે ૫ ધ
 પ્રણમીને રાઇ ધણુ રે એહ અવસ્થા દેખિ
 દધિવાહીન પલુ આવીયો રે દીઠા સાધવી વેવો રે ૬ ધ
 રાગ પાથ પ્રણમી કરી રે પૂછે ગલની વાત
 એહ તુઝ અગજ જેહસુ રે જુદ કરે દિનરાતો રે ૭ ધ
 રાગ અતિહર્ષિત હુવોરે મિલવા સામ્રો જાઈ
 કરકડૂ પલુ બાપના રે પ્રણમૈ ભકિતસુ પાયો રે ૮ ધ

(૧) ભાગ્યજીવન, (૨) યથા ધણા (૩) નામપાસિ (૪) ઝંઘ
 - સુ (૫) રણિ - ગો - થડ - જલિ - સ્વ (૬) તદ્દિપ્ત
 પાછઉ - દીઠ (૭) નમ (૮) નૃપ - સિ - ધ (૯) સવિ
 - નમ - જિ - થડ - ઠિ - છીગરભ - કરક (૧૦) હરપિતથયક
 - જલિ - થ - જિ - નમ - મહેભગતિ.

મહસારોકરિ આણીયો^૧ રે પ્રગટયો આનંદપૂર;

ધરધર રંગ વધામણો^૨ રે અંધાનગર સનૂરો રે; ૬૫

કંચણુપુર અંપાતણા^૩ રે હેસ તણે જો રાજ

દિવાલુન હીણા^૪ ગ્રહી રે સાર્યા આતમકાએ રે ૬૦

કરકંડૂ પરણી ઘણી રે પ્રમદા તિણપ્રસ્તાવ

રાજલીલા મુખ લોગવે રે પુણ્યતણે પ્રભાવે રે ૧૧ ૬૦

સિંધુને આસ્થા મિત્રીરે પુણ્યતણા ફલ એક

આકમી દાલ રસાલ છે રે સમયમુંદર કહે એટો રે ૧૨ ૬૦

દૂધા.

હિવ કરકંડૂરાયને ગોકલસું^૧ બહુ પ્રેમ

એકદિન આદ્યો દેખવા કહિવા લાગ્યો એમ ૧

મુંન ગોકલ એક તાછડો વરણમુખે ઠસુ સુદ

એકની માના એકને પિવડવે તું દુધ ૨

(૧) રહે. (૨) યતે. (૩) દયતે-રિ-ણ-રી. (૪) સુતનધ એક. (૫) આ. (૬) સાધ્યા-વિ-વજ-તણ. (૭) પરમાદોરે (૮) સિંધુકા-જ-હઈ-નજ-સું-સ્યડે-ખિ. (૯) લાગતે. (૧૦) મુગી-ડે. (૧૧) સપેસ-નડે-નધ. (૧૨) ધવરાવડે દુધ.

વલિ વળ એહ મોટા હુવે તવ બીજી પણ ગાય
 દોહાને દુષ પાવજે ભ્રમ એહ મોટો થાઈ ૩
 ઇમ કહી નૃપ પાછેવર્યો ગોકલ કીધો તેમ
 વૃષભ જીવાન થયો સગલ રાખ્યો ન રહે કેમ ૪
 તીધા સીંગ સુકુંડલા ઊઠ્યો કહી પુલ
 ગલકબલ જાડો સગલ જાને જોઈ એ ઊભ ૫
 મારું પુષે મતપતો નિમલ પૃષભને નિગ
 ઉઠ્યો કુબ લાગતો ત્રાડુંકે મયમત ૬
 ઇકદિન વલી નૃપ ગાર્વાયો સુદર નાતો સડ
 રાગને અચરજ થયો એ એ ગલ પરચાંડ ૭

દોહા ૯

નન લેડી ધન્યાટ્રી.

મુનીસર ભલઈ એકાઈ,

વલિ કરકડ આવીયોજી ગોકલ દેખણ હેત
 પૂર્યો રાખ ગોકલીજી વલી જાણદેતે કેતરે ૧

(૧) મોટાઉડુવન-વિ-મ ન- ન - દડે-પડ-વલ્યકે. (૨)
 ગોકુનિગધકે (૮) ચવઉ-ખયકે દધ-ચકે-મ (૫) જાકુ (૬) જા ૧/
 જોયજકા (૧) ર/દકે - સર્જ - તકે - ન - ચકેપુ ૧ નકે - ૬/
 (૮) દેખાવકે - તકે - ન - રિ - ચવકે - ચકે - તિ (૯)
 જીકે (૧૦) જાવતમલ - યિ - વધ - ચકે - ધમ - જી - ૧૨

જીવડા એ સંસાર અસાર કરકંડૂ ઇમ વિંતવેલ

સાચો જીવધર્મ સારે આંકણી ૨ છ.

તિને અવસર જુએ થયોજી પ્રાણિક નામ કહાય

જરા કરી થયો જાજ્યોજી ઉકનકો નહિ આયરે ૩ છ.

ગલ્યો પલ્યો જાણ લ્યોજી મૂકી જોડે ઘાટ

સડ પડું ઘડી જતોજી પડ્યો કરે અસાદરે ૪ છ.

કર ભેટી કહે ગોકલીજી એહિજ જલજલિ કોઈ

નપ થિતે જુદાપણેજી એહ અવસ્થા હોઈરે ૫ છ

આગ ચોર બધ જલ ઘણાજી જાવ તે અનરથ મૂલ

વાર ન લાગે વિનસતાજી ધર્મ ખરો અનુકૂલરે ૬ છ

તરૂ પખી મેત્રો જીસોજી કુટુંબ તિસો કહિવાય

મથો તે ગાંત જૂજાઈજી સાચો ધર્મ સખાધરે ૭ છ

માતપિતા આધવ સુતાજી અંતેકર નિજ હર્મ

સ્વારથ વિન રિહડે મહૂજી રિહડે નહિ જીવધર્મરે ૮ છ

- (૧) જુદાપણે - ૫૩ - ૨૩, - ૬૫ (૨) જામડેઆટ. (૩) વડાપડાપડે ધરીજાતકે (૪) પડાપડે કુળ અસાદ. - ૬૫ - તથા - ૬૫, - ચોરના - ગર્જ - ૨૩. ૫૩ - સુતિ - સવ
(૫) જાવધ - અધિધરમ.

ડાહ્યામણી જલખાદુઓજી હુમ પાકો તરૂ પાન
 અધિર એક તિમ આડખોજી યિર નિશ્ચલ ધર્મધ્યાનરે ૯ જી
 જરા કરી અતિ જાજરીજી કાર્યે માટી ભરૂ
 કાયા રોગ સમાકુલીજી હનધર્મ એક અખ ડરે ૧૦ જી
 જોવન જાએ જોરમેજી જાણિ નહિનો વેગ
 રાખ્યો ન રહે કેહનોજી ધર્મ રહે દહ એકરે ૧૧ જી
 ઇમ સહુકો જગ કારમેજી કે નહિ રાખનહાર
 સાચો એક સસારમેજી હનધર્મ એક આધારરે ૧૨ જી
 તો નૈ ધન્યાસિરીજી નવમી હાલ એ રાગ
 સમયસુદર કહે સાનયોજી હુમ ઉપજે વધરાગરે ૧૩ જી

હાલ ૧૦

રાગ ધન્યાસરી

અદનગરી દીપતીજી-એહની

ઇમ વૃપસધી પ્રતિજૂજીયો વલિ ક્રીધા મસ્તક લોચ

રાજનિદ્રિ તૃણજિમ પરહરી અતિ ભલો ના લોચ ૧

૫૫ ૫૫ કડે - ખડે - ચડે (૧) જાનકજોરમધ -
 ૧૩ (૨) રાખ્યોગરડા હનક (૩) ઉપજાઇ ન હાથવિવેગરે (૪)
 રેમકે (૫) સાચક એક સમયમધ - નધ (૬) રસપદ - હધ
 - ૧૩ - ૫૫ (૭) ત્રિવલ (૮) કડકે - કિ રિ (૯) ભલકેએ

અતિ ભલકિએ આ લોચ, (મુનિવર વંદીયે^૧
 કરકંડુ સહુ સુસુદ્ધ પહિલો પ્રત્યેક બુદ્ધ મુ^૨ આકર્ણી
 તતકાલ ઓઘો મેહુપતી દેવતા દીધો વેસ
 વયસગે સ યમ આદ્યો^૩ ઘઘ લવકજન નધ ઉપદેશ ઘ ૨ મુ^૪
 કરકંડુના કેતા કર્હુ એક જીલ ગુણ વખાણ
 એકઠા ચારે યાદસ્થઈ એહખડ ચઉથે જાન એ ખ સ મુ^૫
 ગચ્છવડા ખરતાર ગુરૂવડા જીનચ દ ભુગ પરિધાન
 જીનસિહ સૂર સુજસ ઘણુ જસદીયો અકબરમાન જ ૪ મુ^૬
 આગરે શ્રાવક દીપતા શ્રીમાલા નધ ઓસવાલ
 શ્રીવિમવનાથ પરસાદ્યી અતિસુખી ચતુર ચઉસાલ અ. ૫ મુ^૭
 સ વત સોલેચોસઠે વલિ માસ દ્વંશુને સાર
 એ પ્રથમખડ પુરો થયો સિદ્ધિયોગ ને બુદ્ધવાર સિ ૬ મુ^૮

- (૧) યદ - ૧૭ - ઘઉં - મુદ્ધ - ઘઉં (૨) આદ્યઉ (૩)
 ખમનઉ - ઇ (૪) એ ખડ ચઉ યદ જાણિ (૫) ભુગદપ્રધાન - ટિ
 (૬) જુદિ (૭) જસુદીપ - રહ પ્ર (૮) લધચઉસઠ. - ખ
 (૯) પુરઉચખઉ - જો - નધ - જિ

એ પ્રથમ શિષ્ય શ્રીપૂજ્યના ગણિ સકલચંદ્ર મુનિંદ

તે અતગુરુ સુન્દરાર્થે નુજ સદા સુખ આનંદ મુજાં ૭ મુજાં

એ કાલે મેં કચમી લણી ધન્યાસિરી એ રાગ

ગણી સમયચુંદ્ર હમ ભણે શ્રીસદા મુન્ન મુલાગ શ્રી ૮ મુજાં

॥ સર્વગાથા ૧૮૭ શ્લોક ૨૨૫ ॥

મતી મી પ્રથમખંડ કરકડુરામનો સંપૂર્ણ ૧

ઢાલ ૧

રાગ વેલાઉલ.

• નકઉ પ્યારઉ મનકઉ પ્યારઉ, એકુની ઢાલ.

જ બુદ્ધોપ મેરુ દક્ષિણ દિસિ મન મનર અતિસારરી માઈ

નાન નજ કરે જય નામે હરિલ પકજ જાણરી માઈ

શુપ મણિમાલા નયણ વિસાલા શુચમાલા પટરાણીરી માઈ ૨ રા. ૦

હાન્વીય જીમ પદક વિગજે નિમ તીહા દેશ પચાલગી માઈ

નગર કે વના નાથ નગીનો ગિદ્દ સમૃદ્ધ રસાલરી માઈ ૩ રા. ૦

દેહરા વિન કિકા દડ ન હીમે વાકને મળલ અસાનરી માઈ

દીવાવિ નહિં સ્નેહ તામે કમ હાટ વિના માનગી માઈ ૪ રા. ૦

મખ વિના નહિ કા હો જીમે અસિવિય નહિ દહ મુકિની માઈ

માહોમાહે ન દય કા કેકુને ધનુવિના નિજ પુકિરા માઈ ૫ રા. ૦

અધ નહી નારી વેણા વિપુ સારા વિણ નહિ મારર માઈ

તક વિના નહિ વાદ નગરમા પુન વિના નહિ નારીરી માઈ. ૬ રા. ૦

દાન વિના કો વ્યસન ન હીમે ધર્મ વિના નહિ લોલરી માઈ

ન્યાયનિપુણ રામ ધરમાનન સુદર નગર સમોલરી માઈ ૭ રા. ૦

(૧) દેવ - રજ - મન - સન (૨) સકન ચોકન -
પ - મક - હિ - નમિ - મદિ - કા - સવ.

રાગ દેલાવલિ પહુલી લાલે જે જે અર્થ વિચારી માઇ
સમયસુંદર કહે સમલલેલ્યો કહિલ્યો સલા મળરરીમાઇ ૮ રા

લાલ બીજી.

રાગ ગહરી.

સમયકહે પ્રાગ અંધો મોરી રહ્યોરી એ રાગ.

એક દિવસ અયસય કહે, દૂતભણોરી

કહે અધકાઇ, કાઇ મોથી અવરતણીરી ૧૧

ચિત્રસભા અતિચંગ રાગ તાહિરહેરી

અધિકારી જોલાયે સખ હુકમ કરેરી ૨

તુરત જોલાયા એક ધસ્તી રાગ ખણીરી

યેગ મ લાવો વાર રાગ સુપે ધણીરી ૩

અદુક્ત

* રાયાણં વયણાણં, દેવાણં મણસાણં;

સંતાણં મરયાણં, પામરાણં મુજાણં ॥

(૧) લલ - પહિલી લાલખ. (૨) બિજી/અરથ - ૪૫. (૩) સમયકહે પ્રાગ અંધકે મહેરિ રચા કેગી. એકની લાલ. (૪) પત્ર-
ખાખ. - લિ. (૫) રાગન નહીંતાહમ - મ (૬) કર્ણ - વલે. (૭)
મલ. + માલુ પ્રેતિ પાઠાંતરવાળોનું પણ - મલ.

ખણતાં પાંચમે દીક દીકા મુકટ લલોરી
સર્વ રતનમય સાર તેજ પ્રતાપ નિર્જોરી ૪
દ્વિત વધાઈ દીપ રાજા જય હરખ્યોરી

નૃપ આયો તિણુ ઠામ નિજ નયનહી નિરખ્યોરી ૫

વાલ્યો વાજત્ર તુર ખાહિર મુકટ લીયોરી

દીધો અતિ ભલાદાન જન તે પ્રકટ કીયોરી ૧

થોડે દિન તતકાલ ચિત્રસભા નીપનીરી

અનુપમ અચરિત ભૂત ઇદ્રસભા દીપનીરી ૭

શુભ મહૂરત શુભ યોગ તાસુ પ્રતીઠ કરીરી

ઉચ્છવ કીધ અનેક કીરતિ જગ પસરીરી ૮

તે ચિત્રસભા મગ્ગર સિંહાસન ઉપરેરી

બેઠો શ્રીજયરાજ મસ્તક મુકટ ધરેરી ૬

જયરાજ મુખિચંદ પ્રતિબિંબો મુકટે રી

લોક મિલ્યા લખડોડા નામ હુમુહ પ્રકટેરી ૧૦

(૧) દીપ ઉ મુકટ લલ લોરી - લાડે (૨) દ્વિતી. (૩)
અતિ હરખ્યોરી - મહિ - મિ (૪) નયનહી નિરખ્યોરી - 'વા. -
જિ - ગ - મહિ - લડે (૫) બહુ - બ - ગ - મહિ. -
સ - સ. (૬) બહુહી. - ૫ (૭) આચર - ગ. - સ. (૮)
ખડે. (૯) મુનટપરી (૧૦) પ્રનટપરી - હા. - સ. - મિ.

૭૪ પંહિત સમયસુંદર વિરચિત [આનંદ કાવ્ય

ગઉડી સગ સસાલ બાંછુ ઢાઝ કહીરી

સમયસુંદર 'કહે એમ સુણતાં ચકુરસ ચહીરી ૧૨

ઢાલ ૩ ૭૭.

કામજુગારારે લોક એહુની ઢાલ.

હુમુહ નાન રાખધરેરે શુભમાલા પટગણી

અનુકમે સાત બેટા જણ્યારે સાતે સદગ મુનજુરે. આકણી. ૧

કામિની તૃપ્તિન પામે કેમ, સ્થ લીધી મૂકે નહીરે

પગપગ નવ નવા પ્રેમરે કામની તૃપ્તિ ન પામેરે ૨

અનમથી માયા મેલવેરે સીધાં ધરનો સૂત્ર

હુલડીએ રમતી કહે રે એ મુજ પતિ એ પુત્ર રે ૩ કાં

હેહ સમારે દીન પ્રતેરે સોખે જ્ઞાન વિજ્ઞાન

અણુખ અદેખાઈ કરેરે ગાયે ગીત ને ગાનરે ૪ કાં

આરાધે કુલદેવતારે વિનતિ કરે વરોવાર

ગેરી ગજુ ગૌરી રમેરે લલકે હેલે લસારે ૫ કાં

- બાઈ - કમ. - જિ. (૧) એવતી. - નૃ - કરમ. (૨)

જમારણ. - તમ. - ખમ. - રા (૩) ગાય મં. - નર્મ - ધમ.

- કર્મવાસ્વાર. (૪) અકિરમ. (૫) દામજરું

પરણી પિણુ રહે પૂજીતીરે વસીકરણુ એકંત
 કિમ હું પ્રિયકો વસિકરું રે પુરું મનની ખાંત રે ૧ કાં.
 સુખ પામ્યો લરતારનોરે તઉં પિણુ વાંઠે નારિ
 પુત્રપામે કહે કામણીરે કાંઈ સિરણ કરતાર રે ૭ કા.
 પુત્ર પ્રણાણું પ્રેમસું રે વહુ દેણું ઇકવાર
 ગ્રાહ એલાણુ પોતણેરે સફલ કરું અવતારરે ૮ કાં.
 બાલક પીડા ઉપજેરે પ્રાઉમતે સૂર
 ઐતપાલ બમતી રહેરે ઢાલે તેલ સિંધુરરે ૬ કાં.
 પુત્ર પ્રમુખ સુખ સંપનારે તઉં પેણુ લવ ઉદેગ
 શુભમાલા રહે જુરતીરે પુત્રી ન પાઈ એકરે ૧૦ કાં
 ઈશી ન બાંધી બાંગણેરે તોરણુ આવી ન બન
 પાઈસ તુ જમાઈ ન પોંખીયારે તઉં લવો કીણુ ગાનરે ૧૧ કાં

(૧) પશ્ચિરકાંઈ. (૨) એકાંત. (૩) કિમકો - પ્રિયકો (૪) કાં.
 (૫) ખાંત. (૬) ન્યકિ (૭) નકિ. (૮) પુત્રપાં વાળાં.
 (૯) પાખણિ કહિ કમિની. - કાંસ. (૧૦) પરણાવઉં - એ વહુ
 - રા. જા. (૧૧) પ્રાણજીવત - લે. - હઈ. (૧૨) દોલક. -
 પિણુ - ૪ - સમ (૧૩) પામી. - ચક્રી. - લુખ. (૧૪) પુરું-
 ખીરે. (૧૫) વાં - એ. - કાં - નહ - પજી

હાથ મુકાવણુ હાથીયો રે, કે ઘોડા કે ગામ
 જમાઈને ન દીધો દ્રવ્યજોરે તઉ ધન કેહે કામરે ૧૨ કાં
 મણુતણુ સગલી નારિનોરે સહજ ઉદાર જુએહ
 પુત્રધત્રી પણુ વાલહોરે નવલ જમાઈ નેહરે ૧૩ કાં
 દીસે રાણી દુબલીરે પ્રીતમ પૂછ્યો ભે
 શુભમાલા કહે ગલગલીરે પુત્રી એક ઉમેદરે ૧૪ કાં
 માંડયા ઇછણા માંડણારે કહડ દેવાલે બઈ
 બહુ ઉદમ કરતા થકારે કિર્નમેલે પુત્રી યાદરે ૧૫ કાં
 કદપવેલે માજરે સલીરે દીડી સ્વપન મંજીરે
 બહુ જતને બેટી અધરે રાણી હુરખ અપારરે ૧૬ કાં
 રૂપે કુમારી રૂપીરી મદનમંજરી નામ.
 જોવન આવી જોરમેરે સકલકલા અમીસમરે ૧૭ કાં
 સમયસુંદર કહે ઇમભણીરે ઇણીપરિ ત્રીલુ દાલ
 શુજરાતી લોક પૂછજોરે તે કહસે તતકાલરે ૧૮ કાં

(૧) દામજી. (૨) કેહઉ. - ઘ - નહે (૩) સદારઉણિ
 (૪) વાલહઉ - સમ (૫) પૂછખડે - હઈ - લખ. (૬) પ્રઉડીધાવ
 (૭) કિણિમેલિ - ન - લિ. - રિ. (૮) સુખન - રિ. - પછ -
 ૧ - મઈ (૯) કદપમા (૧૦) પૂછિજો (૧૧) કહિઆને.
 - લિ - રિ

હાલ, ચઉથી,

રાગ બુપાલની.

તિલુ અવસરે કિજયનીરાય ચંડપ્રધોતન નામ કહાય ૧
 જોરવહે વારડે જેહનો તેજ પ્રતાપ સખલ તેહનો ૨
 ચંડપ્રધોતન આગલિ દૂત વાત કહે ઇક અચિરજ ભૂત
 નગરી કંપલાનો જે ધની તેહ તણી મહિમા અતિ ઘણી ૩
 પ્રગટયો મુકટસ્તન અમિરામ દુમુક યયો ન્યનૃપનો નામ
 કિણુહી સજાને આજ નહી એકયો મુકટ અણુજ્યે સહી ૪
 ચંડપ્રધોતન અતિ લોભીયો મુકટ લેણ ઉપરિ મન કીયો
 મૂકયો દૂત તે કારજસિદ્ધ વિનાશ કાલે વિપસ્તિ બુદ્ધ ૫
 દૂત જઇ કહે દુમહનેરસ મુકટ દેહમતિ કરે કલેસ
 ચંડપ્રધોતન તણુ એહ ભોગ રતન કહીજે સખલા ભોગ ૬

-
- (૧) ઉજેણી - હમ - નઉ. - નઉ. - ધ (૨) દહમ એક
 અચિરજ (૩) કપિલા નહ ઘણી. (૪) આજ મહિમા ઘણી. (૫)
 - રમડે - ધડે - નઉ. (૬) સજાનહાએ. - વઉ. - ભે - ધઉ.
 (૭) મુકપડકારિજ દૂતતિણિસદ્ધ. - લમ - દિ - હમ. - દરદકિલેસ.
 (૮) નદએગોમ - જમ - પણિ.

કુમહરામ પિણુ નહીં પાપરો વલતો વચન કહે આકરો.

^૩
મુજપણુ વલ્લભ એહ બોલ તુજ સામીના રતન અમોલ ૧
હાથી એક અનલગિરિ નામ અગનિશીરૂ રથ અતિ અકિરામ

શિવા નામ રાણી અતિલાભ લોહજંધ રાભનો દૂત. ૭

એ આરે ઘઉં મુજ ઇકવાર પીછે કરસ્યું મુકુટ વિચાર
દૂત જઈ કહે સગલા બોલ અંડપ્રયોતન કૂપ્યો નિદ્રોત ૮

રાગે પહી બણી બૂપાલ ચડભડતાની ચડથી ઢાવ
સમયસુંદર કહે કિવ સંગ્રામ કરસ્યો પિણુ રડિસે નડિ મામ ૯

ઢાલ ૫ કડકાની,

રાગ રામગીરી.

બણુઈ મહોદરી દૈત્ય દસકંધ સુગ્રિ, એહનો રાખા.

ચઢ્યો રણુ ત્રુઝવા અંડપ્રયોત નૃપ, ચઢતરા તુરત વાલ વગવા

મુલટ ભટ કટક ઝટ મટકિ લેલા થયા વડવડા વેગીયા વેગધાયા. ૧૦.

(૧) રડિ. - તણ. (૨) કણકિ - આકરકિ. (૩) પણિ વચન
જઈએ બોલ. (૪) અભૂત. - નકે. (૫) પાઠગિરિસ્યા. (૬)
કલા. (૭) કૂપકે. (૮) રાગ એ બળિપર્જ. - કદર્જ. - રિ ૯)
પણિરદસ્યર્જ. - દચકે. - વા - ગિ - જા - રદર્જ - ૬ - ત.

અથ ગજ વર્ણન.

સીસ સિંધુરાંયા પ્રબલ મદ પૂરોયા, લમર ગુંગર શીષણ કપોલા;
 સુડિ ઉલાલતા ચતુ રલ પાલતા, હાથીયા કરત હાલક હલોલા રચ.

મંટ વાળે ગલે રહે એકઠા મિલે, મેઘ કાલી ઘટા બહિ દીસે;

હલકતાં હાલને સીસ ચામર હલે મત્તમાતંગ રહે ભર્યા રીસે ડચ.
 હાલતા ચાલતા બહિર પર્વતા શુદ્ધિર ગંભીર ગરબર કરતા

ચંડપ્રયોતનાલ તણે કટકમે લાખ દો હુસ્તિ મદવારિ ઝરતા ડચ.

અથ અન્ધ વર્ણન.

દેશ કાશ્મીર કંઘોજ કાંગિલ તણા ખેત્ર પુરસાન સૈંધા સુચંગા

અચલ ઉત્તરપયા પવન પાણી યથા ભલલલા કચ્છિ તેજ તુરંગા પથ

નીલડા પીલડા સગજ કંઘોજના નતડા રંગિ કવિલાકિહાડા

કિરડીયા કાકુયા ધુસરા દસરા હાસલા વાંસિલા ભાગેળડા દચ.

પવનવેગ પાખર્યા કોજ આગેધર્યા ચાલતા બહિ ચિત્રામલિખ્યા

એહવા અન્ધ ઉલ્લેખિરામ તણે કટક ચાસહસ. પાચ સંખ્યા ઉચ

અથ પાચક વર્ણન.

ચિર ધરે આંકુડા બાહિ પહરે કડા ભાજલી પરતરા ગોલ આઠ્યા

એકથી એકડા કટક આગલિ ખડા તૂરવીર વાંકડા સુબટપાલા દચ

(૧) ગલિનમ - વધ - રકમ - સમ - ભુમ - મધ - ભ

(૨) સુધાખર્ષિ (૩) ડા - ચ - ડિ - અઈ - તણઈ. (૪)

મદ પ્રગટ રનલાય - રઈ - ક (૫) પહિરઈ (૬) પાએ - ધ -

ડા - ભુમ - રઈ - રઈ - દો - તિ.

સજાલ - કાંઘાલ મૂંછાલ જિન સાલિયા લોડમયે દોપ આટોપ ધાર
 પંચ હુથિયાર હુથે લછ બાથે સિડધ સીમસમ ભલમલા પાલિકારા ૬
 તીરંતર કસધરા અભંગ ભટ આકરા સહુઅ નેધાર સંગ્રામશૂરા
 ચંડમલોત રાગ તણે જોડવા સાતકોડિ સાથિ પાયછ પૂરા ૧૦ ચ૦
 અથ રથ વર્ણન.

નિજ નિજે નામ નેગ ધન કરુરે ધરુરે ઘેર નીસાણ વાગ
 જહુજેસણ કીયા લાખ જે રથ કીયા સાથમે ચંડમલોતરાગ ૧૧ ચ.
 ચાલીયા કટકલ જાણિ ચકવર્તિકા ધુસરી ધૂંલિ ઉડિગયણી લાગી
 સમુદ્રજલ ઉછસ્યા સેષ પણિ સતસસ્યા ગુહિર ગોપીનાથકી નીંદ ભાગી
 ઈંદ્રને અંદ્ર નાગેંદ્ર પણે ચમકીયા લકગલ પોલ તાલ જડાયા
 સખલ સીમાલ ભૂપાલ ભાણ ગયા ચંડમલોત રાગ ન રાયા ૧૩ ચ.
 આવીયો ચંડમલોત ઉતાવલો દેશ પંચાલરી સીમમાહે ૪
 હુમહરાગન પિણુ દેઇ હમામા ચડયો આવી સારુદો અડયો મન ઉછાહે
 ફાજ ફાજે મિલી ભાટભટ ઉછલી સખલ સંગ્રામ ભારય મંડાણો
 ભલમલા અભંગ ભડ ભૂપ ભૂપે સિયા સુભટ સુભટે અડ્યા દેખી ટાણો

(૧) લીયા - મઈ - નઈ - જિ (૨) વસિકાયા (૩) પોલી
 (૪) આયા. - ઉ (૫) વલલ (૬) ચાલલ. (૭) સાલક અમલ
 - જુલ, - જુલ - ગુ

મુકેટ પરલાવિ રાજન ^૧ભૂતો દુમહ કટક^૨મૈ પ્રગટ જસ પડહુ વાગો^૩,
 કાઠ લ પટ સદા ફૂડ કપટી નિપટ ચંડપ્રદોત રાગન લાગો. ચ૦
 નાનતો બાનતો ચંડપ્રદોત નૃપ જાણિ કરિ યેરીયા માંહિ દીધો;
 કટક ભાણ દસોદસ ગયો તેડનો ધર્મજય પાપક્ષય વચન સીધઉ ચ૦
દુમહરાગન આર્યો ઘરે આપણે કહે ઇંડા રાજિ પચ રતિ પડખો
 રામગિરિ રાગ નઈ ઢાલ એહ પાચમી સસયમુંદર લણે જાત કડખો

ફેડા

ઇક દીન ચંડપ્રદોત નૃપ મદનમજરી ફોક,
 કામ રાગ વિહવલ થયો લાગો રગ મજાડ ૧
 ચિંતાતુર બઇસી રહાઉ ન કો લોજન પાન
 નિસાસા નાખે ઘણા ધરે મંજરી ધ્યાન ૨
 દુમહ કહે રાજન કહુ કિમ ચિંતાતુર આજ,
 કામાતુર રાગ કહે મૂકી સગલી લાજ ૩
 કામી વ્યાધી કોપીયો મઠ પીધો લરપૂર;
^{૧૨}મરતો નર એ પાંચ જન લગગ છોડે દૂર ૪

(૧) જીતવિ. (૨) કટકમઇ (૩) વાગવિ. (૪) લાગવિ - તઉ
 - ધઉ (૫) ગયવિ તેહનઉ - ખ - મઉ (૬) કહમ (૭) પડખવિ.
 - ધુઇ - ખવિ. (૮) ચયવિ - ચઉ. - રઈ - ખઇ -
 ઈ. - હઈ. (૯) કહઉ (૧૦) કહન - ઉ (૧૧) પીધઉ (૧૨)
 મરતઉ (૧૩) છોડઇ

મુજને વાંછે જીવતો તૌ પુત્રો પરણાવિ,

નહિ તરિપૈસસિ આગમૈ વેદન મૈં ન ખમાય. ૫

પુત્રી પરિણાવી તુસ્ત દુમહ લહિયો પ્રતાપ,

પ્રારથીયા પહિડધ નહી ઉત્તમ એહ સલાવ. ૬

દીધો સખલો દાયજે અંતોપ્યો સુવિસેસ,

ચંડ પ્રદોતન રાયને સપ્રેર્યો નિજ દેશ. ૭

ઉચે ઇદ્રવજ કીધો દીપતો પટ ઉપર દીધો,
 વાર ચિત્રામ વિચિત્ર રણુકે ઘટા સમભિત્ત; ૩
 દીજે યાચકને દાન ગાઇજે ગીત ને ગાન,
 નાનાવિધ વાજિત્ર વાળે નાદે કરિ અખર ગાજે ૪
 વલિ નાટક પઠે બગીસ પેખતા પૂર્ણ જગીસ,
 ઇમ સાત દિવસ સુવિચાર ઉછવ કીધો અતિસાર. ૫
 * પૂનમ દિન પૂણ અરથી સુવિરોપ ઘણે ધનખરચી,
 સહુકો લોક મદિર પહુતો મનમાહે અતિ ગર્હિગહુનો. ૬
 ઇદ્રવજના છકી હાલ એ મોરક રાગ રસાલ,
 સમયસુદર કહે સુણો એહ વેગગ ઉપજચે તેહ. ૭

હાલ ૭ મી.

રાગ કેદારે

શ્રેણિકરાય હુરે અનાધી નિમ્રથ એહની દેસી.
 એડ દીવસ નળ આવીયો પેખીયો ઇદ્રવજ તેહ,

મલમૂત્ર માહે પડયો સડયો હાહા કુણુ અવસ્થા એહ. ૧

* હવેના પાકાતરો ભોમસિંહ માણેકે અપાવેન ચાર પ્રયેક જુ. ૧
 ૧૮ની પ્રીતન સમજવા

(૧) વાજાઈ - ૬૧ - ૮૪ - ૫૩ - ૪૬ (૨) ધલ
 ૬ - ૬૧ (૩) જોહ (૪) સમ - ૨૧

રે જીવડા કારમો એહ સંસાર બહુ દુઃખ તણો ભંડાર, રે. આકળી
 માણસ પગે મરદીજતો લીજતો કીચ ભંડાર,
 ઇમ દેખે રાગ ચિતવે આહો આહો અધિર સંસાર રે૦ ૨
 કારમી સોભા દેહની પારકે પુદ્ગલે હોઇ,
 હાયથી ઉતાગી મુદ્રડી જીવ ભરતનરેસર જોઇ. રે૦ ૩
 કારિમો રૂપ સંસારનો મત કરઉં ગર્વ ગુમાન,
 વિણસતા બિણ વેલા નહીં જોવો સનત કુમાર. રે૦ ૪
 કારિમી રિદ્ધિ સંસારમે બિણમાહે ખુદી જાય,

કારિમું સગપણ પુત્રનું કોણિક કીધો પાપ,
 ઋણિક કઠ પિંજર દીધો નિતનાડીરે મરાયો બાપ. ૨૦ ૧૦
 કારમો સગપણ કામિની^૧ મારિયો નિજ બરતાર,
રાયપસેણી સૂત્રમે જેવો સૂરી કંતા નારિ. ૨૦ ૧૧

કારમું સગપણ કંતાનું પાતિ મારકા દૃષ્ટાંત,
 ભરતા મર્યો આપણે માસનાખણરે ગઈ એ કંતા. ૨૦ ૧૨
 કારમો સગપણ કંતાનો નવ કાંયો સમલ અન્યાય,
 વનમે દમયંતી તણ હાહા અગલા રહી વિલલાય. ૨૦ ૧૩

કારિમું સંબંધ મિત્રનું મારિયો પર્વતગત્ય,
 મિત્રદ્રોહ કીધો ચાણિક્ષ નંદરાજ દીધો કહિનાય. ૨૦ ૧૪

કારિમું સગપણ સર્વનું સુભૂમ રામ પ્રકાર,
 નિક્ષત્રનિર બ્રાહ્મણ કરી છણ પૃથવી એકવીસવાર. ૨૦ ૧૫
 સંસાર સગલો કારમો છવ બાણે તું એ મર્મ,
 સ્વાસ્થવિન વિહડે સહુ એક વિહડે નહીં છનધર્મ. ૨૦ ૧૬
 વૈરાગ ઇણપરી આવીયો રિદ્ધ તણ તૂણ છમ તેણ,
 પેસ દીધો સાસનદેવતા વૃત લીધો દુમ્મુકન્ટપેણ. ૨૦ ૧૭

એ રાગ કેદારે કહી સાતમી ઢાલ રસાલ,
 ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે માહરી વંદના હુઈ તિનકાલ. ૨૦ ૧૮

ઢાળ ૮ મી.

રાગ-ધન્યાસિરી

શીલ કહે જગહુ' વહુ'. એ દેશી

દુમહ નામ મુનિવર નમુ ખીજી પ્રત્યેક બુધ્ધિારે,
પ્રતિબુધ્ધિ ઇદ્રંવગ્ન થકી સજમ પાલે મનમુદોરે ૬૦ ૧

સ વેગ મારગ આહર્યો વિચર્યો વલિ દેસ પ્રદેસોરે,
ભવિક છત્ર પ્રતિબોધવા આપે ધમનો ઉપદેસોરે ૬૦ ૨

શુભગાતા મન ગહિગહે સુભતા ચિત હર્ષ અપારોરે,
ચઉથેખડે એકડા હુસે તિહાં ગાઈસો શુભ વિસ્તારોરે. ૬૦ ૩

સ વત સોલ ચોસડ સમૈ ચૈત્રવહિ તેરિસ શુકવોરોરે,

ખીજી ખડ પૂરા થયો શ્રી આગતાનગર મત્રોરોરે ૬૦ ૪

વડો ગમ્છ ખસ્તરૂ તણો શુરૂ યુગપ્રધાન જિનચંદો રે,

શ્રીજિનસિંહ સુરિસરૂ પ્રતપે બે સૂરજ ચંદોરે. ૬૦ ૫

સકલચંદ સુપસાઉલે મે પૂરા કીધો ખંડોરે,

નમયસુદર કહે સંઘનો સદા તેજ પ્રતાપ અખડોરે ૬૦ ૬

ઢાલ ભણી એ આઠમી ધન્યાસિરી રાગે સોહોરે,

સમયસુદર કહે જાવતા નરનારી મન મોહોરે. ૬૦ ૭

કતિ શ્રી દ્વિતીયખંડ દુમલરાયનો ગ પૂર્વ.

અથ તૃતીય ખંડ પ્રારંભ:

દુહા.

- મૂલમંત્ર નમસ્તુ નદા પય જિહ્વાં પરમિદ,
 બાવન અક્ષરમાહિ તમુ તિલક મુકટ સિન્દુઃ ૧
- હિવ ત્રીજોખંડ નમિતણે જોડણ લાગી બુધ્ધ,
 ચિત્તવિત્ત પામ્યા પછે પાત્ર મિલે તો સિદ્ધ. ૨
- માધુ તણા ગુણ વર્ણતા કરતા નિર્મલ દેહ,
 ગંગાજલ માહિ ઝીલના કિમ રહે તનની ખેડ. ૩
- સાધુકથા સહજે લલી અધિકદલ રસ એહ,
 વિચ વિચ મેવા મયરકે ચક્રે મિહાઈ તેહ. ૪
- સાધુ અરિત ગુણતા થકા મુગતિતણા ફલ હોઈ,
 ગરથ ન લાગે ગાઠરો તે મુણન્યો સહુ કોઈ ૫

ઢાળ ૧ લી.

- ગાગા મીધારા ધારી મૃગલી, એ દેશી
 જ બુદ્ધીપ મુહામણો જેત્ર લરથ રસાલ,
 દેમ અવતી દીપતો કેહુ પડે ન દુકાલ ૧૦ ૧
- નગર મુદ્દસાણુ અતીલલો બહુ રિદ્ધ સમૃદ્ધ,
 વાડુ વસે વિનહારિયા દેમ દેસ પરસિદ્ધ. ૧૦ ૨
- જિયા મહીર માલીયા જિયા પગ્ગાદ,
 દડ ઉપગં ધજ લડિ થહે કરે સ્વર્ગસું વાદ ૧૦ ૩

(૧) સખર (૨) સચતાં.

- અતેઉર જાણિ અપછરા ધંદ્રે મૂકી આણિ,
 દેત્ય થકી ડસ્તે થકે નિર્ભય કામ જુ જાન નં ૪
- કિહા કિણુ રાજા સલા જુડી મુહતા પરધાન,
 સેઠ મેનાપતિ મત્રવી ખોજાનૈ ખાન. નં ૫
- કિહા કિણિ છત્ર ધરાવતો ણેઠો જૂપાલ,
 હુકમ ચલાવે આપણે માને બાલ ગોપાલ. નં ૬
- કિહા કિણુ જૂપ આગલિ બલા વિઠે જેઠી માલ,
 હુંસિયાર રહે હિવરામલા વાહે વલિ ગાલ નં ૭
- કિહા કિણુ મુઠ ઉઘાલતા ઝરતા મદવારિ,
 સુદર સીંચ સિં રીચ ધૂમેં દરવાર નં ૮
- કિંહાકણિ ઘોડા જુલમતી સોવન અડિત પલાણુ,
 બલા તેજ આવર્ધ હોંસતા દીસે દીવાણુ નં ૯
- કિહા કિણુ વલિ પાયક લહે તાગહે હથિનાર,
 એકવાહે ધા એકને ઇક દાલનહાર નં ૧૦
- કિહાકણિ ધડીયાલે ધડી વાજે વારવાર,
 કાલ જનાવે લોકને રહિજ્યો હુસયાર નં ૧૧
- કિહાકણી વલિ નોખતતણા બાજે નિસાન,
 ધર્મકરો નિજ્યવર તણો લોકને કર જાણુ. નં ૧૨

કિહાકિણુ કનક રૂપાતણી પટે બિહા ટકસાલ,	
ગ-૪ ખમના ઉપરે રહે બહુ રખવાલ	નં ૧૩
કિહા કિણુ વેડા ચુતરે કાજ કોટવાલ,	
અગડો લાજે લોકનો ન ત્યે લાચ વિચાલ	નં ૧૪
કિહા કણે દોસી કાપડા, વેચે પટકલ,	
જેમ તેમ સાદુ મેલવે, ફલાલ વાતુલ	નં ૧૫
કિહા કિણુ વેડા જોડુરી જવાહર લેઇ ભેઈ,	
મોતી માણુક લાલડે, લાભ પામે સોઈ	નં ૧૬
કિહા કિણુ માડયો કદોઈએ સૂખડી બહુ ઓટ,	
ગૂ દવડા પેડાવડા દીઠા ગલે દાઢ	નં ૧૭
કિહા કિણુ સખરા મુરડીએ ચોવા ચળેલ,	
મહમહતા માડ્યા ઘણા મોગરેલ કુલેલ	નં ૧૮
કિહા ઘટા રણકે દેહરે જિનબિબ વિચિત્ર,	
શ્રાવક સ્નાત્ર પૂજા કરે કરે જન્મ ખવિત્ર	નં ૧૯
કિહા કિણુ સાધુને સાધવી જોડા પોસાલ,	
ઘ ભવિયનુને દેશના વાચે તૂત્ર રસાલ	નં ૨૦
કિહા કિણુ આક ભણે ઘણા નેશાલે બાલ,	
છદ્ધવાઈ મુખ કહે ઘડોચે તાડાલ	નં ૨૧

કિહા કાળ મુઝા પડે કિતેજ કરાન,
 કિહા વલી પ્રાદાશુ દેનાયા ભણે વેદ પુરાન નં ૨૨
 કિહા ખાખર ખાળ પડે કિહા ગીત ને ગાન,
 કિહા પવાડા ગાઇએ કીહા દીજે દાન નં ૨૩
 કિહા ભવી નગરી નાયકા ઝેડી આવાસ
 હાવભાવ વિખમ કરા પાડે નર પાસ નં ૨૪
 કિહા વલી મોતી પ્રોઇએ ફટકની માન,
 કિહા પરવાલી કટીએ હિંગલુ હુસ્યાલ નં ૨૫
 કિહા ધાનના ઢિગલા માડીયા કિહા અડના ગજ,
 કિહા ધી તેલ દૂડા ભયાં કિહા કાષ્ટના પુજ નં ૨૬
 ચોસસી ચોટા ભલા ભવા પોલિ પ્રકાર,
 ભલા ખાખર ત્રિપોત્રીયા ભવા સકવ પ્રકાર નં ૨૭
 નગર મુદ્ધાશુ વર્ણવ્યા એ પહુલી દાલ
 સમયસુદર કહે કિવ કહુ તિહા કણ બપાલ નં ૨૮

ઢાળ ૨ જી.

નયન સલ્જીરે ગોરી નાનીલા એ દેશી
 મચિરય રાજ રાજ કરે તિહા લલુખ ધવ જુવરાજરે,
 ૩
 જુગવાલુ ઘર ભારણ કરે અનુપમ કાજરે

૧

(૧) ગાઇએ (૨) જે - દી - ના (૩) જુમખાદુ રાજા પર

સીલ સુરંગીરે મયણુરેહા સતી રૂપે રંભા સમાનરે,
 વિનય વિવેક વિચારે આગલી ચઉસઠિ કલા સુભાનરે. સી. ૨
 ન્યાય વિનાન વિચક્ષણુ ગુણનિલો ચંદ્રસ પુત્ર નિધાનરે,
 ગુણ બાહુ રાગનો અતિબલો મયણુરેહાને માનરે. સી. ૩
 દેવ તઉ અરિહંત ગુરુ સુધા યતી કેવલ લાખીત ધર્મરે,
 સૂરો સમકિત પાલે આવિકા ભાંગે મિથ્યા ભમરે. સી. ૪
 ગુરુ અણુવ પ્રમુખ નવતરના બાણે લેક વિચારરે,
 પુન્યવંત પાલે અતિ નિર્મલા આવિકા પ્રત બારરે. સી. ૫
 અસન પાન ખાદિમ સ્વાદિમ ભલા પ્રાસુક સુદ આહારરે,
 રત્ર પાન કૌખધ લેખધ કરી પડિલાસે આણુગારરે. સી. ૬
 મૂખ પૂનમનો બાણે ચંદ્રો મૃગલોચણુ આણીયાલરે,
 નાસકા દીપસિખ જિમ દીપતી કોકિલ કંઠ રસાલરે. સી. ૭
 રાજહંસ જિમ ચાલે મલપતી કેસરિ સમ કટિલાંકરે,
 સરસ વચન ચતુરાઈ ગુણ ધણુ એક નહીં કોઈ વંકરે. સી. ૮
 એક દીન હીઠો મયણુરેહા તણો એહવો સુંદર રૂપરે,
 કામરાગ લેણો ચિતભીતર ચિંતવે મણિસ્થ ભૂપરે. સી. ૯
 મયણુરેહા જોરી મિત્રવા ભણી કરૂં કોઈ દય ઉપાયરે,
 કામભોગ ધણુમું વિણુ ભોગવ્યાં નિષ્ફલ જન્મારે અયરે. સી. ૧૦

મયલુરેહાને મૂકે લેટણાં લલા લલા ફલને ફૂલરે,

ચીર પટોલા ચરણા ચુનઈ આલણું બહૂતાંમૂલરે સી ૧૧

મયલુરેહા લેઈ સગલો લેટણો બણે જેઠ પ્રસાદરે,

રાગ બણે મનમાન્યો સહી લાગો પ્રીત સવાદરે સી ૧૨

માર્થના કીર્ધી તીણુ એકદા સતી રહી દ્રઢ ચિત્તરે,

મયલુરેહા મલ્લિરથ રાગ બણી ઘઈ ઉપદેસ પવિત્તરે સી ૧૩

રાગ માત પિતા સરીખા કહ્યા પ્રજાતણા રખવાલરે,

આપ અન્યાય જુ કરે એહવો તો કિહાં કરે પુકારરે સી ૧૪

બલી નારીને પાંચ પિતા કહ્યા રાગ મુસરે સેકરે,

લાજે રાયરે પ્રતિ બોલતાં જન્મપિતાને જેઠરે સી ૧૫

સીલરતન જન્મ કિમ ખંડીએ બેઠને ચિત્ત વિભાસરે,

ઈહાવ અપજસ વાધે અતિઘણું પરલાવ દુર્ગતિ વાસરે સી ૧૬

જુગખાહૂ ભાઈ તુજ અતિભલો મુજમાથે લરતારરે,

જેઠ વિચારી બેઠ એહની કિમ લોપીજે કારરે સા. ૧૭

સતી વચન સુન રાગ ચિંતવે મૌન કરી રહુ આનંદરે,

જુગખાહૂ બધવ માર્યો વિના સરસ્વથ એહ નહીં કાનરે સી ૧૮

(૧) અતિ બહુ પ્રધર. (૨) કરી તુષે. (૩) શ્યો. (૪) ના-
પ્રારરે. (૫) લાઝમરિયે પ્રીતે. (૬) જન્મ (૭) સતીય વચન દુષ્ટિ
(૮) નહીનેટ.

બીજી દાલ ભણી મે એકવી પ્રજ્ઞ પડુતાર સારે,
સમયસુંદર કહે હિંવ તુમે સાંભલો ગર્ભતણો અધિકારરે. સી. ૧૬

દાલ ૩ જી.

સચ્ચુ સનેહી મેરે લાલ વિનાતે સુણો મેરે કંત રસાલ એકની દેસી.
મકદ્દિન મયજુરેહા તિન અવસર નિસચર સૂતી આપણે મંદિર.
સુનત પેમે પુનમચંદ્ર ગગત પ્રગટયો પરમાનંદા. ૧
ચંદ્ર સુપન મનમાહે ધરતી ચાલી નિજ પ્રિયુ પાસે નિરતી,
રાગહંસ નિમ લીલા કરતી ઠમકમ અંગણ પગલા ધરતી. ૨
આપણુ પ્રિઉને પાસે આવે કોમલ વચને કંત જગાવે,
મયજુરેહા બોલી અતિ મીઠા ચંદ્રસ્વપન સ્વામી મે ફીઠા. ૩
સુંદર સોલકલા સંપૂર્ણ તાપ સંતાપ તિમર ભરચુરણ,
ગગનમંડલથી તે ઉતરતો ફીઠા વદન પ્રવેસ કરતો. ૪
તેહતચા દેહ કહુ મુઝ સ્વામી હૂં પૂછો તુઝને સિરનામી,
વનિતા વચન સુની નૃપહરજીઓ કહે પ્રિઉ સ્વપન ભલા તૈનિરજીઓ ૫
સુપન એકોજ તણે અનુસારે પુન હોસી પરધાન તુમારે.
તહિત કરી રાણી ઘર આવે સુખ લોગવતી કાલ ગમાવે. ૬
ત્રીજે માસ ઉપન્ના ડાહલો ગર્ભવતીને એકજ સોહલો,
ગનજે જીણવર પૂમ કીજે સાધુસમીપ વખાન સુનીજે. ૭
ઉત્તમ દાન મુપાવે ફીજે ધણિપરિ લખમો લાહો લીજે,
ઉત્તમ ગર્ભ તણે પરિભાવે માતા ઉત્તમ ડાહલા પાવે. ૮

અધમ ગભજઈ પેટે આવે માનઈ ઇટ લીહાલા ભાવે,
 સાધકરે માટી ખાવાની ચોરી પૈસે રાત્રે છાની. ૯
 બલા બલા ડોહલા ઉપના જેહ મયણુરેહા પૂસણુ તેહ,
 ત્રીજી દલ કહી એ સાર સમયસુંદર કહે સ્વપન વિચાર ૧૦

ઢાળ ૪ થી.

જૂબઝારાની દેસી

તિણુઅવસર સોહામણે આયો માસ વસત સુરંખા ખેલણા
 રસિયા જેમે ખાગમે ગાઇ રાગ વસત સુ ૧
 વઢિલસિરી જાઇ જાઇ કુદ અને મચકુદ સુ ૨
 ચપક પાડલ માલતી કુલ રહિયા અરવિદ સુ ૨
 મરૂઉદમણુઈ મોગરો સખકૂલી બનરાય સુ ૨
 એક ન કૂલી કેતકી પિઉખીન હુરખ ન ધાય સુ ૩
 આખા મઉર્યા અતિસલા માજરિ નાગા સાર. સુ ૩
 કોયલ કરે ટહૂકડા ચિહુન્સિ ભમર ગુગર સુ ૪
 જુગવાહૂ રમવા ચલ્યો મયણુરેહા લેઈ સાધ, સુ ૫
 ખાગમાહિ રમે રગસું ડકવાળે નિજ હાથ સુ ૫
 નિર્મલ નીર ખડોખલી ઝીલે રાજ મરાલ, સુ ૫
 પ્રમદાસુ પ્રેમે રમે નાખે લાલ ગુલાલ સુ ૬
 ભોજન ભક્તિ યુગતિ બલી કરતા થઇ અવેર, સુ ૬
 રાત પડી રવિ આથમ્યો પ્રસર્યો પ્રવલ અધેર સુ ૭

નિર્ભય ઠામ બાણી રહિયો રાતિ બાગ મઝાર,	સુ.
કેલીહર સુતો નૃપ થોડોસો પરિવાર.	સુ. ૬
ચોથી ઢાલ પૂરી થઈ જૂંમખડાની જાતિ,	સુ.
સમયસુંદર ગહે હિવ સુણો રાતહુસે જે વાત.	સુ. ૬

ઢાલ પ મી.

જ'બુદ્ધીપ મઝાર એહની.

અવસર બાણી ઈંદ્ર એ દેશી.

હિવ મણિરથ અનરથ ચિત્તમાંહે ચિંતવે અવસર આજ બલો
ત્રિવ્યોએ,

એક થોડો પરિવાર બંધુ બાહિર રહીયો રાત તિમરભર વન બલોએ. ૧
આજ જાઉં વનમાંહિ મારિ સહોદર મયલુરહા મંદિર ધરંએ,
ભોગવૂ ભોગસંભોગ મનવચિત મુખ મયલુરહા ધરણી કરંએ ૨
ઇંમ ચિંતવિ મનમાંહિ વનમાંહે ગયો પૂછયુ મણિરથ પાહડંએ,
કહુ કિહાં બાંધવ મુઝકિમ બાહિર રહીયો હૂં આયો રક્ષા કરંએ. ૩
કેલીહરે ગયો રાય ગબકિસસંજમ ભુગબાહુ ઉણો થયો એ,
પ્રણમ્યા બંધવપાય રાયવચન સુણી દુશ્મન ભય દૂરે ગયો એ. ૪
ચતુર્ નગર મઝાર વન રહુસ્યા નહોં ઇંમ કહે અવસર અટકલ્યોએ,
દીધો ખડગ પ્રહાર છેદી કંધરા ભુવરાજા ધરતી ઢલ્યો એ. ૫
ન ગિણ્યો બાંધવ ગ્રેમ ન ગિણ્યો અપજસ પરભવ પણિ નવિ
ગિણ્યોએ,
ન ગિણ્યો પાપ અશુચ ન ગિણ્યો પરદુઃખ મણિરથ નિજ બંધવ
હુણ્યો એ ૬

પાડી બૂળ પુકાર મયણરૈહા નિજ હાહા અનરથ કુણ કીયેએ,
 ઘાયા પાહર લોક પૂજે મણિરથ કિણ પ્રહાર પાપી દીયેએ ૭
 કહે મણિરથ પાપિષ્ટ માકુરા હાવથી પડનો ખડખડ મળ્યો નહીએ,
 અગતણે આકાશ સહુ મળ્યો ઇમ નૃપ મનગથ ડીધો મહીએ ૮
 કામ થકી બહુ કયેસ કામથકી બધ કામથકી અનરથ ધણાએ,
 સમયસુદર કહે એમ હાત્ર એ પાચમી હિવ કહુ કામવિદ મણાએ ૯

સિંહ શુદ્ધ વાસી જતી ગયો નેપાલે દેસો રે,
 સ્તાનકંબન કીયો લેટણો કુણ કુણ સહ્યો કલેસારે. ધિં ૬
આપાદલૂત સુની ઝરૂ ખહેવિંધ લખધે ભંડારો રે,
ભુવન સુંદર જયસુંદરી નટપૈમો કીયો ખારો રે ધિં ૭
 પેટ પિડામિસ પ્રારથે શ્રવણ સેકાવે પેટા રે,
 સાધુ સખલ તપસી હુંતો કામ વિટંબ્યો નેટારે. ધિં ૮
 ચિત ચુકો રહિનેમનો ચરમ સરીરી જેહારે,
 શુદ્ધમાંહી રાજલ તણો દેખ ઉઘાડી દેહો રે. ધિં ૯
 સાધુ હુંતો ફલવાલીયો વેસ્યા કુળધો જેહો રે,
 શુભ પડાયો છનતણો અનસ્થ કીયો એહો રે. ધિં ૧૦
 સાપવિ વિણ મુકમાલિકા મૂકી મસાળ પાસો રે,
 સારથવાહ સું ધર કીયો લોગવ્યા લોગવિલાસો રે. ધિં ૧૧
 ભવંતી દેખી કરી ચુકયો નવ અણગારો રે,
 ચેલણા રૂપદેખી ચલ્યો વીર તણો પરિવારો રે. ધિં ૧૨
 ખૂલો પુત્ર પ્રગપતિ અહિલ્યા ભૂતો છંદો રે,
 જનની સો બાહુણુ બુલ્યો ભગની સું અહેજંદોરે. ધિં ૧૩
 ઇમ અનેક જોગી જી શુદ્ધ કરમ વિશેયો રે,
 તિમ ચુકો મણિરથ ઇકાં મયણુરેહો રૂપ દેખોરે. ધિં ૧૪

(૧) મહાસુનિ (૨) શુદ્ધ. (૩) સુ ધર ખારારે (૪) ભવંતી.
 (૫) ચુકો.

છડી હાલ પુરી થઈ કહિયા કેતા અધિકારો રે,
સમયમુંદર કહે ધનતિકે પાવે સીલ ઉદ્ધરો રે. ધિ૦ ૧૫

ફહા.

હિવ મણિસ્થનૈ પાહરૂ ઝોર નગર લૈ જાય,
નરત કરી અંદજસનણી વૈય તિણે વન ધાય ૧
અંદજસ પિણુ આયો તિહાં કરતો મુખ આકંદ,
ગાળકથી બંધાવતા નૃપતિ થયો નિષ્કંદ. ૨
અંગ ઉપની વેદના રૂધિર વિમૂદા ખાણ,
ખિણમાંહે જોયન મિલ્યા પાથ રહી તતકાણ. ૩
મરણસમય જાણીકરી મયજુરેહા બહુમાન,
મન દઢ કર મધુરી સ્વરે ધર્મ મુણાવે કાન ૪

હાલ ઉમી.

- ૧૧ -

તૂં દસદશાંતે જાણુ એ મનુષ્યતણા લવ દોહલો મો. ૪ મો.
 એ એણે ભવે કીજે પુણ્ય, તો પરભવ મુખ સોહલો; મો.
 તું પનરે કરમાઈન વલિ પાઉ અડારે પરહરે. મો.
 તું સુકૃતકીયા અનુમોદ તું દુકૃતકીયા પરહા કરે. મો. ૫ મો.
 યારે મારગ છે અતિદર તું સંખલ સાથે ધાલજે. મો.
 યારે પદપગ ચોરને ધાડ તું તેહથકી સભાલજે. મો. ૬ મો.
 તું પરમહ આરંભ પાપ તું ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી પરહરે; મો.
 તોની અંત અવસ્થા એહ તૂ ધરમે દહકરજે હીથો મો.
 તું સરદ હજે મનમુદ તો નેચકવિકાર અણસણહીયો, મો. ૭ મો.
 એક સાચો શ્રીજિનધર્મ યારે અવર મૂઠે અચિત્ત અછે, મો.
 ત નરનતણા ડરે માન તુ જોઈ જગત કુણુ અમર છે મો. ૮ મો.
 તું મગણા કરજે ચ્યાર અરિહંત સિદ્ધ મુસાધુજે મો.
 વલિ કેવલિમાખન ધર્મ એ ચ્યારે આરાધજે. મો. ૯ મો.
 તું ધ્યાન ધરે નવકાર જિમ કાજ તરે પ્રિયુ તાહરો. મો.
 એ સંસાર અસાર તું મોહ મ કરજે માહરો. મો. ૧૦ મો.
 ધર્મ મયણરેહા ઉપદેશ તે સાચો સુમણે સરદહો મો.
 તત્ત જુગખાહુ મુલધ્યાન ચીની સ્વરગે ગયો મો. ૧૧ મો.
 એ માતમી દાલ રસાલ જુગખાહુ સરણા તણી, મો.
 ગણિ મમયમુદ્દ કહે એમ હવે મયણરેહા વાન છે ઘણી મો. ૧૨ મો.

દુહા.

પિતા મરણુ જાણી કરી ચંદ્રસ કરે પુશ્કર,
 આખે બિહુ અંસૂ ઝરે કરે વિલાપ અપાઝ

૧

(૧) જ. (૨) જુવસાજ. (૩) તે કાલ કરી પરભવ લજો.

મયણુરેકા ઇમ ચિંતવે ધિગ ધિગ મહુસે રૂપ,
 ઇણુથી અનરય ઉપનો માર્યો પ્રોતમ ભૂપ ૨
 મતિ મારે મુજ પુત્રને મણિરથ માહરે કાજ,
 સીલરતન રાખણુ બહો ગઈ કિસમિસ લાજ. ૩
 ઇમ મનમાહે ચિંતવી સમગ્રાવી મુતસાર,
 નિસભર વાલી એકલી પૂરવડિસ મુવિચાર. ૪

દાલ ૮ મી.

સાધુ મ જાએ પરધર એકલો એકુની,
 મોહનગારારે નદિજેણુ નાહલો, એ દેશી.

નિસભર આલારે મયણુરેકા સતી એકલી અબલા નારી,
 પૂર્વદિસ સામુદીરે મન સાકતી પછઠી અટવી મઝાર ૧
 મયણુરેકારે નિસિયાલો એકલી રાખણુ સોલ સ્તન,
 કિહા જઈ કાજ સમારૂ હવનો કડું વલિ કોટિ જતન મંર
 ખરે મધ્યાને સરવઝ પેખીયો લીધો તિહા વિશ્વામ,
 કુલ ફલ બક્ષણુ કર પાપી પીયો નૂતી કદલી કામ મં ૩
 મારગારી અણસણુ મુખ ઉચર્યો રાત પડી તતકાલ,
 સીંહ વાધ ગૂજે બીડામણુ બોલે બહુલા સ્થાલ મં ૪
 આધી સતે પેટ પોડા ઘણુ જાએ પુત્ર પ્રધાન,
 સુભલકણુ પૂગ્ધુ ગુણ નિલો ગુદર રૂપ નિધાન. મં ૫
 ગતનકબલ નામાકિત નૂદી વાંટી બાલનનીર.
 સતી સરોવર પ્રમાતે ગઈ મુચી કરવા નિજચીંગ. મં ૬

વસ્ત્ર યોઇને પૈઠી સ્નાનને તિણુવેલા દુરદંત,
 પાંચિમાડી થકી ગજ નીસર્યો બણે કાલ કૃત્યેત. મં ૭
 તિણુગજ સુંડા દંડ ગ્રહી કરી ઉછાલી આકાશ,
 દેવયોગ દીઠી વિદ્યાધરે એ એ રૂપ પ્રકાસ મં ૮
 પડતા ઝાલી તિણુ વિદ્યાધરે કરતી કોડ વિલાપ,
 વૈતાલપર્વત તે લેડ ગયો પિણુ મનમાહે પાપ. મં ૯
 મયાણુરૈહા કહે સુણુ ઇક વિનતી મુઝ મન દુઃખ અનેક,
 તે દુઃખ કહિતા ફાટી પડે હીયો તઉ સુણુ દુઃખ તૂં એક. મં ૧૦
 આજ રાતે વનમાંહે મે જન્યો બાલક પુન્યપવિત,
 કેલહરિ મૂકીને હું ગઈ સરોવર સ્નાન નિમિત્ત. મં ૧૧
 જલહારી ઉછાલીને તૂં ગ્રહી પાણુ બાલક કુણુવાત,
 વિન ધવરાયાં મરચે દલવલી કે કો કરસે ઘાત. મં ૧૨
 તિનથી મુઝને પહુતીકર તિનવને અથવા બાલક આન,
 પ્રારથીયાં ઉત્તમ પહિડે નહી જન્મ સફલ તસુ બન મં ૧૩
 કહે વિદ્યાધર કામાતુર થકો જો મુઝકરે ભરતાર,
 તઉ તું વ્યન કહે તે હું કડં વિચિ સાખી કરતાર. મં ૧૪
 આકમી દાલ સતી સંકટ પડો દુઃખમાહે વલી દુઃખ,
 સમયમુદર ભાખે વિન ભોગવ્યાં કરનતણો નહિ સુખ. મં ૧૫

દ્વંદ્વ.

વડતો વિદ્યાધર ભણે મુન મુંદર સસનેહ,

દેસ ગંધારમાંહે ભલો સ્તનાવહપુર એહ.

૧

વિદ્યાધર રાજ તિહાં મણિચૂડ મહિમ નિવાસ,	
પટરાણી કમલાવતી મણિમલ હું સુત તાસ. ૨	૨
દશલુ ઉત્તર ઐષિની રાજ રિદ સવ છોડી,	
મુઝ પિતા સંજમ લીયો મોહ તણો ફલ મોહિ. ૩	૩
આસ્તીયો આરણ્ય શ્રમણ કર્તો કરમને સૂડ,	
કાલક ઈહાં આપ્યો હું તો વિકરતો મણિચૂડ. ૪	૪
હિવ તે નંદીસર ગયો પ્રતિમા વંદન કાજ,	
તસ સમીપ જાતે થકે મઈ તું અપહરી આજ. ૫	૫
વાત કરું વલી તાહરી પુત્ર તણી અભિશમ,	
માન જોલ તું માહરો પૂરો વંછિત કમ. ૬	૬
વકે તુરંગે અપહર્યો મિથુલાનગરી રાય,	
તિણ ખન દીઠા તાહરો પુત્ર અનોપમ કાય. ૭	૭
ઘરઆણી રાણી બણી દીધો પુત્ર પ્રધાન,	
પંચદાય પાલી જતો દીનદીન વાઘે વાન. ૮	૮
પ્રજાસી વિદ્યા કદા પુત્ર તણો વિસ્તંત,	
લોગવ લોગ સંજોગ તું મુઝસો મન એકંત. ૯	૯
હું તુઝને છોડું નહીં હિવ તું મારે હાથ,	
તન ધન જીવન રૂપનો ફલ લોગવ મુઝ સાથ. ૧૦	૧૦

દાલ કમી.

તું ગીયા ગિર સી હસ્થોહે એ.

રાગ-માલવી ગોડી.

— ઈમ મુણી વચન સરાજ તેહના સતી ચિતે એમરે
સવત્ર સંકટ પડી હું હિવ સીલ રાખો કેમરે. ૧

મયણુરેહા સીલ રાખ્યો પડે સંકટ જોણુરે,
દિનપતે પરલાત ઉઠી નામ લીજે તેણુરે. મં ૨

મૈ કેઈ કરમ કઠોર ક્રીધા ઉદ્ય આયો તેહુરે,
આપદમૈ પડી આપદ અણુ ન આવે છેહુરે. મં ૩

હું અનાથ અન્નાણુ અખલા કાંઈ ન ચાલે જોરે,
સીલ રાખણુ ભણી ભાખૂ કડું એક નિહોરે મં ૪
સતી ભાજે મુન વિધાધર નંદીસર લેખય રે,

પછે માનીસા વચન તોરા જોરે પ્રોત ન થાયરે મં ૫
ઈમ મુણી હર્ષિત હુવો ખેચર રચો દિવ્યવિમાનરે,
સતી સાથે લઈ ચાલ્યો નંદીસર અસમાન રે મં ૬
તિહાં જામ જિનવર બિજ વંધા રિપલાનન વ્રધમાનરે,

અંદ્રાનન વારિખેણુ નામૈ ધનુપ પાંચસઈ માનરે મં ૭

મણિચુડ મુનિ વાદિ ઝેંકા ખેડે આગલ આવરે.
આરનાણી વાત જાણી સુત લીધો સમગ્રાવરે. મં ૮

કરજોડ મણિચુડ કહે સુણુ સતી ખમે મુઝ અપસધરે
આજ્યા તું જહોન મોરી યુઝગ્યો ધણિ સાધરે. મં ૯

તું કહે સો કડું કારજ બહિન દેહિ આદેસરે,
સતી કહે તે સર્વ ક્રીધો જાત્રા પુન્ય વિસેસરે. મં ૧૦

સતી સીલ રહ્યા અખંડત ગયો સંકટ દરરે,
ઠાલ નલમી સમયમુંદર ભણે આનંદપૂરરે મં ૧૧

દ્વહા,

મયણુરેહા મુનિવર ભણી પૂછઈ પ્રણમી પાય,
વાત કહો મુઝ સુત તણી ભગવન કરો પસાય. ૧

બાલક ઉચો લીધો જામ પૂઠે લસકર આયો તામ;
 ગજચઢ સભા મિથુલા આયો પુત્રજનમજિમ રગ વધાયો. ૧૫
 બીજતણો જિમ વાઘે વ્યંદ મયલુરેકા તુઝ પુત્ર આનંદ;
 નાનોસુણી હરખી તતકાલ સમયસુંદરભણે દસમીકાલ ૧૬

કુંહા.

જે હવે કુનિવર ધંમ કહે તે હવે એક વિમાન,
 નભથી નીચે ઉતર્યો તેજે તરિયુ સમાન. ૧
 જય જય શબ્દ સુઉચ્ચરે અપહર આનંદપૂર,
 ધમધમ ધમકે ધુધરી વાજે વાજંત તૂ ૨
 નિર્મલ કટક રતન મધ નાટક પેટે બત્રીસ,
 મણિ મુકતાફલ જાલેકા સોલમાન સુ જગીસ ૩
 તિન વિમાનથી નીસર્યો દેવ દિવ્ય આકર,
 કોને કુંડલ ઝલહલે ઉર મુકતાફલ હાર. /
 સતી તણા તે દેવતા પકિલા પ્રણમે પાય,
 સાધુ ભણી વાડે પછી યૈસે આગલિ આય ૫

કાલ ૧૧ મી.

રે જીવ જિનધમ કોલએ એહની દેશી.
 મણિપ્રભ વિપરીત વંદના દેખી કહે એમ,

તુમ સરિયા પણિ દેવતા કહું ભૂલો કેમ ૧

- ને. (૧) વહે (૨) ભણ્ય (૩) સમુચ્ચરિ. - પેઠ. - લિ
 (૪) તેણે.

ધર્મ તણે ઉપગારડો મોટો સંસાર,
પરહિત બાણિજિકે કરે ધન તે નરનારિ. ધ૦ ૧

રાજનીત ધર્મ નીતના સુર કહિયે બણ,
તે પિણ લેયે રીતને કુણ આલે આણ. ધ૦ ૨

સુન પરમારથ સુર કહે વિધાધર રાય,
નગર મુદ્દર્શનનો ધણી મણિરથ કહિવાય. ધ૦

યુગગાહુ બંધવ હોતો તેહને યુવરાજ,
રમિચા ઉદાને ગયો સગલો લેઈ સાજ. ધ૦ ૪
મણિરથ ભાઈ મારીયો વયસણ સંબધ,

ખડગ પ્રહાર દીયો ખરો છેલો તણુ ખંધ. ધ૦ ૫

કંઠ ગતિ પ્રાણ આપા ચક્રા નિજરથો જેણ,
કાજ સમાપ્તો તેહના મયણરેહા એણ. ધ૦ ૭

ધર્મ મર્મ સમજાવીયો મુદ્રાબ્યો ક્રોધ,
અબુસણ પણ ઉચરાવાયો દીધો પ્રતિજ્ઞધ. ધ૦ ૮

કાલકરી ગયો પાંચમે દેવકોકે તેહ,
ઈફ સંભાનીક સુર રૂપે દેવતા હું એહ. ધ૦ ૯

ધર્મચારિજ માહુરં મયણરેહા અણ,
પડતી દીધી વંદના ઉપગાર પ્રમાણ. ધ૦ ૧૦

તેહથી જનધર્મ પાંખીયે ઉપગારી સોઈ,
પરમાચારજ આપણે તેહને તે સોઈ. ધ૦ ૧૧

તિનયોદ્ધ જનસાસને કહ્યા દુષ્પ્રતિકાર, માતપિતા સેઠ ધર્મનો કિયો જિન ઉપગાર. વિદ્યાધર મન ચિંતવે મૈ જાણ્યો મર્મ,	ધૃ ૧૨
તાં દુઃખ પામે જીવડો ન કરે જિનધર્મ. દેવ કહે સાંભલી સતી તૂ સામિથિ મુજ, મયજીરેહાં તુ'મુજ પ્રિયા કહુ તે કરું તુજ. મુઝને પ્રિય મુખમોક્ષના તે તઈ ન દેવાય, પણિ એકવાર તૂ પુત્રને પાસે લેઈ જાય.	ધૃ ૧૩ ધૃ ૧૪ ધૃ ૧૫
આંખે પુત્ર દેખી કરી મન આણી કામ, કાજ મમારિસ આપણો ઢીલ નહિ ધર્મ કામ. ઢાલ લેલી ઇચ્છારમી કક્ષો પર ઉપગાર, સમયસુંદર કહે હિવ કહુ આગલો અધિકાર.	ધૃ ૧૬ ધૃ ૧૭

ઢાળ ૧૨ મા

મોરો મન મોઢ્યો ઇણ દુગરે એડુની મરૂદેવી માતાજી એમ ભણે એ દેરી. મનડો ઉમા કો મિલવા પુત્રને મયજીરેહા કહિ ઇમરે, સાભલિ સુરવર નારિનો પુત્ર ઉપરિ બહુ પ્રેમરે મૈ જનમીને વન મૂકીયોરે સ્થાન કરાવિયો ન સાહિરે, ઉર પરી નવિ ધવરાવીયોરે ખાતિ રહી મનમાહિર. આખ ન આજી અણ્યાલપીરે અર્ધચંદ્ર નવિ કીયો ભાલરે, હેજસું નવિ હુલસાવિયોરે અગજ મુઝ સુક્રમાહર.	મૃ ૧ મૃ ૨ મૃ ૩
---	----------------------

નિજરભરીં નવિ નેકયોરે મુઝ દીયો દેવ વિઝેહરે,

જલવિન માછલી ટલવલોરે મુઝ ઘણો પુત્રનો મોહરે. મં ૪

મયણુરેહા મિથુલાપુરીરે સુર પહુતી કરી આંણરે,

નિહા નમિમદિર્લાજલવરતણા જનમત કેવલનાણરે. મં ૫

પ્રથમ જુહાર્યા દેવદેહરે પછે ગર્હ સાધવી પાસરે,

પાયકમલ પ્રણમી કરારે આગલ પેઠી ઉલાસરે. મં ૬

સાધવી ધર્મ સંલગ્નાયોરે આવીયો પરમસ વેળરે,

સુરજહે ચેલો નૃપમદિરેરે પુત્ર દેખાડું તુઝ વેગરે. મં ૭

મયણુરેહા કહે મોહરેરે પુત્રસો નાંહ પ્રતિપધરે,

ધિગ ધિગ મોહની કમનેરે હું થઈ મુઠમતિ અંધરે. મં ૮

પુત્રની મોહની મે તણરે અથિર કદંબ પરિવારે,

નિનધર્મ એક સખામયોરે અવર સસાર અસારરે. મં ૯

તું હિવ જિમ સુખ તિમ કરેરે હું વૃત લેસું હિત કમરે,

મયણુરેહાને પ્રણમી કરીરે સુર ગયો આપણે કામરે. મં ૧૦

સાધવી પાસે સંજમ લહોરે મયણુરેહા અભિરામરે,

તાર જપ કંઠણ કૃયા કરેરે સાધવી સુમતા નામરે. મં ૧૧

ખારમીઠાલ પૂરી ધણરે મોહની કરમ અધિકારરે,

સમયસુ દર કહે હિવ મુણો પુત્રનો કોણ પ્રકારરે. મં ૧૨

દેહા.

તિલુ બાલક વધતે તિહાં શત્રુ નમાડયા જેણુ,

નામ યથારથ આપીયો કુંભસ્તણો નમિ તેણુ. ૧

આઠ વરસનો તિલ્લું કીચે સકલ કલા અભ્યાસ,
 અનુક્રમે યૌવન આવિશું મૃગ નયણી દ્રગ પાસ ૨
 વંસ ઇલાએ ઉપનો રૂપવંત ગુણવંત,
 સહસ્ત્ર એક આઠ કન્યાકા પરણાવી અતિકાંત. ૩
 નિજ નારીસું પરિવર્યો અપહરસું જિમ ઇદ,
 કામલોગ સુખ ભોગવે પામે પરમાનંદ. ૪
 હિવ તે રાજા પદમસ્થ નમિન્ય દેઈ રાજ,
 દીક્ષા લઈ મુગતે ગયો સાર્યા આતમા કાજ. ૫
 તે પશ્ચિ મણિરથ પાપીયો નિજ જ દવનૈ માર,
 તિલ્લું નિસે અહિં ડસ્થો મૂયો નકં ગયો નિરધાર. ૬
 ચંદનસરાજ થાપીયો મિલ મુહુ તે પરધાન,
 પાલે રાજ પંડુસ્થુ દિનદિન વાયે વાન. ૭

લાલ ૧૩ મા.

ભેગનારી દેસી.

એક દિવસ નામ રાગનો હાથી છૂટ્યો અનિ મદમસ્ત થકો,
 આલાન થંભ ઉપાડી નાખ્યા મારે માણસ દેઈ ધકો. ૧ કાદે.
 જાએ લોક દસોદસ ભાગા બીહતા પેટ પડ્યે ધનકે,
 સાંકલ ત્રોટે સુખ નઈ મોડે કો તેહુને આવી ન મુકે ૨ કાજ.
 વિધાયક અટવી બણી જતો નગર મુદ્દર્શન ગ્રીમ રડો હામી
 ચંદનના નૃપ સેવકે દીઠા આપના બપને આઈ કડો. ૩ કાજ.

ચંદ્રજ્ઞાનપ્રાપ્તિ આશ્ચર્યો બાંધ્યો ગજ દરબાર રહે. હાં ૬.
 કિસ્તા દૂત દેખી મન હુરખી નમિરાજભણી બાય કહ્યો. ૪ હાં બ.
 નમિરાજ નિજ દૂત મૂકીને ચંદ્રજ્ઞાને ગજ માંગે. હાં ૭.
 ચંદ્રજ્ઞાપિણ સખલો રાજા કહ્યો તે તેહને નવિ લાગે. ૫ હાં ન.
 વલિ કહી રાજા લિખ્યા નહિ નામૈ સખલો તે નૃપ ભાગવે. હાં. નૃ.
 સૂર નઈ ખીરતીકે જગ સાચા છલખલકર અરિયણ ભોજવે ૬ હાં જ.
 દૂત વચન મુણ નામનૃપ કોપ્યો સીંહ વગાંસ્યા કેમ ખમે. હાં કે.
 અષ્ટાપદ ગરજન કાપે કિમકર વરપાદાલ સમે ૭ હાં ઠા.
 તુરત પ્રયાણ ભંભા વજ્રકાંઠ મેઘાડંબર છવ ધરી. હાં છ.
 હયગય રથ પાલક દલ મેલી નમ્ર ચાહ્યો કટક કરી. ૮ હાં ઠ.
 ચંદ્રજ્ઞા પિણ નમિ આગમ મુણ મેન લેઈ સામહો ચાલ્યો. હાં સા.
 નગરથકી બાહિર નીસરતો પ્રથમથી અપમુકને પાહ્યો. ૯ હાં અ.
 મંત્રિ પ્રધાન વચન મુણિ રાજા પોલજડી પુરમાંહિ રહ્યો, હાં મા.
 નગરનીંટી પડ્યો ચિહુદ્ધિમ પદ્મ નાલિ ગોલાકહે ગર્ભવિમુહિ. ૧૦ હાં. ગ.
 સુવતાસાધવો મુણ મનચિતે હામાત મનુષ્યો દાય હોઈ હાં ક.
 બંધવ બેહુ માંહોમાંહિ બુઝી જાયે મતિ દુર્ગતિ કોઈ ૧૧ હાં ક.
 શુરનીને પુછીકરી સુવતા પ્રથમ ગઈ નમિને ઓલે હાં ન.
 પદ્મકંઠ પ્રભુમીકરી પૂછ્યો કેમ આયા કહ્યો નૃપ બોલે. ૧૨ હાં ન.
 મુન રાજાન વિષય વિષસરિખા કારમી રાજને રિદ્ધ તેહ. હાં રિ.
 તેહનેકાજ સંચામે માંડ્યો આપણા બાંધવ સાથ એહ. ૧૩ હાં રા.
 ક્રહુ બાંધવ કિમ તે મુઝ હોઈ સાધવી બેઠ કહ્યો મધ્યે. હાં ક.
 મેહુ અભિમાની તે નમિરાજમિલન તેહન બાયો સખલો ૧૪ હાં ન.

બારી દિસ પયડી પુરમાહે રાજમદગ અગણુ આઈ હા અ
 દીડી અંદજસા આવતી અણુકમલ પ્રણમ્યા ધાઈ હાંમ ૧૫
 સજન સખ ધી સગલા આયા નયણે નીર પ્રવાહુ ઝરે હા પ્ર
 કહુ સાધવી તુમ સજમ મારગ દુકકો તીધો ઝોણુ પરે હાકો. ૧૬
 અંદજસા હોડે ડિમ મુઝ બાધવ સાધવી વાત કહી મગલી,
 જિન સેતી તું ચુદ્ધ કરે અણ બાધવસુ કર રગરલી હા ર ૧૭
 અંદજસા મિલવા ભણી આલ્યો નમિ સાગહો આઈ પગ લાગો હા પ
 બેહુ બાધવ મિલિયા મનરગે લોક તણે મન ડર ભાગો હા ડ ૧૮
 નમિરાગને દેસ અવવતી નજ દેઈ વૈરાગ ભણુ હા વૈ
 અંદજસા ગુર પાસ દીક્ષા ઝહી ઝરમી રાજની રિદ્ધ તણુ હારિ ૧૯
 નમિરાગ લોગવે મિથુલપુરી નગર મુદર્શન રાજ બેઈ,
 સમયસુ દર કહે મુખો અતુરનર તેરમી દાલ એ ચિત્ત દેઈ હાચિ ૨૦

હાલ ૧૪ મી.

ભાવનરી દેસી

હો રાજ બેહુ રૂડીપરિ રક્ષા મુખ લોગવતા મુવિશેષ,
 હો દેહુ દાધ જ્વર ઉપના હો ન મિટે પીડ નિમેષ ન ૧
 હો કર્મથી નાંવ છૂરેરે કોઈ વિષુ બોગબ્યા ર,
 હો કડુઆ કર્મ વિપાક ૨
 હો દાહિ છ માસી તન હોડે ત રેહો જણે અગનિની ઝાલ
 હો સહેન સહે નમિ વેદના ન હો ભોજન તમે તતકાલ બોગડ

હો વડા વડા વૈધ બોલાવીયા બો. રે. હો પૂછ્યા બે કરજોડ,
 હો લાલચ લોભ દાખાડીયો, દે. હો દુખ દેવો મુઝ મોડ. દુ. ૪
 હો ઔપધ લેખધ તુમ કરો નુ. હો કરો કાઈ દાય ઉપાય.
 હો વૈધકલા કાંઈ કેલવો કે. હો જલુકર દાધજવર જાય જિ. ૫
 હો વૈધ કહે રાજનૂ મુનો રા. હો હમ તે ન સાજો થાય,
 હો પણિ એક તપતિ ઉપાય છેરે હો જાવના ચંદન લાય. બા. ૬
 હો સહસ્રનૈ આઠ અંતે ઉરી અં હો દીઠો દાધજવર તાપ,
 હો કો કેહની ન લ્યે વેદના લ્યે. રેહો વનિતા કરે વિલાપ બ. ૭
 હો આંખા ખિહુ આમુ ઝરે રેહો જિમી પ્રીતમ પાસ,
 હો સ્નાન મજ્જન સોજન તજ્યા રેહો અગલા થઈરે ઉદાસ અ. ૮
 હો ભરભર કનક કચોલડા રે હો ઘસઘસ ચંદન લાય,
 હો નારિ વિલેપન તનુ ઘસ રે હો ખિલુ ખિલુ કરે વિલાપ ખિ. ૯
 હો ખલકે ચુડી મોનાતણી રે હો સગદ મુકાવે ન કાન,
 હો ચુડી ઉતારે આપણી રે હો પ્રમદ પ્રેમ પ્રધાન પ્ર. ૧૦
 હો સગતા વસય ઉતારતા રે હો એકેક ગ્યો મંગલીક,
 હો વાલિસોનો જે આપણો રે હો તોડે કાન અલીક તો. ૧૧
 હો વસય ડોલાહલ કિમ રહિયો રે હો રાગ પૂછે નિજ નારી,
 હો ભેદ મુશ્યો મિથુલા ધની રે હો ચિતે ચિત મંઝાર ચિં. ૧૨
 હો એકાકીપણો અતિલવો રે હો બહુ જણુ મિથ્યા બહુ દુઃખ,
 હો ચક્રચિત્તિ તે મુખ નર્સો રે હો જે મુનિવરને મુખ. જે. ૧૩

૧૨૬	પડિત સમયમુંદર વિરચિત	[આનંદ કાવ્ય
પ્રલકૂલ છાયા શામનો બહુ પખી વિશ્રામો રે.	૪ ઈ	
તે તડ વાય કપાવીયો તિણ પખીના વૃંદો રે;		
હીન દીન દુઃખીયા ઘડા ઘણું કરે આકંદો રે.	૫ ઈ	
અગનીએ મિથુલા બલે નદિરનો નહિ કેજો રે,		
એહુ અતેઉર આરડે એકવાર ફિરિ દેજો રે.	૬ ઈ	
સુખસમાધિ જીવુ વસૂ કાન નહિ કિન તાર્ધ રે,		
મિથુલાનગરી દાઝના હુમનૈ બલે ઇહા કાંઈ રે	૭ ઈ	
ગઢ ગોપુરકર અરજના અટ્ટાલ; પંથુ ખાઈ રે,		
યત્ર ગતમા નહુ કરી રાત્રી તુ પડે બાઈ રે.	ઈ. ૮	
સન્ધાનગરી છે સજી ઉપસમ કું પરકાશે રે,		
સવેગ રૂપ ગોપુર સભ્યા તપ લોગલસારો રે.	ઈ. ૯	
સબલ ક્રિમાડ સવર તપ્પા ખાઈ યત્ર અટ્ટાલો રે,		
એ ત્રિણ્દે સમતા મજ્યા ત્રિણ્દે ગુપતિ વિસાલો રે.	ઈ. ૧૦	
ખારજ ધનુષ ચઢાર્વાયો સમતિ પ્રત્યયા ચાલ રે,		
ખારજ મૂઠ કાઢ નહો સત્યમુ વોટો ગાઢી રે	ઈ. ૧૧	
ખારભેદ તપ ખાણુમુ કર્મ કચુકનૈ ભેદી રે,		
મુનિ અગમરૂપ શનુને જીપે જિનમત વેદી રે	ઈ. ૧૨	
ગેયા મદ્ય માલીયા વરડી વર પરસાદો રે,		
નદા ઝગરીયા પણુ ને તરે પરમાદો રે.	ઈ. ૧૩	

- મારગ વિચ ઘર તે કરૈ જે મન ધરે સંદેહો રે;
નિમ્મે મુકિત લણી ચલ્યો તસુધર સામ્રતો તેહો રે. ઇ. ૧૪
- લોમહાર તસ્કર બુરા ગંદી છોડી નિવારી રે,
નરપદ્મ નગરી કરી હુઈ જે પછે વ્રતધારી રે. ઇ. ૧૫
- એહ અન્યાય ઇહાં ઘણો મિથ્યામતિ હંડ ફોળે રે,
વન અપરાધી બાંધીએ અપરાધી મૂકી જે રે. ઇ. ૧૬
- વલિ સીમાલ ભુપાલ જે માને નહિ તુઝ સિખ્યા રે,
તે સવિ આણી આપણે તઉ પછે લેજો દિક્ષા રે. ઇ. ૧૭
- જે રણુ બુઝે એકલો દસલાખ વૈરી છપે રે,
કોઈક છપે આતમા તે તો અધીકો દીપે રે. ઇ. ૧૮
- યાગ કરાવી આતિથણા માહણુ શ્રમણુ છમાડી રે,
દિયે કનકાદિ દક્ષણા વ્રત લેજે રિદ્ધ છાંડી રે. ઇ. ૧૯
- જઉ કોઈ દસલાખ દૈ માસ માસ ગોદાનો રે,
સંજમ અધિકો તેહથી દાન વિનાય પ્રધાનો રે. ઇ. ૨૦
- કકિન ગૃહાશ્રમ પાલતાં સમસ્થ નહિ તિણુ નાસે રે,
પણુ પેલધમત પાલતા રહિં તુ ગૃહસ્થાવાસે રે. ઇ. ૨૧
- ડાલ અણી લોજન કરે માસ માસ જે બાલો રે,
સાધુ તણી કલા સોલમી અર્થે નહીં તિણુ કાલો રે, ઇ. ૨૨
- કનક રજત મણિ મોતીયે ભરી ભૂર ભંડારો રે;
સંજમ પણિ લેજે પછે કાત્રી વર નિરધારો રે ઇ. ૨૩

ચઉથેખંડ ચિહ્નું સાધના ચિગુલુ ગાયસિ અનિતમ. મું ૧

ઈદ્ર પ્રશસા ઇમ સુધી હાલ કીધો નહી હંકાર, મું

ત્રીજો પ્રત્યેકજુદ એ કમે' કમે કરે વિહાર. મું ૨

વિમલનાથ પરસાદથી શ્રી ઉત્તમેનપુર માહિ. મું

ગરૂયોગરૂ ખરતર તણો દિન દિન અધિક ઉછાહ મું ૩

યુગપ્રધાન ગુરુરાજ્યા શ્રીજિનચંદ મુનિંદ, મું

સકલચંદ સુપસાઉલે સુઝમન પરમાનંદ. મું ૪

ત્રીજીખંડ પૂરો થયો નમિરાજ અધિકાર, મું

મતરમી હાલ સુહામણી સમયસુંદર સુખકાર મું ૫

તિ શ્રી નમિરાજધિકાર તૃતીયખંડ મંપૂર્ણ

— ૦ —

શ્રી નિગાઇ ચતુર્થ પ્રત્યેક જુદ વૃત્તાંત
ચતુર્થ ખંડ.

કુહા.

મીમધર સ્વામી પ્રમુખ, વિહુમાન જિન વીશ,

જ્ઞાન દિવાકર દીપતા ચરણ નમુ નિસહોન. ૧

વલી પ્રણમું અસિ અહિસા મૂલમત્ર નવકાર,

ધરણિધર પદમાવતી સુર પદ પામ્યો સાર. ૨

મેતુજય ગિરનાર ગિરિ શ્રીસમેતલોખર ગીરિંદ,

આણુ અશ્વપદ નમું એ તીરથ આણુંદ ૩

ઘન શીલ તપ એ ત્રિષ્ટુ લાવ લલે તો ચંગ,
તિલોકારણ કહું નિગ્ગાઈ ચડિયો ખંડ સુરંગ.

૪

ઢાલ ૧ લી.

સોપન શિખન ચેલજા એ દેશી.

જંબૂદ્વીપ સુહામણે લાખ ભોજન માન,

દક્ષણભરત તિહાં લલો દેસ મંગલ પ્રધાન.

૧

રાજકરે સિંહરથ તિહાં રાજા પરચંડ,

વચરી રાય નમાડીયા પરતાપ અખંડ.

રા. ૨

પુંડરવધનપુર અલિ લલો બહુ સિદ્ધિ સમૃદ્ધિ;

ભૂરમણિ લાલે તિલો સગસે પરસિદ્ધ.

રા. ૩

ધંક દિન રાજા ભેટણે આયા અશ્વ દોઈ;

ઉત્તર પંચના ઉપના દેખે સહુ કોઈ.

રા. ૪

રાજા રાજકુંવર ચયા બેઠે અસવાર;

નગર થકી બાહિર ગયા ચડિગાન મગાર.

રા. ૫

રાજાએ અશ્વ દોડાવીયો કહિયો ભેડ વેગ;

પવનવેગ જિમ ભડીયો લીનો ઉદેગ.

રા. ૬

— ત્રણે — મ — ચોળા. (૧) ગંધાર — ૬. — રો. (૨)
૧૬૦. (૩) લાગે કેદવેગ

- જિમ જિમ વાગ કાડી ઝડી તિમ તિમ ચઢીયો રાસ,
અટવીમાંહી લેઈ ગયો અડતાલીસ કોસ ૧ ૭
- ટીલી વાગ મૂકી તિહા થાકો ભૂપાલ;
વર્કસિદ્ધિત ઉભો રહ્યો ઘોડો તતકાલ. ૨ા ૮
- વક માણસ વિષુ એહવા સમઝાયા ન ઝાય,
લાલ પાલ માને નહિ આયે પાધરા થાય ૩ા ૯
- અશ્વ લેઈ તરૂ ખાખીયો એકાકી ગય,
પ્રાણવૃત્તિ કરે આપણી કેલપુલો ખાય. ૪ા ૧૦
- ઉયો ગિર ઉપર ચઢ્યો વસિવા નિવાસ,
ભૂપ એકસત ભૂમીયો દેખે આગસ ૫ા ૧૧
- તિહા ઝેડી એક કન્યકા દેખે દિવ રૂપ.
ઐ ઐ અદ્ભુત લવણિમા અમક્યો ચિત ભૂપ. ૬ા ૧૨
- કન્યા ઉઠ ઉભી થઈ હીરો આદરમાન,
સિદ્ધાસન ઝેસણુ ઠયો માન વિષુ તજ્યો થાન ૭ા ૧૩
- અતઃ
- બૂર ભુલાવણુ બેસણો ખીડો બે કરનેડ,
જિણુ ઘર પાચ બળખા નહીં તે ઘડ દૂરે છોડ ૮ા ૧૪
- નયણુ નયણુ બેઠે મિદયા ઉપના કામરાગ,
ચતુરા ચમક લોહબ્યુ ચિત જાયે તે લાગ ૯ા ૧૫

યતઃ

નય ૩ પદારસ નયણ રસ નયણે નયણ મિલત,

અનુભવ્યાસુ પ્રીતડી પહિવા નયણ કરત

રા ૧૬

નાન તન મન ઉલસીયો કુમરીને દેખી,

પ્રેમ જણાવે પાછલો તિણ સેતી કો નેહ

રા ૧૭

ફહા

જેણે દઠિ કોધ ઉપસમે, વાધે અધિક સનેહ;

પૂરવભવ સબધનો, તિણ સેતિ કોઈ નેહ

ઁહ દીકે પ્રેમ ઉપસમે જાગે કોધ ક્યાય,

વેરભાવ કો પાછલો તિણ સેતિ કહિવાય

ઢાળી

રાગ કહે સુણ કન્યકા એકાકી કેમ,

અટવી માહે રહે ઇલા નવ જોવન પ્રેમ

રા ૧૮

કહે જ્યા ભૂપતિ લણી વિનતિ અવિધાર,

પહેલો પરણુ તુ મુઝને પછે કહિય વિચાર

રા ૧૯

લઈ અને લોજન લલા સાહિજ બગસીસ,

નર્તન જે આવતા એ વિસવાવીસ,

રા ૨૦

ઇમ રાગ મન ચિતવી દેહરા માહે જાય,

જિન પ્રતિમા પૂજા કરે પ્રભુમે પ્રભુ પાય.

રા ૨૧

જિજ્ઞે મુઝ બાપ બણી ચિત્રસાલા સરિખી વૈચી તેહણ. ક. ૧૧

બહુ પરિવારે બીજી સીતારા મુઝ પિતા અસહાયણ;
અતિ નિરધન બૂઠો કિમ તેહને સરિખે ક્રમ દેવાયણ. ક. ૧૨

મુઝ પિતા ત્રીજો હૈ મૂરખ ભોજન વેલા વિવાદણ;
દેહ ચિંતા બીઠીને બચે ચીતલ કિસો સવાદણ. ક. ૧૩

સીતલ અમ જનમ પુત્રાને કરસણુ દહ્યો કુવાયણ,
વયર વિરોધ સગાસું ચારે સ્વાદ નહીં કહવાયણ. ક. ૧૪

ઐથો મુરખ તુ રાજેસર જિજ્ઞે આણ્યો મન ભર્મણ;
મોર કિહાં આવે ઇણ ઠામે બણ્યો નહીં એ મર્મણ. ક. ૧૫

ઐ ઐ રાજન તુઝ ચતુરાઈ ઐ ઐ ભુદિ અપારણ;
ઘણા દિવસથી ભેતાં મિલિયા મૂરખ પાયા ચ્યારણ. ક. ૧૬

વચન ચાતુરી રંબ્યો રાખ રંબ્યો દેખી રૂપણ,
ગતિ મતિ આઠૃતિ અતિ રંબ્યો કુમરી એહ અનુપણ. ક. ૧૭

ચીતારી નૃપનો ચિત ચોરી પહુની નિજ આવાસણ,
સય તણે ચિત ચટપટ લાગી પ્રેમ બંધન મૂગ પાસણ. ક. ૧૮

ચિત્રાગદ ચીતારા પાસે મંત્રી મૂક્યો રાયણ,
કનકમંજરી કન્યા માંગી તું મુઝને પરણાયણ. ક. ૧૯

હું નિરધન તું છત્રપતિ રાખ કિમ થાયે વિવાદણ;
રાખ આપિદીયા ધન બહુલા ચિત્રકર દૂર્યો ઉછાહણ. ક. ૨૦

શુભ મહૂસ્ત તે પરણ્યો રાખ કનકમંજરી નારિણ,
 મોટો મહિલ દીયો રહિવાને બહુ દાસી પરિવારણ. કં ૨૧
 રાગને બહુ અપહર સરખી રાણી રૂપ નિધાનણ,
 આપ આપણે વારે તે આવે નૃપમંદિર બહુ માનણ. કં ૨૨
 તિણે રાતે^૧ વારો નિવાર્યો નવપરણીતને^૨ દીધણ,
 કરિ સિંગર ગઈ પિયુ પાસે દાસી સાથે લીધણ. કં ૨૩
 રાગને^૩ રાણી જે મિલીયા હૂંચો હરખ નપારણ,
 સમયસુંદર કહે લાલ ભણી એહ બીણ બહુ વિસ્તારણ. કં ૨૪
 ફહા.

પૂર્વસંકેત તિન મદનિકા પ્રશ્ન કરે બહુમાન; ✓

સ્થામિનિ અચરિજ સારીખો કહિ કોઈ આખ્યાન, ૧

કહિ રાણી મુણ મદનિકા ઉતાવલી મતિ થાય,

એકવાર રાગ સુવે કહિસ પછે વિગતાય. ૨

રાગને અચરિજ હૂંચો કિસી કહે એહ વાત,

સૂતો કપટ નિદ્રા કરી મુણિ વામા સિમ રાત. ૩

લાલ ૩ જી.

ગિરધર આવેગો એ દેસી.—રાગ જપતથી

મદનિકા પૂછે હે સખી અમ કહિ કોઈ બાત,

રાગ પિણ સુનતો નહી રાત ખુલીમાહિ ગત. ૧

(૧) સિયુગર. (૨) બેહુચાંચવાં - ખુ. હો. - (૩) પછી કં-
 વિચાર. (૪) થયું. (૫) બોલે. (૬) કહે કથા તું કોઈ.

મોરી બહિનિ એ કહિ કોઈ અચરિજ બાત,
 મુઝમન અધિક મુકાન રંગ ભરતાં રાત. મેં
 રાત તણી રાણી કહે મુણ એક નગર વસંત,
 તિહાં નગરશેક વને લલો, ધરમી ને ધનવંત. મોં ૨
 તિન શેક મંડાયો દેકરી એક હાથ જિયો તેહ,
 તે માહે માંડયો દેવના ચઉહત્યોતસુ દેહ. મોં ૩
 મદનિકા પૂછે સ્વામિની એહ વાન તેમ મનાય,

- ૧) જિમિ એક હાથની દેકરી ચૌહત્ય દેવ સમાય. મોં ૪
 રાણી કહે મુણ હે સખી અણ જિંવ આવે મુઝ,
 વેધક છે તો આવજે કલ કહયો હું તુઝ. મોં ૫
 મદનિકા નિજ મંદિર ગઈ નપ થઈ ચટપટ ચીત,
 બાળે દિન વારો દીયો ચીતારીસો બહુ પ્રીત. મોં ૬
 તિણ નંઝ પૂછી તે કહે મુણ સખી મૂઢ ગમાર,
 એ વાતનો અચરિજ કિસો ચતુર્ભુજ દેવ, મુરારિ. મોં ૭.
 ઇક વણી કયા કહે સ્વામની હું કરું એક અરદાસ,
 રાણી કહે રાગ મુલો કપટ નિદ્રા કરે આસ. મોં ૮
 ઠિણ રાયે ચોર ગૃહી કરી ઘાલીયા પેટી માહિ,
 મંબુસ તે મૂકી કરી વાડી નદી તે પ્રવાહ. મોં ૯

- તે નદીમૈ વહતી ગઈ કિણુ નગર પાસે મંબુસ,
આવરી દીડા બિહુ જણે લાધુ જાણુ જૂસ. મોં ૧૦
- મંબુસ મુદ્રા ખોલતાં નીસયાં તસ્કર તેડ,
પૂછીયો દિન કેતા હૂયા ત્રીજો દિન મુઝ એક. મોં ૧૧
- ત્રીજો દિન કિમ જાણીયો સ્વામિની કહિ મુવિચાર,
મેંસને દડો જીર્યે ઘણો આવે ઉંઘ અપાર. મોં ૧૨
- તિણે તોજે દીન વારો દીયો નૃપ ઘઈ સુણુવા ટાંપ,
મુણુ સખી લેઈ એક તેડનો તેજરઉ આવે તાપ. મોં ૧૩
- વલિ મહનિકા પૂછે કયા નવ વધુ કહે અધિકાર,
ફિણુ રાય ઘાટ ધણવીયો તેડાવ્યા જહુ સોનાર. મોં ૧૪
- બુયહર મોહુ તે ઘડે દીપતી જોતિ સંઘાત,
માહો માહે પૂછ્યા થકા એક કહે અમરાત. મોં ૧૫
- તિહાં નહિ મુરજ ચંદ્ર દે કિમ રાત જાણી એણુ,
દોડારા લોજન જાખ્યા નિદ્રા આવે તેણુ. મોં ૧૬
- નિણુ ચડ્યે દિન વારો દીયો કુણુ હેત એકનો હોઈ,
ચીતારી કહે મુણુ સખી રાતંધો હુતો સોઈ. મોં ૧૭
- મુણુ વાત એક સુઢાવણી ગુરુ લક્ષ્મી લાડુ ચાર;
એક પ્રથમ ચેલાને દીધા બીજો બીજને સાર. મોં ૧૮
- ત્રીસરો ચોધાને દીયો ધંક આપે કીધો ભર;
કહિ તુરત જત ચતુર છે તેડને કેટલા સિંધ. મોં ૧૯

- કરજોડી સ્વામિનિ વીનવું એ લેઈ મુઝ સમજાય,
ખાધી ખટાણ અતિઘણી નયણે નિંદ ભરાય. મોં ૨૦
- પાંચમે દીન વારો દીયો રાણિ ભણે અભિરામ;
તેહને ચેલા ત્રિષ્ટ હુતા ચઉથો ત્રીજનો નામ. મોં ૨૧
- વલિ દહી રાણી સુણ સખી ઉતંજ મંડપ એક;
તસુ ઉપરને નીચે રહે ઉત્તમ પખી અનેક. મોં ૨૨
- છંદ ઉપરલો નીચે મિલે તઉ જોહુ સરિખા હોઈ;
નીચલો એક ઉપર મિલે તો તે જિમણા જોઈ. મોં ૨૩
- કહિ સખી તે કેતા હુતા પખીયા તિંછે પરસાદ,
હું મૂઢમતિ જણો નહીં કહુ મુઝ કરીયે પ્રસાદ. મોં ૨૪
- મુઝ ઉંધ આવે અતિ ઘણી દિવ રમી પાસા સાર,
જઉ ચતુર છે તો આવજે કાલે કહિસુ વિચાર. મોં ૨૫
- વલિ છઠે દિન વારો દીયો રાય મિત લાગી ચુપ,
અનકહિ તે ચોજ આહરૂં સીસ ભરવું લી ખુપ મોં ૨૬
- તે સાત ને પાચે હંવા પખીયા ઉપર નીચ.

- બીજા પિણુ ત્રીજા પટો એક અધિક લેઈ જાઈ,
 રીજા સેષ રહ્યો ગ્રહ્યો ચિહ્નને સરિખા થાઈ. મે. ૩૦
- કહિ સોનૈયા તે કેટલા ઘુર થકી હુંતા તેહ,
 ત્રણ આવઈ કહસ્યું વલી આજ મુઝ દુખે છે દેહ. મે. ૩૧
- માતમે દિન વારો દીયો નૃપ વધુ લેઈ કહેય;
સોનઈયા પટ તે હુંતા હિવ તું લેખો લેહ મે. ૩૨
- મુણુ જાંટ વન ચરિયા ગયો એક વૃક્ષ મોટો દીઠ,
 લાંબી ગાળડી ખપ રહ્યો અપડિ ન સકે નીક. મે. ૩૩
- કોપીયો ઉઠ તે ઉપરે કાર ગયો મલને મૂત,
 જોયા તસે ઉપર ધસી વાત પડે કિમ સૂન. મે. ૩૪
- કહી સખા કોતુક એહ ઘણો, નાહ કહુ આજની રત,
 પ્રીતમ સેતી પ્રેમની કરણી છે બહુ વાત મે. ૩૫
- આઝમે દિન વારો દીયો પ્રીછયો લેઈ મુસીત,
વૃક્ષ હુતો તે માહતી જીરણુ કુપની લાત. મે. ૩૬
- ખાર વરસે પ્રીતમ મલ્યો પદમની પુસલીમાહિ,
 મોટા મુક્તા ફલ દીયા કરવા નારિ ઉછાહ મે. ૩૭
- તિણે નારિ તે નાખી દીયા કિમ કીયા પ્રીયુસુ રામ,
 આજ અમલ પ્રીક ખવતવીયો કહિ ન શકું પડે સોસ મે. ૩૮
- નવમે દીન વારો દીયો તે કહે રાણી તામ
કરકાં તે તે ગતા થયા કીકી ઈવિ મુખ સ્યામ મે. ૩૯

(૧) જી - ૮ (૨) તદ. (૩) મુજ કોતુક ઘણુ - વી. (૪)

માનિની મન માહે પિંતવે મુઝ હુંતી મોટી આસ;

ગુન્નદલ પ્રિઉડે હીયા તંબક મોલ નહિ તાસ. મોં ૪૦

સુધ્ય બૂપ પંડિત પૂછીયા ગયા બાર માહે દોઇ,

પૂછે કહુ કેતા રહ્યા ચોખ અછે ઇહાં કોઇ મોં ૪૧

ઇક કહે પંડિત હસ રહ્યા બીજે કહે સ્હીયો એક,

ત્રીજે કહે સઘળા ગયા કહિ ત્વામિનિ મુવિવેક. મોં ૪૨

આજ આખ ફરકે દહુણી કહિતા ન આને ઘાત,

પિંત જનાવે નોકની મતિ કોઇ ઘાલે ઘાત. મોં ૪૩

હસમે દિન વારો દીયો રાણિ કહે સુધ્ય દાસી,

એક શ્રાવણને ભાદ્રવો બીડ ગયો ગયા હસ માસ. મોં ૪૪

ખારમે દિન રાણી કહે વિરહણી એ અભિપ્રાય,
સોંહ દેખ મૂગવાહન ત્રહે તઉ વેગી સાત બાય. મોં ૫૦

સુંહી નારી એક ઉચી ચડો વીણ વખડે કેમ,
પણિ આજ હું કહિસું નહીં પ્રિયસું જેલણ પ્રેમ. મોં ૫૧
તેરમેદિન વારો ઠીયો અતિરસીક તે રાજન;
તે ભેદ પટરાણી કહે મદનિકા મુન સાવધાન. મોં ૫૨

ચંદ્રમા વાહન મૂગલો નારિનો પ્રિયસું નેહ;
૪કે નાદ વેધા નવિ ચલે તઉ વાધે નિસિ તેહ મોં ૫૩
ઇમ નવ નવી અચરિજ કથા નિત્ય કહોંએ છે માસ,
ચીતારીયે ચિત રંછયો પ્રીતમ પાડયો પાસ. મોં ૫૪
પરહરી ખીણ પદમની વસ કીધો નવલી નારિ,

જે ચતુર નાર કલા ખરી તે વસિ કરે ભરતાર. મોં ૫૫
અતિ ચતુર ચીતારી રમે આપણા પિઉને રંચ,
એહ ઢાલ સુણતા તીસરી સમયસુદર મનરંગ. મોં ૫૬

ફહા.

સઉં મિલી હિવ તેહની જેલે ભાવે તેમ,
અધુખ અદેખાઈ કરે વલિ મનચિતે એમ. ૧
ઇણી ચીતારી વસિ કીયો અહો હમારો નાહિ,
હમ સારહો દેખે નહોં કહુ અળ કીયે કાહિ. ૨

નૃપ કહે વાત કિમ માનીયેછ અવગુણુ શુણુ કરી કીડીછ,
અમ્હ નયણે દીખાડ્યાછ તઉ પિણુ માનિસ નીડીછ ૬૦ ૧૫
જેસ આવાસ મધ્યાનમેછ મત્ર સાધન કરે નિત્યછ,

નિરૂત કંવા નર મૂકીયાછ તે કહે વાત એ સત્યછ. ૬૦ ૧૬
તઉ પિણુ રાત્ર માને નહિછ આપ ગૂઢીયે પરછિનછ,
નિગર દીડી આપો નિંદતીછ વચન મુણ્યા નિજ કનનછ ૬૦ ૧૭
એ વિરતત જાણી કરીછ ચિંતયે ભૂપ એક ધનરે,
એકવી રિદ્ધ પામી કરીછ ગર્વ કરે નહિ મનરે. ૬૦ ૧૮
અધમ અતે ઉરી માહરીછ એકને દૂપણુ દેધરે,
સઉકને દ્વરજણુ સારીખાછ શુણુ તછ અવગુણુ લેધરે. ૬૦ ૧૯
અહો અહો એકની ચાતુરીછ અહો અહો ધર્મ જતનછ,
ઉત્તમ એક અતે ઉરીછ રાપી માહિ રાનનછ. ૬૦ ૨૦
રાયનો મન મુમસન યયોછ ચીતારી કરી પડતણોર,
અવર અતેઉરી અવજાણીછ પુન્યતણા ફલ જાણીછ. ૬૦ ૨૧
ચઉથી હલ પૂરી થઈછ ચતુ ચીતારી ચરિત્રરે,
સમયમુદ્ર કહે કિવ મુણોછ ધર્મ વાત વિચિત્રછ. ૬૦ ૨૨

જીતશત્રુ રાગ આવીયો સાથેં લેઈ પટરાણિ,	
પદપંકજ પ્રણમી કરી મુણી સાધુની વાણિ,	૨
રાગને રાણી જેહું લીધો શ્રાવિક ધર્મ,	
દાન સીલ તપ ભાવના સદા કરે શુભ કર્મ.	૩
અંતકાલેં તે એકદા અણસણ કરી અપાર,	
પટરાણી રાગ તણી પહુતી સ્વર્ગ મઝાર,	૪
તિંહાંથી થવી <u>વૈતાલ્યગિરિ</u> <u>તોરણપુર</u> અભિધાન,	
વિદ્યાધર <u>દદશક્તિની</u> પુત્રી થઈ પરધાન,	૫
નામ <u>કનકમાલા</u> નિપુણ રૂપવંત સર્વ જેમ,	
ભરજોબન આવી ભણી પેખત વાધે પ્રેમ.	૬
વાસવજેશ્વર અપહરી ઇહાં મૂકી કરી ગેહ,	
પાણિ અણણ કરણ ભણી સજી સાંભરી એહ.	૭

ઢાલ પ મો.

મેઘમુનિ કાંઈ કમડોલેરે એ દેશી.

તિણે અવસર તસ બાંધવ આળ્યો <u>કનકતેજ</u> ઇણે કામ,	
વાસવ વિદ્યાધરુ' માંડ્યો માંહો માંહિ સંગ્રામ.	૧
વાત સુણ પ્રીતમ મોરાહો હું કહું સઘલું વિરતંત તું ચતુર	
વિચક્ષણ કંત આંકણા.	
એકેકને ઘાઉ દીધો સખલો ગેઉ મૂયા તતકાલ,	
<u>કનકમાલા</u> બાંધવ દુઃખ કરતી જૈડી અબલા બાલ.	વાર ૨

તિહા વિતર વલિ આયો ડોઈ કહિવા લાગે એમ,
 પુરવજનમ પિતા હું તેરો તુઝ ઉપરે^૧ બહુ પ્રેમ વાં ૩
 તિલુવેલ્લ દંદ્યજિત વિદ્યાધર પૂઠે આયો સોઈ,
 અન્યરૂપ કીધું તે કન્યા તિલેસુર અવસર નેઈ. વાં ૪
 કનક તેજ^૨ વાસવ^૩ તે કન્યા^૩ એ ત્રિફલે મૃત રૂપ,
 દેવમાયા કરી કીધા બ્યતર દીડા જેયર ભૂપ. વાં ૫
 વિદ્યાધરે^૪ ઇમ જાણ્યો વાસવ મુઝ મુત માર્યો એહ,
 તિલુ પિલુ માયો તે વિદ્યાધર તિલુ વસી કન્યા તેહ. વાં ૬
 ધિગ ધિગ કામલોગ એહ અનરથ ધિગ ધિગ એહ સંસાર,
 વૈરાગે દંદ્યજિત વિદ્યાધર લીધો સંજમ ભાર. વાં ૭

બ્યંતર માયા ફેરે લુવાડી તે કન્યા તિલુ વાર,
 બાપ આગલ ખેટી કહે સપલો બાધવ મરણ પ્રકાર વાં ૮
 સાધુ કહે કન્યા રૂપ ફેર્યો કિલ્લે કારણે કહું એહ,
 દેવ કહે સામળ તુ મુનિવર ભામ્ય તુજ સંકેહ. વાં ૯
 ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠ નગરીનો સ્વામિ લતથાતુ હું તો રાય,
ચિત્રાગઢ પુત્રી તિલે^૧ પરણી શ્રવિકા મુદ્દ કડાય. વાં ૧૦
 અતકાલ તિજ તાત ચીતારો રાય હીયો સયાર,^૩
 કાલ કરી બ્યંતર હું હુયો એહ મોટો ઉપકાર. વાં ૧૧
 ઇન્દ્ર દિવસે^૨ આયો ઇલુ કામે^૩ દીડી દુ ખિણી બાઝ,
 અધિક સ્નેહ અવધિ કરી જાણ્યો પૂરવ ભવ તતકાલ. વાં ૧૨

મુઝ પુત્રી મતિ માર વિદ્યાધર જનક સંધાતો જાઈ,
 મેં વિયોગ અનસહિતો કીધી જો કન્યા મૃત ગ્રામ. વા. ૧૩

મેં વિમ્બ તાર્યો તું હિવ ખમજો મુનિવર મુઝ અપરાધ,
 તું મુઝસ ઉપગાર કીયો સુર ઈમ કહિ વિચર્યો સાધુ. વા. ૧૪
 વિંતરદેવ વચન સમરંતી કનકમાલા મુલ ધ્યાન,

ઇંડાપોહ કરંતી પામ્યું જાતી સમરણુ સાર. વા. ૧૫
કનકમાલા કહે કૃષ્ણ મુઝ હોસ્થઈ તાત કહો ભરતાર,

દેવ કહે પૂરવ ભવ ભરતા હોસે સિંહરથ સાર. વા. ૧૬

કિમ સખધ હોત્યે મુઝ તિણસ્યું મુણ પુત્રી સ સનેહ,
 વકસિક્ષત વાળ અપહરસે સજા આવશે તેંહ. વા. ૧૭

ચિંતા આરત મ કરે પુત્રી મુખસું રહિ ઇલકામ,
 હું તુઝ પાસ રહીસ રખવાલો તાં લગ જાં તુઝ કામ. વા. ૧૮
 મુખ કીડા વ્યંતરસું કરતી કનકમાલા હું એહ,

વ્યંતર કાઢહ ગયો મેરૂપરવત ચૈત્યવંદન લણી તેહ. વા. ૧૯

મુઝ પુન્યે પ્રેર્યો તું આયો કીધો તુરત વિવાહ,

એક સંબંધ કહ્યો મેં સખલો તે પૂછ્યો મુઝ નાહ. વા. ૨૦

એક સંબંધ રાય મુણતા પામ્યો જાતિ સમરણુ સાર,

બ્યંતર સુર સિંહસ્થરાગને સંતોષ્યે અત્યંત,
 નવદિવ્ય આહાર જુમાડયા માસ સીમ એકંત. વાં ૨૮
 હિવ રાગ કહે સુણ તું મુંદર ઘઈ મુઝને આદેસ,
 મુઝ વિણ સગલા વૈરી રાગ મિલી ઉઝડે દેસ. વાં ૨૯
કનકમાલા કહે મુન પ્રોતમ તું તુઝ નગરી છે દૂર,

પાલો જાતા દુઃખ પામસિ તું લ્યઈ વિદ્યા બર ભૂર. વાં ૨૫
 પ્રજાપતી વિદ્યા તિણુ દીધી નૃપે સાધી તિણુવાર,
 સુખ સમાધિ સિંહસ્થરાગ પિણુ પહુતો નગર મઝાર. વાં ૨૬
 નગરલોક થયા અતિ હરપિત વરત્યો જયજયકાર,
 સમયસુંદર કહે પૂરવ ભવની પાંચમી ઢાલ ઉદાર. વાં ૨૭

ફર્યા.

ઈમ તે રાગસિંહસ્થ દિવસ પાંચમે જાય,
 દિન કેતા ઇક તિહાં રહે નવલ વધુ લપટાય. ૧
 નગરપતિ જાય ઈહિ નૃપ રમવા સિંહસ્થ રાય,
 તિણે કારણ તે લોકમે નિચાઈ નામ કહાઈ
 અન્ય દિવસે તે નિચાઈ તિહાં પહુતો પરભાત.
 કહિવા લાગે દેવતા સુણ રાજે ઇક વાત. ૩
 સ્વામિ ગોલાવા આવીયો હું જાઉંછે તેય,
 કાલ ઘણો લગરયે તિહાં એહ દુઃખ કરસ્યે એય. ૪
 તિણુ કારણ તું તિમ કરે જીમ એહ સુખણી થાય,
 ઇમ કહીને બ્યંતર ગયો હિવ નૃપ કરે ઉપાય. ૫

રાજ નગર વસાવીયો અતિ ઉંચા આવાસ,
ધનવત લોક વસે સુખી આનંદ લીલ વિલાસ. ૬
ઉનાં તોરણ દેહરુ છનવર બિંબ અનેક,
સ્નાત્ર મહોચ્છવ નવનવા એકવી નગર વિવેક ૭

ઠાલ ૧ ઠી.

અવતુમ આવડિહો એહની.

રાગ માર-સીમ ધર સાંભળો એ દેશી
અન્ય દિવસ નૃપ નીસર્યો કુચ ગય રથ પરિવાર,
માર ૧ માહે દેખાયો અતિસુંદર સહિકાર. ૧
અધિર છે આ સપદારે અધિર કુકુંબ પરિવાર,
નિગાઈ નૃ ૧ ઇમ ચિંતવેરે અધિર સકલસંસાર. અ ૨
લાગી માજર મહકી લાગી આળા લુંબ,
ડોવલ કૃરે ટહુકડા રહ્યા મધુકર રસ ચુપ અ ૩
- જા એડ માજર મહા નીસરતે નિજ હાથ,
ડિ ૦૬ રલ કુલ મંજરી તિમ મહી સગલે સાથ. અ ૪
ગાંઠ ભૂત આળો કીયો ફલકુલ માજર ત્રોડ,
મામા સજાવો ડારસી એહીજ મોટી ખોડ અ. ૫
વવને નામ પૂછાયો કહ્યો કિહા તે સહિકાર,
દેખાડમે અગોવગૂ મુકો અળઅસાર અ. ૬

- આંખો કિમ થયો એકવે વલિ પૂછ્યો તિન ભૂપ,
 તે માંજર મહી તેહની સૈન્ય કીયો એક રૂપ. અ. ૭
- એક સરૂપ આંખાતણો દેખી ચિંતે રહ્ય,
 હા હા અધિર શોભા ઇચી ખિલુમૈ ખેરૂ થાય. અ. ૮
- અધિર જીવનો આઉખો ડાસ અણી જીમ ઓસ,
 અધિર રાજરિદ્ધ સંપદા ઉચમ ન કરે સોસ. અ. ૯
- અધિર જોખન નર નારિનો મણિ નદીનો વેગ,
 અધિર કુદુંબ સહુકો મિલ્યો પગ પગ અધિક ઉદેગ. અ. ૧૦
- અધિર રૂપ કાયા તણો ઇદ્ર ધનુષ તિમ રંગ,
 અધિર માન રાજ તણો અણે ગંગ તરંગ. અ. ૧૧
- અધિર અનિત્ય અસાસતો એ સંસાર અસર,
 ઇમ ચીંતવતા પામીયો જાતી સમરણ સાર. અ. ૧૨

દેવયોગે ચ્યારે ચતુર ચ્યારે દ્વિસ ચહુખાર,
પૈકા દેઉલ માહિ તે બેકા આસણ સાર. ૨

પૂરવદ્વિસ કરકંડુ મુનિ દક્ષણ દુમહ મહંત,
પશ્ચિમદ્વિસ નમિસજ સિ ઉત્તર નિગાઈ સંત. ૩

મુઝ લાગે અસાતના આવે પૂઠ પ્રતક્ષ,
સાધુ લગતિ કરિવા ભણી થયો ચતુરમુખ જક્ષ. ૪

ઢાળ ૭ મી.

માતાજી ધન તે નરનારાં એકુની દેશી.

કરકંડુને જાલપણાધી ખાજ હુતી અતિગાદી,
તિન કારણે ખાજે બિણવા તેહ સિલાકા કાઢીરે. ૧

ચ્યારે સાધુ મિલ્યા ચૌમુખમધ ચતુર કરે ધર્મચર્યા,
જક્ષ કરે કર્મોડી સેવા સાધુની પૂજા અરચારે. ૨

ખાજ ખનીને તેહ સિલાકા વલિ રૂડીપરે રાખી;
દુમહસાધુ દેખીને બોલ્યા રહિ ન સકઉ સત જાખીરે. ૩

રાજરિદ્ધ સગલી તૈ છોડી છોડી સગલી માયા,
એક વાત અયુગતી કીધી લોભ સિલિમું લાચારે. ૪

આંખમાડે રજ કેમ સમાવે અમૃતમૈ વિષ કેમ;
તુઝ ઉતક્રિષ્ટ ચારિત માંહે એહ સિલાક તેમરે. ૫

દુમુક સિપ મુણી નમિસજ દુમુક પ્રતે ધર્મ ભાખે,
રાજકાજ ચિંતા તું કરતા પિણુ કિવણુ કા દાખેરે. ૬

તવ ગંધાર મુનિસર જોલ્યો સુણુ નમિરાય મુનિદ,
 સર્વ થોક છેડયા તેં તેા પિણુ એક ન છેડી નિંદારે વ્યા. ૭
 મોક્ષલણી ઉડ્યો તું મુનિવર નિંદા તુઝે નહીં જુગતી,
 આપણી કરણી પાર ઉતરણું જે કરતા તે જુગતારે. વ્યા. ૮
 કહે કરકંડૂ સુણુજ્યો મુનિવર અહિત થકી જેવારે,

હિતની વાત કહે તિજવારી દોષ નહીં નિરધારે રે. વ્યા. ૯
 સાચી વાત કહી કરકંડૂ સઘલે મુનિવર માની,
 ચારે સાધુ ભલા ચારિતીયા કોઈ નહીં અભિમાનીરે. વ્યા. ૧૦
 પ્રત્યેક પુણ્ય તણી ધર્મ ચર્યા સાતમી ઢાલ રસાલ,
 સમયમુંદર કહે સાધુતણા ગુણુહિવ હું કહીસ વિસાલરે વ્યા. ૧૧

ઢાલ ૮ મી.

રાગ ગોઝી.

વાડા ફૂલી અંતિલલી મનભમસારે એ દેશી.

ચારે છત્રપતિ રાજવી ગુણુગિરવારે ચારે ચતુરમુખન
 સાધુગુન ગરવારે.
 ચારે સકલ કલા નિલા ગુન ચારે અમૃતવાણિ સાં ૧
 ચારે સખ્યસુલકખણુ ગુન ચારે રૂપ નિધાન તાં ૦
 ચારે લીલા લાડલા ગુન ચારે પુરૂષ પ્રધાન સાં ૦

ચારે ન્યાય નિપુણ લલા શુન્ન ચારે મોટા ભૂપ.	સાં ૦
ચારે ચિર પાલી પ્રજા શુન્ન ચારે ઇંદ્ર સરૂપ	સાં ૦ ૩
ચારે ચાર કારણ થકી શુન્ન ચારે પ્રત્યેકબુદ્ધિ,	સાં ૦
ચારે રાજ રમણી તણ શુન્ન ચારણ લઈ વૃત્ત સુદ્ધ.	સાં ૦ ૪
ચારે જાતી સમરણા શુન્ન ચારે સાધુને વેસ.	સાં ૦
ચારે એકાકી રહે શુન્ન વિચરે દેસ પ્રદેશ.	સાં ૦ ૫
ચારે પંચ મહાવતી શુન્ન ચારે પરમ ક્યાલ.	સાં ૦
ચારે સુમતિ શુપતિ દારા શુન્ન જ્ઞાનચર્ચ વૃત્તપાલ.	સાં ૦ ૬
ચારે સીલગરથ ધરા શુન્ન ચારે નિર્મલ ગાત્ર.	સાં ૦
ચારે ઉતકૃષ્ટી કીયા કરે શુન્ન ચારે ચારિત્ર પાત્ર	સાં ૦ ૭
ચારે સર્વ માયા તણ શુન્ન ચારે હૂવા નિર્ઞય.	સાં ૦
ચારે મહ મન્થર તજ્યા શુન્ન ચારે સાધુને પંથ.	સાં ૦ ૮
ચારે ઇંદ્રી વસ કીયા શુન્ન ચારે જીત્યો લોભ.	સાં ૦
ચારે અસલ મન કમ્બો શુન્ન ચારે છાડી સોભ.	સાં ૦ ૯
ચારે શુદ્ધ કરે ગોચરી શુન્ન સુઝતો હ્યે આહાર.	સાં ૦
ચારે રસના રસ તજ્યા શુન્ન દેહ દીપે આધાર	સાં ૦ ૧૦
ચારે કરે આતાપના શુન્ન ચારે કરે કાઉસગા.	સાં ૦
ચારે સીત તાવડ સહે શુન્ન ચારે સહે ઉવસગા.	સાં ૦ ૧૧
ચારે ચારિત્ર ખમ કરે શુન્ન ચારે નિર્મલ જ્ઞાન	સાં ૦
ચારે તપ જપ આગલા શુન્ન ચારે ચિત્તધરે ધ્યાન.	સાં ૦ ૧૨

- આરે સાધુ ક્ષમા ધરા ગું આરે સમુદ્ર ગંભીર સાં ૦
 આરે ગુણ મણિ રોહણા ગું આરે સુર ગીરધીર. સાં ૧૩
 આરે તેજ સુરજ સમા ગું આરે સીતલ ચંદ. સાં ૦
 આરે વૃષભ પુરંધરા ગું આરે મોટા મુણિ દ. સાં ૧૪
 આરે સખ નિરંજણા ગું આરે ગજ સોંડીર. સાં ૦
 આરે ગગન નિરાશ્રિયા ગું આરે ચરમ શરીર. સાં ૧૫
 આરે વાયુ તણી પરે ગું અપ્રતિભંધ વિહાર સાં ૦
 આરે સાયર જલ નિસા ગું સુદ્ધ હૃદય સુવિચાર. સાં ૧૬
 આરે પંકજ ફલ નિસા ગું નિરૂપ લે ખનિસનેહ. સાં ૦
 આરે દુરભતીણી પરે ગું શુતિંદીય ગુણ ગેહ. સાં ૧૭
 આરે ખડગ વખાણુજયું ગું એક જાતિસુ વિરત. સાં ૦
 આરે ભારંડ પંખિજયું ગું અપ્રમત્ત ડંક ચિત્ત સાં ૧૮
 આરે સોહિતણી પરે ગું હીસંતા દુરધસ્ય. સાં ૦
 આરે વિહંગ તણી પરે ગું બિપ્ર મુકત વર યક્ષ. સાં ૧૯
 ઇંમ અનંત ગુણ સાધના ગું મધ કેતા કહિવાય. સાં ૦
 સહસ્ર લભ સુર ગુરૂસ્તવે ગું તઉં પિણુ પૂર્ણ ન થાય. સાં ૨૦
 મે કેતા એક એક કહિયા ગું સાધુતણા ગુણ સાર. સાં ૦
 વચન વિલાસ સફલ કીયે ગું સફલ કીયે અવિતાર. સાં ૨૧
 ધન્ય માતાજિયે જનમીયાગું ધન્ય પિતા કુલ વશ સાં ૦
 ધન્ય ધન્ય કરણી સાધુની ગું ઇંદ્ર કરે પરસંસ સાં ૨૨
 આરે કેવલ પામીયા ગું આરે પહુતા સિદ્ધ. સાં ૦
 આરે અજરામર થયા ગું લાગી અવિચલ રિદ્ધ. સાં ૨૩

ચારે એક સમયે ચબ્યા ગું જનમ થયો તિમ બધુ. સાં
 એક સમય દીક્ષા ગ્રહી ગું તિમ કેવલિ નિરધાર. સાં ૨૪
 હાલ સુણતા આઠમી ગું તુટે કર્મની કોડિ. સાં
 ચરણ નમૈ ચિહુ સાધના ગું સમયસુંદર કરજોડિ સાં ૨૫

હાલ ૯ મી.

રાગ ધન્યાસિરી.

રૂપભ પ્રભુ પૂજ્યે એ દેરી.

કરકડુ દુમહ નમીએ નિગ્ગઈ નામ પ્રસિદ્ધ સાધુ મુનિ ગાઈએએ,
 ચિહુ ખડે કર વર્ણવ્યાએ ચારે પ્રત્યેક બુધ્ધ મહામુનિ ગાઈએએ.

ગતા પરમાનંદ સુકતિ સુખ પામીએએ. ૧

ચારે ચઉગતિ દુઃખ હરઈએ તારણ તરણ સમત્ય. મં ૦

નામ જપતા જેહનોએ જનમ હોવે સુક્યત્ય. મં ૨

સોલસઈ પૈસઠમૈ એ જેઠ પુનમ દિન સાર. મં ૦

ચોથઉ ખંડ પૂરો થયો એ આગરા નગર મઝાર મં ૩

વિમલનાથ સુપરાઉલેએ સાનિધ કુસલસૂરોદ. મં ૦

ચારે ખંડ પૂરા થયા એ પામ્યો પરમાણંદ. મં ૪

દેસ પરદેસી દીપતાએ નાગડ ગોત્ર શૃંગાર મં ૦

શ્રીસ ઘભાર ધુરધરાએ ઉદ્યવંત પરિવાર મં ૫

સૂર સાહ ગુણે લલાએ સંઘનાયક મુવિચાર.	મ૦
તેહતણે આગ્રહ કરીએ કીધો ગ્રંથ અપાર.	મ૦ ૬
<u>શ્રી ખસ્તરગમ્ધ રાણીએ યુગપ્રધાન,</u> <u>જિનચંદ.</u>	મ૦
<u>શ્રીજિનસિંહસૂરિસરૂએ ચિર પ્રતપઓ રવિચંદ.</u>	મ૦ ૭
પ્રથમ શિષ્ય શ્રીપૂજના એ સકલચંદ મુણિંદ.	મ૦
તાસુ સીસ વાચક ભણે, એ સમયસુંદર આનંદ.	મ૦ ૮
આરે પ્રત્યેક બુદ્ધના એ એહ આરેહી ખંડ.	મ૦
આરે ખડ વિસ્તર્યો એ જ્યાં રવિતેજ અખંડ.	મ૦ ૯
સાંભલતાં સુખ સંપદાએ લણ્ણતા અધિક ઉદ્ધાસ,	મ૦
દિન દિન સંઘ ઉદય ઘણાએ આનંદ લીલ વિલાસ.	મ૦ ૧૦

ઇતિ નિગમ પ્રત્યેકબુદ્ધિ ચતુર્થ ખંડ સંપૂર્ણ.

ઇતિ શ્રીપ્રત્યેક બુદ્ધિયાદી ચૌપથ સંપૂર્ણ.